Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Regtsgeleerd, practicaal, en koopmans handboek; ten dienste van regters, practizijns, kooplieden, en allen, die een algemeen overzicht van regtskennis verlangen

https://hdl.handle.net/1874/203567

REGTSGELEERD,

PRACTICAAL,

EN

KOOPMANS

HANDBOEK.

Jurist. Rechtsgeel.

REGTSGELEERD, PRACTICAAL, EN KOOPMANS HANDBOEK;

TEN DIENSTE VAN

REGTERS, PRACTIZIJNS, KOOPLIEDEN, EN ALLEN, DIE EEN ALGEMEEN OVERZICHT VAN REGTSKENNIS VERLANGEN:

DOOR

Mr. JOANNES VAN DER LINDEN,

ADVOCAAT TE AMSTELDAM.

TE AMSTELDAM, BIJ JOHANNES ALLART.

MDCCCVI.

„ *Ex ſtudio præceptionum quarundam, & theorematum univerſalium, quibus ad judicandum ex bono & æquo de ſingulis negotiis præparemur & informemur, cognitio Jurisprudentiæ tantum ſperanda est. Nam ſingularia, quia infinita ſunt, ſub nullam artem, aut præceptionem cadunt.*"

F. DUARENUS, *in Epiſt. de ratione docendi discendique Juris; Oper. Tom. II. pag. 292. col. I.*

VOORBERIGT

AAN DEN

LEZER.

De aanleiding tot het ſchrijven van dit Boek komt in het kort hier op neder. Wijlen de Boekhandelaar JACOBUS LOVERINGH had weleer uitgegeven zeker Boekjen, onder den titel van *Burgerlijk, Rechtsgeleerd, Notariaal, en Koopmans Handboek*, het welk tot driemalen toe, laatſtelijk in het jaar 1761, herdrukt was geworden. De Boekhandelaar JOHANNES ALLART, het Copij-regt van dit, geheel uitverkogt, Boekjen bezittende, had in den zin, om het zelve te herdrukken, en verzogt mij, om het van de noodige verbeteringen en vermeerderingen te willen voorzien. Met dit oog het Boekjen doorloopende, bevond ik zeer ſchielijk, dat, zoo lofwaardig als het oogmerk van den Schrijver was, zoo ellendig

de uitvoering van zijn werk was uitgevallen: de definitiën, of bepaalingen der zaken, waren meestal zeer onnaauwkeurig; op veele plaatsen ontmoette men duisterheden, en zelfs hier en daar onverstaanbaare omschrijvingen; in zeer veele opzigten was het onvolledig, en in anderen wederom met overtolligheden vervuld; de aanhalingen der bewijzen waren verre van in orde te zijn. — Dat dit mijn oordeel niet hard, maar zeer juist was, vond ik naderhand bevestigd, wanneer ik toevallig in handen kreeg de *Nederlandsche Letter-Courant van* E. LUZAC, *IV. Deel, bladz.* 324. *en volgg.*, alwaar eene recensie van dit Boekjen voorkomt, na genoeg met het voorenstaande instemmende. — Ik gaf dus aan den Boekhandelaar ALLART te kennen, dat ik dit Boekjen, bij onderzoek, bevonden had, zoodanig gesteld te zijn, dat 'er, regt uit gezegd, niets goeds van te maken was, en dat ik mij aan zijn verzoek moest onttrekken.

Niettemin had het doorloopen van dit Boekjen mij doen gevoelen, dat een werkjen van zoortgelijken aart, mits behoorlijk uitgevoerd wordende, zeer nuttig zijn konde, en tevens geheel ontbrak: want de *Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid van* H. DE GROOT, hoe onwaardeerbaar ook, is voor onkundigen veel te duister, en bevat ook niet alle stoffen van het Regt; en het

Roomsch-

Roomsch-Hollandsch Regt van S. VAN LEEUWEN, het welk, om eene algemeene kennis van ons Regt te bekomen, door veelen weleer gebruikt werd, is zoo ver verwijderd van den meer beſchaafderen ſmaak van onzen tijd, dat het, ſchoon in de daad nog een goed Boek zijnde, aan zijn oogmerk niet meer voldoet. — De ondernemingen van dien aart, door anderen gedaan, ſtrekken meer om onkundigen te verwarren, dan te regt te helpen, en verdienen dus niet, hier vermeld te worden.

Mij door de overweging van dit een en ander opgewekt vindende, om tot de uitvoering van dusdanigen arbeid zelf mijne kragten te beproeven, en, in plaats van iets te leveren, waar in het gebrekkige nooit volkomen te verhelpen was, liever een nieuw geheel dáár te ſtellen, beſloot ik tot het ſchrijven van dit *Handboek*. Ik heb daar in de algemeene grondbeginzelen van onze geheele hedendaagſche Regtsgeleerdheid en Practijk behandeld; in 't bijzonder echter mij tot het Departement *Holland* bepaalende: want om de bijzondere regten der verſchillende Gewesten, die zoo zeer van elkander afwijken, daar in te mengen, baart niet dan verwarring, en maakt een wanſtaltig geheel uit (*). — Met dit al, de eer-

(*) De *Differentiæ Juris Romani & Belgici* van Prof.

eerſte gronden van het Regt zijn alomme veelal dezelfde, en uit dien hoofde meen ik, dat dit Boek, het geheele Land door, van een nuttig gebruik kan zijn.

Daar mijn doelwit eigentlijk was, te ſchrijven tot onderrigting van hun, die, des Regts onkundig zijnde, een algemeen gegrond denkbeeld van Regt en Practijk begeeren te erlangen, heb ik mij toegelegd, om duidelijk, bevallig, en naauwkeurig te ſchrijven. En ſchoon het noch doelmatig, noch zelfs mogelijk was, om alle Regtsgeleerde en Practicaale ſtoffen in *één Deel in octavo* uitteputten, verbeeld ik mij echter alle de grondbeginzelen zoo volledig te hebben ter neder geſteld, dat hij, die dezelven goed verſtaat, en juist toepast, honderde geſchillen van zelf zal kunnen beſlisſen, ten minſten zig den weg gebaand heeft, om met vrugt een dieper onderzoek aan te vangen. — Bij wijze van korte aanteekeningen heb ik mijne gezegden ſteeds met de beste *auctoriteiten* geſtaafd; en het zoude mij zeer ontſchieten, indien zelfs meergeöeffenden daar in niets aantroffen, het geen hunne oplettendheid verdiende.

De

VOORDA; de *Inſtitutiones Juris Belgici civilis* van Prof. ARNTZENIUS, hoe veel goeds ook behelzende, bewijzen klaar, hoe onmogelijk het is, om regten, die eene verſchillende *analogie* hebben, in één *ſijstema* te willen bevatten.

De orde, welke ik mij heb voorgeſteld, is kortelijk deeze. — Na eene *Inleiding*, waar in ik de noodige onderrigtingen tot den aanleg, zoo van de ſtudie der Regtsgeleerdheid, als van eene uitgelezene Regtsgeleerde Boekerije, heb opgegeven; heb ik het werk zelven verdeeld in *vier Boeken*. Het *eerſte Boek* bevat de Burgerlijke Regtsgeleerdheid; het *tweede* de Lijfſtraffelijke; het *derde* de Manier van Procedeeren, zoo in Burgerlijke, als in Lijfſtraffelijke zaaken; en het *vierde* de wetten, tot den Koophandel betrekkelijk. — Waar na alles met een zakelijk *Regiſter* beſloten wordt.

Van mij zelven kan ik zeggen, dat ik deezen arbeid met genoegen en met nut volbragt heb. Ik heb 'er gelegenheid door gehad, om de grondbeginzelen van alle vakken van Regt en Practijk mij op nieuw voor den geest te brengen. — Verre zij het van mij, den ijdelen waan te voeden, dat mijn werk boven *kritiek* verheven zoude zijn, maar, in weerwil van dezelve, meen ik mij te mogen vleijen, dat dit Boek zeer geſchikt is, om *en* voor hun, die, zonder geſtudeerd te hebben, regtszaaken behandelen moeten, *en* voor jonge lieden, die, de Hoogeſchool verlatende, zig naar de Pleitzaal begeven, *en* eindelijk voor bijzondere perſoonen, die eenigermaten uit eigen oogen begeeren te zien, wat al of niet met de gronden van Regt en Practijk overeenkomt, tot

eene handleiding te verſtrekken. — En mag mijn arbeid dit doel bereiken, zal ik mij nimmer den daar aan te kost gelegden tijd behoeven te beklagen. — De Lezer gebruike dit werk ten zijnen nutte, en vaar beſtendig wel.

J. VAN DER LINDEN.

Amſteldam,
den 20. *October,*
1806.

I N H O U D.

INLEIDING, bevattende de noodige onderrigtingen tot den aanleg, zoo van de Studie der Regtsgeleerdheid; als van eene uitgelezene Regtsgeleerde Boekerije.

EERSTE BOEK.

VAN DE BURGERLIJKE REGTSGELEERDHEID.

Bladz.

I. AFDEELING. *Van de Wetten in het algemeen.* . . . . . 1.

§. 1. Regtsgeleerdheid. . . . . —

2. Regt. . . . . —

3. Verdeeling van het Regt. . . . —

4. Welke Wetten in ons Land te volgen. 3.

5. Verbindende kragt der Statuten. . 4.

6. Uitlegging der Wetten. . . . 5.

7. Costumen. . . . . 7.

8. Afschaffing der Wetten. . . . 9.

II. AFDEELING. *Van de regten der Menschen, naar mate van hunnen verschillenden stand.* . . . . . —

§. 1. Objecten van het Regt. . . . —

2. Onderscheiden stand der menschen. . 10.

3. I. Vrijheid en Slavernij. . . . —

4. II. Staat van Burgerschap. . . . —

5. III. Familie-stand. . . . . 13.

III. AF-

Bladz.

III. AFDEELING. *Van het Huwelijk, en de regten daar toe betrekkelijk.* . . 14.
§. 1. Huwelijk. . . . . —
2. Trouwbeloften. . . . 15.
3. Huwelijkſche Voorwaarden. . . 17.
4. Welke bedingen daar bij te maken. . —
5. Hoe verre zij onherroepelijk zijn. . 19.
6. Vereischten des Huwelijks. — I. Verboden Huwelijken. — II. Conſent der Ouderen. — III. Huwelijks-plegtigheden. 20.
7. Gevolgen des Huwelijks. — Maritaale magt. 26.
8. Gemeenſchap van goederen. . . 28.
9. Ontbinding des Huwelijks. — Separatie van tafel en bed. . . . 31.
10. Tweede Huwelijk. . . . 33.
IV. AFDEELING. *Van de Vaderlijke magt.* 34.
§. 1. Vaderlijke magt. . . . —
2. Hoe verkregen wordt. . . . 35.
3. Hoe dezelve eindigt. . . . 36.
V. AFDEELING. *Van Voogdijën en Curateelen.* . . . . 38.
§. 1. Wie Voogden zijn kunnen. . . —
2. Aanſtelling van Voogden. . . 40.
3. Pligt der Voogden. . . . 41.
4. Vertigting en Boedelhouderſchap. . 43.
5. Magt der Voogden. . . 44.
6. Actiën uit hoofde van Voogdije. . 46.
7. Hoe Voogdije eindigt. . . 47.
8. Curateelen. . . . 48.
VI. AFDEELING. *Van het regt der menſchen op, en tot de onderſcheiden zaaken in het algemeen.* . . . 50.
§. 1. Regt *op* of *tot* zaaken. . . —

§. 2.

Bladz.

§. 2. Zoorten van regt op eene zaak. . 51.
3. Zoorten van regt tot eene zaak. . 52.
VII. AFDEELING. *Van regt van Eigendom.* —
§. 1. Eigendom, waar in beſtaat. . . —
2. Hoe eigendom verkregen wordt. . 53.
3. Actie, uit hoofde van eigendom. . 58.
4. Hoe eigendom verloren wordt. . —
VIII. AFDEELING. *Van het regt van Erfvolging in het algemeen.* . . 60.
§. 1. Regt van Erfvolging. . . . —
2. Twee zoorten van het zelve. . —
3. Actie uit dien hoofde. . . 61.
IX. AFDEELING. *Van Erfvolging door uiterſten wil.* . . . . —
§. 1. Zoorten van uiterſten wil. . . —
2. Codicillen. . . . 64.
3. Bevoegdheid, om uiterſten wil te maken. 65.
4. Wie bij testament beuren mogen. . 66.
5. Legitime portie. . . . 67.
6. Erfſtelling. . . . . 68.
7. Subſtitutie. . . . . 70.
8. Fideicommisſen. . . . 71.
9. Legaten. . . . . 76.
10. Executeurs. — Aditie en repudiatie. — Acte van Beraad. — Beneficie van Inventaris. — Collateraal. . . 83.
11. Hoe uiterſte wil te niet gaat. . 89.
X. AFDEELING. *Van Erfvolging bij verſterf.* 91.
§. 1. Erfvolging bij verſterf. . . —
2. Zuid- en Noord-hollandsch verſterfregt. 92.
3. Bijzonderheden in 't ſtuk van verſterf. 97.
XI. AFDEELING. *Van regt van Dienſtbaarheid, of Servituut.* . . . 99.

§. 1.

Bladz.

§. 1. Dienstbaarheden, in 't algemeen. . 99.
2. Veld-dienstbaarheden. . . . —
3. Huis-dienstbaarheden. . . . 100.
4. Hoe verkregen en verloren worden. 101.
5. Vrugtgebruik. . . . . 101.
6. Verdere perſoneele dienstbaarheden. . 103.

XII. AFDEELING. *Van regt van Pand, of Hypotheek.* . . . 104.

§. 1. Pandregt. . . . . —
2. Legaal verband. . . . —
3. Conventioneel verband. . . 107.
4. Præferentie. . . . . 108.
5. Verkoop van 't Pand. . . 110.
6. Hoe Pandregt te niet gaat. . . 111.

XIII. AFDEELING. *Van Bezitregt.* . 112.

§. 1. Bezit of Posſesſie. . . —
2. Gevolgen van Bezit. . . . 113.
3. Regtsmiddelen ter zaake van Bezit. 114.

XIV. AFDEELING. *Van de Verbintenisſen, en de daar uit voortvloeijende Perſoneele Regten, in 't algemeen.* . . 115.

§. 1. Algemeene aard der Verbintenisſen. . —
2. Contracten. — Gebreken derzelven. 116.
3. Welke perſoonen zig verbinden kunnen. 118.
4. Regels van uitlegging der verbintenisſen. 120.
5. Verdere oorzaken van verbintenis. . 121.
6. Onderwerp der verbintenisſen. . 122.
7. Gevolgen der verbintenisſen. . 123.
8. Verdeeling der Verbintenisſen. . 126.
9. Aanmerkingen nopens verſcheiden zoorten van verbintenisſen. . . 127.
10. Borgtogten. . . . . 133.

Bladz.

XV. AFDEELING. *Van Verbintenisſen uit Contracten en Quaſi-Contracten.* . 139.

§. 1. Overgang tot deeze Afdeeling. . —
2. Leening. — Verbruik-leening. . 143.
3. Renten of interesſen. . . . 144.
4. Bruikleening. . . . 145.
5. Bewaargeving. . . . 148.
6. Sequestratiën en Conſignatiën. . 149.
7. Pandgeving. . . . 150.
8. Koop en verkoop. . . . 152.
9. Gevolgen van koop en verkoop. . 156.
10. Hoe koop te niet gaat. . . 159.
11. Huur en verhuuring. . . . 161.
12. Gevolgen van huur en verhuuring. . 162.
13. Erfpagt-gunning. . . . 165.
14. Lastgeving. . . . . 166.
15. Quaſi-Contracten. . . . 169.

XVI. AFDEELING. *Van Verbintenisſen uit Misdaaden en Quaſi-Misdaaden.* . 171.

§. 1. Verbintenisſen uit Misdaad. . . —
2. Misdaad tegen het leven. . . —
3. Misdaad tegen het lichaam. . . 172.
4. Misdaad tegen de eer. . . —
5. Misdaad tegen goederen. . . 174.
6. Quaſi-Misdaaden. . . . 175.

XVII. AFDEELING. *Van de onderſcheiden zoorten van bewijs der handelingen.* —

§. 1. Van Bewijs in 't algemeen. . . —
2. Bewijs door Geſchriften. . . 177.
3. Bewijs door Getuigen. . . . 180.
4. Bekentenis. — Præſumptie. — Vonnis. — Eed. . . . . 182.

Bladz.

XVIII. AFDEELING. *Op welke wijzen de Verbintenisſen te niet gaan.* . . 184.

§. 1. Betaaling. . . . . —
2. Novatie van ſchuld. . . . 188.
3. Kwijtſchelding. . . . . 189.
4. Compenſatie. . . . . 191.
5. Schuld-vermenging. . . . 193.
6. 't Vergaan der zaak. . . . 194.
7. Verloop van tijd. . . . . —
8. Verjaaring. . . . . 195.
9. Transactie. . . . . —
10. Relief. . . . . 196.
11. Ceſſie. . . . . —

TWEEDE BOEK.

VAN DE LIJFSTRAFFELIJKE REGTSGELEERDHEID.

I. AFDEELING. *Van de Misdaaden in het algemeen.* . . . . . 198.

§. 1. Misdaaden, en derzelver verdeeling. . —
2. Volkomene en onvolkomene misdaaden. —
3. Wie misdaadig is. — De ſtrafbepalende wet. — Voornemen om te misdoen. — Misdaad uit nalatigheid. — Toevallige misdaad. . . . . 199.
4. Krankzinnigheid. — Eenvouwdigheid of domheid. — Melancholie. — Doofheid en ſtomheid. . . . . 201.
5. Dronkenſchap. — Toorn. — Onkunde van de wet. . . . . 203.
6. Kindſche jaaren. — Minderjarigheid. — Onvrije daaden. . . . 205.

§. 7.

Bladz.

§. 7. Complot van misdadigers. . . 207
8. Medepligtigen. — Lastgeving. — Raadgeving. — 't Niet beletten der misdaad. — 't Verzwijgen der misdaad. . 208
9. Beoordeeling van de grootte der misdaden. 210.

II. AFDEELING. *Van de Straffen in 't algemeen.* . . . . 212.

§. 1. Straffen, en derzelver oogmerk. . —
2. Zoorten van Straffen. . . —
3. Graden in de Straffen. — Confiscatie. 215.
4. Regels in het bepaalen der Straffen. 216.
5. Naar welke wetten de Straffen te bepaalen. 218.
6. Willekeurige Straffen. . . 219.
7. Redenen tot verzagting van Straffen. 221.
8. Verdeeling der bijzondere Misdaaden. 224.

III. AFDEELING. *Van de Misdaaden, betreffende den Godsdienst.* . . 225.

§. 1. Van deeze Misdaaden in 't algemeen. —
2. Gods-lastering. . . . —
3. Meineed. . . . . 226.

IV. AFDEELING. *Van de Misdaaden tegen den Staat, en de algemeene veiligheid.* 228.

§. 1. Zoorten deezer Misdaaden. . . —
2. Hoog-verraad. . . . . —
3. Misdaad van gekwetste Majesteit. . 229.
4. Valsche munt. . . . —
5. Oproer. . . . . 231.
6. Misdaad van geweld. — Ontvlugten van gevangenen. . . . 232.
7. Brandstigting. . . . 234.
8. Afpersingen en knevelarijën. . 235.
9. Omkoopingen. . . . 236.

Bladz.

V. AFDEELING. *Van de Misdaaden tegen het leven, het lichaam, en de eer onzer medemenſchen.* . . . . . 236.

§. 1. Doodſlag. . . . . —

2. Aan wien begaan wordt. . . . 237.

3. Door wien. . . . . —

4. Doodelijke wonden. . . . . 238.

5. Opzettelijke doodſlag. . . . 239.

6. Onvoorzigtige doodſlag. . . . 240.

7. Toevallige doodſlag. . . . . 241.

8. Straffe van den doodſlag. . . . 242.

9. Noodweer. . . . . 243.

10. Moord. . . . . 245.

11. Vergiftiging. . . . . —

12. Vader- en Kinder-moord. . . . 246.

13. Straf van Vader- en Kinder-moord. 247.

14. Zelfsmoord. . . . . 248.

15. Misdaaden tegen het lichaam. — Wonden. — Tweegevechten. . . . . 249.

16. Misdaaden tegen de eer. . . . 250.

VI. AFDEELING. *Van de Misdaaden tegen de goederen onzer medemenſchen.* . 251.

§. 1. Misdaaden tegen de goederen. . —

2. Dieverije. . . . . —

3. Roof. . . . . 253.

4. Falſiteit. . . . . 254.

5. Landsdieverij. . . . . 257.

6. Verraderij. . . . . —

7. Valſche en hazard-ſpeelen. . . . 258.

8. Banqueroutiers. . . . —

9. Woekeraars en zwendelaars. . 259.

VII. AFDEELING. *Van de Misdaaden uit ontucht.* . . . . . 260.

§. 1.

Bladz.

§. 1. Misdaaden uit ontucht. . . 260.
2. Overſpel. . . . —
3. Veelwijverij. . . . 262.
4. Schaking. . . . —
5. Hoererije. . . . . 263.
6. Concubinagie. . . . 264.
7. Sodomie. . . . 265.
8. Bloedſchande. . . . 266.

VIII. AFDEELING. *Van Bewijzen in 't ſtuk van misdaad.* . . —

§. 1. Bewijs in het lijfſtraffelijke. . . —
2. Corpus delicti. . . . 267.
3. Bekentenis. . . . 268.
4. Getuigenisſen. . . . 269.
5. Geſchriften. . . . 271.
6. Indiciën. . . . —

IX. AFDEELING. *Op welke wijze de misdaaden te niet gaan.* . . . 272.

§. 1. Hoe de misdaaden vergaan. . . —
2. Straffe. . . . . 273.
3. Gratie. . . . . —
4. Compoſitie en ſubmisſie. . . 275.
5. Verjaaring. . . . 277.
6. Dood. . . . . —

DERDE BOEK.

VAN DE MANIER VAN PROCEDEEREN, ZOO IN BURGERLIJKE, ALS IN LIJFSTRAFFELIJKE ZAAKEN.

Algemeene inhoud en verdeeling van dit Boek. 279.

INHOUD.

EERSTE DEEL.

MANIER VAN PROCEDEEREN IN BURGERLIJKE ZAAKEN.

Bladz.

I. AFDEELING. *Van de onderſcheiden Regters en Regtbanken, in dit Land.* 280.

§. 1. Schepenen, gewoone Regters. . —

2. Zaaken van Politie. . . . 281.

3. Nationaal Gerechtshof. . . 282.

4. Hof van Holland, Regters ter eerſte inſtantie. 283.

5. Hof van Holland, Regters in appel. 287.

6. Baillluw en Mannen. . . 290.

7. Gemeene Middelen. . . . —

8. Militaire zaaken. . . . 291.

9. Kerkelijke zaaken. . . . 292.

10. Regtbanken voor bijzondere zaaken. . —

II. AFDEELING. *Van den aanleg van Proceſſen in Rau-actie.* . . 294.

§. 1. Minnelijke aanmaning. . . —

2. Behoorlijke adſiſtentie. . . —

3. Venia agendi. . . . . 296.

4. Advocaaten en Procureurs. . . —

5. Admisſie Pro Deo. . . . 297.

6. Dagvaarding bij de Gerechten. . 298.

7. Request om Mandament bij de Hoven. 299.

8. Mandament, en Beſloten Misſive. . 300.

9. Deurwaarders. — Edicte. — Overdaging. — Edicte ad valvas Curiæ. . 301.

10. Preſentatie. — Rollen. . . 303.

11. Concluſie van Eisch. — Notulen. 304.

12. Proviſie, of Namptisſement. . . 305.

13. Comparuit, en Defauten. — Intendit. 306.

14. Dag van beraad. — Præliminaire verzoeken. 308.

§. 15

Bladz.
§. 15. Exceptie. . . . 310.
16. Antwoord. . . . 312.
17. Verſtek van Antwoord. . . —
18. Reconventie. . . . 313.
19. Voldingen. — Pleidooi op de Proviſie. — Interventie en voeging. . . 314.
20. Mandament van Debitis. . . 315.
III. AFDEELING. *Van zaaken, die ſummierlijk, en zonder wiſſeling van ſtukken, behandeld worden.* . . . 316.
§. 1. Groote en kleine zaaken. . . —
2. Summiere zaaken. — Declaratie van kosten. 317.
3. Condemnatie decerneeren. . . 318.
4. Executie decerneeren. . . 319.
5. Actie inſtitueeren. . . 320.
6. Guarand. . . . —
7. Arrementen aannemen. . . 321.
8. Procureur Acceptant ſtellen. . . 322.
9. Evocatie. . . . . —
IV. AFDEELING. *Van Arresten, en Poenaale Interdictiën.* . . . 323.
§. 1. Wanneer Arrest plaats heeft. . . —
2. Vrijdom van Arrest. . . 324.
3. Arrest, bij Gerechten. . . 326.
4. Arrest, bij het Hof. . . 327.
5. Hoe op een Arrest te procedeeren. 328.
6. Interdictiën. . . . 331.
7. Poenaal, en deszelfs vereischten. . 332.
8. Auctoriſatie de facto. . . 334.
9. Dispoſitie op een verzoek om Poenaal. —
10. Hoe op een Poenaal te procedeeren. 335.
V. AFDEELING. *Van Regtsmiddelen in Poſſeſſoire zaaken.* . . . 336.

Bladz.

§. 1. Immisſie. . . . . 336.
2. Maintenue. . . . . —
3. Complainte. . . . . 338.
4. Spolie. . . . . 339.

VI. AFDEELING. *Van de behandeling van zaaken, in geval van Hooger Beroep.* 340.

§. 1. Zoorten van Hooger Beroep. . —
2. Reauditie. . . . . —
3. Appel, en de fatalia van dien. . 341.
4. Anticipatie en Deſertie. . . 342.
5. Forme van Procedeeren in Appel. . 343.
6. Reformatie. . . . . 346.
7. Reductie. . . . . 347.
8. Reviſie. . . . . 348.

VII. AFDEELING. *Van Beneficie van Inventaris, Ceſſie, Atterminatie, Inductie en Relief.* . . . . 349.

§. 1. Beneficie van Inventaris. . . —
2. Beneficie van Ceſſie. . . 351.
3. Atterminatie. . . . 353.
4. Inductie. . . . . 354.
5. Relief. . . . —

VIII. AFDEELING. *Van de manier, op welke de zaaken, na het voldingen, verder in ſtaat van wijzen gebragt worden.* 357.

§. 1. Pleidooi in Rol-zaaken. . . —
2. Bepleiten of beſchrijven der zaaken. —
3. Wiſſelen van Inventaris en Stukken. 358.
4. Hooren van Getuigen bij de Gerechten. 360.
5. Vereischten der Pleidooijen. . . 361.
6. Beſchreven zaaken. — Verbaal van informatiën. . . . . 363.

IX. AF-

Bladz.

IX. AFDEELING. *Van Vonnisſen, en derzelver Executie.* . . . 365.

§. 1. Rapporteur tot het vonnis. . . —

2. Pointen van officie openen. . . 366.

3. Vereischten der vonnisſen. . . —

4. Pronuntiatie der vonnisſen. . . 368.

5. Executie, en Executorie. . . —

6. Sommatie, en Renovatie. . . 369.

7. Onderſcheidene zoorten van Executie. —

8. In reëele actiën. . . . 370.

9. In perſoneele actiën. — Executie op roerend goed. . . . —

10. Oppoſitie van Executie. . . 372.

11. Executie op onroerend goed. — Bij de Gerechten. . . . . 373.

12. Bij 't Hof. . . . 374.

13. Houden van Præferentie. . . 376.

14. Apprehenſie. . . . —

15. Executie in zaaken van faiten. — Gijzeling bij de Gerechten. . . 377.

16. Bij 't Hof. . . . 378.

17. Liquidatie der Sententiën. — Tauxatie van kosten. — Kosten, ſchaden, en interesſen. — Debat van Rekening. . 380.

X. AFDEELING. *Van zaaken, raakende boedels, in welken eene regterlijke voorziening noodig is.* . . . 383.

§. 1. Boedel-voorziening. . . —

2. Aanſtelling van Sequesters of Curators. —

3. Pligt derzelven. . . . 384.

4. Accord met de ſchuldeisſchers. . —

5. Verdere beredding des boedels. . 385.

6. Rekening en Præferentie. . . 386.

TWEEDE DEEL.

MANIER VAN PROCEDEEREN, IN LIJFSTRAFFELIJKE ZAAKEN.

Bladz.

I. AFDEELING. *Van den aanleg van Crimineele Procedures in 't algemeen.* . 387.
§. 1. Welke perſoonen daar toe noodig zijn. —
2. De Beſchuldiger. . . . . —
3. De Beſchuldigde. . . . 388.
4. De Regter. . . . . —
5. 't Hof, wanneer competent. . . 390.
6. Naar welke wetten te handelen. . 391.
7. Apprehenſie op heeter daad. . . 392.
8. Præcedente informatiën. . . —
9. Apprehenſie. . . . . 393.
10. Dagvaarding in perſoon. . . 395.
11. Andere crimineele aanleg. . . 396.
12. Purge. . . . . 398.

II. AFDEELING. *Van extraordinaire Crimineele Procedures.* . . . . 400.
§. 1. Extraordinair Proces. . . . . —
2. Verzoeken en incidenten in dit Proces. 402.
3. Verhooren. . . . . 404.
4. Confrontatie. . . . . 407.
5. Bekentenis, en eisch op dezelve. . 408.

III. AFDEELING. *Van Crimineele Procedures op convictie.* . . . . 410.
§. 1. Pijnbank afgeſchaft. . . . —
2. Regt doen op convictie. . . 411.
3. Hoe daar in te procedeeren. . . 412.
4. Ontſlag onder handtasting. . . 414.

IV. AFDEELING. *Van ordinaire Crimineele Proceſſen.* . . . . 415.

§. 1.

Bladz.

§. 1. Wanneer ordinair Proces plaats heeft. 415.
2. Adsistentie van minderjarigen. . 416.
3. Form der ordinaire Processen. . 417.

V. AFDEELING. *Van Vonnissen, Executiën, en Appellen, in Crimineele zaaken.* 418.

§. 1. Crimineele Vonnissen. . . —
2. Tegen afwezigen. . . 419.
3. Crimineele Executie. . . —
4. Hooger beroep in 't Crimineele. . 421.

VIERDE BOEK.

VAN DEN KOOPHANDEL, EN DE WETTEN, DAAR TOE BETREKKELIJK.

I. AFDEELING. *Van den Koophandel in het algemeen, en den Hollandschen in het bijzonder.* . . . . 423.

§. 1. Inleiding. . . . . —
2. Oorsprong van den Koophandel. . 424.
3. Hollandsche Koophandel. . 426.
4. Voor en onder de Graven. . —
5. Tot den Westphaalschen Vrede. . 427.
6. Na dien Vrede tot heden. . 429.
7. Bloei en verval des Handels. . 430.
8. Middelen tot herstel. . . 433.
9. Koophandel van Amsterdam. . 436.
10. Eenige bijzondere aanmerkingen. . 439.
11. Compagnieschap. — Vereischten. — Winst en Verlies. . . . 443.
12. Onderscheiden zoorten en bedingen. 445.
13. Regten en verpligtingen der Compagnons. 448.
14. Hoe Compagnieschap eindigt. . 451.

Bladz.

II. AFDEELING. *Algemeene beſchouwing der Hollandſche Zeeregten.* . . 452.

§. 1. Vrijheid der Zeevaart. . . —

2. Zeevaart van neutraale Natiën. . 454.

3. Hollandsch Regt daaromtrent. . 457.

4. Zeewetten in Holland. . . 458.

4. Stapel-regt. . . . 460.

6. Uitgaande en inkomende regten. . 461.

7. Pilotagie. . . . 466.

8. Schipbreuk. . . . 470.

III. AFDEELING. *Van Schepen, Bijlbrieven, en Bodemerijën.* . . 472.

§. 1. Schepen. . . . —

2. Regten omtrent oorlogſchepen. . 473.

3. Omtrent koopvaardij- en andere ſchepen. 475.

4. Bijlbrieven. . . . 478.

5. Bodemerije. . . . 479.

IV. AFDEELING. *Van Reeders, Schippers, en Scheepsgezellen.* . . 484.

§. 1. Regten van Mede-reederije. . . —

2. Regten tuſſchen de Reeders, en den Schipper. . . . . 486.

3. Regten tuſſchen de Bevragters, en den Schipper. . . . 488.

4. Regten tuſſchen de Paſſagiers, en den Schipper. . . . 491.

5. Regten tuſſchen den Schipper en de Scheepsgezellen. . . . . 492.

V. AFDEELING. *Van Avarijën en Zee-ſchaden.* . . . 496.

§. 1. Avarije. . . . . —

2. Gemeene Avarije. . . . —

3. Avarije groſſe. . . . 497.

§. 4.

Bladz.

§. 4. Werpen van goederen. . . . 498.
5. Hoe, door wien, en waar van, Avarije te dragen. . . . . 500.
6. Meerdere gevallen van Avarije. . 503.
7. Overzeiling van Schepen. . . 504.
VI. AFDEELING. *Van Asſurantiën.* 507.
§. 1. Asſurantie. . . . . —
2. Wat geasſureerd kan worden. . 509.
3. Wie asſureeren mogen. . . . 512.
4. Voor welk gevaar. . . . 513.
5. De ſomme, door den Asſuradeur te voldoen. 514.
6. Premie. . . . . 515.
7. Polis. . . . . 517.
8. Verpligtingen van den Geasſureerden. 518.
9. Verpligtingen van den Asſuradeur. . 521.
10. Exeptiën van denzelven. . . 523.
11. Regtspleging in dit ſtuk. . . 526.
VII. AFDEELING. *Van het Wisſelregt.* 528.
§. 1. Oorſprong van den Wisſelhandel. . —
2. Wisſels in 't algemeen. . . 530.
3. Gelijkzoortige Briefjens. . . —
4. Zoorten van Wisſels. . . 533.
5. Welke perſoonen tot een Wisſel noodig zijn. 535.
6. Vereischten van een Wisſel. . . 536.
7. Endosſement. . . . . 538.
8. Acceptatie. . . . . 539.
9. Handeling tusſchen den trekker en remittent. —
10. Verbintenis van den trekker. . 540.
11. Verbintenis van den remittent. . 543.
12. Verbintenis tusſchen den endosſant en geendosſeerden. . . . . 544.
13. Verbintenis tusſchen den trekker en betrokkenen. . . . . 535.

Bladz.

§. 14. Betaaling ter eere van trekker of endosſanten. . . . . 546.
15. Verbintenis van den acceptant. . 547.
16. Verbintenis van den houder. . 548.
17. Protesten van Wisſels. . . 549.
18. Actiën en regtspleging uit een Wisſel. 550.
19. Hoe Wisſel-ſchuld vernietigd wordt. 552.
20. Slot van dit Werk. . . . 553.

IN-

INLEIDING,

BEVATTENDE

DE NOODIGE ONDERRIGTINGEN TOT DEN AANLEG, ZOO VAN DE STUDIE DER REGTSGELEERDHEID, ALS VAN EENE UITGELEZENE REGTSGELEERDE BOEKERIJE.

EERSTE AFDEELING.

Aanleg van de ſtudie der Regtsgeleerdheid.

§ I.

Allen, die zig op de kennis van eenige wetenſchap, welke zij dan ook zijn moge, begeeren toe te leggen, behooren zig tot eenen algemeenen regel voor te ſtellen, dat zij beginnen moeten, met de grondbeginſelen dier wetenſchap te leeren, en zig dezelven volkomen eigen te maken, eer zij zig met het lezen van uitgebreide Werken, of het behandelen van geſchilpunten, tot die wetenſchap betrekkelijk, inlaaten. — Die anders handelt, en de eerſte beginſelen verwaarloost, zal nooit eene grondige kennis der wetenſchap verkrijgen, noch in ſtaat worden, om geſchilpunten op vaste gronden te behandelen, of te *Algemeene regels.*

te beſlisſen (1). — Zoo is het ook in het bijzonder met de *Regtsgeleerdheid* gelegen. Ontallijke maalen zijn de eenvouwdigſte grondbeginſelen van het Regt voldoende, om de gewichtigſte geſchillen te beſlegten: en die *of* van deeze beginzelen onkundig is, *of* dezelven niet weet toe te paſſen, redeneert altijd in het wilde, en kan nooit in het beſlisſen van geſchilpunten gelukkig ſlagen (2). — Dan, langs welken weg verkrijgt men best eene grondige regtskennis? En van welke Boeken behoort men zig daar toe te bedienen? Tot beantwoording dier beide vragen is deeze *Inleiding* beſtemd.

§ II.

Geſchiktheid tot deeze Studie.

Het eerſte, het welk hier in aanſchouw komt, is de perſoonlijke geſchiktheid, tot het leeren en beoefenen der Regtsgeleerdheid. — Behalven de algemeene vereischten, welken men altijd tot het aanleeren van wetenſchappen hebben moet, is 'er een zeker bijzonder character noodig, om een goed Regtsgeleerde te worden (3). — Deeze ſtudie is uit haren aard dikwils droog en moeielijk: hij moet dus *arbeidzaam* en *geduldig* zijn. — De juiste toepaſſing der regts-gronden op de bijzondere voorkomende gevallen is het waare kenmerk van een goed Regtsgeleerden: hij moet dus *oordeelkundig* zijn. — Het hoofd-

(1) H. GROTII, *& aliorum, Diſſertationes de Studiis inſtituendis.* (L. B. 1645. in 12vo.) E. SCHEIDII *Opuscula, de ratione ſtudii.* (L. B. 1792. III. vol. in 8vo.)

(2) C. G. BUDER, *Selecta Opuscula de ratione ac methodo ſtudiorum Juris.* (Jenæ 1724. in 8vo.)

(3) CICERO, *de Offic. Lib. 2. Cap. 19.* „ *Omnes non* „ *poſſunt, ne multi quidem, Jurisperiti eſſe.*"

hoofddoel in de behandeling van alle regtzaaken moet altijd wezen: *een ieder het zijne te geven:* hij moet dus *braaf* en *eerlijk* zijn (1). — De groote verſcheidenheid van voorkomende zaaken, de dagelijkſche omgang met allerleie zoort van menſchen, vorderen, dat hij *menschkundig* zij. — Daar zijn post medebrengt, om de belangen der geenen, die hem raadplegen, op eene geſchikte wijze aan den Regter voor te dragen, is de *natuurlijke welſprekendheid* in hem een wezentlijk vereischte. — Een vadzig en ongeduldig mensch; iemand, wien het aan juist oordeel mangelt; een man van een ſlecht en oneerlijk character; iemand, die met de wereld niet weet om te gaan, of niet in ſtaat is, om goed zijn woord te doen: onthoude zig volſtrektelijk, om den post van Regtsgeleerden te willen aanvaarden (2).

§ III.

Behalven de *perſoonlijke*, moet 'er ook eene *zakelijke* geſchiktheid zijn; dat is, men moet behoorlijk zijn toegerust met die *voorbereidende Studiën*, zonder welken eene grondige kennis der Regtsgeleerdheid niet te bereiken is. — Aan de ééne zijde moeten die voorbereidende Studiën niet zoo ver worden uitgeſtrekt, dat de Academie-tijd reeds half met bij-ſtudiën is doorgebragt, eer men aan de hoofd-ſtudie der Regtsgeleerdheid begint; maar aan den anderen kant behoort men ook met de Regtsgeleerde ſtudie geen aan-

Voorbereidende Studiën.

(1) J. C. RUCKER, *Oratio, de vero JCto, viro bono.* (L. B. 1758.)

(2) P. ROSCAM, *Oratio, de præcipuis, quæ verum JCtum commendant, dotibus.* (Traj. 1787.)

aanvang te maken, zonder zig vooraf te hebben bekwaam gemaakt, om het geen men daar toe te beſtudeeren heeft, behoorlijk te kunnen verſtaan en begrijpen. — Wij brengen die voorbereidende Studiën hoofdzakelijk tot de navolgende.

1°.) Eene grondige kennis der *Latynſche* taal. Zij is het waare cieraad van alle geleerdheid; en hoe zeer het aan ieder niet gegeven is, een MURETUS, een ERNESTI, een RUHNKENIUS, een WYTTENBACH te zijn, onteiert echter het gemis eener zuivere Latiniteit den anderzints verdienſtelijken Geleerden. Zij is inzonderheid voor eenen Regtsgeleerden onontbeerlijk, daar het Romeinſche Wetboek in deeze taal geſchreven is: en men behoort zig, tot een goed verſtand van het zelve, ook vooral op de Latiniteit der oude Romeinſche Regtsgeleerden toe te leggen.

2°.) Eene kennis van de *Griekſche* taal, die genoegzaam is, om de *Paraphraſis* van THEOPHILUS, de *Baſilica*, en den oorſpronglijken text der *Novellen* van JUSTINIAAN, waar het noodig is, met vrugt te kunnen raadplegen (1).

3°.) Eene kennis van de *Romeinſche Geſchiedenis* en *Oudheden*. — De lotgevallen van het Romeinſche Gemeenebest, den afloop der regeering van de Roomſche Keizers, te weten, is voor eenen Regtsgeleerden, vooral ter beoordeeling, welke latere wetten de eerdere hebben afgeſchaft, hoogst noodzakelijk. — Door de Romeinſche Oudheden verſtaan wij niet zoo zeer de *Mythologiſche*, die tot verſtand der ou-

(1) P. BONDAM, *Oratio, de Linguæ Græcæ cognitione, JCto neceſſariâ.* (Zutph. 1755.)

oude Dichteren noodig is; als wel de *Staatkundige*, waar door hij zig bekend maakt met het onderſcheiden gezag der Romeinſche Ambtenaaren, ook van die geenen, die aan 't Hof der Keizers dienden; met de vereischten van plechtige handelingen; b. v. de vrijlatingen, de aannemingen tot kinderen, de huwelijken, de testamenten, enz.

4°.) Eene kennis der *Geſchiedenis van het Romeinſche Regt.* — Men hoort ſpreken van de *Wet der XII. Tafelen;* — van de *Lex Julia, Cincia, Cornelia, Voconia*, en anderen; — van ULPIANUS, PAPINIANUS, PAULUS, en meerdere Regtsgeleerden; — van het *Edictum perpetuum* van den *Prætor;* — van de ſecten der *Sabinianen* en *Proculejanen;* — van het *Codex Theodoſianus;* — van de zamenſtelling van het *Corpus Juris*, op last van Keizer JUSTINIAAN, enz. — Hoe ver is men boven een ander niet vooruit, wanneer men met de geſchiedenis van dit alles bekend is.

5°.) Eene algemeene *Wijsgeerige* kennis; waar toe men zig inzonderheid behoort te bepaalen tot de *Logica*, of *Redeneerkunde*, door welke men de waare van de valſche ſluitredenen leert onderſcheiden: — de *Matheſis*, of *Wiskunde*, waar door men juist en bepaald leert denken: — de *Ethica*, of *Zedenkunde*, waar door men de algemeene pligten van den Mensch en Burger leert kennen.

6°.) Eindelijk is het ook van groote nuttigheid, om met de *moderne*, of hedendaagſche levendige taalen, niet onbekend te zijn. — De *Franſche* en *Hoogduitſche* taal verdienen hier eene bijzondere aanprijzing. — Zonder de eerſte kan men in de tegen-

woordige fatſoenlijke wereld niet verkeeren; en zonder de tweede is men verſtoken van een aantal geleerde Werken, welken *Duitschland*, zedert omtrent nu eene halve eeuw, in alle vakken van wetenſchappen, heeft opgeleverd. — Dat de beſchaving van onze eigene moedertaal; als mede de kennis der Geſchiedenis van dit Land, en van deszelfs Staats-geſteldheid, zoo als die zig van tijd tot tijd toegedragen heeft, en nog heden bevindt; voor eenen Regtsgeleerden onmisbaar zijn, behoeft waarlijk geen betoog.

§ IV.

Studie der Regtsgeleerdheid. De Jongeling, op deeze wijze toegerust, begeeft zig tot de Studie der Regtsgeleerdheid zelve, en het kan niet misſen, of hij moet, mits eene *geſchikte orde van ſtudeeren* in acht nemende, daar in gelukkig ſlagen. — Om die *orde* wel te houden, brenge men zig de volgende regels beſtendig voor den geest.

a. De grondſlag van alle Regtsgeleerdheid moet beſtaan in de kennis van het zuivere Romeinſche Regt, zoo als dat in het *Wetboek van Keizer* JUSTINIAAN, het *Corpus Juris* genaamd, begrepen is. — Men ſla alle de Wetboeken op, die zedert eenige jaaren, in onderſcheiden Landen, gemaakt zijn, de *Codes du Droit François* zelfs niet uitgezonderd, en men zal zig ſpoedig overtuigen, dat, wanneer de zamenſtellers het Romeinſche Regt niet te baat genomen hadden, hun werk allergebrekkigst geweest zoude zijn.

b. Die het Romeinſche Regt goed wil leeren, moet het *zuiver* leeren, en zig, als 't waare, verplaatſen in het tijdvak der oude Romeinen. — Niets

is

is verderffelijker, dan 'er in het begin iets van het hedendaagſche Regt onder te mengen. — Elk van die Regten heeft zijne onderſcheidene *analogie*, die met elkander niet moeten verward worden. — Wij achten het dus voor een dwaalſpoor, om eenen aanſtaanden Student in de Regten vooraf het comptoir van eenen Procureur of Notaris te laten bijwoonen.

c. De Studie der Regtsgeleerdheid moet begonnen worden met het *Romeinſche Regt*, en niet met het *Regt der Natuur en der Volken.* — Die op het laatſte eenmaal verlekkerd is geworden, zal zig tot de veel droogere leezing van de ſchriften der Romeinſche Regtsgeleerden met weerzin verledigen, en loopt daar door gevaar, van 'er geene groote vorderingen in te zullen maken (1).

d. Schoon het eene zekere waarheid is, dat zaaken, die hedendaags nog in gebruik zijn, boven oude en afgeſchafte ſtoffen, onze aandacht verdienen, moet echter de beoeffenaar der Romeinſche Regtsgeleerdheid eene behoorlijke kennis trachten te erlangen van de onderſcheidene regten der *ſervi & liberti*, van de *manumisſiën*, van de *emancipatiën*, van de *bonorum poſſeſſones*, en veele anderen, zonder welker goed verſtand een aantal wetten onverſtaan-

(1) Wij meenen hier in te moeten verſchillen van Prof. BARBEIRAC, die in zijne *Oratio, de ſtudio Juris recte inſtituendo*, met het Regt der Natuur en der Volken een begin gemaakt wil hebben. — Zijne redenen bewijzen wel, dat ook een Regtsgeleerde zig daar op moet toeleggen; maar het zelve aan 't Roomſche Regt te laten voorafgaan, is de verkeerde weg.

ſtaanbaar is (1). — Evenwel de ſtoffen, die thans nog van nut zijn, behooren meestal opzettelijk beſtudeerd te worden.

e. Het Romeinſche Regt kan niet beter en zuiverder geleerd worden, dan uit de *bronnen* van dat Regt zelven. — De text der *Inſtituten* moet dus gelezen en herlezen worden. — De text der *Pandecten* zelve, voornamelijk zoo als die door POTHIER in eene meer aangenaame orde gerangſchikt is, verdient alle onderzoek. — Eindelijk, indien men het Regt, zoo als gewoonlijk, uit een *Kort Begrip* leert, moet men de aldaar aangehaalde wetten telkens opſlaan, en de bewijzen voor de opgegevene ſtelling naargaan. Op die wijze verkrijgt men de meeste vastheid in het Regt.

f. 'Er is bijna geene wetenſchap, waar in het overladen met aanmerkingen zoo ſchadelijk is, als in die van het Romeinſche Regt. — In het begin moet men zig dus bepaalen tot zijn *Kort Begrip*, en tot één, of ten hoogſten twee, duidelijke en beknopte *Commentariën*. — Werken van uitgebreidheid, of die regts-geſchillen behandelen, zijn in het begin allerſchadelijkst. — Men moet eerst en vooral het *zekere* Regt, en dat uit vaste *grondbeginzelen*, leeren.

§ V.

Inſtituten. Deeze regels in het oog houdende, maakt men een begin met de *Inſtituten van* JUSTINIAAN. — Men

(1) D. G. VAN DER KEESSEL, *Oratio, qua disquiritur, an capita illa Juris Romani, quæ in uſu hodie non eſſe dicuntur, in Academiis doceri expediat?* (Gron. 1762.)

Men maake zig den text zoo veel mogelijk eigen; en leere de *definitiën* en *diviſiën* uit een goed *Kort Begrip*, waar toe dat van BÖCKELMAN, of WESTENBERG, het best voor het gebruik is. — Men vergelijke bij elke les de *Griekſche Paraphraſis* van THEOPHILUS, de *Antiquiteiten* van HEINECCIUS, als mede de *Recitationes* van dien Schrijver. — Eene ligte en duidelijke *Commentarie*, waar toe die van BORCHOLTEN door mij bij ondervinding wordt aangeprezen, daar bij gevoegd wordende, heeft men werk genoeg; vooral wanneer men tevens gelegenheid heeft, om de *Dictata* van zijnen Profeſſor, wiens leſſen men des morgens gehoord heeft, des avonds daar bij te vergelijken, en zig alzoo het gehoorde op nieuw voor den geest te brengen. — Uitgebreide en diepzinnige Commentariën, als van VINNIUS, en anderen, moeten beſpaard worden, tot dat men met de grondbeginzelen van het Regt, zoo als zij in de *Inſtituten* begrepen zijn, gemeenzaam geworden is. — Men moet de *Inſtituten* niet ſpoedig uit de hand leggen; zij zijn de grondſlag, waar op alles rust; zij moeten herhaalde keeren worden doorgeloopen en beſtudeerd. En verder gevorderd zijnde, neemt men 'er een meer uitgebreide Commentarie bij, waar toe ik die van RITTERSHUSIUS (1) ten hoogſten aanbeveele.

§ VI.

(1) Het is te bejammeren, dat de Schriften van deezen, waarlijk grooten, Man zoo zeldzaam worden; en het waare te wenſchen, dat eene ruime inteekening den eenen of anderen Drukker konde aanmoedigen, om zijne *Opera omnia* uit te geven.

§ VI.

Pandecten. De Studie der Inſtituten voltrokken zijnde, of liever, terwijl die nog eenigen tijd wordt aangehouden, gaat men over tot de *Pandecten*. — In het beſtudeeren derzelven legt men tot zijnen grondſlag het *Kort Begrip*, waar over Collegie wordt gehouden, onder welken dat van VAN ECK, of WESTENBERG, het beste is. — Men raadplege daar bij de wetten zelven, in het *Kort Begrip* aangehaald. — Men leeze en herleeze op elken *Titul* de *Pandecten van* POTHIER. — De *Enarratio* van SCHULTING; de *Commentarie* van NOODT; de *Commentarie* van WISSENBACH; en de *Prælectiones* van HUBER; zijn in 't begin voldoende hulpmiddelen.

In dit tijdvak der Studie is het ook zeer nuttig, nu en dan eenige uuren aftezonderen, tot het beſtudeeren van de *Jurisprudentia Antejuſtinianæa* van SCHULTING; en wanneer men nog een weinig verder gevorderd is, van de *Obſervationes* van CUJACIUS (1). — Het is ſchier ongelooflijk, welk een weergalooze ſchat van waare en echte Romeinſche Regtsgeleerdheid in deeze twee Boeken vervat is.

Voor meer gevorderden kan het ook van nut zijn, om

(1) Wij onderſchrijven gaarne het oordeel en getuigenis van H. DE GROOT, *in Diſſert. de ſtud. inſtit. pag.* 564. „ *Si percoctam ſapientiam & nomen exi-*
„ *mium optas, non aliunde Juris Quiritum cognitio-*
„ *nem ſpera, quam ex* CUJACIO, *qui ſolus ſuffecerit.*
„ *Adeo ille omnia istius ſtudii arcana pervidit, &*
„ *quibus é fontibus cuncta fluerent.*" — Zie voorts J. VALCKENAAR, *Oratio, de Schold Cujaciana.* (Franeq. 1782.)

om nopens deeze of geene voorkomende ſtoffen te raadplegen Schrijvers, die dezelve meer opzettelijk behandeld hebben; b. v. bij den *Tit. de pactis* leeze men NOODT, *de pactis & transactionibus*; — bij het *VII. Boek der Pandecten* raadplege men NOODT, *de uſufructu*; — bij het ſtuk der testamenten, de *Interpretationes* van AVERANIUS, een man, die in geleerdheid en oordeelkunde ſchier zijn wedergaa niet heeft. — De Hoogleeraars zullen wel doen, wanneer zij in hunne leſſen over de *Pandecten*, nopens elke ſtof, één of twee van de beste Schrijvers opgeven, die hunne Leerlingen daar over kunnen raadplegen. — Bijna hadden wij vergeten, den *Commentarius ad Cod. Theodoſ.* van J. GOTHOFREDUS den meer gevorderden insgelijks aan te prijzen.

§ VII.

Controverſiën van 't Regt.

Men kan zig bijna niet te lang ophouden, met te leeren, wat het *zekere Regt (jus certum)* medebrengt. — Uit deszelfs gronden, wel verſtaan zijnde, moeten de geſchilpunten van het Regt opgelost worden, en de ondervinding leert ons, dat de helft dier geſchillen uit onkunde, of verkeerde toepaſſing der zekere regts-gronden, haren oorſprong heeft. — Met dit al echter, wanneer men met de *Inſtituten* en *Pandecten* tamelijk gemeenzaam geworden is, (maar ook volſtrekt niet eerder, of men bederft zig grondeloos,) wordt het tijd, om zig op het *Jus Controverſum*, of de in verſchil zijnde punten der Regtsleerdheid, toe te leggen. — De *Introductio in Controverſias Juris Civilis* van WALCHIUS, is daar toe een uitmuntend Handboek. — De werken van BACHOVIUS, MERENDA, en anderen, leveren daar

toe eene ruime ſtoffe op. — En dan moet alles tot volkomenheid gebragt worden, door, onder het opzigt van eenen oordeelkundigen Leermeester, *controverſe ſtellingen van 't Regt* te verdedigen, of tegenwerpingen daar op te maken.

§ VIII.

Verdere Studie. Het doorloopen deezer opgegevene vakken der Romeinſche Regtsgeleerdheid is voor de Academiſche Studiën ten dien opzigte voldoende. — Men verlaate echter de Hoogeſchool niet, eer dat men zig nog op eenige andere gedeelten der Regtsgeleerdheid heeft toegelegd. Wij bedoelen hier mede:

Natuur Regt 1.) De Studie van de *Natuurlijke Regtsgeleerdheid*, waar in men best doet de leiding van Profesſor PESTEL te volgen, en voorts de Schriften van DE GROOT en PUFENDORF te raadplegen.

Staats-Regt. 2.) De Studie van het *Regt der Volken*, of *Staats-regt*. — Het *Regt van oorlog en vrede* van DE GROOT behoort daar toe de grondſlagen te leggen. En het Werk van VATTEL verdient hier alle aanprijzing. — Behalven dit algemeene Staats-regt, is het ook zeer dienſtig, zig met het Staats-regt van dit Land in het bijzonder bekend te maken.

Crimineel Regt. 3.) De Studie van het *Crimineel*, of *Lijfſtraffelijk Regt*. — Want, ſchoon ook wel in het XLVII en XLVIIIſte *Boek der Pandecten* daar van gehandeld wordt, vereiſcht het gewicht deezer zaak eene opzettelijke behandeling. Voor de Academiſche Studiën zal echter een *Kort Begrip*, als van MEISTER, of BOEHMER, voldoende zijn.

Pauſelijk Regt. 4.) De Studie van het *Pauſelijk Regt*. — Het is doch ongerijmd, zig *Meester in de beide Regten* te noe-

noemen, en van het *Kanonieke*, of *Pausselijk Regt* ten eenemaal onkundig te zijn. — De Academiſche Studeer-tijd gedoogt wel niet, om zig in deeze Studie zeer diep te begeven, maar men behoort ten minſten de *Differentiën van het Burgerlijke en Kanonieke Regt* te kennen.

5.) De Studie van het *Hedendaagſche Regt*. — Geenen beteren grondſlag kan men daar toe leggen, dan de *Inleiding* van DE GROOT, opgehelderd door de *Regtsgeleerde Obſervatiën*, en aangevuld uit de *Theſes* van Prof. VAN DER KEESSEL. *Heden-daagsch Regt*

§ IX.

Onze jonge Regtsgeleerde, die den aangewezen weg met naarſtigheid bewandeld heeft, is nu behoorlijk in ſtaat, om de Doctoraale waardigheid te verkrijgen. Hij ſchrijft eene *Verhandeling* (*Diſſertatio*) over deeze of geene Regtsgeleerde ſtoffe, die hem het meest behaagt, en geeft daar door eene proeve van zijne verkregene kundigheden: want het promoveeren op eenige weinige *Theſes*, waar mede het veelen laaten afloopen, is een blijk of van onkunde, of van weinig eerzucht. *Studiën na de Promotie.*

Gepromoveerd zijnde, heeft hij eene dubbele taak voor handen. *Voor eerst*, de Studiën, waar van hij de gronden op de Academie gelegd heeft, voort te zetten en te voltooijen. Thans is het tijdſtip geboren, dat hij uitgebreide en diepzinnige Commentariën met vrugt beſtudeeren kan. — Thans is en blijft het hoogst noodzakelijk, om van tijd tot tijd eenige uuren aftezonderen, tot het herhaalen van de eerſte gronden der Regtsgeleerdheid, even als of men nog op de Hoogeſchool was. — Het leezen van de

Commentarie over de Pandecten van Prof. VOET, die het hedendaagsch gebruik van het Romeinſche Regt overal heeft aangewezen, en wiens gezag in onze Vierſchaaren met reden zeer groot is, kan hem niet genoeg worden aanbevolen. — *Ten tweeden*, heeft hij thans nieuwe vakken van Studie te doorloopen, die het *Regt* en de *Practijk* beiden aan hem opleveren.

In het Regt Ten aanzien van het *Regt* begeeve hij zig tot het onderzoek van in druk uitgegevene *Advieſen*, en *Gewijsden*. — Hij beſtudeere de gevallen, die hem merkwaardig toeſchijnen, uit de door hem gelegde Regtsgronden, en oeffene zig op die wijze in de *juiste toepaſſing van het Regt*, welke eigentlijk den waaren Regtsgeleerden vormt. — En dewijl 's menſchen geheugen te zwak is, om al het merkwaardige, het geen men bij anderen leest, te kunnen bevatten, legge hij thans een *Regtsgeleerd Adverſaria-Boek* aan, in eene Alphabetiſche orde gerangſchikt; of, het geen misſchien nog beter is, hij laate een exemplaar van VOET's *Commentarie* met wit papier doorſchieten, en teekene de merkwaardige plaatſen van andere Schrijvers aan, waar zij, naar de orde der ſtoffen, t' huis behooren. — Op die wijze zal hij het nuttigst gebruik van zijne Boekerije bekomen, en bij voorkomende gevallen dadelijk de beste Schrijvers bij de hand hebben, zonder dat hij noodig heeft met veel zoeken zijnen tijd te verſpillen. — Hij begeeve zig al verder tot het onderzoek van bijzondere ſtoffen van het Regt, die, uit hoofde van derzelver dagelijksch gebruik, meer van nabij verdienen doorgrond te worden. — Inzonderheid legge hij zig met naar-

naarſtigheid toe op de *Crimineele Regtsgeleerdheid*, die dagelijks, tot behoud der Maatſchappelijke orde en veiligheid, van zulk eenen onberekenbaaren invloed is. En daar dit vak thans meer *menschkundig* behandeld wordt, dan een FARINACIUS, een JULIUS CLARUS, een CARPZOVIUS gedaan hebben, maake hij zig gemeenzaam met de Schriften van lateren tijd, over dit onderwerp. De Werken van BOEHMER, QUISTORP, en anderen, zullen hem daar toe gemakkelijk den weg baanen. — Dewijl wijders ons Land een Land van Koophandel is, en *Koopmans-geſchillen*, als 't waare, eene bijzondere zoort van *analogie* hebben, verzuime hij niet, om ook bepaaldelijk zijn werk te maken van de *Wetten van den Koophandel*, inzonderheid van de *Zee-regten*, en van het *Wisſel-regt*.

Hoe wel toegerust hij ook nu in het Regt zijn moge, eene moeielijke taak ſtaat hem nog te behandelen; namelijk, de Studie der *Practijk*. — Zij is *Theoretisch*, of *Practisch*. — Om de *Theoretiſche* kennis te verkrijgen, leeze men de Schrijvers *over de Manier van Procedeeren*. — Mijne *Verhandeling over de Judiciële Practijk* durve ik, op het getuigenis van anderen, (*laus enim propria ſordet*,) daar toe als een geſchikt Handboek aanprijzen. En wanneer men deeze wel verſtaat, kunnen de Schriften van MERULA, VAN ALPHEN en anderen, met vrugt geraadpleegd worden. — Dan, de *Practiſche* Studie, na dat men goede gronden gelegd heeft, moet hier alles afdoen. — Het lezen en beſtudeeren van in druk uitgegevene *Memoriën*, *Deductiën*, en andere Regts-ſtukken; van de papieren van afgeloopene *In de Practijk.*

Pro-

Processen, met de *Pleit-Memoriën*, zoo verre men die bekomen kan; het vlijtig bijwoonen der Rollen en Pleidooijen; en eindelijk, onder het opzigt van een ervaren en geoeffend Practizijn, de handen zelf aan 't werk te slaan: zie daar de waare middelen en wegen, die eindelijk in staat zijn, om den *Advocaat* te vormen, overeenkomstig aan het tafereel, het welk de onsterffelijke HUIG DE GROOT (1) van deszelfs ambt, in het volgend agtregelig *Epigramma*, zoo fraai geschetst heeft:

Qui sancta sumis arma civilis togæ,
Cui se reorum capita, fortunæ, decus,
Tutanda credunt, nomini præsta fidem.
Juris sacerdos, ipse dic causam tibi,
Litemque durus arbiter præjudica.
Voto clientum jura metiri time,
Nec quod colorem patitur, id justum puta.
Peccet necesse est sæpe, qui nunquam negat.

Welk Puntdicht niet onaartig in Hollandsch dichtmaat aldus is overgebragt (2):

Rechtspriester, die u zelf der pleitzaal hebt gewijd,
Wien ongelukkigen, hun eer, hun goed, hun leven,
Om die te veiligen, geheel in handen geven,
Toon, dat gij, ongekreukt, dien eernaam waardig zijt.
Beslisch eerst bij u zelv' de zaak, naar 't strengste recht,
Die u wordt voorgesteld, wagt u, in 't oordeelvellen,
Den wil van uw Cliënt, of schijn, voor recht te stellen.
Die niemand afwijst, is ook vaak der schurken knecht.

TWEE-

(1) H. GROTII, *Epigramm. Lib. I. inter ipsius Poëmata, pag.* 224.

(2) Men zie *den Denker, I. Deel, No.* 17. *bl.* 136.

TWEEDE AFDEELING.

Aanleg van eene uitgelezene Regtsgeleerde Boekerije.

§ I.

Zoo min als een Ambachtsman zijn handwerk, een Konſtenaar zijnen arbeid, een Heelmeeeter zijne operatiën, verrigten kan, zonder van de noodige gereedſchappen, of werktuigen voorzien te zijn; even min kan iemand, zonder *Boeken*, den noodigen trap van geleerdheid bereiken. — Ondertusſchen is het niet onverſchillig, van welke Boeken men zig bedient. De ſlechten brengen ons op een dwaalſpoor; de middelmatige verſchaffen dikwils meer overlast, dan hulp; de beste zijn het, die ons dienen kunnen. — Dit is inzonderheid waar, ten aanzien van *Regtsgeleerde Boeken*, waar in eene goede keuze hoogst noodzakelijk is. — Eene handleiding tot derzelver kennis vindt men in *Kennis van Boeken.*

B. G. STRUVII *Bibliotheca Juris ſelecta, cum emendationibus* C. G. BUDERI. *Jenæ* 1756. *in* 8vo.

E. C. WESTPHAL'S *Systematiſche Anleitung zur kenntnisz der besten Bücher in der Rechtsgelahrheit. Leipz.* 1791. *in* 8vo.

En begeert men eene algemeene lijst van Boeken, die immer over de Regtsgeleerdheid geſchreven zijn, men raadplege

M. LIPENII *Bibliotheca realis Juridica, cum Supplementis. Lipſ.* 1757—1789. *IV. Vol. in fol.*

§ II.

§ II.

Voorbereidende Studiën.

Vooraf echter behooren wij in 't kort te gewagen van die Boeken, welke tot de *voorbereidende Studiën* betrekkelijk zijn; en wel

1) De *Latynſche* taal.

Onder de *Clasſieke Auteuren* behoort men den voorrang te geven aan die genen, welke ons tevens tot wetenſchappen opleiden, als EUTROPIUS, voor de *Romeinſche Geſchiedenis*, JUSTINUS, voor de *Algemeene Geſchiedenis*. Tot eene zuivere en nette Latiniteit verdienen NEPOS, als mede de *Oratiën* en *Brieven* van CICERO, en zijn Boek *de Officiis*, onze aanprijzing.

Als Woordenboek verkieze men tot dagelijksch gebruik,

J. J. G. SCHELLERI *Lexicon Latino Belgicum Auctorum Clasſicorum, curante* D. RUHNKENIO. *L. B.* 1799. 2 *vol. in* 4*to.*

En voor hun, die de kostbaarheid niet behoeven te ontzien, is onmisbaar

J. FACCIOLATI *totius Latinitatis Lexicon. Patav.* 1771. 4 *vol. in fol.* (1).

Deeze Woordenboeken echter bepaalen zig tot de Latiniteit der goude en zilvere eeuwen; doch men is ook zomtijds genoodzaakt, om de beteekenis van woorden van de ijzere eeuw te weten; en tot dat einde behoort men bij dezelven te voegen

J. M. GES-

(1) Men overlaadt de wereld met zoo veele nutteloze Boeken. Doch waarom wordt, door eenen herdruk, deeze onvergelijkelijke ſchat van geleerdheid, welke ieder behoorde te bezitten, niet meer verkrijgbaar gemaakt!

J. M. GESNERI *novus Linguæ Latinæ Theſaurus. Lipſ.* 1749. 4 *vol. in fol.*

Tot beoeffening van eenen zuiveren Latijnſchen ſtijl leeze men

J. G. HEINECCII *Fundamenta Stili cultioris. Lipſ.* 1766. *in* 8*vo.*

J. J. G. SCHELLERI *Præcepta Stili bene Latini, imprimis Ciceroniani. Lipſ.* 1784. 2 *vol. in* 8*vo.*

2) De *Latiniteit* der oude Romeinſche *Regtsgeleerden.*

C. A. DUKER, *de Latinitate Veterum JCtorum. L. B.* 1711. *in* 8*vo.*

Hier toe dienen ook Regtsgeleerde Woordenboeken.

J. CALVINI *Lexicon Juridicum. Coll. All.* 1734. *in fol.*

B. BRISSONIUS, *de Verborum Significatione. Hal. Magd.* 1743. *in fol.*

B. P. VICAT, *Vocabularium Juris utriusque. Neap.* 1760. 4 *vol. in* 8*vo.*

3) De *Griekſche* taal.

Het zij genoeg ten deezen opzigte aanteprijzen,

J. D. à LENNEP, *Etymologicum Linguæ Græcæ, cum animadverſionibus* E. SCHEIDII. *Traj.* 1790. 2 *vol. in* 8*vo.*

——— *Analogia Linguæ Græcæ. ibid.* 1790. *in* 8*vo.*

En als Woordenboeken:

B. HEDERICI *Græcum Lexicon Manuale, curante* J. A. ERNESTI. *Lipſ.* 1788. *in* 8*vo.*

J. SCAPULÆ *Lexicon Græco-Latinum. Amſt.* 1687. *in fol.*

4) De

4) De *Romeinſche Geſchiedenis.*

EUTROPII *Breviarium Hiſtoriæ Romanæ, cum not. var. &* H. VERHEYK. *L. B.* 1762. *in* 8*vo.*

——— *idem cum not. var. &* C. H. TSCHUCKE. *Lipſ.* 1796.

G. H. NIEUPOORT, *Historia Reipublicæ & Imperii Romanorum. Traj.* 1723. 2 *vol. in* 8*vo.*

Y. VAN HAMELSVELD, *Romeinſche Geſchiedenisſen van* M. STUART *verkort, in vier Deelen. Amſt.* 1805. *in* 8*vo.*

Het groote Werk van STUART verdient zekerlijk den hoogſten lof, maar is voor den Leerling te uitgebreid.

5) De *Romeinſche Oudheden.*

G. H. NIEUPOORT, *de ritibus Romanorum. Traj.* 1774. *in* 8*vo.*

S. PITISCI *Lexicon Antiquitatum Romanarum. Hag. Com.* 1737. 3 *vol. in fol.*

Inzonderheid die *Oudheden*, welke, tot opheldering der Romeinſche Wetten dienende, voor den Regtsgeleerden zeer noodig zijn te weten.

J. G. HEINECCII *Antiquitates Romanæ. Leov.* 1778. *in* 8*vo.*

J. GUTHERIUS, *de Officiis Domus Augustæ. Lipſ.* 1662. *in* 8*vo.*

6) De *Geſchiedenis van het Romeinſche Regt.*

J. V. GRAVINÆ, *Origines Juris Civilis; in ipſius Operibus. Venet.* 1739. *in* 4*to.*

J. G. HEINECCII *Hiſtoria Juris Civilis Romani ac Germanici. L. B.* 1740. *in* 8*vo.*

J. A. BA-

J. A. BACHII (1) *Hiſtoria Jurisprudentiæ Romanæ, cum obſerv.* A. C. STOCKMANN. *Lipſ.* 1796. *in* 8vo.

J. BERTRANDUS *de Jurisperitis. L. B.* 1675. *in* 8vo.

G. MASCOVIUS, *de Sectis Sabinianorum & Proculianorum. Lipſ.* 1728. *in* 8vo.

7) Eene algemeene kennis der *Wijsbegeerte.*

J. A. ERNESTI *Initia Doctrinæ Solidioris. Lipſ.* 1783. *in* 8vo.

J. M. GESNERI *Iſagoge in Eruditionem univerſalem. Lipſ.* 1784. 2 *vol. in* 8vo.

In 't bijzonder de *Logica*, of *Redeneerkunde.*

D. VAN DE WYNPERSSE, *Inſtitutiones Logicæ. L. B.* 1779. *in* 8vo.

J. WATTS, *Logica, of onderwijs van 't recht gebruik der Reden. 's Hage* 1768. *in* 8vo.

——— *Verhandeling over de oeffening en beſchaving van 't Verſtand. ibid.* 1766. *in* 8vo.

De *Matheſis*, of *Wiskunde.*

EUCLIDIS *Elementa, edente* J. H. VAN LOM. *Amſt.* 1738. *in* 8vo.

P. STEENSTRA, *Grondbeginzels der Meetkunst. Leijd.* 1797. *in* 8vo.

J. H. VAN SWINDEN, *Grondbeginzels der Meetkunde. Amſt.* 1790. *in* 8vo.

De *Ethica*, of *Zedenkunde.*

S. PUFENDORF *de Officio hominis & civis. L. B.* 1769. 2 *vol. in* 8vo.

8) De

(1) Dit is het beste *Handboek*, over deeze ſtoffe, het welk men zig niet genoeg kan eigen maken.

****

8) De kennis der *moderne*, of hedendaagſche levendige taalen; en wel in 't bijzonder

a. De *Franſche* taal.

Onder het oneindig getal van *Spraakkunſten* geven wij den voorrang aan

RESTAUT, *Grammaire Françoiſe. Paris* 1786. *in* 12*mo.*

En onder de *Woordenboeken* aan

P. MARIN, *Fransch en Nederduitsch Woordenboek. Amſt.* 1793. 2 *Deelen, in* 4*to.*

Dictionnaire de l'Academie Françoiſe. Nismes 1787. 2 *vol. in* 4*to.*

Terwijl, om nopens de *konst-termen* van bijna alle wetenſchappen onderrigt te worden, niets evenaart aan

Le Dictionnaire de Trevoux. Paris 1752. 7 *vol. in fol.*

b. De *Hoogduitſche* taal.

Onder de *Spraakkunſten* prijzen wij aan

J. C. GOTTSCHED, *de Hoogduitſche Spraakmeester. Amſt.* 1786.

J. C. ADELUNGII *Grammatica Theodisca. Lipſ.* 1798. *in* 8*vo.*

En onder de *Woordenboeken:*

Nouveau Dictionnaire Allemand-François, & François-Allemand, à l'uſage des deux nations. Strasb. 1800. 2 *vol. in* 4*to.*

J. G. HAAS, *neues Teutſches und Franzöſiſches Wörterbuch. Leipz.* 1786. 3 *Theile, in* 8*vo.*

Terwijl boven allen ontwijffelbaar uitmunt, en voor iemand, die de *Hoogduitſche* taal grondig leeren wil, onmisbaar is

J. C. ADE-

J. C. ADELUNG, *Grammatisch-Kritiſches Wörterbuch der Hochdeutſchen Mundart. Leipz.* 1793. 4 *Theile. in* 4*to.*

c. De *Hollandſche* taal. — Daar derzelver beſchaving thans zoo zeer aller aandacht tot zig trekt, maake men een vlijtig gebruik van den arbeid van

M. SIEGENBEEK, *Verhandeling over de Nederduitſche Spelling. Amſt.* 1804. *in* 8*vo.*

P. WEILAND, *Nederduitſche Spraakkunst, ten dienſte der Scholen. Amſt.* 1806. *in* 8*vo.*

——— *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek. Amſt.* 1799. .. *Deelen, in* 8*vo.*

Waar bij men, tot een dieper onderzoek, voegen kan

L. TEN KATE, *Aanleiding tot de Nederduitſche Sprake. Amſt.* 1723. 2 *Deelen, in* 4*to.*

B. HUYDECOPER, *Proeve van Taal- en Dichtkunde. Leijd.* 1782. 4 *Deelen, in* 8*vo.*

D. VAN HOOGSTRATEN, *Zelfſtandige Naamwoorden, vermeerderd door* A. KLUIT, *Amſt.* 1783. *in* 8*vo.*

9) De *Geſchiedenis* van dit Land.

L. OFFERHAUS, *Compendium Hiſtoriæ Foederati Belgii. Gron.* 1763. *in* 8*vo.*

Vaderlandſche Hiſtorie verkort, en vervolgd tot 1787. *Amſt.* 1792. 2 *Deelen, in* 8*vo.*

J. WAGENAAR, *Vaderlandſche Hiſtorie,* 21 *Deelen.* — Met de *Vervolgen.*

Als mede de kennis van deszelfs *Staatsgeſteldheid*, zoo als die zig van tijd tot tijd heeft toegedragen, en zeer fraai beſchreven is in

F. W. PESTEL, *Commentarii de Republicâ Batavâ. L. B.* 1795. 3 *vol. in* 8*vo.*

Gelijk ook, zoo als die zig tegenwoordig bevindt, het geen uit de laatſte *Conſtitutie*, en de bij vervolg genomen wordende *Decreeten*, moet worden naargegaan.

§ III.

Romeinſche Regt. Om de Boeken, tot de Regtsgeleerdheid betrekkelijk, in eene geregelde orde op te geven, beginnen wij met het *Romeinſche Regt:* en wel

1) Zoo als het zelve voor den tijd van Keizer JUSTINIAAN plaats had.

J. GOTHOFREDUS, *ad Legis XII. Tabularum fragmenta. Genev.* 1653. *in* 4*to.* & *in* OTTONIS *Theſauro, Tom.* 3.

C. RITTERSHUSIUS, *ad Legem XII. Tabularum. Argent.* 1616. *in* 4*to.*

BOUCHAUD, *Commentaire ſur la Loi des douze Tables. Paris* 1787. *in* 4*to.*

A. SCHULTINGII *Jurisprudentia Ante-Juſtinianæa. L B.* 1717. *in* 4*to.*

J. GOTHOFREDI *Codex Theodoſianus, edente* RITTERO. *Lipſ.* 1736. 6 *vol. in fol.*

2) De beste uitgaven van het *Corpus Juris*, of *Wetboek van* JUSTINIAAN.

Corpus Juris Civilis Gloſſatum. Lugd. 1612. 6 *vol. in fol.*

Corpus Juris Civilis, cum notis D. GOTHOFREDI & S. VAN LEEUWEN. *Amſt.* 1663. *in fol.*

Corpus Juris Civilis, ex recenſione G. C. GEBAUERI. *Gött.* 1778. 2 *vol. in* 4*to.*

Corpus Juris Civilis. Amſt. 1664. 1681. *vel* 1700. *in* 8*vo.*

3) De

3) De *Inſtituten.*

Inſtitutiones Juſtiniani, cum notis A. VINNII. *L. B.* 1753. *in* 8*vo.*

THEOPHILI *Paraphraſis Inſtitutionum, cum not. var. &* G. O. REITZ. *Hag. Com.* 1751. 2 *vol. in* 4*to.*

Korte Begrippen van dezelven.

J. F. BÖCKELMANNI *Compendium Inſtitutionum. Amſt.* 1802. *in* 8*vo.*

J. O. WESTENBERG, *Principia Juris ſecundum ordinem Inſtitutionum. L. B.* 1766. *in* 8*vo.*

J. G. HEINECCII *Elementa Inſtitutionum. Amſt.* 1728. *in* 8*vo.*

J. VAN MUYDEN, *Compendium Inſtitutionum, cum notis* E. OTTONIS. *Traj.* 1737. *in* 8*vo.*

A. PEREZII *Erotemata ad Inſtitutiones. Amſt.* 1669. *in* 12*mo.*

Commentariën over dezelven.

J. G. HEINECCII *Recitationes in Elementa Inſtitutionum. Leov.* 1773. *in* 8*vo.*

J. BORCHOLTEN, *ad Inſtitutiones. Genev.* 1639. *in* 4*to.*

C. RITTERSHUSIUS, *ad Inſtitutiones. Argent.* 1649. *in* 4*to.*

E. OTTO, *ad Inſtitutiones. Traj.* 1729. *in* 4*to.*

J. A. COSTA, *ad Inſtituta, curante* J. VAN DE WATER. *L. B.* 1744. *in* 4*to.*

A. VINNII *Commentarius ad Inſtituta, ex editione* J. G. HEINECCII. *Lugd.* 1767. *in* 4*to.*

J. J. WISSENBACH, *Disputationes ad Inſtituta. Franeq.* 1700. *in* 4*to.*

4) De *Pandecten.*

R. J. POTHIER, *Pandectæ Juſtinianeæ, in novum ordinem digeſtæ. Lugd.* 1782. 3 *vol. in fol.*

Baſilica FABROTTI, *cum* RUHNKENII *Supplemento. Paris* 1647. *& L. B.* 1766. 8 *vol. in fol.*

Korte Begrippen van dezelven.

C. VAN ECK, *Principia Juris Civilis, ſecundum ordinem Digeſtorum. Traj.* 1756. 2 *vol. in* 8*vo.*

J. O. WESTENBERG, *Principia Juris, ſecundum ordinem Pandectarum. L. B.* 1764. *in* 8*vo.*

J. G. HEINECCII *Elementa Pandectarum. Amſt.* 1728. *in* 8*vo.*

J. VOET, *Compendium Pandectarum. L. B.* 1731. *in* 8*vo.*

Commentariën over dezelven.

A. SCHULTINGII *Enarratio primæ partis Pandectarum. L. B.* 1720. *in* 8*vo.*

G. NOODT, *Commentarius ad Pandectas; in ipſius Operibus. L. B.* 1767. *in fol.*

J. J. WISSENBACH, *Exercitationes ad Pandectas. Franeq.* 1661. *in* 4*to.*

J. BRUNNEMAN, *ad Pandectas. Francof.* 1692. *in fol.*

H. ZOEZII *Commentarius ad Pandectas. Lovan.* 1692. *in fol.*

J. VOET, *Commentarius ad Pandectas. Hag. Com.* 1707. 2 *vol. in fol. cum Supplemento noſtro, cujus Sect. I. prodiit Traj.* 1793. *& reliquæ D. V. ſequentur.*

5) De *Codex* van JUSTINIAAN.

A. PE-

A. REREZIUS, *ad Codicem. Amſt.* 1671. *in* 4*to.*

J. BRUNNEMAN, *ad Codicem. Lipſ.* 1688. *in fol.*

J. J. WISSENBACH, *Commentarius in Codicem. Franeq.* 1665. 2 *vol. in* 4*to.*

6) De *Novellen* van JUSTINIAAN.

J. F. HOMBERGK, *Novellæ Conſtitutiones Juſtiniani. Marb.* 1717. *in* 4*to.*

C. RITTERSHUSIUS, *ad Novellas. Argent.* 1615. *in* 4*to.*

C. F. ZEPERNICK, *delectus Scriptorum, Novellas Juſtiniani illuſtrantium. Hal.* 1783. *in* 8*vo.*

§ IV.

Bijzondere Schrijvers over het zelve.

Ten einde de Studie der Romeinſche Regtsgeleerdheid grondig door te zetten, is het noodig, om, behalven de opgegevene *algemeene Commentariën*, ook over het verſtand van *bijzondere* wetten, of de uitlegging van deeze en geene ſtoffen van het Regt, de *beſte Schrijvers* te kunnen raadplegen. — Deeze allen in hunne clasſen, ieder op zig zelven, te rangſchikken, zoude deeze *Inleiding* veel te wijdloopig doen worden; en ik heb dus meest geſchikt geoordeeld, om alhier te laten volgen eene Alphabetiſche Lijst van de verdere meest noodzakelijke Boeken, de Romeinſche Regtsgeleerdheid, of in haar *geheel ſijstema*, of in haare *bijzondere deelen* behandelende; terwijl het aan den geen, die zig met de *Inſtituten* en *Pandecten* reeds gemeenzaam gemaakt heeft, weinig moeite kosten zal, om te beoordeelen, welk gebruik hij van ieder derzelven behoort te maken.

In Folio.

B. BRISSONIUS, *de Formulis & ſolemnibus Po-*

puli Romani verbis, ex recenſione J. A. BACCHII. *Lipſ.* 1755.

C. VAN BYNKERSHOEK, *Opera omnia. L. B.* 1767.

F. CONNANI *Commentarii Juris Civilis. Neap.* 1724.

J. CUJACII *Opera omnia, ex editione* C. A. FABROTI. *Neap.* 1758. 11 *vol.*

J. DOMAT, *les Loix Civiles dans leur ordre naturel. Paris* 1745.

H. DONELLI *Commentarii Juris Civilis. Francof.* 1626.

——— *Commentarii ad Codicem. ib.* 1599.

F. DUARENI *Opera omnia. Aurel. Allobr.* 1608.

A. FABRI *Rationalia in Pandectas. Lugd.* 1659. 6 *tom.* 4 *vol.*

——— *Conjecturæ Juris Civilis. Lugd.* 1661. *& Jurisprudentiæ Papinianeæ ſcientia. Lugd.* 1658.

J. GOTHOFREDI *Opera Juridica minora, ex editione* C. H. TROTZ. *L. B.* 1733.

O. HILLIGERI *Donnellus enucleatus. Antw.* 1642.

Jurisprudentia Romana & Attica, cum præfatione J. G. HEINECCII. *L. B.* 1738. 3 *vol.*

G. MEERMAN, *novus Theſaurus Juris Civilis & Canonici, cum Supplemento. Hag. Com.* 1751. 8 *vol.*

E. OTTONIS *Theſaurus Juris Romani. Traj.* 1733. 5 *vol.*

In Quarto.

C. D'ARNAUD, *variæ Conjecturæ. Leov.* 1744.

J. F. BÖCKELMAN, *Commentarii in Digesta & de Actionibus. Traj.* 1694. 2 *vol.*

J. H. BOEH-

J. H. BOEHMERI *Exercitationes ad Pandectas. Gött.* 1764. 6 *vol.*

P. C. BREDERODII *Repertorium Sententiarum. Francof.* 1664 (1).

J. CANNEGIETER, *Fragmenta Ulpiani & Observationes. L. B.* 1774.

H. CANNEGIETER, *Commentarius ad Fragmenta veteris Jurisprudentiæ, quæ exstant in Coll. L. L. Mos. & Rom. Franeq.* 1765.

C. COCCEJI *Exercitationes curiosæ. Lemg.* 1722. 2 *vol.*

J. à COSTA, *Prælectiones ad illustriores quosdam titulos locaque selecta Juris Civilis, edente* B. VOORDA. *L. B.* 1773.

D. FELLENBERG, *Jurisprudentia antiqua. Bern.* 1760. 2 *vol.*

J. G. HEINECCII *Commentarius ad Legem Juliam & Papiam Poppæam. Amst.* 1726.

U. HUBERI *Prælectiones Juris Civilis, cum additionibus* C. THOMASII. *Francof.* 1749. 3 *vol.*

——— *Digressiones Justinianeæ. Franeq.* 1696.

——— *Eunomia Romana. Amst.* 1724.

M. LYC-

(1) Dit Boek is bijzonderlijk dienende, om de wetten, die men noodig heeft, gemakkelijk te vinden, en verschaft aan eenen *Advocaat* bijna het zelfde gebruik, als de *Concordantie van den Bijbel* aan eenen *Predikant.* — Het verdient te meerder aanprijzing, om dat de Schrijver eene grondige en naauwkeurige kennis van het Regt bezeten heeft.

M. LYCKLAMA à NYEHOLDT *Membranæ. Leov.* 1644.

E. MERILLII *Opuscula varia. Neap.* 1720.

J. MEIJERI *Collegium Argentoratenſe. Argent.* 1657. 3 *vol.* — & G. BICCII *Collegium Argentoratenſe enucleatum. Argent.* 1664.

E. OTTONIS *Diſſertationes Juris Publici & Privati. Traj.* 1723.

A. SCHULTINGII *Diſſertationes. L. B.* 1714.

E. SPANHEMII *Orbis Romanus. Hal.* 1728.

G. A. STRUVII *Syntagma Jurisprudentiæ. Francof.* 1692. 2 *vol.*

P. TOULLIEU, *Collectanea. Gron.* 1737.

A. VINNII *Tractatus quinque. Traj.* 1697.

C. F. WALCHII *Opuscula. Hal. Magd.* 1785. 3 *vol.*

J. VAN DE WATER, *Obſervationes Juris Romani. Traj.* 1713.

In Octavo.

J. AVERANII *Interpretationes Juris. L. B.* 1753. 3 *vol.*

E. BRONCKHORST, *de Regulis Juris. L. B.* 1624.

C. H. ECKHARD, *Hermeneutica Juris. Lipſ.* 1779 (1).

C. F. GLUCK, *ausführliche Erläuterung der Pandecten. Erl.* 1797. .. *Theile.*

J. GOED-

(1) Dit Boek moeten wij, als een onſchatbaar *Handboek*, aan den Leerling van het Romeinſche Regt aanbeveelen. Het herhaald lezen en beſtudeeren van het zelve zal hem de grootſte nuttigheid aanbrengen.

J. GOEDDÆUS, *de Verborum Significatione. Herb.* 1614.

C. F. HOMMELII *Corpus Juris Civilis, cum not. var. Lipſ.* 1768.

——— *Palingeneſia Librorum Juris veterum. Lipſ.* 1767. 3 *vol.*

——— *Litteratura Juris. Lipſ.* 1779.

S. H. VAN IDSINGA, *Varia Juris Civilis. Harl.* 1737.

A. LEYSERI *Meditationes aa Pandectas. Hal.* 1772. 12 *vol.* — *Exſtat etiam editio in 4to.*

Æ. MENAGII *Amoenitates Juris Civilis. Traj.* 1725.

E. MERCERII *Conciliator. Berol.* 1722.

E. OTTO, *de Tutela Viarum Publicarum. Traj.* 1731.

——— *de Ædilibus Coloniarum & Municipiorum. Lipſ.* 1732.

——— *Jurisprudentia Symbolica. Traj.* 1730.

——— *Papinianus. L. B.* 1718.

G. PAUW, *Obſervationes Juris Civilis. Hag. Com.* 1743.

J. L. E. PUTMAN, *Interpretationes & Obſervationes. Lipſ.* 1763.

——— *Probabilia Juris Civilis. Lipſ.* 1768.

——— *Adverſaria Juris univerſi. Lipſ.* 1775. 3 *vol.*

——— *Variorum Opusculorum Sylloge. Lipſ.* 1786.

J. C. RUCKER, *Diſſertationes, Obſervationes, & Orationes. L. B.* 1749.

F. RY-

F. RYGERBOS, *Observationes Juris Romani. Amst.* 1743.

A. SCHULTINGII *Notæ ad Digesta seu Pandectas, edente* N. SMALLENBURG. *L. B.* 1804. *Tom.* I.

——— *Notæ in tit. D. de Verb. Sign. & de Reg. Jur. edente* N. SMALLENBURG. *L. B.* 1799.

C. SIGONIUS, *de antiquo Jure Populi Romani. Lipſ.* 1715. 2 *vol.*

J. VOORDA, *Interpretationes & Emendationes Juris Romani. Traj.* 1735.

——— *Electa. Traj.* 1749.

H. G. VAN VRYHOF, *Obſervationes Juris Civilis. Amſt.* 1747.

J. O. WESTENBERG, *de Cauſis Obligationum. Harder.* 1704.

A. WIELING, *Jurisprudentia restituta. Amſt.* 1727.

——— *Lectiones Juris Civilis. Traj.* 1740.

In Duodecimo.

C. O. à BOECKELEN, *Opuscula. L. B.* 1678.

A. DUCK, *de uſu & auctoritate Juris Civilis. Lipſ.* 1676.

J. GOTHOFREDI *Manuale Juris. L. B.* 1676.

H. GROTII *Florum Sparſio. Amſt.* 1643.

C. A. RUPERTUS, *ad Enchiridion Pomponii. Franeq.* 1696.

J. J. WISSENBACH, *de Verborum Significatione. Franeq.* 1654.

——— *de Regulis Juris. Franeq.* 1656.

§ V.

Tot de behandeling der *Controverſiën*, of geſchil- *Controverſiën van 't Regt.*
punten van het Romeinſche Regt, dienen over 't algemeen de *Commentariën*, hier vooren door ons opgegeven; doch, behalven deezen, zijn die geſchillen opzettelijk door zommige Schrijvers behandeld, waar onder wij de volgenden aanprijzen.

C. VAN ECK, *Theſes Juris controverſ. L. B.* 1775. *in* 8*vo.*

A. SCHULTINGII *Theſes controverſæ. L. B.* 1738. *in* 8*vo.*

H. TREUTLERI *Selectæ Disputationes. Marp.* 1666. *in* 4*to.*

R. BACHOVII *Notæ ad Treutlerum. Heidelb.* 1617. 3 *vol. in* 4*to.*

H. GIPHANII *Antinomiæ Juris Civilis. Francof.* 1666. *in* 4*to.*

A. FACHINEI *Controverſiæ Juris. Col.* 1660. *in* 4*to.*

G. A. STRUVII *Evolutiones Controverſiarum. Francof.* 1684. *in* 4*to.*

A. VINNII *Selectæ Quæstiones: inter ipſius Tract. V. ſupra memoratos.*

E. BRONCHORST, *Centuriæ Sex. Franeq.* 1695. *in* 8*vo.*

S. COCCEJI *Jus Civile controverſum. Francof.* 1740. 2 *vol. in* 4*to.*

A. MERENDÆ *Controverſiæ Juris. Bruxel.* 1745. 5 *vol. in fol.*

C. F. WALCHII *Introductio in Controverſias Juris Civilis. Jenæ* 1791. *in* 8*vo.*

R. ZOUCHEI *Quæstiones Juris Civilis. Lond.* 1682. *in* 12*mo.*

§ VI.

§ VI.

Natuur- en Staats-Regt.

Ten aanzien van het *Natuur-* en *Staats-regt* waare het zeer gemakkelijk, eene uitgebreide Lijst van Boeken optegeven; vooral, wanneer men daar toe ook de *Statistiek* der onderscheidene *Europeesche Volken* brengen wil: doch het is, overeenkomstig ons ontwerp, voldoende, alhier de volgende Schrijvers aan te wijzen.

H. GROTIUS, *de Jure Belli ac Pacis, cum notis* J. F. GRONOVII & J. BARBEIRACII. *Amst.* 1720. *in* 8vo.

——— *cum Commentario* H. & S. DE COCCEJI. *Lausan.* 1751. 5 *vol. in* 4to.

——— *le Droit de la Guerre & de la Paix, par* J. BARBEIRAC. *Leid.* 1759. 2 *vol. in* 4to.

S. PUFENDORF, *de Jure Naturæ & Gentium, ex editione* G. MASCOVII. *Francof.* 1759. 2 *vol. in* 4to.

——— *le Droit de la Nature & des Gens, par* J. BARBEIRAC. *Amst.* 1734. 2 *vol. in* 4to.

J. SCHEFFERI *Grotius enucleatus. Gron.* 1771. *in* 8vo.

F. W. PESTEL, *Fundamenta Jurisprudentiæ naturalis. L. B.* 1788. *in* 8vo.

J. G. HEINECCII *Elementa Juris Naturæ & Gentium. Hal.* 1758. *in* 8vo.

P. R. VITRIARII *Institutiones Juris Naturæ & Gentium. L. B.* 1749. *in* 8vo.

R. CUMBERLAND, *Loix de la Nature, par* J. BARBEIRAC. *Leid.* 1757. *in* 4to.

C. WOLF-

C. WOLFFII *Jus Naturæ. Francof.* 1740. 8 *vol. in* 4*to.*

——— *Jus Gentium. Hal. Magd.* 1749. *in* 4*to.*

——— *Inſtitution du Droit de la Nature & des Gens, par* E. LUZAC. *Leid.* 1772. *in* 4*to.*

E. OTTONIS *Notitia præcipuarum Europæ Rerumpublicarum. Traj.* 1739. *in* 8*vo.*

DE VATTEL, *le Droit des Gens. Leid.* 1758. *in* 4*to.*

MONTESQUIEU, *de l'Esprit des Loix. Genev.* 1753. 3 *vol. in* 8*vo.*

G. FILANGIERI, *la Science de la Legislation. Paris an VII.* 7 *vol. in* 8*vo.*

G. NOEST, *algemeen Staats-recht, Amſt.* 1753. *in* 4*to.*

§ VII.

Als Schrijvers over het *Crimineele* of *Lijfſtraffelijk Regt*, verdienen bijna geenen onder de ouden onze aanbeveeling. Zij bevatten meestal eene opeenſtapeling van aanmerkingen, die meer verwarren, dan ophelderen, en bijna allen dragen de blijken van de mindere beſchaafdheid van den tijd, waar in zij ſchreven. Zedert dat men het ſtuk van het ſtraffen der misdaaden meer *wijsgeerig* en *menschkundig* heeft beginnen te behandelen, heeft het-zelve eene geheel andere gedaante aangenomen, en om, in dien geest, van dit gewigtig vak der Regtsgeleerdheid onderrigting te bekomen, zij het hier voldoende, de volgende Schrijvers aan de hand te geven. *Crimineel Regt.*

A. MATTHÆUS, *de Criminibus. Amſt.* 1661. *in* 4*to.*

B. CARPZOVII *Practica rerum Criminalium, cum*

cum observationibus J. S. F. BÖHMERI. *Francof.* 1758. 3 *vol. in fol.*

D. CLASENIUS, *in Constitutiones Criminales Caroli V. Francof.* 1693. *in* 4*to.*

J. S. F. BOEHMERI *Meditationes in Constitutionem Criminalem Carolinam. Hal. Magd.* 1774. *in* 4*to.*

——————— *Elementa Jurisprudentiæ Criminalis. Hal.* 1774. *in* 8*vo.*

C. J. HEILS, *Judex & Defensor in processu inquisitionis, seu Tractatus Criminalis Theoretico-Practicus. Hildb.* 1768. *in* 4*to.*

J. L. BANNIZA, *Delineatio Juris Criminalis. Oenip.* 1773. 2 *vol. in* 8*vo.*

D. H. KEMMERICH, *Synopsis Juris Criminalis. Pisis* 1768. *in* 8*vo.*

C. F. G. MEISTER, *Principia Juris Criminalis. Lipf.* 1781. *in* 8*vo.*

J. L. E. PUTMAN, *Elementa Juris Criminalis. Lipf.* 1779. *in* 8*vo.*

DE BECCARIA, *Traité des delits et des peines. Amst.* 1766. *in* 8*vo.*

E. C. WIELAND, *Geist der Peinlichen Gesetze. Leipz.* 1783. 2 *Theile, in* 8*vo.*

J. C. E. VON QUISTORP, *Grundsätze des Deutschen Peinlichen Rechts. Rost.* 1792. 2 *Theile, in* 8*vo.*

N. GROLMAN, *Grundsätze des Criminalrechts Wisenschaft. Giesf.* 1798.

——————— *Bibliothek fur die Peinliche Rechts-wisenschaft und Gesetzkunde. Herb.* 1798. .. *Theile.*

§ VIII.

§ VIII.

Zig op het *Kanoniek* of *Pausſelijk Regt* opzettelijk toe te leggen, zoude eene Studie op zig zelven wezen. Dit heeft een Regtsgeleerde juist niet noodig; maar 'er geheel onkundig van te zijn, is een zeer groot gebrek. Men bewandele dus in deezen den midden-weg, en bediene zig daar toe van de volgende hulpmiddelen. *Pausſelijk Regt.*

Corpus Juris Canonici, ex editione J. H. BOEHMERI. *Hal. Magd.* 1747. *in* 4*to.*

J. F. GIBERT, *Corpus Juris Canonici, per regulas naturali ordine digestas. Lugd.* 1737. 3 *vol. in fol.*

J. à COSTA, *Commentarii in Decretales Gregorii IX. Paris.* 1676. *in* 4*to.*

C. RITTERSHUSII *Differentiæ Juris Civilis & Canonici. Argent.* 1668. *in* 4*to.*

J. F. BOCKELMAN, *de differentiis Juris Civilis, Canonici & Hodierni, cum notis* E. OTTONIS. *Traj.* 1737. *in* 8*vo.*

J. H. BOEHMERI *Jus Eccleſiasticum Protestantium. Hal.* 1720. 5 *vol. in* 4*to.*

——— *Inſtitutiones Juris Canonici. Hal.* 1760. *in* 8*vo.*

G. VON MASTRICHT, *Hiſtoria Juris Eccleſiastici. Amſt.* 1686. *in* 8*vo.*

§ IX.

Thans is nog overig te ſpreken van de Schrijvers over het *Hedendaagſche Regt* en de *Practijk.* — In den geest, waar in wij ons geheele Werk behandeld hebben, verſtaan wij daar door in 't bijzonder het *Hollandsch Regt*, en de *Hollandſche Practijk.* *Hedendaagsch Regt.*

*****

— Wat het Regt betreft, kan men, behalven de *Commentarie* van Prof. VOET, hier boven reeds genoemd, gebruik maken van de volgende Werken.

Latijnſche.

S. VAN LEEUWEN, *Cenſura Forenſis, ex editione* G. DE HAAS. *L. B.* 1741. *in fol.*

S. à GROENEWEGEN, *de Legibus abrogatis. Amſt.* 1669. *in* 4*to.*

C. R. AB OOSTERGA, *Cenſura Belgica ad Pandectas. Traj.* 1661. 2 *vol. in* 4*to.*

——————— *Cenſura Belgica ad Codicem. Traj.* 1666. *in* 4*to.*

——————— *Cenſura Belgica ad Inſtitutiones. Traj.* 1648. *in* 8*vo.*

P. VOET, *Commentarius ad Inſtitutiones. Gorinch.* 1668. 2 *vol. in* 4*to.*

P. GUDELINUS, *de Jure noviſſimo. Arnh.* 1661. *in* 4*to.*

F. ZYPÆI *Notitia Juris Belgici. Antw.* 1640. *in* 4*to.*

H. J. ARNTZENII *Inſtitutiones Juris Belgici Civilis. Gron.* 1783. 3 *vol. in* 8*vo.*

D. G. VAN DER KEESSEL, *Theſes ſelectæ Juris Hollandici & Zeelandici. L. B.* 1800. *in* 4*to.*

Nederduitſche.

Onder deezen behooren, in de eerſte plaats, de *Placaten van den Lande.* Voor zoo verre die betrekkelijk zijn tot den tijd der *Graaffelijke Regeering*, raadplege men

F. VAN MIERIS, *Groot Charterboek der Graaven van Holland. Leid.* 1753. 4 *Deelen, in fol.*

En,

En, geduurende den tijd der *Staats-regeering*, zijn dezelve begrepen in.

CAU *en* SCHELTUS, *Placaat-Boek van de Staaten Generaal, van Holland, en van Zeeland*, 9 *Deelen: als mede het Generaal Register, door* J. VAN DER LINDEN. *'s Hage* 1648—1770. *& Amst.* 1797. *in fol.*

De Revolutie van 1795, en de daar op gevolgde omwentelingen, hebben ook de geboorte aan verscheiden wetten gegeven. Men vindt die bij elkander in de

Verzameling van Publicatiën voor de Ingezetenen der Bataafsche Republiek. Leijd. 1795. 18 *Deelen, in* 8vo.

De verder uitkomende verzamele men van tijd tot tijd.

Behalven de *Landswetten*, behoort men zig ook te voorzien van de *Plaatselijke*, bestaande in de *Keuren* en *Ordonnantiën* van Steden, Districten, of Dorpen, die genoegzaam bekend zijn, zonder dat wij met derzelver opgave deeze *Inleiding* behoeven te vergrooten.

En men behoort tot de Studie van het *Hedendaagsche Regt* voorts gebruik te maken van

H. DE GROOT, *Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid. Amst.* 1738. *in* 4to.

——— *met Aanteekeningen van* W. SCHORER. *Middelb.* 1767. *in* 4to.

Regtsgeleerde Observatiën over de Inleiding van H. DE GROOT. *'s Hage* 1777. 4 *Deelen, in* 8vo.

S. VAN LEEUWEN, *Roomsch-Hollandsch Regt,*

met Aanteekeningen van C. W. DECKER. *Amſt.* 1780. 2 *Deelen, in* 4*to.*

S. VAN LEEUWEN, *Practijk der Notarisſen. Rott.* 1742. 2 *Deelen, in* 8*vo.*

U. HUBER, *Hedendaagſche Regtsgeleerdheid. Amſt.* 1726. *in* 4*to.*

G. VAN WASSENAAR, *Practijk Judicieel en Notariaal. Utr.* 1746. 2 *Deelen, in* 4*to.*

E. VAN ZURCK, *Codex Batavus, met de vermeerderingen van* P. VAN DER SCHELLING. *Leid.* 1764. *in* 4*to.*

A. LYBRECHTS, *Redeneerend Vertoog en Practijk over 't Notaris-Ambt: met de Aanmerkingen. Amſt.* 1780. 4 *Deelen, in* 4*to.*

J. SCHOOLHOUDER, *Oeffenſchool der Notarisrisſen. 's Hage* 1750. *in* 8*vo.*

§ X.

Schrijvers over bijzondere ſtoffen.

Tot de voortzetting van de Studie der Hedendaagſche Regtsgeleerdheid, en tot derzelver beoeffening, heeft men ook zeer noodig, de voornaamſte Schriften van hun, die bijzondere ſtoffen van het Regt, tot onze hedendaagſche gebruiken ook vooral betrekking hebbende, behandeld hebben. — Het is niet mogelijk, eene volledige Lijst daar van op te geven; ieder heeft ook daar in zijnen eigen ſmaak; en ik vergenoege mij dus, met de volgende, als de meest noodzakelijke, aan te wijzen.

Latijnſche.

A. FABER, *de Erroribus Pragmaticorum. Lugd.* 1658. 2 *vol. in fol.*

A. PECKII *Opera omnia. Antv.* 1666. *in fol.*

M. A. GALVANUS, *de uſufructu. Genev.* 1676. *in* 4*to.*

P. MON-

P. MONTANUS, *de Jure Tutelarum. Hag. Com.* 1656. *in* 4*to.*

H. FELICIUS, *de Societate. Gorinch.* 1666. *in* 4*to.*

T. M. DE ESCOBAR, *de Ratiociniis Administratorum. Francof.* 1618. *in* 4*to.*

A. VAN WEZEL, *Opera omnia. Amst.* 1701. *in* 4*to.*

H. BROUWER, *de Jure Connubiorum. Delph.* 1714. *in* 4*to.*

C. RODENBURG, *de Jure Conjugum. Traj.* 1653. *in* 4*to.*

J. CHRISTENIUS, *de Jure Matrimonii. Harderw.* 1651. *in* 12*mo.*

A. MATTHÆUS, *de Auctionibus. Traj.* 1653. *in* 4*to.*

———— *de Probationibus. Gron.* 1739. *in* 4*to.*

———— *Paroemiæ. Traj.* 1667. *in* 8*vo.*

J. a SOMEREN, *de Jure Novercarum. Traj.* 1668. *in* 8*vo.*

———— *de Repræsentatione. Traj.* 1676. *in* 8*vo.*

P. VERRYN, *de emptione & venditione. Amst.* 1676. *in* 8*vo.*

J. VOET, *de rebus mobilibus & immobilibus. Traj.* 1666. *in* 8*vo.*

———— *de familia erciscunda. Traj.* 1674. *in* 8*vo.*

Om voorts met den merkwaardigſten inhoud van de Schriften der beste Regtsgeleerden, welken *Duitschland* heeft opgeleverd, bekend te worden, zal men, bij ondervinding, een nuttig gebruik kunnen maken van

J. E. J. MULLER, *Promptuarium Juris novum. Lipſ.* 1792. 7 *vol. in* 4*to.*

Nederduitſche.

P. BORT, *Werken. Leid.* 1731. *in fol.*

——— *nagelate Werken Utr.* 1745. *in fol.*

Verhandelingen van 't Genoodſchap pro excolendo Jure Patrio. Gron. 1773. 4 *Deelen, in* 8*vo.*

P. PECKIUS, *Verhandeling van het hand-opleggen, met de Aanteekeningen van* S. VAN LEEUWEN. *Amſt.* 1693. *in* 4*to.*

J. COS, *Regtsgeleerde Verhandelingen. 's Hage* 1733. *in* 8*vo.*

H. VAN DER VORM, *Verhandeling van het Verſterf-recht, vermeerderd door* V. J. BLONDEEL. *Amſt.* 1774. *in* 8*vo.*

R. J. POTHIER, *Verhandeling van het Wisſelrecht. Leid.* 1801. *in* 8*vo.*

——— *Verhandeling van het Recht omtrent Sociëteiten of Compagnieſchappen. ibid.* 1802. *in* 8*vo.*

——— *Verhandeling van Legaten. ibid.* 1803. *in* 8*vo.*

——— *Verhandeling van Contracten en andere Verbintenisſen. ibid.* 1804. 2 *Deelen, in* 8*vo* (1).

B. VOOR-

(1) Deeze Werkjens van den onvergelijkelijken POTHIER vertaalde ik, met groot nut voor mij zelven, en met de algemeene goedkeuring van anderen. — Mijn oogmerk is, om ook 's Mans Verhandelingen over *de Zeeregten* aan onze Landgenooten te leveren,

B. VOORDA, *de Crimineele Ordonnantiën, met Aanmerkingen. Leid.* 1792. *in* 4*to.*

G. FELTMAN, *Aanmerkingen over den Artikel-brief. 's Hage* 1716. *in* 8*vo.*

Wij zouden voorts hier bij ook nog behooren te voegen de beste Schrijvers over den *Koophandel*, de *Zeevaart*, en het *Wisselregt*; doch dewijl wij dezelven in onze *Aanteekeningen op het IV. Boek van dit Werk* hebben opgenoemd, verwijzen wij den Lezer derwaards, en achten de herhaaling daar van alhier overtollig.

§ XI.

Het beſtudeeren van gedrukte *Advieſen* en *Gewijsden* preezen wij hier vooren ten hoogſten aan. — Wat de *Advieſen* betreft, kan men gebruik maken van de

Hollandſche Conſultatiën, met het Amſterdamsch derde Deel, en Kort Begrip. Rott. 1661. 8 *Deelen. in* 4*to.* *Advieſen en Gewijsden.*

Vervolg op de Hollandſche Conſultatiën. Amſt. 1780. 2 *Deelen, in* 4*to.*

G. DE HAAS, *nieuwe Hollandſche Conſultatiën. 's Hage* 1741. *in* 8*vo.*

J. VAN DEN BERG, *Nederlandsch Advis-boek. Campen* 1781. 4 *Deelen, in* 4*to.*

C. VAN DER KOP, *nieuw Nederlandsch Advisboek. 's Hage* 1769. 2 *Deelen, in* 4*to.*

Utrechtſche Conſultatiën, met het Kort Begrip. Utr. 1676. 4 *Deelen, in* 4*to.*

NASSAU LA LECQ, *Algemeen Register op de Conſultatiën. Utr.* 1778. 2 *Deelen, in* 4*to.*

J. M. BARELS, *Crimineele Advieſen. Amſt.* 1778. *in* 4*to.*

J. M. BA-

J. M. BARELS, *Adviesen over den Koophandel en Zeevaart. Amst.* 1780. 2 *Deelen, in* 4*to.*

Ten aanzien der *Gewijsden* zijn de volgende Boeken van een nuttig gebruik.

A. FABRI *Codex Sabaudicus. Lugd.* 1649. *in fol.*

P. CHRISTINÆI *Decisiones. Antv.* 1671. 6 *Tom. in fol.*

C. NEOSTADII *Decisiones utriusque Hollandiæ Curiæ. Hag. Com.* 1667. *in* 4*to.*

J. COREN, *Observationes & Consilia. Amst.* 1661. *in* 4*to.*

C. VAN BYNKERSHOEK, *Quæstiones Juris privati. L. B.* 1744. *in* 4*to.*

J. LOENIUS, *Decisiën en Observatiën, door* T. BOEL. *Rott.* 1755. *in* 4*to.*

Decisiën en Resolutiën van den Hove van Holland. 's Hage 1751. *in* 4*to.*

J. VAN DER LINDEN, *Verzameling van merkwaardige Gewijsden der Gerechtshoven in Holland. Leid.* 1803. 1*ste Deel, in* 8*vo*(1).

J. a SANDE, *Decisiones Frisicæ. Amst.* 1698. *in* 4*to.*

Z. HUBERI *Observationes rerum judicatarum. Leov.* 1723. 2 *vol. in* 4*to.*

Z. HU-

(1) Van dit Werk zoude ik reeds lang een *tweede Deel* gegeven hebben, indien zommiger toezeggingen, tot het leenen van oude Proces-stukken, beter vervuld waren. Ik noodige een ieder daar toe op nieuw bij deezen uit; en het Publiek kan op mijne bereidvaardigheid, tot het verder in orde brengen van deezen arbeid, staat maken.

Z. HUBERI *Casus enucleati. Franeq.* 1712. *in* 4*to.*

S. BEUCKER, *Decisiones supremæ Frisiorum Curiæ. Leov.* 1782. *in* 4*to.*

H. RADELANT, *Decisiones Curiæ Trajectinæ. Traj.* 1637. *in* 4*to.*

P. STOCKMANS, *Decisiones Curiæ Brabantiæ. Brux.* 1670. *in* 4*to.*

G. DE WYNANTS, *Supremæ Curiæ Brabantiæ Decisiones. Bruxel.* 1744. *in fol.*

§ XII.

Eindelijk komen wij, ten slotte deezer *Inleiding*, tot de *Theoretische kennis der Practijk*, welke genoegzaam uit de volgende Boeken te leeren is. *Practijk.*

J. VAN DER LINDEN, *Verhandeling over de Judicieele Practijk. Leid.* 1794. 2 *Deelen, in* 8*vo.*

P. MERULA, *Manier van Procedeeren, met de vermeerderingen van* D. LULIUS *&* J. VAN DER LINDEN. *Leid.* 1781. 2 *Deelen, in* 4*to.*

W. DE GROOT, *Inleiding tot de Practijk. 's Hage* 1667. *in* 4*to.* — Het zelve is ook in 't Latijn, onder den titul: G. GROTII *Isagoge ad Praxin Fori Batavici, cum notis* A. DE PAPE. *L. B.* 1694. *in* 4*to.*

W. VAN ALPHEN, *Papegaij, of Formulier-Boek. Utr.* 1740. 2 *Deelen, in* 4*to.*

P. VROMANS, *de Foro competenti, door* H. VAN MIDDELLAND. *Leijd.* 1722. *in* 4*to.*

Manier van Procedeeren voor den Hove van Holland. 's Hage 1729. *in* 8*vo.*

S. VAN LEEUWEN, *Manier van Procedeeren*

in Civiele en Crimineele zaaken. Amſt. 1721. *in* 8vo.

Men voege hier bij de *Inſtructiën* en *Reglementen van den Hove;* als mede de *Ordonnantiën op de Manier van Procedeeren,* die in verſcheiden Steden gemaakt zijn. — In de Latijnſche taal heeft men weinige ſchriften over de Practijk, die ons dienen kunnen; de *Obſervationes Practicæ* van A. GAIL, en misſchien eenige weinige anderen, uitgezonderd.

Zie daar het ontwerp van eene *Regtsgeleerde Boekerije.* Zij konde zekerlijk nog met verſcheiden fraaije Werken worden aangevuld; maar mijn doelwit was eene *uitgelezene* te leveren. Die deeze bezit, en 'er een goed gebruik van weet te maken, zal uit zig zelven genoegzaam in ſtaat zijn, om ze naar behooren uit te breiden en te verbeteren, zonder dat hij mijne onderrigting daar toe behoeft.

***

RECHTSGELEERD, PRACTICAAL, EN KOOPMANS HANDBOEK.

EERSTE BOEK.

VAN DE BURGERLIJKE RECHTSGELEERDHEID.

✻

EERSTE AFDEELING.

Van de Wetten in het algemeen.

§ I.

De *Rechtsgeleerdheid* is die wetenſchap, welke ons leert, wat recht of onrecht is (1). *Rechtsgeleerdheid.*

§ II.

Recht en *onrecht* worden afgemeten naar de overeenkomst eener daad met, of de afwijking derzelve van de wet (2). *Recht.*

§ III.

Het *Recht* wordt gewoonlijk verdeeld in het *Recht der Natuur*, vervattende alle die pligten, zoo volkomene, als onvolkomene, welken de ingeſchapene re- *Verdeeling van het Recht.*

(1) *Justi atque injusti ſcientia.* § 1. *Inſt. L.* 10. § 2. *ff. de Juſt. & Jur.*

(2) *L.* 1. § 1. *ff. de Juſt. & Jur.* De Groot, *Inleid.* 1 *B.* 1 *D.* § 3. *en volgg.*

reden ons leert, dat ter bevordering van het geluk van ons zelven, en van onze mede-menſchen, moeten worden in acht genomen (1); — het *Recht der Volken*, vervattende die wetten, welken de eene Natie omtrent de andere gewoon is in acht te nemen; bij voorbeeld de rechten van den oorlog, omtrent aangegaane verbonden, enz. (2); — en eindelijk het *Burgerlijk Recht*, vervattende de voorſchriften, welken de Burgerlijke Overheid, met de wetgevende magt bekleed, heeft verordend, en doen afkondigen (3). — De-

(1) Behalven de werken van GROTIUS, PUFENDORF, en anderen, vindt men de grondregelen van het natuurlijk Recht het best beſchreven door Prof. PESTEL, *in Fundam. Jurisprud. Natur.* Eene nieuwe, geheel overgeziene, en vermeerderde uitgave van dit werk is thans ter perſſe, welke het te wenſchen is, dat deze achtenswaardige Grijsaart moge voltooijen.

(2) Wanneer men omtrent den aart der verſchillende Regeeringsvormen, en de verpligtingen, zoo van de Natiën omtrent zig zelven, als omtrent andere Natiën, naauwkeurig wil onderrigt worden, kan men in 't bijzonder raadplegen, behalven GROTIUS, PUFENDORF, en andere Schrijvers over het Staatsrecht, *le Droit des Gens, par* DE VATTEL, in 4°.

(3) § 1. *Inſt. de J. N. G. & C.* Dat de wetten, door *publicatie*, ter kennis van het volk behooren gebragt te worden, om eene verbindende kragt te hebben, lijdt op zig zelven geen twijfel. VOET, *ad tit. ff. de legib. No.* 9 & 10. Hoe verre echter aan Staats-Reſolutiën, die niet afgekondigd zijn, de kragt van wet behoort te worden toegekend, hebben wij behandeld in *onze Aantcek. op* MERULA's *Man. van Proced. B.* 4 *Tit. Cap.* 5. § 1. in 't *I. D. pag.* 69.

Dewijl wij in dit Boek noch het uitgeſtrekt vak van alle pligten doorloopen, noch ook het Staats-recht beſchrijven willen, bepaalen wij ons enkel tot de derde zoort, of het Burgerlijk Recht.

§ IV.

Welke Wetten in ons Land te volgen.

Wanneer men de vraag zal beantwoorden, wat nopens deeze of geene zaak rechtens is? moet men voor eerst onderzoeken, of 'er dienaangaande eenige algemeene vaderlandſche *Land-wet*, of ook eenige plaatſelijke *Keur*, die kragt van wet heeft, of ook eenige wel hergebragte *Costume*, gevonden wordt (1). Indien zoodanige wet ontbreekt, is het *Romeinſche Recht*, als een voorbeeld van wijsheid en billijkheid (2), door gewoonte, tot aanvulling van dit gebrekkige, bij ons aangenomen (3). Zeer naauwkeurig drukken zig dus de *Staaten van Holland* uit, in zekere *Reſolutie van* 25 *Meij* 1735, in deeze bewoordingen: „ dat het Hof, gelijk alle andere „ Rechters in de Provintie van Holland en West„ vriesland, moet recht doen naar de Wetten en „ Placaten van den Lande, mitsgaders naar de „ Privilegiën en welhergebragte Costumen en Uſan„ tiën, en, bij defect derzelven, naar de beſchreven „ Rechten (4).

„ Rech-

(1) V. D. KEESSEL, *Theſ. Jur. Holl. & Zeel. Th.* 7.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 2 *D.* § 22. *No.* 26.

(3) Over den tijd en de wijze dezer aanneming vergelijke men H. FAGEL & J. C. VAN DER HOOP, *Diſſert. de uſu Juris Romani in Hollandia.* (*Hag.* 1779.) en L. P. VAN DE SPIEGEL, *Oorſpr. der Vaderl. Regten, cap.* 2 & 3.

(4) Zie 't *Gr. Pl. Boek*, 7 *D. pag.* 964.

Het gebruik maken van de *Wetten van nabuurige volken* is een middel, het welk, ſchoon niet ten eenemaal aftekeuren, egter met de grootſte omzigtigheid moet gebezigd worden, en nooit anders, dan in zulke gevallen, waar in men zig wel kan overtuigd houden, dat de *analogie* van het Recht des nabuurigen Lands ten dien opzigte met de onze overeenſtemt (1).

In zommige gevallen is ook het *Kanonieke* of *Pausſelijk Recht* van gebruik, wanneer namelijk de zaak, welke men voor handen heeft, daar uit oorſpronglijk is: waar van men in de ſeparatiën van tafel en bed, en zoortgelijken, de voorbeelden aantreft (2).

§ V.

Verbindende kragt der Statuten.

Onder de wetten, die in de eerſte plaats in aanmerking komen, noemden wij ook zoo even de *plaatſelijke Keuren en Costumen.* Het lijdt geen twijffel, dat dezelve verbinden allen die geenen, welke dáár ter plaatſe woonen, voor een tijd verblijven, of onroerende goederen bezitten.

Maar hebben zij ook eenige verbindende kragt voor Wetgevers en Rechters op andere plaatſen? Dit is een zeer moeielijk punt van rechten, en het zal hier genoeg zijn daaromtrent aan te merken, dat hoe zeer, naar de ſcherpheid van het Recht, eigentlijk geene *Statuten* buiten het Rechtsgebied van werking zijn, de onderlinge en wederkeerige inſchikkelijkheid tusſchen de nabuurige volken, egter als een bijna al-

(1) V. D. KEESSEL, *Theſ. Jur. Holl. & Zeel. Th.* 13.

(2) V. D. SPIEGEL, *Oorſpr. der Vaderl. Regten, pag.* 110. *en volgg.* V. D. KEESSEL, *Theſ.* 25.

algemeenen regel heeft ingevoerd, dat men ten aanzien van de handelingen der geenen, die de verëischten, bij de wetten hunner woonplaats voorgeſchreven, hebben in acht genomen, naar die wetten beoordeelt, ſchoon de bijzondere wetten van het Land, waar de zaak beſlist moet worden, andere vereischten voorſchrijven: b. v. een testament, naar de form, op de woonplaats gebruikelijk, gemaakt, geldt alomme: de gemeenſchap van goederen, tusſchen echtgenooten door het Landrecht ingevoerd, heeft tusſchen hen plaats, ſchoon zij naderhand gaan woonen in een Land, waar geene gemeenſchap ſtand grijpt, enz. (1).

§ VI.

Alle wetten zijn vatbaar voor *uitlegging*. Dezelve is van drieërlei aart. Zij wordt gedaan door den Wetgever zelven; — of door het gebruik; b. v. door eene aaneenſchakeling van gewijsden, bij welke deeze of geene uitlegging aan eene wet gegeven is; — of door het begrip der Rechtsgeleerden. Schoon de gevoelens der laatstgemelden op zig zelven geene kragt van wet hebben, mogen egter hunne gegevene uitleggingen niet zonder grond te pas gebragt worden; mits de regels eener gezonde uitlegkunde door hun zijn in acht genomen: waar van de voornaamſte hier in beſtaan. *Uitlegging der Wetten.*

1°). De

(1) Over de kragt der Statuten, voornamelijk wanneer een *conflict* derzelven plaats heeft, vergelijke men P. VOET, *Tract. de Statut.* J. VOET, *ad tit. ff. de conſt. Princ. part.* 2. *de Statut.* V. D. KEESSEL, *Theſ.* 27—44.

1°.) De hoofdregel in alle uitlegging is deze, dat men den waaren zin en de beteekenis der *woorden* nagaa, en van dezelven niet afwijke, wanneer de woorden duidelijk ſpreeken (1).

2°.) In de uitlegging van eenig punt van Rechten moet men vooral nagaan, *uit welke bron dat recht oorſprongelijk is;* b. v. in geſchillen over een uiterſten wil neemt men dadelijk zijn toevlugt tot het *Romeinſche* Recht, het welk in dat ſtuk gevolgd wordt; maar dat zelfde ſpoor te volgen in een geſchil over gemeenſchap van goederen, in het Roomſche Recht onbekend, en van Duitſchen oorſprong, zoude geheel oordeelloos zijn (2).

3°.) Wanneer de woorden der wet twijffelachtig zijn, moet men *den zin der wet* nagaan; alle de bijzondere artikelen der wet met elkander vergelijken (3); de eene wet uit de andere uitleggen (4); de verklaaring van den wetgever in een gelijkzoortig geval (5), of de gewoonte (6), of dat gevoelen, waar voor de billijkheid het ſterkst pleit (7), te hulp roe-

(1) Men vergelijke J. H. BOEHMER, *de Interpretationis Grammaticæ fatis & uſu vario in Jure Romano*, in *Exerc. ad ff. Tom.* 1. *Exerc.* 3. *pag.* 22. *ſeqq.* en vooral het uitmuntend werk van C. H. ECKHARD, *Hermeneutica Juris. cum not.* C. F. WALCHII. (*Lipſ.* 1779.)

(2) V. D. KEESSEL, *Thes.* 9. & 10.

(3) *L.* 24. *ff. de legib.*

(4) *L.* 26. *L.* 27. *L.* 28. *ff. de legib.*

(5) *L. ult. C. de legib.*

(6) *L.* 37. *L.* 38. *ff. de legib.*

(7) *L.* 18. *L.* 19. *ff. de legib. L.* 56. *L.* 168. *L.* 192. § 1. *ff. de Reg. Jur. L.* 47. *ff. de obl. & act.*

roepen. — Ook komt het redeneeren uit de gevolgen, die uit de eene of andere uitlegging voortvloeien, hier dikwerf zeer te ſtade (1).

4°.) Zomwijlen kan men ook de beſchikking van eenige wet, op grond van eene volkomene en doorſtekende gelijkheid van reden, tot gelijkzoortige gevallen uitſtrekken, het welk men gewoon is de *extenſive interpretatie* te noemen (2).

5°.) In andere gevallen wederom moet de uitlegging *reſtrictief* zijn; voornamelijk dan, wanneer iets tegen den algemeenen regel van het Recht, uit eene bijzondere noodzakelijkheid, in een bepaald geval, is ingevoerd (3), of wanneer duidelijk blijkt, dat de reden, die den wetgever bewogen heeft, op het voorhanden zijnde geval niet ſtrookt, ſchoon het anderzints onder de woorden der wet wel zou kunnen begrepen worden (4).

§ VII.

Behalven de geſchrevene wetten zijn zommigen ook *ongeſchreven*. Deezen bedoelden wij hier vooren (§ IV.) onder de benaaming van *welhergebragte Costumen*. Zulken heeft men van alle oude tijden in dit Land gehad, en ook als wetten gevolgd (5). *Costumen.*

voor-

(1) *L.* 22. *ff. de legib.*

(2) *L.* 10. *L.* 11. *L.* 12. *L.* 13. *L.* 29. *L.* 30. *ff. de legib. L.* 5. *C. eod.*

(3) *L.* 14. *L.* 16. *L.* 39. *ff. de legib. L.* 141. *L.* 162. *ff. de Reg. Jur.*

(4) *L.* 25. *ff. do legib. L.* 6. *C. eod.* — Men vergelijke voorts over deze ſtoffe POTHIER, *in Pand. Juſtin. ad tit. ff. de legib. art.* 4.

(5) V. D. SPIEGEL, *Oorſpr. der Vaderl. Regten,*

Ondertusschen zijn ook hieromtrent eenige regels in acht te nemen.

1°.) De Costume moet op goede reden steunen; anders beschouwt men dezelve te recht als eene *corrupteele*, die, wel verre van kragt van wet te hebben, moet worden tegengegaan (1).

2°.) Zij moet behoorlijk bewezen worden; b. v. door eene turbe van getuigen, door eene onafgebrokene reeks van gewijsden, op die gewoonte gegrond, enz. (2).

Eene Costume, die deeze opgegevene vereischten heeft, bekleedt niet alleen de plaats der wet in gevallen, waar in de geschreven wet ontbreekt (3); maar heeft zelfs die kragt, dat zij eene geschrevene wet kan affchaffen (4).

§ VIII.

3 *Hoofdst.* § 8—13. *pag.* 96. *en volgg. Rechtsgel. Observ. over* DE GROOT's *Inleid.* 2 *D. Obs.* 1. Zonder dat het tot de bestaanbaarheid der oude Costumen van dit Land, mits zij maar door een langduurig gebruik bevestigd zijn, iets doet, of zij op de aanschrijvingen van Keizer KAREL V., in 1531 en 1540., en van het Hof in 1569, ter Griffie van den Hove, al dan niet, zijn overgebragt. Zie V. D. WALL, *Handv. van Dordrecht, 6 stuk, pag.* 1328. *en volgg. & Supplem. nostrum ad* VOET, *part.* 1. *pag.* 13.

(1) *L.* 39. *ff. de legib.* VOET *ad d. t. n.* 28.

(2) VOET *ad tit. ff. de legib. n.* 29. *seqq.*

(3) § 9. *Inst. de J. N. G. & C. L.* 32. § 1. *L.* 33. *L.* 35. *ff. de legib.*

(4) *L.* 32. § 1. *in fin. ff. de legib.* Over den zin van de *L.* 2. *C. quæ sit long. consuet.*, die hier doorgaands wordt tegengeworpen, vergelijke men NOODT

in

§ VIII.

Afſchaffing der Wetten.

De gewoone wijze ondertuſſchen, waar door eene wet te niet gaat, is de uitdrukkelijke *afſchaffing* door den wetgever (1). — Hoe minder egter zulks geſchiedt, hoe betere Staatkunde in een Land heerscht. En het is voorzeker onder de onheilen van onzen tijd te rekenen, dat zints eenige jaaren door eene opéénſtapeling van wetten, die naauwlijks in 't geheugen te houden zijn, en waar van zommigen elkander tegenſpreken, onze vaderlandſche Rechtsgeleerdheid een maar al te willekeurig aanzien gekregen heeft; ſchoon zig thans meer en meer de hope opdoet, dat wij ook in dit opzigt tot onze voorige eenvouwdigheid en zekerheid ſtaan te rug te keeren.

TWEEDE AFDEELING.

Van de rechten der Menſchen, naar mate van hunnen verſchillenden Stand.

§ I.

Objecten van het Recht.

Gelijk de voorwerpen, (*objecten*) waar toe alle rechten betrekkelijk gemaakt kunnen worden, beſtaan in deeze drie, 1) de *Perſoonen;* 2) de *Zaaken;* en 3) de *Actiën* (2); zullen wij ook die hoofd-verdeeling in dit werk ten grondſlag leggen, en

in Comm. ad t. ff. de legib. en vooral J. AVERANIUS *Interpr. Jur. Lib.* 2 *cap.* 1.

(1) *L. ult. ff. de conſt. Princ.* § 11. *Inſt. de J. N. G. & C.*

(2) §. *ult. Inſt. de J. N. G. & C.*

en mitsdien *eerst* ſpreken van die rechten, welken ieder mensch of perſoon, naar zijnen verſchillenden ſtand, heeft: en *ten tweeden*, van de rechten *op*, of *tot* eenige zaak: terwijl wij bij de behandeling van elk van die rechten, daar zulks te pas komt, zullen vermelden, welke *actie*, of rechtsmiddel, de wet uit hoofde van dat recht geeft; zullende de form van het aanleggen en vervolgen van die actiën in het *III. Boek* beſchreven worden.

§ II.

Onderſcheidene Stand der menſchen.

De onderſcheiden ſtand der menſchen, voor zoo verre die op hunne rechten invloed heeft, kan tot drie hoofdzaaken gebragt worden:

I. De ſtaat van Vrijheid en Slavernij.

II. De ſtaat van Burgerſchap.

III. De Familie-ſtand.

§ III.

I. Vrijheid en Slavernij.

Het onderſcheid tuſſchen *vrijen* en *ſlaven*, het welk in de Romeinſche Rechtsgeleerdheid zulk een uitgebreid vak oplevert, komt in ons Land niet te pas: alle menſchen worden in dit Land vrij geboren; de ſlavernij is hier te Lande niet in gebruik; ja zelfs alle ſlaven, die uit de *Indiën* in dit Land komen, worden dadelijk vrij (1); mits zij niet van hunne eigenaaren zijn weggeloopen (2).

§ IV.

II. Staat van Burgerſchap.

Wat den ſtaat van *Burgerſchap* betreft, deszelfs in-

(1) *Cost. v. Antwerpen, Cap.* 36. *Art.* 1 & 2. ROSEBOOM, *Cost. v. Amſterdam, Cap.* 39. *Art.* 1 & 2. GUDELINUS, *de Jure novisſ. Lib.* 1. *Cap.* 4. *pag.* 6.

(2) *Regtsgel. Obſerv. over* DE GROOT, 4 *D. Obſ.* 16.

invloed op de onderſcheiden rechten der menſchen was in voorige tijden hier te Lande zeer groot. — De *uitlanders* waren van een aantal rechten der *inboorlingen* uitgeſloten. In het ſtuk van erfvolging, van het geven van getuigenis, van het ſtraffen der misdaden, van het toelaten tot ambten en bedieningen, was dit onderſcheid aanmerkelijk (1). Wanneer de goederen van uitlanders aan hunne buiten 's Lands woonende magen vervielen, was men aan eene zwaare ſchatting, onder den naam van *recht van exue* bekend, onderworpen (2). — Zeer groot was ook weleer het onderſcheid tuſſchen *Edelen* en *Onedelen*. In het ſtuk van toelating tot ambten en bedieningen, van het ſtraffen der misdaden, van het betalen van ſchot en lot, van het oeffenen der jagt, zag men de blijken deezer onderſcheiding (3). — De *Godsdienst* zelf konde niet nalaten op den ſtand der menſchen eene verſchillende uitwerking te doen geboren worden. Behalven het oud onderſcheid tuſſchen *Geeſtelijken* en *Wereldlijken* (4), waaren zij, die tot eene andere ſecte der Christenheid, dan de *Hervormde*, behoorden, van veele voorregten uitgeſloten. Geene anderen, dan Gereformeerden, wa-

(1) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 18 *D.* § 2. *Regtsgel. Obſerv.* 2. *D. Obſ.* 17 & 18. & 3. *D. Obſ.* 21.

(2) H. J. ARNTZENIUS, *Inſtit. Jur. Belg. Civ. part.* 1. *tit.* 12. § 8. *ſeqq.*

(3) A. MATTHAEUS, *de Nobilitate.* DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 14 *D.* en S. VAN LEEUWEN, *van de Edelen en Welborenen in Holland.*

(4) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 14 *Deel.*

waren tot ambten en bedieningen beroepelijk (1); de huwelijken tusſchen *Hervormden* en *Roomschgezinden* waren aan zeer nadeelige gevolgen onderhevig (2). Met de *Joden* was het nog veel erger geſteld, als die zelfs tot geene ambagten en neeringen, welke aan zekere Gilden behoorden, werden toegelaten (3).

Dan, allengskens, naar mate de betrekkingen van dit Land tot vreemde natiën begonnen aan te wasſen, en naar mate de begrippen der menſchen meer beſchaafd en gematigd werden, hebben deeze onderſcheidingen afgenomen. Men deed de *vreemdelingen*, zig hier te Lande vestigende, ſchier gelijke rechten met andere ingezetenen wedervaren (4). Het *recht van exue* werd eerst door bijzondere verdragen ingekort, en naderhand geheel afgeſchaft (5). De zoogenaamde rechten van adeldom, grootendeels een overblijfzel der middeleeuwen, worden naauwlijks meer geëerbiedigd (6). De ſecten-ijver tusſchen de Christelijke Gezindheden vindt geene voorſtanders meer. De Joden, die met ons dezelfde lasten dragen, genieten dezelfde burgerlijke voorregten (7).

Met

(1) ZURCK, *Cod. Bat. voce Papisten*, § 21.

(2) *Placaat van de Staten van Holland van* 24 *Januarij* 1755. afgeſchaft bij *Decreet van* 6 *Maart* 1795.

(3) ZURCK, *Cod. Bat. voce Joden.*

(4) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 13 *D.* § 3.

(5) ARNTZENIUS, *loc. ſupra cit. Publ.* 6 *Apr.* 1797.

(6) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 14 *D.* § 6.

(7) *Staatsregeling van October* 1801. *Art.* 11-14.

Met dit al is het eene waarheid, dat het begrip van de *gelijkheid der menſchen*, hoe veel waars en ſchoons ook op zig zelven bevattende (1), door veelen met zoo veel overdrevenheid, en verkeerde gevolgtrekkingen, werd toegepast, dat men, door bijna alle onderſcheiding van ſtand den bodem te willen inſlaan, zelfs de grondvesten van Orde en Politie meer of min begon te doen waggelen. Van dit overdrevene en verkeerde egter is men reeds veelal te rug gekomen; zoo dat ook tegenwoordig de *ſtand van Burgerſchap*, naar de verſchillende inrigtingen in onderſcheiden ſteden en plaatſen, het genot van voorregten medebrengt, waar van zij, die op zoodanige plaats geene Burgers zijn, verſtoken worden. Inzonderheid het inkorten van de onbepaalde affchaffing der Gildens, die zoo veele wanorden, ventjagerijen, en bederf van neeringen en handwerken veroorzaakte; en het weder inroepen van de noodige bepaalingen tot het verzekeren aan iederen Burger van deszelfs eerlijk beſtaan (2), ſtrekken onder anderen hier van ten bewijze.

§ V.

De *Familie-ſtand* intuſſchen is de voornaamſte, die in ons Land aan de menſchen zeer verſchillende rechten toekent. *III. Familie-ſtand.*

Andere zijn de rechten van *getrouwde*, andere van

(1) Men zie de *Verhandelingen van de Heeren* H. C. CRAS *en* L. W. BROWN, *over de gelijkheid der Menſchen, beneevens haare regten en pligten*, in de *Verhand. van* TEYLER's *Godgel. Genoodſchap, XIII. Deel.*

(2) *Staatsregeling van Octob.* 1801. *Art.* 4.

van *ongetrouwde* perſoonen. — De ongemeen groote invloed van dit onderſcheid noopt ons, om de *rechten des Huwelijks* in de *III. Afdeeling* opzettelijk te beſchrijven.

Andere zijn de rechten der *ouderen*, andere die der *kinderen*, aan het ouderlijk gezag onderworpen. — Van hier zullen wij in de *IV. Afdeeling* de *vaderlijke magt* beſchrijven.

Andere eindelijk zijn de rechten van hun, aan wien van wegen hunne jonge jaaren, zinloosheid, verkwisting, en dergelijke oorzaken, het beſtuur van hunne perſoonen en goederen niet is toe te betrouwen, andere zijn de rechten van hun, wien dusdanig beſtuur wordt opgedragen. — Hierom zullen wij de *V. Afdeeling* tot de behandeling van *Voogdijen* en *Curateelen* beſtemmen.

DERDE AFDEELING.

Van het Huwelijk, en de rechten, daar toe betrekkelijk.

§ I.

Huwelijk. Zeer onderſcheiden is de ſtand der geenen, die, al of niet, door het *huwelijk* verbonden zijn. Door het *huwelijk* verſtaat men, „ de vereeniging van man „ en vrouw, aangegaan met het oogmerk, om kin„ deren voort te teelen en op te voeden, en om „ allen voor- en tegenſpoed met elkander, tot het „ einde des levens, ondeelbaar te genieten (1).

§ II.

(1) § 1. *Inſt. de patr. potest. L.* 1. *ff. de rit. nupt.* PESTEL, *Fund. Jurispr. natur.* § 127. Wanneer

§ II.

Dikwerf wordt het huwelijk voorafgegaan door *Trouwbeloften*, beſtaande in de verbintenis, om met den ander een wettig huwelijk aantegaan. *Trouwbeloften.*

De perſoonen, die trouwbeloften maken, moeten bevoegd zijn om met elkander te kunnen trouwen (1). — Voor zoo verre de man nog geen vijf en twintig, de vrouw nog geen twintig jaaren oud is, wordt de toeſtemming der ouderen, voogden, of magen daar toe vereischt; zonder dezelve zijn ze *clandestien*, en onbeſtaanbaar (2).

Zij kunnen aangegaan worden, zuiver, of onder eene conditie, mits niet ſchandelijk of onmogelijk zijnde; — ook om dadelijk, of na verloop van eenigen tijd, het huwelijk te voltrekken (3).

Van de toeſtemming in trouwbeloften moet door een volledig bewijs blijken; zij worden niet gepræſumeerd; en zonder bewijs zoude zelfs eene delatie van eede daarin niet worden toegelaten (4).

Trouw-

neer men den aart, het oogmerk, en de gevolgen des huwelijks, zelfs zonder de minste bijgeloovige begrippen, overweegt en nagaat, moet men zig verwonderen, hoe zommigen tot de dwaling hebben kunnen vervallen, om hetzelve onder de *civiele contracten* te rangſchikken.

(1) VOET, *ad tit. ff. de ſponſal*, *n.* 2.

(2) *Plac. van Keizer Karel van* 4 *Octob.* 1540. *Art.* 17. *Polit. Ord. van* 1580. *Art.* 3.

(3) VOET, *ad tit. ff. de ſponſal*, *n.* 6—10.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 5 *D.* § 16. *n.* 23. VOET, *ad tit. ff. de ſponſal*, *n.* 11. LYBREGTS, *Red. Vert. over 't Not. ambt*, 1 *D.* 6 *Hoofdſt. n.* 10—16.

Trouwbeloften geven eene actie tot voltrekking des huwelijks, waar toe de onwillige, na bij Rechterlijk vonnis gecondemneerd te zijn, door gijzeling kan gedwongen worden (1).

Even gelijk alle andere contracten en overeenkomsten, kan men trouwbeloften door wederzijdsche toestemming vernietigen (2); maar zulks kan niet geschieden door éene der partijën in weerwil van de andere; zelfs niet op grond, dat men door het huwelijk aan zijne ouders misnoegen zoude geven, en liever begeerde hun te wille te zijn (3). — Wanneer 'er egter wettige redenen van *repudiatie* zijn, kan de vernietiging door één van beiden gedaan worden. Men brenge tot die redenen b. v. opgekomene en voortdurende krankzinnigheid, een onëerbaar gedrag met anderen, verregaande losbandigheid, een gebrek, 't welk de voortteeling belet, een blijkbaar bedrog, door verzwijging van aanmerkelijke schulden, en zoortgelijken (4): zonder dat men egter in het toelaten van die redenen, die nu en dan wel eens wispeltuurigheid ten grondslag hebben, te gemakkelijk behoort te zijn (5).

§ III.

(1) VOET *ad tit. ff. de sponsal. n.* 12.

(2) VOET *ad tit. ff. de sponsal. n.* 18.

(3) BOEL *ad* LOENII *Decis. Cas.* 55. Egter is, op grond van de *L.* 20. *C. de nupt.*, verstaan, dat een meisjen, boven de 20, doch beneden de 25 jaaren, zonder toestemming haarer ouders trouwbeloften hebbende aangegaan, zelfs zonder relief, daar van kan te rug komen. V. D. KEESSEL *Thes.* 55.

(4) H. J. ARNTZENII *Inst. Jur. Belg. Civ. Part.* 2. *Tit.* 1. §. 39—45.

(5) VOET *ad tit. ff. de sponsal. n.* 15.

§ III.

Meenigmalen acht men het ook geraden, om niet te trouwen naar het Landrecht, maar den voet en de conditiën, waar door het aanstaande huwelijk zal moeten geregeld worden, door een bijzonder verdrag te bepaalen. Dusdanig verdrag noemt men *huwelijkſche voorwaarden* (1). *Huwelijkſche Voorwaarden.*

Tot derzelver beſtaanbaarheid is noodig, dat zij *in geſchrifte*, en wel in een *publiek inſtrument*, vervat worden (2): zonder dat egter eenige *gerechtelijke registratie* derzelven wordt vereischt, als zijnde het geen daaromtrent bij *Placaat van* 30 *Julij* 1624. was vastgeſteld, nimmer in gebruik gebragt (3).

In de huwelijkſche voorwaarden zelven wordt zomtijds de *Inventaris* of *Lijst der goederen*, door de Bruid aantebrengen, ingelascht; zomtijds wordt die Lijst afzonderlijk onder de hand gemaakt, en daar nevens gevoegd (4). Het maken van dezelve verzuimd zijnde, vervalt daar door wel niet de inhoud van 't verdrag, maar moet het bewijs van den aanbreng van elders worden aangevuld (5).

§ IV.

Bij huwelijkſche voorwaarden kan men alle zoodanige bedingen maken, als men goedvindt; mits zij met den aart des huwelijks niet ſtrijdig zijn (6). *Welke bedingen daar bij te maken.*

(1) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 228.

(2) *Regtsgel. Obſerv.* 2 *D. Obſ.* 35.

(3) *Regtsgel. Obſerv.* 1 *D. Obſ.* 42. *Handv. van Amſterdam*, 2 *D. bl.* 551.

(4) *Ord. van 't Zegel van* 11 *Sept.* 1794. *Art.* 49.

(5) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 230.

(6) VOET, *ad tit. ff. de pact. dot. n.* 14. *ſeqq.*

De meest gewoone bedingen zijn, 1°.) dat de aanſtaande egtgenooten, tot onderſtand des huwelijks, wederzijds hunne goederen zullen in en aanbrengen, doch zonder dat daar van eenige gemeenſchap zal plaats hebben (1). — 2°.) Dat de één voor des anders ſchulden, voor het huwelijk gemaakt, of naderhand te maken, niet aanſprakelijk zijn zal. — 3°.) Dat winst en verlies gemeen zal zijn, *of* dat de gemeenſchap van winst en verlies zal zijn uitgeſloten, *of* dat de vrouw, of haare erfgenaamen, na ſcheidinge des huwelijks, de keuze hebben zullen, om al of niet in winst en verlies te deelen (2). — 4°.) Dat de vrouw, bij ſcheidinge des huwelijks, aan zig voorbehoudt het recht van dote, legaal verband, en præferentie (3). — 5°.) Dat de vrouw zal hebben het beheer van haare eigene goederen, zonder aan des mans maritaale magt deswegens onderworpen te zijn (4). — 6°.) Dat de langstlevende uit den boedel van de eerstſtervende, bij wege van gifte of geſchenk, met eene zekere ſomme bevoordeeld zal zijn. Deeze gifte noemt men *Douarie.* Dewijl dezelve eene enkele milddadigheid ten grondflag

(1) H. J. ARNTZENII, *Inſt. Jur. Belg. Civ. Part.* 2. *Tit.* 5. §. 43 & 44.

(2) V. D. KEESSEL, *Theſ. Jur. Holl. & Zeel. Th.* 249. *ſeqq.*

(3) Al is dit voorregt niet uitdrukkelijk bedongen, behoort men het aan de vrouw toe te kennen, zoo dra zij haare goederen buiten de gemeenſchap heeft gehouden. V. D. KEESSEL, *Th.* 247.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 5 *D.* §. 24. *n.* 39.

ſlag heeft, zoo volgt, dat zij niet berekend of uitgekeerd wordt, dan na afbetaaling van alle de ſchuldeisſchers (1); als mede (immers naar het waarſchijnlijkst gevoelen,) na de uitkeering der Legitime aan de kinderen (2). — 7°.) Hoedanig na affterven van één of van beide de egtgenooten in deszelfs nagelaten boedel zal worden geſuccedeerd (3). — 8o.) Hoedanig de goederen der kinderen, indien zij ſterven beneden de jaaren om testament te kunnen maken, zullen worden geërfd (4).

§ V.

Hoe verre zij onherroepelijk zijn.

Het geen de aanſtaande egtgenooten bij huwelijkſche voorwaarden elkander wederkeerig beloofd hebben, kan bij *acte onder de levende* door wederzijdſche toeſtemming niet herroepen worden (5), vermits zulks zoude zijn eene gifte tusſchen man en vrouw, die naar rechten niet geoorloofd is (6). Doch

(1) *Placaat van Keizer Karel, van* 4 *Oct.* 1540. *Art.* 6.

(2) Hier verſchilt van ons de Preſident VAN BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 7. wiens bijgebragte redenen men kan wederlegd vinden in de *Rechtsgel. Obſerv. over* DE GROOT, 3 *D. Obſ.* 38. en in de *Supplem. agter 't* 4 *Deel, pag.* 259.

(3) V. D. KEESSEL, *Theſ. Jur. Holl. & Zeel. Th.* 235-246.

(4) Dit beding is bekend onder den naam van verkiezing van Landrecht. DE GROOT, *Inl.* 2 *B.* 29 *Deel.* LYBREGTS, *Reden. Vert.* 2 *D. Bijl. Litt. S.* J. COS, *Rechtsgel. Verhand.* 5.

(5) V. D. KEESSEL, *Th.* 264.

(6) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 2 *D.* §. 9. VOET, *ad tit. ff. de don. int. vir. & ux. n.* 17. *ſeqq.*

Doch bij uiterſte wil is die herroeping beſtaanbaar, mits zij beiden in dezelve berusten, en die met den dood bekragtigen (1). — Of voorts de bedingen, bij huwelijkſche voorwaarden nopens de aanſtaande ſucceſſie gemaakt, mede onherroepelijk zijn, zoodanig dat de één der egtgenooten buiten den ander daar in geene verandering zoude mogen maken? is een vraagpunt, waar over de Rechtsgeleerden niet éénſtemmig denken. Wij voor ons zijn meest geneigd, om te ſtellen, dat zulke bedingen enkel de kragt van uiterſten wil hebben, en dus door beiden, of zelfs door één van beiden de egtgenooten, herroepen kunnen worden (2).

§ VI.

Vereischten des Huwelijks.

De vereischten van een wettig huwelijk kunnen voornamelijk tot de volgende gebragt worden.

I. Verboden Huwelijken.

I. Dat de perſoonen, die te zamen in den echt treden willen, bevoegd moeten zijn om *of* in 't geheel, *of* met elkander te kunnen trouwen.

In 't geheel worden verboden, die reeds door den huwelijks-band verbonden zijn, want de veelmanne-

(1) VOET, *ad tit. ff. de pact. dotal. n.* 62.

(2) Schoon verſcheiden Rechtsgeleerden zig voor de onherroepelijkheid der *pacta ſucceſſoria* verklaaren, kunnen wij ons met dit gevoelen niet verëenigen, maar ſtaan in het begrip, dat de analogie van ons Recht in dit opzigt zeer juist is uitgedrukt in de *Costumen van Rhynland*, *Art.* 92. „ *In huwelijkſche voorwaarden* „ *mag men ook bij uiterſte wille disponeeren, en de-* „ *zelve hebben kragt van testament, als andere uiter-* „ *ſte willen hebben.*" — Zie voorts *onze Aanteek. op* POTHIER *van Contr. en Verbinten.* I *D. bl.* 142-145.

nerij en veelwijverij zijn bij ons ongeoorloofd (1); — die de jaaren van huwbaarheid, zijnde in de jongmans veertien, en in de jonge dochters twaalf jaaren, nog niet bereikt hebben (2); — eene weduwe, wier man nog zoo lang niet is dood geweest, dat men, omtrent haar al of niet zwanger zijn, niet ten vollen zeker is (3); — die aan zoodanig gebrek van den geest onderhevig zijn, dat zij tot het geven van toeſtemming buiten ſtaat zijn (4), of zoodanig ongeneeslijk lichaams-gebrek hebben, het welk hen tot voortteeling onbekwaam maakt (5).

Met elkander worden verboden te trouwen: *a*) die den anderen te na in den bloede of in zwagerſchap beſtaan. In de opgaande en nederdalende linie zijn de huwelijken tot in het oneindige verboden. In de zijd-linie tusſchen perſoonen van den tweeden en derden graad; gevolgelijk tusſchen broeders en zusters, oomen en nigten, moeijen en neven. In de aangehuwde maagſchap ſtrekt zig het verbod even ver en op gelijke wijze uit (6). — Schoon 'er, geduurende de regeering der voormalige Staaten, voorbeelden zijn van toegeſtaane huwelijken, bij we-

(1) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 62 & 63.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 5 *D.* §. 3.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 5 *D.* §. 3. *n.* 7. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 1.

(4) VOET, *ad tit. ff. de rit. nupt. n.* 6.

(5) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 5 *D.* §. 4. LYBRECHTS, *Reden. Vert. over 't Not. Ambt*, 1 *D.* 12 *Hoofdſt.* §. 16. *p.* 176.

(6) DE GROOT, *Inl.* 1 *B.* 5 *D.* §. 5-13. *Regtsgel. Obſerv.* 4 *D. Obſ.* 3.

wege van dispenſatie, tuſſchen perſoonen, welken de wet onder de verbodene ſtelde (1), waren egter die voorbeelden zeldzaam, en men week niet ligtelijk van den regel der wet af. Doch na het jaar 1795 zijn de dispenſatiën veel meenigvuldiger, zelfs in die graaden, in welken men 'er te vooren niet aan gedacht zoude hebben. Of het niet beter ware, op dit ſtuk eene bepaalde Landwet te hebben, en dezelve ſtipt te volgen, dan wel hieromtrent in eene wankelbaare onzekerheid en ongelijkheid te verkeeren, laaten wij liefst aan anderen ter beoordeeling over. — *b.*) Die met elkander te vooren in overſpel geleefd hebben, welke huwelijken niet alleen nietig, maar zelfs ſtrafbaar zijn (2). Ook worden dezelve niet bij dispenſatie toegeſtaan (3). — *c.*) Omtrent de huwelijken tuſſchen doorgegaane perſoonen heeft in Holland een ſtreng verbod plaats (4); het welk egter naderhand merkelijk is verzagt, wanneer de toeſtemming der ouders bij vervolg verworven wordt (5). — *d.*) Uit hoofde van verſchillenden Godsdienst worden voor verboden gehouden de huwelijken van Chris-

(1) De voorbeelden hier van vindt men opgezameld in de *Rechtsgel. Obſerv. d. l.*

(2) *Plac. Holl.* 18 *Julij* 1674. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 10. *Regtsgel. Obſerv.* 1 *D. Obſ.* 11.

(3) Zie hier van voorbeelden in 't *Gr. Plac. Boek*, 7 *D. pag.* 812. en 9 *D. pag.* 372 & 384.

(4) *Plac. Holl.* 25 *Febr.* 1751. in 't *G. P. B.* 8 *D. p.* 535.

(5) *Reſol. Holl.* 26 *Junij* 1783. en 't *G. P. B.* 9 *D. p.* 375.

Christenen met Joden of Mahomedanen (1). — Tusschen Gereformeerden en Roomschgezinden waren zij weleer aan zwaare poenaliteiten onderhevig; doch deeze wet is thans afgeschaft (2). — Geen Voogd of Curateur mag trouwen met de geene, over wien hij de voogdije of curateele gevoerd heeft, dan na dat zijne rekening is opgenomen en gesloten (3).

II. Dat, zoo de persoonen, die met elkander trouwen willen, nog ouders in leven hebben, zij van derzelver consent of toestemming moeten voorzien zijn. Hieromtrent dienen de volgende zaaken te worden aangemerkt. 1°) Men moet in dezelven een onderscheid maken tusschen minderjarigen en meerderjarigen. Aan minderjaarigen, dat is, jongens beneden de vijf en twintig, en meisjens beneden de twintig jaaren, wordt geene aanteekening van huwelijks geboden gegund, ten ware zij van de toestemming hunner ouderen doen blijken. (4). — 2°.) Door *ouders* heeft men in dit stuk alleenlijk te verstaan vader en moeder, en geenzints grootvader of grootmoeder, veel min eenige verdere vrienden in de opgaande of zijd-linie (5). — 3°.) Doch zijn zulke persoonen boven de opgegevene jaaren, wordt de aan- *II. Consent der ouderen.*

(1) ARNTZENII, *Inst. Jur. Belg. Civ. Part.* 2. *Tit.* 3. §. 55.

(2) *Plac. Holl.* 24 *Jann.* 1755. en 't *Decreet van* 6 *Maart* 1795.

(3) V. D. KEESSEL, *Thes.* 74.

(4) *Polit. Ordonn. van* 1580. *Art.* 3.

(5) *Plac. Holl.* 31. *Julij* 1671.

aanteekening der geboden aan hun gegund; en de ouders worden ontboden voor den Magiſtraat, of voor het Collegie, tot huwelijkszaken in 't bijzonder aangeſteld, om hunne redenen van conſent of disconſent te geven (1). — Komen zij op dit ontbod binnen veertien dagen niet op, wordt hun ſtilzwijgen gehouden voor conſent (2). — Welke redenen voldoende zijn, waarom ouders de huwelijken hunner meerderjarige kinderen kunnen tegenhouden, hangt van des Rechters beoordeeling af: meestal worden die op een openbaar ſlecht gedrag gegrond (3). — Wanneer de bijgebragte redenen der ouderen door den Rechter (waar door men het volle Collegie van de Wet of Gerechte, ten minſten *twee derde deelen* van hetzelve, te verſtaan heeft,) worden goegekeurd, is de zaak daar mede afgedaan, en van die uitſpraak valt geen hooger beroep. De ouders integendeel hebben het recht van provocatie (4). — 4°.) Het conſent der *Voogden* achten wij naar het gemeene Landrecht onnoodig te zijn, ten waare de plaatſelijke wetten deswegens eenig bijzonder bevel inhouden (5).

III. De

(1) *Pol. Ord. d. Art.* 3.

(2) *Pol. Ord. d. Art.* 3.

(3) ARNTZENII, *Inſt. Jur. Belg. Civ. Part.* 2. *Tit.* 3. §. 21.

(4) *Edict Holl.* 27 *Sept.* 1663. uit *G. P. B.* 3 *D. p.* 505. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 5. ZURCK, *Cod. Bat. voce Appel*, §. 59.

(5) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 8 *D.* §. 3. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 3. V. D. KEESSEL, *Th.* 125 & 126.

III. De plechtigheden, die bij een huwelijk, zal het bestaanbaar zijn, moeten worden in acht genomen, zijn de volgende. — 1°.) Men vervoegt zig bij den Magistraat, of bij Commisarisen van huwelijkszaaken, doet zig aldaar ten huwelijk *aanteekenen*, en verzoekt aldaar drie Sondaagsche geboden (1). — 2°.) Men zorge voor de betaaling van den *Impost* op het trouwen, die, naar mate van het ambt of de gegoedheid van Bruidegom of Bruid, of de ouders van één van beiden, op eene somme van *dertig*, *vijftien*, *zes*, of *drie guldens* berekend wordt (2). — 3°.) De verzogte *geboden* of *proclamatiën* moeten onverhinderd afloopen. — Zij zijn *drie* in getal (3). — Zij worden afgekondigd van het Raadhuis, of in de Kerk, op de *woonplaatsen* van Bruidegom en Bruid, of daar zij binnen jaar en dag het laatst gewoond hebben (4). — Zij gaan van agt tot agt dagen, ten waare om dringende redenen van noodzakelijkheid vergund werde, twee of drie geboden op éénen dag te laaten gaan (5). — Wanneer iemand vermeent, uit hoofde van eerdere trouwbeloften, of om andere redenen, grond te hebben, om zig tegen den voortgang van het huwelijk te verzetten, vervoegt hij zig bij die Overheid of Rechter, wien het

III. Huwelijks plegtigheden.

(1) *Pol. Ordonn. Art.* 3.

(2) *Ordonn. van het middel op het trouwen en begraven, van* 26 *Octob.* 1695. *Public.* 3 *Dec.* 1695.

(3) *Pol. Ordonn. Art.* 3.

(4) ARNTZENII, *Inst. Jur. Belg. Civ. Part.* 2. *Tit.* 3. §. 59.

(5) LOENIUS, *Decis. & Observ. Cas.* 79. *ibique* BOEL, *in not. pag.* 513-528.

het onderzoek van dusdanige zaken is opgedragen, en doet aldaar *ſchutting van gebodcn* (1), waar in op de gewoone wijze wordt voortgeprocedeerd, en ook geen hooger beroep is uitgeſloten (2). — 4°.) Eindelijk, na het onverhinderd afloopen der geboden, volgt de *voltrekking* of *inzegening* van het huwelijk. — Weleer geſchiedde zulks door een Kerkendienaar in de Kerk, ten aanzien van Gereformeerden, en door den Magiſtraat op het Raadhuis, ten aanzien van perſoonen van andere gezindheden (3). — Thans wordt die inzegening ten aanzien van allen door den Magiſtraat gedaan (4); hoe zeer veelen, aan het oud gebruik verkleefd, ook daar op nog eene bevestiging in de Kerk laten volgen, het geen willekeurig, doch niet noodzakelijk is.

Een huwelijk, waar in de bovengemelde vereischten niet zijn in acht genomen, is *nietig*, en van *onwaarde* (5).

§ VII.

Gevolgen des Huwelijks.

De *gevolgen* van een wettig voltrokken huwelijk, voor zoo verre zij niet door een bijzonder antenuptiaal-contract gewijzigd zijn, hebben betrekking *of* tot de perſoonen, *of* tot de goederen der Egtgenooten.

Het *perſoonlijk gevolg* van het huwelijk (want van de verpligtingen tot het bewijzen van wederkeeri-

(1) ARNTZENII, *Inſt. Jur. Belg. Civ. d. l.* §. 61.
(2) V. D. KEESSEL, *Thes.* 81.
(3) *Pol. Ord. Art.* 3. ARNTZENIUS, *d. l.* §. 64. *ſeqq.*
(4) *Public. Holl. 7 Meij* 1795.
(5) *Pol. Ordonn. Art.* 13.

rige liefde, tot het verſchaffen van behoorlijk onderhoud aan het huisgezin, enz. behoeft hier niet geſproken te worden :) beſtaat hoofdzakelijk in de *maritaale magt* van den man over de vrouw. — De vrouw wordt door het huwelijk minderjarig (1); de man is als haar Curateur; zij heeft geen perſoon om in rechten te verſchijnen (2); zij is niet bevoegd, om zig door eenig contract, zonder weten of toeſtemming van haaren man door haar aangegaan, aan anderen te verbinden (3); dan voor zoo verre zij door hetzelve blijkbaar zoude mogen zijn gebaat (4), of dat zij, met weten van haaren man, áls openbaare koopvrouw gewoon was te handelen (5). — Maar integendeel brengt deeze magt des mans over zijne vrouw mede, dat zij uit hoofde van alle handelingen, welken de man, ſchoon buiten haar weten, aangaat, mede verbonden en aanſprakelijk is, ſtaande huwelijk te gelijk met haaren man, en, na zijnen dood, voor de helft (6); ten waare 's mans verbintenis uit zijne misdaad voortſproot (7). — Ja eindelijk, de man vervreemdt en bezwaart der vrouws goederen, naar zijn welge- *Maritaale magt.*

val-

(1) DE GROOT, *Inl.* I *B.* 5 *D.* §. 19.

(2) VOET, *ad tit. ff. de judic. n.* 14 19.

(3) VOET, *ad tit. ff. de rit. nupt. n.* 42.

(4) DE GROOT, *Inleid.* I *B.* 5 *D.* §. 23. *n.* 38.

(5) DE GROOT, *d.* §. 23. VOET, *ad tit. ff. de rit. nupt. n.* 44. *ſeqq.*

(6) DE GROOT, *d. l.* §. 22. S. VAN LEEUWEN, *Cenſ. For. part.* 2. *Lib.* I. *Cap.* II. *n.* 6 & 7.

(7) LOENIUS, *Deciſ. & Obſerv. Cas.* 103. *pag.* 669. *ſeqq.*

vallen, zonder dat hij haare toeſtemming daar toe noodig heeft (1). — Evenwel indien de man een blijkbaar misbruik maakt van zijne maritaale magt, en de vrouw tot armoede brengen zoude, geeft het Recht aan de vrouw middelen aan de hand, om hem daar in paal en perk te doen ſtellen (2). Het meest gewoone middel in dusdanig geval is thans een verzoek, dat 's mans perſoon en goederen geſteld worden onder curateele.

§ VIII.

Gemeenſchap van goederen

Met opzigt tot de goederen der Egtgenooten, geene bepaaling bij huwelijkſche voorwaarden gemaakt zijnde, brengt het Landrecht (3) mede, dat daadlijk, zoo dra het huwelijk voltrokken is, beider goederen gemeen zijn (4), zoo dat bij ons de regel geldt: *man ende wijf hebben geen verſcheyden goed* (5). Ja dit heeft zoodanig plaats, dat gemeenſchap, eenmaal door het aangaan des huwelijks ingevoerd, naderhand op geenerleie wijze weder kan wor-

(1) DE GROOT, *Inl.* 1 *B.* 5 *D.* §. 22. VOET, *ad tit. ff. de fund. dot. n.* 7 *&* 8.

(2) DE GROOT, *d. l.* § 24. *Sent. van den Hoog. & Prov. Raad, n.* 135. S. VAN LEEUWEN, *Cenſ. For. part.* 1. *Lib.* 1. *Cap.* 12. *n.* 7. *ibique* DE HAAS *in not.* VOET, *ad tit. ff. de fund. dot. n.* 7. *& ſol. matr. n.* 2.

(3) Aangaande den oorſprong van dit recht zijn de onderſcheiden gevoelens opgegeven bij ARNTZENIUS, *Inſt. Jur. Belg. Civ. Part.* 2. *Tit.* 4. §. 4.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 11 *D.* §. 8. *Regtsgel. Obſerv.* 2 *D. Obſ.* 32.

(5) A. MATTHÆI, *Paroem.* 2.

worden weggenomen (1). — Het maakt ook geen onderſcheid, of het is een eerſte, of een tweede huwelijk (2). En 'er zijn ſlechts twee gevallen, waar in het huwelijk geene gemeenſchap te weeg brengt, 1°.) in clandestiene huwelijken van minderjarigen (3), en 2°.) in de huwelijken tusſchen doorgegaane perſoonen (4).

Deeze gemeenſchap ſtrekt zig uit tot alles, het geen de egtgenooten van wederzijde, bij het aangaan van het huwelijk, bezitten, of ſtaande hetzelve verkrijgen, het zij bij erffenis, legaat, donatie, of door eenigen anderen titel: ook al het geen onder den naam van *winst* begrepen is (5). En geene andere goederen zijn 'er van uitgeſloten, dan dezulken, die na den dood, of na verloop van eenigen tijd, aan derde perſoonen komen moeten, en dus uit hunnen

(1) ARNTZENII, *Inſt. Jur. Belg. Civ. Part.* 2. *Tit.* 4. §. 10.

(2) *Deciſ. en Reſol. v. d. Hove. v. Holl. n.* 155 & 422. VOET, *ad tit. ff. de rit. nupt. n.* 89 & 123. — Dat ook in tweede huwelijken de gemeenſchap ſtand grijpt, is naar ons recht ontegenſpreeklijk: maar is het billijk, wanneer 'er voorkinderen zijn? Verdiende dit ſtuk niet wel eenige bepaaling? Dit is een ander vraagpunt, waaromtrent wij nog al eenig gewicht hegten aan de aanmerkingen van BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 2. en van BAREL'S, *over eenige aloude gebruiken in de Rechtsoeffening, Hoofdſt.* 1.

(3) *Placaat van Keizer* KAREL, *van* 4 *Octob.* 1540. *Art.* 17. *Pol. Ord. Art.* 13.

(4) *Plac. Holl.* 25 *Febr.* 1751.

(5) VOET, *ad tit. ff. de rit. nupt. n.* 68-70.

nen aart ongeſchikt zijn, om in gemeenſchap te worden overgedragen. Van dien aart zijn leengoederen, zoo wel in rechte, als in erfelijke leenen (1); voorts familie-goederen, die, na des bezitters dood, op den oudſten van het geſlacht komen (2); goederen, met den last van fideicommis bezeten (3), en zoortgelijken. — Even gelijk nu deeze baaten in de gemeenſchap komen, zoo komen 'er ook alle ſchaden en lasten der wederzijdſche boedels in, waar onder behooren de ſchulden, niet alleen ſtaande huwelijk gemaakt (4), maar ook waar mede de egtgenooten reeds voor het huwelijk belast waren (5).

De gevolgen der gemeenſchap dus beſtaan voornamelijk in deeze vijf — 1°.) De goederen der beide egtgenooten, zoo die zij inbrengen, als die zij naderhand verkrijgen, worden ſtaande huwelijk gemeen. — 2°.) Staande huwelijk zijn dezelven onder de beheering van den man. — 3°). Alle de ſchulden, voor 't huwelijk gemaakt, zijn mede gemeen, en moeten uit den gemeenen boedel betaald worden. — 4°.) Na 't overlijden van één der egtgenooten houdt de gemeenſchap van goederen *ipſo jure* op. — En 5°.) de gemeene goederen van man en vrouw moeten in tweën gedeeld, en de ééne helft aan den langstlevenden egtgenoot, en de andere helft aan de erf-

(1) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 220.

(2) ARNTZENII, *Inſt. Jur. Belg. Civ. Part.* 2. *Tit.* 4. §. 18. *n.* 3.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 11 *D. n.* 8.

(4) ARNTZENIUS, *d. l.* §. 26.

(5) *Rechtsgel. Obſerv.* 3 *D. Obſ.* 37.

erfgenamen van de eerstgestorvene worden uitgekeerd (1).

§ IX.

Het huwelijk wordt ontbonden door den *dood*, en door *egtscheiding* (2). De laatste wordt bij ons toegestaan om twee redenen: 1.) uit hoofde van *overspel* (3); en 2) van *moedwillige verlating* (4). Redenen van eenen anderen aart, hoe gewichtig zij ook schijnen mogten, gelden hier niet: offchoon egter gelijkzoortige redenen, die door eene extensive interpretatie onder de twee voorgemelden begrepen kunnen worden, niet moeten worden uitgesloten. Zoo kan men eene egtscheiding vorderen op grond van gepleegde Sodomie (5), van eene eeuwigduurende gevangenis (6), enz. *Ontbinding des huwelijks*

Behalven de egtscheiding, die den huwelijksband geheel ontbindt, is bij ons, uit het Pausselijk Recht (7), ook ingevoerd eene provisioneele scheiding, bekend onder den naam van *separatie van tafel, bed, bijwooning en goederen.* Dezelve kan, even min als dissolutie, door enkele willekeurige overeenkomst worden aangegaan; zij vordert wettige re- *Separatie van tafel en bed.*

(1) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 11 *D.* §. 13.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 5 *D.* §. 18.

(3) *Pol. Ord. Art.* 18.

(4) VOET, *ad tit. ff. de divort. n.* 9.

(5) H. NOORDKERK, *Dissert. de matrimoniis ob turpe facinus jure solvendis.*

(6) Zie onze *Verzameling van Gewijsden*, 1 *D. Cons.* 32.

(7) J. H. BOEHMER, *in Jur. Eccles. Protest. Lib.* 4. *Tit.* 19. *n.* 49. *seqq.*

redenen, die de zamenleving gevaarlijk, ten minſten ondraaglijk maken (1); hierom is tot het aangaan derzelve de tusſchenkomst van het Rechterlijk gezag noodzakelijk, die, na een ſummier onderzoek, de overeenkomst van partijën in dit opzigt moet bekragtigen (2). Wat de gevolgen der ſeparatie betreft, indien zij tevens eene ſcheiding der goederen behelst, en openlijk is afgekondigd, is de gemeenſchap van goederen, welke het huwelijk had te weeg gebragt, daar door opgeheven, en de maritaale magt van den man houdt op (3); alles ter tijd en wijlen, dat eene herëeniging tusſchen de egtgenooten, op hoop van welke alle ſeparatiën geſloten worden, de vorige rechten en gevolgen des huwelijks mogt doen herleven.

§. X.

(1) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 9. LEYSER, *Medit. ad ff. Tom.* 5. *Spec.* 316.

(2) Zoo naauw gezet, en dikwerf overdreven huiverig, men is in het toeſtaan van disſolutiën, zoo ſlordig en ligtvaardig is men veelal in het bekragtigen van ſeparatiën, zonder dat men genoegzaam inziet, welke geheime ongeoorloofde drijfveeren van de ééne of andere zijde de ſeparatie hebben aangezet, en welke jammerlijke gevolgen zij voor beide, of ééne der partijën, dikwerf met zig ſleept. Wij beveelen in dit ſtuk aan alle Rechters een naauwkeurig onderzoek, het welk hen van alle verantwoordelijkheid vrij ſtelt, en wij nemen gaarne over het gezegde van den Preſident VAN BYNKERSHOEK, *d. l.* „ Ik wenſchte wel, dat, door de al te „ groote gemakkelijkheid der Rechters, de ſeparatiën „ zoo meenigvuldig niet waaren, als zij thans zijn."

(3) BYNKERSHOEK, *d. l.*

§ X.

Na dat het huwelijk door den dood van één der egtgenooten ontbonden is, ſtaat het aan den overgeblevenen vrij zig ten *tweeden huwelijk* te begeeven. Hetzelve ſtaat ook vrij aan de onſchuldige partij, indien het huwelijk wegens overſpel of moedwillige verlating ontbonden is. Staat het ook vrij aan de ſchuldige, immers zoo lang de onſchuldige niet hertrouwd is? Geene wet is 'er, die zulks verbiedt(1), uitgenomen met den perſoon, met wien de ſchuldige in overſpel geleefd heeft (2). — Op de tweede huwelijken waaren bij de Romeinen verſcheiden poenaliteiten geſteld, die egter bij ons niet zijn aangenomen (3), dan alleen het verbod aan man of vrouw, die, voorkinderen hebbende, zig ten tweeden huwelijk begeeft, om aan den tweeden egtgenoot, bij gifte onder de levenden, of bij uiterſten wil, meer te mogen maken, dan het minſte gedeelte, het welk aan één der voorkinderen gemaakt wordt; terwijl het meerder gemaakte aan zoodanig een tweeden man of vrouw ontnomen wordt, en ten voordeele ſtrekt van de kinderen van het eerſte bed. Dit recht is bekend onder den naam van de *Lex hac edictali* (4), en zoodanig erfdeel noemt men daarom eene *filiale portie*, of *kindsgedeelte*. *Tweede Huwelijk.*

VIER-

(1) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 10.

(2) *Plac. Holl.* 18 *Julij* 1674.

(3) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 4.

(4) *L.* 6. *C. de ſec. nupt.* DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 12 *D.* §. 6. & 16 *D.* §. 7. VOET, *ad tit. ff. de rit. nupt. n.* 110. & *ſeqq.*

VIERDE AFDEELING.

Van de Vaderlijke Magt.

§ I.

Vaderlijke Magt.

Van eenen aanmerkelijken invloed op den Stand der Menſchen is ook het onderſcheid tusſchen de geenen, die hun eigen meester zijn, en anderen, die onder het gezag van ouders, voogden, of curateuren ſtaan.

Wat *de magt der ouders over hunne kinderen* betreft, zij verſchilt bij ons zeer veel van de uitgeſtrekte vaderlijke magt bij de Romeinen (1). — Zij komt niet ſlechts aan den vader, maar ook aan de moeder toe, en, na 's vaders dood, aan de moeder alleen (2). — Zij beſtaat in een algemeen toevoorzigt over het onderhoud en de opvoeding hunner kinderen, en de beheering van derzelver goederen. — Zij geeft aan de ouders het recht, om van hunne kinderen behoorlijke eerbiediging en gehoorzaamheid aan hunne bevelen te vorderen, als mede om, in geval van wangedrag, gematigde kastijdingen, die ter verbetering ſtrekken kunnen, tegen hen uitteoefenen (3). — De ouders kunnen, door de kinderen, niet in rechten geroepen worden, zonder verlof van den Rechter, *venia agendi* genaamd (4). — Geen hu-

(1) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 6 *D.* §. 3. *n.* 5.

(2) VOET, *ad tit. ff. de his, qui ſunt ſui vel al. jur. n.* 3.

(3) VOET, *d. l.* ARNTZENII *Inſt. Jur. Belg. Civ. Part.* 1. *Tit.* 13. §. 5 *&* 6.

(4) *L.* 4. §. 1. *& ſeqq. ff. de in juſ voc.* VOET, *ad eund. tit. n.* 6. *& ſeqq.*

huwelijk kan door kinderen worden aangegaan, ten zij de ouders 'er in toeſtemmen (1). — De ouders zijn bevoegd om, bij hun overlijden, in de voogdije hunner kinderen te voorzien (2). — De kinderen kunnen, zo lang zij minderjarig zijn, zig, zonder toeſtemming hunner ouderen, aan derden niet verbinden (3). — Bij uiterſten wil egter kunnen de kinderen, zoo dra zij veertien of twaalf jaaren oud zijn, over hunne goederen beſchikken (4).

§ II.

Deeze Vaderlijke Magt wordt verkregen: 1°.) Door een wettig *huwelijk*. Kinderen, in onëcht geteeld, ſtaan niet onder de magt van den vader, maar wel van de moeder, als welke geen bastaard maakt (5). — 2°.) Door *Legitimatie* van onëchte kinderen, die *of* door een opgevolgd huwelijk te weeg gebragt, *of* door eene ſpeciale gunst van de Hooge Overheid verkregen wordt (6). Het laatſte voornamelijk in het geval, dat door den dood van één der beide ouderen de wettiging door opgevolgd huwelijk geen plaats meer hebben kan (7); mits nogthans de kinderen niet zijn *overwonnen bastaarden*, dat is, uit bloed-

Hoe verkregen wordt.

(1) *Pol. Ordonn. van* 1580. *Art.* 3.

(2) VOET, *ad tit. ff. de test. tut. n.* 1.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 6 *D.* §. 1. *n.* 2.

(4) DE GROOT, *d. l.* §. 5. *n.* 6.

(5) A. MATTHÆI, *Paroem.* 1.

(6) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 12 *D. n.* 9. VOET, *ad tit. ff. de concub. n.* 4. *& ſeqq.*

(7) V. ALPHEN, *Papeg.* 2 *D.* 45 *Hoofdſt.* LOENIUS, *Deciſ. & Obſerv. Caſ.* 58. ZURCK, *in Cod. Bat. voce Legitimatie*, §. 2. *n.* 4 *&* 8.

bloedſchande of overſpel geteeld, als aan welken niet dan zeer zeldzaam, en om dringende redenen, Legitimatie verleend wordt (1).

Het verkrijgen der vaderlijke magt, door *aanneming tot kinderen*, is bij ons niet in gebruik (2). — Of egter dit gebruik niet billijk zijn zoude, en ten nutte van meenigen armen wees zoude kunnen ſtrekken, is geen ongeſchikt punt van onderzoek.

§ III.

Hoe dezelve eindigt.

De vaderlijke magt eindigt en wordt ontbonden: 1°.) Door den *dood* der ouderen (3), in welk geval, zoo de kinderen nog beneden hunne jaaren zijn, het vaderlijk toevoorzigt met dat der voogden verwisſeld wordt. — 2°.) Door een wettig *huwelijk*, het welk de kinderen aangaan: waar door de zoon meerderjaarig wordt, en de dogter uit de vaderlijke in de maritaale magt overgaat (4). Ja, dit gaat zelfs zoo verre, dat eene minderjarige dogter, door 't huwelijk van de vaderlijke magt ontſlagen zijnde, en dit huwelijk, nog ſtaande haaren minderjarigen ouderdom, door den dood ontbonden wordende, niet weder onder de vaderlijke magt vervalt (5). — 3°.) Door

(1) Zie onze *Verhand. over de Judic. Pract.* 4 *B.* 7 *Hoofdſt.* §. 4. *n.* 2.

(2) DE GROOT, *Inl.* 1 *B.* 6 *D.* §. 3. *in fine.* STOCKMANS, *Deciſ. Brabant.* 69. ZURCK, *in Cod. Bat. voce Adoptie.*

(3) VOET, *ad tit. ff. de adopt. n.* 9.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 6 *D.* §. 4. GROENEWEGEN, *de Leg. abrog. ad* §. *ult. Inſt. de patr. potest.* HEEMSKERK, *Bat. Arc. p.* 140.

(5) DE GROOT, *d. l.* P. VOET, *ad tit. Inſt. quib. mod.*

Door *meerderjarigheid*, het zij dezelve door het bereiken van den ouderdom van *vijf-en-twintig* jaaren wordt te weeg gebragt (1), het zij door gunst der Overheid verkregen, het welk men gewoon is te noemen *Venia Ætatis*. Dezelve wordt thans verleend door het Departementaal Beſtuur (2), op vertoonde brieven van voorſchrijving van den Magiſtraat der woonplaats, die gewoon is de ouders daar op vooraf in hun belang te hooren, en ook die voorſchrijving niet anders verleent, dan aan jongelingen, den ouderdom van twintig, en aan jonge dogters, den ouderdom van agttien jaaren bereikt hebbende (3). — 4°.) Door ſtilzwijgende (4) *Emancipatie*, wanneer de kinderen, met voorweeten hunner ouderen, op zig zelven woonen, en eenigen handel of trafiek in 't openbaar oeffenen (5).

VIJF-

mod. juſ patr. pot. ſolv. §. *ult. in fine.* ZURCK, *in Cod. Bat. voc. Houwelijk*, §. 7.

(1) GROENEWEGEN, *de Leg. abr. ad pr. Inſt. quib. mod. juſ patr. pat. ſol.* s. v. LEEUWEN, *R. H. R.* 1 *B.* 13 *D.* §. 6.

(2) *Staatsregeling van* 17 *Octob.* 1801. *Art.* 71.

(3) Zie onze *Verhand. over de Judic. Pract.* 2 *D.* 4 *B.* 7 *Hoofdſt.* §. 5.

(4) De *uitdrukkelijke Emancipatie*, ſchoon in dit Land niet buiten voorbeeld, *Regtsgel. Obſerv.* 2 *D. Obſ.* 7. *&* 4 *D. pag.* 231—234. is egter niet gebruikelijk, vermits het middel van *venia ætatis* dezelve onnoodig gemaakt heeft.

(5) DE GROOT, *Inl.* 1 *B.* 6 *D.* §. 4. *n.* 11. VOET, *ad tit. ff. de adopt. n.* 12.

VIJFDE AFDEELING.

Van Voogdijën en Curateelen.

§ I.

Wie Voogden zijn kunnen. Zeer onderſcheiden is ook de Stand der geenen, die hun eigen meester zijn, of uit hoofde hunner jonge jaaren, of van eenig ziels- of lichaamsgebrek, aan de beheering van anderen onderworpen zijn. Deeze beheering noemt men *Voogdije* of *Curateele.*

Onder voogden ſtaan de ouderlooze kinderen, die beneden hunne vijf-en-twintig jaaren zijn (1).

Naar den algemeenen regel is ieder, die tot voogd benoemd wordt, verpligt, dien post te aanvaarden; en kan, bij onwilligheid, door gijzeling daar toe gedwongen worden (2).

Zommigen egter zijn verboden voogden te zijn; anderen kunnen zig van de voogdije verſchoonen.

Onder de *verbodene* perſoonen behooren voornamelijk, die zelven onder voogdije of curateele ſtaan (3), als mede alle vrouwsperſoonen (4), uitgenomen moeder en grootmoeder, die, zoo lang zij niet ten tweeden huwelijk treden, tot de voogdije over haare kinde-

(1) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 7 *D.* §. 3. *Regtsgel. Obſerv.* 2 *D. Obſ.* 8.

(2) *Pr. Inſt. de excuſ. tut.* DE GROOT, *Inl.* 1 *B.* 7 *D.* §. 15.

(3) §. 2. *Inſt. qui test. tut. dari.* §. 13. *Inſt. de excuſ. tut.*

(4) *L.* 16. *L.* 18. *ff. de tutel. L.* 26. *ff. de test. tut. L.* 2. *L.* 73. *ff. de R. J.*

deren of kleinkinderen worden toegelaten, zomtijds met bijvoeging van eenen mede-voogd, wanneer daar toe redenen dienen (1). — Krijgslieden worden wel niet verboden, maar kunnen zig verſchoonen (2). — Die ſchuldeisſchers of ſchuldenaars der weezen zijn, voor aanmerkelijke ſommen, kunnen, ter beoordeeling van den Regter, geweerd worden (3). — Bediendens ter Secretarije en Finantie van den Lande mogen niet, zonder kennis van het Beſtuur, zig daar toe laten gebruiken (4).

De redenen, waarom zommigen zig aan de voogdije onttrekken kunnen, worden bij ons aan de beſcheidenheid des Rechters overgelaten (5). Als voorbeelden kunnen wij daar van opgeven, die reeds drie voogdijën heeft; die boven de zeventig jaaren oud is; die, wegens ziekten of lichaamsgebreken, naauwlijks zijne eigene zaken kan beheeren, enz. (6). — Wanneer men egter, onaangezien bijgebragte redenen, veroordeeld wordt, om de voogdije te moeten aanneemen, en daar bij meent bezwaard te zijn, valt daar

(1) DE GROOT, *Inl.* 1 *B.* 7 *D.* §. 11. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 122.

(2) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 113.

(3) VOET, *ad tit. ff. de tutel. n.* 4.

(4) *Reſol. van Gecomm. Raaden* 1 *Febr.* 1724. *G. P. B.* 6 *D. pag.* 42.

(5) S. VAN LEEUWEN, *Cenſ. For. Part.* 1. *Lib.* 1. *cap.* 16. *n.* 20. VOET, *ad tit. ff. de excuſ. tut. n.* 12.

(6) *D. D. ad tit. Inſt. & ff. de excuſ. tut.* LYBREGTS, *Red. Vert. over 't Not. Ambt*, 1 *D.* 30 *Hoofdſt. n.* 16.

daar van hooger beroep; en wordt inmiddels in de voogdije voorzien (1).

§ II.

Aanſtelling van Voogden. De aanſtelling van voogden wordt gedaan bij testament, codicil (2), of bij eene bijzondere acte van voogdije (3), en zulks door vader en moeder, zoo wel ter eerſter als ter laatſter dood. — Wanneer door dezelven in de voogdije niet is voorzien, wordt die voorziening gedaan door de Weeskamer van de plaats, daar 't ſterfhuis gevallen is, of, deeze uitſloten (4) zijnde, door het Gerecht (5); het welk daar toe meest gewoon is de naaste vrienden, geſchikte perſoonen zijnde, te benoemen (6). — Op dat deeze voorziening niet verzuimd worde, is de algemeene gewoonte, om bij alle ſterfgevallen, waar min-

(1) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 7 *D.* §. 14.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 7 *D.* §. 7. *n.* 5. en 2 *B.* 14 *D.* §. 5.

(3) *Ordonn. van 't Zegel van* 1794, *Art.* 53.

(4) Het heeft ons, en veelen met ons, altijd ten hoogſten moeten verwonderen, dat de menſchen in hunne uiterſte willen zoo gereed zijn, om de Weeskamer uit te ſluiten. Verdient niet eene publieke adminiſtratie, door de Steden zelven, als 't waare, geguarandeerd, verre den voorrang boven die van bijzondere perſoonen, van wier trouwlooze of ſlordige beheering wij dagelijks zoo veele treurige voorbeelden ontmoeten? Zeer merkwaardige bedenkingen, nopens dit ſtuk, vindt men in de *Vaderl. Letteroeff. van* 1791. *No.* 11. *Mengelw. bladz.* 475. *en volgg.*

(5) VOET, *ad tit. ff. de tut. & cur. dat. n.* 5.

(6) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 117.

minderjarigen agterblijven, de boedelredders ter Weeskamer te ontbieden, tot het vertoonen van het testament (1).

Vreemde perſoonen, aan minderjarigen, bij erfſenis of legaat, iets nalatende, kunnen ook in derzelver voogdije voorzien; doch deeze is geene *perſoneele* voogdije, die de opvoeding der weezen betreft, maar enkel eene *reëele*, die in de adminiſtratie van het gemaakte goed beſtaat (2).

§ III.

De pligt van den voogd brengt, in de eerſte plaats, mede, dat hij eenen *Staat en Inventaris* maake van der weezen goederen (3), of denzelven van den langstlevenden, die in den boedel is blijven zitten, afvordere (4). *Pligt der Voogden.*

Het ſtellen van borgtogt door de voogden is bij ons genoegzaam buiten gebruik; ſchoon egter zulks, gewigtige redenen daar toe dienende, door het Gerecht zoude kunnen worden gevorderd (5).

De beheering der voogden is betrekkelijk of tot den *perſoon*, of tot de *goederen* der weezen. — Wat den perſoon betreft, de voogd moet zorgen, dat de weezen, naar derzelver gegoedheid, behoorlijk onderhoud erlangen, en tot eenen geſchikten ſtand worden

(1) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 7 *D.* §. 13. Dit wordt ook bevestigd door bijna alle *Weeskeuren* in onze Steden en Dorpen

(2) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 118.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 9 *D.* §. 3.

(4) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 135.

(5) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 9 *D.* §. 1. VOET, *ad tit. ff. de adm. & per. tut. n.* 2.

den opgevoed, waar door zij, tot hunne jaaren gekomen zijnde, een eerlijk middel van beſtaan hebben kunnen (1). — Ten aanzien der goederen, moeten zij voor de behoorlijke bewaring van alles, wat wezentlijke waarde heeft, als goede huisvaders, zorgen. Als de Weeskamer niet is uitgeſloten, worden de Effecten aldaar bewaard (2). Anders houdt de voogd dezelven onder zig; en zijn 'er meerder voogden, is het voorzigtigst, om die te bewaaren in eene ijzere kist, waar toe de één zonder den ander geenen toegang heeft. — De uitſtaande ſchulden moet hij met de meest mogelijke zorgvuldigheid invorderen (3). — De ingevorderde penningen moeten door hem aan rentengevende Effecten op het gemeene Land belegd worden (4); andere zoorten van beleggingen, als op hijpotheeken, borgtogten, en zoortgelijken, hoe veilig zij ook mogten voorkomen, vorderen eene voorafgaande *rechterlijke auctoriſatie* (5), op dat de voogd, bij onverhoopte ſchade aan panden of borgen, zig zelven niet verantwoordelijk ſtelle. — Zulke *auctoriſatiën* zijn ook, over 't algemeen, den voogden aan te raden, in alle handelingen van merkelijk aanbelang; b. v. in het al of niet aanhouden van eene neering of koopmanſchap (6), in het aangaan van transactiën over twijf-

(1) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 9 *D.* §. 9.

(2) *Rechtsgel. Obſerv.* 3 *D. Obſ.* 12.

(3) VOET, *ad tit. ff. de adm. & per. tut. n.* 8.

(4) *Regtsgel. Obſerv.* 3 *D. Obſ.* 13. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 155.

(5) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 2 *D.* §. 2.

(6) VOET, *ad tit. ff. de adm. & per. tut. n.* 11.

twijffelachtige zaaken (1), en zoortgelijken.

Het beheer der voogdije koomt toe aan alle de geſtelde voogden gezamentlijk, en de één is voor des anders verrigtingen mede aanſprakelijk (2).

§ IV.

Vertigting en Boedelhouderſchap.

Van eenen meer of min bijzonderen aart is de pligt der voogden, ten aanzien van de *vertigting* of het *bewijs*, door den langstlevenden bij het aangaan van een tweede huwelijk te doen; gelijk mede de gevolgen der voogdije bijzonder zijn, ten aanzien vân den langstlevenden der ouderen, die als *Boedelhouder* of *Boedelhoudſter* met de minderjarigen in den ongeſcheiden boedel blijft zitten.

Belangende het eerſte, of de *vertigting*, wanneer de overgeblevene vader of moeder zig ten tweeden huwelijk wil begeven, is dezelve vooraf gehouden, aan zijne of haare voorkinderen bewijs te doen van het geen hun uit des eerſtſtervendes nalatenſchap is aangekomen (3). Tot dit einde gaat die vader of moeder met de naaste magen der kinderen, als daar toe gekoren voogden, eene acte aan, waar bij de hoegrootheid van dat bewijs bepaald wordt; doorgaans met beding, dat het zelve onder den langstlevenden, tot der kinderen meerderjarigheid, zal blijven berusten, om inmiddels uit de vrugten de kinderen groot te brengen (4). In dit geval bepaalt zig de qualiteit van

(1) VOET, *ad d. t. n.* 13. *& ad. tit. ff. de tranſact. n.* 2.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 9 *D.* §. 11.

(3) *Regtsgel. Obſerv.* 1 *D. Obſ.* 15.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 9 *D.* §. 6. LYBREGTS, *Red.*

van die voogden tot het ſtaan over het bewijs; als zoodanig zijn zij verpligt, den ſtaat des boedels naauwkeurig op te nemen, ten einde de minderjarige in het maken van die begrooting niet benadeeld worde; doch de acte verleden zijnde, houdt hunne qualiteit op, en zij hebben met de beheering niets te doen.

Betreffende voorts het *Boedelhouderſchap*, wanneer de langstlevende vader of moeder, tevens voogd of voogdesſe van de kinderen zijnde, geen' Inventaris maakt, noch aan dezelven bewijs, vertigting of uitkoop doet, is daar van het gevolg, dat de gemeenſchap tusſchen den langstlevenden en die kinderen blijft voortduuren, en zulks wel tot voordeel der kinderen, die de helft genieten van alle aankomſten, welken de boedel, na des eerstſtervendens dood, verkrijgt, maar niet tot hun nadeel, aangezien alle verliezen komen voor rekening van den langstlevenden (1). Immers dit kan men, naar ons Recht, met grond ſtellen, wanneer plaatſelijke wetten daaromtrent geene andere bepaaling aan de hand geven (2).

§ V.

Magt der Voogden.

De *magt* der voogden beſtaat over 't algemeen daar in, dat hij in alle handelingen, den minderjarigen rakende, hem bijſtaat en vertegenwoordigt (3), en in

Red. Vert. over 't Not. ambt, 1 *D.* 13 *Hoofdſt.* v. d. KEESSEL, *Theſ.* 142—145.

(1) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 13 *D.* v. d. KEESSEL, *Theſ.* 266. *ſeqq.*

(2) *Regtsgel. Obſerv.* 3 *D. Obſ.* 40.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 8 *D.* VOET, *aliique D. D. ad tit. ff. de auct. & conſ. tut.*

in 't bijzonder ook, dat hij voor hem in rechten verſchijnt (1).

In zommige zaaken egter is die adſiſtentie aan den minderjarigen onnoodig. — Zoo maakt hij, tot de jaaren van huwbaarheid gekomen zijnde, uiterſten wil, buiten zijne voogden (2). — In 't ſtuk van 't huwelijk, zoo de plaatſelijke wetten het niet uitdrukkelijk gelasten, is der voogden toeſtemming tot deszelfs beſtaanbaarheid niet noodig (3). — In zaaken van misdaad ſtaat de minderjarige zelf te recht; immers zoo lang hij niet in ordinair proces ontvangen is (4).

In andere gevallen wederom is de magt der voogden door de wet merkelijk ingebonden. — Zoo mag hij voor den minderjarigen geene processen ondernemen, dan na vooraf auctoriſatie van den Rechter, om te procedeeren, bekomen te hebben; onderneemt hij die, zonder zoodanige auctoriſatie, loopt hij gevaar, van in de kosten uit zijn eigen beurs verwezen te worden (5). — Geene *onroerende* goederen, den minderjarigen toebehoorende, mag de voogd, zonder voorafgaande decreet van den Rechter, verkoo-

(1) DE GROOT, *d. l.* §. 4. *n.* 6.

(2) DE GROOT, *d. l.* §. 2.

(3) Zie hier vooren *Bladz.* 24.

(4) *Stijl van Proced. in Crim. Zaaken*, *Art.* 61. *en aldaar* V. LEEUWEN, *in not.* VOET, *ad tit. ff. de Iud. n.* 12. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 127.

(5) DE GROOT, *Inl.* 1 *B.* 8 *D.* §. 4. *n.* 7. MERULA, *Manier van Proced. Lib.* 4. *Tit.* 93. *Cap.* 4. *n.* 2. *ibique not.* VOET, *ad tit. ff. de adm. & per. tut. n.* 12.

koopen of bezwaaren (1). Het zelfde moet ook op het vervreemden of beleenen van gemeene Lands Obligatiën toepasselijk gemaakt worden (2).

§ VI.

Actiën uit hoofde van Voogdije.

Uit voogdije spruit eene tweërleie actie voort, de ééne aan den pupil tegen den voogd; de andere aan den voogd tegen den pupil (3).

De eerste actie komt toe aan den pupil, en die, bij afsterven, in zijne plaats opvolgt, tegen zijnen voogd, en deszelfs erfgenamen, en wel tegen elken voogd *voor het geheel*, mits de één voldoende de ander zal zijn bevrijd, tot het doen van rekening en verantwoording zijner gehoudene administratie; tot overgifte van al het geen, ter zaake van de voogdije, onder zijne beheering gekomen is; als mede tot vergoeding van de schade, die door zijne verkeerde directie aan den minderjarigen veroorzaakt is (4).

De andere actie komt toe aan den voogd en zijne erfgenamen, tegen den pupil en zijne opvolgers, om schadeloos gesteld te worden wegens al het geen hij, ter zaake van de voogdij, ten nutte van den pupil heeft betaald en uitgeschoten; mitsgaders tot betaaling van een redelijk salaris, voor zijne moeite en verzuim (5). — De begrooting van dit salaris is, naar de verschillende gebruiken, op onderscheiden plaat-

(1) DE GROOT, *d. l.* §. 6. VOET, *ad tit. ff. de reb. eor.*

(2) V. D. KEESSEL, *Thes.* 130.

(3) *Actio tutelæ directa & contraria.*

(4) VOET, *ad tit. ff. de tut. & rat. distrah.*

(5) VOET, *ad tit. ff. de contr. tut. & util. act.*

plaatſen, niet eenparig. De algemeene regel intusſchen brengt mede, dat men berekene den veertigſten penning, (2½ percent,) van den ontvangst; den tagtigſten penning, (1¼ percent,) van den uitgaaf; en den honderdſten penning (1 percent) van contante gelden, in den boedel gevonden, of van verkogte goederen, of van afgeloste capitaalen voortgekomen (1).

§ VII.

De voogdije eindigt, 1°.) door het overlijden van den minderjarigen (2); in welk geval de rekening en verantwoording aan deszelfs erfgenaam gedaan moet worden. — 2°.) Door het overlijden van den voogd (3); wanneer de voogdije overgaat aan den geen, dien hij, daar toe bij uiterſten wil de magt verkregen hebbende, in zijne plaats heeft *geſurrogeerd* en aangeſteld; of die, bij gebreke daar van, door den Rechter tot voogd benoemd wordt. — 3°.) Door meerderjarigheid van den pupil, zijnde bij ons den ouderdom van vijf en twintig jaaren (4). Op zommige plaatſen egter wordt daarenboven nog een uitdrukkelijk ontſlag van den Magiſtraat vereischt (5). — 4°.) Door het huwelijk van den minderjarigen (6). — 5°.) Door

Hoe Voogdije eindigt.

(1) *Sententie van den Hoogen Raad van 28 Julij* 1725, te vinden bij LYBREGTS, *Red. Vert. over 't Not. ambt*, 2 *D. Bijl. Z.*

(2) §. 3. *Inſt. quib. mod. tut. fin.*

(3) *d.* §. 3.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 10 *D.* §. 1.

(5) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 160.

(6) DE GROOT. *d. l.* §. 2. VOET, *ad tit. ff. de minor. n.* 6. LOENIUS, *Deciſ. & Obſerv. Cas.* 124.

5°.) Door van de Overheid te verkrijgen venia ætatis (1), waar van wij reeds hier vooren (2) gehandeld hebben. — 6°.) Door het ophouden van de oorzaak, die tot de voogdije aanleiding gaf, wanneer dezelve zig alleenlijk tot een zekere *actus* bepaalt (3). — En 7°.) door afzetting van den voogd, wegens gepleegde ontrouw, of onbekwaamheid van denzelven tot het verder beſtier der voogdije. — De beoordeeling van de gegrondheid dier redenen wordt aan den Rechter overgelaten (4). — Zoo 'er geene wezentlijke misdaad mede gepaard gaat, wordt dit ontſlag gegeven zonder krenking van des voogds eer (5).

§ VIII.

Curateelen. Dus verre van *Voogdijen*. Nog met een woord van de *Curateelen*. — Over 't algemeen komen dezelven met de voogdijen overeen (6), — Het onderſcheid tuſſchen die beiden bepaalt zig hoofdzakelijk tot deeze punten. — I. De grondſlag van alle voogdije is minderjarigheid; die der Curateele is zoodanig ziels- of lichaamsgebrek, waar door iemand buiten ſtaat is zijne zaaken zelf te kunnen beſtieren. —

(1) DE GROOT, *d. l.* §. 3. VOET, *ad tit. ff. de minor. n.* 4.

(2) *Bladz.* 37.

(3) DE GROOT, *d. l.* §. 6. HUBER, *Hedend. Regtsgel.* I *B.* 20 *Kap. n.* 17.

(4) DE GROOT, *d. l.* §. 4.

(5) VOET, *ad tit. ff. de ſusp. tut. n. ult.* V. D. KEESSEL, *Theſ.* 162.

(6) DE GROOT, *Inleid.* I *B.* II *D.* §. 5. VOET, *ad tit. ff. de cur. fur. n.* 1.

ren. — Deeze gebreken zijn *a*) krankzinnigheid (1), in welk geval, zoo zig daar mede razernije paart, tevens met de Curateele *confinement* verleend wordt. — *b*) Verkwisting van goederen; hoedanige perſoonen men Hofs- of Stads-kinderen gewoon is te noemen (2). — Ook ten opzigt van de zoodanigen kunnen zomtijds redenen tot confinement zijn; b. v. zoo onmatige dronkenſchap de aanleiding hunner verkwisting is, of zoo men vrees heeft, dat zij tot het vervroegen van de dagteekening van hunne verbintenisſen verleid zullen worden. — II. De aanſtelling van voogden geſchiedt door bijzondere perſoonen; die der Curateuren alleenlijk door den Rechter, na gedaan onderzoek van zaaken (3). — Zoodanig decreet van Curateele vereischt ook eene openbaare afkondiging, op dat derde perſoonen, door onwetende te handelen met de geenen, die onder curateele geſteld zijn, niet in ſchade vervallen (4). — III. De curateele eindigt niet anders, dan door opheffing van den Rechter, die ze verleend heeft. — Deeze opheffing kan niet alleen verzogt worden, wanneer de oorzaak der curateele ophoudt; maar hij, die in zijn weerwil onder curateele geſteld is, heeft de bevoegdheid, om, door het voordragen zijner *grieven*, de intrekking van den Rechter te verzoeken; en worden die grieven niet herſteld, kan hij, mits

(1) VOET, *ad d. t. n.* 3.

(2) DE GROOT, *d. l.* §. 4. VOET, *ad d. t. n.* 6 & 7.

(3) DE GROOT, *d. l.* §. 4. *n.* 6. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 164.

(4) VOET, *ad d. t. n.* 8.

mits inmiddels de curateele voortduure, daar van aan 't Hof in hooger beroep (*reformatie*) komen (1).

Sequestratie. Behalven de opgegevene curateelen over perſoonen en goederen, is nog bekend eene andere zoort van Rechterlijke voorziening, tot goederen alleen betrekkelijk, en welke men daarom niet onvoegzaam *Sequestratie* noemt, b. v. om in opgekomene erfſenisſen eenen uitlandigen te vertegenwoordigen, om eenen onbeheerden boedel, waar van de erfgenamen onzeker zijn, te bewaaren, en tot effenheid te brengen; om eenen verlaten boedel, die met ſchulden beladen is, te beheeren, en zoortgelijken (2).

ZESDE AFDEELING.

Van het recht der menſchen op, en tot de onderſcheiden zaaken, in het algemeen.

§ I.

Recht op of tot zaaken. Het tweede voorwerp des Rechts (*objectum juris*) beſtaat in de *zaaken*, *op* of *tot* welken de menſchen gerechtigd zijn (3).

Voorbedagtelijk zeggen wij, dat de menſchen recht hebben *op* of *tot* de zaaken: immers dit recht is van tweeërleien aart, en in de gevolgen van een hemelsbreed onderſcheid (4). — Recht *op* eene zaak (*jus in*

(1) Zie onze *Verhand. over de Judic. Pract.* 1 *D.* 2 *B.* 24 *Hoofdſt. bl.* 334.

(2) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 167.

(3) §. *ult. Inſt. de Jur. Nat. Gent. & Civ.*

(4) BOCKELMAN, *in Tract. de Action. Cap.* 4. HEINECCII, *Recit. ad tit. Inſt. de rer. div. pag.* 206 & 207.

in re) is dat recht, waar door de zaak zelve aan mij verbonden is, zoo dat ik mijn recht op die zaak zelve vervolge, tegen elken bezitter, wie hij ook zij. — Recht *tot* eene zaak (*jus ad rem, vel in perſonam,*) is dat recht, waar door niet de zaak, maar de perſoon, met wien ik gehandeld heb, aan mij verbonden is, zoo dat ik alleenlijk tegen hem eene actie heb, tot levering der beloofde zaak, of tot de uitvoering der toegezegde daad. — Bij voorbeeld, gij zijt bezitter van eenig goed, het welk mij in eigendom toekomt, zoo verhaal ik mijn recht op dat goed zelven, en ik reclameer het goed als mijn eigen, al is het ook gekomen in eene derde hand; maar heb ik u eene ſomme gelds geleend, welke gij mij op den bepaalden tijd niet te rug geeft, zoo heb ik geen recht van reclame op eenig goed van uwen boedel; maar enkel eene perſoneele actie tegen u tot betaaling. — Wordt uw boedel bedegen inſolvent, eisch ik in 't eerſte geval, als eigenaar, mijn goed, het welk nooit een ingrediënt van uwen boedel geworden is; maar in het tweede koom ik, als concurrent crediteur, ponds ponds gelijke met de anderen.

§ II.

De zoorten van het recht *op* eene zaak (*jura in re*) zijn vier in getal. 1°.) Recht van *eigendom*. 2°.) Recht van *erfvolging*. 3°.) Recht van *dienſtbaarheid* of *ſervituut*. 4°.) Recht van *pand* of *hijpotheek* 1). *Zoorten van recht op eene zaak.*

Zommigen hebben hier toe ook gebragt het *bezitrecht;*

(1) HUBER, *in Prælect. ad tit. Inſt. de rer. div. n.* 12.

recht; doch min naauwkeurig (1): ſchoon egter het zelve, om de bijzondere gevolgen, na het afhandelen der vier zoorten van reële rechten, afzonderlijk verdient beſchouwd te worden.

§ III.

Zoorten van recht tot eene zaak.

De rechten *tot* eene zaak, (*jura ad rem*,) of perſoneele rechten, worden onderſcheiden, naar mate de oorzaak der verbintenis, waar uit zij voortſpruiten, verſchillende is. Men kan dezelven brengen tot vier zoorten, als voortſpruitende 1°.) Uit *contracten.* 2°.) Uit *quaſi-contracten.* 3°.) Uit *misdaaden.* 4°.) Uit *quaſi-misdaaden* (2). — Volgens deeze leiding zullen wij het verdere gedeelte van dit eerſte Boek afwerken.

ZEVENDE AFDEELING.

Van Recht van Eigendom.

§ I.

Eigendom, waar in beſtaat.

Eigendom is dat recht, waar door eenige zaak aan iemand, met uitſluiting van alle anderen, toekomt. — Het is inzonderheid kenbaar aan deszelfs gevolgen. Het bevat 1°.) het recht, om te genieten de vrugten, die van de zaak voortkomen. 2°.) Het recht, om zig van de zaak te bedienen tot zoodanig betamelijk gebruik, als men goedvindt. 3°.) Het recht,

(1) C. F. WALCHII *Introd. in Controv. Jur. Civ. Sect.* 2. *Cap.* 1. §. 6.

(2) POTHIER, *Verh. van Contracten en Verbintenisſen*, 2 *Deelen*, *in* 8*vo.* door mij vertaald, en met aanmerkingen uitgegeven.

recht, om de form of gedaante der zaak, naar goedvinden, te veranderen. 4°.) Het recht, om de zaak, des goedvindende, geheel te vernietigen. 5°.) Het recht, om aan anderen te beletten, zig van die zaak te bedienen. En 6°.) Het recht, om de zaak te vervreemden, of eenige andere zoort van recht, b. v. gebruik, aan anderen over te dragen (1). — Waar deeze gevolgen allen niet gevonden worden, is de eigendom onvolkomen. — Men moet dit alles egter opvatten met die bepaaling, *mits* het voorfchrift der wetten, of het recht van een derden niet beledigd worde (2).

§ II.

Hoe eigendom verkregen wordt.

De manieren, op welken eigendoms-recht verkregen wordt, zijn de volgende.

I. *Occupatie*, of enkele aantasting. — Hier toe wordt vereischt, dat de zaak aan niemand toebehoore (3), of men begaat een diefftal. — Tot deeze wijze van verkrijging kan men brengen, *a*) het recht van de *jagt* op wilde dieren (4). — In vorige tijden was dit recht veelal bewaard voor de Edelen, en de geenen, die het als eene bijzondere gunst van Graaflijkheids wege verkregen (5). — Thans hegt men

(1) POTHIER, *Traité du Droit de Domaine de Proprieté*, *Part.* 1. *Chap.* 1. *n.* 5.

(2) POTHIER, *d. l. n.* 14.

(3) *L.* 3. *pr. ff. de acq. rer. dom.*

(4) *L.* 1. §. 1. *ff. eod.*

(5) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 4 *D.* §. 25-31. *Regtsg. Obſerv.* 1 *D. Obſ.* 27-29. en 3 *D. Obſ* 30. J. RENDORP, *Verhand. over het Recht van de Jagt.* (*Amſt.*

men minder gewigt aan deeze uitſluitende voorregten; zoo dat het, onder anderen, aan een ieder vrijſtaat, te jagen op zijn eigen grond (1). Ten aanzien van duinen, en andere openbaare plaatſen, ondervond men al ſpoedig, hoe de ſtrooperijën wel dra de jagt bedorven zouden hebben, en men was dus genoodzaakt, de oude rechten en gebruiken, vóór het jaar 1795. plaats gehad hebbende, weder in te roepen (2). — *b*) Het recht van *vogelarije*. — Ook in dit opzigt zijn de oude uitſluitende voorregten der Edelen (3) thans merkelijk ingebonden, en het geen wij zoo even van de jagt zeiden, is ook hier toepaſſelijk (4). — *c*) Het recht van *visſcherije*. — In de zee komt dit recht een ieder toe (5). — Zoo ook in de gemeene ſtroomen en wateren, met de hengelroede (6). — Ten aanzien van het visſchen met netten en ander tuig, als mede omtrent den verboden tijd van te visſchen, zijn bij onderſcheiden wetten bepalingen gemaakt (7), welke bij de jongſte *Publicatiën* op dat ſtuk, als in volle kragt zijnde, op nieuw

1777. en J. DIERQUENS, *Aanmerk. op 't zelve.* (*'s Hage* 1778.)

(1) *Public. Holl.* 26 *Jann. en* 28 *Julij* 1795.

(2) *Public. van 't Uitv. Bewind*, 28. *Octob.* 1799.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 4 *D.* §. 6-16. *Regtsgel. Obſerv.* 1 *D. Obſ.* 24. 3 *D. Obſ.* 26, 27 & 28. en 4 *D. Obſ.* 17.

(4) Zie de zoo even aangehaalde *Publicatiën van* 1795 & 1799.

(5) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 4 *D.* §. 17.

(6) DE GROOT, *Inl.* 2 *B.* 1 *D.* §. 28. & 4 *D.* §. 18.

(7) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 4 *D.* §. 23.

nieuw bevestigd zijn (1). — *d*) Het vinden van ongeëigende goederen, of waar van een ander den eigendom heeft laten vaaren. — Hier toe behooren kostbaare schelpen of edele gesteenten, welken men aan 't strand der zee vindt (2): — onbewoonde eilanden, op zee ontdekt (3): — verborgen schatten, welken men op zijn eigen grond ontdekt, als die geheel aan den vinder toekomen; vindt men ze op eens anders grond, komen zij voor de helft aan den vinder, en voor de wederhelft aan den eigenaar (4): hoe zeer de Bezorgers van 's Lands Domeinen daar op ook wel eens recht beweerd hebben (5). — Om te kunnen zeggen, dat een ander zijn eigendom heeft laten vaaren, moet van dit oogmerk klaarlijk blijken. Hierom staat het niet vrij, verdwaalde beesten, een verloren beurs met geld, verlorene kostbaarheden, door occupatie zich te eigenen (6), maar men is verpligt, om door omroepingen, bekendmakingen in de nieuwspapieren, kennisgevingen aan de Justitie, en dergelijke middelen, pogingen te doen, tot het opspooren van den waaren eigenaar. — In 't bijzonder mag men zich niet eigenen

(1) *Public. Holl.* 18 *Aug.* 1795. *&* 10 *Febr.* 1796. *Publ. van 't Uitv. Bew.* 28 *Oct.* 1799. *Art.* 15.

(2) *L.* 3. *ff. de divis. rer.*

(3) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 4 *D.* §. 33. V. D. KEESSEL, *Thes.* 190.

(4) V. D. KEESSEL, *Thes.* 198.

(5) DE GROOT, *Inl.* 2 *B.* 4 *D.* §. 38. BORT, *Tract. van de Domein. van Holl.* 7 *D. n.* 18. *seqq.*

(6) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 1 *D.* §. 52.

nen goederen, die door ſchipbreuk op ſtrand geworpen zijn, of men maakt zig ſchuldig aan ſtrandroverije. De ſtrandvonders zijn bevoegd, dezelven in bewaaring te nemen, en de eigenaars kunnen ze reclameeren tegen betaaling van het bergloon (1). — *e*) Het maken van buit op den vijand (2): moetende nogthans in de verdeeling daar van de krijgsgebruiken en zee-rechten gevolgd worden (3).

II. Eene andere manier om eigendom te verkrijgen, wordt genoemd *acceſſie*, of toevoeging eener zaak aan de onze. — Uit dien hoofde zijn wij eigenaars van al het geen uit ons eigen goed voortkomt; b. v. van de jongen, door ons vee geworpen, van de vrugten, op ons land gewaſſen (4), enz. — Het geen aan ons land, bij de ebbe en vloed der ſtroom, wordt aangeworpen, verkrijgen wij bij wege van aanwas (5). — Al wat gebouwd of geplant wordt op iemands grond, komt den grond-eigenaar toe; en het geen tot verciering in eenig goed geweven, of daar aan gehegt wordt, vervalt aan dat goed, behoudens egter den eigenaar zijn recht van vergoeding (6).

III.

(1) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 4 *D.* § 36. *Placaat Holl.* 22 *Julij* 1772. in 't *G. P. B.* 9 *D. pag.* 811.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 4 *D.* §. 34.

(3) VOET, *in Tract. de Jur. Milit. Cap.* 5. *& ad tit. ff. de acq. rer. dom. n.* 8. *Regtsgel. Obſerv.* 3 *D. Obſ.* 31. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 191 *&* 192.

(4) §. 19. *Inſt. de rer. div.*

(5) *L.* 7. §. 1. *ff. de acq. rer. dom.* DE GROOT, *Inl.* 2 *B.* 9 *D. Regtsgel. Obſerv.* 4 *D. Obſ.* 21-25.

(6) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 10 *D.*

III. Meestal verkrijgt men eigendom door *levering* of *overdragt* (1). Hier behoort men onderscheid te maken tusschen roerend en onroerend goed. — Van *roerend* goed geschiedt de levering door overgifte van de ééne hand in de andere; of ook wel, ter bekorting, door de overgave der sleutels van de kamer, of van het pakhuis, waar het goed zig bevindt (2). — De levering egter van verkogt roerend goed doet den eigendom niet overgaan, of de koopprijs moet betaald, of de koop op crediet gesloten zijn (3). Is de koop aangegaan om contant, en de betaaling volgt niet, zoo mag de verkooper binnen eenen korten tijd, meestal van zes weeken, het verkogte reclameeren (4). Meer bedenkelijk is het, of die reclame plaats heeft, indien de kooper, die op tijd gekogt heeft, kort daar na bankbreukig wordt, en dus een opzettelijk bedrog gepleegd heeft (5). — Van *onroerend* goed gaat de eigendom niet over, ten zij de opdragt gedaan werde voor 't Gerecht van de plaats, waar 't goed gelegen is, en de veertigste penning en tiende verhooging van den koopprijs aan den Lande betaald zij (6).

IV.

(1) *L.* 20. *C. de pact.*

(2) §. 45. *Inst. de rer. divis. L.* 9. §. 6. *ff. de acq. rer. dom.*

(3) §. 41. *Inst. de rer. div.* DE GROOT, *Inl.* 2 *D.* 5 *D.* §. 14.

(4) *Regtsgel. Observ.* 3 *D. Obs.* 33.

(5) BYNKERSHOEK, *Quæst. Jur. Priv. Lib.* 3. *Cap.* 15. V. D. KEESSEL, *Thes.* 204.

(6) *Regtsgel. Observ.* 3 *D. Obs.* 32. *Plac. van Keizer Karel van* 10 *Meij* 1529. *Ord. op den* 40 *penn. van* 9 *Meij* 1744.

IV. Eindelijk wordt eigendom nog verkregen door verjaring, waar door men alhier te verſtaan heeft het ongeſtoord bezit, geduurende een derde van een eeuw (1).

§ III.

Actie, uit hoofde van Eigendom.

De actie, welke het recht van eigendom aan den eigenaar geeft, wordt genoemd *reclame* (2). Zij is eene reëele actie, toekomende aan den eigenaar van eenig goed, roerend of onroerend, lichamelijk of onlichamelijk, tegen den bezitter van hetzelve, of die, ter kwader trouw, zig van het bezit ontdaan heeft, om zijne handen van dat goed te trekken en te houden, en hem hetzelve terug te geven, met alle de vrugten, die nog aanwezig zijn, als mede met die geenen, welken de bezitter, zoo hij ter kwader trouw bezat, reeds genoten heeft, of had kunnen en behooren te genieten, onder aftrek nogthans van de kosten, door den bezitter aan het goed beſteed (3).

§ IV.

Hoe Eigendom verloren wordt.

Hoe eigendom verloren wordt (4), kan uit het verhandelde in § II. reeds eenigermaten worden opgemaakt. — Dit geſchiedt namelijk, of met onzen wil, of in ons weerwil. — Met onzen wil, wanneer men den eigendom, door levering of transport, aan

(1) DE GROOT, *Inl.* 2 *B.* 7 *D.* MATTHÆI *Paroem.* 9. LOENIUS, *Deciſ. en Obſerv. Caſ.* 76.

(2) *Reivindicatio.*

(3) VOET, *aliique D. D. ad tit. ff. de reivind.* POTHIER, *Traite du Droit de Proprieté, Part.* 2. *Chap.* 1. *pag.* 449—486. DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 6 *D.*

(4) DE GROOT, *Inleid.* 2 *D.* 32 *D.*

nan een ander overdraagt, of denzelven geheel laat vaaren en verwerpt (1); mits ook in dit geval van het oogmerk der verlating duidelijk blijke: waarom, b. v. indien, bij ſtorm en onweder, om een ſchip te verligten, goederen over boord geworpen worden, zulks den eigendom niet doet verliezen (2). — In ons weerwil verliest men eigendom, wanneer eenig goed, door executie, of op bevel van hoogerhand, ten algemeenen nutte, aan ons ontnomen wordt. Dit laatſte egter kan niet gedaan worden, dan met billijke vergoeding (3). — Insgelijks door verjaring (4). — Maar niet door enkel verlies van het bezit, ſchoon wij niet weten, wat van het goed geworden is (5); ten waare het goed behoorde onder die geenen, welke te vooren in niemands eigendom waren. Zoo verliezen wij den eigendom van wilde beesten, zoo dra zij ons ontvloden zijn (6).

AGT-

(1) *L.* 1. *ff. pro derel.*

(2) *L.* 9. §. 8. *ff. de acq. rer. dom. L.* 8. *ff. de Leg. Rhod.*

(3) Dit wordt genoemd *Jus dominii eminentis*, waar over men kan nazien BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Publ. Lib.* 2. *Cap.* 15. s. DE COCCEJI, *Diſſert. Proëmial. ad* GROTIUM, *de J. B. ac P. Diſ.* 12. §. 629. *n.* 2. *pag.* 560.

(4) *L.* 20. *C. de pact. t. t. ff. de præscript.*

(5) *L.* 44. *ff. de acq. rer. dom.*

(6) *L.* 3. §. 2. *L.* 5. *L.* 14. §. 1. *ff. de acq. rer. dom.*

AGTSTE AFDEELING.

Van het Recht van Erfvolging in het algemeen.

§ I.

Recht van Erfvolging.

De tweede zoort van *reële rechten*, of rechten op eene zaak, is het recht van erfvolging. — Die als erfgenaam tot eene nalatenſchap, of tot een gedeelte van dien, gerechtigd is, of, door legaat, tot eenig goed recht verkregen heeft, volgt in al het recht van den overleden op, en wel zoodanig, dat de eigendom, die de erfgenamen ofte makingbeurders aankomt, wordt gehouden te zijn een nieuw eigendom (1). — Deeze egter wordt niet van zelf, maar door aanvaarding, verkregen (2).

§ II.

Twee zoorten van het zelve.

Tweeledig is de manier, op welke men een recht van erfvolging verkrijgt, namelijk door uiterſten wil, of bij verſterf. — Elk van die beiden zullen wij, in de twee volgende *Afdeelingen*, behandelen. — De erfvolging uit hoofde van verdrag (3), ſchoon bij ons, inzonderheid in de huwelijkſche voorwaarden, aangenomen, ſtellen wij, ten aanzien der gevolgen, gelijk met de erfvolging bij uiterſten wil (4).

§ III.

(1) *L.* 37. *ff. de acq. vel om. her.* DE GROOT, *Inl.* 2 *B.* 32 *D.* §. 2.

(2) DE GROOT, *Inl.* 2 *B.* 2 *D.* §. 12. *n.* 14. VOET, *ad tit. ff. de acq. vel om her. n.* 18. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 182.

(3) *Succesſio pactitia.*

(4) Zie hier vooren, *bladz.* 20.

§ III.

Dewijl het recht van erfvolging eene zoort van reëel recht is, zoo doet het ook eene reëele actie (1) geboren worden. Zij wordt vergund aan een ieder, die, als erfgenaam, tot eene nalatenſchap, of eenig gedeelte van dien, gerechtigd geworden is, tegen den bezitter van die geheele, of gedeeltelijke nalatenſchap, het zij hij die bezitte als erfgenaam, of als enkele posſesſeur; ten einde hij erfgenaam verklaard werde, en aan hem de nalatenſchap, met al het geen daar toe behoort, mitsgaders met alle vrugten, baaten en profijten, daar van werkelijk genoten, of die daar van genoten hadden kunnen worden, werde overgegeven (2). *Actie uit dien hoofde.*

Dewijl een Legataris ook, door zijne erfvolging, den eigendom van het gelegateerde goed verkrijgt, heeft hij, behalven de perſoneele actie tegen den erfgenaam, ook eene reëele actie, tot reclame van dat goed (3).

NEGENDE AFDEELING.

Van Erfvolging door uiterſten wil.

§ I.

Een *uiterſte wil*, dat is, de beſchikking, welke iemand begeert, dat, na zijnen dood, omtrent zijne goe- *Zoorten van uiterſten wil.*

(1) Deeze is in 't Recht bekend onder den naam van *petitio hereditatis.*

(2) VOET, *aliique D. D. ad tit. ff. de her. pet.*

(3) *L.* 1. *C. comm. de legat.* §. 2. *Inſt. de legat.* DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 23 *D.* §. 18.

goederen, zal plaats hebben, is dan eerst beſtaanbaar, wanneer de behoorlijke form daar in is in acht genomen. Dezelve is verſchillende, naar mate de Testamenten of *open*, of *beſloten* gemaakt worden.

Een *open Testament* wordt gemaakt ten overſtaan van een Notaris en twee getuigen, of van twee Leden van het Gerecht en den Secretaris (1). — De Notaris moet behoorlijke admisſie hebben op de plaats, waar hij het Testament paſſeert (2). — De getuigen moeten zijn mansperſoonen, oud boven de veertien jaaren; wien, om eenige reden, niet verboden is getuigen te zijn, en bij het Testament niet bevoordeeld zijnde (3). — De Testateur moet bij den Notaris, immers bij de getuigen, bekend zijn (4). — Hoe zeer de onderteekening van den Testateur, in tegenwoordigheid van den Notaris en de getuigen, noodzakelijk is (5), zoude egter een uiterſte wil, bij monde duidelijk aan den Notaris en de getuigen verklaard zijnde, als beſtaanbaar moeten agtervolgd worden, indien de Testateur, eer dat de mi-

(1) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 17 *D.* §. 17 & 18. *Regtsgel. Obſerv.* 3 *D. Obſ.* 44.

(2) *Regtsgel. Obſerv.* 1 *D. Obſ.* 39. & 4 *D. pag.* 405. LYBREGTS, *Red. Vert. over 't Not. ambt*, 2 *D. Bijl. Litt. B*

(3) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 17. *D.* §. 21. VOET, *ad tit. ff. qui test. fac. poſſ. n.* 22.

(4) DE GROOT, *d. l.* §. 22. LYBREGTS, *Red. Vert.* 1 *D. p.* 14-24.

(5) VOET, *ad tit. ff. qui test. fac. poſſ. n.* 23. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 3. *Cap.* 5 & 8.

minute in orde gebragt was, kwam te ſterven, en dus niet teekenen konde (1). — Het moet geſchreven worden op een behoorlijk Zegel, gerekend naar des Testateurs gegoedheid, of naar het ambt, door denzelven bekleed (2).

Een *beſloten Testament* wordt door den Testateur zelven, of door een ander, op zijnen last, mits 'er niet bij bevoordeeld zijnde (3), in geſchrift gebragt, op een behoorlijk Zegel, door hem geteekend, en alzoo aan den Notaris aangeboden, die het, in tegenwoordigheid van twee getuigen, in een omſlag ſluit, en verzegelt, daar van op het buitenſte gedeelte van dien omſlag de noodige aanteekening doende, welke men daarom eene *acte van ſuperſcriptie* noemt (4). — Die op deeze wijze zijn Testament maakt, moet verdagt zijn, hetzelve ongeſchonden en ongeöpend te bewaaren, dewijl het anderzints zijne kragt verliezen zoude (5). — Wanneer zoodanig Testament, door des Testateurs dood, bekragtigd is, wordt het door een Notaris, in tegenwoordigheid van getuigen, na dat aan hun blijkt, dat de zegels gaaf en ongeſchonden zijn, geöpend, en daar van eene *acte van opening* in de wereld gebragt: wordende het oorſpronglijk Testament in des

(1) Zie mijne *Verzameling van Gewijsden*, 1 *D. Caſ.* 25.

(2) *Ordonn. op 't Zegel van* 1794. *Art.* 51.

(3) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 3. *Cap.* 8.

(4) DE GROOT, *Inl.* 2 *B.* 17 *D.* §. 25. LYBREGTS, *Red. Vert.* 1 *D.* 19 *Hooſdſt. n.* 29. *en volgg.*

(5) VOET, *ad tit. ff. de his, quæ in test. del. n.* 1.

des Notaris Prothocol bewaard (1).

Behalven deeze twee manieren, om Testament te maken, kan het, naar ons Recht, wel beſtaan, dat iemand, naar de wijze der Romeinen, in tegenwoordigheid van *zeven getuigen*, mondeling zijnen uiterſten wil verklaare; doch zulks is egter weinig meer in gebruik (2).

§ II.

Codicillen. Behalven de Testamenten, is ook bekend eene minvolkomene zoort van uiterſten wil, waar aan men den naam van *Codicil* geeft (3). — Ten aanzien van de form, komen de Codicillen en Testamenten meestendeels overeen (4). Het wezentlijk onderſcheid tusſchen dezelven bepaalt zig tot deeze twee zaaken: 1°.) Bij Codicil kan geene regelrechte erfſtelling uit de hand gedaan worden; maar daar toe is een Testament noodig. En 2°.) Een Testament kan nooit in een onderhandsch geſchrift begrepen worden, maar wel een Codicil, wanneer de Testateur zig daar toe de magt, bij zijn Testament, heeft voorbehouden, het welk genoemd wordt de *Clauſule Reſervatoir* (5).

§ III.

(1) LYBREGTS, *Red. Vert.* 1 *D.* 19 *Hoofdſt. n.* 36. *& volgg.*

(2) VOET, *ad tit. ff. qui test. fac. poſſ. n.* 20. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 293.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 25 *D.* VOET, *ad tit. ff. de jur. codicill.*

(4) VOET, *ad d. t. n.* 5.

(5) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 3. *Cap.* 4 & 5.

§ III.

De bevoegdheid, om uiterſten wil te maken (1), komt toe aan allen, zoo mannen als vrouwen, wien zulks, bij de wet, niet uitdrukkelijk verboden is. — Onder die verbodene perſoonen telt men: 1°.) die, wegens eenig ziels- of lichaamsgebrek, buiten het beheer van hunne goederen geſteld zijn; b. v. krankzinnigen en kwistgoederen. De laatstgemelden worden nogthans tot het maken van uiterſten wil toegelaten, mits zij zulks doen na bekomen octroij, en ten voordeele hunner bloedvrienden (2). — 2°.) Die de jaaren van huwbaarheid nog niet bereikt hebben, zijnde in de jongens veertien, en in de meisjens twaalf jaaren (3). — 3°.) Die ſtom en doof geboren zijn, en dus hunnen wil niet kunnen te kennen geven (4). — Die zoodanige ongemakken naderhand gekregen hebben, doen voorzigtigst, om octroij tot testeren te verzoeken (5). — 4°.) Die, uit haat van eenigen Godsdienst, ten nadeele van iemand zouden willen beſchikken (6). — 5°.) Die in zoodanig Godshuis worden onderhouden, het welk bevoorregt is, om in de goederen der gealimenteerde perſoonen te mogen opvolgen (7).

Bevoegdheid om uiterſten wil te maken.

Om

(1) *Testamenti factio activa.*

(2) VOET, *ad tit. ff. qui test. fac. poſſ. n.* 34. *Regtsgel. Obſerv.* 2 *D. Obſ.* 37.

(3) *Regtsgel. Obſerv.* 3 *D. Obſ.* 41.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 15 *D.* §. 6.

(5) *Regtsgel. Obſerv.* 2 *D. Obſ.* 38.

(6) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 277—279. en mijne *Verz. van Gewijsden*, 1 *D. Caſ.* 17.

(7) *Reſol. Holl.* 6 *Junij* 1733. *G. P. B.* 6 *D. pag.* 491. en 17 *Dec.* 1766. *G. P. B.* 9 *D. pag.* 217.

Om Testament te maken hebben kinderen de toeſtemming hunner ouderen, weezen die van hunne voogden (1), vrouwen die van haare mans (2), niet noodig. De laatstgemelden zijn meestal gewoon, te zamen uiterſten wil te maken, het welk men noemt een *mutuëel Testament*. Het zelve, ſchoon in één papier vervat (3), wordt gehouden voor twee onderſcheiden Testamenten, waar in ieder over zijnen eigen boedel beſchikt, en het welk dus ook ieder, het zij te zamen, het zij afzonderlijk, herroepen mag (4).

§ IV.

Wie bij testament beuren mogen.

Wie mogen, uit kragt van uiterſten wil, iets genieten (5)? Wederom allen, wien de wet zulks niet uitdrukkelijk verbiedt. Hier onder kan men tellen: 1°.) De beſchikkingen ten behoeve van Pausgezinde geordende perſoonen, of geestelijke geſtichten (6), het geen egter tot Roomſche Armen of Godshuizen niet moet worden uitgeſtrekt (7). — 2°.) De makingen en giften van onroerende of daar mede gelijkſtaande goederen, door minderjarigen ten behoeven van hunne Voogden, Curateurs of Admini-

(1) VOET, *ad tit. ff. qui test. fac. poſſ. n.* 43.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 5 *D.* §. 25.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 17 *D.* §. 25.

(4) LOENIUS, *Deciſ. & Obſerv. Caſ.* 137. en aldaar BOEL, *in not.*

(5) *Testamenti factio paſſiva.*

(6) *Plac.* 4 *Meij* 1655. *G. P. B.* 1 *D. pag.* 1592.

(7) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 3. *Cap.* 1. *Reſol. Holl.* 24 *Februarij* 1729. *G. P. B.* 6 *D. pag.* 355.

niſtrateurs of derzelver kinderen (1). — 3°.) Die clandestine huwelijken hebben aangegaan, of met elkander zijn doorgegaan, mogen elkander niet bevoordeelen (2). — 4°.) Overwonnen bastaarden mogen met niets meerder begiftigd worden, dan met het geen tot hun noodig onderhoud dienen zoude (3). — Andere onwettige kinderen mag men bevoordeelen, zoo veel men wil; ten waare men te gelijk wettige kinderen heeft, wanneer hun ſlechts een twaalfde gedeelte mag gemaakt worden (4). — 5°.) Een tweede man of vrouw mag niet meer genieten, dan het minste gedeelte, het welk één der voorkinderen geniet (5).

§ V.

Legitime portie.

Naar den algemeenen regel zijn de erfſtellingen vrijwillig, zoo dat men iemand iets maken of niet maken kan, naar welgevallen. Dit egter lijdt uitzondering ten aanzien van *kinderen*, en derzelver afkomelingen, welken de ouders moeten ſtellen, het zij als Erfgenaam, het zij als Legataris, ten minſten in de *Legitime portie*, bedragende voor de gezamentlijke kinderen, zo zij vier of minder in getal zijn, *een derde*, en zoo zij vijf of meerder zijn, *de helft* van den

(1) *Placaat van Keizer Karel van* 4 *Octob.* 1540. *Art.* 12. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 3. *Cap.* 3.

(2) *Plac.* 4 *Oct.* 1540. *Art.* 17. *Plac. Holl.* 25 *Febr.* 1751. *G. P. B.* 9 *D. pag.* 535.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 16 *D.* §. 6.

(4) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 287.

(5) *L.* 6. *C. de ſec. nupt.*

den boedel (1). — *Ouders*, mits bij verſterf erfgenaam zijnde, hebben ook aanſpraak op dusdanige Legitime (2). — *Broeders en zusters* hebben die aanſpraak niet, ten zij een eerloos perſoon tot erfgenaam ware geſteld (3).

Om zeer gewigtige en in het Recht bepaalde (4) redenen, mag ook eene geheele *onterving* gedaan worden: moetende egter alsdan het testament gerechtelijk worden verleden; of ten minſten twee Schepenen als getuigen gebruikt worden (5).

§ VI.

Erfſtelling. Een voornaam punt in alle testamenten is de *erfſtelling*, of, benoeming van één of meer perſoonen tot erfgenaam (6). — Mits van des testateurs wil duidelijk blijke (7), doet het 'er niets toe, met welke bewoordingen (8), met welke aanwijzingen (9), in welk gedeelte van het testament (10), van of tot wel-

(1) *Nov.* 18. *Cap.* 1. VOET, *alique D. D. ad tit. ff. de inoff. test.*

(2) VOET, *ad d. t. n.* 42. LOENIUS, *Dec. & Obſ. Caſ.* 85.

(3) *L.* 34. *L.* 36. §. 2. *C. de inoff. test.*

(4) *Nov.* 115. *Cap.* 3 & 4. DE GROOT, *Inl.* 2 *B.* 18 *D.* §. 13 & 16.

(5) *Eed der Notar. Art.* 4.

(6) *t. t. ff. de her. inſt.*

(7) *L.* 62. §. 1. *ff. d. t.*

(8) *L.* 1. §. 5, 6 & 7. *L.* 48. *pr. ff. d. t. L.* 7. *C. de testam.*

(9) *L.* 34. *ff. de cond. & dem.*

(10) §. 34. *Inſt. de legat.*

welken tijd (1), voor gelijke of ongelijke gedeelten, met of zonder conditie (2), de erfſtelling gedaan worde. — Ten opzigt van de *conditiën* egter ſtaat aan te merken, dat dezelve moeten betrekkelijk zijn tot eene zaak, die nog niet gebeurd is (3); — dat zij moeten mogelijk zijn in de uitvoering; want onmogelijke conditiën worden gehouden, als of zij 'er niet bijgevoegd waren (4); — dat zij niet met de goede zeden moeten ſtrijden (5); — en dat zij geene verwardheid en onverſtaanbaarheid in des testateurs wil moeten veroorzaken (6). — Eene conditie, beſtaande in iets *niet te doen*, is geoorloofd, en is de erfgenaam verpligt, voor de naarkoming borg te ſtellen (7).

Wanneer verſcheiden perſoonen te zamen tot erfgenaamen geſteld zijn, en één of meer derzelven, bij des testateurs afſterven, ontbreken, groeit het aandeel der ontbrekenden aan de overigen aan, ten waare ieder der erfgenamen voor een afzonderlijk gedeelte geroepen is. Dit recht wordt genoemd het *recht van aanwas* (8).

§ VII.

(1) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 18 *D.* §. 21.

(2) *t. t. ff. de cond. inſt. t. t. ff. de cond. & dem.*

(3) *L.* 10. §. 1. *L.* 11. *L.* 68. *ff. de cond. & dem. L.* 45. §. 2. *ff. de leg.* 2.

(4) *L.* 3. *ff. de cond. & dem. L.* 1. *ff. de cond. inſt.* VOET, *ad tit. ff. de cond. inſt. n.* 16.

(5) *L.* 14. *ff. de cond. inſt.*

(6) *L.* 16. *ff. de cond. inſt.*

(7) *L.* 7. *pr. ff. de cond. & dem.*

(8) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 326.

§ VII.

Subſtitutie. Dewijl het ligtelijk gebeuren kan, dat een geſtelde erfgenaam, het zij door vooroverlijden, het zij door eenige andere oorzaak, geen erfgenaam kan of wil zijn, is het voorzigtig, om, bij ontbreken van den eerstbenoemden erfgenaam, een tweeden of derden te benoemen (1). — Deeze benoeming draagt den naam van *ſubſtitutie.*

Bij de Romeinen waren, behalven deeze *vulgaire ſubſtitutie*, nog twee zoorten bekend, 1°. De *pupillaire*, waarbij de vader de erfgenamen van zijn onhuwbaar kind benoemt, indien het zelve beneden de jaaren van huwbaarheid komt te ſterven (2), doch dezelve is bij ons niet aangenomen (3): offchoon egter de *verkiezing van het Landrecht*, waarbij de ouders omtrent hunner kinderen goederen een bijzonder verſterfrecht verkiezen (4), iets heeft, het welk daar naar zweemt. — En 2°. de *quaſi pupillaire*, of *exemplaire ſubſtitutie*, waar bij de ouders over de erfvolging hunner zinnelooze kinderen beſchikken, mits dezelven in den ſtaat van zinnelooſheid ſterven (5). — De beſtaanbaarheid hier van is bij ons door gewijsden bevestigd (6).

§ VIII.

(1) *t. t. ff. de vulg. & pup. ſubſt.*

(2) *L. 2. pr. ff. d. t.*

(3) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 6 *D.* §. 3 & 2 *B.* 19 *D.* §. 9.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 29 *D.*

(5) §. 1. *Inſt. de pup. ſubſt. L.* 9. *C. de impub. & al. ſubſt.*

(6) *Regtsgel. Obſerv.* 1 *D. Obſ.* 41.

§ VIII.

Zomtijds wordt ook eene erfſtelling gedaan met den last, dat het goed, na doode van den geſtelden erfgenaam, zal overgaan op een derden (1). — Dit noemt men *Fideicommis*. *Fideicommiſſen.*

Met deezen last mag de testateur bezwaaren allen, die door hem, bij uiterſten wil, eenigzints bevoordeeld zijn (2); doch geenzints zijne kinderen, voor zoo veel hunne Legitime betreft (3). Deeze moet altijd vrij nagelaten worden, en alleen het meerdere mag met *fideicommis* worden bezwaard. In de Practijk heeft men egter ingevoerd, dat een vader aan zijn kind mag laten de *keuze*, door het zelve bij eene uit te brengene acte, dikwils onder Rechterlijke condemnatie, te verklaaren, om *of* de Legitime vrij en zonder bezwaar te hebben, gaande dan het overige aan derde perſoonen, *of* van de Legitime afſtand te doen, en in plaats derzelve te genieten een kindsgedeelte van de geheele nalatenſchap, met den last van fideicommis (4).

Met

(1) *tit. Inſt. de fideic. hered. t. t. ff. ad SCt. Trebell.* THEVENOT, *Traité des Subſtitutions Fideicommiſſaires.* (*Paris* 1778 *in* 4*to.*)

(2) *L.* 1. §. 6. *ff. de legat.* 3.

(3) *L.* 28. *ff. de legat.* 2. *L.* 32. *C. de inoff. teſtam. Nov.* 39. *Cap.* 1.

(4) Voorzeker is deeze Practijk met het oogmerk der wet, omtrent het onbezwaard nalaten der Legitime aan de kinderen, niet zeer overeenkomſtig, en een *indirect* middel om te doen, het geen men direct niet doen mag. SCHOTANI, *Exam. Jurid. ad tit. ff. de inoff. teſt. quæſt.* 27. Doch zij is zoo algemeen aangenomen,

Met welke woorden een fideicommis gemaakt wordt, doet 'er weinig toe (1), mits maar de perſoon, aan wien het goed moet overgaan, duidelijk blijke. — Een enkel verbod van vervreemding, zonder uit te drukken ten wiens behoeven het geſchiedt, heeft geene verbindende kragt (2); maar wel, b. v. een verbod, om de goederen niet te vervreemden buiten de familie (3).

De fideicommisſaire ſubſtitutiën zijn van onderſcheiden aart. — 1°.) Een zuiver fideicommis, aan geene conditie verbonden (4). — 2°.) Een conditioneel fideicommis, het welk alleen overgaat in een zeker bepaald geval, en ook anders niet; b. v. indien de erfgenaam zonder kinderen ſterft (5). — Deeze conditie wordt zelfs ſtilzwijgende verondersteld, wanneer iemand van de opgaande linie één zijner afkomelingen met een algemeen fideicommis bezwaart (6). — 3°.) Een fideicommis met op elkander volgende graden, wanneer, namelijk, de geſubſtitueerde insgelijks met de overgifte aan verdere per-

men, en zoo dikwils door condemnatiën van de Hoven van Juſtitie bekragtigd, dat aan derzelver beſtaanbaarheid niet te twijffelen valt. Zie voorts LYBREGTS, *Red. Vert.* 1 *D.* 28. *Hoofdſt. n.* 6.

(1) *L.* 2. *C. comm. de legat.*

(2) Men is gewoon dit een *nudum præceptum* te noemen. *L.* 114. §. 14. *ff. de legat.* 1. *L.* 38. §. 4. *ff. de legat.* 3.

(3) *L.* 69. §. 3. *ff. de legat.* 2.

(4) *L.* 41. §. 14. *ff. de legat.* 3.

(5) *L.* 114. §. 13. *ff. de legat.* 1.

(6) *L.* 202. *ff. de cond. & dem. L.* 30. *C. de fideic.*

perſoonen belast wordt (1). — 4°.) Een fideicommis, of tot de geheele nalatenſchap, of tot een gedeelte van dezelve, of tot eenig bijzonder goed, betrekkelijk zijnde (2). — 5°.) Een wederkeerig fideicommis, wanneer twee perſoonen over en weder, de één ten behoeven van den ander, bezwaard zijn (3). — 6°.) Een fideicommis van het geen bevonden zal worden onverteerd over te ſchieten (4). Het gevolg daar van is, dat ten minſten een *vierde* gedeelte voor den geſubſtitueerden moet worden overgelaten (5).

De geſubſtitueerde heeft geen recht tot het fideicommis, dan wanneer het geval dáár is, waar in hij geroepen was, b. v. de dood van den geſtelden erfgenaam (6). — Hij moet derhalven op dien tijd bevoegd zijn om te kunnen erven (7). — Hij draagt dus ook het fideicommis aan zijnen erfgenaam niet over, wanneer hij 'er zelf niet toe gerechtigd is geworden; b. v. als hij voor den geſtelden erfgenaam geſtorven is (8).

Een

(1) *L.* 1. §. 7. *L.* 41. §. 14. *ff. de legat.* 3.

(2) *t. Inſt. de ſing. reb. per fideic. rel.*

(3) *L.* 77. §. 13. *ff. de legat.* 2. *L.* 16. *C. de pact. L.* 11. *C. de tranſact.*

(4) *L.* 70. §. 3. *ff. de legat.* 2. *L.* 54. *L.* 58. §. 8. *ff. ad SCt. Trebell.* Men noemt dit een *fideicommisſum reſidui.*

(5) *Nov.* 108. *Cap.* 1. DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 20 *D.* §. 13.

(6) *L. un.* §. 7. *C. de caduc. toll.*

(7) *L.* 52. *ff. de legat.* 2.

(8) *L.* 3. *L.* 5. *ff. quand. dies legat. ced. L.* 17. *ff. de legat.* 2. *L.* 54. *ff. de Reg. Jur.*

Een erfgenaam, die met fideicommis belast is, heeft eenen waaren, schoon bezwaarden, eigendom (1), en verschilt dus van eenen vruchtgebruiker van goederen, welker bloote eigendom inmiddels aan anderen gemaakt is, die denzelven aan hunne erfgenamen overdragen, schoon zij voor den vruchtgebruiker sterven (2). — Intusschen is ook het gevolg van een fideicommis, dat de erfgenaam, zoo lang het fideicommis niet uitgekeerd moet worden, daar van de vrugten trekt (3): — dat hij het goed onder zijne beheering heeft, ten waare de Testateur een afzonderlijk administrateur heeft aangesteld (4): — dat hij die beheering moet uitoefenen als een goed huisvader (5): — dat hij het fideicommissair goed in behoorlijken staat moet onderhouden (6): — dat hij eenen behoorlijken Inventaris make van de goederen, met fideicommis belast (7): — en eindelijk, dat hij, ten behoeven van den verwagter, borg stelle voor de wederoplevering der verbondene goederen (8).

De bezitter van eenig fideicommissair goed heeft egter geene magt, om dat goed naar willekeur te mogen vervreemden of verpanden (9), dan tot betaaling van schulden, waar mede dat goed zelf is be-

(1) *L.* 54. *ff. de acq. vel om. hered.*
(2) VOET, *ad tit. ff. de usufr. n.* 13.
(3) *L.* 83. *ff. de leg.* 3. *L.* 57. *ff. ad SCt. Trebell.*
(4) LYBREGTS, *Red. Vert.* 1 *D.* 30 *Hoofdst. n.* 4.
(5) *L.* 22. §. 3. *ff. ad SCt. Trebell.*
(6) *L.* 7. §. 2. *ff. de usufr.*
(7) *Nov.* 1. *Cap.* 2. §. 2.
(8) *t. t. ff. ut leg. vel fid. serv. cauf. cav.*
(9) *L.* 3. §. 2, 3 & 4. *C. comm. de legat.*

bezwaard (1); of met toeſtemming van alle de verwagters (2), en uit redenen van dringende noodzaak (3). — In welk geval egter daar toe vooraf ontſlag en auctoriſatie zoude behooren verkregen te worden.

Wanneer de tijd tot overgifte van het fideicommis dáár is, moet de erfgenaam het goed aan den geſubſtitueerden laten volgen (4): behoudelijk aan den erfgenaam het recht om een vierde gedeelte daar van voor zig te behouden, het welk genoemd wordt de *Trebellianique portie* (5). — Derzelver aftrek egter wordt meestal bij de testamenten verboden (6). — Een dubbele aftrek van Legitime en Trebellianique wordt, volgens het Pausſelijk Recht, toegeſtaan aan kinderen, met een algemeen fideicommis belast (7).

De fideicommisſen eindigen, 1°.) Door het ontbreken der conditie, onder welke zij gemaakt zijn (8). — 2°.) Wanneer de verwagter vóór den erfgenaam ſterft,

(1) *L.* 1. §. 18. *ff. ad SCt. Trebell. L.* 78. §. 4. *ff. de legat.* 2. *L.* 15. *C. de legat.*

(2) *L.* 12. §. 1. *ff. de legat.* 1. *L.* 11. *C. de fideic.*

(3) *Nov.* 39. *Cap.* 1.

(4) *L.* 27. §. 11. *ff. ad SCt. Trebell.*

(5) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 20 *D.* §. 6.

(6) *Auth. ſed cum C. ad Leg. Falc.*

(7) *Cap. Raynutius X. de testam.* DE GROOT, *Inl.* 2 *D.* 20 *D.* §. 10. VINNIUS, *Sel. Quæſt. Lib.* 2. *Cap.* 29.

(8) *L.* 49. §. 1, 2 & 3. *ff. de legat.* 1. *L.* 21. *ff. quand. dies leg. vel fid. L.* 12. §. 2. *ff. fam erciſc.*

ſterft (1), of onbekwaam wordt om te mogen erven (2). — 3°.) Door het vergaan van het fideicommisſaire goed, buiten ſchuld van den erfgenaam (3). — 4°.) Door eenen gedaanen duidelijken afſtand van den verwagter (4). — 5°.) Indien de erfgenaam, met fideicommis belast, reeds vóór den testateur is geſtorven, en de erfſtelling daar door is vervallen (5). — En 6°.) Door een verleend ontſlag van fideicommis. Het zelve wordt alleenlijk verkregen van den Souverain; doch niet anders, dan om wettige redenen, en met toeſtemming van allen, op wien het fideicommis zoude moeten overgaan (6).

§ IX.

Legaten. Onder de bijzondere beſchikkingen, die bij uiterſten wil gedaan worden, verdienen de *Legaten* vooral eene plaats (7). — Allen, die testament maken mogen, mogen ook legateren; en aan allen, die uit kragt van testament beuren mogen, mag gelegateerd wor-

(1) *L.* 17. *L.* 60. *ff. de legat.* 2. *L.* 4. *ff. quand. dies legat.*

(2) *L.* 10. §. 1. *ff. de his, quæ ut indign.*

(3) *L.* 26. §. 1. *ff. de legat.* 1. *L.* 22. §. 3. *ff. ad SCt. Trebell.*

(4) *L.* 26. *C. de fideic. L.* 34. §. 2. *ff. de legat.* 2.

(5) *L.* 81. *ff. de legat.* 2. *L.* 23. *ff. de legat.* 3.

(6) *Plac.* 23 *Julij* 1670. *C. P. B.* 3 *D. pag.* 491. Zie ook mijne *Verhandel. over de Judic. Pract.* 2 *D.* 4 *B.* 7 *Hoofdſt.* §. 9.

(7) *t. Inſt. de legat. t. t. ff. de legat. & fideic.* (*Lib.* 30, 31 *&* 32. *Digest.*) POTHIER, *Verhand. van Legaten*, door mij vertaald en uitgegeven.

worden. — De legaten egter zijn nietig, 1°.) Wanneer men vollſtrekt niet kan beſlisſen, ten *wiens* behoeven de testateur iets heeft willen maken (1). — Anderzints, als maar overtuigend van zijne bedoeling blijkt, doet het 'er niets toe, of hij in den naam, of in de omſchrijving gedwaald heeft (2). — Wanneer men vollſtrekt niet kan weten, *wat* de testateur bij legaat heeft willen maken (3). — Ook hier ſchaadt de mistasting in den naam, of in de aanwijzing van het gelegateerde niet, mits de wil maar te ontdekken zij (4). — Noch ook eene dwaling in de bijgebragte beweegredenen (5).

Het is geoorloofd zijnen geſtelden erfgenaam te gelasten, om iets te geven of te doen, en wanneer hij het niet geeft of doet, hem met een Legaat of uitkeering aan een derden te bezwaaren, mits die gifte of daad niet ſtrijdig zij met de openbaare eerbaarheid, of met de wetten (6). — Onbeſtaanbaar egter zijn Legaten, gemaakt om iemand een blaam op te leggen (7); — of gemaakt uit loutere grilligheid (8); — of baarblijkelijk ſtrekkende tot belooning van ondeugd;

(1) *L.* 10. *ff. de reb. dub.*

(2) *L.* 33. *L.* 34. *ff. de cond. & dem. L.* 48. §. 3. *L.* 58. §. 1. *ff. de her. inſt.*

(3) *L.* 73. §. 2. *ff. de Reg. Jur.*

(4) *L.* 7. §. 1. *C. de legat. L.* 75. §. 1. *ff de legat.* 1. *L.* 1. §. 8. *ff. de dote præleg.*

(5) *L.* 17. §. 2. *L.* 72. §. 6. *ff. de cond. & dem.*

(6) *L. un. C. de his, quæ poen. caus.* VOET, *ad eund. tit. ff. n.* 3.

(7) *L.* 54. *ff. de legat.* 2. *L.* 48. §. 1. *ff. de her. inſt.*

(8) POTHIER, *Verh. van Legaten*, 1 *Hoofdſt.* §. 9.

deugd (1); — of gemaakt met het oogmerk om erfenisſen te bejagen, of door verleiding afgedwongen (2); — of die geheel van des erfgenaams wil afhangen (3).

Met de uitkeering van Legaten kunnen bezwaard worden allen, die als erfgenaam of Legataris door den overleden eenigzints bevoordeeld zijn. (4).

Men kan legateeren, niet alleen zijne eigene goederen, maar ook die van zijnen erfgenaam, en van derde perſoonen. De erfgenaam, of die met zoodanig Legaat bezwaard is, is gehouden dat goed te koopen van den geen, aan wien het toebehoort, om het aan den Legataris te geven, of wel hem daar van de waarde te betaalen, in geval de eigenaar het niet mogt willen verkoopen (5). — Indien het gelegateerde goed reeds aan den Legataris volkomen en onherroepelijk toebehoorde, is het gemaakte Legaat van geene waarde (6); ten zij hij door koop, of zoortgelijken titel, het goed verkregen heeft, wanneer de erfgenaam gehouden is hem den prijs te rug te geven, dien het hem gekost heeft, om 'er eigenaar van te worden (7). — Legaten van dingen, die buiten den handel zijn, zijn onbeſtaanbaar (8).

In

(1) POTHIER, *ibib.* §. 10.

(2) *L.* 64. *ff. de legat.* 1. *L.* 70. *L.* 71. *ff. de her. inſt.*

(3) *L.* 11. § 7. *ff. de legat.* 3.

(4) *L.* 1. §. 6. *ff. de legat.* 3.

(5) §. 4. *Inſt. de legat. L.* 14. §. *ult. ff. de legat.* 3.

(6) §. 10. *Inſt. de legat.*

(7) *L.* 34. §. 7. *ff. de legat.* 1.

(8) *L.* 39. §. 8, 9 & 10. *ff. de legat.* 1.

In het uitleggen van Legaten moet men niet afwijken van de *eigentlijke beteekenis der woorden* van het testament, ten waare 'er gegronde redenen zijn om te gelooven, dat de Testateur dezelven in eenen anderen zin verſtaan heeft (1): b. v. wanneer zijne beſchikking anders eene tegenſtrijdigheid zoude inhouden (2), of onbeſtaanbaar worden (3). — Men moet de woorden altijd zoodanig uitleggen, dat de beſchikking kan ſtand houden (4). — In twijffelingen omtrent de ſomme moet men *het minſte* volgen (5). — Een algemeen Legaat van goederen, uit *zekere ſtoffe* gemaakt, bevat ook zulke goederen, die niet geheel en al van die ſtoffe zijn, maar waar in nog eenige andere ſtoffe als een bijvoegzel komt; b. v. onder een Legaat van ſchildpadde doozen zijn ook begrepen, die gouden of zilveren ſcharnieren hadden (6). — Wanneer een testateur op een algemeen Legaat nog eene *optelling* van bijzondere zoorten laat volgen, wordt het Legaat niet tot die opgenoemde zoorten bepaald, ten waare een ander oogmerk van die bepaling duidelijk blijkt (7). — Onder een algemeen Legaat zijn niet begrepen de dingen, die, ſchoon onder de hoofdzoort vervat, reeds in 't bijzon-

(1) *L.* 96. *ff. de legat.* 3.
(2) *L.* 15. *ff. de aur. & arg. leg.*
(3) *L* 50. §. 5. *ff. de legat.* 3.
(4) *L.* 109. *ff. de legat.* 1.
(5) *L.* 9. *ff. de Reg. Jur. L.* 43. § 1. *ff. de legat.* 2. *L.* 14. § 1. *ff. de legat.* 1.
(6) *L.* 100. §. *ult, ff. de legat.* 3.
(7) *L.* 9. *ff. de ſuppell. leg.*

zonder aan andere perſoonen zijn gelegateerd (1). — Wanneer een testateur gelast heeft twee dingen, die met elkander *ſtrijdig* zijn, en in beiden zijne begeerten gelijkelijk heeft volhard; of wanneer men niet wel kan onderſcheiden, in welken hij volhard, en welken hij ter zijde geſteld heeft, vernietigt de ééne begeerte wederkeerig de andere, en geene van beiden heeft kragt (2). — Een legaat van *een ſtuk land met zijn toebehooren* bevat ook alle de roerende goederen, tot deszelfs beärbeiding dienende (3). — Een Legaat van een *landgoed, geheel gemeubileerd*, bevat niet alleen het geen tot beärbeiding der landerijën dient, maar ook huisraad, om de kamers te meubileeren, en ter bewooning geſchikt te maken (4). — Onder Legaten van dingen, die op zekere plaats gevonden worden, is begrepen, het geen beſtemd is om aldaar te blijven, en met het geen 'er toevallig is (5). — Tot een Legaat van *zilverwerk* behoort al het zilver, dat tot de tafel dient, als ſchotels, borden, lepels, vorken, meſſen, ſchalen, zoutvaten, kandelaars, confooren, enz., maar geen ander zilverwerk, als zilvere kroonen, armen, beeldjens, enz. (6). — Onder een Legaat van *kleederen* is begrepen al het geen tot kleeding dient, zoo onder- als boven-kleederen,

(1) *L.* 80. *ff. de Reg. Jur. L.* 22. §. 11. *ff. de pecul. leg.*

(2) *L.* 88. *ff. de Reg. Jur.*

(3) *t. t. ff. de inſtr. vel inſtr. leg.*

(4) *L.* 12. §. 27 & 28. *ff. de inſtr. vel inſtr. leg.*

(5) *L.* 78. §. 7. *ff. de legat.* 3.

(6) *L.* 19. §. 8. *ff. de aur. & arg. leg.*

ren, ſchoenen, en het geen tot het kapſel behoort; maar niet het geen enkel tot verciering dient (1). — Tot een Legaat van *huisraad* behoort al het geen noodig is, om een huis tot gewoon gebruik van een huisgezin te meubileeren; maar geen zilverwerk of kostbaarheden, enkel tot verciering dienende (2). — Men heeft eindelijk ook nog *jaarlijkſche, maandelijkſche of wekelijkſche Legaten*, die dit bijzonders hebben, dat het geen b. v. iemand jaarlijks is gemaakt, als verſchuldigd gerekend wordt, van den eerſten dag af van 't jaar, en overzulks, indien de Legataris daar binnen ſterft, overgaat aan zijnen erfgenaam (3).

Van het oogenblik van des Testateurs affterven, hebben de Legaten kragt, en doen den Legatarisſen een recht verkrijgen (4), voor zoo verre zij niet opgeſchort worden door eene conditie, in welk geval zij geene kragt hebben, dan van den dag af, dat de conditie vervuld is (5). — De bijvoeging eener zekere tijdsbepaling heeft ten gevolge, dat, ſchoon het recht aan den Legataris verkregen wordt met den dag van des Testateurs overlijden, de vordering van het Legaat tot aan de vervulling van dien tijd wordt uitge-

(1) *L.* 19. *ſeqq. ff. de aur. & arg. leg.*

(2) *t. t. ff. de ſuppell. leg.*

(3) *L.* 4. *ff. de ann. legat. L.* 12. §. 1. *ff. quand. dies legat.* DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 23 *D.* §. 14.

(4) *L.* 5. *pr. &* §. 1. *ff. quand. dies legat. L. un.* §. 5. *C. de caduc. toll.*

(5) *L.* 5. §. 2. *ff. quand. dies legat. L.* 104. §. 1. *ff. de legat.* 1.

gesteld (1). — Wanneer de bijgevoegde tijd onzeker is, het zij of die ooit zal komen, het zij wanneer, wordt zulks gehouden voor eene conditie (2); ten waare de tijdsbepaaling niet bij de beschikking zelve, maar bij de uitkeering gevoegd is; in welk laatstgemelde geval, indien de Legataris sterft, wel na den testateur, maar eer de tijd der betaaling van 't Legaat dáár is, hij niettemin het recht tot het Legaat aan zijne erfgenaamen overdraagt (3).

De Legataris heeft, tot uitkeering van het Legaat, drieërleie actie: 1°.) De personeele actie, uit kragte van het testament (4), tegen den erfgenaam, of zoodanig ander persoon, als met de uitkeering van het Legaat bezwaard is, of ook tegen den Executeur van het testament, zoo die door den overleden is gesteld; en zulks met zoodanige vermeerderingen of verminderingen, als het gelegateerde ondergaan heeft, ten waare de erfgenaam zelf aan die vermindering schuld heeft (5). — 2°.) De actie tot reclame van het gelegateerde goed, tegen elken bezitter van het zelve (6). — En 3°.) De hijpothecaire actie, op grond van het recht van stilzwijgend onderpand, het welk

(1) Dit noemt men in het Recht: *Dies cedit, sed nondum venit. L. 5. §. 1. L. 21. ff. quand. dies legat.*

(2) *d. L. 21.*

(3) *L. 26. §. 1. ff. eod.* J. AVERANIUS, *Interpr. Jur. Lib. 2. Cap. 16. & Lib. 4. Cap. 5.*

(4) §. 5. *Inst. de oblig. quæ quasi ex contr.*

(5) *L. 16. ff. de legat. 3. L. 24. §. 2, 3 & 4. ff. de legat. 1. L. 10. L. 39. ff. de legat. 2.*

(6) *L. 64. ff. de furt. §. 2. Inst. de legat.*

welk de wet aan de Legatarisſen op alle de goederen der nalatenſchap vergund heeft (1).

Bij de Romeinen was ingevoerd de aftrek eener *Falcidique portie*, of van een vierde gedeelte des boedels, ten voordeele van den erfgenaam, wanneer meer dan drie vierde gedeelten van den boedel aan Legaten waren weggemaakt (2); doch naar ons recht wordt die aftrek niet toegelaten, dan in geval de erfgenaam den boedel onder Beneficie van Inventaris heeft aanvaard (3).

§ X.

Executeurs.

Om ten aanzien der uitvoering van zijnen uiterſten wil meerder zekerheid te hebben, is men zeer dikwils gewoon, één of meer perſoonen met die uitvoering te belasten, aan welken men den naam van *Executeurs* geeft; waar toe men alle zulke perſoonen benoemen kan, die naar regten tot waarneemers van eens anders zaaken mogen worden aangeſteld; zelfs vrouwen (4), ſchoon die anderzints van voogdijën geweerd worden (5). — Zij worden aangeſteld bij Testament, Codicil, of bij eene afzonderlijke Acte (6). — Het ſtaat hun vrij voor dien post te bedanken, waar in zij van de voogden verſchillen. — Hun pligt beſtaat in het doen verzegelen van den boe-

(1) *L.* 1. *C. comm. de legat.*

(2) *t. t. Inſt. & ff. ad Leg. Falc.* J. VOORDA, *Comment. ad Leg. Falc.* (*Harl.* 1730.)

(3) SANDE, *Deciſ. Friſ. Lib.* 4. *tit.* 12. *def.* 1. VOET, *ad tit. ff. de jur. delib. n.* 22 *&* 27.

(4) *L.* 15. *pr. ff. de alim. & cibar. legat.*

(5) Zie hier boven *bladz.* 38.

(6) *Ordonn. op 't Zegel van* 1794. *Art.* 53.

boedel, ten ſterfhuize; in het bezorgen der begravenis; in het maken van eenen behoorlijken Staat en Inventaris; in het brengen van den boedel tot effenheid en liquiditeit, door het invorderen der ſchulden, en het te gelde maken der goederen; in het naarkomen en volvoeren van des overledens uiterſten wil, zoo door het uitkeeren der Legaten, als het volvoeren der verdere gemaakte beſchikkingen; in het doen van rekening en verantwoording, en het overgeven van het batig ſlot des boedels, aan de erfgenaamen, of aan de geenen, die tot deszelfs beheering bevoegd zijn, en aan welken men den naam geeft van *Adminiſtrateurs* (1). — Tot belooning hunner moeite zijn zij bevoegd te berekenen den veertigſten penning van den ontfang, en den tagtigſten penning van den uitgaaf; van contante gelden, in den boedel gevonden, en van afgeloste capitaalen, één per cent; voor beſoignes en vacatiën, tot beredding van den boedel gehouden, in redelijkheid (2).

Aditie en repudiatie.

Niemand verkrijgt naar regten eene erfenis, dan door aanvaarding, dat is, door zig als erfgenaam te gedragen, en *acten hereditair* te plegen (3); vermits het een ieder vrijſtaat, om eene erfſtelling aan te nemen, (*adieeren*,) of te verwerpen, (*repudieeren.*) Wanneer egter de geſtelde erfgenaam voor het doen van die aanvaarding, of zelfs eer hij van de erf-

(1) LYBREGTS, *Red. Vert. over 't Not. Ambt*, 1 *D.* 30 *Hoofdſt.*

(2) LYBREGTS, *d. l. n.* 61. en 2 *D. Bijl. Z.* alwaar eene op dit ſtuk merkwaardige Sententie van den Hoogen Raad, in dato 28 *Julij* 1725, gevonden wordt.

(3) *t. t. ff. de acq. vel om. her.*

erfſtelling kennis had, komt te ſterven, draagt hij dit recht van aanvaarding aan zijne erfgenamen over (1).

Dewijl een erfgenaam, eenmaal de erffenis aanvaard hebbende, daar van niet kan te rug komen (2), en hij zig, door de aanvaarding, tot betaaling van alle ſchulden en lasten des boedels ſtilzwijgende verbindt, al gaan die ook het beloop des boedels te boven (3), heeft het Recht, tot beveiliging der erfgenamen, twee middelen ingevoerd: 1°.) Dat men, alvoorens zig omtrent de aanvaarding of verwerping te verklaaren, eene *Acte van Beraad*, ook wel genoemd *Acte van non præjudicie*, in de wereld brenge (4). — Het gevolg daar is alleenlijk, dat uit de daaden, die tot onderzoek nopens de geſteldheid des boedels verrigt worden, geene aanvaarding kan worden afgeleid; ten waare die daaden van dien aart zijn, dat de boedel 'er door gebragt worde buiten deszelfs geheel; b. v. wanneer iemand, zulk eene acte gepaſſeerd hebbende, betalingen deed. — Voor 't overige duurt dit beraad niet langer, dan het de ſchuldeisſchers gelust daar naar te wagten, als die wel degelijk het regt hebben, om den erfgenaam tot het

Acte van Beraad.

(1) LOENIUS, *Deciſ. & Obſerv. Caſ.* 56.

(2) *L.* 4. *C. de repud. vel. abſt. hered.*

(3) VOET, *ad tit. ff. de acq. vel om. her. n.* 18 & 19.

(4) LYBREGTS, *Red. Vert. over 't Not. Ambt.* 2 *D.* 7 *Hoofdſt.*, die egter, gelijk veele andere Schrijvers, onze in de Practijk bekende *Acten van Beraad* verwart met het *Jus deliberandi* bij de Romeinen, het welk in deszelfs aart en gevolgen van de eerstgemelden merkelijk verſchilt, en als zoodanig bij ons niet in gebruik is.

het aanvaarden of verwerpen der nalatenſchap te noodzaken. — 2°.) Dat, wanneer na het in de wereld brengen der Acte van Beraad, en na het daar op gevolgd onderzoek omtrent de geſteldheid des boedels, de onzekerheid blijft voortduuren, of de boedel wel zal uitkomen, men van het *Hof van Juſtitie* (1) verzoeke *Brieven van Beneficie van Inventaris* (2), waar door aan een erfgenaam vergund wordt, om eenen onzekeren boedel te aanvaarden, en de beſchrijvinge daar van te doen, zonder aan de ſchuldeisſchers of legatarisſen verder gehouden te zijn, dan tot verantwoording van den prijs der goederen, die in denzelven worden gevonden (3). — Om-

Beneficie van Inventaris.

(1) Hetzelve is ten deezen opzigte gekomen in plaats van den gewezen Hoogen Raad; *Inſtr. H. R. Art.* 23. *Public.* 30 *Sept.* 1795. *No.* 2. *Art.* 3

(2) Dewijl de kosten, op een Beneficie van Inventaris vallende, uit hoofde der onmatige berekeningen, welken de Deurwaarders zig dikwerf veroorloven, vrij zwaar zijn, heeft men te *Amſterdam* in de Practijk ingevoerd, om aan Schepenen te verzoeken, *dat de Commisſie van Executeuren in die van Curateuren moge worden geconverteerd;* waar van men dan een gelijk effect heeft, als van een geïnterineerd Beneficie van Inventaris. Die uitvinding is zeker niet onvernuftig; maar of het met de analogie van het Recht wel zeer ſtrookt, om in een boedel, zoo lang die door den erfgenaam niet is gerepudiëerd, een *Curator* aan te ſtellen, dunkt ons merkelijke bedenking te lijden.

(3) DE GROOT, *Inl.* 2 *B.* 21 *D.* §. 8-12. LYBREGTS, *Red. Vert.* 2 *D.* 8 *Hoofdſt. D. D. ad tit. ff. de jur. delib.*

Omtrent dit Beneficie staat in 't bijzonder aantemerken: *a*) Dat de Armen Godshuizen (1), Regenten van Weeshuizen, Diaconen, Aalmoesseniers (2), en Weeskamers (3), ook zonder dit Beneficie, het voorregt hebben, van niet verder gehouden te zijn, dan de boedel oplevert. — *b*) Dat die Brieven verleend worden met last van onderzoek (*Committimus*) aan het Gerecht van de Stad, waar de overleden 't laatst gewoond heeft (4); of, als het sterfhuis is gevallen ten platten Lande, aan het Gerecht van de naaste Stad (5): aan welk Gerecht dezelven ter bekragtiging (*interinement*) moeten worden aangeboden (6). — *c*) Dat, wanneer de overleden naar de Oost- of West-Indiën is uitgevaren, en op de reize sterft, het Committimus geadressеerd wordt aan den Regter van de Stad, voor welkers kamer hij uitgevaren is (7). — *d*) Dat, wanneer langer dan *zes weken* na het overlijden verloopen zijn, men gewoon is, dit Beneficie te verzoeken met de Clausule van *Relief*, tegen het verloop van tijd, voor zoo veel des noods (8). — *e*) Dat, die Brieven verleend zijnde, de Deurwaarder aan de schuldeisschers en

(1) *Resol. Holl.* 20 *Decemb.* 1635.

(2) *Resol. Holl.* 7 *Maart* 1680.

(3) *Resol. Holl.* 4 *Decemb.* 1751.

(4) *Ampl. Instr. van den Hove. Art.* 5. *Resol. Holl.* 10 *Julij* 1677.

(5) *Ampl. Instr. d. Art.* 5. *Papeg.* 1 *D. pag.* 214.

(6) Zie onze *Verhand. over de Judic. Pract.* 2 *B.* 30 *Hoofdst.* §. 4.

(7) *Resol. Holl.* 22 *Decemb.* 1735.

(8) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 215. *n.* 13. DE HAAS,

en legatarisſen moet dag beteekenen, zoo om te compareeren in het ſterfhuis, ten einde de goederen aldaar te zien inventariſeeren, het welk binnen *veertig dagen* na het verleenen der Brieven (1), door den Deurwaarder, moet gedaan worden; als om te compareeren voor het Gerecht, ten einde de Brieven te zien *interineeren* of bekragtigen. — De erfgenaam moet de goederen, geïnventariſeerd zijnde, doen waardeeren, en voor 't beloop van dien borg ſtellen; wijders den boedel redden, en daar van rekening doen. — *f)* Dat het interinement kan worden tegengeſproken op twee gronden, *of* om dat de erfgenaam reeds acten hereditair gepleegd had, *of* om dat hij in de opgave des boedels ter kwader trouwe gehandeld had.

Collateraal. Eindelijk ſtaat hier nog aan te merken, dat allen, die van hunne magen, namelijk van de opgaande of zijdlinie, of van vreemden, eenige onroerende goederen of Effecten erven, daar van moeten betaalen den *Impost op de Collaterale Succesſie;* gerekend tegen den *tienden* penning, wanneer men het geërfde niet *ab intestato* zoude hebben bekomen, of wanneer de verkrijger den overleden beſtaat verder dan in den vierden graad; — tegen den *vijſtienden* penning, wanneer man of vrouw, geene gemeene kinderen nalatende, van elkander erven; — en tegen den *twintigſten* penning, wanneer ouders van hunne kinde

HAAS, *Aanteek. op* MERULA, *Lib.* 4. *Tit.* 24. *Cap.* 12. §. 13. (*o*).

(1) *Placaat van Keizer Karel van* 19 *Meij* 1544. *Art.* 39.

deren, of erfgenaamen bij verſterf van hunne magen binnen den vierden graad, erven: alles met de tiende verhooging van dien (1).

§ XI.

De oorzaaken, door welken de uiterſte willen, eenmaal beſtaan hebbende, weder te niet gaan, kunnen gevoeglijk tot de volgende gebragt worden. *Hoe uiterſte wil te niet gaat.*

1°. De uitdrukkelijke *herroeping*, gedaan bij een nader Testament, of bij eene Acte, voor zoo veele getuigen, als tot een uiterſten wil nodig zijn, verleden, waar bij men verklaart, *intestatus* te willen ſterven (2). — Indien een testament inhoudt de *clauſule derogatoir*, dat is, eene verklaring, dat een nader Testament niet beſtaanbaar zijn zoude, ten waare daar bij zekere woorden herhaald werden; b. v. *de hemel zij mijn erfdeel;* is zulk een nader Testament van waarde, het zij die woorden uitdrukkelijk herhaald zijn, het zij daar bij enkel eene algemeene herroeping van vorige Testamenten, offchoon ook eenige clauſule derogatoir inhoudende, gedaan werde (3).

2°. Het maken van een nader volkomen Testament, offchoon ook geene uitdrukkelijke herroeping van

(1) *Ordonn. op 't Collateraal van* 1 *Meij* 1723. *Publ. Holl.* 22 *Decemb.* 1733, en 29 *Junij* 1743; als mede een aantal *Reſolutiën*, ter beſlisſing van voorkomende gevallen, in het *VI. en volgg. Deelen van 't Gr. Plac. Boek.*

(2) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 24 *D.* §. 16. VOET, *ad tit. ff. de inj. rupt. irr. n.* 1.

(3) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 3. *Cap.* 6 & 7. & *Lib.* 2. *Cap.* 16. *n.* 6.

van het vorige inhoudende, vernietigt het vorige; ten ware bleek des overledens wil geweest te zijn, om ook het vorige, geheel of gedeeltelijk, te willen doen ſtand houden (1).

3°. Het losmaken der zegels en draaden van een beſloten Testament wordt voor eene herroeping gehouden (2). — In een open Testament is het egter niet genoeg, doorſchrappingen en veranderingen in de *groſſe* te maken, wanneer men de *minute* gaaf en ongeſchonden laat (3).

4°. Wanneer de geſtelde erfgenaam voor den Testateur komt te overlijden, of geen erfgenaam wil of kan zijn (4): in welk geval egter de Legaten zouden moeten uitgekeerd worden, inzonderheid wanneer 't Testament inhoudt, dat, zoo 't niet als Testament beſtaan kan, het ten minſten als Codicil zal moeten beſtaan, het welk men gewoon is de *Clauſule Codicillair* te noemen (5).

En 5°. wanneer iemand, ongehuwd zijnde, testament maakt, en, naderhand trouwende, wettige kinderen verwekt, zoo doet de geboorte van die kinderen het Testament vervallen (6).

TIEN-

(1) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 24 *D.* §. 9. VOET, *ad tit. ff. de inj. rupt. n.* 8. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 329.

(2) *Holl. Conſ.* 6 *D.* 2 *St. Conſ.* 13-16. STOCKMANS, *Deciſ.* 13.

(3) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 330. Zie ook mijne *Verzam. van Gewijsden*, 1 *D. Caſ.* 13.

(4) *L.* 181. *ff. de Reg. Jur.*

(5) VOET, *ad tit. ff. de inj. rupt. n.* 14.

(6) VOET, *ad tit. ff. de inoff. test. & ad tit. ff. de lib. & posth.* V. D. KEESSEL, *Theſ.* 306.

TIENDE AFDEELING.

Van Erfvolging bij verſterf.

§ I.

De *Erfvolging bij verſterf*, (welke plaats grijpt, wanneer de overleden in 't geheel geen Testament gemaakt heeft, of zijn Testament, door eenige der hier vooren (1) opgegeven oorzaaken, is te niet gegaan (2),) is van oude tijden in Holland tweërlei geweest, of naar het *Aasdomsch*, of naar het *Schependomsch Recht*. Het eerſte had ten regel: *het naaste bloed beurt het goed*. De grondregel van het tweede was: *het goed moet gaan, van waar 't gekomen is* (3). — Uit deeze tweërleie Rechten is ten jaare 1580 (4), door de Staten van Holland, een Verſterfrecht bepaald, doorgaans onder den naam van het *nieuw Schependomsch* of *Zuidhollandsch Verſterfrecht* bekend; doch die van het *Noorder-kwartier*, aan 't Aasdomsch Recht gewoon, zig daar mede niet kunnende vereenigen, is ten jaare 1599 (5) eën nader Placaat gemaakt, waar naar de erfvolging bij verſterf geregeld wordt, binnen de Steden *Haarlem, Leyden, Amſterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhui-* *Erfvolging bij verſterf.*

(1) *IX. Afd el.* §. 11.

(2) *L.* 64. *ff. de verb. ſign.*

(3) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 28 *D.* §. 1. *en volgg.* H. V. D. VORM, *Verſterfrecht*, 7 *en* 9 *Deel.*

(4) *Pol. Ord. van* 1 *April* 1580. *Art.* 19-28.

(5) *Plac. Holl. op de ſucceſſie ab intestato, van* 18 *Decemb.* 1599.

huizen, Edam, Woerden, Naarden, Monnikendam, Medenblik, Muyden en *Purmerend*, mitsgaders de andere Steden, Heerlijkheden, Eilanden, Dorpen en Gehugten, onder het *Dijkgraafschap van Rhijnland*, het *Land van Woerden*, en beöosten of benoorden *Rhynland* en 't *Land van Woerden*, in *Holland* en *Westfriesland* gelegen; uitgezonderd *Waddingsveen, Boskoop, Reewijk, Sluipwijk, Bloemendaal* en *Middelburg*, met den gevolge van dien, zoo wel aan de oost- als west-zijde van de *Gouwe*. Dit recht noemt men het *nieuw Aasdomsch* of het *Noord-Hollandsch en West-Vrieslandsch Verfterfregt*.

§ II.

Zuid- en Noord-Hollandsch verfterfregt.

Laaten wij den hoofdzakelijken inhoud van die beide verfterfrechten, met derzelver wederzijdfche afwijkingen, kortelijk opgeven, en tot regels brengen.

I. Voor alle anderen worden de kinderen, kindskinderen en verdere afkomelingen, geroepen, tot hunner ouders erffenis. Zijn zij allen kinderen van gelijken graad, zoo erven zij te zamen, hoofd voor hoofd; doch komen zij bij plaatsvervulling, (*repreſentatie*,) in de plaats van vooroverleden kinderen, erven zij bij kluften of ſtaaken (1).

II. De kinderen en verdere descendenten ontbrekende, komt des overledens nalatenfchap op zijn vader en moeder, indien zij beiden nog in leven zijn (2).

III. Als flechts één van beiden, het zij vader of moeder, in leven is, het welk men noemt *het bed-*

(1) *Pol. Ord. Art.* 20. *Plac.* 1599. *Art.* 1.
(2) *Pol. Ord. Art.* 21. *Plac. Art.* 2.

bedde geſcheurd te zijn, komen, naar het *Zuidhollandsch Recht*, alle des overledens goederen op zijne broeders en zusters (1), 't zij volle, 't zij halve broeders ofte zusters (2), ieder even veel, en op hunne kinderen en kindskinderen, bij plaatsvulling: mits die halve broeders en zusters, hunne kinderen en kindskinderen, den overleden beſtaan van die zijde, van welke hij beſtorven is; want in *Zuidholland*, het bed geſcheurd zijnde, zijn de langstlevende vader of moeder, en alle zijdmagen, welke den overleden door hem of haar alleen beſtaan, uitgeſloten (3).

Maar volgens het *Noordhollandsch Recht*, komen de langstlevende vader of moeder, met des overledens broeders en zusters, 't zij volle of halve, en hunne kinderen en kindskinderen, bij plaatsvulling, te zamen tot deszelfs geheele erffenis, te weten, de langstlevende vader en moeder in de ééne helft, en de broeders en zusters, hunne kinderen en kindskinderen, in de wederhelft. — Dit moet verſtaan worden van halve broeders en zusters, hunne kinderen en kindskinderen, die den overleden beſtaan van de beſtorven zijde. — Indien 'er geen volle of halve broeder of zuster in leven is, erft de langstlevende vader of moeder al het goed, al waren 'er ook kinderen of kindskinderen van vooroverleden broeders of zusters (4).

IV. Va-

(1) *Pol. Ord. Art.* 22.
(2) *Interpr. Holl.* 13 *Meij* 1594.
(3) *Pol. Ord. Art.* 26. *Interpr.* 13 *Meij* 1594.
(4) *Plac. van* 1599. *Art.* 3.

IV. Vader en moeder beiden ontbrekende, komen alle des overledens goederen op zijne broeders en zusters, 't zij volle, 't zij halve, hunne kinderen en kindskinderen, bij plaatsvulling en bij ſtaaken (1). — De halve broeders en zusters deelen egter maar *met een halve hand* (2); dat is, de boedel wordt in tweën gekloofd, de ééne helft deelen de volle broeders en zusters met de halve broeders en zusters van vaders zijde, en de wederhelft deelen zij met die van moeders zijde. — Zijn 'er maar halve broeders en zusters van ééne zijde, trekken de volle broeders en zusters vooraf de ééne helft, en de wederhelft deelen zij met de halven van vaders of moeders zijde (3).

V. Volle broeders en zusters, hunne kinderen en kindskinderen, mede ontbrekende, en de halve broeders en zusters, hunne kinderen of kindskinderen, van beide zijden, in leven zijnde, zoo wordt de ééne helft des boedels geërfd door de halve broeders en zusters van vaders zijde, en hunne kinderen en kindskinderen, bij plaatsvulling en bij ſtaken, en de wederhelft door de halve broeders en zusters van moeders zijde, mede met hunne kinderen en kindskinderen, als vooren (4).

VI. Indien alle de halve broeders en zusters, hunne kinderen en kindskinderen, den overleden alleen van de ééne zijde beſtaan, genieten zij, in *Zuidholland*,

(1) *Pol. Ord. Art.* 22. *Plac. Art.* 4.
(2) *Pol. Ord. Art.* 23.
(3) *Interpr.* 13 *Meij* 1594. *Plac. Art.* 4.
(4) *Pol. Ord. Art.* 23 & 27. *Plac. Art.* 5.

land, niet meer dan den halven boedel, en de wederhelft gaat aan de magen en bloedverwanten van de andere zijde (1). — Maar in *Noordholland* erven die halve broeders en zusters, hunne kinderen en kindskinderen, alleen van de ééne zijde beſtaande, alle des overledens nagelaten goederen: ten waare grootvader of grootmoeder, of hooger adſcendent (den overleden van de andere zijde beſtaande) in leven waare; want dan zouden de halve broeders en zusters, hunne kinderen en kindskinderen, ſlechts de ééne helft, en de naaste adſcendent of adſcendenten, hoofd voor hoofd, de wederhelft erven (2).

VII. Naar het *Zuidhollandsch* Verſterfrecht, ſchoon de geenen, die tot de erffenis komen, den overleden allen even na in graad beſtaan, erven zij niettemin bij ſtaken, en niet bij hoofden (3); maar volgens het *Noordhollandsch Verſterfrecht* erven zij in dat geval hoofd voor hoofd, en niet bij ſtaken (4).

VIII. Alle de bovengenoemde perſoonen ontbrekende, komen alle des overledens goederen, volgens het *Zuidhollandsch Recht*, op de naaste afkomelingen van broeders en zusters kindskinderen, hoofd voor hoofd (5): — na deezen, op de grootvaders en grootmoeders van beide zijden, indien zij beiden in leven zijn; maar is 'er één van beiden, grootvader of grootmoeder, geſtorven, komt deszelfs of derzelver aandeel op de naaste magen van die beſtorven zij-

(1) *Pol. Ord. Art.* 27.
(2) *Plac. Art.* 6.
(3) *Pol. Ord. Art.* 28.
(4) *Plac. Art.* 11 & 12.
(5) *Pol. Ord. Art.* 24 & 28. *Interpr.* 13 *Meij* 1594.

zijde (1); te weten, op de oomen en moeijen van den overleden, en derzelver kinderen van den eerſten graad, bij plaatsvulling, en wel zoodanig, dat de boedel in tweën worde gekloofd, om de ééne helft aan vaders, en de andere aan moeders zijde te doen gaan; deelende ook de bloedverwanten van halven bedde alleenlijk met eene halve hand (2): — als 'er geene oomen noch moeijen zijn, op hunne kinderen van den eerſten graad, bij ſtaaken: — en die mede ontbrekende, op de naaste zijdmagen, hoofd voor hoofd (3).

IX. Maar, volgens het *Noordhollandsch Verſterfrecht*, wanneer alle de perſoonen, in *Art.* 1 *tot* 7. opgenoemd, ontbreken, komt de nalatenſchap eerst op de naaste adſcendenten, hoofd voor hoofd, al is 't ook, dat van de ééne zijde beide grootouders, en van de andere ſlechts één in leven ware (4); — na deezen, op de naaste afkomelingen van broeders of zusters kindskinderen, hoofd voor hoofd, het zij ze van volle, het zij van halve broeders of zusters afkomſtig zijn (5); — vervolgens op de oomen en moeijen, en hunne kinderen van den eerſten graad, bij plaatsvulling (6); — oomen en moeijen ontbrekende, op hunne kinderen van den eerſten graad, mitsgaders oud-oomen en oud-moeijen nevens hun, hoofd voor hoofd; — en na die allen, op de magen, die

(1) *Pol. Ord. Art.* 25 & 26. *Interpr.* 1594.
(2) *Pol. Ord. Art.* 23, 24 & 27. *Interpr.* 1594.
(3) *Pol. Ord. Art.* 28.
(4) *Plac. van* 1599. *Art.* 7.
(5) *Plac. Art.* 8.
(6) *Plac. Art.* 9.

die het naast in graad beſtaan, mede bij hoofden, en met uitſluiting van allen, die aan den overleden in verderen graad vermaagſchapt zijn (1).

§ III.

Bijzonderheden in 't ſtuk van Verſterf.

Met opzigt tot het ſtuk van *Verſterf* verdienen nog de volgende bijzonderheden te worden opgemerkt.

1°.) Dat in de erfvolging bij verſterf, ten aanzien van de *roerende* goederen, gevolgd wordt 't recht van de plaats, daar 't ſterfhuis gevallen is (2); ten waare iemand bij toeval op eene andere plaats, dan zijne woonplaats, kwam te ſterven (3): — doch dat, ten aanzien van *onroerend* goed, gevolgd wordt 't recht van de plaats, daar 't zelve is liggende (4).

2°.) Dat kinderen, of kindskinderen, bij plaatsvulling, te zamen erfgenaamen van hunne ouders of grootouders, bij verſterf, wordende, aan hunne broeders of zusters, op dat dezelven in hun erfdeel gelijk geſteld worden, in *collatie* moeten brengen, het geen zij, de één boven den ander, voor huwelijksgoed, tot het drijven van eenige neering of koopmanſchap, van hunne overleden ouders, bij derzelver leven, reeds genoten hebben (5).

3°.)

(1) *Plac. Art.* 10.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 26 *D.* §. 12. *n.* 4.

(3) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 1. *Cap.* 16.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 26 *D.* §. 12. *n.* 5. en 2 *B.* 29 *D.* §. 3. VOET, *ad tit. ff. ad SCt. Tertull. n.* 34.

(5) *D. D. ad tit. ff. de collat. Pol. Ord. Art.* 29. S. VAN LEEUWEN, *R. H. R.* 3 *B.* 16 *D.* LYBREGTS, *Red. Vert. over 't Not. Ambt*, 1 *D.* 14 *Hoofdſt.*

3°.) Dat egtgenooten elkanders erfgenamen bij verſterf niet zijn; uitgenomen naar het *Noordhollandsch* verſterfrecht, wanneer 'er in 't geheel geene magen van den overleden gevonden worden (1).

4°.) Dat onechte kinderen ook bij verſterf van hunne moeder erven, als welke geen bastaard maakt (2). — Maar erven zij ook van moederlijke vrienden? Waarſchijnlijkst dunkt ons het gevoelen der geenen, die deeze vraag met *neen* beantwoorden (3).

5°.) Dat bastaarden, kinderen uit een wettig huwelijk nalatende, dezelven tot hunne erfgenamen bij verſterf hebben; en dat, bij gebreke van kinderen, de vrienden van moeders zijde van hun bij verſterf erven; zonder dat het Gemeene Land daar op aanſpraak maken kan (4).

6°.) Dat, wanneer iemand ſterft, zonder eenige magen natelaten, de boedel vervalt aan het Gemeene Land (5). — Zulks moet in eenen ruimen zin verſtaan worden; want al beſtaan de magen verder dan in den tienden graad, worden zij tot de erfenis ge-

(1) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 30 *D.* §. 2. LOENIUS, *Deciſ. Caſ.* 108. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 3. *Cap.* 12. V. D. VORM, *Verſterf-regt*, *pag.* 195-208 (*Edit.* BLONDEEL.)

(2) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 27 *D.* §. 14.

(3) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 3. *Cap.* 11. V. D. VORM, *Verſterf-regt*, *pag.* 209-236. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 342-345.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 31 *D.* V. D. VORM, *Verſterf-regt*, *pag.* 237-241. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 368.

(5) *t. t. C. de bon. vacant.*

geroepen (1). — Zoo ook wanneer van eene lijn de magen ontbreken, vervalt dat gedeelte niet aan 't Land, maar wast aan de magen van de andere lijn aan (2).

ELFDE AFDEELING.

Van Recht van Dienstbaarheid, of Servituut.

§ I.

Dienstbaarheden, in 't algemeen.

De *derde* zoort van reëele *rechten* is het recht van *Dienstbaarheid*, of *Servituut*, waar door een erf aan een nabuurig erf, het zij land, het zij huis, of eene zaak aan een perſoon dienstbaar is. — De dienstbaarheden zijn dus *reëele* of *perſoneele* (3). — De *reëele* zijn *veld-dienstbaarheden*, of *huis-dienstbaarheden:* — De *perſoneele* zijn *vrugtgebruik*, *gebruik*, 't recht van *erfpagten*, *tienden*, *cijnſen*, en zoortgelijken te heffen. — Laten wij die allen kortelijk doorloopen.

§ II.

Veld-dienstbaarheden.

Tot de *veld-dienstbaarheden* (4) brengt men: *a*) Het regt om te voet te mogen gaan, over een anders land (5). — *b*) Het regt om te paard over iemands land te rijden (6). — *c*) Het regt om bees-

(1) LOENIUS, *Caſ.* 122. VOET, *ad tit. ff. ad SCt. Tertull. n.* 22.

(2) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 366 & 367.

(3) *L.* 1. *ff. de ſervitut.*

(4) *Servitutes prædiorum ruſticorum.*

(5) *pr. Inſt. de ſerv. præd. L.* 1. *ff. de ſerv. præd. ruſt.*

(6) *L.* 7. *L.* 12. *ff. eod.*

beesten over iemands land te drijven (1). — *d*) Het regt om met paarden en wagens over iemands land te rijden (2). — Wanneer eenig land niet uitkomt op de heeren- of buurweg, wordt aan het zelve, door het Gerecht, een *noodweg* aangewezen (3). — *e*) Het regt om water te halen uit een anders put of regenbak (4). — *f*) Het regt om water uit iemands water af te leiden (5). — *g*) Het regt, om zijn water te looſen over een anders grond. — *h*) Het regt om te vaaren door een anders water. — *i*) Het regt, om in een anders water zijne beesten te wateren (6).

§ III.

Huis-dienstbaarheden.

De *huis-dienstbaarheden* (7) kunnen door de volgende voorbeelden opgehelderd worden: *a*) Het regt om op een anders muur te mogen bouwen (8). — Op een gemeene muur mag men niet verder bouwen, dan ten halve (9). — Men mag 'er ook geene ovens of ſecreeten aan vast maken (10). — Een gemeene muur moet tot gemeene kosten onderhouden worden.

(1) *L.* 7. *L.* 12. *L.* 13. *ff. eod.*

(2) *L.* 1. *L.* 7. *L.* 8. *L.* 23. *ff. eod.*

(3) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 35 *D.* §. 7-12. VOET, *ad tit. ff. de ſerv. præd. rust. n.* 4.

(4) *L.* 2. §. 1. *L.* 5. §. 1. *L.* 9. *ff. eod.*

(5) *L.* 1. *pr. L.* 9. *L.* 15. *ff. eod.*

(6) *L.* 1. §. 1. *ff. eod.*

(7) *Servitutes prædiorum urbanorum.*

(8) *L.* 33. *ff. de ſerv. præd. urb.*

(9) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 34 *D.* §. 4. VOET, *ad tit. ff. de ſerv. præd. urb. n.* 17.

(10) *Regtsg. Obſerv.* 3 *D. Obſ.* 51.

den (1). — *b*) Het regt om een balk of anker te hebben in een anders gebouw (2). — *c*) Het regt om zijn hemelwater te laten druipen op een anders grond (3). — *d*) Het regt om het hemelwater, van een anders erf komende, op te vangen (4). — *e*) Het regt om te beletten, dat mijn buurman zijn getimmerte niet hooger optrekke (5). — *f*) Het regt om te beletten, dat mijn buurman mijn uitzigt niet belemmere (6). — *g*) Het regt om een venster te hebben, openslaande over een anders grond (7). — *h*) Het regt om een goot te hebben op een anders grond (8). — *i*) Het regt om het gezigt op mijn erf aan mijn buurman te verbieden (9). — Omtrent deeze en andere huis-dienstbaarheden moeten voornamelijk geraadpleegd worden de *Keuren op de erfscheidingen*, welken men in de meeste Steden aantreft.

§ IV.

De *erf-dienstbaarheden*, zoo landen als huizen betreffende, worden *verkregen*, door overeenkomst en wederzijdsche bewilliging (10); — door uiterste wil; *Hoe verkregen en verloren worden.*

(1) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 34 *D.* §. 6.
(2) *L.* 2. *ff. de serv. præd. urb.*
(3) *d. L.* 2.
(4) *d. L.* 2.
(5) *d. L.* 2. *Regtsg. Observ.* 3 *D. Obs.* 53.
(6) *L.* 2. *L.* 12. *L.* 17. *ff. de serv. præd. urb.*
(7) VOET, *ad tit. ff. de serv. præd. urb. n.* 9.
(8) *L.* 7. *ff. de servit.*
(9) *L.* 8. *C. de serv. & aqua.*
(10) §. 4. *Inst. de serv. præd.*

wil (1); — door verjaring, zelfs van jaar en dag, volgens de Keuren van verſcheiden plaatſen (2).

Zij worden *verloren*, wanneer de eigendom van het dienstbaar en van het heerſchende erf zig in den zelfden perſoon vereenigen (3): want het gebruik van zijn eigen goed heeft men uit hoofde van eigendom, en niet van ſervituut (4); — door van de dienstbaarheid afſtand te doen (5); — door iets toe te laten, het welk met den aart van het ſervituut ſtrijdig is (6); — wanneer het heerſchende of dienstbaare erf te niet gaat (7); — wanneer het recht van den vergunner ophoudt (8): — wanneer men, ſchoon daar toe gelegenheid hebbende, in een derde van een eeuw van de dienstbaarheid geen gebruik maakt (9).

§ V.

Vrugtgebruik. Onder de *perſoneele dienstbaarheden* behoort voornamelijk, en in de eerſte plaats, het regt van *vrugtgebruik*, dat is, het regt om de vrugten van een anders goed te trekken, zoodanig, dat het goed zelve

(1) *d.* §. 4.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 36 *D.* §. 5. *Regtsg. Obſerv.* 3 *D. Obſ.* 56.

(3) *L.* 1. *ff. quemadm. ſerv. amitt.*

(4) Volgens den regel: *res ſua nemini ſervit. L.* 26. *ff. de ſerv. præd. urb.*

(5) *L.* 35. *ff. de Reg. Jur.*

(6) *L.* 8. *ff. quemadm. ſerv. amit.*

(7) *L.* 14. *ff. eod.*

(8) *L.* 11. §. 1. *ff. eod.*

(9) *L.* 7. *L.* 10. §. 1. *L.* 11. *L.* 18. *ff. eod.* VOET, *ad d. t. n.* 7.

ve daar door niet verminderd worde (1). — De manieren, om dit regt te verkrijgen en te verliezen, komen met de ſtraks gemelden genoegzaam overeen. Alleen merke men op, dat, vermits deeze zoort van ſervituut niet aan eene zaak, maar aan een perſoon verbonden is, mitsdien vrugtgebruik eindigt met den dood (2) van den lijftogter, wiens erfgenaamen dus niet verder, dan tot dien tijd toe, de vrugten genieten (3). — Dewijl dit regt zig tot 't genot der vrugten bepaalt, moet de vrugtgebruiker wel toezien, dat hij het goed zonder vermindering gebruike, zoo dat het, na het eindigen van den togt, in goeden ſtaat tot den eigenaar kan terug keeren; — hier voor is hij zelf verpligt borg te ſtellen (4); — hij mag dus het uſufructuair goed niet vervreemden, noch bezwaren (5); maar is integendeel verpligt het zelve, voor zoo veel de gewoone kosten van onderhoud betreft, in goeden ſtand te houden (6).

§ VI.

De verdere voorbeelden van *perſoneele ſervituuten* beſtaan: 1°.) in het regt van *gebruik*, het welk minder is dan vrugtgebruik, en zig niet tot het genot van allerleie vrugten uitſtrekt (7); — 2°.) het regt,

Verdere perſoneele dienstbaarheden.

(1) *L.* 1. *ff. de uſufr.*
(2) §. 3. *Inſt. de uſufr.*
(3) *L.* 26. *ff. de uſufr.*
(4) *t. t. ff. uſufr. quemadm. cav.*
(5) *L.* 13. §. 4. *ff. de uſufr.*
(6) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 39 *D.* §. 6. *Regtsg. Obſerv.* 3 *D. Obſ.* 60.
(7) *t. t. Inſt. & ff. de uſu & habitat.*

regt van *bewooning* van een huis (1); — 3°.) het regt, om van een anders onroerend goed eene jaarlijkſche *erſpagt* te genieten (2); — 4°.) het regt om *tienden* te heffen, beſtaande in het elfde gedeelte van eenige vrugten, het zij van koorn, welken men *groote* of *grove tienden* noemt; het zij van andere gewasſen, genaamd *ſmalle tienden;* het zij van jong vee, die *krijtende tienden* genoemd worden (3); — En 5°.) het regt om *cijnſen* en *tijnſen* te vorderen (4).

TWAALFDE AFDEELING.

Van Recht van Pand, of Hijpotheek.

§ I.

Pandregt. De *vierde* en laatſte zoort van *reële regten* is *Pandregt*, waar door eenig goed aan den ſchuldeisſcher, tot meerdere zekerheid van zijne inſchuld, bijzonderlijk verbonden is. — Pandregt wordt, of gegeven door de wet, het welk men noemt *legaal verband*, of bij overeenkomst dáárgeſteld, waar aan men den naam geeft van *conventioneel verband.*

§ II.

Legaal verband. De wet verleent, ſtilzwijgende, zonder dat daar toe eenige overeenkomst noodig is, regt van *legaal ver-*

(1) §. 5. *Inſt. de uſu & habit.*

(2) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 40 *D.*

(3) DE GROOT, *Inl.* 2 *B.* 45 *D.* V. D. SCHELLING, *Holl. Tiendrecht*, 2 *Deelen*, *in* 8*vo.*

(4) DE GROOT, *Inl.* 2 *B.* 46 *D.* S. VAN LEEUWEN, *Cenſ. For. P.* 1. *Lib.* 2. *Cap.* 17.

verband: *a*) aan heffers van cijnſen, tijnſen, of oud-eigen, op het goed, waar van de cijns &c. geheven wordt (1). — *b*) Aan den Dijkring, of Waard, voor de onkosten van dijken, dammen, molens, ſluizen, wateringen, en dergelijken (2). — *c*) Aan metzelaars, timmerlieden, en andere arbeiders, die tot *reparatie* (maar niet tot verciering, of *melioratie*,) van eenig gebouw materialen geleverd of gewerkt hebben (3). — Bij de *Keuren* van verſcheiden Steden is dit regt tot de reparatiën van de laatſte *twee* of *drie* jaaren bepaald (4). — *d*) Aan het Gemeene Land, op de goederen der geenen, die eenig beſtuur of ontfangst van 's Lands penningen gehad hebben (5). — In andere gevallen, wanneer het Gemeene Land mede-crediteur in een inſolventen boedel is, heeft hetzelve geen meerder regt, dan andere ſchuldeisſchers (6): — als mede niet met opzigt tot het invorderen van boeten, aan den Lande toegewezen (7). — *e*) Aan pupillen op de goederen van

(1) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 48 *D.* §. 11. VOET, *ad tit. ff. in quib. cauſ. pign. n.* 27.

(2) DE GROOT, *d. l.* §. 12. VOET, *ad d. t. n.* 31.

(3) VOET, *ad d. t. n.* 28.

(4) Zie de *Keuren van Haarlem*, *Alkmaar*, *Purmerend*, *den Hage*, *Amſterdam*, *Rotterdam* en *Monnikendam*, aangehaald door Prof. V. D. KEESSEL, *Th.* 467.

(5) BOEL *op* LOENIUS, *Deciſ. Caſ.* 17. *p.* 108—201. *Gener. Plac. van* 22 *Julij* 1749. *Art.* 26.

(6) *Reſol. Holl.* 25 *Febr.* 1678. in *'t Gr. Pl. Boek*, 3 *D. pag.* 591.

(7) GROENEWEGEN, *de L. L. abrog. ad tit. C. de poen. fiscal.* VOET, *ad tit. ff. in quib. cauſ. pign. n.* 9.

van hunne voogden, voor het geen zij, uit hoofde van derzelver verkeerde administratie, te kort komen (1). — *f*) Aan verhuurders van huizen of landen, op alle onroerende goederen, die aldaar door den huurder gebragt worden, als mede op de vrugten, die op het land wasfen (2). — *g*) Aan de Linnen- en Kleeder-bleekers, voor derzelver waschloonen (3). — *h*) Aan Steden en Dorpen, op de goederen van hunne Ontfangers (4); mitsgaders aan de Kerken, op die van de Beflierders der Kerkengoederen (5). — *i*) Aan den Schipper, op het fchip en koopmans goederen, tot zekerheid van zijne vragt (6). — *k*) Aan den Koopman, op het fchip, het welk den Schipper toekomt, tot vergoeding van zijne goederen, bij den Schipper uit nood verkogt (7). — *l*) Aan een Factoor of Commisfionair, op de goederen aan hem in commisfie gezonden, voor het geen hij op die goederen aan den eigenaar heeft voorgefchoten (8).

m) Aan

(1) *L.* 20. *C. de adm. tut.* LYBREGTS, *Red. Vert.* 1 *D.* 30 *Hoofdft. n.* 64. *& volgg.*

(2) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 48 *D.* §. 17. *Regtsg. Obferv.* 1 *D. Obf.* 72. V. D. KEESSEL, *Thef.* 423.

(3) *Plac. Holl.* 20 *Jann.* 1614. *&* 9 *Meij* 1732.

(4) *Refol. Holl.* 19 *Julij* 1625. en 24 *Febr.* 1679. LOENIUS, *Decif. Cal.* 69.

(5) *Decif. & Refol. v. d. Hove van Holl. n.* 355.

(6) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 48 *D.* §. 19. ROCCUS, *van Schepen en Vragtgelden, pag.* 117. *feqq.*

(7) DE GROOT, *d. l.* §. 20. VERWER, *Nederl. Zeeregten, pag.* 28. *feqq.*

(8) DE GROOT, *d. l.* §. 21. NEOSTADIUS, *Decif. Cur. Holl.* 45. *Handv. van Amfterdam*, 2 *D. pag.* 539.

m) Aan eene vrouw, buiten gemeenſchap van goederen getrouwd zijnde, op de goederen van den man, tot te rug bekoming van haare ten huwelijk aangebragte, of ſtaande huwelijk verkregene goederen (1). — En *n*) Aan Legatarisſen, op de goederen van des overledens nalatenſchap, tot zekerheid van de uitkeering der gemaakte Legaten (2).

§ III.

Conventioneel verband, het welk niet ſtilzwijgende, uit kragte van de wet, maar alleen ingevolge van eene uitdrukkelijke overeenkomst, plaats heeft; betreft, of *roerende*, of *onroerende* goederen. — Verpanding van *roerend* goed, om niet alleen met opzigt tot den ſchuldenaar zelven, maar ook ten aanzien van derden, van waarde te zijn, verëischt, dat het goed aan den ſchuldeisſcher, wien het verpand wordt, werde ter hand geſteld (3). — Men noemt dit *pand ter minne;* en daar toe kunnen allerleie roerende goederen gebezigd worden, mits niet zijnde zulken, welken men gewoon is in de *Lombard* te beleenen (4). — Ten aanzien van *onroerende* goederen, waar onder men ook Los- en Lijfrenten, Schepenkennisſen, Kustingbrieven, of jaarlijkſche Renten begrijpt, is de verpanding onbeſtaanbaar, ten waare zij

Conventioneel verband.

(1) *L. un.* §. 1 & 15. *C. de rei uxor. act. L.* 12. §. 1. *C. qui pot. in pign.* §. 29. *Inſt. de action.*

(2) VOET, *ad tit. ff. in quib. cauſ. pign. n.* 21.

(3) DE GROOT, *Inl.* 2 *B.* 48 *D.* §. 25-29. *Regtsg. Obſerv.* 3 *D. Obſ.* 68. VOET, *ad tit. ff. de pign. & hyp. n.* 12.

(4) *Handv. van Amſterdam*, 2 *D. pag.* 681. en de *Keuren op de Leenbanken*, in verſcheiden Steden.

zij gedaan werde voor het Geregt, en met betaaling van den veertigſten penning, en tiende verhooging (1).

Conventioneel verband wordt ook verdeeld in *algemeen* of *bijzonder*, (*generaal* of *ſpeciaal.*) — *Generaal* verband wordt gelegd op alle de goederen van den ſchuldenaar, doch is van geene waarde, ten zij de veertigſte penning aan den Lande betaald zij (2): en het kan alzoo of gerechtelijk, of voor Notaris en getuigen, of zelf onder de hand gevestigd worden. — *Speciaal* verband, voor zoo veel *onroerend* goed betreft, vereischt, behalven de betaaling van dien Impost, dat het voor 't Gerecht verleden werde (3).

§ IV.

Præferentie. Het gevolg van *Pand* of *Hijpotheek* is het daar uit voortvloeijende *recht van Præferentie*, waar omtrent de volgende aanmerkingen verdienen te worden in acht genomen.

1°.) Wanneer in een inſolventen boedel goederen gevonden worden, aan een ander in eigendom toebehoorende, worden dezelve door den eigenaar gereclameerd, zonder dat hij met de præferentie iets te doen heeft (4).

2°.) Eerst en vooral worden van het beloop van den

(1) *Plac.* 9 *Meij* 1529. *Pol. Ord. Art.* 35. *Waarſchouw.* 5 *Febr.* 1665. *Ordonn. op den* 40. *penn. van* 9 *Meij* 1744. *Art.* 2, 16, 17 & 18.

(2) *Waarſchouw.* 5 *Febr.* 1665.

(3) Zie de zoo even aangehaalde *Plac. Waarſch.* & *Ordonn.*

(4) VOET, *ad tit. ff. qui pot. in pign. n.* 13. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 448.

den boedel afgetrokken de kosten, op deszelfs beredding gevallen (1).

3°.) Onder de eerst gepræfereerde ſchulden telt men kosten van begravenis; huis- en landhuuren; de loopende huuren van dienstboden; gemeene Lands- en Stads-lasten (2).

4°.) Ten aanzien van *ſpeciale* verbanden, wettig gevestigd zijnde, zijn de houders daar van gepræfereerd op het geen van het bijzonder verbonden goed, bij verkoop, gekomen is (3); met dien verſtande nogthans, dat de Lands- en Stads-lasten, die van dat goed onvoldaan zijn, als mede de daar aan gedaane noodzakelijke reparatiën van de laatſte twee of drie jaaren, in de præferentie voorafgaan (4). — Onder meerder ſpeciaale verbanden, op het zelfde goed gevestigd, gaat het oudſte voor (5).

5°.) Na alle deeze ſchulden komen in aanſchouw de *legaale* en *generaale verbanden*, zoodanig, dat onder dezelven het oudſte voorgaat (6). — Ouder legaal verband gaat voor jonger conventioneel ſpeciaal verband (7). — *Generaal verband*, met betaaling van den veertigſten penning verleden, gaat over *alle* goederen, waar die ook gelegen zijn (8); ten waare bij-

(1) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 451.

(2) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 452. *ſeqq.*

(3) *Pol. Ord. Art.* 35.

(4) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 466 & 467.

(5) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 469.

(6) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 48 *D.* §. 35. *Regtsgel. Obſerv.* 4 *D. Obſ.* 38.

(7) DE GROOT, *d. l.* §. 36. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 437.

(8) *Pol. Ordonn. Art.* 35.

bijzondere Keuren daar van eene uitzondering vaststellen (1). — Omtrent twee generaale verbanden, beiden met betaaling van den veertigsten penning, waar van het oudste bij eene onderhandsche, het jongere bij eene Notariaale Obligatie gevestigd is, is verstaan, dat het jonger Notariaal verband gepræfereerd is boven het oudere onderhandsche (2).

6°.) Na de afbetaaling der *gepræfereerde* schuldeisschers, nog eene zekere somme overschietende, komen alle de *concurrente* schuldeisschers daar op *ponds ponds gelijke*, dat is, ieder voor gelijke percenten, naar mate van de hoegrootheid van elks pretensie (3).

§ V.

Verkoop van 't Pand.

Eene schuld onder speciaal verband van onroerend goed aangegaan, en vervallen zijnde, mag de schuldeisscher het Pand niet *verkoopen*, dan na het bekomen van Regterlijk vonnis, waar toe hij de willige condemnatie moet laten opmaken, indien de schuldbrief onder overgifte van dezelve gemaakt is, of anders den schuldenaar dagvaarden, tot betaaling, en om het gehijpothequeerde perceel te zien verklaaren verbonden en executabel (4). — Dit vonnis verkregen

(1) *Handvest. van Amsterdam*, 2 *D. pag.* 532. *seq.* MIERIS, *Handv. van Leyden*, *pag.* 190. — Te *Amsterdam* heeft ook nog het bijzonder recht plaats, dat oudere generaale verbanden præferentie hebben voor jongere speciale verbanden. *Handv. d. l. pag.* 533.

(2) *L.* 11. *C. qui pot. in pign.* Zie onze *Aanteek. op* MERULA's *Man. van Proced.* 2 *D. pag.* 188.

(3) VOET, *ad tit. ff. qui pot. in pign. n.* 36.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 48 *D.* §. 41. VOET, *aliique D. D. ad tit. ff. de distr. pign.*

gen hebbende, executeert hij het ſpeciaal Pand, met alle de formaliteiten, welke een *onwillig Decreet* vereischt (1).

Tot het verkoopen van onroerende goederen, tot pand ter minne gegeven, (waar onder men ook gemeene Lands Obligatiën rekenen kan (2),) is almede een vonnis van den Rechter noodig (3). — Ten dien opzigte is egter de ſchuldeisſcher meestal gewoon, om bij de *Beleenings-acten* te bedingen, dat hij, bij wanbetaaling, tot den verkoop van het beleende gevolmagtigd zijn zal. Schoon dit beding naar regten beſtaanbaar is (4), handelt men egter in dit geval voorzigtigst, om, alvoorens tot den verkoop over te gaan, daar toe auctoriſatie van den Rechter te verzoeken.

§ VI.

Pandregt gaat te niet, en wordt ontbonden: *a*) wanneer de hoofdſchuld, door betaaling, novatie, compenſatie, kwijtſchelding, of ſchuldvermenging, of op eenige andere wijze, gekweten is (5). — *b*) Door ontſlag van 't Pand, blijvende niettemin de ſchuld als concurrent beſtaan (6). — *c*) Indien de ſchuldeisſcher in de vervreemding van 't verpande goed, door den ſchuldenaar, heeft toegeſtemd (7). — *d*) Wan-

Hoe Pandregt te niet gaat.

(1) Zie mijne *Verhand. over de Judic. Pract.* 2 *D.* 3 *B.* 6 *Hoofdſt.*

(2) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 430.

(3) DE GROOT, *d.* §. 41.

(4) *L.* 4. *ff. de pign. act.*

(5) VOET, *ad tit. ff. quib. mod. pign. vel hyp. ſolv. n.* 2.

(6) VOET, *ad d. t. n.* 5.

(7) VOET, *ad d. t. n.* 6 & 7.

d) Wanneer het verpande goed te niet gaat (1). — *e*) Door het verloop van den tijd, tot welken zig de verpanding bij de overeenkomst bepaalde (2). — En *f*) Door verjaaring van dertig of veertig jaaren; mits inmiddels geene interesſen van de ſchuld betaald zijn, en daar door de verjaaring niet afgebroken is (3).

DERTIENDE AFDEELING.

Van Bezit-Recht.

§ I.

Bezit of Posſesſie. Hoe zeer, eigentlijk en naauwkeurig geſproken, het regt van *Bezit* of *Posſesſie* niet als eene *vijfde* zoort der reëele regten beſchouwd kan worden (4), is egter het *Bezit*, in zijnen aart, en in zijne gevolgen, te belangrijk, om 'er niet afzonderlijk van te ſpreken.

Bezit is „ de dadelijke detentie van eenige zaak, „ met oogmerk om dezelve voor zig te behouden." — Beide die vereischten zijn tot Bezit noodzakelijk. — De enkele detentie, zonder dit oogmerk, is onvoldoende; want b. v. een huurder, een gemagtigde, iemand wien iets in bewaring gegeven is, kan, in eenen regtsgeleerden zin, niet gezegd worden *te be-*

(1) VOET, *ad d. t. n.* 14.

(2) VOET, *ad d. t. n.* 10.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 48 *D.* §. 44. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 443.

(4) Zie hier boven *bladz.* 50.

bezitten (1). — Het enkel oogmerk, zonder dadelijke detentie, kan ons geen bezit doen verkrijgen (2). — Die beide vereischten moeten ook ontbreken, eer men gezegd kan worden het bezit verloren te hebben (3).

§ II.

Als voorbeelden van den bijzonderen aart en gevolgen van Bezit-regt kan men bijbrengen: — *a)* Bezit heeft niets gemeens met eigendom (4), die altijd eenen wettigen titel van verkrijging vereischt, maar deeze is tot bezit niet noodig (5), het welk daarom ook in *bezit ter goeder* en *ter kwader trouwe* verdeeld wordt (6). — *b)* Niemand mag onverwonnen gesteld worden buiten het bezit (7). — Wordt hij, schoon op grond van eigendom, uit het bezit gestooten, moet zulks eerst hersteld worden, eer het onderzoek van den eigendom in aanschouw komt. (8). *Gevolgen van Bezit.*

§. III.

(1) *L.* 2. *C. de præscr.* 30 *vel* 40 *ann. L.* 9. *ff. de reivind. L.* 1. §. 20. *L.* 3. §. 20. *ff. de acq. vel am. posf. L.* 16. *ff. de per. & comm. rei vend. L.* 1. §. 22. *de ff. de vi & vi arm.*

(2) *L.* 3. §. 1. *ff. de acq. vel am. posf. L.* 10. *C. de acq. vel ret. posf.*

(3) *L.* 8. *L.* 27. *ff. de acq. vel am. posf. L.* 153. *in fin. ff. de Reg. Jur.*

(4) *L.* 12. §. 1. *ff. de acq. vel. am. posf.*

(5) *L.* 11. *C. de petit. hered. L.* 25. *ff. de jure fisci.*

(6) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 2 *D.* §. 9—11.

(7) DE GROOT, *d. l.* §. 6. *Regtsg. Obserr.* 2 *D. Obs.* 26.

(8) *L.* 35. *ff. de acq. vel am. posf. L.* 3. *C. de interd.*

§ III.

Regtsmiddelen ter zaake van Bezit.

Uit hoofde van Bezit zijn in onze Practijk onderſcheiden regtsmiddelen ingevoerd:

1°.) Om het Bezit te *verkrijgen*. Dit noemt men een *Mandament van Immisſie*, het welk bijna eenig en alleen te pas komt, wanneer men door een medeerfgenaam, met wien men een gelijk regt heeft, uit 't bezit van den boedel geweerd wordt (1).

2°.) Om het Bezit te *behouden*, en de belemmeringen, die ons daar in worden aangedaan, af te doen. Dit noemt men *Mandament van Maintenue* (2). — Daar toe wordt vereiſcht een Bezit, het welk noch geweldadig, noch heimelijk, noch tot wederzeggen toe verkregen is (3).

3°.) Om het verloren Bezit *te rug te bekomen*. Dit noemt men *Mandament van Complainte* (4). Tot dit middel is noodig, dat men meer dan jaar en dag in de rustige en vredige poſſeſſie geweest is, en binnen 's jaars uit dezelve is geſtooten (5). — Ten behoeven der geenen, die, geweldadiger wijze, van hun bezit beroofd zijn, is uit het Pausſelijk Regt

terd. §. 4. *Inſt. eod. L.* 1. §. 3. *ff. uti poſſid. L.* 3. *C. quor. bon.* — Hier toe behoort ook de bekende regel: *Spoliatus ante omnia est reſtituendus.*

(1) Zie mijne *Verhand. over de Judic. Pract.* 2 *B.* 20 *Hoofdſt.* §. 1. *Keuren van Leijden, Art.* 185.

(2) *Verhand. over de Judic. Pract. d. l.* §. 2—4.

(3) VOET, *ad tit. ff. uti poſſid. n.* 2.

(4) *Verh. over de Judic. Pract.* 2 *B.* 21 *Hoofdſt.*

(5) *Inſtr. Hof. Art.* 39. *Inſtr. H. R. Art.* 195. BORT, *Tract. van Complainte Tit.* 5. *n.* 36 & 38. & *Tit.* 6. *n.* 7.

Regt (1) in onze Practijk overgenomen het regtsmiddel, genaamd *Mandament van Spolie* (2).

VEERTIENDE AFDEELING.

Van de Verbintenisſen, en de daar uit voortvloeiende Perſoneele Regten, in 't algemeen.

§ I.

Algemeene aart der Verbintenisſen.

De *reëele regten*, of regten *op* eene zaak, hier mede afgehandeld hebbende, gaan wij over tot de *perſoneele regten*, of regten *tot* eene zaak, waar door niet het goed zelf aan ons verbonden is, maar de perſoon, met wien wij gehandeld hebben, verpligt is, om iets aan ons te geven, of iets voor ons te doen.

Wanneer wij in dit ſtuk van *verpligting* ſpreken, verſtaan wij daar door eene zoodanige, welke ons bevoegd maakt, om onze partij, door regtsmiddelen, tot de naarkoming zijner verbintenis te noodzaken: want onvolkomene verpligtingen, b. v. de pligten van liefde, van dankbaarheid, enz. behooren tot het vak der Zedekunde, maar niet tot de Burgerlijke Regtsgeleerdheid (3).

Tot

(1) *Cap. ſæpe contingit* 18. *X. de reſt. ſpoliat. & Can. redintegranda* 3 & 4. *cauſ.* 3. *quæſt.* 1.

(2) *Verhand. over de Judic. Pract.* 2 *B.* 22 *Hoofdſt.* LEYSER, *Med. ad ff. Tom.* 7. *Spec.* 504—506. F. C. FLECK, *Comment. de interdicto unde vi & remedio ſpolii.* (*Lipſ.* 1797.)

(3) PESTEL, *Fundam. Jurispr. Natur.* §. 288. *ſeqq.*

Tot het wezen en de beſtaanbaarheid van volkomene verbintenisſen worden verëischt, 1°.) eene wettige oorzaak, waar uit zij voortſpruiten. — 2°.) Perſoonen, bevoegd om zig te verbinden. — 3°.) Eene zaak, geſchikt om het onderwerp der verbintenis uit te maken.

§ II.

Contracten. De meest algemeene oorzaaken der verbintenisſen zijn de *Contracten*, dat is, „ de overeenkomſten, „ waar bij de beide partijen wederkeerig, of alleen „ één van beiden, beloven en zig verbinden aan den „ ander, om hem iets te geven, of om iets al of „ niet te doen (1)."

Gebreken derzelven. Alle contracten ontfangen hun beſtaan door de wederzijdſche vrijwillige *toeſtemming* der contracteerende partijen. — Dienvolgende zijn de contracten gebrekkig en onbeſtaanbaar, *a*) wanneer partijën *gedwaald* hebben (2) in het *onderwerp* der overeenkomst; b. v. wanneer de één meent, dat hij iets ter leen geeft, de ander, dat hij het als een geſchenk ontfangt (3): — of in de *wezentlijke* (niet in eene toevallige) *hoedanigheid* der zaak, b. v. wanneer men meent zilver te koopen, en men koopt verzilverd koper (4); — of in den *perſoon*, met wien men handelt, en dien men voor een ander aanzag (5). — *b*) Wan-

(1) POTHIER, *van Contr. & Verbint.* 1 *D. pag.* 7.

(2) *L.* 116. §. 2. *ff. de Reg. Jur. L.* 57. *ff. de obl. & act.*

(3) *L.* 9. *ff. de contr. empt.*

(4) *L.* 14. *L.* 41. §. 1. *ff. de contr. empt.* J. AVERANIUS, *Interpr. Jur. Lib.* 1. *Cap.* 19.

(5) POTHIER, *van Contr. & Verbint.* 1 *D. pag.* 29.

b) Wanneer de toeſtemming van één der contractanten door een onrechtvaardig *geweld* of *vreeze* is afgeperst (1); mits dit geweld van zulk een wezentlijk belang zij, dat het op een moedig mensch indruk maken zoude (2); in de beöordeeling van het welk de Regter op de omſtandigheden van perſoonen en zaaken behoort te letten; b. v. eene vrees, die niet voldoende geöordeeld kan worden, om den geest van een mensch van rijpe jaaren, of van een krijgsman te ontrusten, kan zeer voldoende zijn, ten aanzien van eene vrouw, of van een oud man (3). — *c*) Wanneer iemand door het *bedrog* van een ander overgehaald is, om te contracteeren (4). — Men paſſe dit egter niet toe op die geringe benadeelingen, welken de geen, met wien men gecontracteerd heeft, tegen de goede trouw, ons zoude mogen hebben toegebragt, en die ſlechts eene actie tot ſchaa-vergoeding opleveren. Het geen openlijk de goede trouw ſchendt, wordt alleenlijk bij den Regter beſchouwd als een waar bedrog, genoegzaam tot vernietiging van het contract; b. v. alle kwade handelingen en konſtgrepen, door de ééne partij te werk geſteld, om de andere tot het contract te bewegen, zoo dat hij buiten dat niet gecontracteerd zoude heb-

(1) *t. t. ff. quod met. cauſ.* DE GROOT, *Inl.* 3 *B.* 48 *D.* §. 6.

(2) *L.* 6. *L.* 7. *ff. d. t.*

(3) VOET, *ad d. t. ff. n.* 11. LEYSER, *Medit. ad ff. Tom.* 7. *Spec.* 517. *Medit.* 1—3.

(4) *t. t. ff. de dol. mal.* DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 48 *D.* §. 7.

hebben (1). — *d*) Wanneer men ten aanzien van den prijs, bij een contract bedongen, op eene *enorme* wijze is benadeeld. Voor enorm houdt men de benadeeling, die de helft van den billijken prijs te boven gaat (2).

Behalven de onbeſtaanbaarheid der contracten, uit hoofde van het ontbreken eener vrijwillige toeſtemming, zoo zijn zij ook nietig, wanneer zij in 't geheel geene oorzaak hebben, — of eene valſche oorzaak, — of eene oorzaak, die de rechtvaardigheid, de goede trouw, of de goede zeden kwetst (3).

§ III.

Welke perſoonen zig verbinden kunnen.

Tot het wezen van alle overeenkomſten is ook noodig, dat men bekwaam moet zijn om toe te ſtemmen, en bevoegd om zich te verbinden. — Noch kinderen, noch zinneloozen, noch dwaazen, zoo lang hunne dwaasheid duurt, kunnen zelve niet contracteeren; maar doen zulks door tusſchenkomst van hunne Voogden of Curateuren (4). — Die zoo dronken zijn, dat zij het gebruik der reden geheel verloren hebben, zijn ook onbekwaam, om te contracteeren (5). — Getrouwde vrouwen kunnen geene overeen-

(1) POTHIER, *van Contract. & Verbint.* 1 *D. pag.* 43 & 44.

(2) *L.* 2. *C. de rescind. vend.* DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 52 *D.*

(3) *t. t. ff. de cond. cauſ. dat. cauſ. non ſec.* — *de cond. ob turp. vel inj. cauſ.* — *de cond. indeb.* — *de cond. ſine cauſ.*

(4) Zie hier vooren *bladz.* 44, 45, 48 & 49.

(5) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 14 *D.* §. 5.

eenkomst maken, noch zig aan anderen verbinden, dan met hunne mannen geadſiſteerd zijnde (1). — Verkwisters zijn ook onbekwaam om te contracteeren, zoo dra hun door curateele het beheer van hunne goederen is ontnomen (2).

Het is ook een grondregel van het Regt in dit ſtuk, dat alleenlijk het geen ééne der contracteerende partijën *voor zig zelven* bedingt, als mede dat alleenlijk het geen de andere partije *voor zig zelven* belooft, het onderwerp van een contract kan uitmaken (3). — Terwijl iets te bedingen of aan te nemen *voor een derden*, kragteloos is, ten waare die derde naderhand de toezegging aannam, en daar door regt bekwam (4). — Dit moet men egter zoo ver niet uitſtrekken, dat ik niet zoude mogen bedingen, de betaaling, in plaats van aan mij, te doen aan een derden (5): — of

(1) Zie hier vooren *bladz.* 27.

(2) Zie hier vooren *bladz.* 49.

(3) §. 19. *Inſt. de inut. ſtipul. L.* 73. §. *ult. ff. de Reg. Jur. L.* 83. *ff. de verb. obl.* POTHIER, *van Contract. & Verbint.* 1 *D. pag.* 68. *en volgg.*

(4) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 3 *D.* §. 38. — Wij vinden geene reden, om van deeze leer van DE GROOT, ten aanzien van ons hedendaagsch Recht, af te wijken. Wel is waar, dat GROENEWEGEN, *ad* §. 19. *Inſt. de inut. ſtipul.* VOET, *ad tit. ff. de verb. oblig. n.* 3. leeren, dat, naar onze zeden, iemand zoo wel voor een ander, als voor zig zelven, beloven en bedingen kan: maar noch de analogie van ons Regt, noch Costumen, noch Gewijsden, wettigen de voorgewende afſchaffing van het Romeinſche Regt in deezen.

(5) Deezen noemt men in 't Regt *adjectus ſolutionis gratia.*

of ook bedingen, dat men iets voor een derden doen zal, wanneer ik bij die daad zelf een regelregt belang heb (1): — of bedingen of beloven voor onze erfgenaamen (2), of andere regt-verkrijgenden (3): — of, eindelijk, contracteeren door tusschenkomst van een derden perſoon; b. v. door eenen gemagtigden (4).

§ IV.

Regels van uitlegging der verbintenisſen.

Tot uitlegging der verbintenisſen verdienen de volgende regels in acht genomen te worden.

1°.) Men moet in de overeenkomſten nagaan, welk het algemeene doelwit der contracteerende partijën geweest is, meer dan den letterlijken zin der woorden (5).

2°.) Wanneer een beding voor tweërlei zin vatbaar is, moet men het liever opvatten in dien zin, waar in het eenige uitwerking hebben kan, dan in dien, waar in het zulks niet kan hebben (6).

3°.) Wanneer in een contract de woorden voor tweërlei zin vatbaar zijn, moet men dezelven verſtaan in dien zin, die met den aart van het contract het meest overeenkomt (7).

4°.) Het geen in een contract twijffelachtig ſchijnen

(1) *L.* 38. § 20, 21 & 22. *ff. de verb. obl.*

(2) *L.* 10. *ff. de pact. dot. L.* 38. §. 14. *ff. de verb. oblig.*

(3) *L.* 17. §. 5. *ff. de pact.*

(4) POTHIER, *van Contr. & Verbinten.* 1 *D. pag.* 91—98.

(5) *L.* 219. *ff. de verb. ſign.*

(6) *L.* 80. *ff. de verb. oblig.*

(7) *L.* 4. *pr. ff. de uſur.*

nen kan, wordt uitgelegd door het geen daar te Lande gebruikelijk is (1).

5°.) Het gebruik heeft zulk een groot gezag in de uitlegging der overeenkomſten, dat men de gebruikelijke bedingen in een contract 'er onder begrijpt, ſchoon zij 'er niet bij ſtaan uitgedrukt (2).

6°.) Men moet een beding uitleggen door de verdere bedingen, in het contract begrepen, het zij ze voorafgaan, het zij ze volgen (3).

7°.) In geval van twijffelachtigheid moet een beding uitgelegd worden tegen den geen, die iets bedongen heeft, en tot ontlasting van hem, die de verbintenis heeft aangegaan (4).

8°.) Hoe algemeen de uitdrukkingen ook zijn, waar in eene overeenkomst is ingerigt, bevat zij alleen die zaaken, waar omtrent het blijkt, dat de contracteerende partijën zig voorgeſteld hebben te contracteeren, en niet de zulken, waar op zij niet gedagt hebben (5).

En 9°.) Onder eene algemeene benaaming zijn begrepen alle de bijzondere zaaken, die deze algemeenheid uitmaken, zelfs die geenen, waar van partijen geene kennis droegen (6).

§ V.

Behalven de contracten, zijn 'er ook nog andere oorzaaken van verbintenisſen; namelijk, *quaſi-contrac-* *Verdere oorzaaken van verbintenis.*

(1) *L.* 34. *ff. de Reg. Jur.*
(2) *L.* 18. *L.* 19. *C. de loc. & cond.*
(3) *L.* 126. *ff. de verb. ſign.*
(4) *L.* 38. §. 18. *L.* 99. *ff. de verb. obl.*
(5) *L.* 9. §. *ult. ff. de transact.*
(6) *L.* 29. *C. de transact.*

tracten, *misdaaden*, en *quaſi - misdaaden*. Wij zullen die bij vervolg ontvouwen.

Ja, 'er zijn eindelijk zelfs verbintenisſen, die zonder contract of quaſi - contract, zonder misdaad of quaſi - misdaad, enkel de *billijkheid* en de *wet* ten grondſlag hebben. Van dien aart is, b. v. de verpligting van kinderen, wanneer zij daar toe in ſtaat zijn, om aan hunne ouders, zig in behoeftige omſtandigheden bevindende, onderhoud te verſchaffen: — de verpligting eener getrouwde vrouw, die, buiten haaren man, geld geleend heeft, en door die leening gebaat is, om dat geld te rug te geven (1).

§ VI.

Onderwerp der verbintenisſen.

Het onderwerp eener verbintenis kan zijn, of eene eigentlijk gezegde zaak, (*res*,) welke de ſchuldenaar zig verpligt te geven; of eene daad, (*ſactum*,) welke de ſchuldenaar zig verpligt al of niet te doen.

Alle *zaaken*, die in den handel zijn, kunnen het onderwerp der verbintenisſen opleveren. — Zoo wel bepaalde, als onbepaalde zaaken; b. v. wanneer iemand zig verbindt, om mij een paard te geven, zonder te bepaalen, welk paard: mits de onbepaaldheid niet zoodanig zij, dat ze de zaak bijna op niets zoude doen uitloopen (2). — Zoo wel zaaken, welker hoeveelheid dadelijk bepaald is, als waar van de hoeveelheid nog bepaald moet worden; b. v. als iemand ſcha - vergoeding belooft. — Zoo wel zaaken, die

(1) Van hier de zoo dikwils in het Regt vermelde *condictiones ex lege*, *actiones in factum*, &c. WESTENBERG, *de cauſ. oblig. Diſ.* 3, 4 & 5. POTHIER, *van Contr. & Verbint.* 1 *D. pag.* 133 & 134.

(2) *L.* 94. *ff. de verb. oblig.*

die reeds aanwezig zijn, als welker aanwezen nog toekomſtig is: b. v. als men verkoopt den wijn, die dit jaar zal worden ingeöogst. — Zoo wel zaaken, die den ſchuldenaar toebehooren, als die aan een ander toebehooren (1). In dit laatſte geval is hij verpligt dezelven van den eigenaar in te koopen, om zijne belofte te kunnen vervullen, of, zoo deeze niet verkoopen wil, de ſchade, uit zijne wanvoldoening voorſpruitende, te vergoeden (2).

Op dat eene *daad* het onderwerp eener verbintenis zijn kan, behoort die daad mogelijk te zijn (3). — Met de onmogelijke daaden ſtaan gelijk de zulken, die met de wetten of goede zeden ſtrijden (4). — De daad, waar toe de ſchuldenaar zig verbonden heeft, moet ook iets bepaalds zijn, b. v. de belofte om een huis te bouwen, zonder te zeggen waar, geldt niet (5). — De daad moet van dien aart zijn, dat de geen, ten wiens behoeven de verbintenis wordt aangegaan, belang hebbe, dat zulks gedaan of niet gedaan worde, en dit belang moet op eenen zekeren prijs gewaardeerd kunnen worden (6).

§ VII.

Die zig verbindt om iets *te geven*, is gehouden het zelve te geven op bekwame tijd en plaats, aan den ſchuldeisſcher, of aan iemand, die magt of bevoegdheid *Gevolgen der Verbintenisſen.*

(1) *L.* 28. *ff. de contr. empt.*
(2) *L.* 30. §. 1. *ff. de act. empt.*
(3) *L.* 85. *ff. de Reg. Jur.*
(4) *L.* 15. *ff. de cond. inſtit.*
(5) *L.* 2. §. 5. *ff. de eo, quod. cert. loc.*
(6) POTHIER, *van Contr. & Verb.* 1 *D. pag.* 149.

heid heeft, om het in zijne plaats te ontfangen (1). — Beſtaat het te gevene in eene zekere bepaalde zaak, moet de ſchuldenaar voor de bewaring van het verſchuldigde goed behoorlijke zorge dragen, tot dat de betaaling daar van gedaan zal worden; en indien, bij gebreke van die behoorlijke zorg, door zijn opzet of verzuim, het goed vergaat, verloren geraakt, of bederft, is hij aan den ſchuldeisſcher tot vergoeding van ſchaden en interesſen aanſprakelijk (2); doch niet, wanneer dit gebeurt door onvoorziene toevallen, of onoverkomelijk geweld (3). — Tot die zelfde ſchade-vergoeding is hij ook gehouden, wanneer hij het op den behoorlijken tijd of wijze niet levert (4). — De vrugten en interesſen moet hij tevens voldoen van den dag af, dat hij, door behoorlijke aanmaning, in ſtaat van verzuim geſteld is (5).

Het gevolg der verbintenisſen, welke iemand gecontracteerd heeft, om iets *te doen*, beſtaat daar in, dat hij de daad, waar toe hij zig verbonden heeft, moet naarkomen, en dat hij, dit niet doende, gehouden is tot vergoeding van ſchaden en interesſen aan den geen, ten wiens behoeven hij zig verbonden heeft (6). — Beſtaat de verbintenis in iets *niet te doen*, en hij doet het evenwel, is hij gehouden tot ver-

(1) *t. t. ff. de ſolut.*

(2) *L.* 5. §. 2. *ff. commod. L.* 23. *ff. de Reg. Jur.*

(3) *L.* 11. §. 5. *ff. de minor. L.* 52. §. 3. *ff. pro ſoc. L.* 28. *C. de loc. cond.*

(4) *L.* 1. *pr. ff. de act. empt.*

(5) *L.* 32. §. 2. *L.* 38. §. 8. *& ſeqq. ff. de uſur. L.* 5. *C. de act. empt.*

(6) *L.* 13. *ff. de re judic.*

vergoeding van ſchaden en interesſen, voortſpruitende uit het nadeel, door die daad veroorzaakt aan den geen, ten wiens behoeven hij zig verbonden had, om die daad niet te doen (1).

Aan de zijde van den ſchuldeisſcher is het gevolg der verbintenis, dat hij regt heeft, om van den perſoon van den ſchuldenaar, of deszelfs erfgenaamen, betaaling te vorderen van het geen de ſchuldenaar zig verbonden heeft hem te geven (2). — Dit regt doet hij gelden, of langs den weg van gewoone dagvaarding, of door dadelijke executie, wanneer de verbintenis onder overgifte van willige condemnatie is aangegaan (3). — Beſtaat de verbintenis in iets te doen, kan de ſchuldeisſcher den ſchuldenaar noodzaken tot verrigting van de daad (4), of tot vergoeding van ſchaden en interesſen.

Door *ſchaden en interesſen* verſtaat men het verlies, het welk iemand heeft geleden, en de winst, welke iemand heeft moeten derven (5). — De begrooting daar van geſchiedt egter met eene zekere gematigdheid, zoo dat zij de *dubbele waarde* van het goed,

(1) *L.* 121. *ff. de Reg. Jur.*

(2) *L.* 3. *ff. de oblig. & act.*

(3) POTHIER, *van Contr. & Verbint.* 1 *D. pag.* 163—165.

(4) Dit is het gewoone gevoelen, ook meest in de Practijk aangenomen; ſchoon anders de regel, *Nemo potest præciſe cogi ad factum*, ons naar regten meer behagen zoude. Zie POTHIER, *d. l. pag.* 166. *en ald. onze Aanteek.*

(5) *L.* 13. *ff. rat. rem hab.* POTHIER, *d. l. pag.* 168—189.

goed, de echte waarde daar onder gerekend, niet mag te boven gaan (1).

§ VIII.

Verdeeling der Verbintenisſen.

De verbintenisſen worden, naar haaren verſchillenden aart en onderwerpen, onderſcheidentlijk verdeeld. — Men verdeelt ze in *natuurlijke*, die alleen in de vierſchaar van het geweten verbinden, en *burgerlijke*, die eene actie in Juſtitie voortbrengen: — in *zuivere* of *eenvouwdige*, die van geene mits of bepaling afhangen, en *conditioneele*, die onder eene conditie, of met bepaaling van tijd of plaats, zijn aangegaan: — in verbintenisſen om iets te *geven*, of om iets te *doen* (2): — in *liquide* en *illiquide*, naar mate uit de overeenkomst zelve al of niet blijkt, wat, hoedanig, of hoe veel 'er verſchuldigd is (3): — in *bepaalde* en *onbepaalde*: — in *enkelvouwdige* en *alternative*, dat is, waar in wel verſcheiden zaaken beloofd worden, maar zoo, dat men met de voldoening van éene derzelven kan volſtaan: — in *ſolidaire* verbintenisſen, waar in ieder voor 't geheel aanſprakelijk is, en in *verdeelde*, waar in elk der ſchuldenaars met de betaaling van zijn aandeel kan volſtaan: — in *deelbare* en *ondeelbaare*: — in *principale* of hoofd-verbintenisſen, en in *accesſoire* of bijkomende; b. v. der borgen: — in *primitive* en *ſe-*

(1) *L. un. C. de ſent. quæ pro eo, quod int.* Deeze wet is ook bij ons in de Praktijk aangenomen. GROENEWEGEN, *de L. L. abrog. ad d. L. un. pag.* 674. VOET, *ad tit. ff. de verb. oblig. n.* 10. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 14. *pag.* 327.

(2) *L.* 2. *pr. ff. de verb. oblig.*

(3) *L.* 74. §. 1. *L.* 75. *ff. d. t.*

ſecundaire, b. v. om te voldoen de poenaliteit, bij wanvoldoening bedongen: — in verbintenisſen met of zonder *verband*, met of zonder *præferentie*, enz.

§ IX.

Eene en andere deezer opgegevene verdeelingen vorderen nog eenige bijzondere ophelderingen, waar toe wij het volgende aanmerken. *Aanmerkingen nopens verſcheiden zoorten van Verbintenisſen.*

1°.) Schoon de *natuurlijke* verbintenisſen geene actie geven, hebben zij egter dit gevolg, dat, wanneer de ſchuldenaar vrijwillig betaald heeft, die betaaling van waarde en aan geene te rug vrage onderworpen is (1).

2°.) Dikwerf worden de verbintenisſen door eene *conditie* of mits opgeſchort; dat is, men doet dezelven afhangen van de gebeurenis eener toekomſtige zaak (2), die onzeker is, of zij gebeuren of niet gebeuren zal; zoo egter, dat zij mogelijk, geoorloofd, en met de goede zeden (3), of met den aart der handeling (4) niet ſtrijdig is. — Zij worden geacht vervuld te zijn, wanneer de zaak, die 'er het onderwerp van uitmaakt, gebeurt, al gebeurt zij ook eerst na den dood van den geen, ten wiens behoeven de verbintenis is aangegaan (5). — Wanneer de conditie eenen vastgeſtelden tijd bevat, binnen welken

(1) *L.* 13. *L.* 64. *ff. de cond. indeb.*

(2) *L.* 109. *ff. de verb. oblig. L.* 37. *L.* 38. *L.* 39. *ff. de reb. cred.*

(3) *L.* 1. §. 11. *L.* 31. *ff. de obl. & act. L.* 7. *ff. de verb. obl.*

(4) *L.* 108. §. 1. *ff. de verb. oblig.*

(5) §. 5. *Inſt. de verb. oblig.* Hier in verſchillen de verbintenisſen van de legaten; *L.* 59. *ff. cond. & dem.*

ken zij vervuld moet worden, is het noodig, dat de zaak binnen dien bepaalden tijd gebeure; want is de tijd verloopen, zonder dat de zaak gebeurd zij, wordt de conditie geoordeeld te ontbreken, en de verbintenis, onder die conditie aangegaan, is ten eenemaal vervallen. — Is de conditie *ontkennende*, (dat is, mits iets niet gebeure,) wordt zij niet gehouden voor vervuld, dan wanneer het zeker geworden is, dat de zaak niet gebeuren zal, of wanneer de tijd, bij de verbintenis bepaald, verloopen is. — De conditien worden gehouden voor vervuld, wanneer de ſchuldenaar, die zig onder dezelven verbonden heeft, zelf en opzettelijk de oorzaak is, dat zij niet vervuld is geworden (1). — Wanneer eene verbintenis onder meer dan ééne conditie is aangegaan, is het noodig, dat zij allen vervuld worden (2).

3°.) Eene verbintenis kan aangegaan worden, of met bijvoeging van den *tijd* van betaaling, of zonder dezelve. Wanneer zij zonder die bijvoeging is aangegaan, kan de ſchuldeisſcher dadelijk de betaaling vorderen: wanneer zij eene tijdsbepaaling bevat, kan hij de betaaling niet eisſchen, dan na den afloop van dien tijd (3). — Tijds-bepaaling verſchilt van eene conditie daar in, dat de conditie de verbintenis, die uit de overeenkomst moet geboren worden, opſchort; de tijds-bepaaling integendeel ſchort de verbintenis niet op, maar verſchuift alleen de uitvoering.

(1) *L.* 85. §. 7. *ff. de verb. oblig. L.* 81. §. 1. *ff. de cond. & dem. L.* 39. *ff. de Reg. Jur.*

(2) *L.* 129. *ff. de verb. oblig.*

(3) §. 2. *Inſt. L.* 41. §. 1 & 2. *ff. de verb. oblig.*

ring (1). — Vermits de tijds-bepaaling verondersteld wordt ten voordeele van den ſchuldenaar 'er te zijn bijgevoegd, kan hij volſtaan, met te betaalen vóór den afloop des tijds, en de ſchuldeisſcher kan niet weigeren te ontfangen, indien de ſchuldenaar betaalen wil (2); mits het uit de omſtandigheden niet blijke, dat de tijd van betaaling zoo wel ten voordeele van den ſchuldeisſcher, als van den ſchuldenaar, bepaald is. — Eene bijgevoegde tijds-bepaaling, als haaren grondſlag hebbende in een vertrouwen op des ſchuldenaars gegoedheid, verliest haare kragt, wanneer de ſchuldenaar bankbreukig geworden is, of het gehijpothequeerde goed bij executie is verkogt (3).

4°.) Wanneer de overeenkomst inhoudt eene zekere *plaats*, waar de betaaling gedaan moet worden, kan de ſchuldeisſcher den ſchuldenaar even min verpligten, om elders, dan op de bepaalde plaats, te betaalen, als de ſchuldenaar den ſchuldeisſcher zoude kunnen verpligten, om het geld elders te ontfangen (4).

5°.) Wanneer de verbintenis eene *illiquide* aanneming inhoudt, valt daar uit geene executie, dan na dat dezelve, door onderlinge overeenkomst, of door Regterlijke uitſpraak, tot liquiditeit gebragt is; b. v. wanneer iemand, bij overeenkomst, zig tot vergoeding van ſchaden en interesſen verbonden heeft, moe-

(1) *L.* 16. §. 1. *ff. de compenſ.*

(2) *L.* 70. *ff. de ſolut. L.* 17. *ff. de Reg. Jur.*

(3) POTHIER, *van Contr. & Verbint.* 1 *D. pag.* 240 *&* 241.

(4) VOET, *ad tit. ff. de eo, quod cert. loc.*

moeten dezelve eerst door gedaane tauxatie tot eene bepaalde ſomme gebragt worden.

6°.) In *alternative* verbintenisſen heeft de ſchuldenaar de keus, wat hij betaalen wil (1); mits men niet is overeengekomen, dat de ſchuldeisſcher de keus hebben zal. — De ſchuldenaar kan uit de beloofde zaken wel ééne verkiezen, welke hij betaalen wil, maar hij mag niet betaalen een gedeelte van het één, en een gedeelte van het ander; zoo min als de ſchuldeisſcher, wanneer aan deezen de keuze gelaten is, een gedeelte van de ééne, en een gedeelte van de andere zaak, kan vorderen (2).

7°.) Doorgaans, wanneer iemand eene verbintenis van ééne en dezelfde zaak, ten behoeven van verſcheiden perſoonen, aangaat, of, omgekeerd, wanneer verſcheiden perſoonen te zamen zig, ten behoeven van één perſoon, verbinden, is elk hunner alleenlijk *voor zijn aandeel* ſchuldeisſcher of ſchuldenaar van die zaak. — Egter kan ook eene verbintenis aangegaan worden ten behoeven of ten lasten van *elk voor 't geheel*, wanneer dit het oogmerk van partijën is, zoodanig egter, dat de betaaling, *aan*, of *door* één van hun gedaan, allen bevrijdt. Dit noemt men eene *ſolidaire verbintenis* (3). — Naar den algemeenen regel heeft dezelve geen plaats, dan wanneer zij uitdrukkelijk bedongen wordt (4): uitgenomen in eenige weinige gevallen: b. v. wanneer Compagnons van een huis van negotie eenige verbintenis, ter

(1) *L.* 25. *ff. de contr. empt.*
(2) *L.* 8. §. 1. *ff. de legat.* 1.
(3) *t. t. ff. de duob. reis conſt.*
(4) *L.* 9. *pr. ff. d. t.*

ter zaake van hunnen koophandel, aangaan (1): of wanneer verſcheiden voogden met ééne en dezelfde voogdije belast zijn (2): of wanneer verſcheiden perſoonen gezamentlijk tot eene misdaad hebben medegewerkt, en tot ſchadevergoeding worden aangeſproken (3). — Wanneer verſcheiden perſoonen eene ſolidaire ſchuld aangaan, zijn zij ſchuldenaars voor het geheel, doch niet verder, dan ten aanzien van den ſchuldeisſcher; want onder elkanderen wordt de ſchuld verdeeld. — Zij hebben dus wel niet tegen den ſchuldeisſcher het voorregt van ſchuldſpitſing (4), (*beneficium diviſionis*,) maar de ſolidaire ſchuldenaar, die het geheel betaalt, heeft het regt, om aan zig te doen afſtaan de actiën, welken de ſchuldeisſcher voor het meerdere tegen de mede-ſchuldenaaren heeft; de ſchuldeisſcher vermag die ceſſie van actie aan hem niet te weigeren, wanneer hij die van hem vordert en indien hij buiten ſtaat was dezelve te kunnen geven, zoude hij zijn regt van ſolidaire vordering verliezen (5). — Indien één der ſolidaire ſchuldenaars, zonder ceſſie van actie te vorderen, betaald heeft, kan hij zig die ceſſie bij vervolg wel niet meer door den ſchuldeisſcher doen geven, vermits deszelfs geheele actie, door betaaling, is vernie-

(1) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 702, 703 & 704.

(2) VOET, *ad tit. ff. de magiſtr. conven. n.* 6.

(3) *L.* 11. §. 2. *ff. ad Leg. Aquil.* DE GROOT, *Inl.* 3 *B.* 34 *D.* §. 6.

(4) NEOSTADIUS, *Dec. Cur. Holl.* 49. V. D. BERG, *Nederl. Adv. Boek*, 3 *D. Conſ.* 235. *Beſl. Jurid. Caſ.* 24.

(5) *L.* 47. *ff. loc. cond.*

nietigd (1); maar hij is egter daarom niet verſtoken, om uit eigen hoofde van elk zijner mede-ſchuldenaaren het aandeel, waar voor elk hunner in de ſchuld gehouden is, te rug te eisſchen; aangezien zij mede-ſchuldenaars of Compagnons zijn van hem, die 't geheel betaald heeft, of, door hunne ſolidaire mede-verbintenis, als zijne borgen beſchouwd moeten worden (2).

8°.) Wanneer eene verbintenis *deelbaar* is, is elk erfgenaam van den ſchuldenaar niet verder aanſpraaklijk, dan voor het aandeel, waar voor hij erfgenaam is (3); en elk hunner kan volſtaan met zijn aandeel te betaalen. — Maar is de verbintenis *ondeelbaar*, zoo is elk ſchuldenaar voor 't geheel aanſprakelijk, ſchoon hij zig niet *in ſolidum* verbonden heeft (4); en elk der erfgenamen van den ſchuldeisſcher kan de ondeelbaare zaak voor 't geheel van den ſchuldenaar eisſchen (5); gelijk ook, wederkeerig, van elk der erfgenaamen van den ſchuldenaar de geheele zaak geeischt kan worden (6).

9°.) Om de naarkoming eener verbintenis te verzeren, en den ſchuldeisſcher wegens het niet uitvoeren van

(1) *L. 76. ff. de ſolut.*

(2) POTHIER, *van Contr. & Verbinten.* 1 *D. pag.* 297—302.

(3) *L.* 2. *C. de hered. act.*

(4) *L.* 192. *ff. de Reg. Jur.*

(5) *L.* 2. §. 2. *ff. de verb. oblig.*

(6) *L.* 11. §. 23. *ff. de legat.* 3. *L.* 2. §. 5. *ff. de verb. oblig.* — Over de deelbaarheid en ondeelbaarheid der verbintenisſen is opzettelijk gehandeld door POTHIER, *van Contr. & Verbint.* 1 *D. pag.* 312—371.

van dezelve ſchadeloos te ſtellen, is het dienſtig en gebruikelijk, om, bij wanvoldoening, eene *poenaliteit* te bedingen. — Wanneer de hoofd-verbintenis nietig is, volgt de nietigheid der poenaale verbintenis van zelf (1). — Maar, omgekeerd, brengt de nietigheid der poenaale verbintenis die der oorſpronglijke verbintenis niet met zig (2). — De poenaliteit, in geval van het niet naarkomen eener verbintenis bedongen, kan, wanneer zij onmatig is, door den Regter verminderd en bepaald worden (3). — Een ſchuldenaar, door aan een gedeelte van zijne verbintenis, met bewilliging van den ſchuldeisſcher, te voldoen, ontgaat de poenaliteit voor het betaalde gedeelte (4).

§ X.

Even gelijk, tot meerdere verzekering van den ſchuldeisſcher, dikwijls aan hem een reëel regt van pand of hijpotheek gegeeven wordt (5), zoo voegt men meenigmalen, tot een gelijk einde, bij de hoofd-verbintenis de accesſoire perſoneele verbintenis van eenen *Borg* (6). *Borgtogten.*

Borgtogt is een contract, waar bij iemand zig verbindt voor eenen ſchuldenaar, ten behoeven van den ſchuld-

(1) *L.* 129. §. 1. *ff. de Reg. Jur. L.* 69. *ff. de verb. oblig.*

(2) *L.* 97. *ff. de verb. oblig.*

(3) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 14.

(4) *L.* 9. §. 1. *ff. ſi quis caut. in jud.* — Zie voorts over de poenaale verbintenisſen POTHIER, *d. l. pag.* 372-415.

(5) Zie hier vooren *bladz.* 104.

(6) *pr. Inſt. de fidejuſſ.*

ſchuldeisſcher, om hem geheel of gedeeltelijk te betaalen, het geen de ſchuldenaar hem ſchuldig is, zig alzoo bij zijne verbintenis voegende.

Uit deeze gegevene beſchrijving vloeit voort: 1°.) Dat geene borgtogt beſtaan kan, of 'er moet eene beſtaanbaare hoofd-verbintenis van eenen principaalen ſchuldenaar zijn (1). — 2°.) Dat een borg den principaalen ſchuldenaar niet ontlast van zijne verbintenis, maar eene verbintenis aangaat, die bij de zijne komt: waar in een borg verſchilt van den geen, die de ſchuld van een ander overneemt (2). — 3°.) Dat een borg zig niet op eene beſtaanbaare wijze verbinden kan, dan tot de geheele of gedeeltelijke voldoening van dezelfde zaak, waar toe de principaale ſchuldenaar verbonden is (3). — 4°.) Dat een borg zig tot niets meerder (wel tot iets minder,) verbinden kan, dan waar toe de principaale ſchuldenaar verbonden is; het zij dit meerdere de hoegrootheid van de ſomme, of de conditiën der ſchuld betreft. — Doet hij dit evenwel, zoude hij alleenlijk tot het beloop der hoofd-verbintenis verbonden zijn, maar verder niet (4). — 5°.) Dat de vernietiging der prin-

(1) *L.* 178. *ff. de Reg. Jur.*

(2) Deezen noemt men *Expromiſſor. L.* 7. §. 8. *ff. de dol. mal.* J. AVERANIUS, *Interpr. Jur. Lib.* 2. *Cap.* 15.

(3) *L.* 42. *ff. de fidejuſſ.*

(4) Dit is alzoo in ons hedendaagsch Regt volgens de billijkheid aangenomen; VOET, *ad tit. ff. de fidejuſſ. n.* 4. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 499. tegen het voorſchrift van het Romeinſche Regt, naar 't welk eene borgtogt, voor eene grootere ſomme aangegaan, ten eenemaal nie

principaale verbintenis ook de vernietiging der borgtogt met zig brengt (1), en dat alle gronden van verdediging, die de principaale ſchuldenaar tegen den ſchuldeisſcher heeft, b. v. van gepleegd bedrog of geweld, ook aan den borg toekomen (2): ten waare die verdediging aan den perſoon van den principaalen ſchuldenaar bijzonder eigen was; b. v. wanneer de principaale ſchuldenaar ceſſie van goederen gedaan heeft, en dus, alvoorens hij tot beter fortuin gekomen is, niet kan worden aangeſproken, kan de borg zig daar mede niet behelpen (3). — 6°.) Dat de borgtogt te niet gaat, wanneer de beide qualiteiten van principaalen ſchuldenaar en borg zig in één en denzelfden perſoon vereenigen, b. v. wanneer de één des anders erfgenaam wordt (4).

Borgtogten worden geſteld, *of* uit hoofde van overeenkomst; — *of* uit kragte van de wet; b. v. die door een vrugtgebruiker tot weder-oplevering der goederen geſteld wordt; — *of* op bevel van den Regter; b. v. als penningen uit de conſignatie zullen worden geligt.

Onder de perſoonen, die voor een ander geen borg blijven mogen, telt men in 't bijzonder de *vrouwen*, wier

nietig was. C. F. WALCHII, *Introd. in Controv. Jur. Civ. Sect.* 3. *Cap.* 4. *Membr.* 2. *Subſ.* 2. §. 7. *pag.* 563. J. AVERANII, *Interpr. Jur. Lib.* 2. *Cap.* 3.

(1) *L.* 4. *C. de fidejuſ.*

(2) *L.* 7. §. 1. *L.* 19. *ff. de except.*

(3) POTHIER, *van Contr. en Verbinten.* 1 *D. pag.* 435—448.

(4) *L.* 93. §. 2. *& fin. ff. de ſolut. L.* 5. *ff. de fidejuſ. L.* 4. *C. eod.*

wier borgtogtelijke verbintenisſen het *Vellejaanſche Raadsbeſluit* kragteloos maakte (1). Zelfs dan, wanneer zij voor haare mannen borg bleven (2). — Egter is het algemeen in de Practijk aangenomen, dat de vrouwen van dit voorregt afſtand kunnen doen (3).

Wanneer een borg niet uit hoofde van overeenkomst, maar uit kragte van de wet, of op bevel van den Regter, geſteld moet worden, behoort hij een gegoed man te zijn, die ook daar ter plaatſe gemakkelijk kan worden aangeſproken (4). — Dit noemt men een borg, die *gejuſtificeerd* kan worden. — Indien dusdanig een borg, bij vervolg van tijd, inſolvent wierd, kan de ſchuldenaar verpligt worden eenen anderen borg te ſtellen (5).

Men kan zig tot borg ſtellen, voor welken ſchuldenaar, en ten behoeven van welken ſchuldeisſcher het ook zij; — zonder onderſcheid ook, van welken aart de hoofd-verbintenis zijn moge (6), ten waare dezelve bij de wet als onbeſtaanbaar was afgekeurd (7). — Men kan zig tot borg ſtellen, niet alleen voor eene principaale verbintenis, maar ook voor

(1) *t. t. ff. & C. ad SCt. Vellej.*

(2) *Auth. ſi qua mulier C. eod.*

(3) DE GROOT, *Inl.* 3 *B.* 3 *D.* §. 18 & 19. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 496.

(4) *L.* 2. *ff. qui ſatisd. cog.*

(5) *L.* 10. §. 1. *ff. qui ſatisd. cog. L.* 4. *ff. de ſtipul. Prætor.*

(6) *L.* 1. *L.* 16. §. 3. *ff. de fidejuſſ.*

(7) *L.* 16. §. 1. *ff. ad SCt. Vellej. L.* 14. *C. eod. L.* 70. §. *ult. ff. de fidejuſſ.*

voor eene borgtogt. Deezen noemt men *agterborgen.* — Voorts niet alleen voor eene reeds aangegaane verbintenis, maar ook voor eene verbintenis, die nog aangegaan moet worden (1).

Eene borgtogt kan aangegaan worden, of bij eene Gerechtelijke, of bij eene Notariaale, of zelfs bij eene onderhandſche acte, mits maar duidelijk blijke van het oogmerk om zig als borg te verbinden; want b. v. de verzekering, dat iemand een braaf en gegoed man is, die wel betaalen zal, bevat daar door juist nog geene borgtogt (2).

In de uitlegging van borgtogten moet men op de uitgeſtrektheid der bewoordingen naauwkeurig letten (3). — Zijn die bewoordingen algemeen en onbepaald, wordt de borg geacht zig verbonden te hebben tot alle de verbintenisſen van den principaalen ſchuldenaar, voortſpruitende uit het contract, waar voor hij borg gebleven is (4). — Hoe uitgeſtrekt en algemeen eene bortogt ook zij, zij ſtrekt zig niet verder uit, dan tot de verbintenisſen, die uit het contract zelven, en niet uit eene vreemde oorzaak voortſpruiten (5).

Borgtogten gaan te niet op alle die zelfde manieren, waar door andere verbintenisſen te niet gaan. — Egter kan eene borg zig niet van de borgtogt ontſlagen rekenen, om dat de ſchuldeisſcher aan den principi-

(1) *L.* 6. §. *ult. ff. de fidejuſ.*

(2) VOET, *ad tit. ff. mand. n.* 4.

(3) *L.* 68. §. 1. *ff. de fidejuſ.*

(4) *L.* 52. §. 2. *ff. de fidejuſ. L.* 2. §. 11 & 12. *ff. de adm. rer. ad civit. pertin. L.* 54. *ff. locat.*

(5) *L.* 54. *ff. de fidejuſ. L.* 68. *L.* 73. *ff. eod.*

cipaalen ſchuldenaar uitſtel van betaaling gegeven heeft, zonder den borg daar in te kennen (1); want zoo hij niet langer had willen verbonden blijven, had hij de borgtogt aan den ſchuldeisſcher moeten doen opzeggen (2).

Bij de wet zijn aan de borgen verſcheiden aanmerkelijke voorregten vergund. — I. Het voorregt van uitwinning, (*Beneficium ordinis ſeu excuſſionis*,) waar door de borg den ſchuldeisſcher, die de betaaling van zijn agterwezen vordert, kan verwijzen, om eerst en alvoorens de goederen van den principaalen ſchuldenaar uit te winnen (3). — Meestal egter wordt hier van door den borg afſtand gedaan; het welk hij ook geacht wordt ſtilzwijgende gedaan te hebben, wanneer hij zig ſtelt tot *borg en principaal* (4). — II. Het voorregt van ſchuldſplitſing, (*Beneficium diviſionis*,) waar door, wanneer verſcheiden perſoonen zig tot borgen ſtellen voor eenen principaalen ſchuldenaar van dezelfde ſchuld, elk hunner, die door den ſchuldeisſcher voor het geheel wordt aangeſproken, vorderen kan, dat hij zijnen eisch tusſchen hem en zijne medeborgen verdeele, voor zoo verre de laatstgemelden niet inſolvent zijn (5). — Ook hier van wordt bij de acte van borgtogt meestal afſtand gedaan. — III. Het voorregt,

(1) Zie mijne *Verz. van Gewijsden*, 1 *D. Caſ.* 34.

(2) *L.* 38. *ff. mand. L.* 10. *C. eod.*

(3) *Nov.* 4. *Cap.* 1. POTHIER, *van Contr. & Verb.* 1 *D. pag.* 481—494.

(4) VOET, *ad tit. ff. de fidejuſ. n.* 16.

(5) §. 4. *Inſt. de fidejuſ.* POTHIER, *d. l. pag.* 494—506.

regt, om, bij het doen der betaaling, van den ſchuldeisſcher te vorderen, dat deeze hem alle zijne regten en actiën afſtaa, zoo tegen den principaalen ſchuldenaar, voor wien hij borg gebleven is, als tegen alle andere perſoonen, die voor deeze ſchuld aanſprakelijk waren (1). (*Beneficium cedendarum actionum.*)

Na dat de borg betaald heeft, indien hij zig door den ſchuldeisſcher ceſſie van actie heeft doen geven, kan hij dezelve tegen den ſchuldenaar te werk liggen, even gelijk de ſchuldeisſcher zoude hebben kunnen doen. — Indien hij verzuimd heeft deeze ceſſie te bekomen, heeft hij des niettemin uit eigen hoofde eene actie tegen den principaalen ſchuldenaar, om zig het voor hem betaalde te doen te rug geven (2). — Ook heeft hij, wanneer verſcheiden perſoonen zig tot borgen geſteld hebben, bevoegdheid, om van elk hunner derzelver aandeel, in de door hem voor 't geheel betaalde ſchuld, te rug te vorderen (3).

VIJFTIENDE AFDEELING.

Van Verbintenisſen uit Contracten, en Quaſi-Contracten.

§ I.

Hier mede den aart, de verſchillende wijzigingen, en de gevolgen der verbintenisſen, in 't algemeen, af- *Overgang tot deeze Afdeeling.*

(1) *L.* 17. *ff. de fidejuſ. L.* 21. *C. eod.*

(2) VOET, *ad tit. ff. de fidejuſ. n.* 31. POTHIER, *d. l. pag.* 508—521.

(3) POTHIER, *d. l. pag.* 533—538.

afgehandeld hebbende, ſtaat ons nu te onderzoeken, wat in elke zoort van contract of quaſi-contract, waar uit eene verbintenis voortſpruit, bijzonderlijk plaats heeft.

Schenking of Donatie.

I. Wij beginnen met *Schenking*, of *Donatie*, zijnde eene overeenkomst, waar bij iemand, uit milddadigheid, onherroepelijk iets afſtaat, ten voordeele van een ander, die zulks aanneemt (1). — Zeer dikwils, ja meestal, hebben zij haaren grond in de belooning van, en de dankbaarheid voor voorige gedaane dienſten (2). — Zomtijds is de overdenking des doods, of van een dreigend doodelijk gevaar, de grondſlag der Donatie, welke men dan noemt *gifte ter zaake des doods* (3), daar zij anderzints genoemd wordt *gifte onder de levenden*.

Elk, die het vrije beheer van zijne goederen heeft, kan ſchenking doen (4), aan een ieder, wien de wet niet verbiedt de ſchenking aan te nemen. — Zoo kan een vader niet ſchenken aan zijnen onmondigen zoon, die nog onder zijne magt is (5). — Geene egtgenoten aan elkander, dan voor zoo verre die Donatie met den dood bevestigd wordt (6): — Geene getrouwde vrouw, zonder toeſtemming van haaren man; maar wel de man buiten zijne vrouw, ten waare uit de omſtandigheden een opzettelijk oogmerk bleek

(1) *t. t. Inſt. D. & C. de donat.*

(2) VOET, *ad tit. ff. de donat. n.* 3.

(3) *t. t. ff. de mort. cauſ. don.*

(4) *L.* 12. *C. de donat. L.* 21. *C. mand.*

(5) DE GROOT, *Inl.* 3 *B.* 2 *D.* §. 8. VOET, *ad tit. ff. de donat. n.* 6.

(6) *t. t. ff. de donat. int. vir. & ux.*

bleek om haar te benadeelen (1). — Geen minderjarige aan zijnen voogd, geen kwistgoed aan zijnen Curateur, geen zieke aan zijnen Geneesheer; vooral wanneer die donatiën eenig het minste voorkomen van onmatigheid hebben (2).

Al wat verkoopbaar is, kan gedonateerd worden (3). — Niet alleen een bijzonder ſtuk goed, maar ook een zeker geheel; b. v. eene erffenis, die op den gever vervallen is (4). — Eene ſchenking egter van *alle* zijne goederen, als waar door iemand zig de magt beneemt, om testament te kunnen maken, is onbeſtaanbaar (5).

Geene donatie is van waarde, of zij moet door den donataris worden aangenomen (6); zonder onderſcheid, of die aanneming gedaan worde bij de acte zelve, of bij eenen brief, of op eene andere wijze, mits 'er maar voldoende van blijke (7).

Het geen bij de Romeinſche wetten was vastgeſteld, dat eene donatie boven de vijf honderd *aurei* openbaarlijk moest geregistreerd worden, heeft zoodanig bij ons wel geen plaats (8); doch moeten onroerende gedonateerde goederen voor den Regter worden overgedragen, en daar van de veertigſte penning be-

(1) VOET, *ad tit. ff. de rit. nupt. n.* 54.

(2) VOET, *ad tit. ff. de donat. n.* 9.

(3) *L.* 14. *C. de donat.*

(4) *L.* 28. *ff. eod.*

(5) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 2 *D.* §. 11. LOENIUS, *Deciſ. Caſ.* 123. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 487.

(6) *L.* 10. *ff. de donat.*

(7) VOET, *ad tit. ff. de donat. n.* 12.

(8) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 2 *D.* §. 15.

betaald (1): gelijk ook van de goederen, die bij verſterf Collateraal onderworpen zijn, die zelfde Impost in geval van gifte onder de levenden betaald moet worden (2).

Het gevolg eener beſtaanbaare donatie is, dat de donataris eene actie heeft tegen den gever, om hem in 't bezit van het gedonateerde te ſtellen (3): — dat de eigendom van het gedonateerde door levering overgaat, zonder dat egter de gever gehouden is het goed te vrijën en te waaren (4): — dat zij uit haaren aart onherroepelijk is (5).

Die onherroepelijkheid lijdt egter deeze en geene uitzonderingen: — 1°.) Uit hoofde van verregaande ondankbaarheid of mishandeling (6). — 2°.) Uit hoofde dat de gever eener donatie van groote waarde naderhand wettige kinderen teelt (7), — 3°.) Wanneer de donatie zoo onmatig is, dat daar door de kinderen in hunne Legitime benadeeld worden (8); in welk geval zij egter niet voor 't geheel, maar enkel voor het inofficieuſe gedeelte, vernietigd wordt.

(1) *Ordonn. op den 40ſten penn. van 9 Meij* 1744.

(2) *Ordonn. op 't Collateraal van* 11 *Maart* 1723. *Art.* 1.

(3) *L.* 35. *C. de donat.*

(4) VOET, *ad tit. ff. de evict. n.* 13.

(5) *L.* 35. §. *ult. C. de donat. L.* 5 *C. de revoc. donat.*

(6) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 2 *D.* §. 17. VOET, *ad tit. ff. de donat. n.* 22—25.

(7) *L.* 8. *C. de revoc. donat.* VOET, *ad tit. ff. de donat. n.* 27. *ſeqq.*

(8) *t. t. C. de inoff. donat.*

wordt (1). — Indien het eene gifte is ter zaake des doods, als welke door den gever, bij levenden lijve, ten allen tijde mag worden wederroepen (2).

§ II.

Eene andere zoort is het *Contract van Leening*, het welk van onderscheiden aart is, naar mate het verkeert omtrent zaaken, die door het gebruik al of niet vergaan. Het eerste noemt men *Verbruik-leening*, het andere *Bruik-leening* (3). *Leening.*

II. *Verbruik-leening* is een contract, waar bij de eene contractant den eigendom van eene geldsomme, of van eene zekere hoeveelheid van dingen, die door het gebruik vergaan (4), overdraagt aan den anderen contractant, die zig verbindt, om even zoo veel, van gelijke qualiteit, te rug te geven (5). *Verbruik-Leening.*

Tot het wezen van dit contract behoort: *a*) Dat het onderwerp van het zelve is, of eene somme gelds, of eene zaak, die, gebruikt wordende, te niet gaat, b. v. graanen, olie, wijn, brandhout, enz. — Men kan hier toe schier alles brengen, wat toegewogen, toegeteld, of toegemeten wordt (6). — *b*) Dat dit geld of ander goed door den uitleener aan den geen, die het ter leen neemt, worde overgegeven. Zonder die overgifte en dadelijke levering kan

(1) *L.* 7. *C. de inoff. donat.* DE GROOT, *Inl.* 3 *B.* 2 *D.* §. 19. VOET, *ad tit. ff. de donat. n.* 37.

(2) §. 1. *Inst. de donat.*

(3) *Mutuum.* — *Commodatum.*

(4) *Res fungibiles.*

(5) *L.* 2. *ff. de reb. cred.*

(6) *d. L.* 2. §. 1.

kan deeze handeling niet beſtaan (1). — *c*) Dat de eigendom van het geleende aan den opnemer overgaat (2). — De uitleener moet 'er dus eigenaar van zijn (3). — *d*) Dat de opnemer verpligt zij, zoo veel van gelijke qualiteit te rug te geven; offchoon ook inmiddels de prijs van dat goed geſtegen of gedaald zoude mogen zijn (4). — *e*) Dat de beide contractanten het omtrent dat alles, door wederzijdſche toeſtemming, eens zijn (5).

Uit dit contract, als ſlechts van de één zijde verbindende, vloeit voort eene *actie*, aan den uitleener, of zijne erfgenaamen, tegen den opnemer, of zijne erfgenaamen, tot te rug gave van eene gelijke geldſomme, of van eene gelijke hoeveelheid van die zelfde zoort van zaken, als ter leen gegeven is (6), en zulks na verloop van zekeren tijd, bij het contract bepaald, of anders door den Regter in billijkheid te bepaalen (7).

§ III.

Renten of Interesſen. In leeningen, vooral van geldſommen, worden zeer dikwils *renten* of *interesſen* bedongen. — Hieromtrent ſtaat aan te merken; 1.) Dat dit beding niet mag te boven gaan den penning zestien, of *zes per-*

(1) VOET, *ad tit. ff. de reb. cred. n.* 4.

(2) *d. L.* 2. §. 2.

(3) *d. L.* 2. §. 4.

(4) VOET, *d. t. n.* 24. J. AVERANIUS, *Interpr. Jur. Lib.* 3. *Cap.* 11 & 12.

(5) *L.* 18. §. 1. *ff. eod.*

(6) VOET, *d. t. n.* 15. *ſeqq.*

(7) VOET, *d. t. n.* 19.

percent (1). — Meerder te bedingen, wordt gehouden voor *woeker*, en is ſtrafbaar. — 2.) Dat interesſen ook zomtijds buiten beding verſchuldigd zijn, uit hoofde van verzuim of nalatigheid in de voldoening. — Wanneer die voldoening op eenen zekeren tijd bepaald is, gaan de interesſen van dien dag in. — Is 'er geen tijd bepaald, zijn dezelve verſchuldigd van den dag af, dat de ſchuldenaar in regten is aangeſproken (2). — Deeze interesſen buiten beding worden egter niet hooger berekend, dan tegen *vier percent* (3). — 3.) Dat de opgeloopene interesſen de hoofdſomme niet mogen te boven gaan (4). — 4.) Dat geene interesſen van interesſen berekend mogen worden, noch de hoofdſomme daar mede mag worden verhoogd (5).

§ IV.

III. Wanneer de leening betreft zulke dingen, die door het gebruik niet vergaan, noemt men dezelve *Bruikleening*, zijnde een contract, waarbij de één aan den ander voor niet een zeker goed overgeeft, om 'er zig tot een bepaald gebruik van te bedienen, en waar bij hij, die het ontfangt, zig verbindt, om dat goed, na dat het ten beſtemden gebruike gediend zal hebben, te rug te geven (6). *Bruikleening.*

Tot het wezen van dit contract behoort: *a*) Dat 'er

(1) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 10 *D. n.* 29. LOENIUS; *Deciſ. Caſ.* 21. VOET, *ad tit. ff. de uſur. n.* 3 & 11.

(2) VOET, *d. n.* 11.

(3) ZURCK, *vote Renten*, §. 1. *n.* 3.

(4) VOET; *ad d. t. n.* 19.

(5) *L.* 28. *C. de uſur.* VOET; *ad d. t. n.* 20.

(6) *t. t ff. & C. commod.*

'er een zeker goed zij, het welk ter leen gegeven wordt. Daar toe dienen alle zaaken, die in den handel zijn, vooral *roerende* goederen; b. v. een rijdtuig, een paard, een boek, enz. maar ook zomtijds *onroerende;* zoo leent de eene vriend aan den ander zijne kelder, zijn zolder, eene kamer in zijn huis, enz. (1). — Dingen, die niet verkoopbaar zijn, zijn ook niet leenbaar; b. v. verboden boeken (2). — Zaken, die door 't gebruik vergaan, zijn ongeschikt voor deeze handeling, ten waare zij geleend worden, enkel om tot pronk te dienen (3). — *b*) Dat het goed tot een zeker bepaald gebruik geleend worde. — Die bepaaling moet stipt gevolgd worden, of men maakt zig schuldig aan eene zoort van dieverije (4). — Ook is hij, die iets ter leen ontfangt, gehouden, alle mogelijke zorge aan te wenden, dat het goed behouden blijve, en niet bederve (5). — Alle agteloosheid in dit opzigt verpligt hem tot schade-vergoeding (6), en niets kan hem daar van verschoonen, dan onoverkomelijk geweld, of onheil (7). — *c*) Dat het gebruik *om niet* worde toegestaan, anders is het geene bruikleening, maar huur (8). — *d*) Dat *de-*

(1) *L.* 1. §. 1. *ff. d. t.*

(2) *L.* 6. *C. de pact.*

(3) *L.* 3. §. *ult. L.* 4. *ff. commod.*

(4) *L.* 5. §. 8. *ff. eod. L.* 1. §. *ult. L.* 40. *ff. de furt.*

(5) *L.* 1. §. 4. *ff. de obl. & act. L.* 5. §. 2. *ff. commod.*

(6) *L.* 20. *L.* 21. §. 1. *ff. commod.*

(7) *L.* 5. §. 4. *ff. commod. L.* 1. §. 4. *ff. de obl. & act.*

(8) §. 2. *in fin. Inst. quib. mod. re contr. obl. L.* 59. §. 3. *ff. de præscr. verb.*

dezelfde zaak, die ter leen gegeven is, ook weder in denzelfden ſtaat worde te rug gegeven (1). — En zulks na verloop van den bedongen tijd, of van zulk eenen tijd, als tot het gebruik vereischt wordt, des noods door den Regter te bepaalen (2). — Zomtijds geſchiedt de leening eenvouwdig tot wederzeggens toe (3).

Uit dit contract vloeit eene tweërleie actie voort. — De *eerſte* (4) komt toe aan den uitleener tegen den geen, die ter leen ontvangen heeft, en zijne erfgenamen, tot te rug gave van het geleende goed, of de waarde van hetzelve, indien de te rug gave door zijne ſchuld onmogelijk geworden is; voorts tot vergoeding van alle ſchade, door bederf van het goed, of door niet tijdig gedane te rug gave, veroorzaakt; en eindelijk tot overgifte van alle vrugten, welken het geleende goed inmiddels heeft voortgebragt (5). — De *andere* actie (6) komt toe aan den geen, die ter leen ontfangt, tegen den uitleener, om ſchadeloos geſteld te worden; b. v. als het geleende goed een gebrek had, aan den uitleener bekend, het welk ſchade heeft te weeg gebragt; als hij buitengewoone kosten aan het goed heeft moeten doen; als de uitleener, of iemand van zijnent wege, hem in 't gebruik belemmerd heeft (7).

§ V.

(1) *L.* 3. §. 1. *L.* 19. *ff. commod.*
(2) *L.* 5. *pr. L.* 17. §. 3. *ff. eod.*
(3) *L.* 1. *ff. de precar.*
(4) *Actio commodati directa.*
(5) VOET, *ad tit. ff. commod. n.* 2—7.
(6) *Actio commodati contraria.*
(7) VOET, *ad d. t. n.* 8. *ſeqq.*

§ V.

Bewaargeving.

IV. *Bewaargeving* (1) is een contract, waar bij iemand eenig goed te bewaaren geeft aan een ander, die zig met deeze bewaaring om niet belast, en zig verbindt, om het goed te rug te geven, zoo dra het gevorderd wordt (2).

De goederen, die in bewaaring gegeven worden, moeten zijn *lichamelijke*, en wel *roerende* goederen. — Op *onroerende* goederen is dit contract niet toepasselijk, vermits dezelve niet verplaatst kunnen worden, maar altijd weder te vinden zijn: en geeft men, b. v. buiten s' Lands vertrekkende, de sleutels van zijn huis aan eenen vriend, is zulks meer eene bewaargeving van die sleutels, en van de meubilen, tot welken men door dit middel toegang heeft, dan wel van het huis zelven (3).

De aart van dit contract vordert tot deszelfs vereischten: *a*) Eene overlevering van het goed, het welk in bewaaring wordt gegeven. — *b*) Dat het goed overgegeven worde met oogmerk, om het te bewaaren. Geschiedt zulks met een ander oogmerk, dan is het ook eene andere zoort van contract (4). — *c*) Dat men die bewaaring *om niet* op zig neme: want wordt 'er iets voor bedongen, is het een contract van huur (5). — *d*) Dat de contracteerende partijen het, door wederzijdsche toestemming, eens zijn,

(1) *Depositum.*

(2) *t. t. ff. & C. depos.*

(3) POTHIER, *Traité du Contrat de Depot, Chap.* 1. *Art.* 1. §.

(4) *L.* 8. *ff. mand. L.* 1. §. 12. & 13. *ff. depos.*

(5) *L.* 1. §. 8. *ff. depos.*

zijn, het zij dezelve verklaard worde bij monde, of bij geſchrifte, uitdrukkelijk, of ſtilzwijgende (1).

Eene tweërleie actie is weder het gevolg van dit contract. — De *eerſte* (2) komt toe aan hem, die in bewaaring geeft, tegen den geen, die in bewaaring genomen heeft, of zijne erfgenamen, tot te rug gave van het in bewaaring gegeven goed, en tot vergoeding van de ſchade, die door zijne ſchuld of nalatigheid aan dat goed is overgekomen (3). — De *andere* actie (4) wordt verleend aan den geen, die in bewaaring neemt, tegen hem, die geeft, om ſchadeloos geſteld te worden; b. v. wegens alle uitſchotten, welken hij, tot bewaaring van dat goed, heeft moeten doen; voorts wegens alle nadeelen, welken hij ter dier zaake buiten zijne ſchuld eenigzints heeft geleden (5): ter bekoming van al het welk hij regt van *retentie* op 't goed heeft, tot zoo lang hij daar van is voldaan (6).

§ VI.

Sequeſtratiën en Conſignatiën.

Met het contract van Bewaargeving hebben zeer veel overeenkomst de *Sequeſtratiën* en *Conſignatiën* (7).

Sequeſtratie is de bewaaring van eenig goed, waar over geſchil is, onder een derden, bij overeenkomst, of

(1) *L.* 1. §. 8. *ff. naut. caup. ſtabul.*

(2) *Actio depoſiti directa.*

(3) VOET, *ad tit. ff. depos. n.* 4—9.

(4) *Actio depoſiti contraria.*

(5) VOET, *ad d. t. n.* 10.

(6) LEYSER, *Medit. ad ff. Tom.* 3. *Spec.* 176. *Med.* 2 & 3.

(7) POTHIER, *Traité du Contrat de Depot, Chap.* 4.

of door den Regter bepaald, om, wanneer het geſchil beſlist zal zijn, te worden overgegeven aan den geen, die tot dat goed gerechtigd verklaard wordt (1). — Door den Regter wordt zulk eene Sequestratie gelast; b. v. wanneer hij eenen bewaarder ſtelt bij gearresteerde goederen; wanneer een boedel, om beſlommering van ſchulden, zonder beheering verlaaten is; of eene nalatenſchap agtergebleven, waar van men de erfgenamen niet weet.

Conſignatie beſtaat in de ontfangst en bewaaring van gelden, waar van de waare gerechtigde onzeker is (2). — Men maakt hier van gebruik, wanneer een ſchuldenaar niet wil belast blijven met penningen, welken zijn ſchuldeisſcher niet wil ontfangen, of niet kan ontfangen, om dat een derde 'er arrest op gelegd heeft. — Men brengt ook in de conſignatie de gelden, die bij executoriale verkoop van eenig onroerend goed gekomen zijn, en waar over, eer zij uitgekeerd kunnen worden, præferentie moet worden gehouden.

§ VII.

Pandgeving. V. Schoon het regt, het welk een ſchuldeisſcher heeft op het goed, het welk hem door zijnen ſchuldenaar, tot meerdere zekerheid van zijn agterwezen, is ter hand geſteld, behoort onder de reële regten (3); zoo is egter de overeenkomst zelve, waar bij het pand geſteld wordt, *Pandgeving* genaamd, van dien aart, dat zij perſoneele verbintenisſen en ac-

(1) *L.* 110. *ff. de verb. ſign. L.* 17. *ff. depos. L.* 5. *C. eod.*

(2) VOET, *ad tit. ff. de ſolut. n.* 29.

(3) Zie hier boven de *XII. Afdeel. bl.* 104. *en volgg.*

actiën voortbrengt (1).

De *eerſte* (2) van die actiën komt toe aan den ſchuldenaar, die zijne ſchuld, met de intereſſen, geheel heeft afbetaald (3), tegen den ſchuldeisſcher, tot te rug gave van het verpande goed, of van de waarde van dien, zoo het, door des ſchuldeisſchers verzuim, is verloren geraakt; voorts tot vergoeding van de ſchade, die, door des ſchuldeisſchers ſchuld, aan het goed is overgekomen; en eindelijk tot overgifte en verantwoording van alle de vrugten, die van het verpande goed gekomen zijn; ten waare bij de pandgeving bedongen was (4), dat de ſchuldeisſcher de vrugten, in plaats van intereſſen, genieten zoude. — Het ſpreekt van zelf, dat, wanneer de ſchuldeisſcher, bij gebreke van betaaling, het pand verkogt heeft, deeze actie dan niet meer kan ſtrekken tot te rug gave van het goed, maar tot het doen van rekening en verantwoording wegens dien verkoop, en overgifte van het overſchot, het geen 'er, na afbetaaling der ſchuld, zoude mogen zijn (5).

De *andere* actie (6) komt toe aan den ſchuldeisſcher, tegen den ſchuldenaar, om ſchadeloos geſteld te worden; b. v. wanneer hij hem eenig goed heeft te pand gegeven, het welk hem niet toebehoorde, of reeds aan een ander verbonden was, of door een inwendig gebrek geene genoegzaame waarde had, en dus

(1) *t. t. ff. de pignor. act.*
(2) *Actio pignoratitia directa.*
(3) *L. 9. §. 3. ff. de pign. act.*
(4) *Pactum antichresticum.*
(5) VOET, *ad tit. ff. de pign. act. n. 2—9.*
(6) *Actio pignoratitia contraria.*

dus aan den ſchuldeisſcher tot geene verzekering dienen konde; — zoo ook wanneer de ſchuldeisſcher, tot behoud van het goed, eenige noodzakelijke kosten heeft moeten uitſchieten (1).

§ VIII.

Koop en Verkoop.

VI. Onder alle handelingen in de menſchelijke zamenleving is 'er geene gewooner, noch meenigvuldiger, dan *Koop en Verkoop.* — Men verſtaat daar door de overeenkomst, om een zeker goed, voor eenen bepaalden prijs, aan een ander over te doen (2). — Drieledig zijn derhalven de vereischten in een koop: het *goed*, de *koopprijs*, de *wederzijdſche toeſtemming*.

Er moet een zeker *goed* aanwezig zijn, het welk verkogt en gekogt wordt, want geen koop beſtaat, als het goed 'er nooit geweest is, of 'er nu niet meer is (3). — Egter kunnen *toekomende* dingen verkogt worden; b. v. de vrugten, die dit jaar op zeker land zullen wasſen (4). — Zelfs kan men de *hoop* of *verwagting* van eene zaak verkoopen. Dus, al is 'er dit jaar een volkomen misgewas, is de koopprijs verſchuldigd, en wederkeerig, al is de oogst zoo voordeelig, dat hij de waarde van den koopprijs zes- of meer-malen te boven gaat, komen alle die vrugten ten voordeele van den kooper (5). — Zijn eigen goed

(1) VOET, *ad d. t. n.* 10.

(2) *L.* 5. §. 1. *ff. de præſer. verb.* DE GROOT, *Inl.* 3 *B.* 14 *D.* §. 1.

(3) *L.* 1. *L.* 7. *ff. de her. vel act. vend. L.* 15. *pr. L.* 57. *pr.* §. 1. *&.* 3. *ff. de contr. empt.*

(4) *L.* 8. *pr. L.* 78. §. 3. *ff. de contr. empt. L.* 25. *ff. de act. empt.*

(5) *L.* 8. §. 1. *L.* 11. §. *ult. L.* 12. *ff. de act. empt.*

goed kan niemand koopen (1), maar wel een goed, waar van men alleen het vrugtgebruik heeft (2), of het welk men met een ander gemeen heeft, te weten, voor zoo veel des mede-eigenaars aandeel betreft (3).

Het tweede wezentlijk vereischte van koop is de *koopprijs* (4). — Deeze kan alleen beſtaan in *geld* (5); want wordt eenig ander goed in de plaats gegeven, is het geen koop, maar *ruiling* (6). — Deeze prijs moet zijn *waar*, en niet verdigt, of in ſchijn; anders is de handeling eene *donatie* (7); en *bepaald*, het zij uit zig zelven, het zij door eene verwijzing tot iets anders; b. v. als ik u verkoop mijn land, voor denzelfden prijs de mergen, als waar voor Pieter zijn land gekogt heeft (8). — Men kan den koopprijs wel aan de bepaaling van een derden, maar niet van één der contractanten, overlaten (9).

Een hoofd-vereischte in koop en verkoop is de wederzijdſche *toeſtemming* (10). — Derhalven wordt niemand tegen wil en dank gedwongen te verkoopen.

(1) *L.* 16. *pr. L.* 39. *ff. L.* 4. *L.* 10. *C. de contr. empt.*

(2) *L.* 16. §. 1. *ff. eod.*

(3) *L.* 18. *pr. ff. eod.*

(4) *L.* 72. *pr. ff. eod.*

(5) §. 2. *Inſt. de empt. vend.*

(6) *d.* §. 2. *L.* 1. *pr.* & §. 1. *ff. de contr. empt.*

(7) *L.* 21. *C. de transact. L.* 3. *L.* 9. *C. de contr. empt.*

(8) *L.* 7. §. *ult. L.* 37. *ff. de contr. empt.*

(9) *L.* 35. §. 1. *ff. L. ult. C. eod.*

(10) *L.* 1. §. *ult. L.* 2. *C. eod. L.* 55. *ff. de obl.* & *act.*

pen (1); ten waare de Overheid een zeker goed ten algemeenen nutte behoeft, en het dus den eigenaar, tegen eene billijke vergoeding, doet afftaan (2). — Deeze toeſtemming moet zijn vrijwillig en ongedwongen; zonder dat bedrog, vreeze, of dwaling, aan de contractanten hinderlijk geweest zijn (3).

Alle dingen, die van den handel niet zijn uitgeſloten, zijn verkoopbaar (4). — Onder de uitgeſlotene behooren de dingen, die tot gewijd gebruik, of tot Lands of Stads dienst beſtemd zijn (5); — goederen, waar van de vervreemding, bij uiterſten wil, verboden is (6); — geſtolene goederen (7); — contrabande waaren, om aan den vijand te verkoopen (8); — gereedſchappen, tot Fabrieken behoorende, om naar buiten s'Lands te vervoeren (9); — huizen, om af te breken, zonder vooraf verkregene toelating (10); — winkelgoederen, om daar mede langs

(1) *L.* 71. *ff. L.* 11. *L.* 13. *L.* 14. *C. eod.*

(2) Zie hier boven *bladz.* 59.

(3) Zie hier boven *bladz.* 116—118.

(4) *L.* 6. *pr. L.* 34. §. 1. *ff. de contr. empt.*

(5) *L.* 6. *pr. L.* 22. *L.* 23. *L.* 24. *L.* 51. *L.* 62. §. 1. *ff. eod.*

(6) *L. ult.* §. 2 & 3. *C. comm. de legat.*

(7) *L.* 34. §. 3. *ff. de contr. empt.*

(8) VOET, *ad tit. ff. de contr. empt. n.* 18.

(9) *Plac. Gener.* 17 *April* 1624. *G. P. B.* 1 *D. pag.* 1164. — *Plac. Gener.* 17 *Octob.* 1753. *G. P. B.* 8 *D. pag.* 1281. — *Plac. Gener.* 18 *Junij* 1755. *ibid. pag.* 1286. — *Plac. Gener.* 31 *Jann.* 1776. *G. P. B.* 9 *D. pag.* 1345.

(10) *Public. Holl.* 23 *Junij* 1797.

langs de huizen rond te loopen, het welk men gewoon is *ventjagerije* te noemen (1). — Eens anders goed is niet verkoopbaar (2); doch heeft de verkooper, willens en wetens, eenen onkundigen kooper daar mede misleid, is hij tot ſchade-vergoeding gehouden (3).

Koop wordt gehouden voor *voltrokken*, zoo dra de contractanten het wederzijds eens zijn, wat, hoedanig, en hoe veel verkogt is, en voor welken prijs (4). Tot deszelfs volkomenheid is niets anders noodig, dan de toeſtemming; en geenzints de levering van het goed (5), noch de toetelling van den koopprijs (6), noch de voltrekking van het geſchrift, ten waare dit laatſte uitdrukkelijk was overeengekomen (7). — Eene conditioneele koop is niet volkomen, dan wanneer de conditie vervuld is (8). — In dingen, die bij het gewigt, het getal, of de maat verkogt zijn, is de koop niet volkomen, voor dat de toeweging, toetelling, of toemeting geſchied is (9).

§ IX.

(1) *Plac. Holl.* 12 *April* 1749. *Publ.* 12 *Aug.* 1802.

(2) *L.* 1. *C. de comm. rer. alienat. t. t. C. de reb. al. non alien.*

(3) *L.* 30. §. 1. *ff. de act. empt.*

(4) *L.* 8. *pr. ff. de per. & comm. rei vend. L.* 1. §. *ult. ff. de contr. empt.*

(5) *L.* 1. §. 2. *ff. de rer. perm.*

(6) *L.* 2. §. 1. *ff. L.* 9. *C. de contr. empt.*

(7) *pr. Inſt. de empt. & vend. L.* 10. *L.* 17. *C. de fid. inſtr.*

(8) *L.* 7. *pr. &* §. 1. *L.* 81. *pr. ff. de contr. empt. L.* 43. §. 9. *ff. de aedil. edict.*

(9) *L.* 35. §. 5, 6 *&* 7. *ff. de contr. empt. L.* 2. *C. de per. & comm. rei vend.*

§ IX.

Gevolgen van Koop en Verkoop.

De gevolgen van koop en verkoop zijn onderscheiden aan de zijde van den kooper en verkooper.

Vóór de levering, schoon de koop door wederzijdsche toestemming voltrokken is, blijft de verkooper eigenaar (1), en kooper en verkooper hebben tegen elkander niets, dan eene personeele actie, tot naarkoming hunner wederkeerige verpligtingen. — De *eerste* (2) van die actiën komt toe aan den kooper, of zijnen erfgenaam, tegen den verkooper, of zijnen erfgenaam. — De *andere* (3) aan den verkooper, of zijnen erfgenaam, tegen den kooper, of zijnen erfgenaam (4).

De verkooper is gehouden, om aan den kooper het verkogte goed te leveren, en hem in 't bezit van het zelve te stellen (5), en zulks dadelijk, of op den tijd, bij het contract bepaald (6). — Indien hij op zijnen tijd de levering niet doet, is hij gehouden in de vergoeding der schade, daar door veroorzaakt (7). — Te gelijk met het goed moet hij ook leveren alles, wat daar bij behoort; b. v. bij een huis, al wat daar aan aard en nagelvast is (8). — Indien het verkogte goed eenig wezentlijk gebrek heeft, of met

(1) *L.* 3. *L.* 11. *C. de act. empt.*

(2) *Actio empti.*

(3) *Actio venditi.*

(4) *t. t. ff. de act. empt.*

(5) *L.* 8. *C. de act. empt.*

(6) *L.* 14. *ff. de Reg. Jur. L.* 10. *C. de act. empt.*

(7) *L.* 1. *pr. L.* 3. §. 1. *L.* 11. §. 9. *L.* 12. *ff. L.* 4. *L.* 22. *C. eod.*

(8) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 14 *D.* §. 22. *n.* 50.

met eenige verzwegen lasten bezwaard is, is hij gehouden, den koopprijs daar naar te verminderen, of zelfs den koop te niet te doen, zoo hij den kooper willens en wetens heeft misleid (1).

De hoofd-verpligting van den kooper is, den koopprijs te betaalen (2), met de interesſen, zedert dat hij in verzuim geweest is (3): als mede aan den verkooper te vergoeden de kosten, welken deeze, na den verkoop, aan het verkogte noodzakelijk heeft moeten maken (4).

In het koopen en verkoopen eener erffenis is het gevolg, dat niet zoo zeer de bijzondere goederen, daar toe behoorende, als wel in 't algemeen alle regt van den verkooper tot de nalatenſchap, zoo als dezelve zig ten tijde van den verkoop bevond, in eens aan den kooper worde overgedragen (5); terwijl de kooper, behalven de betaaling van den koopprijs, gehouden is, den verkooper ſchadeloos te houden, wegens alle aanſpraak der ſchuldeisſchers van den boedel, die, onaangezien den verkoop, gerechtigd zijn den verkooper te blijven aanſpreken (6). — Wanneer men aan iemand eenige actie of ſchuldvordering, ten lasten van een derden, verkoopt, moet de

(1) *t. t. ff. de ædil. edict.* — Men noemt deeze actien, *actio redhibitoria, & quanti minoris.*

(2) *L.* 13. §. 20. *ff. L.* 6. *L.* 13. *C. de act. empt.*

(3) *L.* 19. *ff. de per. & comm. rei vend. L.* 13. *L.* 15. *C. de act. empt.*

(4) *L.* 13. §. 22. *L.* 38. §. 1. *ff. de act. empt.*

(5) *L.* 2. §. 1. *ff. de her. vel act. vend.*

(6) *L.* 2. *C. eod. L.* 2. *C. de legat.* SANDE, *Deciſ. Lib.* 3. *Tit.* 4. *Def.* 3.

de verkooper aan den kooper geven *ceſſie van actie* en *procuratie in rem ſuam*, dat is, hij moet zijn regt van vordering aan den kooper overdragen, en denzelven onherroepelijk volmagtigen, om de invordering ten zijnen eigen behoeven te doen (1).

Zomtijds ondergaan de verpligtingen van kooper en verkooper bijzondere wijzigingen, door bedingen, die bij het contract gevoegd worden (2), en daar aan eene bijzondere form geven, voor zoo verre zij niet onbetamelijk, of met den aart der handeling ten eenemaal ſtrijdig zijn (3).

Even gelijk alles, wat voor den verkoop gebeurt, ten bate en ſchade van den verkooper is (4), zoo is dit alles ten bate en ſchade van den kooper, na dat de koop, door wederzijdſche toeſtemming, tot volkomenheid gebragt is (5), offchoon ook het goed niet is geleverd (6). — Dit lijdt egter uitzondering: *a*) in den verkoop van dingen, die eerst toegeteld, toegewogen, of toegemeten moeten worden.

(1) VOET, *ad tit. ff. de her. vel act. vend. n. 9. & ſeqq.*

(2) *L.* 41. *pr. ff. de contr. empt. L.* 14. *C. de reſc. vend. L.* 48. *ff. de pact. L.* 8. *C. de pact. int. empt. & vend.*

(3) *L.* 13. §. 26. *ff. de act. empt. L.* 42. *L.* 52. *ff. de contr. empt.*

(4) *L.* 44. *L.* 57. *L.* 58. *ff. de contr. empt.*

(5) §. 3. *Inſt. de empt. & vend. t. t. ff. & C. de per. & comm. rei vend.* DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 14 *D.* §. 34.

(6) *L.* 62. §. 2. *ff. de contr. empt. L.* 30. *pr. ff. de act. empt. L.* 4. *L. ult. C. de per. & comm. rei vend.*

den (1). — *b*) Indien door verzuim, of ſchuld van den verkooper, aan het verkogte eenige ſchade is aangekomen (2). — *c*) Indien de ſchade veroorzaakt is door een gebrek, het welk 't goed reeds voor den verkoop had (3). — *d*) Indien nopens die bate en ſchade een bijzonder beding bij het contract gevoegd is (4).

§ X.

Koop en verkoop, eenmaal beſtaan hebbende, worden op onderſcheiden wijzen vernietigd. *Hoe Koop te niet gaat.*

1°.) Wanneer kooper en verkooper elkander, met wederzijdsch goedvinden, ontſlaan (5). — Doch, was op den koop reeds de levering gevolgd, zoude het een nieuw contract van koop zijn; en dus, het goed onroerend zijnde, op nieuw de veertigſte penning aan den Lande moeten betaald worden (6).

2°.) Indien 't verkogte goed zoodanig gebrek heeft, bij den kooper onbekend, dat de koop, zoo hij het geweten had, daarom zoude zijn agtergebleven (7).

3°.)

(1) *L.* 1. §. 1. *L.* 5. *L.* 15. *ff. de per. & comm. rei vend.*

(2) *L.* 14. *pr. ff. L.* 4. *L.* 6. *C. eod. L.* 35. §. 4. *ff. de contr. empt. L.* 36. *L.* 54. *pr. ff. de act. empt.*

(3) *L.* 15. *ff. L.* 6. *C. de per. & comm. rei vend.*

(4) §. 3. *Inſt. de empt. & vend. L.* 1. *pr. ff. de per. & comm. rei vend. L.* 35. §. 4. *ff. de contr. empt.*

(5) *L.* 35. *ff. de Reg. Jur. L.* 5. §. 1. *ff. de reſc. vend.*

(6) *L.* 58. *in fin. ff. de pact. Ordonn. op den 40ſten penning van* 9 *Meij* 1744. *Art.* 7.

(7) *t. t. ff. de ædil. edict.* DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 17 *D.* §. 4.

3°.) Indien kooper of verkooper, ten aanzien van den koopſchat, boven de helft benadeeld is (1); dat is, indien iets, het welk honderd guldens waardig is, is verkogt voor vijf-en-veertig; of omgekeerd, indien iets, het welk vijf-en-veertig guldens waardig is, is verkogt voor honderd (2). — De vernietiging egter uit deezen hoofde vervalt, zoo dra men bereid is, den koopſchat tot de echte waarde te vermeerderen of te verminderen (3).

4°.) Indien eenig goed om contant geld verkogt is, en de betaaling niet volgt, ſtaat het den verkooper vrij, het verkogte te reclameeren, en alzoo den koop te niet te doen (4).

5°.) Indien het goed op dien voet verkogt is, dat het onverkogt zal zijn, wanneer binnen zekeren bepaalden tijd een hooger bod gedaan wordt, of wanneer binnen zekeren bepaalden tijd de koopſchat niet betaald is (5).

En 6°.) indien naderhand iemand opkomt, die aantoont, een regt van eigendom, of ander reëel regt, aan het verkogte te hebben (6). — In dit geval moet de verkooper het verkogte *vrijen en waaren* (7); en mitsdien voor den kooper de zaak opnemen;

(1) *L.* 2. *L.* 8. *C. de reſc. vend.* DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 17 *D.* §. 5. en 52 *D.*

(2) J. AVERANIUS, *Interpr. Jur. Lib.* 3. *Cap.* 7.

(3) *d. L.* 2. *C. de reſc. vend.*

(4) Zie hier boven *bladz.* 57.

(5) *t. t. ff. de in diem addict.* — *t. t. ff. de leg. commiſſ.*

(6) *t. t. ff. & C. de eviction.*

(7) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 14 *D.* §. 6.

men, en wordt het goed aan een ander toegewezen, moet hij den koopprijs met de interesſen aan den kooper te rug geven, met vergoeding van de ſchade, bij den kooper gehad en geleden (1).

§ XI.

VII. Met koop en verkoop ſtaat het contract van *huur* en *verhuuring* in een zeer nauw verband. Men verſtaat daar door die handeling, waar bij de één zig verbindt om den ander, geduurende eenen bepaalden tijd, het gebruik van eene zekere zaak te doen hebben, tegen het genot van eenen zekeren huurprijs, dien de ander zig verbindt om hem te betaalen (2). *Huur en Verhuuring.*

Tot het wezen van dit contract behooren. — 1°.) Eene zaak, geſchikt om verhuurd te worden; het zij roerend of onroerend, lichamelijk of onlichamelijk; gelijk in verpagtingen van tollen en gabellen plaats heeft. — Dezelve moet aan den huurder een zeker genot of gebruik verſchaffen, het welk men meestal bij de huurcedulle bepaalt, die derhalven daar omtrent ten rigtſnoer dienen moet; b. v. land, het welk als hooiland verhuurd is, mag niet beploegd en bezaaid worden (3). — Het gebruik van die zaak wordt niet onbepaald, maar voor eenen zekeren tijd, afgeſtaan. — Wanneer die tijd langer dan *vijf en twintig jaaren* zoude moeten duuren, moet de huurcedulle gerechtelijk worden verleden, en de impost van

(1) *L.* 8. *L.* 51. §. 3. *L.* 60. *L.* 66. §. *ult. L.* 70. *ff. L.* 9. *L.* 16. *L.* 17. *L.* 21. *L.* 23. *L.* 25. *C. de evict.*

(2) *t. t. ff. & C. locat. cond.*

(3) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 19 *D.* §. 14. *en aldaar de aanteek. van* GROENEWEGEN.

van den veertigſten penning betaald (1). — 2°.) Een bepaalde huurprijs, meestal in geld beſtaande (2); ſchoon ook zomtijds de uitkeering van een gedeelte der vrugten de plaats van den huurprijs vervult (3). — En 3°.) wederzijdſche toeſtemming van huurder en verhuurder (4). — Egter is het in de verhuuring van huizen (5) en landen (6) noodig, dat de toeſtemming in geſchrifte vervat werde, en dus een huurcedul op behoorlijk zegel werde geteekend.

§ XII.

Gevolgen van Huur en Verhuuring. Uit het contract van huur en verhuuring vloeijen de volgende verpligtingen voort. En wel aan de zijde van den verhuurder: 1°.) Om het verhuurde goed aan den huurder, op den bepaalden tijd, te leveren, ten einde hij 'er gebruik van hebben kan (7). — Hier toe heeft gevolgelijk de huurder tegen den verhuurder eene actie (8); welke ook tot ſchade-vergoeding ſtrekt, wanneer het verhuurde goed, door des verhuurders daad, verzuim of nalatigheid, niet geleverd wordt (9). — 2°.) Om aan den huurder, in

(1) *Plac. op den 40ſten penning van 9 Meij 1744. Art. 9 en 19.*

(2) §. 2. *Inſt. de loc. cond.*

(3) *L. 19. §. 3. ff. loc. cond. L. 18. L. 21. C. eod.*

(4) *L. 1. L. 2. ff. eod.*

(5) *Ord. van 't Zegel van 11 Sept. 1794. Art. 61.*

(6) *Plac. van Keizer Karel van 22 Jan. 1515. Pol. Ordonn. Art. 31. Plac. 26 Sept. 1658. & 24 Febr. 1696.*

(7) *L. 9. pr. ff. loc. cond.*

(8) *Actio conducti.*

(9) *L. 7. L. 8. L. 9. pr. ff. d. t.*

in het gebruik van het gehuurde, geene belemmering toe te brengen, en hem, wegens de belemmeringen van anderen, te vrijwaaren (1). — 3°.) Om het verhuurde goed in behoorlijken ſtaat te onderhouden, zoo dat de huurder het behoorlijk kan gebruiken (2). 4°.) Om aan den huurder te vergoeden de ſchade, aan hem veroorzaakt, door wezentlijke gebreken, welken het verhuurde goed had (3). — 5°.) Om naar te komen de bijzondere bedingen, welken de huurcedulle zoude mogen inhouden (4).

Daarentegen beſtaat de verpligting van den huurder, 1°.) in de rigtige betaaling van den huurprijs, en zulks in de bedongene termijnen, of zoodanigen, als de gewoonte der plaats medebrengen (5). — Van deeze huur kan door den huurder eene geheele of gedeeltelijke kwijtſchelding gevorderd worden, indien hij van het gehuurde, geduurende eenigen tijd, geheel of gedeeltelijk, geen gebruik heeft kunnen hebben (6); ten waare het belet door zijne eigene daad veroorzaakt was (7). — Hier toe behoort ook het geval, wanneer, door overſtrooming, zwaare onweeren, en dergelijke onvoorziene onheilen, eene onvrugtbaarheid veroorzaakt is.

(1) *L.* 33. *L.* 34. *L.* 35. *ff. d. t.*
(2) *L.* 30. *pr. ff. eod.*
(3) *L.* 19. §. 1. *ff. eod.*
(4) *L.* 23. *ff. de Reg. Jur.*
(5) *L.* 17. *C. de loc. cond. L.* 1. §. 4. *ff. de migr. L.* 34. *ff. de Reg. Jur.*
(6) *L.* 24. §. 4. *ff. loc. cond.*
(7) *L.* 155. *pr. L.* 203. *ff. de Reg. Jur.*

is (1). — Voorts is de huurder verpligt: 2°.) Om het goed tot geen ander einde te gebruiken, dan waar toe het hem verhuurd is (2). — 3°.) Om zorge te dragen, dat het goed in behoorlijken ſtaat blijve, en niet misbruikt worde. — 4°.) Om, bij het uiteinde van de huur, het goed onbeſchadigd aan den verhuurder te rug te bezorgen (3). — 5°.) Om naar te komen de bijzondere verpligtingen, welken de plaatſelijke Costumen, of de bedingen in de huurcedul medebrengen. — Tot dit alles heeft de verhuurder tegen den huurder mede eene actie (4).

Onder de bijzondere gevolgen van dit contract behoort; dat de verhuurder op de vrugten, die van het goed komen, en op de roerende goederen, die op den bodem gebragt worden, voor zijne huurpenningen heeft regt van *legaal verband* en *præferentie* (5), waar van hij zig ook, door middel van *arrest* op dezelven, mag verzekeren.

Huur gaat te niet. *a*) Wanneer de tijd, waar voor zij is aangegaan, verſtreken is. — *b*) Wanneer het verhuurde goed, door een onvoorzien onheil, vergaan is; b. v. 't gehuurde huis verbrand (6). — *c*) Wanneer de huurder is geworden des verhuurders erfgenaam (7). — *d*) Wanneer de verhuurder het goed

(1) A. VAN WEZEL, *Tract. de remiſſ. merced.* VOET, *ad tit. ff. locat. n.* 24 & 25.

(2) *L.* 3. *C. de loc. cond.*

(3) *L.* 48. §. 1. *ff. L.* 32. *L. pen. C. eod.*

(4) *Actio locati.*

(5) Zie hier boven *bladz.* 106 & 109.

(6) *L.* 9. §. 1. *ff. loc. cond.*

(7) *L.* 75. *L.* 95. §. 2. *ff. de ſolut.*

goed volſtrektelijk zelf behoeft (1). — *e*) Schoon de dood de huur niet doet eindigen (2), blijft zij egter, in geval van inſolventie, niet langer, dan tot den gewoonen eerstkomenden verhuistijd, voortduuren (3). — *f*) Door verkoop van 't verhuurde vergaat de huur niet, geldende bij ons den regel: *huur gaat voor koop* (4).

Het contract van huur en verhuuring bepaalt zig niet enkel tot goederen, maar is ook dikwils betrekkelijk tot dienst en arbeid; b. v. wanneer ik mijn zilver aan een zilverſmit geef, om 'er een paar kandelaars voor mij van te maken; of wanneer ik mijn laken aan een kleermaker geef, om 'er een rok voor mij van te maken, is zulks een contract van verhuuring van zijnen arbeid, waar voor ik hem een zeker loon betaal (5). — In 't bijzonder is hier toe ook betrekkelijk de huur van *Dienstboden*, tegen wier ongeregeldheden, bij de Keuren van de meeste Steden, voorzieningen gedaan zijn (6).

§ XIII.

VIII. Het contract van *Erfpagtgunning* heeft zeer veel gelijkheid met koop, en ook zeer veel met huur. — Het regt van Erfpagt zelf is eene zoort van gebrekkelijken eigendom, en dus een *reëel regt* (7), maar *Erfpagtgunning.*

(1) *L.* 3. *C. de loc. cond.*

(2) §. *ult. Inſt. L.* 19. §. 8. *ff. L.* 10. *C. loc. cond.*

(3) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 676.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 19 *D. n.* 59.

(5) §. 4. *Inſt. de loc. cond.*

(6) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 19 *D.* §. 13. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 679.

(7) VOET, *ad tit. ff. ſi ager vectig. n.* 4.

maar het contract, waar bij dit regt gegund wordt, brengt perſoneele verbintenisſen voort.

De Erſpagter is geregtigd om te trekken de vrugten van het erſpagt-goed, even als een vrugtgebruiker; hij betaalt daar van ook op gelijke wijze de lasten (1).

De uitgever der erſpagt is bevoegd jaarlijks te vorderen de pagt, die tot erkentenis van den directen eigendom bij den uitgift-brief bedongen is (2). — Zoo de erſpagter daar van drie jaaren in gebreken gebleven is, vervalt de erfpagt aan den eigenaar (3).

Thans zoude moeten volgen het contract van *Sociëteit* of *Compagnieſchap*, doch dewijl wij voor het geen bijzonderlijk den Koophandel betreft, *het laatſte Boek* van dit werk beſtemd hebben, verwijzen wij den Lezer derwaards; zullende wij aldaar ook het ſtuk der wisſels, chertepartijën, bodemerijën, asſurantiën, en meer anderen van dien aart, behandelen.

§ XIV.

Lastgeving. IX. Zeer gebruikelijk in de zamenleving is ook het contract van *Lastgeving* of *Mandaat*, waar door men verſtaat die handeling, bij welke iemand het verrigten van één of meer van zijne zaaken, in zijne plaats en voor zijne rekening, opdraagt aan een ander, die 'er zig om niet mede belast, en zig verpligt tot het doen van rekening en verantwoording (4).

Tot

(1) VOET, *ad d. t. n.* 11 & 12.

(2) *L.* 2. *C. de jur. emphijt.*

(3) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 40 *D.* §. 19. *Regtsgel. Obſerv.* 4 *D. Obſ.* 31. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 383.

(4) *t. t. Inſt.* 1. *ff.* & *C. mand.*

Tot het wezen van dit contract behoort; 1°.) eene zaak, die nog verrigt moet worden (1); — niet ſtrijdende met de wetten, noch met de goede zeden (2); — ten aanzien der bepaaling niet ten eenemaal onzeker zijnde; — van dien aart, dat zij geſchikt is, om door den lastgever zelven verrigt te worden (3); — tot welkers uitvoering de last-aannemer een geſchikt perſoon is; — en waar bij de lastgever, of een derde, eenig belang heeft (4). — 2°.) Dat de lastgever en last-aannemer het oogmerk hebben, om zig als zoodanig aan elkander te verbinden, zonder onderſcheid, op welk eene wijze de toeſtemming is te kennen gegeven, het zij door woorden, bij brieven, bij geteekende volmagt, enz. (5). — Dus moet men lastgeving wel duidelijk onderſcheiden van eene enkele aanbeveling, of raadgeving, welke niet verbindt, ten waare zij met bedrog gepaard gaat (6). — 3°.) Dat de verrigting der zaak *om niet* werde aangenomen, anders wordt het een contract van verhuuring van dienst (7). — Evenwel ſtrijdt het tegen den aart der lastgeving niet, den last-aannemer voor zijne verrigting eenige belooning, of *honorair*, toe te leggen (8).

De verpligtingen van den last-aannemer beſtaan hier

(1) *L.* 12. §. 14. *ff. mand.*
(2) *L.* 6. §. 3. *L.* 12. §. 11. *ff. eod.*
(3) *L.* 10. §. 4. *ff. eod.*
(4) *L.* 2. *L.* 6. §. 4. *ff. eod.*
(5) *L.* 15. §. 2. *ff. eod.*
(6) *L.* 2. §. 6. *L.* 20. *ff. eod. L.* 47. *ff. de Reg. Jur.*
(7) *L.* 1. §. 4. *ff. mand.*
(8) *L.* 6. *ff. eod.*

hier in; — om de zaak, welkers verrigting hij eenmaal vrijwillig op zig genomen heeft, ter uitvoer te brengen (1); — om in de uitvoering de meest mogelijke zorgvuldigheid aan te wenden (2); — om rekening en verantwoording van zijn verrigte aan den lastgever te doen; — en om over te geven al het geen, ter zaake van den last, onder hem gekomen is (3).

De lastgever daarentegen is verpligt, om den last-aannemer ſchadeloos te ſtellen, wegens al het geen hij, ter zaake van den last, heeft uitgeſchoten, mits die kosten niet door zijne ſchuld of achteloosheid veroorzaakt zijn (4); — en om hem te vrijwaaren wegens alle verbintenisſen, welken hij ter verrigting van zijnen last heeft moeten aangaan (5); — mits in dit alles de last-aannemer de paalen van zijnen last niet is te buiten gegaan (6). — Tot dit een en ander zijn in 't Regt aan de wederzijdſche contractanten de noodige *actiën* gegeven (7).

Lastgeving eindigt: — *a*) Door den dood van den last-aannemer (8). — *b*) Door den dood van den lastgever (9). — *c*) Door zoodanige verwisſeling van

(1) *L.* 5. §. 1. *L.* 22. §. 11. *L.* 27. §. 2. *ff. L.* 11. *C. eod.*

(2) *L.* 13. *C. eod.*

(3) *L.* 20. *ff. eod.*

(4) *L.* 27. §. 4. *L.* 52. *L.* 56. §. 4. *ff. eod.*

(5) *L.* 45. *ff. eod. L.* 17. *ff. de in rem verſo.*

(6) *L.* 5. *ff. mand.*

(7) *Actio mandati directa & contraria.*

(8) *L.* 27. §. 3. *ff. eod.*

(9) *L.* 26. *L.* 58. *ff. L.* 15. *C. eod.*

van ſtand, waar door de lastgever zijn perſoon verliest (1). — *d*) Door intrekking of herroeping van den gegeven last (2).

§ XV.

Behalven de tot dus verre opgegevene contracten, zijn 'er ook nog eenige handelingen, die, eene gelijkvormigheid met de contracten hebbende, zoortgelijke verbintenisſen en actiën doen geboren worden. Deezen noemt men *Quaſi-Contracten* (3). En daar toe behooren de navolgende. *Quaſi-Contracten.*

I. Het *onderwinden* van eens anders zaaken, buiten zijnen last, en buiten zijn weten (4); mits niet in zijn weerwil, en tegen zijn verbod (5). — Tegen zulk eenen onderwinder heeft de eigenaar, ſchoon hij door geen regelregt contract aan hem verbonden is, eene actie tot het vorderen van rekening en verantwoording, en tot vergoeding van ſchade, die door eenig verzuim van den onderwinder aan hem zoude mogen zijn toegebragt (6). — Wederkeerig heeft de onderwinder regt, om van den eigenaar ſchadeloosſtelling wegens de uitſchotten, welken hij ten zijnen nutte gedaan heeft, te vorderen (7).

II. De *adminiſtratie eener voogdije:* want ſchoon tus-

(1) *L.* 21. *ff. de procur.*

(2) *L.* 12. §. 16. *ff. mand.*

(3) *t. t. Inſt. de oblig. quæ quaſi ex contr.*

(4) *t. t. ff. & C. de negot. geſt.* DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 27 *D.*

(5) *L.* 40. *ff. mand. L. ult. C. de neg. geſt.*

(6) §. 1. *Inſt. de oblig. quæ quaſi ex contr. L.* 2. *L.* 23. *ff. de neg. geſt.*

(7) *L.* 2. *L.* 27. *ff. eod. d.* §. 1. *Inſt.*

tusſchen den voogd en zijnen pupil geen eigenlijk gezegd contract plaats heeft, zijn zij egter aan elkander verbonden: — de voogd om rekening te doen: — de pupil, om hem, wegens zijne uitſchotten, ſchadeloos te ſtellen (1).

III. De *gemeenſchap* buiten contract (2). — Zoo hebben erfgenaamen tegen hunne mede-erfgenaamen eene actie, om eene aan hun te beurt gevallene onverdeelde nalatenſchap te ſchiften en te ſcheiden (3). — Zoo hebben mede-eigenaars van één en het zelfde goed tegen elkander eene actie, om dat goed te verdeelen, en over de genotene vrugten en gemaakte onkosten te rekenen (4).

IV. De *aanvaarding eener erffenis.* — Deeze geeft aan de Legatarisſen en Fideicommisſarisſen eene actie, tot het vorderen der legaten en fideicommisſen, bij testament of codicil nagelaten (5).

En V. De *betaaling van iets, het geen men niet ſchuldig was.* — Dit kwalijk betaalde kan men te rug eisſchen, mits het in 't geheel, zelfs natuurlijker wijze, onverſchuldigd zij, en mits men de betaaling gedaan heeft door dwaling en onwetende (6).

ZES-

(1) Zie hier boven *bladz.* 46.

(2) POTHIER, *van Sociët. en Compagn. pag.* 162. *& volgg.*

(3) *t. t. ff. fam. erciſc.*

(4) *t. t. ff. comm. divid.*

(5) §. 5. *Inſt. de oblig. quæ quaſi ex contr. L.* 5. §. 2. *ff. de obl. & act.*

(6) *t. t. ff. de cond. indeb.* DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 30 *D.* §. 4—18.

ZESTIENDE AFDEELING.

Van Verbintenisſen uit Misdaaden en Quaſi-Misdaaden.

§ I.

Verbintenisſen uit Misdaad.

Eene andere oorzaak der verbintenisſen is *Misdaad*, waar door men verſtaat een vrijwillig doen of laten, ſtrijdig met de wet, en uit dien hoofde ſtrafbaar (1). — Uit misdaad ontſtaat tweërleie verbintenis, de eene tot ſtraf, waar van wij in *het volgende Boek* handelen zullen; de andere tot vergoeding van de ſchade, door de misdaad toegebragt: en uit dit laatſte oogpunt wordt hier de misdaad, als den grond tot eene civiele actie opleverende, beſchouwd.

Men kan tot dit einde de misdaaden verdeelen, als gepleegd tegen het *leven*, tegen het *lichaam*, tegen de *eer*, of tegen de *goederen* van onzen evenmensch.

§ II.

Misdaad tegen het leven

Misdaad tegen het leven, of doodſlag, verpligt den doodſlager, om aan de weduwe of kinderen, die door des nedergeſlagen arbeid plegen onderhouden te worden, te doen vergoeding van ſchade en winstderving, gerekend bij manier van lijfrenten (2). — Deeze actie hebben zij tegen allen, die handdadig geweest zijn, of tot het gezelſchap van den doodſlager behoord heb-

(1) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 32 *D.* §. 3.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 33 *D. n.* 5 *&* 6. *Holl. Conſ.* 3 *D. Conſ.* 168. BORT, *nagel. Werken*, *Lib.* 4. *Tit.* 2. *pag.* 148. *ſeqq.* VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Aquil. n.* 11. *& ad tit. ff. de acq. vel om. her. n.* 6.

hebben, ſchoon men niet juist kan aantoonen, wie van hun den doodelijken ſlag heeft toegebragt (1). — Deeze actie heeft plaats, offchoon de doodſlag niet moorddadig, maar door verzuim veroorzaakt is; b. v. door verzuim of onkunde van eenen voerman (2). — Doodſlag uit noodweer, of ten eenemaal onſchuldig begaan, ſluit deeze actie uit (3).

§ III.

Misdaad tegen het lichaam.

Misdaad tegen het lichaam, dat is kwetſing of verminking, geeft aan den gewonden eene actie tot vergoeding van 't meesterloon, ſchade, en winstderving: — de pijn en ſmart, als mede ontciering van het lichaam, worden mede op eene geldſomme gewaardeerd (4). — Zoo iemand in eene *turbe* gewond is, heeft hij deeze actie tegen elk, die daar toe behoord heeft (5). — Kwetſing uit noodweer, of bij ongeluk, komt hier mede niet in aanſchouw (6).

§ IV.

Misdaad tegen de eer.

Misdaad tegen de eer levert ook eene actie tot betering op. Hier toe behooren:

1°.) De actiën van *injurie*, waar door men verſtaat

(1) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 33 *D.* §. 4. *Regtsgel. Obſerv.* 2 *D. Obſ.* 86.

(2) DE GROOT, *d. l.* §. 5.

(3) DE GROOT, *d. l.* §. 7, 8 & 9. *Regtsg. Obſerv.* 1 *D. Obſ.* 92. — 2 *D. Obſ.* 87. — 3 *D. Obſ.* 95.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 34 *D.* §. 2. *Regtsgel. Obſerv.* 3 *D. Obſ.* 96. VOET, *ad tit. ff. ſi quadr. paup. fec. n.* 8. & *ad tit. ff. ad Leg. Aquil. n.* 11.

(5) DE GROOT, *d. l.* §. 6. *Regtsg. Obſerv.* 2 *D. Obſ.* 89. & 4 *D. pag.* 255.

(6) DE GROOT, *d. l.* §. 4.

ſtaat alle daaden of gezegden, met een oogmerk om te beledigen, tot ſchending van iemands eer ingerigt (1). — Men verdeelt de injuriën in dadelijke en woordelijke, welke laatſten bij monde, of bij geſchrift, worden aangedaan (2). — De geïnjuriëerde heeft naar regten eene actie tot betering van den hoon, en zulks *honorabel* en *profitabel*. — *Honorabel*, door den injuriant voor den Regter te doen verzoeken om vergiffenis, met verklaaring, dat hem het gebeurde van harten leed is, en dat hij den geïnjuriëerden houdt voor een man van eer, op wiens gedrag hij niets te zeggen weet; en *profitabel*, door het betaalen eener zekere ſomme aan den armen (3).

2°.) De actien uit hoofde van *defloratie*, of het onteeren van een vrouwsperſoon, ſchoon zulks met haaren wil geſchied zij. — Zij heeft uit dien hoofde eene actie: *a*) tot trouwen, of om haare eer te beteren in geld (4). — Daar toe moet zij zig onder eede kunnen zuiveren, van met geen ander mansperſoon immer vleeſchelijke gemeenſchap gehad te hebben. — Dus heeft eene weduwe, die beſlapen is, deeze actie niet (5). — De keuze tuſſchen de twee punten deezer alternative actie ſtaat geheel aan den man, zoo hem geene trouwbeloften bewezen kunnen wor-

(1) *L.* 3. §. 1. *ff. de injur.*

(2) §. 1. *Inſt. L.* 1. §. 1. *ff. eod.*

(3) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 35 *D.* §. 2. *&* 36 *D.* §. 3. VOET, *ad tit. ff. de injur. n.* 17.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 25 *D.* §. 8. *n.* 17. VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Jul. de adult. n.* 3.

(5) VOET, *ad d. t. n.* 4.

worden. — *b*) Tot betaaling van de kraamkosten, en, in geval van overlijden van het kind, tot betaaling van de kosten der begravenis (1). — *c*) Tot het betaalen van een redelijk onderhoud, ten behoeven van het kind (2). — Wanneer de man zig onder eede wil zuiveren, (waar toe hij in allen gevalle gehouden is,) van geene vleeschelijke gemeenschap met de vrouw gehad te hebben, en zij geene bewijzen kan bijbrengen, waarom hij niet tot den eed zoude behooren te worden toegelaten, heeft zijn eed den voorrang boven den haaren (3). — Tegen een getrouwd man, wanneer zij wist, dat hij getrouwd was, is geene verdere actie, dan tot betaaling van kraamkosten en alimentatie (4).

§ V.

Misdaad tegen goederen.

Misdaad tegen goederen wordt begaan, wanneer men aan een ander zijn goed *ontneemt*. — Dus zijn dieven en roovers (boven de straffe, op hun misdrijf gesteld,) tot te rug gave van het gestolene of geroofde, en tot schade-vergoeding gehouden (5). — Of wanneer men een anders goed opzettelijk, of door verzuim *bederft*, waar door men zig tot vergoeding van kosten, schaden en interessen verpligt (6).

§ VI.

(1) DE GROOT, *d. l. n.* 19. VOET, *ad d. t. n.* 6.

(2) DE GROOT, *d. l. n.* 21. VOET, *ad d. t. n.* 6.

(3) DE GROOT, *d. l. n.* 22—24. VOET, *d. n.* 6.

(4) VOET, *ad d. t. n.* 4.

(5) *t. t. ff. de cond. furt.*

(6) *t. t. ff. ad Leg. Aquil.* DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 37 *D.*

§ VI.

Even gelijk 'er zijn *Quaſi-Contracten*, zoo zijn 'er ook *Quaſi-Misdaaden*, wanneer aan een ander ſchade wordt toegebragt, door zoodanige daad van ons, die wel geen ſtraf baar misdrijf oplevert, maar evenwel, om het daar in gelegen verzuim of onoplettendheid, ons tot ſchade-vergoeding verpligt (1); b. v. indien men uit een boven-wooning onvoorzigtiglijk iets ſtort of werpt, waar door men een anders goed beſchadigt (2): — wanneer brand, door uwe achteloosheid in uw huis ontſtaan, tot het mijne is overgeſlagen (3): — indien aan een ſchipper of herbergier, door gebrek aan genoegzaame zorg en oplettendheid, het goed van de reizigers ontſtolen is (4). *Quaſi-Misdaaden.*

ZEVENTIENDE AFDEELING.

Van de onderſcheiden zoorten van bewijs der handelingen.

§ I.

Over de handelingen der menſchen, het zij ze in overeenkomſten, het zij ze in misdaaden beſtaan, valt dikwerf geſchil, niet zoo zeer ten aanzien van de verbintenisſen en actiën, welken de wet daar uit doet geboren worden, als wel nopens de daadzaaken zelven, uit hoofde der verſchillende voordragt van het geen al of niet gebeurd zoude mogen zijn. Het ver- *Van Bewijs in 't algemeen.*

(1) *t. t. ff. de oblig. quæ quaſi ex del.*
(2) *t. t. ff. de his qui effud. vel dejec.*
(3) *L.* 27. §. 8. *L.* 30. §. 3. *ff. ad Leg. Aquil.*
(4) *t. t. ff. naut. caup. ſtabul.*

verdient dus wel eene bijzondere *Afdeeling*, om te onderzoeken: door wien, en op welke wijze, moeten de handelingen *bewezen* worden?

Als algemeene Regels kan men daaromtrent opgeven: — 1°.) Hij, die iets ſtelt, moet bewijzen, niet hij, die iets ontkent (1): eene ontkentenis zelfs is meestal uit haaren aart niet voor bewijs vatbaar (2). 2°.) De aanlegger moet bewijzen, niet de verweerder (3), die, bij gebreke van des aanleggers bewijs, moet worden vrijgeſproken, al heeft hij zelfs niets bewezen (4). — 3°.) Wanneer de verweerder zig van eenige exceptie bedient, moet hij, even als een aanlegger, dezelve bewijzen (5). — 4°.) Indien de aanlegger en verweerder eene daadzaak, elk op eene verſchillende wijze, beweeren, moet de aanlegger eerst bewijzen, het geen hij ſtelt (6). — 5°.) De Regter moet de kragt van een bewijs niet blootelijk uit de letter van 't geſchrift, of uit het getal der getuigen beoordeelen, maar, na eene menschkundige overweging van de geheele toedragt, en de bijzondere zamenloopende omſtandigheden der zaak, het beſluit opmaken, wat hij voor waar, of onwaar, voor bewezen, of onbewezen, te houden hebbe (7).

De hoofdverdeeling der bewijzen beſtaat in *geſchrif-*

(1) *L.* 2. *L.* 18. §. 2. *ff. L.* 9. *C. de probat.*

(2) *L.* 23. *C. eod. L.* 10. *C. de non num. pec.*

(3) *L.* 21. *ff. L.* 8. *L.* 23. *C de probat.*

(4) *L.* 4. *C. de edendo.*

(5) *L.* 9. *L.* 19. *L.* 25. *ff. L.* 1. *C. de probat.*

(6) *L.* 21. *ff. L.* 2. *C. eod.*

(7) *L.* 3. §. 2. *L.* 21. §. 3. *ff. de testib. L.* 1. *C. plus val. quod ag.*

ſchriften, en in *getuigenisſen*. — Hier bij komen nog eenige bij-zoorten, als *bekentenis*, *præſumptie*, *gewijsde*, en de *eed*. Laaten wij dezelven kortelijk doorloopen.

§ II.

De eerſte zoort van bewijs is door *geſchriften*. Men verdeelt dezelven gevoeglijk in *Gerechtelijke*, *Notarial*, en *Onderhandſche*. *Bewijs door geſchriften.*

De *Gerechtelijke* worden verleden voor twee leden van de Rechtbank en den Geheimſchrijver; zoo paſſeert men bij 't Hof verſcheiden acten voor twee Commisſarisſen en den Griffier; bij de Gerechten voor twee Schepenen en den Secretaris (1).

De *Notariale* worden verleden voor een Notaris en twee getuigen. — De Notarisſen worden, na wegens hunne bekwaamheid door het Hof onderzogt te zijn, op Brieven van voorſchrijving van den Magiſtraat van de plaats, waar zij zullen willen practiſeeren, bij de Lands-Overheid (2) aangeſteld, en door Commisſarisſen van het Hof in den eed genomen; waar na vervolgens op die *Brieven van creatie* door den plaatſelijken Magiſtraat aan hun eene *acte van admisſie* verleend wordt (3), ingevolge van welke zij dan ook alleen bevoegd zijn op de plaats van hunne reſidentie acten te paſſeeren (4).

De

(1) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 17 *D.* §. 17. S. VAN LEEUWEN, *Coſt. van Rhijnl. pag.* 351.

(2) *Reglem. voor 't Depart. Beſtuur van Holland. Art.* 47.

(3) LYBREGTS, *Red. Vert. over 't Not. ambt*, 1 *D.* 1 *Hoofdſt.* V. D. SCHELLING, *Hiſt. van 't Notarisſchap*, *Cap.* 6.

4) *Regtsg. Obſ.* 1 *D. Obſ.* 39. & 4. *D. pag.* 405.

De *Onderhandſche* geſchriften worden of door de luiden zelven, wien de zaak raakt, of door een ander, op hunnen last, geſchreven, en door de contractanten met hunne onderteekening bevestigd (1).

Wat de kragt van bewijs deezer onderſcheidene zoorten van geſchriften betreft, de Gerechtelijke en Notariale, als *publieke inſtrumenten* zijnde, verdienen het meeste geloof (2). — Om de egtheid, vooral van de dagteekening, te bewijzen, verdienen zij daarom den voorrang boven de onderhandſche, offchoon anders even beſtaanbaar zijnde (3). — De onderhandſche geſchriften bewijzen volkomen *tegen*, maar niet *vóór* den ſchrijver (4), als zijnde het van gevaarlijke gevolgen, dat iemand zijne door hem zelven gehoudene aanteekening tot een voldoende bewijs *vóór* zig zoude kunnen inroepen (5).

Onder de publieke inſtrumenten kan men ook tellen de zulken, die gemeenlijk bekend zijn onder den naam van *Archiven*, welker bewijs (mits de uittegevene Extracten of Copiën met de authentiſatie en onderteekening van den Griffier, of Opziener der Charters, bekragtigd werden) zeer groot is; zelfs zoodanig, dat

(1) MATTHEUS, *de Probat. Cap.* 4. *n.* 1.

(2) MERULA, *Manier van Proced. Lib.* 4. *tit.* 66. *Cap.* 2.

(3) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 1. *Cap.* 6. *pag.* 65. *vs.* „*Notarii duntaxat adhibentur propter lubricam privatæ ſcripturæ fidem, & inſtrumenta, quæ ſcribunt, publicâ ubique auctoritate cenſentur.*"

(4) *L.* 29. §. *ult. ff. depos. L.* 13. *C. de non num. pec.*

(5) *L.* 5. *L.* 7. *C. de probat.*

dat onderhandſche geſchriften, in de archiven geregistreerd zijnde, daar door de kragt van publieke inſtrumenten verkrijgen (1).

Onder de onderhandſche geſchriften, die een bewijs uitmaken, behooren inzonderheid de *Koopmansboeken*, mits in goede orde gehouden, en door den Koopman met eede geſterkt wordende (2).

Van publieke inſtrumenten behooren de *groſſen*, door den Secretaris of Notaris uitgegeven, en van onderhandſche inſtrumenten de *origineele*, overgelegd te worden (3). — *Copiën* bewijzen niet, ten ware zij door een Secretaris of Notaris zijn geauthentiſeerd (4). — Wanneer het geheele ſtuk ten bewijze niet noodig is, maakt men ook wel van hetzelve een *Extract authentiek* (5).

§ III.

(1) LEYSERUS, *Medit. ad ff. Tom.* 4. *Spec.* 266. MATTHEUS, *de Probat. Cap.* 3. *n.* 25.

(2) MATTHEUS, *de Probat. Cap.* 4. *n.* 68—82. DE HAAS, *Aanteek. op* MERULA'S *Manier van Proced. Lib.* 4. *tit.* 66. *Cap.* 3. §. 6. VOET, *ad tit. ff. de fid. inſtr. n.* 12.

(3) MERULA, *Manier van Proced. Lib.* 4. *Tit.* 66. *Cap.* 4. *n.* 2.

(4) *Ampl. Inſtr. van den Hove van* 21 *Dec.* 1579. *Art.* 17. S. VAN LEEUWEN, *Manier van Proced. in de Steden en ten platten Lande*, *Art.* 18.

(5) LEYSER, *Med. ad ff. Tom.* 4. *Spec.* 263. — Hoe noodig is het niet, aan de Notariſen de vermijding van alle ſlordigheid, in het maken van *Copiën Authentiek*, en eene met goed oordeel, en alle getrouwheid gedaane inkorting, in het maken van *Extracten Authentiek*, op het ernſtigst aan te bevelen.

§ III.

Bewijs door getuigen.

Eene andere zoort van bewijs is door *getuigen.* — Een middel tot bewijs, uit enkele noodzakelijkheid ingevoerd (1), doch anderzints, uit hoofde van de onoplettendheid, partijdigheid, en andere gebreken der menſchen, in veele gevallen zeer onzeker, zoo dat men omtrent de geloofbaarheid van getuigenisſen al zeer veel aan des Regters beoordeeling moet overlaten (2). — Ondertusſchen is aan zommige perſoonen bij de wet volſtrekt *verboden*, getuigen te zijn; anderen kunnen 'er zig van *verſchoonen;* anderen eindelijk kunnen *gereprocheerd*, of wederlegd worden.

Onder de *verbodene* perſoonen kan men tellen, de krankzinnigen en dwaazen (3); — die doof en ſtom te gelijk zijn (4); — die de jaaren der huwbaarheid nog niet bereiken, dat is nog geen veertien of twaalf jaaren oud zijn (5); — als mede die eerloos en infaam verklaard zijn (6).

Van het geven van getuigenis kunnen zig *verſchoonen*, perſoonen, die elkander zeer na in den bloede beſtaan; b. v. ouders tegen hunne kinderen, eene vrouw tegen haaren man (7); — die door hun getuigenis hun-

(1) *L.* 1. *ff. de testib.*

(2) *L.* 3. §. 1. *L.* 13. *ff. eod.* LEYSERUS, *Medit. ad ff. Tom.* 4. *Spec.* 283.

(3) *L.* 20. §. 4. *ff. qui teſt. fac. poſſ.* §. 8. *Inſt. de inut. ſtipul.*

(4) §. 6. *Inſt. de testam. ordin. L.* 3. §. 1. *ff. de testib.*

(5) *L.* 3. §. 5. *L.* 19. §. 1. *ff. eod.*

(6) *d. L.* 3. §. 5. *L.* 13. *ff. eod.*

(7) *L.* 4. *L.* 5. *ff. eod.*

hunne eigene ſchande of misdrijf ontdekken zouden (1). — Een Advocaat of Procureur kan zig ontſlaan, om als getuige te verklaren zaaken, welken hij van zijnen cliënt in beſognes, enz. ontdekt heeft. — Een Notaris egter kan zig met die verſchooning niet behelpen; noch ook een *Medicinæ Doctor*, wanneer hij voor den Regter geroepen wordt, om wegens den aart van zekere geheime kwaal getuigenis te geven. — Dienstboden kunnen ook genoodzaakt worden, getuigen te zijn tegen hunnen heer of vrouw, mits zij in de zaak zelve niet betrokken zijn (2).

Eindelijk zijn de *reproches* tegen getuigen van onderſcheiden en menigvuldigen aart. — Zoo wederlegt men een getuigen, om dat de zaak, waar omtrent hij getuigt, zijn eigen zaak is, dat is, wanneer hij bij zijn getuigenis voordeel of nadeel hebben kan (3); — om dat zij zijn bloedverwanten, of aangehuwde vrienden, of man of vrouw (4); — om dat zij zijn huisgenooten van den geen, voor wien zij getuigen (5); ten waare geſchil is over zaaken, die aan geene andere perſoonen, dan aan huisgenooten, bekend kunnen zijn (6); — om dat het getuigenis blijken draagt, van uit haat en vijandſchap gege-

(1) VOET, *ad tit. ff. de testib. n.* 14.

(2) Zie nopens dit alles *onze Aanteek. op* MERULA, *Manier van Proced.* 2 *D. pag.* 151.

(3) *L.* 10. *ff. L.* 10. *C. de testib. L.* 1. §. 11. *ff. quand. appell. ſit.*

(4) *L.* 4. *L.* 9. *ff. L.* 6. *C. de testib.*

(5) *L.* 24. *ff. L.* 3. *C. eod.*

(6) *L.* 8. §. 6. *C. de repud.*

geven te zijn (1); — om dat de getuige een perſoon is van een ſlegt gedrag, geen geloof verdienende (2); — om dat hij zig zelven in zijne verklaaring tegenſpreekt, onverſtaanbaar is, iets wil opdringen als waarheid, het geen blijkbaar valsch is, of zig enkel op het gezegde van anderen grondt, zonder genoegzaame reden van wetenſchap (3); — om dat hij is een enkel (*ſingulier*) getuige, daar 'er tot bewijs altijd twee behooren te zijn (4); — of om dat het getuigenis is onbeëedigd, en aan de partije geene gelegenheid gegeven is, den getuigen ook voor zig op tegen-vraagen te hooren (5).

Op die *reproches* valt dikwils ook wel wederom wat te zeggen, het geen men noemt *ſalvatiën* (6); en dan moet eindelijk des Regters eigen oordeel, uit de omſtandigheden der zaak afgeleid, de meerdere of mindere geloofbaarheid der getuigen bepaalen (7).

§ IV.

Bekentenis, præſumptie, vonnis en eed

De verdere zoorten van bewijs, buiten geſchriften en getuigenisſen, beſtaan in de navolgende.

I. *Bekentenis* of *Confeſſie*. — Om egter aan dezelve kragt van volkomen bewijs te kunnen toekennen, moet zij gedaan zijn vrijwillig, bepaald, en voor den Regter. — Bekentenisſen buiten het Gericht

(1) *L.* 3. *pr. ff. L.* 17. *C. de testib.*

(2) *L.* 3. §. 5. *ff. eod.*

(3) MERULA, *Manier van Proced. Lib.* 4. *Tit.* 78. *Cap.* 5.

(4) *L.* 9. §. 1. *C. de testib.*

(5) VOET, *ad tit. ff. de testib. n.* 15.

(6) MERULA, *d. l. Tit.* 79. *Cap.* 2—4.

(7) *L.* 3. §. 1. *ff. de testib.*

richt leveren wel eene præſumptie, maar geen bewijs op (1).

II. *Præſumptie*, dat is een bewijs, of ook wel een vermoeden, afgeleid uit de omſtandigheden, naar maate van het geen doorgaans gebeurt (2). — Den meesten tijd levert de præſumtie eene gisſing of waarſchijnlijkheid op; b. v. de vlugt geeft vermoeden van ſchuld (3); doch 'er zijn ook præſumtien, die een volkomen bewijs maken; b. v. wanneer eene getrouwde vrouw van een kind verlost, na dat haar man een jaar of langer is uitlandig geweest, is 'er wegens het door haar begaan overſpel eene zoo ſterke præſumtie, dat dezelve geen bewijs van het tegendeel toelaat (4).

III. *Vonnis* of *Gewijsde*. — Hetzelve in behoorlijke form uitgebragt zijnde, wordt voor waarheid gehouden, en maakt tusſchen partijen een volkomen bewijs (5); doch niet ten aanzien van derden, die in het proces niet als partijen betrokken zijn geweest (6).

IV. Eindelijk, ten vierden, is ook de *Eed* eene ſoort van bewijs. — Partijen maken daar van dikwerf

(1) MERULA, *Manier van Proced. Lib.* 4. *Tit.* 62. VOET, *ad tit. ff. de confeſſ.*

(2) HUBER, *hedend. Regtsgel.* 5 *B.* 28 *Cap. n.* 1.

(3) *Nov.* 53. *Cap.* 4. VOET, *ad tit. ff. de probat. & præſumt. n.* 5.

(4) VOET, *ad d. t. n.* 16.

(5) *L.* 25. *ff. de ſtat. hom. L.* 207. *ff. de R. J. L. pen. ff. de juſt. & jur.*

(6) *t. t. C. int. al. act. vel jud. al. non noc. L.* 2. *C. quib. res jud. non noc.*

werf gebruik, of om een bewijs, het welk niet volledig genoemd kan worden, aan te vullen, of om zig wegens een vermoeden, tegen hen ingebragt, te zuiveren. — Zulk een aanbod van eed wordt egter niet eerder een bewijs, dan na dat de Regter bij zijn vonnis één van beide partijen tot denzelven heeft toegelaten, en wanneer deeze dan den eed heeft afgelegd, wordt dit alzoo verklaarde onder eede tusschen partijen gehouden voor bewezen (1).

AGTTIENDE AFDEELING.

Op welke wijzen de Verbintenisſen te niet gaan.

§ I.

Betaaling. Even gelijk de *reëele* regten op onderſcheiden wijzen te niet gaan, en verloren worden (2), zoo zijn ook de manieren, op welken de *verbintenisſen*, en de daar uit voortvloeiende *perſoneele* regten, vergaan, van veelerleien aart. Laaten wij dezelven kortelijk doorloopen.

I. *Betaaling*, dat is de dadelijke vervulling van het geen men zig verpligt heeft te geven of te doen (3). — Om eene betaaling van waarde te doen zijn, is het niet noodig, dat zij gedaan worde door den ſchuldenaar, of door iemand, die last van hem heeft: wie ook de betaaling doet, al had hij geene volmagt van den ſchuldenaar, al deed hij de betaaling zelfs in zijn weerwil, mits hij dezelve doet in naam

(1) VOET, *ad tit. ff. de jurej. n.* 17. *ſeqq.*

(2) Zie hier boven *bladz.* 58, 59, 102 & 111.

(3) *pr. Inſt. quib. mod. toll. obl.*

naam en tot kwijting van den ſchuldenaar, en mits hij bevoegd is, om den eigendom der betaalde zaak over te dragen, zoo is de betaaling van waarde: zij brengt de vernietiging der verbintenis te weeg, en bevrijdt den ſchuldenaar zelfs tegen zijnen wil (1). — Dit heeft egter alleen plaats in betaalingen, die beſtaan in iets te *geven*, want is eene *daad* het onderwerp der verbintenis, kan het den ſchuldeisſcher dikwils veel verſchillen, door wien zij verrigt wordt (2).

De betaaling, zal zij beſtaanbaar zijn, moet gedaan worden aan den ſchuldeisſcher, of aan iemand, die volmagt van hem heeft (3), of bevoegdheid om te ontfangen. — Wanneer de ſchuldeisſcher verſcheiden erfgenaamen heeft nagelaten, kan men aan één der erfgenaamen geene beſtaanbare betaaling doen, dan voor dat gedeelte, het welk hem in de ſchuld toekomt, ten waare hij door zijne mede-erfgenaamen gevolmagtigd was, om het geheel te ontfangen (4). — Indien eene inſchuld aan een ander is overgedragen, en aan den ſchuldenaar van die overdragt kennis is gegeven, moet de betaaling aan den ceſſionaris gedaan worden, en het is niet meer beſtaanbaar, dezelve aan den vorigen ſchuldeisſcher te doen (5). — Zomtijds wordt bij het contract, waarbij iemand zig ver-

(1) *L.* 23. *L.* 40. *L.* 53. *ff. de ſolut. L.* 39. *ff. de neg. geſt.*

(2) *L.* 31. *ff. de ſolut.*

(3) *L.* 12. *L.* 34. §. 3. *ff. eod. L.* 180. *ff. de Reg. Jur.*

(4) *L.* 81. §. 1. *L.* 104. *ff. de ſolut.*

(5) VOET, *ad tit. ff. de her. vel act. vend. n.* 15.

verbindt, om iets aan een ander te betaalen, een derde perſoon aangewezen, in wiens handen men overeenkomt, dat de betaaling zal kunnen gedaan worden, even als of die in handen van den ſchuldeisſcher zelven gedaan was (1). — De betaaling, gedaan aan iemand, die noch bevoegdheid, noch volmagt om te ontfangen had, wordt beſtaanbaar: 1°.) Wanneer de ſchuldeisſcher de betaaling naderhand goedkeurt (2). — 2°.) Wanneer de betaalde ſomme ten voordeele van den ſchuldeisſcher geſtrekt heeft (3). — 3°.) Wanneer de geen, aan wien de betaaling gedaan is, erfgenaam van den ſchuldeisſcher wordt (4).

Naar den algemeenen regel moet de verſchuldigde zaak zelve betaald worden; en een ſchuldenaar kan zijnen ſchuldeisſcher niet verpligten, om iets anders in betaaling aan te nemen, dan het geen hij hem verſchuldigd is (5). — Geen ſchuldeisſcher is in zijn weerwil verpligt, om het aan hem verſchuldigde bij gedeelten te ontfangen; ten zij de overeenkomst eene betaaling in termijnen regelt (6).

Het gevolg van betaaling is de vernietiging der verbintenis, en van alles, wat daar bij behoort, als mede de bevrijding van allen de geenen, die 'er ſchul-

(1) *L.* 21. *ff. de novat.* VOET, *ad tit. ff. de ſolut. n.* 2.

(2) *L.* 12. §. 4. *ff. de ſolut. L.* 12. *C. eod. L.* 24. *ff. de neg. geſt.*

(3) *L.* 28. *L.* 34. §. 9. *ff. de ſolut.*

(4) *L.* 96. §. 4. *ff. eod.*

(5) *L.* 16. *C. eod. L.* 2. §. 1. *ff. de reb. cred.*

(6) *L.* 41. §. 1. *ff. de uſur. L.* 3. *ff. fam. erciſc.*

ſchuldenaars van zijn (1). — Dit egter lijdt uitzondering, wanneer één der ſchuldenaars of borgen betaaling doet, onder *cesſie van actie* van den ſchuldeisſcher, ten lasten van de mede-ſchuldenaars of mede-borgen (2). — Betaaling van een gedeelte van het verſchuldigde vernietigt de ſchuld voor dat gedeelte, en ſtuit ook in zoo verre den loop der interesſen (3).

Omtrent de toerekening van gedaane betaalingen behooren deeze regels te worden in acht genomen. — *a*) De ſchuldenaar, wanneer hij betaalt, heeft het vermogen, om zig te verklaaren, op welke ſchuld hij de betaalde ſomme wil hebben toegerekend (4). — *b*) Wanneer de ſchuldenaar bij de betaaling geene toerekening doet, kan de ſchuldeisſcher, die pretenſien uit onderſcheiden oorzaken heeft, bij de te gevene quitantie die toerekening bepalen (5). — *c*) Wanneer de toerekening noch door den ſchuldenaar, noch door den ſchuldeisſcher gedaan is, moet zij gedaan worden op die ſchuld, bij welks kwijting de ſchuldenaar toen het meeste belang had (6). — *d*) Wanneer de ſchulden van gelijken aart waren, zoo dat de ſchuldenaar, bij de betaaling van de ééne, geen meerder belang had, dan van de andere, moet de toerekening op de oudſte ſchuld gedaan worden.

(1) *L.* 43. *ff. de ſolut.*

(2) *L.* 17. *ff. de fidejuſſ. L.* 47. *ff. locat.*

(3) *L.* 9. §. 1. *ff. de ſolut.*

(4) *L.* 1. *ff. eod.*

(5) *d. L.* 1. *L.* 2. *L.* 3. *ff. eod.*

(6) *L.* 3. §. 1. *L.* 4. *in fin. L.* 5. *L.* 97. *L.* 103. *ff. eod.*

den (1). — *e*) Indien de onderſcheiden ſchulden van dezelfde dagteekening waren, en in alles voor het overige gelijk ſtonden, geſchiedt de toerekening op elke ſchuld naar evenredigheid (2). — *f*) In ſchulden, welke van dien aart zijn, dat zij op interesſen loopen, geſchiedt de toerekening eerst op de interesſen, en daar na op de hoofdſom (3).

Met betaaling ſtaat gelijk de *conſignatie* van het verſchuldigde, indien de ſchuldeisſcher weigeragtig is, om de hem aangebodene betaaling te ontſangen. De ſchuldenaar wordt daar door bevrijd, en het geconſigneerde ligt ten baate en ſchade van den ſchuldeisſcher (4).

§ II.

Novatie van ſchuld.

II. *Schuld-vernieuwing* of *Novatie van ſchuld*, dat is, het maken van eene nieuwe ſchuld, in plaats van eene oude; het zij de verbintenis door dengelfden ſchuldenaar, ten behoeven van denzelfden ſchuldeisſcher, in eene andere ſoort van verbintenis veranderd wordt (5); het zij een nieuwe ſchuldenaar mijne ſchuld geheel op zig neemt (6); het zij een ſchuldenaar, ten einde van zijnen ouden ſchuldeisſcher ontſlagen te worden, op last van denzelven, eeni-

(1) *L.* 5. *L.* 89. §. 2. *ff. eod.*

(2) *L.* 8. *ff. eod.*

(3) *L.* 1. *C. eod. L.* 5. §. 2 & 3. *L.* 6. *ff. eod. L.* 35. *ff. de pign. act. L.* 21. *C. de uſur.*

(4) VOET, *ad tit. ff. de ſolut. n.* 29.

(5) *L.* 1. *ff. de novat. & deleg.* §. 1. *Inſt. quib. mod. toll. obl.*

(6) *L.* 7. §. 8. *ff. de dol. mal. L.* 4. *ff. de cond. cauſ. dat.*

eenige verbintenis, ten behoeven van eenen nieuwen ſchuldeisſcher, contracteert (1).

Tot novatie wordt vereischt, de uitdrukkelijk verklaarde wil van den ſchuldeisſcher, om novatie te maken. Uit gisſingen en veronderſtellingen mag geene novatie opgemaakt worden, maar wordt veel eer de nieuwe gecontracteerde verbintenis geacht gemaakt te zijn, om de eerſte te bekragtigen, en om daar bij gevoegd te worden, dan om dezelve te vernietigen (2).

Het gevolg van novatie is, dat de eerſte ſchuld vernietigd wordt, op dezelfde manier, als door dadelijke betaaling. — Dienvolgende doet zij ook te niet de hijpotheeken, die 'er voor geſteld waren, ten zij die ook aan de tweede ſchuld uitdrukkelijk werden overgedragen; en de borgen van de oude ſchuld worden voor de nieuwe niet verbonden, ten waare zij daar in uitdrukkelijk toeſtemmen (3).

§ III.

III. *Kwijtſchelding van ſchuld.* — Dezelve kan gedaan worden, niet alleen bij eene uitdrukkelijke, maar ook bij eene ſtilzwijgende overeenkomst, voortſpruitende uit zekere daaden, die dezelve doen veronderſtellen. Bij voorbeeld, indien de ſchuldeisſcher aan den ſchuldenaar zijn handſchrift of ſchuldbekentenis heeft te rug gegeven, wordt hij veronderſteld, hem *Kwijtſchelding.*

(1) *L.* 11. *ff. de novat. & deleg.* §. *pen. Inſt. quib. mod. toll. obl.*

(2) *L. ult. C. de novat.* C. F. WALCHIUS, *in Introd. in Controv. Jur. Civ. Sect.* 3. *Cap.* 8. §. 7.

(3) *L.* 18. *ff. de novat. L.* 12. §. 5. *ff. qui potior.*

hem de ſchuld te hebben kwijtgeſcholden (1). — De te rug gave egter der goederen, voor eene ſchuld te pand gegeven, doet wel eene vernietiging van het pand, maar geene kwijtſchelding van de ſchuld zelve veronderſtellen (2).

De kwijtſcheldingen zijn van onderſcheiden aart; zomtijds wordt de geheele ſchuld gehouden voor gekweten, en allen, die 'er ſchuldenaars van waren, bevrijd (3); zomtijds is zij alleen tot den perſoon van één der ſchuldenaars betrekkelijk, en daar door worden zijne mede-ſchuldenaars niet bevrijd (4). — Dus, indien 'er twee of meer ſolidaire ſchuldenaars zijn, vernietigt het ontſlag, aan den één toegeſtaan, de ſchuld niet; het bevrijdt hem alleen, en niet zijnen mede-ſchuldenaar. — Kwijtſchelding, aan den principalen ſchuldenaar toegeſtaan, brengt die der borgen met zig; maar niet omgekeerd, vermits kwijtſchelding, aan den borg toegeſtaan, niet den principaalen ſchuldenaar ontſlaat, zoo min als dezelve, aan eenen borg perſoonlijk verleend zijnde, zijne mede-borgen ontſlaan zoude (5).

Niemand, dan de ſchuldeisſcher, wanneer hij het vermogen heeft, om over zijne goederen te beſchikken, kan kwijtſchelding van ſchuld doen, of wel de geen, die door hem in 't bijzonder, tot het doen van die kwijtſchelding, gemagtigd is. — Een algemee-

(1) *L.* 2. §. 1. *ff. de pact.*

(2) *L.* 3. *ff. eod.*

(3) *L.* 21. §. *ult. L. ult. ff. de pact. L.* 7. §. 1. *ff. de except.*

(4) *L.*7. §. 8. *L.*17. §. 3. *L.*25. §. 1. *ff. de pact.*

(5) *L.* 23. *ff. de pact. L.* 15. §. 1. *ff. de fidejuſſ.*

meene gemagtigde, een voogd, een curateur, een adminiſtrateur, hebben dit regt niet; want alle deeze perſoonen hebben alleenlijk de magt om te beſtuuren, en niet om weg te geven (1).

§ IV.

IV. *Compenſatie*, of *Schuld-vereffening*, waar door men verſtaat de vernietiging van ſchulden, welken twee perſoonen wederkeerig aan elkander ſchuldig zijn, door middel van de inſchulden, welken zij wederkeerig van elkanderen te vorderen hebben (2): b. v. indien ik u ſchuldig ben eene ſomme van *f* 500 guldens, uit hoofde eener gedaane geldleening, en ik aan den anderen kant uw ſchuldeisſcher ben, voor eene gelijke ſomme van 500 guldens, uit hoofde van naderhand verloopen huishuur, zoo wordt mijne ſchuld jegens u, door het regt van compenſatie, vernietigd, uit hoofde der inſchuld van gelijke ſomme, welke ik ten uwen laste heb; en wederkeerig wordt de ſchuld, waar voor gij ten mijnen behoeve aanſprakelijk zijt, vernietigd, door de inſchuld, welke gij tegen mij hebt. *Compenſatie.*

Om eene ſchuld in compenſatie te kunnen brengen, is het noodig: 1.) Dat de verſchuldigde zaak tot het zelfde geſlacht behoore, als het voorwerp der ſchuld, waar tegen men compenſatie inbrengt: b. v. men kan wel geld tegen geld, maar geen geld tegen graanen compenſeeren (3). — 2.) Dat de ſchuld, die in compenſatie gebragt wordt, eene zoo-

da-

(1) *L.* 37. *ff. de pact. L.* 22. *ff. de adm. tut.*

(2) *L.* 1. *ff. de compenſ.*

(3) *L.* 10. §. 2. *L.* 11. *L.* 12. *ff. L.* 4. *L.* 8. *C. eod.*

danige zij, waar van de tijd der betaaling vervallen is (1). — 3.) Dat de ſchuld, welke men in compenſatie brengt, liquide zij (2). — 4.) Dat de ſchuld verſchuldigd zij aan den perſoon zelven, die zig op de compenſatie beroept (3). — En 5.) dat de ſchuld, die in compenſatie gebragt wordt, verſchuldigd zij door den perſoon zelven, met wien men compenſeeren wil (4).

De gevolgen van compenſatie, die door het recht zelven wordt te weeg gebragt (5), zijn: *a*) dat, indien mijn ſchuldeisſcher, aan wien ik effecten te pand gegeven heb, mijn ſchuldenaar geworden is, ik die effecten kan te rug eisſchen, mits hem alleenlijk het meerder door mij verſchuldigde aanbiedende (6). — *b*) Dat, wanneer de eene ſchuld op interesſen loopt, en de tegen-ſchuld is zonder interesſen, die ſchulden evenwel ten gelijken beloope door compenſatie vernietigd worden, en dat van dien dag af ook in zoo verre de loop der interesſen ophoudt (7). — *c*) Dat, ſchoon mijn ſchuldeisſcher niet verpligt kan worden, om van mij eene gedeeltelijke betaaling te ontfangen, hij egter, mijn ſchuldenaar geworden zijnde, voor eene mindere ſomme, dan ik hem ſchuldig was, verpligt is de gedeeltelijke kwijting van zijne ſchuld te gedogen; als welke in dit geval door

(1) *L. 7. ff. eod.*
(2) *L. ult. §. 1. C. eod.*
(3) *L. 9. C. eod.*
(4) *L. 23. ff. eod.*
(5) *L. 21. ff. L. ult. C. eod.*
(6) *L. 12. C. eod.*
(7) *L. 11. ff. L. 4. C. eod.*

door de wet zelve uit kragt van compenſatie geſchiedt (1). — En *d*) dat men, eene ſchuld betaald hebbende, die door compenſatie reeds van zelve vernietigd was, het betaalde, als onverſchuldigd, kan worden te rug geëiſcht (2): ten waare die betaaling ter voldoening aan een vonnis gedaan was (3).

§ V.

V. *Schuldvermenging* of *Confuſie*, dat is, wanneer de qualiteiten van ſchuldeisſcher en ſchuldenaar van één en dezelfde ſchuld zig in den zelfden perſoon vereenigen; b. v. wanneer de één des anders erfgenaam wordt (4). — Hier door gaat ook de verbintenis van den borg te niet (5): want de principaale ſchuld niet meer beſtaande, kan ook de acceſſoire niet beſtaan (6). — Maar, wanneer de ſchuldeisſcher erfgenaam van den borg, of de borg erfgenaam van den ſchuldeisſcher wordt, vervalt de principaale verbintenis daar door niet (7). — Om deeze ſchuldvermenging te doen plaats hebben, moet hij ſchuldeisſcher of ſchuldenaar van de *geheele* ſchuld zijn, want is hij het ſlegts voor een gedeelte, heeft de vermenging niet verder, dan voor dat gedeelte, plaats: zoo als ook, indien hij ſlegts een gedeelte-

Schuldvermenging.

lijk

(1) *d. L.* 4.

(2) *L.* 10. §. 1. *ff. eod.*

(3) *L.* 2. *C. eod. L.* 1. *C. de cond. indeb.*

(4) *L.* 95. §. 2. *L. pen. in fin. ff. de ſolut.*

(5) *L.* 38. §. 1. *ff. de fidej. L.* 34. §. 8. *L.* 71. *ff. de ſolut.*

(6) *L.* 129. §. 1. *ff. de Reg. Jur. L.* 2. *ff. de pecul. leg.*

(7) *L.* 71. *ff. de fidejuſſ.*

lijke erfgenaam wordt, de ſchuld, ten aanzien van zijne mede-erfgenaamen, voor derzelver aandeel blijft beſtaan (1).

§ VI.

't Vergaan der zaak.

VI. *Het vergaan van de verſchuldigde zaak* doet de verbintenis vervallen (2), mits zij geheel vergaan is, en wel zonder de daad of verzuim van den ſchuldenaar (3). — Is dat vergaan door zijne ſchuld veroorzaakt, dan is hij, zoo wel als zijne erfgenaamen en borgen, tot vergoeding van de waarde gehouden (4).

§ VII.

Verloop van tijd.

VII. Het *verloop van tijd*, waar voor de verbintenis was aangegaan; b. v. indien ik voor iemand borg ben gebleven, mits ik niet langer aanſprakelijk zijn zoude, dan geduurende drie jaaren (5). — Hier toe behooren ook alle geldleeningen op lijfrenten, als welke den dood van den geldſchieter, of van den geen, op wiens lijf de rente gevestigd is, tot haaren termijn hebben, waar door zij van zelve te niet gaan (6).

Op gelijke wijze, indien eene verbintenis is aangegaan, onder conditie, van niet langer te duuren, dan tot het dadelijk aanzijn van zekere gebeurenis; b. v.

(1) *L.* 50. *ff. de fidejuſ. L.* 1. *C. de hered. act.*

(2) *L.* 33. *L.* 57. *ff. de verb. obl.*

(3) *L.* 82. §. 1. *L.* 91. §. 2. *ff. eod.*

(4) *L.* 91. §. 4 & 5. *ff. eod. L.* 58. §. 1 *ff. de fidejuſ. L.* 24. §. 1. *ff. de uſur.*

(5) *L.* 44. §. 1 & 2. *ff. de obl. & act. L.* 56. §. 4. *ff. de verb. obl.*

(6) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 14 *D.* §. 20.

b. v. indien ik voor iemand borg blijf, tot dat een zeker ſchip, waar in hij groot interest heeft, behouden zal zijn aangekomen; zoo doet de aankomst van dit ſchip de verbintenis van zelve vervallen (1).

§ VIII.

VIII. *Verjaaring* doet ook de verbintenisſen zoodanig vergaan, dat na het verloop van den tijd, door de wet tot verjaaring bepaald, de Regter den eisſcher behoort te verklaaren niet ontfankelijk (2). — Naar ons regt wordt de verjaaring in 't algemeen geſteld op *een derde van een eeuw* (3); ſchoon 'er Regtsgeleerden zijn, die in perſoneele actiën eene verjaaring van *dertig jaaren* voldoende oordeelen (4). — In jaarlijkſche renten is het enkel tijdsverloop van dertig jaaren, binnen welken men geene renten gevorderd heeft, niet genoegzaam, om den ſchuldenaar te bevrijden, ten aanzien van die jaaren renten, welke nog geen dertig jaaren verſcheenen zijn geweest, maar 'er worden zoo veele verjaringen vereischt, als 'er jaarlijkſche uitkeeringen zijn (5). *Verjaaring.*

§ IX.

IX. *Transactie* of *Accord* doet de verbintenis, waar over men tranſigeert, te niet, voor zoo verre zij te vooren beſtaan mogt hebben; als wordende eene *Transactie.*

(1) *L.* 59. §. 5. *ff. mand.*

(2) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 46 *D.* §. 2. *Regtsgel. Obſerv.* 2 *D. Obſ.* 97.

(3) MATTHÆI, *Paroem.* 9. LOENIUS, *Deciſ. & Obſ. Caſ.* 76.

(4) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 15. *in init.*

(5) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 875.

eene transactie, ten aanzien van haare gevolgen, gelijk geſteld met een gewijsde, waar in beide partijën berust hebben (1).

§ X.

Relief. X. *Relief*, of *herſtelling in zijn geheel*, vernietigt de verbintenis, waar tegen men gerelevеerd wordt (2). — Hetzelve wordt, uit kragte van opene Brieven, door het Hof van Juſtitie verleend, (*Mandamenten van Relief* of *Requesten Civiel*) door den dagelijkſchen Regter, na een voorafgaande geding, en behoorlijk onderzoek van zaaken, toegeſtaan (3); mits daar toe wettige redenen dienen, die in 't regt zig bepaalen tot vreeze of geweld, — bedrog, — minderjarigheid, — afwezigheid, — verſchoonlijke vergiſſing, — benadeeling over de helft, — en verder alle zulke redenen van billijkheid, volgens welke de handeling niet behoort te blijven beſtaan (4).

§ XI.

Ceſſie. XI. *Ceſſie*, of *Boedel-afſtand* kan ook geſteld worden onder de wijzen van vernietiging der verbintenisſen, in zoo verre namelijk de ſchuldenaar, die Brieven van Ceſſie verkregen heeft, en dezelven door zijnen dagelijkſchen Regter heeft doen bekragtigen (5), door zijne ſchuldeisſchers niet verder kan aan-

(1) *L. 2. ff. de jurej. L. 20. C. de transact.*

(2) VOET, *ad tit. ff. de in int. reſt. n. 21.*

(3) Zie mijne *Verhand. over de Judic. Pract. 4 B. 1 Hoofdſt.*

(4) *D. D. ad Lib. IV. Digeſt.* DE GROOT, *Inleid. 3 B. 48 & 52 D.*

(5) Zie mijne *Verhand. over de Judic. Pract. 2 B. 31 Hoofdſt.*

aangeſproken worden, dan bijaldien hij naderhand tot beter fortuin komen mogt (1).

Zommigen brengen eindelijk onder de wijzen, waar op verbintenisſen vergaan, de *gewijsden* en den *eed*, doch min naauwkeurig; want, ſchoon die beiden eene ontwijffelbaare exceptie opleveren aan den geen, die des niettegenſtaande uit de verbintenis wordt aangeſproken (2); ſtrekken zij veel eer tot bewijs, dat de verbintenis, waar uit de eisch ontzegd is, nimmer beſtaan heeft.

(1) *L.* 4. *pr. ff. de ceſſ. bon.* DE GROOT, *Inl.* 3 *B.* 51 *D.* §. 6.

(2) DE GROOT, *d. l.* 49. & 50 *D.*

TWEEDE BOEK.

VAN DE LIJFSTRAFFELIJKE RECHTSGELEERDHEID.

*

EERSTE AFDEELING.

Van de Misdaaden in het algemeen.

§ I.

Misdaaden en derzelver verdeeling.

Door misdaaden verſtaat men die vrijwillige en ſchadelijke daaden, die niet alleen met de wetten ſtrijdig zijn, maar waar op ook bij dezelven ſtraffen geſteld zijn. — Zij worden begaan door *bedrog* of met *opzet*, en deeze zijn de ſtrafwaardigſte; — door *verzuim*, en deeze zijn minder ſtrafbaar; — of door *ongeluk* of bij *toeval*, en deeze kunnen den daader niet als misdaad toegerekend worden (1).

§ II.

Volkomene en onvolkomene misdaaden.

In alle misdaaden moet men letten, of de daader zijne daad zoo verre uitgevoerd heeft, dat 'er aan de misdaad, door hem voorgenomen, naar zijn inzien, niets meer ontbreekt, dan of dit zoo niet is. Van hier de verdeeling der misdaaden in *volkomene* en *onvolkomene*. In de laatstgemelden moet men al verder letten, of de misdaad alleen beſtaat in het voornemen van den daader, dan of dit voornemen ook door

(1) J. C. VON QUISTORP, *Grundſätze des Deutſchen Peinlichen Rechts*, 1 *Th.* §. 25.

door eene begonnen dadelijke uitvoering blijkbaar geworden is; en zoo ja, in hoe verre (1)?

Het is ook van eenen aanmerkelijken invloed, of de daader zijn gepleegd misdrijf door opgevolgde daaden heeft *voortgezet*; — als mede, of hij de eenmaal gepleegde misdaad op nieuw heeft *herhaald*.

§ III.

In het onderzoek, wie als misdaadig of niet misdaadig te beschouwen is, verdienen de volgende zaaken in aanmerking genomen te worden. *Wie misdaadig is.*

1°.) Alle misdaad veronderstelt, dat 'er eene *wet* voor handen zij, die op dezelve daad eene straffe stelt. — Ontbreekt dezelve, zoo kan aan geene misdaad gedacht worden, al ware ook die daad in andere Landen, onder zwaare straffen, verboden (2). *De strafbepalende wet.*

2°.) Het enkel *voornemen*, om strafbaare daaden te begaan, maakt nog niet de misdaad zelve uit (3), ten zij daar op uiterlijke daaden gevolgd zijn, die behoorlijk bewezen en niet enkel vermoed worden. — Maar zijn 'er die daaden op gevolgd, dan komt het onderzoek te pas, met welk oogmerk dezelve verrigt zijn (4); aangezien het opzet of de bewustheid, dat men eene misdaad begaat, eigentlijk het strafschuldige daarstelt (5). — Dit opzet wordt uit de daad zel- *Voornemen om te misdoen.*

(1) BOEHMER, *ad Const. Crimin. Carol. ad Art.* 131. §. 38. & *Art.* 178. §. 6.

(2) QUISTORP, §. 32.

(3) *L.* 18. *ff. de poen. L.* 225. *ff. de verb. sign.*

(4) *L.* 41. *in fin. ff. ad Leg. Aquil. L.* 39. *L.* 53. *pr. ff. de furt. L.* 79. *ff. de Reg. Jur.*

(5) *L.* 4. §. 1. *L.* 7. *ff. ad Leg. Corn. de sicar. L.* 1. *L.* 5. *C. eod.*

zelve verondersteld, en het onschuldige moet van elders bewezen worden (1). — Even als in verzuimen trappen van nalatigheid zijn, zoo zijn die ook in de boosheid van des misdadigers opzet, en de Regter behoort in de bepaaling der straffe daar op wel degelijk te letten (2).

Misdaad uit nalatigheid.

3°.) Wanneer eene misdaad niet zoo zeer in den wil en het opzet, als in het niet behoorlijk gebruiken van zijn verstand en oplettendheid, haaren grondslag heeft, noemt men dezelve eene *misdaad uit nalatigheid.* — Indien op eene misdaad straffe aan lijf of leven gesteld is, moeten opzet en nalatigheid naauwkeurig van elkander worden onderscheiden (3): want nimmer kunnen misdaaden uit nalatigheid met de doodstraf, en zeer zelden met de gewoone lijfstraffe, gestraft worden (4).

Toevallige misdaad

4°.) Wanneer de daad noch in een opzet, noch in eene onvoorzigtigheid van den daader, maar in een bloot ongeluk zijnen grond heeft, en dus de misdaad louter *toevallig* is, valt alle toerekening weg, en kan zoo min straffe, als schade-vergoeding, plaats hebben (5).

§ IV.

(1) *L.* 1. *C. ad Leg. Corn. de sicar. L.* 5. *C. de injur.*

(2) G. FIELANGIRIE, *Science de la Legislation, Tom.* 4. *Chap.* 14.

(3) *L.* 4. §. 1. *L.* 7. *ff. L.* 1. *L.* 5. *C. ad Leg. Corn. de Sicar.*

(4) BOEHMER *ad* CARPZOVII *Prax. Crimin. Quæst.* 27. *Obs.* 1.

(5) §. 5. *Inst. L.* 31. *L.* 51. *ff. ad Leg. Aquil.* BOEHMER, *ad Const. Crim. Carol. Art.* 146.

§ IV.

5°.) Aan den geen, wien het aan *verſtand en wil* ontbreekt, kunnen de misdaaden, welken hij in dien ſtaat begaat, niet toegerekend worden. Dolle, krankzinnige, en dwaaze menſchen kunnen dus niet geſtraft worden (1). — In dit ſtuk egter is des Regters pligt, een zorgvuldig onderzoek te doen, of gebrek aan verſtandelijke vermogens alle oogmerk om te misdoen in den dader uitſluit; vooral ook, of de daader zomtijds tusſchenpoozingen van gezond verſtand heeft, om daar naar te beoordeelen, of 'er ook gronden zijn tot het bepaalen van de gewoone, of van eene buitengewoone ſtraffe (2). *Krankzinnigheid.*

6°.) Met krankzinnige en dwaaze menſchen moet men ook niet verwarren *eenvouwdige lieden* en *menſchen van een bekrompen verſtand;* dat is, niet, die zoogenaamd *kindsch* zijn, want ook deezen zijn dikwerf met de zinneloozen gelijk te ſtellen (3); maar de eigentlijk gezegde *eenvouwdige, onſchuldige, domme* lieden, die als eene midden-zoort tusſchen de kindſche en verſtandige menſchen uitmaken. Deezen kunnen waare misdaaden begaan, en, naar mate der omſtandigheden, aan lijf of leven geſtraft worden; want in misdaaden komt het niet zoo zeer op een doordringend verſtand, en eene naauwkeurige kennis der wetten aan, maar enkel op de wetenſchap, dat men *Eenvouwdigheid of domheid.*

(1) *L.* 12. *ff. ad Leg. Corn. de ſicar. L.* 13. *L.* 14. *ff. de offic. Præſid. L.* 40. *ff. de Reg. Jur. L.* 9. §. 2. *ff. ad Leg. Pomp. de parric.*

(2) MATTHÆUS, *de Crim. in Proleg. Cap.* 2. *n.* 6.

(3) QUISTORP, §. 39.

men onregtmatig en ſtrafbaar te werk gaat (1). — Intuſſchen is deeze eenvouwdigheid, mits behoorlijk bewezen zijnde, eene gewigtige grond van verdediging, zelfs in misdaaden, waar op de doodſtraf ſtaat, en vooral in dezulken, die op nalatigheid gegrond zijn, of waar in de omſtandigheden van geen bijzonder opzet of overleg blijken dragen (2).

Melancholie. 7°.) Moeielijker is de beoordeeling, hoe ver *melancholieke* en *zwaarmoedige* menſchen verſchooning verdienen. — Over 't algemeen moet hier aan niet te veel worden toegegeven, wanneer deeze menſchen, buiten hunne droefgeestigheid, het gebruik van hun verſtand hebben; maar evenwel lijdt het geen twijffel, dat menſchen zomtijds door zulk eenen hoogen graad van melancholie of zwaarmoedigheid kunnen worden aangetast, dat zij als waare verdwaasden te beſchouwen zijn, en de misdaaden, door hun in dien toeſtand begaan, aan hun niet kunnen worden toegerekend. Dezulken egter worden dan, tot voorkoming van onheilen, tot eene gevangenis verwezen (3). — Men moet van deeze melancholieke menſchen ook wel onderſcheiden dezulken, die uit verdriet in 't leven eene misdaad begaan, en tegen welken de gewoone ſtraffe der misdaad behoort te worden uitgeoeffend (4).

8°.) *Dooſ-*

(1) LEYSER, *Med. ad Pand. Tom. 9. Spec. 599.*

(2) LEYSER *d. l.* QUISTORP, §. 39.

(3) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 179. §. 6. CARPZOVII *Prax. Crim. Quæſt.* 145. *ibique* BOEHMER, *in Obſerv.* V. HALL *en* HAMELSVELD, *Harmen Alfkens. Amſt.* 1798.

(4) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 137. §. 23.

8°.) *Doofheid* en *ſtomheid* kunnen ook in de toerekening der misdaaden in aanſchouw komen, wanneer die gebreken zijn aangeboren, en men grond heeft, om aan de mogelijkheid van een boos opzet te twijffelen. Best is het dezulken, tot voorkoming van misdaaden, bij vervolg voor hun leven in een gevangenhuis op te ſluiten. — Maar is de misdadiger door een toeval doof of ſtom geworden, en blijkt 'er voldoende van zijn boos opzet, is hij voorzeker volgens de wet ſtrafbaar (1). *Doofheid en Stomheid.*

§ V.

9°.) De *dronkenſchap* reeds op zig zelven eene wandaad, ja zelfs ten aanzien van krijgslieden (2) ſtrafbaar zijnde; zoo is dezelve naar haaren aart geene voldoende reden van verſchooning. — Evenwel kunnen 'er gevallen zijn, waar in de Regter op deeze omſtandigheid behoort te letten, en men maakt dan te regt onderſcheid, of hij zig vrijwillig, of tegen zijnen wil, aan de dronkenſchap heeft overgegeven. — Is hij door verleiding van anderen dronken gemaakt, kan zulks zomtijds redenen opleveren, om tot eene buitengewoone ſtraffe te beſluiten. — Maar heeft de misdadiger zig vrijwillig dronken gedronken, om met te meerder moed en ſtoutheid zijne misdaad te kunnen uitvoeren, zoo kan dezelve, zij moge zoo groot zijn geweest, als zij wil, geenzints tot verontſchuldiging dienen; integendeel de misdaad is in dat geval nog grooter en ſtrafbaarer, dan wanneer *Dronkenſchap.*

(1) CARPZOVII *Prax. Crim. Quæſt.* 147.

(2) G. FELTMAN, *over den Articul-brief, Art.* 67.

neer zij nugteren gepleegd was (1). — Heeft de dronkenſchap, ſchoon vrijwillig op den hals gehaald zijnde, eene geheele zinneloosheid te weeg gebragt; is 'er geen blijk van een vooraf genomen voornemen, om te misdrijven; en betoont integendeel de misdaadiger een opregt berouw; zoo kunnen 'er zomtijds redenen tot verzagting van ſtraf zijn. — Alles hangt hier af van de omſtandigheden, die allen ten voordeele van den misdadiger behooren zamen te loopen: want over 't algemeen moet de Regter niet gemakkelijk zijn, om de dronkenſchap als een goeden grond van verdediging toe te laten (2).

Toorn. 10°.) De verontſchuldiging uit hoofde van *toorn* en *gramſchap* doet eigentlijk niets af: maar komen 'er verzagtende omſtandigheden, ten voordeele van den dader, bij; b. v. blijkt 'er, dat aan den misdadiger wettige reden tot toorn gegeven is; blijkt het, dat hij geen aanlegger van den twist was; betoont hij dadelijk, na de volbragte daad, berouw en leedwezen; zijn 'er geene blijken van een boosaardig opzet om te misdrijven; is hij iemand van nog jonge jaaren; enz. zoo kan zulks tot vermindering van ſtraf in aanſchouw genomen worden (3).

Onkunde van de wet. 11°.) Wanneer de misdadiger zig daar op beroept, dat hij *de ſtraf-bepalende wet niet geweten* heeft,

(1) LEYSER, *Med. ad Pand. Tom.* 1. *Spec.* 59. *th.* 3. *& Tom.* 5. *Spec* 348.

(2) CARPZOVII *Prax. Crim. Quæſt.* 146. QUISTORP, §. 42—44.

(3) CARPZOVII *Prax. Crim. Quæſt.* 6. *Quæſt.* 18. *n.* 5. *ſeqq. Quæſt.* 147. *n.* 41. *ſeqq. ibique* BOEHMER, *in Obſerv.*

heeft, moet men een onderſcheid maken, of de afſchuwelijkheid der misdaad aan een ieder, zelfs aan den onkundigſten en onopgevoedſten, in 't oog moest loopen, en dan doet die voorgewende onwetendheid niets af (1). — Maar is 'er grond om te ſtellen, dat uit hoofde van het zeer zeldzaam voorvallen van zoodanige misdaad, of om andere redenen, de geſtrengheid der wet den dader onbekend was, mag de Regter, op grond van dit gebrek aan kunde en ondervinding, de ſtraffe wel niet geheel verwerpen, maar verzagten (2). — Deeze verontſchuldiging wordt te ligter toegelaten, indien de wet is eene bijzondere Lands- of plaatſelijke wet, en de misdaadiger een vreemdeling. — Maar is hij een ingezeten van dat Land, is de wet behoorlijk afgekondigd, is zij algemeen genoeg bekend, kan men 'er geen ongebruik van doen zien; zoo geldt het voorwendzel van onkunde niet (3). — Even weinig doet het doorgaans ook af, te willen zeggen, dat men, ſchoon de wet kennende, niet wist, dat dezelve op de gepleegde daad toepaſſelijk was: immers die dwaaling zoude onvermijdelijk, en uit den zamenloop der omſtandigheden zeer blijkbaar moeten zijn, zoo 'er eenige aanmerking op genomen konde worden (4).

§ VI.

12°.) Aan kinderen, die nog geen *zeven* jaaren oud zijn, kunnen geene daaden, als met de wet ſtrijdig, wor- *Kindſche jaaren.*

(1) *L. 2. C. de in jus voc. L. 11. §. 10. ff. ad Leg. Jul. de adult. L. 37. ff. de minor. L. 7. C. unde vi.*

(2) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art. 179. §. 12.*

(3) QUISTORP, §. 48.

(4) QUISTORP, §. 49.

worden toegerekend, dewijl men in dezelven geen behoorlijk gebruik van verſtand en wil, zoo min als een opzet of nalatigheid, kan veronderſtellen (1). — Zij kunnen dus wegens misdaaden niet geſtraft worden (2), maar om hunne boosheden tegen te gaan, worden zij alleenlijk door hunne ouders, voogden, of meesters getuchtigd (3). — Zijn de kinderen reeds boven de zeven jaaren, doch beneden die der huwbaarheid, dat is beneden de *veertien* jaaren, wordt het in geringe misdrijven bij de tuchtiging der ouderen enz. gelaten (4); maar begaan zij eene zwaare misdaad, en heeft men grond, om in hun eene opzettelijke boosheid boven hunne jaaren te veronderſtellen, wordt wel niet de gewoone openbaare ſtraf aan hun uitgeoeffend, maar zij worden of door Gerechtsdienaars met roeden getuchtigd, of met eene gevangenis voor een tijd, of met eene andere buitengewoone *correctie* geſtraft (5).

Minderjarigheid.

13°.) Wat betreft de geenen, die wel boven de veertien jaaren, doch *beneden de meerderjarigheid* zijn, zoo kan hunne minderjarigheid, vooral in misdaaden uit ontucht, en van geen groot aanbelang, als eene reden van verzagting in aanmerking komen (6); maar

(1) *L.* 23. §. 2. *ff. de ædil. edict. L.* 22. *ff. ad Leg. Corn. de falſ. L.* 12. *ff. ad Leg. Corn. de ſicar.*

(2) *L.* 7. *C. de poen.*

(3) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 179. §. 2.

(4) BOEHMER, *d. l. Art.* 164. §. 1.

(5) *L.* 37. *ff. de minor. L.* 6. *pr. ff. ad Leg. Jul. pecul. L.* 1. §. 32. *ff. ad SCt. Silan.*

(6) *L.* 1. *C. ſi adv. del. L.* 37. §. 1. *ff. de minor. L.* 108. *ff. de Reg. Jur. L.* 16. §. 3. *ff. de poen.*

maar is de misdaad zwaar, is zij te meermaalen herhaald, is de daader niet verre af van zijne meerderjarigheid, heeft men allen grond, om in hem een boos opzet te veronderſtellen; dan doet die minderjarigheid weinig af (1). Zijn 'er integendeel geene volkomen blijken van opzet en boos overleg, betoont hij een waar berouw en leedwezen, komt de daad meer uit eene overdrevene hartstocht, dan uit opzettelijke boosheid voort, en is 'er eene gegronde hope tot zijne verbetering van leven bij vervolg; zoo komt de minderjarigheid in de bepaaling der ſtraf zeer veel in aanmerking, zelfs in misdaaden, die anders aan lijf of leven ſtrafbaar zijn (2).

14°.) Dewijl alle misdaaden moeten beſtaan in eene *vrije* en *willekeurige* daad, zoo kan men daar onder niet wel rekenen de misdaden, die door ſlapenden, of door zoogenaamde nagt-wandelaars, bedreven zouden mogen worden (3). *Onvrije daaden.*

§ VII.

De geenen, die eene misdaad dermate bevorderen, dat dezelve, zonder hunne medewerking, niet tot ſtand hadde kunnen komen, noemt men *medepligtigen.* Wanneer die medepligtigheid gegrond is in eene voorafgaande verbintenis en affpraak, om zekere misdaaden gemeenſchappelijk uittevoeren, noemt men zulks een *complot*, eene *zamenzweering.* — Indien *Complot van misdadigers.*

(1) *L.* 9. §. 2. *L.* 37. §. 1. *ff. de minor. L.* 38. §. 4. *ff. ad Leg. Jul. de adult.*

(2) *L.* 108. *ff. de Reg. Jur. L.* 16. §. 3. *ff. de poen.* COCCEJI *Exerc. Curioſ. Tom.* 2. *Diſp.* 41.

(3) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 179. §. 7.

dien nu de deelgenooten van dit complot tot het uitvoeren van zekere daad gemeenſchappelijk bij elkander, en tot wederzijdſche hulp en medewerking gereed zijn geweest, of als ſpionnen of ſchildwagten voor onraad gebruikt zijn geworden, zijn zij allen even ſtrafbaar, ſchoon de daad zelve, b. v. een moord, ſlechts door eenigen van hun is uitgevoerd; ten waare bijzondere omſtandigheden van de daad hier eene uitzondering in de bepaaling der ſtraffe maaken mogten; b. v. wanneer iemand door dwang of eenvouwdigheid onder een complot geraakt was (1). — Indien door onderſcheiden gedeelten van het zelfde complot ter zelfder tijd misdaaden van een onderſcheiden aart gepleegd zijn, die met elkander in geen onmiddelijk verband ſtaan, moet elke daad op zig zelve beſchouwd worden, ſchoon de daaders in 't algemeen deelgenooten van het zelfde complot zijn (2).

§ VIII.

Medepligtigen.

Is de deelneeming aan de misdaaden van anderen niet op een gemaakt complot gegrond, maar beſtaat zij in eene bloote bevordering derzelven, moet men onderſcheid maken tusſchen dezulken, die regelrecht hulp en bijſtand bij de misdaad hebben toegebragt, en anderen, die bij gelegenheid daar van, of naderhand, ſtrafbaare daaden begaan, waar door de misdaad mede tot ſtand gebragt, of verborgen wordt. — De eerſten zijn de eigentlijke *medepligtigen*, (*ſocii criminis*,) die aan lijf of leven even ſtrafbaar zijn; de anderen zijn enkel bevorderaars der misdaad;

(1) BOEHMER, *d. l. Art.* 148. §. 1. QUISTORP, §. 54.
(2) QUISTORP, *d. l. in not.*

daad, en worden doorgaans op eene buitengewoone wijze geſtraft (1). — Ten aanzien deezer bevordering der misdaad moet men naauwkeurig letten op den graad der deelneming; deeze is *volkomen*, of *minvolkomen*; en daar naar wordt ook de graad der ſtraffe bepaald; b. v. wanneer iemand de werktuigen tot het volvoeren der misdaad, waar van hij bewustheid had, aangebragt heeft, ſchoon hij de misdaad zelve niet mede heeft helpen uitvoeren, is de deelneming volkomen (2). — Na het plegen der misdaad kan men ook aan dezelve deel nemen; b. v. door de misdadigers in te nemen en te verbergen, door te deelen in de voordeelen, die met de misdaad verkregen zijn, enz. (3).

Voor deelneming wordt ook gehouden het geven van *laſt* tot het uitvoeren eener misdaad; en in de beoordeeling van deszelfs ſtraf baarheid moet op de omſtandigheden gelet worden; b. v. of bij den laſt te gelijk is voorgeſchreven de wijze van uitvoering, of de gelastigde tot gehoorzaamheid en onderwerping aan den lastgever verpligt was, enz. (4). *Lastgeving.*

Insgelijks wordt voor deelneming gehouden, het geven van *raad* tot de uitvoering eener misdaad. Ook hier in komen de omſtandigheden in aanſchouw; b. v. of die raad is algemeen, dan wel met bepaaling van de wijze der uitvoering; of de daader reeds *Raadgeving.*

te

(1) BOEHMER, *d. l. Art.* 177. §. 1 & 2.

(2) QUISTORP, §. 56.

(3) *L.* 1. *C. de his, qui latron.* BOEHMER, *d. l. Art.* 177. §. 9. QUISTORP, §. 57 & 58.

(4) BOEHMER, *d. l. Art.* 177. §. 4. PUTMAN, *Opuscul. Jur. Crimin. No.* 1.

te vooren het misdrijf in den zin hadde, en 'er nu meer toe is aangemoedigd, dan wel of die raad de eerſte aanleiding tot de misdaad gegeven heeft (1).

't Niet beletten der misdaad.

Het *niet beletten* der misdaaden van anderen kan ook een grond tot eene buitengewoone correctie opleveren; bijzonderlijk, wanneer men daar toe in de voegzaame gelegenheid was, of eenigermaate verpligt geoordeeld konde worden (2).

Om kort te gaan, men ziet uit het opgegevene duidelijk, dat eene oplettende en menschkundige overwegen door den Regter van den geheelen toedragt, en van alle de zamenloopende omſtandigheden der zaak, in de beoordeeling van de ſtraffchuldigheid des daaders, den leiddraad moet aan de hand geven.

't Verzwijgen der misdaad.

Het *verzwijgen* van misdaaden, die nog uitgevoerd moeten worden, is ook als eene zoort van deelneming te beſchouwen, die buitengewoon geſtraft wordt. — Maar is de misdaad reeds uitgevoerd, zoo is de verzwijging niet ſtrafbaar, ten waare van derzelver ontdekking de welvaart en veiligheid van den Staat afhing; of dat eenige bepaalde wet, of ambtsbediening daar toe verpligtte (3).

§ IX.

Beoordeeling van de grootte der misdaaden.

In 't algemeen wordt de grootheid der misdaaden naar deeze regelen afgemeten: 1°.) Eene misdaad is des te grooter, naar mate zij meerder inloopt tegen onze verpligtingen om iets te doen of na te laten. — Hierom is de misdaad grooter, waar door de openbaa-

(1) QUISTORP, §. 60.

(2) QUISTORP, §. 61.

(3) BOEHMER, *de obligatione ad revelandum occulta, in Exercit. ad Pand. Tom. 6. Exerc. 97.*

baare veiligheid van den Staat, dan wel die van een particulier perſoon geſchonden wordt (1). — 2°.) Eene misdaad is des te grooter, naar mate zij met meerder overleg en bewustheid van te misdoen gepleegd is. — Hierom is eene herhaalde misdaad zwaarder, dan die voor de eerſte maal begaan is. — Zwaarder is ook de misdaad van hun, die dezelve op nieuw plegen, na dat zij reeds over die zelfde zoort van misdrijf ſtraffe hebben ondergaan (2). — 3°.) Eene misdaad is des te grooter, naar mate meerder nadeel en gevaar door dezelve veroorzaakt is. — Hierom is eene volbragte misdaad zwaarder, dan die men alleen gepoogd heeft te doen. — Eene misdaad is ook grooter, wanneer zij met andere misdrijven te gelijk gepaard gaat.

Naar deeze zelfde regelen wordt ook de grootheid der misdaad in medepligtigen beoordeeld. — Het is dus zwaarder medepligtige te zijn, uit hoofde van een vooraf gemaakt complot, dan toevallig bij eene enkele daad. — Dadelijk toegebragte hulp en medewerking tot de misdaad is zwaarder, dan enkele raadgeving. — De toerekening eener misdaad is geringer, wanneer men door zijne ouderen, of anderen, aan wier gehoorzaamheid men onderworpen is, daar toe is verleid geworden (3).

TWEE-

(1) GROTIUS, *de J. B. ac P. Lib.* 2. *Cap.* 20. §. 29.

(2) *L.* 28. §. 3. *ff. de poen.*

(3) *L.* 157. *pr. ff. de Reg. Jur.* LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom.* 9. *Spec.* 580. *Th.* 8.

TWEEDE AFDEELING.

Van de Straffen in 't algemeen.

§ I.

Straffen, en derzelver oogmerk.

Door *Straffe* verſtaat men het nadeel, het welk aan iemand van wegen de Overheid wordt toegebragt, uit hoofde van het niet vervullen van die pligten, waar toe hij, volgens de wetten van den Staat, verbonden was. — Het hoofd-oogmerk eener ſtraffe beſtaat daar in, dat men bij anderen daar door een indruk maakt, en hen te rug houdt, om de rust en veiligheid van den Staat, door zoortgelijke daaden, niet verder te ſtooren (1). — In ſtraffen, die geene doodſtraffen zijn, moet het oogmerk ook ſtrekken, om den misdadiger te verbeteren (2). — Zoo mogelijk, moet ook het oogmerk wezen, om aan den beledigden voldoening te bezorgen.

§ II.

Zoorten van Straffen.

De ſtraffen worden verdeeld in *zwaare* en *ligtere*. — De zwaare raaken lijf of leven, en zijn wederom eenvouwdig, of, door bijgevoegde pijnlijkheden, vergroot. — Men verdeelt ze ook in *gewoone*, die aan alle overtreders der wet op dezelfde wijze worden aangedaan; en in *buitengewoone*, die naar maate van de meerdere of mindere toerekening der misdaad bepaald worden.

Wat de onderſcheiden zoorten van lijf- en levensſtraffen betreft, hoe meer men opklimt tot de tijden van

(1) *L.* 1. *C. ad Leg. Jul. repetund.*

(2) *L.* 20. *ff. L.* 14. *C. de poenis.*

van verblindheid en vooringenomenheid, hoe meer men bevindt, dat men, als 't waare, in ſtraffen van uitgezogte wreedheid behagen ſchepte (1); maar hoe meer men afdaalt tot de tijden van verligting en opgeklaardheid van verſtand, hoe meer men bevindt, dat die barbaarsheden worden afgekeurd, en dat de Regter zig het meest overeenkomſtig zijne waardigheid gedraagt, wanneer hij wel geſtreng, maar nimmer wreed is (2). — De thans nog in gebruik geblevene *doodſtraffen* zijn: *a*) het radbraken, met of zonder het afhouwen van het hoofd. — *b*) De galge. — *c*) Het zwaard. — *d*) Het worgen, met of zonder het blakeren. — Het vierendeelen, het verbranden, het verdrinken, enz. zijn in ongebruik. — Zoo is ook zedert eenige jaaren afgeſchaft het ten toon ſtellen der lijken op een rad, of hangen aan de buiten-galgen, tot dat zij door de lucht of het gevogelte verteerd zijn (3). — De nog

(1) HEINECCII, *Elem. Jur. Germ. Lib.* 2. *Tit.* 30. PUTMAN, *Elem. Jur. Crim. Lib.* 1. *Cap.* 2. §. 66. *ſeqq.*

(2) SENECA, *de Ira, Lib.* 1. *Cap.* 5, 14, 15 & 16. — *L.* 11. *pr. ff. de poenis.*

(3) *Publ. Holl.* 6 *Maart* 1795. Is het onbepaald afſchaffen van dit gebruik wel in allen deele goed te keuren? Is het in afſchuwelijke misdrijven wel zoo ongeſchikt, dat de herinnering eener voorbeeldige doodſtraffe, tot afſchrik der boosdoeneren, door deeze ten toon ſtelling hernieuwd worde? Wij dagten er meermalen zoo over; en zagen met opmerking, dat de zamenſtellers van het *Ontwerp van een Lijfſtraffelijk Wetboek, bladz.* 15. die zelfde bedenkingen gegrond geoordeeld hebben.

nog gebruiklijke *lijfstraffen* zijn: *a*) Het geeselen met of zonder den strop om den hals, en met of zonder brandmerk. — *b*) Het confineeren in een tuchthuis. — *c*) Het verwijzen tot openbaaren arbeid. — *d*) Het zwaaijen met het zwaard over het hoofd. — *e*) Het te pronk staan op het schavot, met of zonder roeden. — *f*) Het bidden, op de ontbloote kniën, aan God en de Justitie om vergiffenis. — *g*) Het zetten, gedurende eenige dagen, op water en brood. — De straffen, die in eene verminking der ledematen bestaan, zijn reeds voorlang, als barbaarsch, afgekeurd; alleen zijn er nog voorbeelden van het doorsteken van de tong met een priem, het geven van eene snede over het aangezigt, en eenige anderen meer.

Bij de bovengemelde zoorten van straffen kan men ook voegen dezulken, die, schoon zij niet regelregt aan des misdadigers lichaam worden aangedaan, evenwel met grond in veele misdaaden van gebruik gemaakt worden. — Hier onder behooren: *a*) De bannissementen, voor altijd, of voor een zeker getal van jaaren, uit het geheele Land, uit een zeker District, of uit eene bepaalde plaats (1). — *b*) Het verklaaren van te zijn eerloos en infaam. — *c*) Het vervallen verklaaren van een ambt of bediening.

Eindelijk is het ook dikwils geene ongeschikte wij-

(1) Over het gewigtig vraagpunt, of en wanneer de Regters in ons Land verder dan hun Regtsgebied bannen mogen, vergelijke men BYNKERSHOEK, *Quæst. Jur. Publ. Lib.* 2. *Cap.* 17. V. D. WALL, *Handv. van Dordrecht*, 2 *D. pag.* 700 & 701.

wijze tot betengeling der misdaaden, den misdadiger in zijn vermogen te ſtraffen, door het opleggen van zwaare of ligtere geldboeten, waar voor dan ook dikwils, wanneer de veroordeelde dezelven binnen zekeren tijd niet betaalt, eene lijfſtraffe wordt in de plaats geſteld (1).

§ III.

Graden in de Straffen.

Schoon de pligt van Mensch en Christen medebrengt, om al wat wreed en barbaarsch is, uit de crimineele vierſchaaren te weeren, zoude het egter eene ongerijmdheid zijn, om de misdaaden altijd met eene en dezelfde zoort van dood- of lijf-ſtraf te ſtraffen (2). 'Er zijn in de misdrijven merkelijke trappen van verzwaaring en verligting, en daar op moet ook in de bepaaling van de zoort der ſtraf gelet worden. Immers het zoude ongerijmd zijn, den moordenaar en den doodſlager, den huisbreker en den dief, met dezelfde zoort van ſtraffe te ſtraffen.

Confiscatie.

In voorige tijden plagt men ook de doodſtraffen te verzwaaren, door 'er eene *confiscatie* of verbeurdverklaaring van goederen bij te voegen; doch zedert het jaar 1732 is dezelve in dit Land afgeſchaft (3).

En

(1) *L.* 1. §. 3. *ff. de poen. L.* 4. *C. de ſerv. fugit. Gener. Ordonn. van* 28 *Aug.* 1749. *Art.* 4. *Public.* 2 *Maart* 1751, *en* 23 *Jann.* 1753.

(2) Deeze aanmerking is van gewicht tegen de invoering van de ſtraf der *Guillotine.* — Van daar reeds het onderſcheid, om zommige zwaare misdadigers een rood hembd te doen aantrekken, anderen wederom niet.

(3) *Reſol. Holl.* 1 *Meij* 1732. Men zie voorts het *Gr. Pl. Boek. VI. D. pag.* 577. *VII. D. pag.* 844. *en IX. D. pag.* 458, 459, 460 *en* 462.

— En te regt, aangezien alle die ſtraffen, waar door de agterblijvende kinderen en familiën der misdadigers mede nadeel lijden, moeten worden afgekeurd.

§ IV.

Regels in het bepaalen der Straffen.

De algemeene regel brengt mede: *'er kan geene ſtraffe zijn zonder misdaad.* Derhalven behoort de Regter in de eerſte plaats in de bepaaling der ſtraffen in aanſchouw te nemen al het geen in de *voorige Afdeeling*, nopens den aart en trappen der misdaaden, is opgegeven. — Om de in de wet bepaalde ſtraf volkomen te doen plaats hebben, moet de misdaad door iemand, in wien dezelve vallen kan, opzettelijk volbragt zijn. — Is de misdaad niet voltooid, maar ſlegts gedeeltelijk uitgevoerd, heeft de gewoone ſtraf der wet geene plaats (1).

Eene andere regel is: *de ſtraffe der misdaad kan alleen den daader, en de medepligtigen treffen* (2). — Dus zijn ouders voor kinderen, heeren voor dienstboden, enz. niet ſtrafbaar, ten zij hun eene medepligtigheid bewezen worde (3). — Erfgenaamen kunnen niet geſtraft worden, wegens de misdaaden der geenen, in wier nalatenſchap zij opgevolgd zijn. (4). — Voor toegewezene geldboeten egter, of waar over reeds proces aanhangig was, zijn zij aanſprakelijk, indien de veroordeelde, voor het doen der betaaling, komt te ſterven (5).

Wan-

(1) QUISTORP, §. 83.

(2) *L. 22. C. de poenis.*

(3) *Regtsgel. Obſerv. over* DE GROOT's *Inleid. 1 D. Obſ. 75.*

(4) *L. 26. ff. de poen.*

(5) *L. ult. C. ſi reus vel accuſ. mort. fuer.*

Wanneer iemand *verſcheiden misdaaden* begaan heeft, moet men een onderſcheid maken, of zij van verſchillenden of van denzelfden aart zijn. — In het eerſte geval zouden eigentlijk alle die bijzondere ſtraffen, die op de verſchillende misdaaden geſteld zijn, moeten plaats hebben, voor zoo verre zij zig in de uitvoering laaten bij elkander voegen (1); doch men is veelal gewoon, ook in dat geval eene zwaardere zoort van lijfſtraffe te nemen, die gerekend kan worden tegen alle die bijzondere ſtraffen te zamen op te wegen (2). — Begaat iemand eene misdaad, waar op lijfſtraf ſtaat, en vervolgens eene dood-misdaad, is het klaar, dat de doodſtraf de lijfſtraf doet vervallen; ſchoon als dan eene zwaardere zoort van doodſtraf kan bepaald worden. — Wanneer iemand door verſcheiden misdaaden in verſchillende lijfſtraffen vervallen is, die niet te gelijk uitgeoeffend kunnen worden, moet men de zwaarſte lijfſtraf bepaalen, maar geenzints, in plaats van alle die lijfſtraffen te zamen, de doodſtraf aandoen. — Zijn de onderſcheiden misdaaden allen van denzelfden aart, moet men letten, of de wet op de herhaalde misdaaden eene bijzondere ſtraffe ſtelt, welke men dan volgen moet; zoo niet, zig tot de gewoone ſtraffe bepaalen, die egter, wanneer 'er verzwaarende omſtandigheden bijkomen, eenigzints verzwaard kan worden (3).

Indien dezelfde misdaad door *verſcheidene perſoonen*

(1) BOEHMER *ad* CARPZOVII *Prax. Crim. Quæſt.* 132. *Obſ.* 1.

(2) *L.* 17. *C. de poenis.*

(3) QUISTORP, §. 88—90.

nen begaan is, maaken zij met opzigt tot de ſchadevergoeding, zoo als onze oude wetten ſpreken, *éénen baarſchuldigen man uit* (1); maar in de bepaaling der ſtraffen (zoo niet het deel hebben aan het zelfde complot daar in verandering maakt,) moet ieder voor zijne eigene daaden boeten (2).

In zeer zwaare misdaaden, in welken het, tot bewaaring der algemeene veiligheid, noodig is, een algemeenen indruk en affchrik te verwekken, is men ook wel eens gewoon geweest de ſtraffen aan des misdadigers *beeldtenis* uitteoeffenen (3); maar dit is thans van een zeer zeldzaam gebruik. — Van dien aart is ook eenigzints, dat tot meerder affchrik de naamen van Deſerteurs aan de galge gehegt worden (4).

Het uitoeffenen van ſtraffen aan de *lijken* der misdadigers behoort onder de barbaarsheden der vorige eeuwen. Men maakt daar van thans geen verder gebruik, dan door zulke lijken te begraven op die verachtelijke plaatſen, waar men gewoon is de misdadigers ter aarde te beſtellen (5).

§ V.

Naar welke wetten de Straffen te bepaalen.

In het ſtraffen der misdaaden moet men letten op de wetten van die plaats, waar de misdaad begaan is,

(1) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 34 *D.* §. 6. *Regtsgel. Obſerv.* 2 *D. Obſ.* 89.

(2) *L.* 22. *C. de poen. L. ult. ff. ad Leg. Corn. de ſicar.* BOEHMER *ad* CARPZOVII *Prax. Crim. Part.* 1. *Quæſt.* 25. *Obſ.* 1. *Tom.* 1. *pag.* 158.

(3) PUTMAN, *Adverſ. Jur. Lib.* 1. *Cap.* 14. *Lib.* 2. *Cap.* 25.

(4) FELTMAN, *Articul-brief, pag.* 255.

(5) BOEHMER *ad* CARPZOVII *Prax. Crim. Part.* 3. *Quæſt.* 131. *Obſ.* 3.

is; offchoon ook de misdadiger elders betrapt, en hem aldaar zijn proces opgemaakt wordt (1). — Wanneer de wet de ſtraffe der misdaad, die wel begonnen, maar niet geheel uitgevoerd is, niet bepaalt, moet in de ſtraf onderſcheid gemaakt worden, in hoe verre de pogingen van den misdadiger haare uitwerking gehad hebben, en wordt, naar mate van die bevinding, als mede van het blijkbaar opzet van den dader, eene buitengewoone ſtraffe vastgeſteld (2).

§ VI.

Willekeurige Straffen.

Geen Regter heeft de bevoegdheid om de ſtraffe, welke duidelijk bij de wet bepaald is, en welkers toepaſſelijkheid op de misdaad geene twijffeling gedoogt, te veranderen, te verzwaaren, of te verzagten, indien de wet hem zulks niet veroorlooft; of zig geene bijzondere omſtandigheden opdoen, die tot zulk eene verandering, verzwaaring, of verzagting, eenen wettigen grond opleveren (3). — Zulks heeft plaats in de volgende gevallen: Wanneer het blijkbaar oogmerk der bij de wet geſtelde ſtraffe door het uitoeffenen van dezelve niet bereikt zoude worden; — wanneer het onmogelijk, ten minſten zeer moeielijk is, de bepaalde ſtraffe aan den perſoon van den misdadiger uit te oeffenen; — wanneer de grond der wet duister en twijffelachtig is; — wanneer de uitoeffening der ſtraffe aan andere onſchuldigen hoogst-nadeelig zijn zoude; — wanneer de ſtaat of geſteldheid van den perſoon eene uitzondering der wet

(1) VOET, *ad tit. ff. de poen. n.* 11.

(2) QUISTORP, §. 96 & 97.

(3) *L.* 11. *pr. ff. de poenis. L.* 15. *C. eod.*

wet noodzakelijk maakt (1).

Is de bepaaling der ſtraffe aan des Regters willekeur overgelaten, en is de misdaad niet onder de zwaare te reekenen, zoo ſtaat het hem vrij, naar gelang der omſtandigheden van den perſoon en van de zaak, de ſtraffe te veranderen, en in plaats van de ſtraf van gevangenis, van eerloosheid, of zelfs van lijfſtraf, eene geldboete of dergelijke te bepaalen. — Deeze willekeurige bepaaling der ſtraffen heeft plaats, wanneer de wet daaromtrent niet genoegzaam beſlist heeft, of uit hoofde van den aart van zeker bewijs bedenkelijk is, of de ſtraf der wet wel volkomen toepaſſelijk zij. — Die willekeur van den Regter is egter niet hersſenſchimmig, maar heeft haare grenspaalen, binnen welken zij beperkt moet blijven (2). — Daar toe moet de Regter onder anderen letten, hoe dusdanige misdaaden, naar de wetten en gebruiken van andere vierſchaaren, gewoonlijk geſtraft worden. — Zulke willekeurige ſtraffen bepaalen zig ook ten hoogſten tot lijfſtraffen, en kunnen tot geene doodſtraffen uitgeſtrekt worden; al ware het ook, dat het veelvuldig begaan der misdaad, de welvaart van den Staat, of andere gewigtige redenen, zulks wel mogten ſchijnen noodzakelijk te maken, want in alle zulke gevallen moet men zig met een vertoog van die redenen aan den Wetgever vervoegen, wiens gezag den Regter daar toe alvoorens behoort te volmagtigen (3).

§ VII.

(1) QUISTORP, §. 99.
(2) *L. 78. L. 79. L. 80. ff. pro ſocio.*
(3) QUISTORP, §. 100 & 101.

§ VII.

Intusschen verdient het een bijzonder onderzoek, welke de redenen zijn, die den Regter tot verzagting van straffe mogen bewegen? In 't algemeen kan men 'er van zeggen, dat zij meestal uit den meerderen of minderen graad van de zedelijke waarde (*moraliteit*) der daden, en derzelver gevolgen worden afgeleid (1). — Die verzagting van straffe wordt den misdadiger veelal bezorgd, door zijne zaak *civiel en composibel* te verklaren; of door hem in *submissie* te ontfangen, van welke middelen hier na geschikter gelegenheid zijn zal te spreken. — *Compensatie* heeft in 't stuk van misdaaden, uitgenomen in injuriën en geringe misdrijven, geene plaats (2). — *Berouw* over eene voorgenomene, doch niet geheel volbragte, misdaad, of ook dadelijk na het volbrengen der misdaad betoond, kan tot bewijs van eenen geringen graad van opzet verstrekken, en vooral wanneer 'er andere gunstige omstandigheden, b. v. dadelijk gedaane vergoeding der toegebragte schade, bijkomen, kan dezelve eenen grond tot verzagting van straffe opleveren. Intusschen moet in dit stuk wel bedachtzaam worden opgelet, of dit berouw niet behoort onder het zoogenaamd *galgen-berouw*, het welk meer uit vrees voor straf, dan uit liefde voor de deugd voortspruit, en vooral in zwaare, en reeds volbragte misdaaden, niets afdoet (3). — De *ouderdom* van den misdadiger (zoo hij niet wegens kinds-

Redenen tot verzagting van Straffen.

(1) C. J. HEILS, *Judex & defensor in Processu inquisit. Cap. 6. pag.* 335-546.

(2) *L.* 36. *ff. de dol. mal. L.* 39. *ff. sol. matr.*

(3) LEYSER, *Medit. ad ff. T.* 10. *Spec* 645. *th.* 7 & 8.

kindsheid met zinneloozen als gelijk ſtaat,) is op zig zelven geene reden tot verzagting van ſtraffe, daar oude lieden de zedelijke waarde hunner daaden zelfs nauwgezetter behooren te berekenen, dan jonge menſchen. Evenwel komen in de bepaaling van de zoort van ſtraffen, vooral van lijfſtraffen, de hooge jaaren, en daar aan verbondene zwakheid van den misdadiger, zeer veel in aanſchouw, en men bepaalt zig dus bij dezelven dikwerf tot de ſtraffe van confinement in een tuchthuis (1). — De zwakheid van het *vrouwelijk* geſlacht levert ook nu en dan eene reden op, om de vrouwen zagter te ſtraffen, dan de mannen, ten waare de misdaad beſtaat in eene ſchending der openbaare veiligheid, en in gepleegde geweldadigheden, die bij de vrouwen zelfs eenen hogeren graad van zedelijke waarde hebben (2). — Wanneer de vrouwen *zwanger* zijn, mogen geene doodſtraffen, dan na haare bevalling, aan haar worden uitgeoeffend; als mede geene lijfſtraffen, welken men in dat geval, zoo mogelijk, met eene andere zoort verwiſſelt (3). — De *ſlegte opvoeding*, en het daar door veroorzaakte minder doorzigt van het kwaad, kan, wanneer de misdaad niet affchuwelijk is, geene verzwarende omſtandigheden daar bij komen, en 'er hope is voor een beter gedrag bij vervolg, ook zomtijds tot verligting van ſtraffe dienen (4). — Een te vooren gehouden *goed levensgedrag*, en de *verleiding* door

(1) BOEHMER *ad* CARPZOVII *Prax. Crim. Part.* 3. *Quæſt.* 144. *Obſ.* 1.

(2) QUISTORP, §. 108.

(3) *L.* 3. *ff. de poenis. L.* 18. *ff. de ſtat. hom.*

(4) QUISTORP, §. 109.

door anderen, mits voldoende bewezen zijnde, en flegts een geringe graad van opzet blijkende, kunnen in geringe misdaaden door den Regter in aanfchouw genomen worden: maar is de verleide perfoon reeds iemand van mannelijke jaaren, heeft hij aan die verleiding blijven gehoor geven, en is hij in 't bedrijven der misdaaden voortgegaan, dan kan hij zig, tot verontfchuldiging zijner ftrafbaare daaden, op die verleiding niet beroepen (1). — Eene opgekomene *ziekte* van den misdadiger moge de ftrafoeffening doen uitftellen, maar zij kan in de ftraffe, bij de wet bepaald, geene verandering maken; ten waare de ziekte van dien aart is, dat de lijfftraffe niet zonder blijkbaar gevaar aan den misdaadiger uitgeoeffend zoude kunnen worden (2). — De vraag, of eene *langduurige gevangenis* verzagting van ftraffe geeft? is niet zonder onderfcheiding te beantwoorden. Heeft de gevangenis, zonder des daaders fchuld, buitengewoon lang geduurd, en is de misdaad geene hoofd-misdaad, levert zulks niet alleen eenen grond tot verzagting op, maar wordt zelfs zomtijds, in geringe wanbedrijven, de gevangenis aan den befchuldigden, het zij geheel, het zij gedeeltelijk, tot ftraffe toegerekend. Doch in misdaaden, waar op de doodftraf ftaat, kan de langduurigheid der gevangenis den misdadiger van dezelven niet bevrijden (3). — Voorts worden onder de redenen tot verzagting van ftraf-

(1) QUISTORP, §. 110.

(2) QUISTORP, §. 111.

(3) *L.* 25. *ff. L.* 23. *C. de poenis.* LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom.* 10. *Spec.* 645. *th.* 12. BOEHMER *ad* CARPZOVII *Prax. Crim. Part.* 3. *Quæft.* 149. *Obf.* 2.

ſtraffe ook gebragt, de *voorſpraak der beledigde partije;* — dat de beſchuldigde is een perſoon van veel *bekwaamheid en verdienſten;* — dat *armoede* de aanleidende oorzaak der misdaad zij; — dat de beſchuldigde een *zwaar huisgezin van kinderen* heeft; — dat de beſchuldigde zijne misdaad *vrijwillig bekend* heeft; — dat de misdaad, ſchoon wel nog niet verjaard zijnde, egter reeds *langen tijd geleden* is voorgevallen; — dat door de beſchadigden of beledigden de *eerſte oorzaak* tot de misdaad gegeven is; en zoortgelijken meer: doch het ſpreekt van zelf, dat om dezelven al of niet als wettig en gegrond toe te laten, op den aart en de natuur der misdaad, en op den zamenloop van alle derzelver bijzondere omſtandigheden, gelet moet worden; wanneer zig het gewicht of de nietigheid van dusdanige redenen van verontſchuldiging bij een oordeelkundig Regter zeer gemakkelijk en van zelve beſlisſen (1).

§ VIII.

Verdeeling der bijzondere Misdaaden.

Hier mede dan de misdaaden en derzelver ſtraffen in 't algemeen afgehandeld hebbende, gaan wij over tot de beſchouwing van de bijzondere zoorten der misdaaden. Tot het houden eener behoorlijke orde, kan men dezelven in de volgende hoofd-clasſen verdeelen.

I. Misdaaden, betreffende den Godsdienst.

II. Misdaaden tegen den Staat, en de openbaare veiligheid.

III. Misdaaden tegen het leven, het lichaam, en de eer onzer medemenſchen.

IV. Misdaaden tegen de goederen onzer medemenſchen.

En V. Misdaaden uit ontucht.

DER-

(1) QUISTORP, §. 113-117. *b.*

DERDE AFDEELING.

Van de Misdaaden, betreffende den Godsdienst.

§ I.

Naar mate men meerder opklimt tot de tijden van onwetendheid, bijgeloof, overdreven ſecten-ijver, en onverdraagzaamheid, is deeze clasſe van misdaaden grooter en uitgebreider (1); doch, hoe meer de verlichting en gematigdheid zijn doorgedrongen, hoe kleiner de lijst deezer misdaaden geworden is. — Die ongelukkige tijden, in welken men de *Ketters* met eene barbaarſche Inquiſitie, de zoogenaamde *Tovenaars* tot zelfs met de doodſtraffe vervolgde, zijn voorbij; en alle die zoorten van zaaken zijn thans aan het Regterlijk onderzoek onttrokken, voor zoo verre zij niet onmiddelijk eene ſtooring van de openbaare rust ten gevolge hebben, wanneer zij zekerlijk als nog ſtoffe tot eene arbitraire correctie kunnen opleveren (2). — Wij bepaalen ons dus in deezen liefst tot twee zoorten, *Gods-lastering* en *Meineed*.

Van deeze Misdaaden in 't algemeen.

§ II.

I. *Gods-lastering*, of *Blasphemie*. — Men verſtaat daar door alle zulke woorden of daaden, waar door men het Opperwezen ſmaadt, lastert, of vervloekt (3). — Men kan daar toe brengen het opzet-

Gods-lastering.

(1) DAMHOUDER, *Prax. Rer. Crimin. Cap.* 61.

(2) MONTESQUIEU, *l'Eſprit des Loix, Liv.* 11. *Chap.* 4.

(3) MEISTER, *Princ. Jur. Crim.* §. 433.

zettelijk verbreiden van de ontkentenis van het beſtaan van een albeſtuurend Opperwezen; — het verachtend toeſchrijven aan God van zulke daaden, die met zijne eigenſchappen ſtrijdig zijn; — het uitbraken van vervloekingen en openbaare lasteringen tegen God; — het beſchimpen, en vooral het ſtooren van den openbaaren Godsdienst, enz. — Men ziet dus klaarlijk, dat het in deeze misdaad op de grootheid van het opzet om God te verachten aankomt, en dat de redenen tot verzagting van de ſtraffen der misdaaden hier zeer veel te ſtade komen (1).

De ſtraffe deezer misdaad is voorheen wel eens tot de doodſtraf, of voorbeeldige lijfſtraf, b. v. het doorſteken van de tong met een priem, uitgeſtrekt (2). Naar de tegenwoordige meerder gematigde denkwijze, en om dat deeze misdaad vooral ſtrafbaar is uit hoofde van haaren invloed op de ſtooring der openbaare rust, is de doodſtraf bijna nimmer gepast; men ſtelt veeleer tot eenen Regel, *de ſtraffe van Gods-laſtering is arbitrair;* lijfſtraffen, confinementen, geldboeten, komen hier vooral in aanſchouw (3).

§ III.

Meineed. II. *Meineed.* — Deeze misdaad wordt gepleegd, *of* wanneer men opzettelijk die verpligtingen ſchendt, tot welker naarkoming men zig, door eenen eed, verbonden had; *of* wanneer men voorbedagtelijk, ten nadeele van zijnen evenmensch, onder eede voor *waar* verklaart, het geen men weet *valsch* te zijn. — De

(1) QUISTORP, §. 126 & 127.
(2) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 106.
(3) VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Jul. Majeſt. n.* 1.

De laatſte zoort van meineed is voorzeker eene zwaardere misdaad, dan de eerſte; en in 't algemeen is de meineed zwaarder of ligter, naar de meerdere of mindere boosaartigheid of baatzuchtigheid van het oogmerk, als mede naar de meer of min nadeelige gevolgen (1).

Naar onze oudſte wetten werd de meineed geſtraft door het brandmerken met een gloeiend ijzer in het aangezigt (2); ook wel door het afhouwen der leden van de voorſte vingeren (3); doch deze ſtraffen, waar door het lichaam verminkt wordt, zijn thans bijna geheel in ongebruik, en in derzelver plaats is gekomen de ſtraffe van geesſeling, confinement, bannisſement, enz. (4). — Met reden wordt het doen van eenen valſchen eed voor eene afſchuwelijke misdaad gehouden; het opzet ſteekt 'er zoo blijkbaar in door, en de nadeelen voor de Burgerlijke maatſchappij zijn onberekenbaar; zoo dat een Regter pligtmatig handelt, met dit misdrijf ernſtig, en vooral niet met de ligte hand, te ſtraffen.

VIER-

(1) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 107.

(2) *Keuren van Zeeland, Cap.* 4. *Art.* 11.

(3) J. V. D. EYCK, *Handv. van Zuidholl. pag.* 199.

(4) VOET, *ad tit. ff. de jurejur. n.* 32. — *Sententie van den Hoogen Raad, in de zaake van den Procureur Generaal, contra Marijtje Blanken, van* 15 *October* 1756.

VIERDE AFDEELING.

Van de Misdaaden tegen den Staat, en de openbaare veiligheid.

§ I.

Zoorten deezer Misdaaden. Tot deeze clasſe der misdaaden kan men brengen, *hoog-verraad; — misdaad van gekwetſte majeſteit; — valſche munt; — openbaar geweld; — brandſtigting; — afperſſingen en knevelarijën; —* en *omkoopingen in het ſtuk van ambten.*

§ II.

Hoog-verraad. I. *Hoog-verraad*, of het *crimen Perduellionis.* — Deeze misdaad wordt begaan door hun, die *met een vijandig oogmerk* (1) de onafhangelijkheid of veiligheid van den Staat ſtooren, benadeelen, of in gevaar brengen; b. v. door den Staat onder de gehoorzaamheid van eene vreemde oppermagt te brengen; — het verraderlijk overgeven van vestingen, ſteden of andere bezittingen van den Staat; — het bekendmaken van Staatsgeheimen, met een vijandig oogmerk; — het bevoordeelen van den vijand, in tijden van oorlog, ten nadeele van den Staat; — het vijandig verduisteren der grensſcheidingen van den Staat; enz. (2).

Hoog-verraad kan gepleegd worden door alle Ingezetenen van den Staat, of die in denzelven voor een tijd

(1) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 124. §. 5.

(2) *Ontwerp van het Lijfſtraff. Wetboek.* 2 *Hoofdſt.* 1 *Afdeel. Art.* 2—20.

tijd hun verblijf houden (1). — Een ieder, die van hoog-verraad kennis bekomt, is verpligt, zulks te ontdekken, of wordt voor misdaadig en ſtrafbaar gehouden (2).

De ſtraf van deeze misdaad is in 't algemeen de *doodſtraffe*, waar van de zoort en wijze van uitvoering, naar mate van de meer of min verzwaarende omſtandigheden, bepaald wordt (3).

§ III.

II. *Misdaad van gekwetſte Majeſteit.* — Deeze komt met het hoog-verraad in zoo verre overeen, dat zij insgelijks gepleegd wordt door zulke daaden, die de veiligheid van den Staat ſchenden, of in gevaar brengen; doch verſchilt van het zelve daar in, dat zij niet vordert dat *vijandig oogmerk*, zonder het welk geen hoog-verraad beſtaan kan (4). *Misdaad van gekwetſte Majeſteit.*

Het ſpreekt van zelf, dat de ſtraffe deezer misdaad zelden kan zijn de dood; maar dat zij, naar mate van het meer of min misdadig oogmerk, het meerder of minder veroorzaakt nadeel, en de onderſcheidene betrekkingen der perſoonen, die de misdaad bedrijven, zeer verſchillende zijn kan; b. v. het zwaard over het hoofd, confinement, bannisſement, enz. (5).

§ IV.

III. *Valſche munt.* — Deeze misdaad wordt onder- *Valſche munt.*

(1) VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Jul. Majeſt. n.* 4.

(2) VOET, *ad d. t. n.* 11. BOEHMER *ad* CARPZOVII *Prax. Crim. Part.* 1. *Quæſt.* 41. *Obſ.* 9.

(3) VOET, *ad d. t. n.* 6.

(4) BOEHMER, *Elem. Jur. Crim. Cap.* 5. §. 72.

(5) QUISTORP, §. 158.

derſcheidentlijk gepleegd: *a*) Door het maken van inlandſche geldmunten, die de vereischte innerlijke waarde niet hebben. — *b*) Of door het verminderen der waarde van inlandſche geldmunten; b. v. door de geldmunten te beſnoeijen, af te vijlen, met ſterk water te waſchen, of af te trekken, enz. — *c*) Of door het op eigen gezag maken van inlandſche munt, al had dezelve de innerlijke waarde. — *d*) Of door het op eigen gezag verſmelten, verbreken, of het doen van verboden uitvoer der geldmunten van den Staat (1).

Naar mate van de verſchillende zoorten deezer misdaad, en derzelver onderſcheiden invloed ten nadeele van den Staat, kan de ſtraffe zwaarder of ligter bepaald worden. — Intusſchen worden valſche munters, die de misdaad in den volſten zin gepleegd hebben, bij ons met den dood geſtraft (2). — Die zig alleen aan het beſnoeijen, of mindere zoorten van vervalſching, ſchuldig gemaakt hebben, worden met eene lijfſtraffe, of andere, naar gelang der omſtandigheden

(1) *Ontwerp van het Lijfſtraffelijk Wetboek*, 4 *Hoofdſt.*

(2) *L. 2. C. de falſ. monet.* VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Corn. de falſ. n.* 8. — Die op de onberekenbaare nadeelen, door deeze misdaad aan den Staat wordende toegebragt, een weinig doordenkt, kan de doodſtraffe niet te zwaar oordeelen; en die dit in 't bijzonder toepast op een Land van koophandel, moet in dat oordeel verſterkt worden. Het moest dus onze opmerkzaamheid gaande maken, dat de Ontwerpers van het *Lijfſtraffelijk Wetboek* alleenlijk lijfſtraffe in deezen gepast geoordeeld hebben.

heden, geſtraft (1).

Het namaken of vervalſchen van Staats-papieren, b. v. van Schuldbrieven, Losrenten, Recepisſen, Coupons, of diergelijken, wordt niet te onregt, uit hoofde der nadeelige gevolgen voor den Staat, en deszelfs Ingezetenen, even als valſche munt, met den dood, of, zoo er verligtende omſtandigheden bijkomen, aan den lijve, of met eene buitengewoone ſtraffe geſtraft (2).

§ V.

IV. *Openbaar geweld.* — In de eerſte en voornaamſte plaats brengt men hier toe de misdaad van *Oproer*, dat is, het aanwenden van middelen van geweld en dwang, door welken de openbaare rust en orde in gevaar gebragt, of het gezag der geſtelde Magten en Ambtenaaren aangerand wordt (3). *Oproer.*

Gelijk deeze misdaad door veelerleie daden, en op verſchillende wijze, begaan kan worden, is de ſtraffe derzelve ook zeer onderſcheiden. — In zeer verzwarende omſtandigheden kan zelfs de doodſtraf in aanmerking komen, doch meestal wordt deeze misdaad met lijfſtraf, gevangenis, of bannisſement geboet (4). — In tijden van onrust, in welken deeze misdaad dikwerf in zwang gaat, is de Overheid gewoon, door bijzondere wetten, daar tegen te voorzien, en de ſtraffen te bepaalen; waar van onze leeftijd herhaalde voorbeelden heeft opgeleverd (5). — De-

(1) VOET, *ad d. t. n.* 8.

(2) *Ontwerp van het Lijfſtraff. Wetboek.* 5 *Hoofdſt.*

(3) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 127. §. 1.

(4) BOEHMER, *d. l.* §. 3. QUISTORP, §. 183.

(5) Men vindt een aantal *Publicatiën* van dien aart

Dewijl intusschen de grond van deeze misdaad dikwerf gelegen is in verschillende begrippen omtrent de regeling van het Staatsbestuur, vooral wanneer hetzelve, door voorgevallen Revolutiën, geschokt is, zoo is 'er bijna geene misdaad, waar in meerdere omzigtigheid den Regter is aan te beveelen, ten einde hij aan de ééne zijde de handhaving van rust en goede orde bewaare, en aan den anderen kant, door overdrevene gestrengheid, geene ongelukkige slachtoffers van staats-verdeeldheden make.

§ VI.

Misdaad van geweld.

Behalven door het maken van oproer, wordt de misdaad van *geweld* gepleegd door alle die daaden, welke eene wederregtelijke stooring der rust en veiligheid, of een geweldadig indringen in de regten van andere menschen, ten doelwit hebben (1). — In deezen meer uitgebreiden zin is men gewoon het geweld te verdeelen in *publiek* en *privaat geweld*, en hetzelve aftemeten naar de persoonen tegen welken, de plaatsen op welken, en de middelen met of door welken, eenig geweld gepleegd wordt (2).

De aart der zaak brengt mede, dat op de misdaad van geweld geene algemeene en altijd toepasselijke straffe staan kan, maar dat dezelve is willekeurig, naar

in 't *Gr. Pl. Boek, IX. Deel, 3 Boek, 4 Tit.* Men voege hier bij de *Publ. van 4 Maart 1795 — 1 Maart 1797. — 1 Novemb. 1798.* en anderen.

(1) MATTHÆUS, *de Crimin. Lib. 48. Tit. 4. Cap. 1. n. 3.*

(2) POTHIER, *in Pand. Justin. ad titt. ff. ad Leg. Jul. de vi publ. & priv.*

naar de wijze en zwaarte der bedrevene misdaad (1), en dat hier gevallen kunnen zijn, waar in de doodstraf plaats heeft; b. v. het berooven van Bedienden der Posterijën (2), en wederom anderen, die met ligte straffen, of zelfs met correctiën, geboet worden.

Tot deeze zoort van misdaad kan men ook brengen het bevrijden der gevangenen uit de gevangenissen. — Het zwaarst is deeze misdaad, indien zij door den bewaarder of opzigter der gevangenis zelven, en wel ten aanzien van eenen gevangenen van veel gewigt, opzettelijk gepleegd wordt; wanneer zelfs de doodstraf in deezen kan te pas komen (3). — Doch is de grondslag der misdaad gelegen in onoplettendheid en nalatigheid, zoo is de straf willekeurig, en geëvenredigd aan de toedragt der omstandigheden (4). — Is de bevrijding van eenen gevangen door derden verrigt, behoort men naar te gaan, of daar bij oproer gepaard was; of 'er eenig, en welke zoort van geweld, bij gepleegd is; en naar mate van die verzwaarende of verligtende omstandigheden, is de straf zwaarder of ligter (5). — Heeft de

Ontvlugten van gevangenen.

(1) GROENEWEGEN, *de Legib. abrog. ad* §. 8. *Inst. de publ. jud.*

(2) *Plac. Gener. 6 Decemb.* 1646. *in 't Gr. Plac. Boek*, 1 *D. pag.* 527.

(3) BOEHMER, *ad Const. Crimin. Carol. Art.* 180. §. 1. VOET, *ad tit. ff. de cust. & exhib. reor. n.* 8.

(4) LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom.* 8. *Spec.* 564. *th.* 8. *seqq.*

(5) BOEHMER, *ad d. Art.* 180. §. 4. QUISTORP, §. 193.

de gevangen zelf middel geweten, om uit de gevangenis te ontkomen, maakt men met reden onderſcheid, of hij enkel gevangen zat om bewaard te worden, dan wel tot ſtraffe. In het eerſte geval kan de gepoogde vlucht, behoudens de ſtraf op de misdaad zelve, in eene correctie, naar mate van de omſtandigheden, beſtaan. In het andere geval wordt die ontvlugting afzonderlijk geſtraft, doorgaans met eene verlenging van den tijd van het confinement, tuchtiging met roeden, en zoortgelijke: ten waare de grootte van daar bij gepleegde geweldadigheden eene ernſtiger behandeling vorderde (1).

§ VII.

Brandſtigting. V. *Brandſtigting.* — Deeze misdaad heeft plaats, wanneer men, met een opzettelijk oogmerk om anderen te benadeelen, bij gebouwen, of andere onroerende goederen, vuur gelegd heeft, waar door zoodanig goed in brand geraakt, en ſchade veroorzaakt is (2). — In de beoordeeling van de zwaarte deezer misdaad (3) komt in aanſchouw: *a*) De grootte van het gevaar; b. v. wanneer eene geheele Stad of Gemeente daar door gevaar liep van aftebranden, is de misdaad grooter, dan wanneer het vuur gelegd is bij een afgelegen, en op zich zelf ſtaande, gebouw. — *b*) Het oogmerk van den brandſtichter, offchoon ook de uitkomst aan dat oogmerk niet heeft beantwoord. — *c*) Verzwarende omſtandigheden; b. v. wanneer de brandſtigting gedaan is met een oogmerk om te rooven en te moorden,

(1) VOET, *ad d. tit. ff. n.* 9. QUISTORP, §. 194.

(2) QUISTORP, §. 196.

(3) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 125.

den, het welk in onze oude wetten *moordbrand* (1) genoemd wordt, zoo is de misdaad grooter, dan wanneer zij uit enkele wraakzugt, en een doelwit om ſchade toe te brengen, is voortgeſproten.

De ſtraffe van opzettelijke brandſtigters is in ons Land de dood, veelal door dezelven te worgen en te blakeren, of ook wel, in geval van zeer verzwarende omſtandigheden, levendig te verbranden (2).

Indien iemand door achteloosheid brand veroorzaakt heeft, wordt zulks voor geene brandſtigting gehouden, maar, naar mate van den graad van het verzuim, met eene willekeurige ſtraffe, behalven de verpligting tot ſchade-vergoeding, geboet (3).

§ VIII.

VI. *Afperſſingen en knevelarijën*, dat is, wanneer iemand, uit baatzugtige oogmerken, zijn aanzien of gezag misbruikende, of een bevel der Overheid voorwendende, dikwerf met bedreigingen, een ander perſt en dwingt om hem in te willigen, het geen hij van hem verlangt (4). — Zulke knevelaars zijn waare peſten der burgerlijke maatſchappij, en verdienen dus door ernſtige correctiën te worden tegengegaan. — Die correctiën zijn arbitrair, en, behalven de te rug gave van het afgeknevelde, beſtaan zij meeſtal in een verlies van hun ambt, gevangenis, geldboeten, en dergelijken.

Afperſſingen en knevelarijën.

(1) V. D. WALL, *Handv. van Dordrecht*, 1 *St. pag.* 202. *Handv. van Vlaardingen*, *pag.* 36.

(2) VOET, *ad tit. ff. de incend. ruin. naufr. n.* 5.

(3) QUISTORP, §. 203 & 204.

(4) PUTMAN, *Elem. Jur. Crimin.* §. 194.

ken (1). — Tegen afpersſingen, door Militairen gedaan, is bij verſcheiden wetten voorzien (2).

§ IX.

Omkoopingen. VII. *Omkoopingen in het ſtuk van ambten;* wanneer men, namelijk, door ongeoorloofde en verbodene middelen, waardigheden en ambten poogt te verkrijgen. — Bij ons moeten de meeste ambtenaaren, alvoorens zij in de aanvaarding van hunne posten treden, den *eed van zuivering* (3) afleggen; in 't bijzonder ook in dien zin, dat zij in de uitoeffening hunner bediening zig, door geene giften of gaven, zullen laaten omkoopen. — Overtreden zij dus deezen eed, worden zij als meineedigen geſtraft.

VIJFDE AFDEELING.

Van de Misdaaden tegen het leven, het lichaam, en de eer onzer medemenſchen.

§ I.

Doodſlag. De misdaad tegen het leven beſtaat in den *doodſlag*, dat is, die daad, waar door men zijnen evenmensch, op eene geweldige en onrechtvaardige wijze, van het leven berooft. — Omtrent deeze misdaad ſtaan verſcheiden zaaken nader te onderzoeken, welken wij als zoo veele vraagpunten zullen beantwoorden.

§ II.

(1) MEISTER, *Princ. Jur. Crimin. Sect. 2. Part. 2. Cap. 19. §. 222-225.*

(2) VOET, *ad tit. ff. de concuſſ. n. ult. in fin.*

(3) VOET, *ad tit. ff. de Leg. Jul. ambit.*

§ II.

Aan wien kan een doodſlag begaan worden? Aan allen die leven, zonder onderſcheid van welke jaaren of kunne zij zijn (1). — Ook aan de geenen, die reeds gevaarlijk ziek liggen (2). — Aan monſters, of wanſchapene geboorten, wordt geen doodſlag gepleegd; men is zelfs gewoon dezelven te ſmooren, doch niet anders, dan met kennis der Overheid (3). — Maar wel degelijk begaat men doodſlag aan krankzinnigen, aan booswigten, aan ketters, enz. (4). — Genoeg is het, dat men aan zijnen evenmensch het leven ontneemt, van welken ſtand hij ook in den Burgerſtaat wezen moge. *Aan wien begaan wordt.*

§ III.

Door wien kan een doodſlag begaan worden? Door allen, in wien de zedelijke oorzaak van eens anders geweldigen dood gevonden wordt, al heeft hij, in den letterlijken zin, niet doodgeſlagen (5). — Dus wordt ook een doodſlag begaan, wanneer men, door het onthouden van de tot het leven onontbeerlijke behoeften, waar toe men verpligt was, iemand doet ſterven. — En in 't algemeen, wanneer eenige daad de onmiddelijke oorzaak van den dood is, en dezelve 'er ook wezentlijk op volgt, is men ſchuldig aan doodſlag. *Door wien.*

§ IV.

(1) *L.* 1. §. 2. *ff. ad Leg. Corn. de ſicar.* LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom.* 9 *Spec.* 597. *th.* 5.

(2) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 137. §. 2.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 1 *B.* 3 *D.* §. 5. *Regtsgel. Obſerv.* 1 *D. Obſ.* 7.

(4) BOEHMER, *d. l.*

(5) BOEHMER, *ad. d. Art.* §. 1.

§ IV.

Doodelijke wonden.

Wat heeft men te ſtellen omtrent het toebrengen van doodelijke wonden? In eenen geweldigen doodſlag komt alles daar op aan, dat door de toegebragte wonden en kwetſuuren niet zoo zeer *aanleiding en gelegenheid* tot den dood gegeven is; maar dat de *eenige en waare grond* van den opgevolgden dood daar in gevonden worde (1). — De doodelijkheid eener wonde is niet enkel te beoordeelen uit den aart van het gebruikte werktuig. Zoo kan een vuistſlag eene doodelijke kwetſing toebrengen (2). Maar het komt hier aan op de plaats en wijze van kwetſing (3). — Zoude ieder mensch, of ook een perſoon van dusdanige geſteldheid, als de gedoodde, naar den gewoonen loop der natuur, daar van geſtorven zijn; zoo is de wond *volſtrekt doodelijk*, en de dader is ſchuldig aan doodſlag. — Is de wonde ſlechts *toevallig doodelijk*, dat is, niet volſtrekt uit haaren aart, maar door de omſtandigheden, die zig na de kwetſing opdoen; zoo behoort men te onderzoeken, waar in dit toeval gelegen is: b. v. eene zwaare bloedſtorting, koorts, ſtuipen, koud vuur, en diergelijke toevallen, waar toe een moedwillig verkeerd gedrag van den gewonden geene aanleiding gegeven heeft, verſchoonen niet van den doodſlag; maar wel dezulken, die hij zig door moedwil of onvoor-

(1) QUISTORP, §. 219.

(2) *L.* 7. §. 1. *L.* 27. §. 23. *ff. ad Leg. Aquil.*

(3) Over het onderſcheid tuſſchen *volſtrekt* en *toevallig* doodelijke wonden, vergelijke men de Schrijvers over de *Medicina forenſis*; b. v. LUDWIG, HEBENSTREIT, PLENCK, SCHLEGEL, en anderen.

voorzigtigheid, daar de wonde anders uit haaren aart niet volſtrekt doodelijk was, heeft op den hals gehaald, en waar door hij ook geſtorven is (1). — Dat de gewonde nog verſcheiden dagen (*negen* dagen vertelt men elkander!) geleefd heeft, maakt op zig zelven de wonde niet toevallig doodelijk; maar ſtrekt alleen, met andere bijkomende omſtandigheden, tot eene waarſchijnlijkheid, dat de kwetſing wel de gelegenheid, maar niet de oorzaak tot den dood gegeven heeft (2).

§ V.

Hoe veele ſoorten van doodſlag zijn 'er? Alle doodſlag heeft zijnen grond, of in *opzet*, of in *onvoorzigtigheid*, of in *toevalligheid*. — De grootheid van den doodſlag berust op het meerder of minder voorafgegaan overleg; op de duidelijke kennis van de afſchuwelijkheid der misdaad, en derzelver gevolgen; op de bijzondere betrekking van den doodſlager tot den gedoodden; op de ſchandelijke bedoeling, welke de daader zig met dien doodſlag had voorgeſteld; en op de beweegredenen, die hem van de daad hadden kunnen en behooren te rug te houden. — De opzettelijke doodſlag is of *gequalificeerd*, of *niet gequalificeerd*. — Die qualificatie wordt berekend naar de plaats waar, naar den tijd wanneer, de misdaad begaan is, naar het aanzien van den gedooden perſoon, naar de bijzondere betrekking van den doodſlager tot den gedooden, naar de wreede manier, op welke de doodſlag is uitgevoerd, en naar de

Opzettelijke doodſlag.

(1) QUISTORP, §. 220.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 34 *D.* §. 8. *Regtsgel. Obſerv.* 1 *D. Obſ.* 93.

de arglistigheid en boosheid, waar mede de toeleg gemaakt is. — Zulk eene gequalificeerde doodslag noemt men gewoonlijk een *moord* (1).

Het boos opzet in den doodslag wordt gehouden voor bewezen, wanneer iemand zig voorgenomen heeft een doodslag te begaan, en dezelve op de voorgenomene wijze ter uitvoer brengt; — wanneer men, bij nacht, of in het duister, geweldige aanvallen op iemand gedaan, en door herhaalde slagen, op gevaarlijke plaatsen van het lichaam, zijnen dood veroorzaakt heeft; — wanneer alle gedragingen van den doodslager blijken dragen van zijn boos opzet om te dooden; — wanneer de daader voornamelijk getragt heeft het hoofd, of andere gevaarlijke deelen van het lichaam, te treffen.

Onvoorzigtige doodslag.

Om eenen doodslag dáár te stellen, is niet altijd het *direct* opzet noodzakelijk; een *indirect* oogmerk is daar toe ook voldoende: b. v. wanneer men iemand heeft aangevallen, met oogmerk om hem te wonden, en die wonde, hoe zeer tegen de regelrechte bedoeling van den daader, den dood heeft te weeg gebragt (2).

§ VI.

Een *onvoorzigtige* doodslag heeft plaats, wanneer 'er wel geen direct of indirect oogmerk is om te dooden, maar evenwel eene daad gepleegd wordt, die, mits genoegzaame oplettendheid gebruikende, had kunnen vermijd worden (3): b. v. wanneer men, bij het verrigten van zekere bezigheid, zoo on-

(1) QUISTORP, §. 221.

(2) BOEHMER, *ad Const. Crim. Carol. Art.* 137. §. 4-7.

(3) QUISTORP, § 224.

onvoorzigtiglijk te werk gaat, dat men een ander het leven doet verliezen (1); — wanneer men wilde dieren houdt, die gewoon zijn de menschen te bijten, en daar door te dooden (2); — wanneer men bij scherts of tuchtiging de paalen van gematigdheid onvoorzigtiglijk te buiten gaat, en daar door eenen doodslag begaat; — wanneer men, door onvoorzigtiglijk iets neder te werpen, of te houwen, een ander doodt; — wanneer men, schoon onregtmatig aangevallen wordende, zonder noodzaak, de palen van verdediging te buiten gaat (3); — wanneer men, zonder tot beledigingen aanleiding gegeven te hebben, door hoonende gesprekken en daaden van den gedooden, aan zijne woede onmatig heeft bot gevierd; — en in 't algemeen, wanneer men vooraf had kunnen berekenen, dat zijne daad aan de gezondheid, of het leven van een ander nadeelig zijn konde.

Offchoon de onvoorzigtigheid, die den geweldigen dood van een ander veroorzaakt, in trappen zeer onderscheiden, en dus ook in het éene geval veel strafbaarder kan zijn, dan in het andere, zijn egter de doodslagen, die in onvoorzigtigheid hunnen grond hebben, nooit naar de regels van opzettelijke doodslagen te beoordeelen, en mitsdien ook nooit met den dood strafbaar (4).

§ VII.

Door eenen *toevalligen* doodslag verstaat men den zoo. *Toevallige doodslag.*

(1) *L.* 31. *ff. ad Leg. Aquil.*

(2) BOEHMER, *ad Const. Crim. Carol. Art.* 136.

(3) BOEHMER, *d. l. Art.* 142.

(4) QUISTORP, *d.* §. 224.

zoodanigen, die noch in opzet, noch in onvoorzigtigheid van den daader zijnen grondflag heeft, en evenwel door een louter toeval, tegen alle vermoeden, eens anders dood veroorzaakt. — Wanneer dit alles zamenloopt, is zulk eene daad voor geene toerekening vatbaar; doch dit geval is allerzeldzaamst, en meestal doen 'er zig blijken van onvoorzichtigheid bij op (1).

§ VIII.

Straffe van den doodflag.

Welke is de ſtraffe van den doodflag? Wanneer dezelve met opzet gepleegd wordt, is de ſtraffe, naar de goddelijke en alle menſchelijke wetten, de dood (2), wordende de zoort van doodſtraf naar de verzwarende of verligtende omſtandigheden bepaald. — Doodflag uit onvoorzigtigheid, zonder opzet begaan, wordt met eene buitengewoone ſtraffe, geëvenredigd aan het gepleegd verzuim, geboet (3).

Wanneer een doodflag gepleegd is door verſcheiden perſoonen, die zig daar toe te zamen met elkander verbonden, en 'er ook gemeenſchappelijk toe medegewerkt hebben, zijn zij allen des doods ſchuldig. — Is

(1) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 146.

(2) *Deductie in Reviſie, aan de zijde van den Hoofd-Officier der Stad Amſterdam, contra J. B. F. van Goch, Art.* 250—320. — Zoude 'er nog iemand gevonden kunnen worden, die aan de gepastheid der doodſtraf in deeze misdaad twijffelde? Schepenen van *Rotterdam*, in 't jaar 1798, opperden zoodanige twijffeling; doch zij werden bondig wederlegd, in eene *Memorie van het Hof van Holland, geinſereerd in de Beſluiten van de eerſte Kamer van 't Vertegenwoordigend Lichaam, agter den datum van* 16 *Augustus* 1798.

(3) VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Corn. de ſicar. n.* 9.

Is dezelve gepleegd in tegenwoordigheid van verſcheiden lieden, die allen deelgenooten van denzelfden twist waren, zoo wordt alleen hij, die de doodelijke wonde toegebragt heeft, met den dood, de overigen willekeurig geſtraft. — Dit laatſte heeft ook plaats, indien het niet te ontdekken is, wie van hun gewond heeft (1).

De redenen tot verzagting van ſtraffe in den doodſlag laten zig uit de algemeene regelen, ten dien opzigte hier boven opgegeven (2), gemakkelijk genoeg bepaalen. Men kan 'er bijvoegen het geval, dat deskundigen omtrent de doodelijkheid der wonde verſchillen; als mede, dat de gewonde nog zoo lang geleefd heeft, dat men aan die doodelijkheid met reden mag twijffelen (3).

§ IX.

Wat is noodweer? Wanneer men eenen doodſlag begaat, om zijn eigen lijf en leven te verdedigen. — Tot die verdediging wordt vereischt: *a*) een onverhoedſche en onregtvaardige aanval. — *b*) Een groot en aanwezend gevaar, van door dien aanval het leven te zullen verliezen. — *c*) De onmogelijkheid om zijn eigen leven anders te redden, dan met de nederlaag van den aanvaller (4). *Noodweer.*

Verdediging van *eer* geeft eigentlijk geen voldoende grond tot noodweer; ten waare misſchien in perſoonen, welke in dien ſtand geplaatst zijn, dat het vlugten hunne tijdelijke welvaart bederven zou-

de.

(1) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 148.

(2) Zie hier boven *bladz.* 221. *en volgg.*

(3) QUISTORP, §. 235.

(4) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 140.

de (1). — Dat een meisjen, geen ander middel overig ziende, haare eer tegen eenen geweldiger schaker mag verdedigen, met denzelven ter neder te leggen, lijdt geen twijffel (2).

Verdediging van *goederen*, tegen eenen dief, kan ook zomtijds eenen grond tot noodweer opleveren, wanneer hij op geene andere wijze was afteweeren (3). — Evenwel het komt hier veel aan op de omstandigheden, waar uit men moet afmeten, of de nederlaag, al of niet, onder eenen onvoorzigtigen doodslag te reekenen zij.

Noodweer heeft niet alleen plaats ter verdediging van zijn eigen leven, maar ook van het leven, de goederen, en de eerbaarheid van kinderen, vrouwen, bloedverwanten, vrienden, en in 't algemeen van een ieder, die onregtmatig en gevaarlijk aangevallen wordt (4).

Dewijl alle doodslag het vermoeden van opzet tegen zig heeft, moet iemand, die zig op noodweer beroept, door regelregte getuigenissen, immers door blijken, uit de omstandigheden van het geval afgeleid, bewijzen, dat hij zig in die juiste termen bevonden heeft, waar in het Regt noodweer veroorlooft (5).

§ X

(1) LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom.* 9. *Spec.* 600. *Th.* 22.

(2) PUTMAN, *Elem. Jur. Crim.* §. 320.

(3) PUTMAN, *d. l.* §. 321.

(4) BOEHMER, *ad Const. Crim. Carol. Art.* 150. §. 1.

(5) CARPZOVII *Prax. rer. crim. Quæst.* 33. *ibique.* BOEHMER, *in Observ.*

§ X.

Wat is moord? En waar in verſchilt dezelve van allen anderen doodſlag? Het denkbeeld van eenen moord brengt mede: *a*) Dat iemand gedood, of doodelijk gewond zij. — *b*) Dat zulks gedaan zij met een voorbedagt en opzettelijk oogmerk. — *c*) Dat de daader het oogmerk gehad heeft, om daar door winsten en voordeelen te behaalen (1). *Moord.*

Om de meerdere affchuwelijkheid deezer misdaad, wordt tot de zoort van doodſtraf doorgaans het *rad* gekozen (2).

§ XI.

Onder de gequalificeerde zoorten van doodſlag behoort ook het ombrengen van zijnen evenmensch, door middel van *vergift*. — Men verſtaat daar door alle zulke ſchadelijke dingen, die ten aanzien van het leven en de gezondheid van den mensch nadeelige uitwerkingen te weeg brengen. — Er wordt egter altijd toe vereischt een *opzet*, om daar door aan een ander het leven of de gezondheid te benemen (3). — De ſtraffe der vergiftigers is de dood, en wel, uit hoofde van het arglistig en belagend opzet, eene zwaare doodſtraf, b. v. het *rad* (4). *Vergiftiging.*

Hoe zwaar intuſſchen deeze misdaad zij, kunnen 'er egter ook verzagtende omſtandigheden in aanſchouw komen; b. v. wanneer, door aangebragte hulp,

(1) BOEHMER, *Elem. Jur. Crim. Sect.* 2. *Cap.* 17.

(2) S. VAN LEEUWEN, *Cenſ. For. Part.* 1. *Lib.* 5. *Cap.* 12 & 13.

(3) LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom.* 9. *Spec.* 609.

(4) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 130. VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Corn. de ſicar. n.* 14.

hulp, het ſchadelijk vermogen van 't vergift gebroken is; — wanneer het vergift wel bereid, doch niet ingenomen is (1).

§ XII.

Vader- en Kindermoord.

Van alle tijden herwaards zijn de *Vadermoord* en *Kindermoord* als zeer affchuwelijke zoorten van doodflag beſchouwd. — In eenen uitgebreiden zin bevat men onder vadermoord ook den doodflag aan verdere bloedverwanten; welke betrekking altijd de misdaad verzwaart (2).

Tot een *Kindermoord* wordt vereischt, dat het gedoode kind geleefd heeft, en voldragen geweest is. — De beoordeeling hier van wordt afgeleid uit de geſteldheid, waar in men het lichaam van het kind ontmoet (3). — Zeer veel heeft men altijd op gehad met het nemen eener proeve, of de long van het kind zinkt of drijft; zinkt zij, in het water geworpen zijnde, is het kind, bij de geboorte, dood geweest; doch drijft zij op de oppervlakte van het water, heeft het adem gehaald, en dus geleefd. — Met dit al egter, ſchoon deze proeve tot verontſchuldiging zeer veel kan afdoen, is zij, als een grond tot beſchuldiging, niet genoegzaam veilig en zeker (4).

Behalven door een dadelijk ombrengen van het kind, kan deze misdaad ook gepleegd worden door na-

(1) QUISTORP, §. 264—266.

(2) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 131. §. 1 & 2.

(3) BOEHMER, *ad d. Art.* 131. §. 3.

(4) P. CAMPER, *over de teekenen van leven en dood in nieuw geborene kinderen.* (*Leeuw.* 1774.)

nalatigheid; b. v. door het kind niet te reinigen, maar in zijn vuil te laaten verſmooren; — door aan hetzelve alle voedzel te onthouden; — door de navelſtreng niet aftebinden, enz. (1).

Niet alleen ten aanzien van reeds geboren kinderen, maar ook van dezulken, die zig nog in 's moeders lichaam bevinden, kan een kindermoord plaats hebben, wanneer men, of door geweldadigheden, of door het *afdrijven der vrugt*, de geboorte verhindert (2).

Ook behoort tot deeze misdaad het gevaarlijk *te vondeling leggen* van jonggebooren kinderen. — Wanneer dit gedaan wordt met het oogmerk om het kind te doen ſneeven, is zulks een waare moord; zonder dit oogmerk het kind ſtervende, is het een onvoorzigtige doodſlag (3).

§ XIII.

De ſtraf van *Vadermoord* was bij de Romeinen zeer zwaar. De daader werd in een zak genaaid, met een hond, een haan, een adder, en een aap bij zig, aan de woede van die dieren overgelaten, en alzoo in de naast bij gelegene zee of rivier geworpen (4). — Bij ons is deeze ſtraffe niet in gebruik, maar word tegen opzettelijke vadermoorders de ſtraffe van het rad, en, waar dit opzet ſlechts indirect is, de ſtraffe van de galge, of van het zwaard, gebe-

Straf van Vader- en Kindermoord.

(1) BOEHMER *ad* CARPZOVII *Prax. Crim. Part.* 1. *Quæſt.* 9. *Obſ.* 5.

(2) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 133.

(3) BOEHMER, *d. l. Art.* 132.

(4) J. F. RAMOS, *Errores Triboniani de poena parricidii.* (*L. B.* 1728.)

bezigd (1). — De *kindermoorderesſen* worden gewurgd; en zo zij den dood des kinds meer door onvoorzigtigheid, dan door opzet, veroorzaakt hebben, met eene buitengewoone ſtraffe, b. v. confinement, geſtraft (2). — De ſtraffe van het *afdrijven der vrugt* hangt veel af van de omſtandigheden. Hoe oud was die vrugt reeds, en hadden zig reeds blijken van leven opgedaan? Welk middel is tot het afdrijven gebruikt? Heeft de moeder het uit zig zelven, of door verleiding van anderen gedaan? enz. Naar mate van dit alles wordt de graad der ſtraffe, zijnde meestal lijfſtraffe, bepaald (3). — Zoo is het ook gelegen met de ſtraffe van het *te vondeling leggen* der kinderen. Is het gedaan met een opzet, om 't kind te doen ſterven, zoo heeft een waare kindermoord, en overzulks de doodſtraf, plaats; maar blijkt 'er van dit oogmerk niet, wordt zulks buitengewoon, b. v. met confinement, lijfſtraffe, of bannisſement, geſtraft (4).

§ XIV.

Zelfsmoord. Schoon de *Zelfsmoord* ongetwijffeld eene ongeoorloofde daad is (5), behoort zij egter niet onder de misdaaden, die met openbaare ſtraffe gewroken worden.

(1) VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Pomp. de parric. n.* 4.

(2) VOET, *d. l.* BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 131. §. 20—22.

(3) BOEHMER, *d. l. Art.* 133. §. 7. *ſeqq.* S. V. LEEUWEN, *Cenſ. For. Part.* 1. *Lib.* 5. *Cap.* 15. *n.* 5.

(4) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 132. J. MOORMAN, *Verhand. van de misdaaden en derzelver ſtraffen*, 2 *B.* 7 *Hoofdd.*

(5) J. DUMAS, *Traité du Suicide.* (*Amſt.* 1773.)

den (1). — Volgens de zeer oude gebruiken van dit Land werden de lijken der zelfsmoorders op eene horde gesleept, gehangen in een mik, en hunne goederen verbeurd verklaard; doch deeze gewoonte is reeds voor zeer lang in onbruik geraakt (2). — Alleenlijk worden zij in stilte, zonder statie, ter aarde besteld.

§ XV.

Tot de *misdaaden tegen het lichaam*, waar van wij in het opschrift deezer Afdeeling gewaagden, brengen wij het *wonden* en *kwetsen*, als mede de *tweegevechten*. *Misdaaden tegen het lichaam.*

Voor zoo verre wonden doodelijk zijn, hebben wij 'er reeds hier vooren van gesproken, doch de *niet doodelijke wonden* worden, behalven de verpligting tot schade-vergoeding (3), naar de Keuren van een aantal Steden en Dorpen, met geldboeten gestraft (4). — Voor zoo verre egter het wonden met verzwarende omstandigheden gepaard gaat, en daar door onder de misdaad van geweld behoort, geeft zulks dikwerf grond tot eene arbitraire straffe. *Wonden.*

Tegen de tweegevechten is bij onderscheiden wetten (5), en inzonderheid bij het *Placaat van de Staa-* *Tweegevechten.*

(1) Over de oorzaaken van den zelfsmoord, geneeskundig beschouwd, vergelijke men L. AUENBRUGGER, *de inwendige razernij, of drift tot zelfmoord, als eene wezentlijke ziekte beschouwd.* (*Dordr.* 1788.)

(2) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 1 *D.* §. 44. *Regtsgel. Observ.* 2 *D. Obs.* 23.

(3) Zie hier boven, *bladz.* 472.

(4) S. V. LEEUWEN, *R. H. R.* 4 *B.* 35 *D. n.* 2 & 3.

(5) *Plac.* 1 *Julij* 1637. *G. P. B.* 2 *D. col.* 458.

Staaten van Holland van 22 *Maart* 1657 (1), voorzien. Die wet behelst in 't kort: *a*) Dat niemand een ander in duel mag roepen, of, geroepen zijnde, komen, op verbeurte van zijn ambt en eene geldboete. — *b*) Dat de brengers van het cartel en de ſeconden aan dezelfde ſtraffe onderworpen zijn. — *c*) Dat een ieder, die van eenige uitdaging kennis bekomt, verpligt is daar van aangevinge te doen. — *d*) Dat zij, die dadelijk duelleeren, als mede de ſeconden, voor zes jaaren uit Holland gebannen zullen worden. — *e*) Dat het lijk van den geen, die in duel wordt ter nedergelegd, des avonds of des nagts, zonder eenig gevolg, zal worden begraven. — *f*) Dat, zoo de nedergeſlagene de uitdager geweest is, zijn lijk ten toon zal worden geſteld. — *g*) Dat, die een ander ter neder legt, met den dood geſtraft zal worden, zonder remisſie of pardon aan hem te verleenen.

§ XVI.

Misdaaden tegen de eer.

De *misdaaden tegen de eer* van onze mede-menſchen, anders *injuriën* genaamd, hebben doorgaans alleenlijk een civiele actie, tot *amende honorabel* en *profitabel*, ten gevolge, zoo als wij boven gezien hebben (2). Zeldzaam is eene bloote injurie het voorwerp van lijfſtraffelijk onderzoek, ten waare bijkomende verzwarende omſtandigheden daar toe aanleiding geven; b. v. wanneer iemand zoogenaamde Pasquillen heeft verſpreid, waar in de Overheid, of Le-

Plac. 20 *Meij* 1641. *G. P. B.* 1 *D. col.* 391. *Plac.* 31 *Maart* 1684. *G. P. B.* 4 *D. bladz.* 162.

(1) *G. P. B.* 2 *D. col.* 459.

(2) Zie hier boven *bladz.* 172.

Leden van Regeering gehoond worden (1); — wanneer de injurie met eenige daden van geweld gepaard gaat (2); — wanneer zij van dien aart is, dat de openbaare rust door dezelve geſtoord wordt, gelijk in het geval der geenen, die hunne eigene Regters willen zijn (3).

ZESDE AFDEELING.

Van de Misdaaden tegen de Goederen onzer medemenſchen.

§ I.

Tegen de goederen hunner mede-menſchen vergrijpen zig de *dieven*, — de *roovers*, — de *falſariſſen*, — de *landsdieven*, — de *verraders*, — de *valſche ſpeelers*, — de *banqueroutiers*, — de *woekeraars*. — Laaten wij kortelijk van elk derzelven handelen. *Misdaaden tegen de Goederen.*

§ II.

Diefſtal of *dieverije* is de ontvreemding van eenig roerend goed, buiten weten en tegen den wil van den eigenaar, met oogmerk, om daar mede voor zig zelven, of voor anderen, eenig voordeel te doen (4). *Dieverije.*

Diefſtal is of *eenvouwdig*, of *gequalificeerd*. — De gequalificeerde dieverije heeft plaats, wanneer zij met

(1) *Plac. Holl. 7 Maart* 1754. *G. P. B. 8 D. bladz.* 570.

(2) VOET, *ad tit. ff. de injur. n.* 18.

(3) GROENEWEGEN, *de Leg. abr. ad §. 1. Inſt. de vi bon. rapt.*

(4) QUISTORP, §. 341.

met inbreken gepaard gaat, — wanneer de dief van geweer en wapenen voorzien was; — wanneer zij voor de tweede, derde, of meerder malen wordt gepleegd; — wanneer het geſtolen goed op een afgeſloten plaats gevonden werd; b. v. het ſteelen van visch uit een geſloten vijver; het ſteelen van vrugten uit tuinen en boomgaaarden; het ſteelen van hout, en bederven van het plantſoen; het ſteelen van vee uit de weiden; — wanneer de diefſtal gepleegd wordt door huisgenooten of bedienden, aan wien de oppaſſing en bewaring der goederen was toevertrouwd, — wanneer zij door ſoldaaten of wagten gepleegd wordt, — wanneer men goederen ontſteelt aan lieden, die, om zig van brand en watersnood te redden, bezig zijn met hunne goederen te bergen.

Omtrent de *ſtraf van dieverije* is bij de wetten, welken wij in dit Land deswegens hebben (1) vastgeſteld: *a*) Dat alle dieverijën zullen worden geſtraft voor de eerſte maal met geeſſeling en brandmerk; voor de tweede maal met geeſſeling, brandmerk en bannisſement uit Holland en Westvriesland; en voor de derde maal met de koorde. — *b*) Dat dieverijën, met geweld of huisbraak gepaard, zullen worden geſtraft met de koorde. — *c*) Dat veedieverijën en het berooven van molens, paalwerken, ſluiſen, bruggen, ploegen, wagens en diergelijken, met den dood zullen worden geſtraft. — *d*) Dat gelijke ſtraffen ook zullen plaats hebben tegen de opkoopers van geſtolen goederen. — Ondertusſchen is het zeker, dat het

(1) *Plac. Holl.* 16 *Dec.* 1595. en 19 *Maart* 1614. *G. P. B.* 1 *D. col.* 482 & 485.

het gebruik, door een aantal gewijsden, zoo van hooge als laage Rechtbanken, bekragtigd, de letterlijke geſtrengheid van deeze wet eenigermaaten heeft verzagt; en dat de voorbeelden meenigvuldig zijn, dat eenvouwdige dieverijën met enkele geesſeling, of zelfs met mindere ſtraffen; en gequalificeerde dieverijën niet met den dood, maar met eene zwaare lijfſtraffe zijn geſtraft (1). — Omtrent de ſtraffe der veedieverijën is de practijk in dit Land niet eenparig. Op zommige plaatſen is men daar tegen zeer geſtreng, en ſtraft deeze misdaad met de koorde; op andere wederom met zwaare lijfſtraffe (2).

§ III.

De misdaad van *Roof* verſchilt daar in van *dieverije*, dat zij altijd met geweld gepaard moet gaan (3). — Dewijl intuſſchen de graad van dit gepleegd geweld zeer onderſcheiden zijn kan, ſpreekt het van zelf, dat, hoe zeer wel een geweldadige roof, vooral, wanneer die op den openbaaren weg, of in iemands eigen huis gepleegd wordt, de doodſtraffe verdient, egter zomtijds, in geval van eenige verzagtende omſtandigheden, eene lijfſtraffe voldoende geoordeeld wordt (4). *Roof.*

Onder de verzwaarende zoorten van de misdaad van *roof* is *kerkroof* en *menſchenroof*. — *Kerkroof* (*Sa-*

(1) Men vergelijke deswegens zekere *Rechtsgeleerde Memorie*, te vinden in de *Brieven over F. G. Meijer*, *door* Ds. J. SCHARP, (*Rott.* 1797.) agter *bladz.* 128.

(2) VOET, *ad tit. ff. de abig. n.* 4.

(3) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 126.

(4) LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom.* 8. *Spec.* 539. VOET, *ad tit. ff. de vi bon. rapt. n.* 4.

(*Sacrilegium*) wordt gepleegd omtrent goederen of zaken, tot de uitoeffening van den godsdienst beſtemd; en heeft in 't bijzonder plaats, wanneer aalmoesſen, aan de armen gegeven, geſtolen worden. — Hoe zeer nu wel de bijgeloovige denkbeelden in 't ſtuk van den godsdienst, die de vervolging deezer misdaad voorheen wel eens tot het overdrevene deeden overſlaan, thans door meer gematigde redeneeringen vervangen zijn, is egter eene misdaad van dien aart voorzeker gequalificeerd, en dus met eene naar de omſtandigheden verzwaarde lijfſtraffe te boeten (1). — *Menſchenroof* (*Plagium*) heeft plaats, wanneer men een mensch verſteekt, om hem van zijne vrijheid te berooven. — De ſtraffe deezer misdaad is veelal geeſeling en brandmerk; ja zelfs, in geval van verzwarende omſtandigheden, die vooral uit het oogmerk der verheeling beoordeeld worden, kan de doodſtraf in deezen gepast zijn (2).

§ IV.

Falſiteit. Eene met opzettelijk oogmerk gedaane, en tot nadeel van een ander uitloopende, verberging der waarheid, noemt men *falſiteit*, en de daaders van dit bedrijf *falſarisſen*. — Tweeledig zijn dus de vereischten, om de misdaad van falſiteit daar te ſtellen: 1°.) Een opzettelijk en misdadig oogmerk (3), het welk volledig, immers tot een' hoogen graad van

(1) QUISTORP, §. 386-390. VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Jul. pecul. n. 5.*

(2) VOET, *ad tit. ff. de Leg. Fab. de plagiar.*

(3) *L. 1. pr. L. 2. L. 23. L. 32. pr. ff. ad Leg. Corn. de falſ.*

van waarſchijnlijkheid, moet bewezen worden (1): want zonder dit opzet kan de beweegreden tot de daad in eene *dwaaling* of *misvatting* beſtaan, welke niet ſtrafbaar is (2). — 2°.) Eene dadelijke benadeeling van een derden (3). Hierom zijn enkele *leugens*, wanneer 'er de twee opgenoemde vereischten niet in gevonden worden, buiten het bereik der ſtrafbepaalende wetten (4).

Falſiteit kan gepleegd worden, zoo wel door daaden, als door nalatigheid; zoo wel door woorden, als door geſchriften en daaden (5). — Het ſpreekt van zelf, dat naar maate van de meerdere of mindere boosheid van het opzet, en van het meerder of minder nadeel, hetwelk door de falſiteit wordt toegebragt, deeze misdaad in trappen van zwaarte oneindig verſchillen kan. — Zeer zwaar is, b. v. het vervalſchen of namaken van Lands of Stads Zegels, en van de handteekeningen van ambtenaaren (6); en in 't algemeen verdient het namaken van handteekeningen, ook van bijzondere perſoonen, om der gevolgen wille, eene geſtrenge waakzaamheid van den Rechter. — Het is bijna onmogelijk, de oneindig veele gevallen, waar in falſiteiten gepleegd kunnen wor-

(1) *L.* 18. §. 1. *ff. de probat. L.* 20. *C. ad Leg. Corn. de falſ.*

(2) *d. L.* 20. *C. L.* 31. *ff. eod.*

(3) *Arg. L.* 23. *ff. ad Leg. Corn. de falſ.* BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 112. §. 1.

(4) LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom.* 9. *Spec.* 594.

(5) BOEHMER, *Elem. Jur. Crim. Sect.* 2. §. 324.

(6) QUISTORP, §. 410.

worden, op te noemen (1). — In eenen uitgebreiden zin kan men 'er ook onder tellen het opzettelijk fraudeeren van 's Lands gemeene middelen (2); gelijk mede alle die daaden, welke onder den algemeenen naam van *bedriegerijën* te rangſchikken zijn (3).

Zoo onderſcheiden als de misdaad van falſiteit in haare trappen van zwaarte is, zoo onderſcheiden is ook de ſtraffe van dezelve. — Hoe zeer *Keizer* KAREL op falſiteiten vrij onbepaald de ſtraffe van de koorde geſteld heeft (4), en 'er zeker, door een zamenloop van verzwarende omſtandigheden, als nog gevallen zouden kunnen zijn, waar in de doodſtraf tegen eenen falſaris in aanmerking konde komen (5), brengt egter de algemeene regel mede, dat de ſtraffe van falſiteit is arbitrair, en dat dezelve doorgaans met geeſſeling, met of zonder brandmerk, confinement, bannisſement, of geldboeten geſtraft worde (6).

§. V.

(1) VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Corn. de falſ. n.* 6.

(2) Deeze fraude egter wordt met eene geldboete geſtraft, en, alleen in geval van onvermogen, aan den Lijve. *Gener. Ordonn.* 28 *Aug.* 1749. *Art.* 4. ten waare zig met het fraudeeren der gemeene middelen andere misdaaden zamenpaaren: b. v. meineed, vervalſching van billietten, paspoorten, enz.

(3) *D. D. ad tit. ff. ſtellionat.*

(4) *Edict.* 30 *Jan.* 1545. *G. P. B.* 1 *D. col.* 383.

(5) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 112. §. 6. BOEL, *Amſt. Priv. & Poort. Regt, bladz.* 27.

(6) S. V. LEEUWEN, *Cenſ. For. Part.* 1. *Lib.* 5. *Cap.* 6. *n.* 4. VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Corn. de falſ. n.* 4.

§ V.

De misdaad van *Landsdieverij* wordt begaan, wanneer iemand 's Lands gelden, aan zijne bewaaring of opzigt toevertrouwd, in plaats van dezelven ten beſtemden gebruike te beſteden, uit winzieke oogmerken voor zig behoudt (1). — De ſtraffe deezer misdaad, behalven de vergoeding der alzoo trouwloos ontvreemde gelden, beſtaat veelal in verlies van het ambt, gevangenis, bannisſement, en zoortgelijken (2). — Tot verzwaaring der misdaad kan het ſtrekken, wanneer dusdanig ambtenaar onder eede ſtaat, en dus, door het plegen deezer misdaad, zig aan meineed ſchuldig maakt. *Landsdieverij.*

Wanneer overheids-perſoonen of openbaare ambtenaaren, tot het waarneemen of verwaarloozen der pligten, welken hun ambt van hun vordert, zig door giften en gaven laten *omkoopen*, is zulks misdaadig (3). — Naar mate van de verzwarende of verligtende omſtandigheden deezer misdaad, is de ſtraffe meer of min willekeurig. — Verlies van het ambt, eerloos-verklaring, bannisſement, geldboeten, enz. komen hier in aanmerking (4).

§ VI.

Verraderij, of *Prævaricatie*, wordt in 't bijzonder gepleegd door Practizijns, die, in plaats van het regt hunner cliënten getrouwelijk voor te ſtaan, en te ver- *Verraderij.*

(1) *Crimen reſidui.* — *L.* 4. §. 4. *ff. ad Leg. Jul. pecul.*

(2) QUISTORP, §. 417. VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Jul. pecul. n.* 6.

(3) *t. t. ff. de Leg. Jul. repetund.*

(4) VOET, *ad d. t. n.* 3.

verdedigen, met de tegenpartije heulen, en de zaak verraden (1). — Naar evenredigheid van het boos opzet, en van de toegebragte ſchade, is de ſtraffe deezer misdaad zwaarder of ligter. Schorſſing of intrekking der admisſie, bannisſement, geldboeten, enz. kunnen in deezen als gepast geoordeeld worden (2).

§ VII.

Valſche- en hazard-ſpelen.

Onder de misdadigers, die ſchadelijk zijn voor den burgerſtaat, behooren ook de *valſche ſpelers*, in wier gedrag zig dikwils dieverije en falſiteit te zamen paaren, en die dus zelfs, in verzwaarende omſtandigheden, aan den lijve, of met bannisſement, ſtrafbaar zijn. — Tegen de *hazard-ſpelen*, behalven dat er op het uit dien hoofde verlorene of beloofde geen regt gedaan wordt (3), is van tijd tot tijd, bij algemeene en plaatſelijke wetten, voorzien; meestal door het bepaalen van geldboeten, en willekeurige ſtraffen, tegen de geenen, die zig daar mede ophouden, of hunne huizen daar toe leenen (4).

§ VIII.

Banqueroutiers.

Tegen de *Failliten* en *Banqueroutiers*, op zig zelven, is eigentlijk in ons Land geene ſtrafbepaalende wet. De doodſtraf, door *Keizer* KAREL

(1) *t. t. ff. de prævaricat.*

(2) VOET, *ad t. n.* 3.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 3 *D.* §. 49.

(4) *Plac. van den Hove van Holland van* 27 *April* 1723, — 18 *Jann.* 1732, — 10 *Maart* 1749. *Handv. van Amſterdam*, 1 *D. pag.* 115. & 2 *D. pag.* 506. *Keuren van 's Hage van* 22 *Decemb.* 1704. *Keuren van de Beverwijk*, *Art.* 18.

REL (1) tegen hen vastgeſteld, is, uit hoofde van derzelver blijkbaare ongerijmdheid, nooit in gebruik gebragt; ſchoon het egter wenſchelijk waare, dat bij eene wel ingerigte wet (2) tegen dusdanige bedervers der maatſchappije voorzien werde. — Alle vervolging tegen dezelven heeft dus alleenlijk plaats, wanneer zij bevonden worden zig aan falſiteiten, bedriegerijën, of andere bekende misdaaden, te hebben ſchuldig gemaakt (3).

§ IX.

Wat eindelijk betreft de *woekeraars*, dat is, die onmatige interesſen berekenen; en voorts in 't algemeen die zig met *zwendelarijën* ophouden, derzelver misdrijf valt onder de benaaming van bedriegerij of falſiteit, en wordt dus, naar maate van de omſtandigheden, op eene buitengewoone wijze gecorrigeerd (4). *Woekeraars en Zwendelaars.*

ZE-

(1) *Edict 4 Octob. 1540. Art. 2. G. P. B. 1 D. col. 311.*

(2) Dusdanige wet heeft men b. v. in *Zeeland*, van dato den 27 *Junij 1776. G. P. B. IX Deel, pag. 529.* In *Holland* is het ten deezen opzigte altijd bij delibereeren gebleven. ZURCK, *Cod. Bat. art. Bankeroutiers*, §. 2. *n.* 3. Egter is als nu in het *Ontwerp van het Lijfſtraffelijk Wetboek*, 4 *B.* 4 *Hoofdſt.* een titel, *van misdadige Bankbreuk*, ingelascht.

(3) QUISTORP, §. 442. *Ordonn. voor de deſol. boed. kamer te Amſterdam, Art.* 24, 36, 39.

(4) QUISTORP, §. 449. VOET, *ad tit. ff. de uſur. n.* 5.

ZEVENDE AFDEELING.

Van de Misdaaden uit ontucht.

§ I.

Misdaaden uit ontucht. Tot deeze vijfde en laatſte claſſe van misdaaden, die in *ontucht* of *wellustigheid* haaren grondſlag hebben, brengen wij *overſpel*, *veelwijverij*, *ſchaking*, *hoerereij*, *concubinagie*, *ſodomie*, en *bloedſchande*.

§ II.

Overſpel. *Overſpel* is vleeſchelijke gemeenſchap tusſchen een gehuwd perſoon, 't zij man of vrouw, met een ander dan deszelfs echtgenoot (1). — Overſpel wordt gepleegd, of tusſchen twee perſoonen, die beiden reeds met een ander in den echten ſtaat leven, of tusſchen perſoonen, waar van de één gehuwd, en de ander ongehuwd is. Het eerſte is eene *dubbelde echtbreuk*, het ander eene *enkelvouwdige*. — Het misdadige van overſpel ſpruit voort uit de ſchending der verſchuldigde huwelijks-trouw. Dus heeft het geen plaats bij perſoonen, die wel verloofd, maar niet getrouwd zijn (2), doch wel bij de geenen, die van tafel en bed geſcheiden zijn, als waar door de huwelijksband niet ontbonden is (3). — De misdaad van overſpel is volbragt, wanneer die uiterlijke daaden gepleegd worden, welken de natuur tot vereeniging der beide geſlachten verordend heeft, offchoon het

(1) *c.* 15. *cauſ.* 32. *q.* 5.

(2) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 120. §. 3.

(3) Zie hier vooren, *bladz.* 31.

het geen tot bezwangering noodig is, daar bij niet mogt hebben plaats gehad (1).

De ſtraffe van overſpel, tusſchen twee gehuwde perſoonen begaan, is een bannisement van vijftig jaaren, en eene boete van duizend guldens; mitsgaders dat de gehuwde man wordt verklaard eerloos, van zijne ambten ontzet, en onbekwaam om, bij vervolg, eenigen te bedienen. — En van een gehuwd man met een ongehuwd vrouwsperſoon, beſtaat de ſtraffe, ten aanzien van den man, in de eerloos-verklaaring en ontzetting van zijne ambten, als mede in eene boete van vier honderd guldens, voor de eerſte reize; en bij herhaling in de dubbelde boete, en een bannisement van vijftig jaaren: — ten aanzien van de ongehuwde vrouw, dat zij, voor de eerſte reize, den tijd van veertien dagen te water en te brood gelegd wordt; en bij herhaaling gebannen voor vijftig jaaren. — En is het overſpel gepleegd door een ongehuwd man met eene getrouwde vrouw, wordt de man voor veertien dagen te water en te brood gelegd, en verwezen in eene boete van vier honderd guldens; en bij herhaaling voor altijd gebannen: — de vrouw wordt in dat geval gebannen voor vijftig jaaren (2).

Uit hoofde van de moeielijkheid van bewijs in deeze misdaad (3), is het aan de openbaare Aanklagers

(1) MATTHÆUS, *de Crimin. Lib.* 48. *Tit.* 3. *Cap.* 2. *n.* 7, 8 & 10.

(2) *Pol. Ordonn. van* 1580. *Art.* 15, 16 & 17. *Plac. Holl.* 11 *Sept.* 1677. *G. P. B.* 3 *D. pag.* 507.

(3) *Advis van* DE GROOT, *in de Holl. Conſ.* 3 *D.* 2 *vol. pag.* 707.

gers toegeſtaan, om over de ſtraffen derzelve te mogen compoſeeren (1).

§ III.

Veelwijverij. Wanneer zig iemand ſtaande het huwelijk voorbedagtelijk met een ander in den echt laat inzegenen, en daar op vleeſchelijke gemeenſchap volgt, noemt men deeze misdaad *veelwijverij*, of *dubbeld huwelijk*, (*Polygamie* of *Bigamie.*) (2). De ſtraf deezer misdaad beſtaat, bij verzwaarende omſtandigheden, in geesſeling en bannisſement; anders ſtelt men de daaders openbaarlijk op het ſchavot ten toon, met een opgevolgd bannisſement (3).

§ IV.

Schaking. Onder de misdaad van *Schaking* bevatten wij zoo wel de *geweldadige verkragting*, als de *onwillige ontvoering*, van eene vrouw of jonge dogter. — De begrooting deezer misdaaden hangt zeer veel af van de

(1) *Reſol. Holl.* 29 *Julij* 1679. *G. P. B.* 7 *D. pag.* 960. VAN ALPHEN, *Papeg.* 2 *D. pag.* 523. — Eene wijze en ſtaatkundige verordening op zig zelven; zoo maar dit ſtuk van afmaking tevens binnen de juiste grenspaalen van billijke gematigdheid beperkt was. — Maar, helaas! hoe veele openbaare aanklagers mag men op dit punt niet met leedwezen en aandoening te gemoet voeren: *Quid non mortalia pectora cogis, auri ſacra fames.* — Geen wonder dus, dat men in het *Ontwerp van het Lijfſtraffelijk Wetboek* niets van geldboeten of afmakingen leest. — Dit evenwel is misſchien ook een weinig overdreven.

(2) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 121.

(3) *Regtsgel. Obſerv.* 1 *D. Obſ.* 10. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 62.

de omſtandigheden, die dezelven verzwaaren of verligten. — Onder de verzwaarende omſtandigheden kan men tellen het geval, dat de ſchaking gepleegd wordt door bedrijgingen met ſchietgeweer of andere wapenen; — op den openbaaren weg; — aan eene getrouwde vrouw, of een nog onhuwbaar meisjen, of aan een meisjen, het welk 't gebruik van haare zielsvermogens niet heeft; — door Voogden, Leermeesters of Opzieners, die integendeel verpligt waren voor de kuischheid der geſchaakte te waken; enz. (1).

Naar mate van deeze verſchillende omſtandigheden is de ſtraf van deeze misdaad ook verſchillende. In zeer verzwarende omſtandigheden kan de doodſtraf toepaſselijk zijn; in anderen eene willekeurige lijfſtraf, geëvenredigd aan de zwaarte of ligtheid van de misdaad (2).

§ V.

Onder de benaaming van *Hoererije*, als eene ſtraf- *Hoererije.*
baare misdaad beſchouwd, verſtaat men de levenswijze der geenen, die uit gewinzucht, of overmaat van geilheid, haar lichaam ten ontuchtigen gebruike aan een ieder leenen. — Die daar toe vrouwsperſoonen verleiden, of hunne huizen tot dat einde laaten gebruiken, en zig op die wijze eene kostwinning bezorgen, noemt men *koppelaars* of *hoerenwaarden*. — Op zeer veele plaatſen in ons Land wordt deeze misdaad oogluikende verdragen, ſchoon 'er bij veele wet-

(1) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 118 & 119. & *in Obſerv. ad* CARPZOVII *Prax. Crim. Part.* 2. *Quæſt.* 75.

(2) VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Jul. de adult. n.* 2.

wetten tegen voorzien is; en men kan in 't algemeen zeggen, dat de hoererije meestal beschouwd wordt als eene zaak, waar tegen, in geval van buitensporigheden, door de *Politie* gewaakt wordt, die, zonder veel form van proces, gewoon is, om van tijd tot tijd, wanneer die misdaad te zeer in 't oog loopt, zulke huizen uitteroeijen, als mede de bordeelhouders en hoeren met confinement, of bannisement voor eenen tijd, te corrigeeren (1).

§ VI.

Concubinagie Wanneer twee ongehuwde persoonen, uit hoofde eener gemaakte overeenkomst, het zij voor hun leven, het zij voor eenen bepaalden tijd aangegaan, doch zonder getrouwd te zijn, even als getrouwde lieden, te zamen woonen en leven, noemt men zulks *concubinagie* (2). — Schoon naar de wet der natuur hier in niets onregtmatigs is (3), en ook de concubinagie bij de Romeinen eene geoorloofde gemeenschap was (4), is zij egter, naar de wetten van ons Land, om goede redenen van staatkunde, verboden, en is daar op gesteld voor de eerste maand, dat zulke lieden te zamen huishouden of woonen, eene boete voor elk van vijftig guldens; in de tweede maand daarenboven nog eene boete van honderd guldens; en langer bij den anderen blijvende, een bannis-

(1) VOET, *ad d. t. n.* 1. ZURCK, *in Cod. Bat. art. Hoererije.* S. VAN LEEUWEN, *R. H. R.* 4 *B.* 37 *D. n.* 11.

(2) LEYSER, *Medit. ad ff. Tom.* 9. *Spec.* 585.

(3) Men zie de Schrijvers, opgegeven door MEISTER, *in Biblioth. Jur. Nat. & Gent. Tom.* 1. *pag.* 82.

(4) HEINECCIUS, *ad Leg. Jul. & Pap. Lib.* 2. *Cap.* 4.

nisſement voor tien jaaren, en eene willekeurige geldboete (1). — Te regt wordt deeze wet in dier voegen uitgelegd, dat zij alleen toepasſelijk is op die geenen, welke, na vooraf gewaarſchouwd, en aangemaand te zijn tot het verlaten deezer leevenswijze, des onaangezien in dezelve blijven volharden (2).

§ VII.

De onnatuurlijke ontucht, door mannen met mannen, of met beesten gepleegd, maakt de afſchuwelijke misdaad van *Sodomie* uit (3). — Eene misdaad, zoo ſtrijdig met alle verordeningen der natuur, met de Goddelijke wetten, en met de welvaart der burger-ſtaaten, dat bij eene uitdrukkelijke Landwet (4) is vastgeſteld, dat dezelve misdaad moet worden geſtraft, in 't openbaar, met den dood (5), en *Sodomie.*

(1) *Pol. Ordonn. van* 1580. *Art.* 3.

(2) GROENEWEGEN, *de Legib. abrog. ad L.* 2. *C. de natur. lib. n.* 7. BROUWER, *de Jure Connub. Lib.* 1. *Cap.* 27. *n.* 30. VOET, *ad tit. ff. de concub. n.* 3.

(3) A. VAN GOUDOEVER, *Diſſert. de nefanda libidine.* (*Traj.* 1731.)

(4) *Plac. Holl.* 21 *Julij* 1730. *G. P. B.* 6 *D. pag.* 604.

(5) Schoon 'er niemand, die wel denkt, zal gevonden worden, of hij neemt gaarne over het gezegde van MONTESQUIEU, *Eſpr. des Loix, Liv.* 12. *Chap.* 6. „*A* „ *Dieu ne plaiſe, que je veuille diminuer l'horreur,* „ *que l'on a pour un crime, que la Religion, la* „ *Morale, & la Politique condamnent tour-à-tour:*" zoo is egter wel eens, en niet zonder grond, getwijffeld, of de doodſtraf wel de juiſte en recht gepaste ſtraffe in deeze misdaad zij. *Bedenkingen over het ſtraffen van zekere ſchandelijke misdaad.* (*Amſt.* 1777.)

en dat de lichaamen der geëxecuteerden dadelijk moeten worden tot asſche verbrand, in zee geworpen, of op galgevelden ten toon geſteld.

§ VIII.

Bloedſchande Onder de misdaaden uit ontucht telden wij, in de laatſte plaats, de *Bloedſchande*, waar door men te verſtaan heeft, het aangaan van een huwelijk, of het plegen van vleeſchelijke gemeenſchap, door perſoonen, welker onderlinge huwelijken, uit hoofde van verwantſchap, bij de wet verboden zijn. — De ſtraffe deezer misdaad is onderſcheiden naar den graad van verwantſchap, waarin die perſoonen aan elkander beſtaan. Bloedſchande, tusſchen ouders en kinderen bedreven, is te meermaalen met den dood geſtraft. Ten aanzien van perſoonen, aan elkander in de zijd-linie of door zwagerſchap beſtaande, wordt lijfſtraf, bannisſement, enz. van gebruik gemaakt (1).

AGTSTE AFDEELING.

Van Bewijzen in 't ſtuk van misdaad.

§ I.

Bewijs in het lij ſtraffelijke Het geen wij hier boven (2) van de onderſcheiden zoorten van bewijs van der menſchen handelingen in burgerlijke rechtzaaken hebben opgegeven, is ook groo-

(1) S. V. LEEUWEN, *Cenſ. For. Part.* 1. *Lib.* 5. *Cap.* 28. *n.* 6. *ibique* DE HAAS, *in not.* LYBRECHTS, *Reden. Vert. over 't Not. Amht*, 1 *D.* 11 *Hoofdſt. n.* 10.

(2) 1 *B.* 17 *Afd. bladz.* 175. *en volgg.*

grootendeels toepaſſelijk op het ſtuk der misdaaden. Evenwel zijn in het lijfſtraffelijke, nopens het bewijs der misdrijven, deeze en geene zaaken aan te merken, die eene afzonderlijke beſchouwing verdienen.

Dewijl, volgens den algemeenen regel, om iemand in een lijfſtraffelijk rechtsgeding te veroordeelen, een volledig bewijs noodig is, zoo wordt daar toe gevorderd, dat 'er blijke van deeze twee zaken: 1°.) dat 'er waarlijk eene misdaad begaan is; en 2°.) wie de daader van het misdrijf is.

§ II.

Om tot een lijfſtraffelijk onderzoek te kunnen toetreden, komt het vooral en in de eerſte plaats aan op de zekerheid, dat 'er waarlijk eene misdaad begaan is, of, zoo als men dit met andere woorden gewoon is te noemen, 'er moet blijken van het *corpus delicti* (1). — Men kan dit bewijs dáárſtellen, door naar te gaan en te onderzoeken de ſpooren of overblijfzelen, welken de gepleegde misdaad heeft agtergelaten; b. v. in een doodſlag maakt het lijk van den nedergeſlagenen het *corpus delicti* uit; in falſiteit het ſtuk, het welk vervalscht is. — Het is dus de eerſte pligt des Regters, om met eene zorgvuldige naauwkeurigheid, des noods met behulp van deskundige perſoonen, het *corpus delicti* opteſpooren en te onderzoeken. — Inzonderheid heeft dit plaats in de ſchouwingen van lijken, in de bezigtigingen van gedaane inbraaken, en zoortgelijken. — Doch is de misdaad van dien aart, dat zij, na het plegen van de-

Corpus delicti.

(1) *L.* 1. §. 24. *ad SCt. Silan. L.* 16. *C. de poen.* BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 6. §. 10. *ſeqq.*

dezelve, geene ſpooren overlaat, gelijk in veele misdaaden uit ontucht plaats heeft, moet door getuigenisſen of klaare blijken het begaan derzelve bewezen worden (1).

§ III.

Bekentenis. Na dat van het begaan der misdaad gebleken is, volgt in de tweede plaats de vraag: wie is 'er de daader van? — Tot ontdekking hier van beſtaan de middelen van bewijs in *bekentenis*, *getuigenisſen*, *geſchriften*, of *klaare blijken*.

De eigene *bekentenis* van den daader is één der hoofd-bewijzen in lijfſtraffelijke zaaken (2), mits de waarheid daar van door getuigenisſen, en door de geheele toedragt der zaake bevestigd worde. — Tot eene volledige en in regten geldende bekentenis wordt derhalven vereischt: *a*) Dat van het plegen der misdaad genoegzaam blijke. — *b*) Dat zij voor den wettigen Regter is afgelegd. — Bekentenis buiten het gericht maakt praeſumptie, maar geen volkomen bewijs (3). — *c*) Dat zij eenvouwdig, duidelijk, niet in duisterheden omwonden, en vrijwillig zij (4). — Zij moet dus niet door ſtrikvraagen, door de woorden aan den beſchuldigden in den mond te leggen, of, door middelen van geweld, afgeperst worden. — *d*) Dat de informatiën, door den Regter nopens de misdaad ingewonnen, met de bekentenis overeenſtemmen. — *e*) Dat de bijzondere omſtan-

(1) LEYSER, *Medit. ad ff. Tom.* 8. *Spec.* 561. & *Tom.* 9. *Spec.* 598.

(2) *L.* 1. *ff. de confeſſ.*

(3) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 32.

(4) BOEHMER, *d. l. Art.* 60.

ſtandigheden, door den beſchuldigden in zijne bekentenis opgegeven, bij nader onderzoek waar bevonden worden (1). — *f*) Dat de bekentenis zulke omſtandigheden bevatte, welken de beſchuldigde, indien hij onſchuldig was, met geene mogelijkheid zoude kunnen weten (2).

§ IV.

Getuigenisſen.

Wanneer een beſchuldigde de hem te last gelegde misdaad, of in 't geheel, of ten aanzien der hoofdomſtandigheden, ontkent, of zig, ter zijner verontſchuldiging, op zaaken beroept, van welken van elders blijken moet, is de meest gewoone zoort van bewijs die van *getuigenisſen*.

Ten aanzien van dezelven, voor zoo veel het lijfſtraffelijke betreft, verdienen de volgende zaaken te worden opgemerkt. — 1°.) De beoordeeling, of een getuige, al dan niet, voor verwerpelijk moet gehouden worden, laat zig het best door het eigen oordeel van een verſtandig Regter beſlisſen (3). — Hij overziet een gebrek in denzelven ligter, wanneer het getuigenis tot verontſchuldiging, of tot verzagting van ſtraf, dan wel tot bezwaar van den beſchuldigden dienen moet. — 2°.) Alle getuigen, die geene reden van wetenſchap voor hun verklaarde kunnen bijbrengen, of bij wien het gebruik der verſtandelijke vermogens ontbreekt, worden in 't geheel niet toege-

(1) BOEHMER, *d. l. Art.* 54.

(2) J. G. HEINECCII, *Exercit. de religione judicantium circa reorum confeſſiones*, in *Opuſc. var. Syll. pag.* 650-695.

(3) *L.* 3. §. 2. *L.* 13. *ff. de testib.* LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom.* 4. *Spec.* 283.

gelaten. — Eene onbepaaldheid en twijffelachtigheid in het getuigenis, of een verwijt tegen de geloofbaarheid van den getuigen, brengt te weeg, dat de getuige wel gehoord, maar de kragt van het bewijs van zijn getuigenis naderhand door den Regter uit den zamenloop der omſtandigheden overwogen, en beſlist worde (1). — Geene getuigen kunnen in lijfſtraffelijke zaaken een volkomen bewijs opleveren, ten waare zij den ouderdom van *twintig* jaaren bereikt hebben (2). — Getuigen van meerder jaaren worden gehoord, en derzelver getuigenis kan dienen, of om onderrigting nopens het gebeurde te bekomen, of om andere bewijzen te verſterken, en aan dezelven licht bij te zetten (3). — 4°.) Schoon een ontkennend getuigenis geen kragt van een volkomen bewijs heeft, mag men egter het tegendeel ſtellen, wanneer de zamenloop van omſtandigheden toont, dat, zoo de misdaad waarlijk gepleegd was, de getuige daar van eenige ſpooren had moeten ontdekken, en hij niet geacht kan worden voor zig zelven belang te hebben, om die te verzwijgen (4). — 5°.) In lijfſtraffelijke zaaken, vooral die van aanbelang zijn, gelden geene getuigenisſen, dan die voor den Regter zelven belegd zijn, welke tot dat einde meest gewoon is de getuigen op vraag-articulen te onderhouden, waar van elk eene afzonderlijke omſtandigheid moet inhouden, en des noods aan den getuigen, wan-

(1) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 66.

(2) *L.* 20. *ff. de testib.*

(3) CARPZOVII *Prax. Crim. Part.* 3. *Quæſt.* 114. *n.* 41. *ſeqq.*

(4) LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom.* 4. *Spec.* 286.

wanneer hij de meening daar van niet genoeg ſchijnt te verſtaan, moet worden uitgelegd. — Des getuigens antwoorden moeten, zoo veel mogelijk, met zijne eigene uitdrukkingen worden aangeteekend. — 6°.) Geen getuigenis heeft kragt van bewijs, of het moet met eede bevestigd zijn (1). — Onbeëedigde getuigenisſen, waar van men zomtijds, uit redenen van omzichtigheid, de bevestiging door den eed agter wegen laat, maaken alleen praeſumtie, doch geen bewijs.

§ V.

Geſchriften, hoe zeer in burgerlijke rechtszaaken van een dagelijksch gebruik, komen in lijfſtraffelijke zaaken minder te pas, dewijl van misdaaden niet, zoo als van andere handelingen, acten verleden worden; en zoo dit al gebeurt, dienen zij meest, om het *corpus delicti* te bewijzen. — Evenwel kunnen zomtijds Extracten uit Prothocollen, wegens verhooren en vonnisſen van medepligtigen, als mede brieven van den beſchuldigden, of door anderen met hem gewisſeld, ten bewijze dienen; mits egter, voor zoo veel de *private geſchriften* betreft, de handteekening van den ſchrijver erkend of bewezen zij (2). *Geſchriften.*

§ VI.

Het middel van bewijs door *klaare blijken*, *aanwijzingen*, of *indiciën*, is tusſchen de Rechtsgeleerden meenigmalen een onderwerp van geſchil geweest; zommigen hetzelve toelatende, anderen het geheel ver- *Indiciën.*

(1) BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 70. §. 4.
(2) QUISTORP, 10 *Abſchn.* 12 *Hauptſt.* §. 707-709.

verwerpende (1). — Doch deeze ſtrijdige gevoelens ſchijnen zig zeer gemakkelijk te vereffenen, wanneer men ſlegts een behoorlijk onderſcheid maakt tuſſchen *ſuspiciën*, *preſumptiën* en *indiciën*, en de laatstgemelden bepaalt tot „ zulke daaden, die op zig zel„ ven voldoende bewezen zijn, en niet waar kunnen „ wezen; of de ſchuld van den aangeklaagden moet „ 'er bij noodzakelijke gevolgtrekking uit voort„ vloeien." — En zulke bewijzen behooren, onzes inziens, voor voldoende gehouden te worden, om de gewoone ſtraffen, op de misdaad bij de wet bepaald, tegen den beſchuldigden vast te ſtellen (2).

NEGENDE AFDEELING.

Op welke wijze de misdaaden te niet gaan.

§ I.

Hoe de misdaaden vergaan.

De manieren, op welken de misdaaden vernietigd worden, en het onderzoek omtrent dezelven geſtuit wordt, kan men gevoeglijk tot deeze volgende brengen. — *Straffe.* — *Het verleenen van gratie.* — *Compoſitie.* — *Submisſie.* — *Verjaaring.* — *De dood.*

Zoo

(1) LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom.* 4. *Spec.* 257. BOEHMER, *ad Conſt. Crim. Carol. Art.* 22. §. 4. & *Art.* 23 & 24. *Deductie in Reviſie, in de zaak van J. B. F. van Goch, Art.* 143-461. *en van den Hoofdofficier van Amſterdam, Art.* 203-863.

(2) Zie de gemelde *Deductiën*, en de respective *Sententiën* des doods in dat geval, tot in *Reviſie* toe bekragtigd.

§ II.

Zoo dra, na behoorlijk onderzoek en vonnis van den Regter, de misdadiger de hem opgelegde *Straffe* heeft ondergaan, is hij vrij van alle verdere vervolging, ter zaake van die misdaad (1); aangezien de regtvaardigheid niet gedoogt, dat iemand over het zelfde misdrijf meer dan eenmaal geſtraft zoude worden (2). — Hoe zeer intusſchen de misdaad door de ſtraffe vernietigd wordt, is egter die uitwisſching niet zoo volledig, of, wanneer de dader in het zelfde misdrijf op nieuw vervalt, de ſtraffe dier herhaalde misdaad, naar evenredigheid van de voorige reeds geledene ſtraf, verzwaard wordt (3); ja zelfs voor dieven, landloopers, vagabonden, en ſtraatſchenders, eenmaal over die misdaaden aan den lijve geſtraft zijnde, de weg van hooger beroep geſloten is (4). *Straffe.*

§ III.

De misdaaden worden ook uitgewischt, wanneer deswegens door de Hooge Overheid *Gratie* verleend is. — Zomtijds wordt dusdanige gratie, om wijze redenen van ſtaatkunde, verleend aan eene menigte daders van zekere bedrijven, meestal uit de heillooze bron van burgerlijke tweeſpalt voortgeſproten, wier getal te groot is, om zonder benadeeling van den Staat *Gratie.*

(1) *L.* 7. §. 1. *ff. de jur. patron.*

(2) *L.* 23. *C. de poenis.*

(3) *L.* 28. §. 3 & 10. *ff. L.* 22. *C. de poenis. Pol. Ord. Art.* 3 & 16. *Plac. Holl.* 19 *Maart* 1614. *Art.* 1 & 4. en een aantal andere wetten.

(4) *Plac. Holl.* 17 *Junij* 1718. *G. P. B.* 5 *D. pag.* 764.

Staat geſtraft te worden. Men noemt dezelve *Amneſtie* (1). — Zomtijds wordt zij verleend aan bijzondere perſoonen, niet op grond eener willekeurige barmhartigheid, maar om dringende redenen van billijkheid, die de ſtraffe der wet, in de bijzondere omſtandigheden van zoodanig geval, niet zonder blijkbaare hardheid kunnen doen werken (2).

De zoorten van gratie, aan bijzondere perſoonen ter zaake van misdaad te verleenen, zijn de volgende. — 1°.) *Pardon*, het welk verleend wordt wegens allerleie misdaden, uitgenomen doodſlag; en zulks altijd behoudens het regt van ſchadeloosſtelling aan de belanghebbende partije. — 2°.) *Remiſſie*, verleend wordende wegens dood- of manſlag; meestal met oplegging eener betering van den nederlaag jegens de Hooge Overheid met eene geldboete. — 3°.) *Abolitie*, welke plaats heeft in alle zoorten van misdaden, en eene volkomene kwijtſchelding van de daad in zig bevat, op grond van eenen zamenloop van zeer gunſtige omſtandigheden, het zij ten aanzien van den perſoon des daders, het zij van de gepleegde daad. — En 4°.) *Landwinning*, waar bij aan iemand, die, verweerens lijf, eenen anderen heeft ter nedergeſlagen, vergund wordt, om zig vrijelijk binnen 's Lands te mo-

(1) Men vindt hier van verſcheiden voorbeelden in 't G. P. B. 2 D. *col.* 2397. — 3 D. *pag.* 189, 517 & 518. — 7 D. *pag.* 840. — 9 D. *pag.* 420, 430, 433, 441, 444, 446, 448, 576, 578 & 816.

(2) CARPZOVII *Prax. Crim. Part.* 3. *Quæſt.* 150. *ibique* BOEHMER *in Obſerv.* Zie voorts een *Advis van 't Hof van* 8 *December* 1784, te vinden in onze *Jud. Pract.* 2 D. *pag.* 257. & *volgg.*

mogen ophouden (1).

§ IV.

Schoon het verleenen van gratie een werk is van de Hooge Overheid, en dat de Regter, hoe zeer in de bepaaling der ſtraffe op verzwaarende of verligtende omſtandigheden moetende acht geven, verpligt is, zig aan de wet te houden (2), zonder immer aan gratie, boven de geſtrengheid der juſtitie, den voorrang te mogen geven (3); zijn 'er egter ook in de uitoeffening der juſtitie twee middelen ingevoerd, waar van dikwils tot verzagting van het lot van beſchuldigden gebruik gemaakt wordt. *Compoſitie en Submisſie.*

Voor eerst, het doen verklaaren, dat de zaak is *civiel en compoſibel.* Deeze Regterlijke verklaaring is noodzakelijk ten aanzien van zulke misdaaden, waaröp bij de wet meerdere ſtraffe, dan die van eene geldboete, geſteld is (4); of waar over de compoſitie aan den openbaaren aanklager niet uitdruklijk veroorloofd is, gelijk over de misdaad van overſpel (5). — Intusſchen is des Regters magt zelve ten deezen opzigte binnen zekere grenspaalen beperkt, en de compoſitie is nimmer geoorloofd ten aanzien van zwaa-

(1) *Judic. Pract. d. l. pag.* 272-274.

(2) *L.* 1. §. 4. *ad SCt. Turpil. Crim. Ordonn. van* 1570. *Art.* 56.

(3) *Reſol. Holl.* 27 *Septemb.* 1668. *G. P. B.* 3 *D. pag.* 85.

(4) *Ordonn. van Keizer Karel van* 19 *Meij* 1544. *Art.* 3 & 4. *Nader Ampl. Inſtr. van 't Hof van* 1644. *Art.* 30.

(5) *Reſol. Holl.* 29 *Julij* 1679. *G. P. B.* 7 *D. pag.* 960.

zwaare misdaaden, opzettelijk gepleegd; b. v. van doodſlagen, gedaan bij geleider lage, opzetten wille, of anders gequalificeerd, valsch getuigenis, valſche munt, vrouwenkragt, en diergelijken (1). — De Regter derhalven, alvoorens eene zaak, waar in lijfſtraffe plaats heeft, civiel en compoſibel te verklaaren, behoort in aanſchouw te nemen, of zig in de toedragt der zaak blijken opdoen, dat de daader meer door onvoorzigtigheid, dan door een kwaadwillig opzet, tot de misdaad vervallen is; want heeft het laatſte plaats, en vordert dus het algemeen belang, dat de ſtraſoeffenende gerechtigheid ten zijnen opzigte werkzaam zij, zoo is het eene zaak van kwaaden gevolge, en buiten des Regters magt en pligt, om met betaaling van geld af te doen eene misdaad, waar op de wet, tot handhaving der openbaare veiligheid, lijfſtraffe geſteld heeft (2).

Ten tweeden, het middel, om door den Regter ontfangen te worden in *Submiſſie*, waar van gebruik gemaakt wordt in zulke gevallen, in welken het civiel en compoſibel verklaaren den Regter te bedenkelijk voorkomt. — Ook hieromtrent is de beoordeeling, of het middel al dan niet gepast is, aan des Regters willekeur overgelaten. Hij behoort nogthans het zelve niet toe te ſtaan in zulke opzettelijke misdaaden, waar bij het Publiek belang heeft, dat ze openlijk, en ten affchrik van anderen, aan den lijve geſtraft worden; maar enkel in de zoodanigen, die of we-

(1) *Inſtr. Hof, Art.* 9.

(2) *Regtsgel. Obſerv. over* DE GROOT'S *Inleid.* 4 *D. Obſ.* 40.

wegens derzelver duisterheid niet wel te ontwikkelen, of wegens den zamenloop der omstandigheden meer of min verschoonbaar zijn (1).

§ V.

Even als de vervolgingen, uit hoofde van reëele of personeele actiën, na verloop van zekeren tijd, verjaaren, zoo heeft de *verjaaring* ook in het lijfstraffelijke plaats, wanneer na het begaan der misdaad een zekere tijd verloopen is, zonder dat de daader deswegens in regten is aangeklaagd. — Zij heeft plaats in alle zoorten van misdaaden, zonder onderscheid (2); en vordert een tijdsverloop van *twintig* jaaren (3). — De misdaad van overspel heeft egter dit bijzonders, dat ze door een verloop van *vijf* jaaren verjaart (4). *Verjaaring.*

§ VI.

Eindelijk gaan de misdaaden te niet door den *dood* van den misdadiger, waar van het gevolg is, dat niemand na zijnen dood over een door hem begaan misdrijf (uitgenomen hoog verraad en landsdieverij (5),) kan *Dood.*

(1) Zie mijne *Judic. Pract.* 2 *D.* 4 *B.* 5 *Hoofdst.* §. 18—20.

(2) LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom.* 7. *Spec.* 515. BOEHMER, *in Observ. ad* CARPZOVII *Prax. Crimin. Part.* 3. *Quæst.* 141. *Obs.* 1.

(3) *L.* 12. *C. ad Leg. Corn. de falsi. L.* 3. *ff. de requir. reis. L.* 13. *pr. ff. de div. tempor. præscr.* MATTHÆI *Paroem.* 9. *n.* 14.

(4) *L.* 29. §. 5, 6 & 7. *ff. L.* 5. *L.* 28. *C. ad Leg. Jul. de adult.* VOET, *ad d. t. ff. n.* 22.

(5) MATTHÆUS, *de Crimin. Lib.* 48. *Tit.* 19. *Cap.* 3. *n.* 4—6.

kan worden aangeklaagd; ja dat zelfs, in geval een beſchuldigde, gedurende het lijfſtraffelijk onderzoek, voor dat het vonnis tegen hem geveld is, ſterft, de zaak daar door dood en te niet is, en tegen zijne erfgenaamen in hun weerwil niet mag worden voortgezet (1); zelfs niet om van hun te bekomen vergoeding der proces-kosten, aan de zijde van den aanklager gevallen, tot den dood van den beſchuldigden perſoon toe: want om hunne verpligting deswegens te betoogen, zoude des overledens ſchuld of onſchuld moeten worden onderzogt, het geen, zoo de erfgenaamen dit niet willen, aan hun niet kan worden opgedrongen (2).

(1) *L.* 15. §. 4. *ff. ad SCt. Turpil.*

(2) Zie mijne *Memoriën, rakende twee intereſſante crimineele quæſtiën.* (*Utr.* 1791.) en B. VOORDA, *Aanteek. op de Crim. Ordonn. Art.* 67.

DER-

DERDE BOEK.

VAN DE MANIER VAN PROCEDEEREN, ZOO IN BURGERLIJKE ALS IN LIJFSTRAFFELIJKE ZAAKEN.

*

Algemeene inhoud en verdeeling van dit Boek.

Inhoud van dit Boek.

Het is niet genoeg te weten, welke de regten zijn, die de menſchen tegen elkander *op* of *tot* eenige zaaken hebben; het is niet genoeg te weten, wat tot het dáárſtellen eener ſtrafbaare misdaad vereischt wordt, en met welke ſtraffe elke misdaad behoort geboet te worden: maar na dat men deeze leerſtellige wetenſchap, volgens de waare grondbeginzelen, gevestigd heeft, behoort men voorttegaan tot een onderzoek, welke is de geſchikte form, waar van men zig moet bedienen, om zijn wettig recht in burgerlijke zaaken tegen anderen te bekomen of te handhaven? — En welke wijze van onderzoek moet men voor geregeld houden, om eenen beſchuldigden te regt te ſtellen? hem ſchuldig bevindende, te ſtraffen? en onſchuldig bevindende, vrij te verklaaren? Een ieder gevoelt, dat eene goede orde en regelmatige form in beide die ſtukken in acht te nemen, voor de welvaart der Maatſchappij belangrijk is, en wij meenden dus aan dit *Practicaal* gedeelte der Regtsgeleerdheid een afzonderlijk *Boek* te moeten wijden.

Zeer veel intusschen verschilt de form, welke men in Burgerlijke zaaken te volgen heeft, van die geene, welke tegen beschuldigde misdadigers plaats heeft. Om de eene en andere niet te verwarren, zullen wij dus dit *Boek* in *twee afzonderlijke Deelen* verdeelen, waar van het één de *Manier van Procedeeren in Burgerlijke*, het ander in *Lijfstraffelijke zaaken*, bevatten zal.

EERSTE DEEL.

MANIER VAN PROCEDEEREN IN BURGERLIJKE ZAAKEN.

*

EERSTE AFDEELING.

Van de onderscheiden Regters en Regtbanken in dit Land.

§ I.

Schepenen, gewoone Regters.

De algemeene regel in het aanleggen van alle regtsgedingen brengt mede, dat de aanlegger moet volgen den Regter van den Gedaagden (1), en dat men gevolgelijk niemand in de eerste instantie mag betrekken, dan voor zijnen gewoonen, dagelijkschen, en bevoegden Regter (2). — Als zoodanigen Regter heeft men gewoonlijk te beschouwen het *Collegie van*

(1) *L. 2. C. de jurisd. omn. jud.*
(2) *Instr. Hof, Art. 220.*

van Schepenen, in de Steden en op de Dorpen (1), aan wier hoofd men meestal heeft eenen *Schout*, wiens ambt voornamelijk ſtrekt, om een algemeen toezigt op het rigtig uitoeffenen der juſtitie te hebben, het Collegie van Schepenen te doen vergaderen, de vierſchaar te ſpannen, enz. (2).

Dewijl het Collegie van Schepenen, vooral in de groote Steden, tot het afdoen van alle voorkomende geſchillen, ongenoegzaam was, en, door de meenigte van kleine zaaken, dikwils zaaken van belang veragterd werden, zijn op verſcheiden plaatſen mindere Regtbanken ingeſteld (3). — Zoo heeft men te *Haarlem* eene kleine Bank van Juſtitie; — te *Enkhuizen* eene Bank van kleine zaaken; — te *Rotterdam* een Collegie van Vredemakers, die in zaaken tot drie honderd guldens toe vonniſen; — te *Leyden* een Collegie van Vredemakers, waar voor alle zaaken zonder onderſcheid, tot het beproeven eener minnelijke ſchikking, vooraf gebragt moeten worden; — te *Dordrecht* een Collegie van het Watergerecht; — te *Amſterdam* zijn verſcheiden Collegiën van dien aart; als Commisſariſſen van Huwelijks-zaaken; Commisſariſſen van de Deſolate Boedelskamer; Commisſariſſen van Aſſurantie en Zee-zaken, enz.

§ II.

Het gezag van Schepenen bepaalt zig intuſſchen *Zaaken van Politie.* en-

(1) *Notable Deductie* in de *Holl. Conſ.* 3 *D.* 2 *vol. Conſ.* 226. *n.* 19.

(2) Zie mijne *Verhand. over de Jud. Pract.* 1 *B.* 4 *Hoofdſt.* §. 3 & 6.

(3) *Jud. Pract.* 1 *B.* 4 *Hoofdſt.* §. 5.

enkel tot zaaken, die de regten van bijzondere perſoonen betreffen. Zij zijn onbevoegd, om zig in *zaaken van Politie* te mengen; maar was het gewoon beleid ende gebied in alle politique zaaken, zoo wel het beheer van ſtads goederen, en inkomen, als den welſtand en de bewaaringe der Steden betreffende, weleer aanbevolen aan het Collegie van *Burgemeesteren* (1); in wier plaats thans de Collegiën van *Gemeente-Beſtuuren*, *Raaden*, of *Wethouderen* gekomen zijn.

Ten platten lande zijn de zaaken van Politie, en in 't algemeen de Polder-zaaken, toevertrouwd aan *Ambagts-bewaarders*; en de zaaken, dijken en wateren betreffende, aan *Heemraaden* (2).

§ III.

Nationaal Gerechtshof. De hoogere Regtbanken in Holland zijn tegenwoordig het *Hof van Juſtitie*, en het *Nationaal Geregtshof*. — Deeze Collegiën zijn Regters *of* in de eerſte inſtantie, *of* bij wege van hooger beroep.

De magt en bevoegdheid van het *Nationaal Geregtshof* bepaalt zig tot de volgende zaaken (3): — 1°.) Het verleent, bij uitſluiting, Surcheances van betaaling, Brieven van Sureté de corps, en wijders alle zoodanige Dispenſatiën, als door de hoogſte magt aan het zelve worden aanbevolen. — 2°.) Het verleent Relieven in alle procedures, die voor het zelve aan-

(1) *Kort Vert. van 't Regt der Ridderſchap, Edelen, en Steden van Holland, van* 16 *October* 1587. *G. P. B.* 1 *D. fol.* 44.

(2) *Jud. Pract.* 1 *B.* 4 *Hoofdſt.* §. 7.

(3) *Inſtruct. van 't Nation. Geregtshof, Art.* 42-53. *Staatsreg. van* 1805. *Art.* 78-86.

aanhangig zijn. — 3°.) Het heeft het toevoorzigt op de uitoeffening der Juſtitie bij alle Gerechtshoven, Regters, en Regtbanken, met magt, om hunne vonniſen te kunnen vernietigen, en buiten werking te ſtellen, en in het laatgemelde geval de zaak aan een ander Geregtshof of Regtbank over te brengen. — 4°.) Het beſlischt alle jurisdictie-quæstiën tusſchen Officieren en Collegiën van Juſtitie, niet behoorende onder het zelfde Gerechtshof; als mede de verſchillen tusſchen zoodanig Hof en eene mindere Regtbank in het zelfde Departement. — 5°.) Het oordeelt ter eerſter inſtantie over alle actiën, zoo in het petitoir, als in het posſesſoir, waar in de Republiek of Gemeene Lands Collegiën, Ontfangers, Rentmeesters, of andere Agendariſen, in derzelver qualiteit worden aangeſproken, als verweerders; gelijk mede over alle verſchillen tusſchen het Gemeene Land, of deszelfs Agendariſen, als aanleggers, en particuliere perſoonen, als verweerders, wanneer dezelve zig aan de Jurisdictie van dat Hof uitdrukkelijk hebben onderworpen. — 6°.) Het neemt kennis van, en oordeelt over alle misdrijven, door de Leden der Vergadering van Hun Hoog Mogende, en de Hooge Ambtenaaren van Staat begaan, zoo die hun ambt betreffen, als andere gewoone misdaaden. — 7°.) Aan dit Hof valt hooger beroep van alle gewijsden in zaaken, welke ter eerſter inſtantie gediend hebben voor de Departementaale Gerechtshoven.

§ IV.

Het *Hof van Juſtitie van Holland* neemt ter eerſter inſtantie kennis: — 1°.) Van alle geſchillen tusſchen zulke partijën, die geenen anderen dagelijkſchen *Hof van Holland, Regters ter eerſte inſtantie.*

ſchen Regter hebben, en onder het zelfde Departementaal Gerechtshof behooren; b. v. geſchillen over het niet respecteeren van Letteren Requiſitoriaal; jurisdictie-quæstiën tusſchen ſteden en dorpen, en zoortgelijken (1). — 2°.) Van klagten over exactiën en concusſiën, door Bailluwen, en andere openbaare aanklagers, in hun ambt bedreven (2). — 3°.) Van zaaken, waar in gedagvaard moeten worden Raaden, of Suppoosten van den Hove (3). — 4°.) Van zaaken van perſoonen, die geene vaste woonplaats hebben, als vagabonden en landloopers (4). — 5°.) Van zaaken, waar in de Rector of Profeſſoren van de Univerſiteit te Leyden, of derzelver weduwen, verweerders zijn (5). — Van zaaken van onbejaarde kinderen, weduwen, weezen, of andere miſerable perſoonen, wanneer dezelve verkiezen hunne klagten ter eerſter inſtantie voor den Hove te brengen (6). — Dit voorregt egter houdt op in kleine zaaken (7), als mede wanneer de gemelde perſoonen aan hunne actie bij transport of ceſſie gekomen zijn (8). — 7°.) Van injuriën, aan Graaffelijk-

(1) *Jud. Pract.* I *B.* 5 *Hoofdſt.* §. 5. *Reglem. voor de Depart. Beſtuuren van* 19 *Julij* 1805. *Art.* 57.

(2) *Jud. Pract. ibid.* §. 7.

(3) *Proviſ. Ordre van* 27 *Sept.* 1614. *Art.* 9.

(4) *Jud. Pract. ibid.* §. 10.

(5) *Nad. Ampl. op het* 39 *Art. van de Statuten der Univerſiteit van Leyden, van* 24 *Maart* 1662.

(6) *Inſtr. Hof, Art.* 8.

(7) *Ordonn. op de kleine Zaaken, van* 21 *Decemb.* 1579. *Art.* 2. *Nad. Ampl. Inſtr. Art.* 2-7.

(8) *Ampl. Inſtr. Art.* 1.

lijkheids-officieren, en andere geprivilegeerde perſoonen aangedaan (1). — 8°.) Wegens de berekeningen van het ſalaris van Advocaaten en Procureurs, in zaaken, voor den Hove behandeld (2). — 9°.) Van misdaaden, die verjaard en ongeſtraft gebleven zijn (3). — 10°.) Van alle zaaken, waar in partijën zig uitdrukkelijk aan de jurisdictie van den Hove hebben onderworpen (4). — 11°.) In gevalle iemand zig heeft laten verluiden, eene actie ten lasten van een ander te hebben, verleent dit Hof *Mandamenten om actie te inſtitueeren* (5). — 12°.) Insgelijks *Mandamenten van Purge*, ingevalle ten lasten van iemand het plegen van eenige misdaad wordt verſpreid, waar aan hij zig onſchuldig kent (6). — 13°.) Zoo ook *Mandamenten om executie te zien decerneeren*, op verjaarde ſententiën, zoo van het Hof zelven, als van andere Regters in het Departement van Holland (7); en *om condemnatie te zien decerneeren*, wanneer bij eenige acte de overgifte tot willige condemnatie bij 't Hof gedaan is, en, vermits den dood van den geenen, door wien de overgifte geſchied is, of andere zoortgelijke omſtandigheden, de condemnatie niet dadelijk en bui-

(1) *Inſtr. Hof*, *Art.* 8.

(2) *Inſtr. Hof*, *Art.* 73. Zie voorts mijne *Verzam. van Gewijsden*, 1 *D. Caſ.* 26.

(3) *Inſtr. Hof*, *Art.* 8. *Jud. Pract.* 1 *B.* 5 *Hoofdſt.* §. 15.

(4) *Nad. Ampl. Inſtr. Art.* 5 & 6.

(5) *Jud. Pract. ibid.* §. 17.

(6) *Inſtr. Hof*, *Art.* 8 & 225.

(7) *Inſtr. Hof*, *Art.* 118.

buiten verhoor verleend mag worden. — 14°.) Wanneer iemand verſcheiden ſchuldenaaren van ééne en dezelfde ſchuld heeft, woonende onder verſcheiden jurisdictiën, kan hij dezelven te zamen ter eerſter inſtantie voor den Hove dagvaarden, om eene tegenſtrijdigheid van gewijsden voor te komen (1). — 15°.) 't Hof neemt ter eerſter inſtantie kennis van alle klagten over ſtooring in eenig regt van bezit, verleenende tot dat einde *Mandamenten van ſpolie, maintenue, en complainte* (2). — 16°.) De jurisdictie van het Hof wordt ook dikmaals gewettigd door *Mandamenten van arrest*, wanneer een buitengezeten, door het in beſlag nemen van zijn perſoon of goederen, bij 't Hof bankvast gemaakt wordt (3). — 17°.) Zoo ook door *Mandamenten Poenaal*, waar bij iemand verboden wordt het plegen van feitelijkheden, in weerwil van eens anders blijkbaar regt, om welken te beletten de gewoone middelen van juſtitie onvoldoende zijn (4). — 18°.) Ingeval van weigering van juſtitie, bij een lager Regter, verleent het Hof *Mandament van Evocatie* (5). — 19°.) Als mede *Mandamenten van Sauvegarde*, wanneer men door iemand met eene geweldige bejegening bedreigd wordt (6). — 20°.) Ook verleent

(1) *Reſol. Holl.* 10 *Julij* 1677. in *de Papeg.* 2 *D. pag.* 221.

(2) *Inſtr. Hof, Art.* 8 & 39.

(3) MERULA, *Man. van Proced. Lib.* 4. *Tit.* 2. *Cap.* 25.

(4) *Inſtr. Hof, Art.* 12.

(5) *Jud. Pract.* 1 *B.* 5 *Hoofdſt.* §. 27.

(6) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 511. & 2 *D. pag.* 496.

leent het Hof *Letteren van Attache*, om ſententiën en mandamenten, door Regters buiten het Departement gewezen, door gantsch Holland te doen executeeren (1). — 21°.) Eindelijk verleent het Hof Beneficiën van Inventaris, Acten van Diligent-houding, Relieven, die aan lagere Regtbanken ter bekragtiging gezonden worden, Brieven van Ceſſie, Atterminatie, of Reſpijt (2); als mede Mandamenten van Inductie (3).

§ V.

Hof van Holland, Regters in Appel.

In alle deeze opgegeven gevallen is het Hof van Holland een bevoegd Regter ter eerſte inſtantie; doch voornamelijk is het zelve de Regter bij wege van *hooger beroep*. — De algemeene regel brengt mede, dat een ieder mag appelleeren van ſententiën, vonniſſen, appointementen, of andere diſpoſitiën, waar bij hij vermeent bezwaard te zijn (4). — Intuſſchen lijdt deeze regel eenige uitzonderingen, die alhier verdienen kortelijk te worden opgegeven. — *a*) 't Hof vermag geen hooger beroep toeſtaan van *interlocutoire vonniſſen* van de Gerechten van de Steden, Bailluwen en Mannen, ofte van de Dorpen, (de namptiſſementen daar onder mede begrepen,) om welke oorzaak het zelve zoude mogen wezen, ook niet

(1) *Inſtr. Hof, Art.* 221.

(2) Deeze werden voorheen bij den Hoogen Raad verleend; doch is zulks, met de vernietiging van dat Collegie, aan het Hof van Holland overgebragt. *Reglem.* 18 *Sept.* 1795. *Art.* 2.

(3) *Reſol. Holl.* 24 *Novemb.* 1581. *G. P. B.* 2 *D. pag.* 1422.

(4) *Inſtr. Hof, Art.* 198 & 205.

niet onder het voorwendzel van eenige nietigheid of onregtvaardigheid, ten waare de executie van die interlocutoire vonnisſen ten definitiven onherſtelbaar zijn zoude (1). — *b*) Geen hooger beroep aan 't Hof wordt toegelaten in zaaken, niet meer bedragende dan honderd guldens, komende uit de beſloten Steden, den Hage daar onder begrepen, en niet meer dan veertig guldens, wanneer het zijn vonnisſen van Bailliuwen en Mannen, mitsgaders van de Gerechten van de Dorpen (2). — *c*) Van vonnisſen, gewezen in zaaken, waar in criminelijk, extraordinarie, en op confesſie, geprocedeerd is, valt geen hooger beroep aan 't Hof (3); ten waare eene blijkbaare nietigheid in de procedures gepleegd is, of eene grove buitenſporigheid in de bepaaling der ſtraffe plaats heeft (4). — *d*) In zaaken van huwelijk, waar in de beſliſſing overeenkomt met het geſtineerde van de ouders, of de langstlevende derzelven, valt geen hooger beroep (5). — *e*) Geenerhande hooger beroep wordt toegelaten van vonnisſen, bij contumacie gewezen, mits op de defauten of

(1) *Ampl. Inſtr. van 't Hof van* 21 *Decemb.* 1579. *Art.* 3. *Reſol. Holl.* 19 *Maart* 1622, in *de Papeg.* 1 *D. pag.* 304. *Jud. Pract.* 2 *B.* 24 *Hoofdſt.* §. 2.

(2) *Plac. Holl.* 8 *Meij* 1674. *G. P. B.* 3 *D. fol.* 704.

(3) *Reſol. Holl.* 10 *Sept.* 1591. *G. P. B.* 2 *D. fol.* 1062.

(4) *Jud. Pract.* 2 *B.* 24 *Hoofdſt.* §. 4.

(5) *Reſol. Holl.* 5 *Dec.* 1579. *Edict. Holl.* 27 *Sept.* 1663. *G. P. B.* 3 *D. pag.* 505. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 5.

of verſtekken niet te zeggen valt (1). — *f*) Van dispoſitiën, door de Gemeente-Beſtuuren in Politique zaaken gegeven, kan men nimmer door middel van hooger beroep bij 't Hof herſtel bekomen; aangezien 't Hof niet bevoegd is aan zig te trekken, of kennisſe te nemen van eenige zaaken van Politie (2). — Hier onder egter behoort men niet te tellen confinementen en curateelen, wanneer die (gelijk op verſcheiden plaatſen ſtand grijpt) door Wethouderen verleend worden (3).

Zommige vonnisſen hebben, niettegenſtaande het hooger beroep aan het Hof, executie onder cautie. — Van dien aard zijn de definitive vonnisſen van de ſteden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leyden, Amſterdam, Gouda en Rotterdam, tot de ſomme van *zes honderd* guldens, die van de andere beſloten ſteden, en van den Hage, tot *drie honderd* guldens; die van Bailliuw en Mannen, tot *honderd en twintig* guldens; en die van de Gerechten van de Dorpen, tot *tachtig* guldens (4). — Vonnisſen, waarbij keurboeten worden toegewezen, welke geene eerloosheid, of ander merkelijk nadeelig gevolg met zig brengen, zijn al mede, onverminderd het hooger beroep, executabel onder cautie (5).

Schoon eindelijk van vonnisſen, door het Hof van Hol-

(1) *Jud. Pract. ibid.* §. 7.

(2) *Reſol. Holl.* 12 *Julij* 1674. *G. P. B.* 3 *D. pag.* 682.

(3) *Jud. Pract. ibid.* §. 8.

(4) *Plac. Holl.* 8 *Meij* 1674. *G. P. B.* 3 *D. fol.* 704.

(5) *Inſtr. Hof, Art.* 214. *Jud. Pract.* 2 *B.* 24 *Hoofdſt.* §. 13.

Holland in de eerſte inſtantie gewezen, hooger beroep valt aan 't Nationaal Gerechtshof, behoort men egter daar van uit te zonderen die ſententiën, van welken, toen de Hooge Raad nog beſtond, geen hooger beroep aan dat Collegie werd toegelaaten; als daar zijn zaaken beneden de vier honderd guldens; proviſioneele en interlocutoire ſententiën; ſimpele of perſoneele dagvaardingen; ſententiën in cas posſesſoir; politique diſpoſitiën of correctiën van het Hof; en willige condemnatiën (1).

§ VI.

Bailliuw en Mannen.

Behalven het Hof van Juſtitie van Holland, heeft men in verſcheiden Diſtricten nog bovendien Hooge Vierſchaaren, voornamelijk wel geſchikt om Regters in lijfſtraffelijke zaaken te zijn, maar waar aan ook hooger beroep valt van de vonniſſen der laage Gerechten. — Van dien aart is, het Collegie van Bailliuw en Welgeboren Mannen van *Rhynland* (2); — van Bailliuw en Leenmannen van *Kennemerland* (3); — van het Hof of Hooge Vierſchaar van *Delfland* (4); — van Bailliuw en Mannen van *Schieland* (5); — en van Bailliuw en Mannen van *Zuidholland* (6).

§ VII.

Gemeene Middelen.

Aan de Hoven van Juſtitie is in het bijzonder verboden kenniſſe te nemen van zaaken, raakende 's Lands

(1) *Jud. Pract. ibid.* §. 15-20.

(2) S. VAN LEEUWEN, *Coſt. van Rhijnland, pag.* 60.

(3) LAMS, *Handv. van Kennemerland, pag.* 118.

(4) *Tegenw. Staat der Vereen. Nederlanden,* 6 *D. pag.* 473.

(5) *Ibid.* 7 *D. pag.* 7.

(6) *Ibid.* 7 *D. pag.* 349.

's Lands gemeene middelen (1). — De geſchillen raakende *Convoijen en Licenten* behoorden weleer aan de Collegiën ter Admiraliteit (2), thans aan den *Raad van Judicatuure over de middelen te Water en te Lande* (3). — De zaaken, betreffende de *Accijſen en Impoſitiën*, worden in de eerſte inſtantie behandeld voor Schepenen, als Commisſarisſen ter judicatuure over de middelen te Lande, in de Steden (4); van wier vonnisſen men weleer aan Gecommitteerde Raaden, naderhand aan het Departementaal Beſtuur van Holland, in hooger beroep kwam. — En daar thans eene geheel nieuwe orde van belastingen ſtaat te worden ingevoerd, is de judicatuure in het hoogſte reſort over de zaaken desaangaande aan gemelden Raad van Judicatuure opgedragen (5).

§ VIII.

Waar de zaaken, Militaire perſoonen raakende, behandeld moeten worden, is ten allen tijde een onderwerp van merkelijke twijffeling geweest, welks beſliſſing zeer veel verſchilde, naar mate men, al dan niet, eenen Stadhouder aan het hoofd der regeering had (6). — Thans is dit ſtuk in dier voegen uitgemaakt, dat het krijgsvolk te water en te lande, met betrekking tot alle burgerlijke regtzaaken, en gemeene misdrijven, onderworpen is aan den Burgerlijken Regter; terwijl zijlieden nopens mi- *Militaire zaaken.*

(1) *Nad. Ampl. Inſtr. Art.* 31.
(2) *Plac. Gener.* 31 *Julij* 1725. *Art.* 202 & 203.
(3) *Inſtr. voor deezen Raad, van* 12 *Julij* 1805.
(4) *Gener. Ordonn. van* 17 *Jann.* 1806.
(5) *Inſtr. voor gemelden Raad, Art.* 20. *n.* 6.
(6) *Jud. Pract.* 1 *B.* 1 *Hoofdſt.* §. 8.

militaire misdaaden voor de Hooge Militaire Vierschaar worden te regt gesteld (1).

§ IX.

Kerkelijke zaaken.

Zaaken, die *zuiver kerkelijk* zijn, moeten, naar den algemeenen regel, kerkelijk behandeld worden, dat is, eerst bij den Kerkenraad, vervolgens bij de Classis, en eindelijk bij het Sijnode (2). — De Wereldlijke Regter bemoeit zig daar mede niet, dan bij zoo verre het gebrek van executieve magt bij den Kerkelijken Regter zomwijlen vordert, dat aan den voortgang van eenige onbehoorlijkheid paal en perk gesteld worde. — Ook de Politieke magt bemoeit zig daar mede niet, ten waare de kerkelijke geschillen tot die hoogte beginnen te rijzen, dat ze van eenen schadelijken invloed op de openbaare rust wezen zouden; of dat dezelve betreffen de *Kerkelijke Politie;* in welke laatstgemelden het oppertoezigt weleer behoorde aan Gecommitteerde Raden (3), en thans aan den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaaken is opgedragen (4).

§ X.

Regtbanken voor bijzondere zaaken.

Ten slotte merken wij nog aan, dat 'er, behalven het opgegevene, nog eenige personen en zaaken zijn, aan bijzondere Rechtbanken onderworpen. — *a*) Geschillen tusschen Ouders en Kinderen, in 't stuk van huwelijk, moeten *summier* afgedaan worden bij het *Collegie van de Wet;* zoodanig zelfs, dat, wanneer de verklaring van dat Collegie overeenkomt met

(1) *Staatsreg. van* 1805. *Art.* 75 & 76.
(2) *Jud. Pract.* 1 *B.* 1 *H.* §. 3—6.
(3) *Jud. Pract. ibid.* §. 7.
(4) *Instr. voor denzelven, Art.* 2 & 20.

met het goedvinden van de Ouders, geen hooger beroep valt (1). — *b*) Alle geſchillen over Zee-zaken en Avarijën moeten komen voor het *Zeeregt*, of *Commisſarisſen van Zee-zaken*, hoedanigen men te Dordrecht, te Amſterdam en te Rotterdam heeft. — *c*) Alle geſchillen over boedels, die *inſolvent* geworden, of onder beneficie van inventaris aanvaard zijn, of bij commisſie en oppertoezigt van Schepenen beheerd worden, moeten afgehandeld worden voor den Regter van de plaats, waar de boedel gevallen is; zonder dat het Hof die zaaken onder eenig voorwendzel van daar mag aftrekken (2). — *d*) Alle *erfelijke zaaken* moeten ten petitoiren beregt worden, daar het erf gelegen is (3); waar toe in verſcheiden ſteden Rooijmeesters zijn aangeſteld. — *e*) Geene zaaken van Studenten, Ledematen van de *Univerſiteit van Leyden* zijnde, kunnen bij de Hoven, of andere Regtbanken beregt worden; dewijl volgens de voorregten, aan die Univerſiteit verleend, de Studenten in alle perſoneele actiën, zoo wel in civiele, als crimineele zaaken, het zij ze aanleggers of verweerders zijn, nergens anders mogen te recht ſtaan, dan voor de Vierſchaar van de Univerſiteit (4).

TWEE-

(1) *Edict Holl. 27 Septemb.* 1663. *G. P. B. 2 D. col.* 3090.

(2) *Reſol. Holl.* 10 *Julij* 1677. *G. P. B.* 3 *D. pag.* 672.

(3) *Groot Privil. van Vrouw Maria van* 14 *Maart* 1476. *Art.* 9.

(4) *Interpr. Holl.* 3 *Maart* 1588. *Nad. Ampl. op het* 39 *Art. van de Statuten der Univerſiteit van* 24 *Maart* 1662.

TWEEDE AFDEELING.

Van den aanleg der Processen in Rau-actie.

§ I.

Minnelijke aanmaning.

Die ten lasten van een ander vermeent eenige vordering te hebben, behoort vooraf zijne partije tot de voldoening in der minne aantemaanen, het zij mondeling, het zij bij een brief, het zij bij Notariaale Insinuatie, welk laatste, om een voldoende bewijs van de gedaane aanmaning in handen te hebben, het raadzaamst is. — Wanneer men zig, zonder zoodanige voorafgaande aanmaning, aan den Regter vervoegt, en de partije de voldoening aanbiedt, zoude men de kosten, die 'er gevallen zijn, van dezelve niet kunnen bekomen; maar zoude veel eer de partije bevoegd zijn, om vergoeding van de aan zijne zijde gevallene kosten te vorderen (2).

§ II.

Behoorlijke adsistentie.

Zoo wel hij, die een proces aanlegt, als de geen, tegen wien het ingericht is, moet hebben persoon, om in regten te staan. — Van dit vermogen zijn verstoken, die onder voogdije of curateele staan, en getrouwde vrouwen. — Wanneer dus een minderjaarige, een kwistgoed, of diergelijke, een proces moet aanleggen, zoo moet zulks geschieden ten naame van zijnen voogd of curateur. En heeft men eene actie tegen zoodanig iemand aanteleggen, moet de

(1) VOET, *ad tit. ff. de re judic. n.* 22. VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 30. *n.* 7.

de voogd of curateur worden opgeroepen. — Hier van is geene uitzondering bij ons bekend, dan in extraordinaire crimineele procedures, die bij apprehensie, of dagvaarding in persoon, aangelegd worden, in welken de regel plaats heeft, dat de onmondigen in zaaken van zwaare misdaad bij zig zelven moeten te regt staan (1). Doch zoo dra het crimineel proces in een ordinair veranderd wordt, kunnen zij zonder adsistentie in regten niet verschijnen (2). — Op gelijke wijze, als de zaak eene getrouwde vrouw aangaat, moet haar man, in naam van zijne vrouw, ageeren, of in regten geroepen worden. — Hier van zijn uitgezonderd: — *a*) Openbaare koopvrouwen. — *b*) Gehuwde vrouwen, die bij huwelijksche voorwaarden het beheer van haare eigene goederen bedongen hebben. — *c*) Het geval, dat man en vrouw tegen elkander procedeeren tot separatie, echtscheiding, enz. (3).

Zomwijlen egter gebeurt het, dat een aanlegger of verweerder onvoorzien is van de adsistentie, zonder welke hij niet bevoegd is in regten te verschijnen. In dit geval moet, alvorens de zaak werd aangelegd, bij Request aan den Regter, een *Curator ad Lites* verzogt worden.

§ III.

(1) DE GROOT, *Inleid.* I *B.* 4 *D.* §. 1.

(2) S. VAN LEEUWEN *in not. op den stijl van Proc. in crimin. zaaken*, *Art.* 61. VOET, *ad tit. ff. de judic. n.* 12. G. DE HAAS *in not. ad* S. VAN LEEUWEN *Cens. For. Part.* 2. *Lib.* 1. *Cap.* 10. *n.* 12.

(3) *Regtsgel. Observ. over* DE GROOT'S *Inleid.* 4 *D. Obs.* 7.

§ III.

Venia agendi Wanneer kinderen eenige actie vermeenen te hebben tegen hunne ouders, moeten zij vooraf van den Regter verlof verzoeken, om tegen dezelven te mogen ageeren; welk verlof genoemd wordt *venia agendi* (1). — Bij de Gerechten verzoekt men zulks bij een afzonderlijk Request, bij het Hof te gelijk met het Mandament.

§ IV.

Advocaaten en Procureurs. Iemand, die, het zij als aanlegger, het zij als verweerder, een proces wil voeren, doet voorzigtigst, zig te voorzien van eenen *Procureur*, of wel, zoo de zaak eenigzints belangrijk en ingewikkeld is, van een *Advocaat* en *Procureur*.

Schoon eigentlijk niemand behoort belet te worden, zijn regt in perſoon voor te dragen (2), en zulks bij zommige Gerechten, vooral ten platten Lande, wel gebeurt, is dit egter, tot voorkoming van verwarring, bij verſcheiden Gerechten verboden (3), en inzonderheid bij het Hof van Juſtitie niet geoorloofd (4).

Als Advocaat wordt niemand toegelaten, dan die op eene bekende Univerſiteit tot Doctor in de Regten bevorderd (5), en bij den Hove als Advocaat beëedigd

(1) *L.* 4. §. 1. *L.* 13. *ff. de in jus voc.*

(2) *'t Groot Privil. van Vrouw Maria, Art.* 6.

(3) *Keur op het Proced. te Haarlem van* 11 *Sept.* 1751. *Cap.* 1. *Art.* 7. *Ordonn. op het Proced. te Amſterdam van* 29 *Jann.* 1779. *Cap.* 3. *Art.* 6.

(4) G. GROTII *Iſag. Lib.* 1. *Cap.* 2. §. 14. *Ord. van den Hove van* 2 *April* 1672.

(5) *Inſtr. Hof, Art.* 71.

digd is (1). — Het ambt van Advocaat bestaat in 't algemeen, om over alle voorvallende regtzaaken advies te geven; alle Requesten inteſtellen en te onderteekenen; de dingtaalen te ontwerpen, waar van door den Procureur ter Rolle gediend wordt; alle ſchriftuuren te maken, en te teekenen; de zaaken mondeling te bepleiten; en verder alle rechterlijke middelen bij te brengen, waar door de zaak van den cliënt het best bevorderd wordt (2).

De post der Procureurs is, om de Advocaaten bij te ſtaan. Op hunnen naam wordt van de dingtaalen ter Rolle gediend. Zij preſenteeren de Requesten, en vervolgen de dispoſitiën op dezelven. Zij brengen alle proces-ſtukken in het nette. Zij berigten de Advocaaten van de beſtemde dagen en termijnen, op welken iets in de zaak te verrigten valt (3). — Bij de meeste Gerechten pleiten zij de twee eerſte termijnen van eisch en antwoord; bij 't Hof pleiten de Procureurs nooit. — Hun getal is meestal bepaald; daar dat der Advocaaten aan geene bepaaling onderhevig is. — Alvorens eenigen termijn ter Rolle te houden, moeten zij van behoorlijke Procuratie voorzien zijn (4).

§ V.

Dewijl het voeren van Processen eene kostbaare zaak is, en het echter hard zijn zoude, dat iemand een goed recht, maar geen geld hebbende, van zijn deug- *Admisſie pro Deo.*

(1) MERULA, *Man. v. Proc. Lib.* 4. *Tit.* 16. *Cap.* 1.

(2) *Inſtr. Hof, Art.* 55.

(3) G. GROTII *Iſag. Lib.* 1. *Cap.* 2. *n.* 14 & 15.

(4) *Inſtr. Hof, Art.* 52 & 53. *Ordre op de Rolle van* 21 *Octob.* 1669. *Art.* 29.

deugdelijk recht uit dien hoofde verſtoken zoude blijven, worden de arme en onvermogende luiden, die geen Advocaat of Procureur, om hun *gratis* te dienen, weeten te bekomen, door den Regter voorzien van een Advocaat en Procureur, die gehouden zijn hun *gratis* en *pro Deo* te dienen (1). — Tot het bekomen van dusdanige *admisſie pro Deo* moet aan den Regter een Request gepreſenteerd worden, en daar bij gevoegd een bewijs van des verzoekers armoede; waar toe, wanneer die admisſie bij het Hof verzogt wordt, Brieven van voorſchrijving van het Gerecht van des ſuppliants woonplaats het meest geſchikte bewijs opleveren (2). — Zulke verzoeken kunnen worden tegengeſproken, *of* op grond van bewijzen, dat de ſuppliant niet zoo arm is, als hij voorgeeft, *of* dat zijne voorgenomene actie blijkbaar is ongegrond.

§ VI.

Dagvaarding bij de Gerechten.

De eerſte aanleg van alle Procedures beſtaat in de *Dagvaarding*. — Hier toe ſtelt men in handen van den Gerechtsbode eene Acte van Citatie (3), behelzende: *a*) Den naam en de qualiteit van den aanlegger. — *b*) Den naam en de qualiteit van den gedaagden. — *c*) De bepaaling van dag, uur en plaats, tegen welken men in regten geroepen wordt. — *d*) Eene opgave van de zaak, waar over men zijne partije

(1) *Inſtr. Hof, Art.* 78.

(2) *Reſol. van 't Hof, van* 19 *Sept.* 1662. *en* 13 *Octob.* 1666.

(3) *Ordonn. op 't Proced. in de Steden en ten platten Lande van* 1570. *Art.* 1. *en aldaar* VAN LEEUWEN, *in not.*

tije dagvaardt. — Zomtijds laat men die opgave in de Citatie agter wegen, en voegt daar bij copie van de Conclusie van Eisch.

De Bode doet de dagvaarding, en levert copie van dezelve over aan den Gedaagden, of aan iemand van zijn huisgezin, jaaren van onderscheid hebbende, of, bij gebreke van dezelve, aan iemand van des gedaagdens buuren, die bereid is de dagvaarding voor den gedaagden aan te nemen. — De dagvaarding gedaan hebbende, maakt hij daar van eene verklaaring op, en hegt die aan de Acte van Citatie. Men noemt dezelve het *Relaas*.

§ VII.

Request om Mandament bij de Hoven.

Bij de Gerechten geschieden dus de dagvaardingen op eigen gezag, en zonder voorafgaande kennis van den Rechter; doch bij de Hoven van Justitie geschiedt nimmer eenige dagvaarding, ten zij daar toe door het Hof vooraf auctorisatie op een Deurwaarder is verleend. — Om dezelve te bekomen is het noodig, een Request aan 't Hof te presenteeren, behelzende: *a*) Den naam, woonplaats, en qualiteit van den suppliant, zonder egter eenige eertitulen, b. v. van Heer, Vrouwe, Jonker, enz. daar bij te mogen voegen (1). — *b*) Een kort, klaar en wel zamenhangend verhaal van de zaak, en de gronden, waarop het verzoek gebouwd wordt. — *c*) Het slot of dispositief, waarbij opgegeven wordt, het geen men door zijne partije gegeven of gedaan wil hebben; en voorts, in geval van tegenkanting, verzogt wordt auc-

(1) *Ordonn. van den Hove van* 8 *Junij* 1663. in *'t G. P. B.* 2 *D. col.* 2926.

auctorisatie op den Deurwaarder, om aan de partije eenen Regtdag voor den Hove te beteekenen (1).

Het Request, op Zegel geschreven, en door een Advocaat en Procureur geteekend zijnde, wordt aan Heeren Commisarisen van de Rolle gepresenteerd, die doorgaans gewoon zijn daarop vooraf eene Comparitie van partijën te ordonneeren, ten einde te beproeven, of de zaak door een minnelijk vergelijk kan worden gevonden; het welk gelukkende, wordt daar van eene Acte ten overstaan van Commisarisen verleden, die den naam draagt van *Verbaal Accord* (2).

§ VIII.

Mandament en Besloten Misive.

Wanneer de pogingen tot schikking vrugteloos zijn, en zig geene redenen opdoen, waarom 't Hof zig aan het onderzoek der zaake zoude behooren te onttrekken, verleent het Hof het verzogte *Mandament*, bestaande in eene Acte, ingerigt op naam van Presidents en Raaden van den Hove, waarin de geheele inhoud van 't Request wordt ingelascht, en voorts de Deurwaarder geauctoriseerd, om den Gedaagden te gelasten, en te dagvaarden, zoo als bij het Request verzogt is geworden.

Eenige Provisie van Justitie verzogt wordende tegen het Gemeene Land, of tegen zeer aanzienlijke Collegiën, verleent het Hof geen *Mandament*, maar eene *Besloten Misive*, en worden de geenen, die daar bij gedagvaard worden, niet Gedaagden, maar *Beschrevenen* genoemd (3).

§ IX.

(1) *Jud. Pract.* 2 *B.* 1 *Hoofdst.* §. 1—3.

(2) *ibid.* §. 4—6.

(3) G. GROTII *Isag. Lib.* 1. *Cap.* 4. *n.* 11 & 12.

BYN-

§ IX.

Om 's Hofs Mandamenten of Appointementen te werk te leggen, gebruikt men eenen *Exploitier* of *Deurwaarder* van den Hove (1). — Dezelve zijn tweederlei, te weeten, de *twee eerste Deurwaarders*, die dagelijks de Raadkamer waarnemen, en de exploiten in den Hage en Haag-Ambacht doen; als meede eenige *ordinaire Deurwaarders*, van welken zommigen in den Hage, anderen in onderscheiden Hollandsche Steden residéeren. — De Deurwaarder, wien het Mandament in handen wordt gesteld, moet, met zijn Deurwaarders stok in de hand, zig vervoegen aan den persoon, of ter woonstede van den Gedaagden, aan denzelven doen de beveelen, in het Mandament begrepen, en, in geval van oppositie, aan hem eenen bekwaamen Regtdag beteekenen; gevende voorts aan denzelven over copie van het Mandament, met daar onder gestelde *korte acte van exploit*, behelzende aanteekening van de gedaane dagvaarding, en van den beteekenden Regtdag. *Deurwaarders.*

Deeze dag van regten wordt belegt tegen *maandag*, ten minsten *veertien dagen*, en ten langsten *een maand* te vooren (2). — Bij de Gerechten in de Steden en ten platten Lande moet de dagvaarding ten minsten *drie dagen* te vooren gedaan worden (3).

Het kan gebeuren, dat de Gedaagde, ten wiens op- *Edicte.*

BYNKERSHOEK, *de For. Legat. Cap.* 16. *Bell. Jurid. Cas.* 31. *pag.* 188. *seqq.*

(1) *Judic. Pract.* 2 *B.* 2 *Hoofdst.*

(2) *Ampl. Instr. Art.* 9. *Reglem. van* 28 *Maart* 1680. *Art.* 6.

(3) *Ord. op 't Proced. in de Steden &c. Art.* 1.

opzigte de Jurisdictie van 't Hof door arrest, of op eenige andere wijze, gefundeerd is, woont buiten de Jurisdictie van den Hove, en dan wordt hij gedagvaard *bij Edicte*, dat is van de puije van het Raadhuis der plaats, op de uiterſte paalen van Holland, het naast aan des Gedaagdens woonſtede gelegen; alwaar eene copie van 't Mandament aangeplakt, en eene gelijke copie aan den Gedaagden, met de gewoone post, onder recepis, verzonden wordt (1). — De Regtdag wordt in dat geval belegd op drie of vier weken, of langer, naar mate van de afgelegenheid van des Gedaagdens woonplaats.

Overdaging. Indien bij de Geregten iemand moet gedagvaard worden, die op eene andere plaats woonachtig is, brengt de gewoonte niet mede, om zulks te doen bij Edicte, maar bij *Overdaging*, die bij Letteren Requiſitoir aan het Gerecht wordt overgezonden, om aldaar door den Bode geëxploicteerd te worden (2).

Edicte ad val vas Curiæ. Wanneer de Gedaagden onbekend zijn, of dat men niet weet, waar zij zig onthouden; b. v. als men een Mandament verzoekt, om gerechtigd verklaard te worden tot de nalatenſchap van iemand, die *intestatus* overleden is, en men dus moet oproepen alle en een iegelijk, die buiten of benevens ons zouden vermeenen daar op regt te hebben, moet de dagvaarding van die Gedaagden gedaan worden van de puije van de groote Zaal van 't Hof, of bij de Gerechten, van de puije van het Raad- of Rechthuis, tegen eenen termijn van *zes weeken* (3); van welk

(1) *Jud. Pract.* 2 *B.* 2 *Hoofdſt.* §. 4. & 5.

(2) *Amſterd. Secret.* 10 *Hoofdſt.*

(3) *Ordonn. van den Hove van* 10 *Sept.* 1732.

welk exploit wijders aankondiging in de Couranten gedaan wordt. — Men noemt deze eene dagvaarding bij *Edicte ad valvas curiæ.*

§ X.

Presentatie.

De Procureur van den aanlegger moet, voor den dienenden regtdag, ter Griffie of Secretarie inleveren een billiet, waarop geschreven staan de naamen, woonplaatsen, en qualiteiten van partijën, de naam van den Procureur, de Rolle, waartoe de zaak behoort, en het geen in de zaak verrigt moet worden. — Men noemt dit billiet eene *Presentatie* (1).

Rollen.

Op de meeste plaatsen, waar niet veele regtsgedingen voorvallen, houdt men slechts éene Rolle. — Bij *'t Hof* zijn 'er zeven; de ordinaris Rolle; de extra-ordinairis Rolle; de Pleit-Rolle; de Decreet-Rolle; de Furneer-Rolle; de Rolle van den Procureur Generaal Civiel; en de Rolle van den Procureur Generaal Crimineel (2). — Te *Amsterdam* heeft men de Viersschaar; de ordinaris Rolle; de gepriviligeerde Rolle; de kleine Rolle; de Rolle van Inductie of Atterminatie, Cessiën en Beneficiën van Inventaris; de Schouts-Rolle; de Impost-Rolle; en de extra-ordinaris Rolle (3). — Te *Haarlem* heeft men de Schouts Crimineele Rolle; de Schouts Civiele Rolle; de Burgers-Rolle; de matrimoniëele Rolle; de extra-ordinaire Rolle; en de Meij-Rolle (4). — En zoo

(1) *Jud. Pract.* 2 *B.* 3 *Hoofdst.* §. 1.

(2) *ibid.* §. 2.

(3) *Ordonn. op de Manier van Proced. te Amsterdam, van* 29 *Jann.* 1779.

(4) *Keur op de Manier van Proced. te Haarlem, van* 11 *Sept.* 1751. *Cap.* 4.

zoo hebben verſcheidene plaatſen haare bijzondere ſchikkingen hieromtrent.

§ XI.

Concluſie van Eisch. De zaak ter Rolle gepreſenteerd, en den beteekenden Regtdag gekomen zijnde, moet door den Procureur ter Rolle worden gediend van eene *Concluſie van Eisch.* — Voor 't Hof doet men gemeenlijk Eisch bij de middelen van het Mandament. Bij de Gerechten laat men doorgaans een verhaal der zaake voorafgaan, en daarop het ſlot of den Eisch volgen. — De inrigting van dien Eisch ontleent men, zoo uit den aart en de natuur van de actie, welke men inſtitueert, als uit de in de Practijk aangenomene Formulieren, die altijd naar de verſchillende omſtandigheden der zaaken met goed oordeel gewijzigd en veranderd moeten worden (1).

Men eindigt die Concluſie, en ook alle andere dingtaalen, meestal met de woorden, *ofte tot andere enz.* om daar door aan den Regter de vrijheid te laten, ten einde deeze of geene onbepaalde of dubbelzinnige uitdrukking te verbeteren, of in de woorden iets aan te vullen (2).

Notulen. De Procureur, van die Concluſie, of eenig ander dingtaal dienende, doet daar van door den Griffier of Secretaris eene korte *notul*, ter zijde van zijne ingeleverde Preſentatie, ſchrijven: b. v. *A. doet eisch, verzoekt Proviſie, en concludeert prout in ſcriptis.* — Hij levert vervolgens copie van de Concluſie aan den Procureur van de partije over.

§ XII.

(1) *Jud. Pract.* 2 *B.* 3 *Hoofdſt.* §. 7. en 6 *Hoofdſt.* §. 3—9.

(2) VOET, *ad tit. ff. de edend. n.* 13.

§ XII.

Bij de Conclusie van Eisch is men dikwils gewoon te voegen een verzoek van *Provisie*, of *Namptisſement*, dat is, dat de Gedaagde zal worden gecondemneerd, om, hangende het proces ten principalen, de geëischte somme, bij provisie, aan den aanlegger te betaalen, onder behoorlijke borgtocht, van dezelve, met interesſen tegen vier per cent, te rug te zullen geven, indien bij vonnis ten principalen verſtaan werd alzoo te behooren (1). — Om te beoordeelen, of eene Provisie, al dan niet, behoort toegewezen te worden, moet men in 't oog houden deeze twee regels. Aan de zijde van den Eisſcher: „ Eene Provisie behoort nimmer toegewezen te wor„ den, ten zij de Eisſcher voorzien is van een liqui„ de bewijs zijner vordering:" b. v. eene erkende handteekening van den Gedaagden, onder eene obligatie of andere ſchuldbekentenis ſtaande; een koopmans-register, wanneer koop en leverantie niet ontkend worden; doch verklaringen, en andere zoorten van illiquide bewijzen, zijn daar toe onvoldoende. — Aan de zijde van den Gedaagden: „ Om eene Provi„ ſie van Namptisſement tegen te ſpreken, moet de „ Gedaagde voorzien zijn van zulke tegen-bewijzen, „ welke den Regter voorkomen van dat gewicht te „ zijn, dat de Eisſcher de waarſchijnlijkheid tegen „ zig heeft, van ten principalen de zaak te zullen „ winnen." Hier komt het dus minder aan op de zoort van bewijzen, dan wel op de overtuiging, die de-

Provisie, of Namptisſement.

(1) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 5 *D.* §. 7. S. VAN LEEUWEN, *Aanteek. op het* 10*de Art. van de Ordonn. op het Proced. in de Steden, &c.*

dezelve op het gemoed van den Regter maken. Hierom wordt aan eenen zwindelaar, ſchoon een erkend handſchrift voor zig hebbende, te regt de Proviſie ontzegd, wanneer de Gedaagde zulke bewijzen overlegt, die het aan den Regter als gegrond doen voorkomen, dat in de handeling bedrog en benadeeling hebben plaats gehad (1).

De Eisſcher, Proviſie van namptisſement verzoekende, is meestal gewoon, bij de dagvaarding tevens door den Deurwaarder of Bode te doen overleveren copie van de ſtukken, waar op hij zijne Proviſie grondt, en dan is ook de Gedaagde verpligt, dadelijk ten dienenden dage op de Proviſie te antwoorden. — Is die overlevering bij de dagvaarding niet gedaan, ſtaat het den Gedaagden vrij, om op den regtdag, alvoorens te antwoorden, te verzoeken copie en viſie van het geen, waar op de Proviſie wordt gegrond, en dag na de levering (2).

§ XIII.

Comparuit en Defauten.

Dit alles nu heeft zijnen gewoonen loop, wanneer de Eisſcher en de Gedaagde ten beteekenden regtdage compareeren. Maar hoe gaat het, wanneer, of de Eisſcher, of de Gedaagde, niet verſchijnt? — Zoo de Eisſcher niet verſchijnt, verzoekt de Gedaagde *Comparuit*, en voor 't profijt van dien abſolutie van de inſtantie met de kosten (3). — En verſchijnt de Ge-

(1) *Judic. Pract. 2 B. 6 Hoofdſt. §. 13.*

(2) VAN ALPHEN, *Papeg. 1 D. pag. 21. n. 5.* MERULA, *Manier van Proced. Lib. 4. Tit. 24. Cap. 14. §. 13. n. 29. in not.*

(3) *Inſtr. Hof, Art. III.* G. GROTII, *Iſag. Lib. I. Cap.*

Gedaagde niet, verzoekt de Eisscher *Defaut*, Van deezen is het getal en profijt, naar den onderscheiden aart der zaaken, zeer verschillende. — In zommige zaaken, die summierlijk behandeld worden, is *één* defaut genoeg, in anderen worden *twee*, in anderen wederom *drie* defauten vereischt. In de gewoone Rau-actiën zijn *vier* defauten noodig. — Het profijt van het eerste defaut is een ander Mandament of Citatie. — Het profijt van het tweede defaut is een derde Mandament of Citatie. — Het profijt van het derde defaut is admisie om *Intendit* over te leggen, en een vierde Mandament of Citatie *ex superabundanti*, om hetzelve te zien verifieeren. — Het profijt van het vierde defaut is acte, om te voegen bij het Intendit. — Door het *Intendit* verstaat men eene *Intendit.* schriftuur, behelzende een verhaal van de zaak, van de procedures, en van de daar in verleende defauten; en eindelijk de conclusie, die altijd daar in bestaat, dat de Gedaagde en Defaillant zal worden verstoken van alle exceptiën declinatoir, dilatoir en peremptoir, mitsgaders van alle defensiën en weeren van regten, die hij, gecompareerd zijnde, zoude hebben kunnen of mogen doen en proponeeren; en voorts, ten aanzien van de zaake zelve, zoodanig gecondemneerd, als derzelver aart en natuur medebrengt (1). — Dit Intendit wordt, met de stukken, onder Inventaris, aan den Regter overgeleverd.

In-

Cap. 7. §. 33-35. MERULA, *Man. van Proced. Lib.* 4. *Tit.* 31. *Cap.* 1. §. 3.

(1) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D.* 5 *Hoofdst. pag.* 754. *seqq.*

Indien de Gedaagde op de tweede of derde dagvaarding verſchijnt, wordt hij toegelaten om *purge* van de verleende defauten te verzoeken, waar in de Eisſcher gewoonlijk toeſtemt, mits blijvende den effecte van dien, en refundeerende de kosten der reeds verleende defauten (1). — Op de vierde dagvaarding wordt hij niet toegelaten, dan na het verkrijgen van een Relief (2).

§ XIV.

Dag van beraad.

Den beteekenden Regtdag gekomen zijnde, en den Gedaagden op denzelven verſchijnende, is het meest gewoone, dat hij Copie van den eisch overneemt, en *dag van beraad* verzoekt. — Deeze dag loopt bij de Gerechten tot den naasten Regtdag, en bij 't Hof op veertien dagen. — Zulks wordt aan den Gedaagden nimmer geweigerd, ten waare bij de dagvaarding is overgegeven copie van het geen, waar op de Proviſie wordt gegrond, en dus de Gedaagde geroepen is, om dadelijk op de Proviſie te antwoorden; of wanneer, bij Appointement van den Regter, om bijzondere en dringende redenen, gelast is, de zaak op den eerſten Regtdag te voldingen (3).

Præliminaire verzoeken.

Zeer dikwils gebeurt het ook, dat de Gedaagde zig niet vergenoegt, met enkel dag van beraad te nemen, maar, alvoorens te antwoorden, één of meer *præliminaire* of *præallable verzoeken* doet.

De voornaamſte derzelven zijn de navolgende (4): 1°.)

(1) MERULA, *Manier van Proced. Lib.* 4. *Tit.* 33. *Cap.* 1. §. 11.

(2) *Judic. Pract.* 2 *B.* 3 *Hoofdſt.* §. 12.

(3) *Judic. Pract.* 2 *B.* 4 *Hoofdſt.* §. 2.

(4) *Judic. Pract. ibid.* §. 3. *en volgg.*

1°.) Visie en copie van de Procuratie, door den Eisscher op deszelfs Procureur verleden.

2°.) Copie van de qualiteit, welke de Eisscher zig bij de dagvaarding toeschrijft.

3°.) Copie van de documenten, waar van bij het Mandament, of den Eisch, met dag en datum melding gemaakt is.

4°.) Copie van het geen, waar op de Provisie wordt gegrond.

5°.) Copie van het Relaas van den Deurwaarder of Bode, die de dagvaarding gedaan heeft.

6°.) Opheldering of expresie van duistere of onbepaalde uitdrukkingen, in het Mandament, of in den Eisch voorkomende.

7°.) Cautie voor de kosten van den Processe, en voor te doene Reconventie, onderworpen aan het regtsgebied van den Regter, waar de zaak gebragt is (1). — Dit verzoek komt te pas, wanneer de aanlegger een vreemdeling is, aan des Regters regtsgebied niet onderworpen. — Dewijl het egter dikwils gebeuren kan, dat de Eisscher onder dat regtsgebied geenen borg weet te vinden, biedt hij, in plaats van personeele borgtogt, eene *juratoire cautie* aan, dat is, niet alleen belooft hij onder eede, de kosten te zullen betaalen, indien hij, bij vonnis van den Regter, daar in verwezen mogt worden; maar ook verklaart hij onder eede, dat hij, na alle aangewende moeiten, geen borg, aan het regtsgebied van den Regter onderworpen, heeft kunnen vinden (2).

8°.)

(1) VOET, *ad tit. ff. qui satisd. cog. n.* 1.

(2) VOET, *d. t. n.* 4. *in fin.*

8°.) Verkiezing van eene plaats onder dat Regtsgebied, waar dagvaardingen geëxploicteerd, of executiën gedaan zouden kunnen worden. — Dit heeft mede plaats ten aanzien van vreemde aanleggers; en men is gewoon het zelve te noemen, een verzoek van *electie van domicilium citandi et exequendi.*

Dewijl deeze verzoeken dikwils enkel ten oogmerk hebben, om de zaak te vertragen, is het in de Praktijk aangenomen, dat dezelve op den dienenden Regtdag, en wel allen te gelijk, gedaan moeten worden (1).

§ XV.

Exceptie. Den dag van beraad verſtreken zijnde, is de Gedaagde gehouden *te excipiëeren* of *te antwoorden*, en wel, onverminderd zijne exceptie, op de zaake zelve zijne concluſie te nemen. — Dit lijdt egter uitzondering in zoodanige exceptiën, waar bij het geoorloofd is te perſiſteeren (2); namelijk 1°.) De exceptie van incompetentie en renvoij, wanneer men vermeent voor eenen onbevoegden Regter geroepen te zijn, en dat de zaak naar eenen anderen Regter behoort verwezen te worden. — 2°.) De exceptie van litispendentie; op grond, dat dezelfde zaak, tusſchen dezelfde perſoonen, en uit dezelfde oorzaak, reeds voor eenen anderen Regter aanhangig is. — 3°.) De exceptie van litisfinitie; op grond, dat dezelfde zaak, tusſchen dezelfde perſoonen, reeds bij een vonnis, het welk in kragt van gewijsde gegaan is, is beſlist en afgedaan. — 4°.) De exceptie van ſub-

(1) Zie *onze Aanteek. op* MERULA, *Man. van Proc. Lib.* 4. *Tit.* 38. *Cap.* 1.

(2) *Inſtr. Hof, Art.* 88. *Ampl. Inſtr. Art.* 10.

submisie, of verblijf aan arbiters. — 5°.) De exceptie van transactie; op grond, dat de zaak reeds door een vergelijk geëindigd is. — 6°.) De exceptie van uitspraak van arbiters. — 7°.) De exceptie van desertie; op grond, dat de tijd van hooger beroep reeds verloopen is. — Of van homologatie en acquiescement; op grond, dat de appellant reeds door eene geheele of gedeeltelijke voldoening in het vonnis berust heeft. — 8°.) De exceptie van niet ontfankelijkheid in cas van provocatie; op grond, dat het vonnis, naar regten, aan geen hooger beroep onderworpen is. (1). — En 9°.) De exceptie van non qualificatie; dat is, dat de aanlegger de qualiteit niet heeft, welke hij goedvindt zig toe te schrijven (2).

Alle deeze exceptiën worden uitdrukkelijk en bij naame voorgesteld, doch 'er zijn, behalven deezen, 'ook nog ongenoemde exceptiën, om welken voortestellen in de Practijk is ingevoerd eene *conclusie tot absolutie van de instantie*, die onder anderen voor de Vierschaar te *Amsterdam* zeer dikwils gebezigd wordt. — Dezelve komt eigentlijk dan te pas, wanneer men vermeent, dat aan de zijde van den aanlegger eene verkeerde actie is geïnstituëerd (3). — Bij dee-

(1) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 303.

(2) G. DE HAAS, *Nieuwe Holl. Cons. No.* 17. *pag.* 285. *seqq.*

(3) Het is een verkeerd begrip van zommigen, als of de conclusie tot absolutie van de instantie dan te pas zoude komen, wanneer men zeggen kan, *tibi adversus me non competit actio:* want dit levert een grond op tot contrarie conclusie. Maar zij is dan gepast,

deeze concluſie mag men niet perſiſteeren, maar moet de Gedaagde, dien onverminderd, op de zaake zelve antwoorden (1).

§ XVI.

Antwoord. Wanneer de Gedaagde wel niet heeft eene van die genoemde exceptiën, maar egter vermeent geregtigd te zijn, om des aanleggers eisch geheel als ongegrond te beſchouwen, en te moeten tegenſpreken, doet hij zulks door te concludeeren, *ten fine van niet ontfankelijk, en bij ordine, dat aan den Eisſcher deszelfs eisch en concluſie, tegen den Gedaagden gedaan en genomen, zal worden ontzegd, met de kosten* (2).

Indien nogthans de eisch van den aanlegger wel niet, zoo als die ligt, kan worden toegeſtaan, maar in één of meer punten gegrond is, komt het niet te pas, dien eisch voor 't geheel door eene contrarie concluſie tegen te ſpreken, maar de Gedaagde doet voorzigtig, met aan zijne partije bij het geding ter Rolle aantebieden, het geen hij denzelven waarlijk verſchuldigd is. Dit noemt men eene *Præſentatie* doen, waar mede hij vertrouwt te kunnen volſtaan, mitsgaders onder beneficie van welke hij *verder of anders* concludeert, als zoo even is opgegeven (3).

§ XVII.

Verſtek van Antwoord. Wanneer de tijd om te antwoorden gekomen is, en de Gedaagde daar van in gebreken blijft, kan de aan-

past, wanneer de Gedaagde zegt, *tibi adverſus me non competit hæc actio.*

(1) *Inſtr. Hof, Art.* 88. *Ampl. Inſtr. Art.* 10.

(2) G. GROTII *Iſag. Lib.* 1. *Cap.* 9. §. 10.

(3) *Judic. Pract.* 2 *B.* 4 *Hoofdſt.* §. 9.

aanlegger denzelven daar toe noodzaaken, door het verzoeken, ter Rolle, van *verstek van antwoord*, waar van het profijt is, *adjudicatie van de verzogte Provisie*, en ten principalen *admissie om Intendit over te leggen, en een ander Mandament, of Citatie, om het zelve te zien verifiëeren.* — Zomtijds is het profijt ook wel eene *adjudicatie van het geëischte*, namelijk in zaaken, die summierlijk behandeld worden, en niet meer dan één defaut vereischen (1). — De verstekken worden bij het Hof doorgaans verleend, behoudens het vermogen, om dezelven veertien dagen daar na te purgeeren; doch bij de Gerechten zijn ze meestal peremptoir.

§ XVIII.

Reconventie.

Het gebeurt dikmaals, dat de Gedaagde wederkeerig eenige schuldvordering heeft, ten lasten van den aanlegger, in welk geval het hem vrijstaat, daar toe voor denzelfden Regter, wiens regtsgebied de aanlegger, door het voorstellen eener exceptie, niet mag wraaken, tegen denzelven *Reconventie*, of wedereisch te doen (2). Deeze wordt gedaan alvorens te antwoorden, en bij het zelfde dingtaal, waarin des Gedaagdens antwoord vervat is.

Er zijn ondertusschen eenige gevallen, in welken geene Reconventie gedaan mag worden (3). — *a*) Wanneer de aanlegger niet uit eigen hoofde, of op zijn eigen naam, maar uit eens anders hoofde ageert; terwijl de Reconventie hem in privé betreffen zoude. — *b*) Wanneer de Regter, voor wien de zaak in con-

(1) *Judic. Pract. ibid.* §. 11.

(2) VOET, *ad tit. ff. de judic. n.* 78. *seqq.*

(3) *Jud. Pract.* 2 *B.* 4 *Hoofdst.* §. 13.

conventie is aangelegd, uit hoofde van de bepaaldheid van zijn Regtsgebied, onbevoegd is, om over de zaak in Reconventie kennis te mogen nemen. — *c*) In zommige posſesſoire zaaken, b. v. complainte, en ſpolie, heeft geene Reconventie plaats. — *d*) In appel mag men geene Reconventie doen, aangezien het onderzoek van den hoogeren Regter zig behoort te bepaalen tot het zelfde onderwerp, waar over de lagere Regter geöordeeld heeft. — Evenwel wordt zulks, redenen daar toe dienende, toegelaten, onder beneficie van Relief (1). — *e*) In cas Poenaal valt geene Reconventie, maar moet de Gedaagde, vermeenende eenige Poenaale Interdictie aan den aanlegger te moeten doen, daar toe eene afzonderlijke inſtantie ondernemen. — *f*) Reconventie kan ook niet gedaan worden in executie of gijzeling. — *g*) Noch in Reviſie. — *h*) En eindelijk ook niet in crimineele zaaken.

§ XIX.

Voldingen. Wanneer de Gedaagde zijne tegenſpraak tegen des aanleggers eisch gedaan, en dus geëxcipiëerd of geantwoord heeft, met of zonder Reconventie, wordt het wederom de taak van den aanlegger, om zig daar tegen, ter Rolle, te verdedigen. — Hij dient dus van antwoord op de Exceptie, of van antwoord op de Reconventie, of, zoo 'er enkel geantwoord is, van *Replicq*. — Hier tegen heeft de Gedaagde nog een termijn, dien men *Duplicq* noemt. — En daar mede is de zaak *voldongen*, zonder dat het hou-

(1) Zie *onze Aanteek. op* MERULA, *Lib.* 4. *Tit.* 43. *Cap.* 6. §. 6.

den van verdere termijnen wordt toegelaten (1).

Indien nu in de zaak door den aanlegger een verzoek van Proviſie gebragt is, wordt het zelve, eerst en vooral, afzonderlijk, bij mondelinge pleidooije voorgedragen, en beſlist; blijvende de zaak ten principalen zoo lang ſtil ſtaan (2). *Pleidooij op de Proviſie.*

Het gebeurt zomwijlen, dat, in plaats van den oorſpronglijken Gedaagden, een ander, uit hoofde van het merkelijk belang, het welk hij in de zaak heeft, het Proces voor denzelven overneemt. — Dit noemt men *Interventie*. — Of dat, terwijl de oorſpronglijke Gedaagde in het Proces blijft, een ander zig, voor zijn belang, met denzelven voegt. — Dit noemt men *Voeging* (3). *Interventie en Voeging.*

§ XX.

Een perſoon, die bevoegd is om zijne partije ter eerſter inſtantie ten Hove te doen dagen, b. v. eene weduwe, een minderjarige, enz., verſcheiden ſchulden van verſcheiden ſchuldenaars te vorderen hebbende, zoude eigentlijk, naar den algemeenen regel, over elke ſchuld tegen elken ſchuldenaar afzonderlijk een Mandament moeten verzoeken; doch, dewijl hier door veele onnoodige kosten veroorzaakt worden, is het, tot vermijding van dezelven, in de Practijk aangenomen, dat men tegen alle die onderſcheiden ſchuldenaaren te zamen verzoekt een generaal Mandament, uit kragte van het welk zij allen voor *Mandament van Debitis.*

(1) MERULA, *Manier van Proced. Lib.* 4. *Tit.* 46. *Cap.* 1.

(2) *Judic. Pract.* 2 *B.* 5 *Hoofdſt.* §. 3.

(3) *Judic. Pract. ibid.* §. 4.

voor den Hove gedagvaard kunnen worden. — Het zelve wordt genoemd *Mandament van Debitis* (1).

DERDE AFDEELING.

Van zaaken, die ſummierlijk, en zonder wiſſeling van ſtukken, behandeld worden.

§ I.

Groote en kleine zaaken.

Bij 't Hof van Juſtitie wordt tuſſchen groote en kleine zaaken geen, immers zeer weinig, onderſcheid gemaakt, en de *Ordonnantie*, die eertijds op de behandeling van kleine zaaken gemaakt was (2), is ſchier geheel in onbruik geraakt. Het eenig onderſcheid beſtaat thans bijna daar in, dat zaaken, beneden de duizend guldens, noch in den Raad bepleit, noch beſchreeven, maar alleenlijk, voor twee Commisſarisſen, op eene comparitie bepleit worden (3). — In de meeste kleine Steden en ten platten Lande worden de groote en kleine zaaken, tot merkelijk ongerief der Ingezetenen, die daar door met onmatige kosten bezwaard worden, op eenen gelijken voet behandeld. — In grootere Steden, vooral in Koopſteden, heeft men dit ongerief gevoeld en ondervonden, en daarom op de behandeling van kleine zaaken bij-

(1) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D.* 2 *Hoofdſt. pag.* 70-74. *Judic. Pract.* 2 *B.* 7 *Hoofdſt.*

(2) *Ordonn. en Inſtr. op de vorderniſſe van kleine zaaken, van* 21 *Decemb.* 1579. in 't *G. P. B.* 2 *D. fol.* 762.

(3) *Regl. van 't Hof, van* 9 *Maart* 1728. *Art.* 7.

bijzondere *Ordonnantiën* gemaakt, zelfs hier en daar bijzondere *Kamers* ingeſteld (1).

§ II.

Onaangezien egter deeze vermenging van groote en kleine zaaken, zijn 'er eenige zoorten van zaaken, die noch den omſlag, noch de kosten van gewoone Procedures gedoogende, eenigzints ſummierlijk behandeld worden, voornamelijk door na het voldingen geene productie of wisſeling van ſtukken toe te laten, maar dezelven, zonder wisſeling, voor Commisſarisſen van de Rolle te bepleiten. Laaten wij de voornaamſten van dezelven doorloopen. *Summiere zaaken.*

I. Dagvaardingen *om Declaratie van kosten over te nemen.* *Declaratie van kosten.*

Een Advocaat of Procureur, geene voldoening van zijnen Cliënt kunnende bekomen, vraagt alleenlijk een *Appointement in cas van ſalaris* (2).

Wanneer de geen, die in de kosten verwezen is, eenen Procureur heeft, dient men enkel van Declaratie van kosten; de ander diminuëert daar tegen; de Declarant levert hier op nog eene Contra-diminutie over; en de Regter tauxeert de kosten (3).

Maar zoo hij geenen Procureur heeft, wordt hij gedagvaard om Declaratie van kosten over te nemen.

Hij

(1) *Handv. van Amſterdam*, 2 *D.* 3 *B.* 4 *Hoofdſt. pag.* 671. *en volgg. Ordonn. op de Vredemakers-Kamer te Rotterdam, van* 6 *Junij* 1635. en *de Ampliatiën op dezelve. Keuren van Haarlem*, 1 *D. pag.* 33. *en volgg. Reglem. van het Collegie van Juſtitie in den Hage, van* 11 *Junij* 1795.

(2) *Judic. Pract.* 2 *B.* 8 *Hoofdſt.* §. 2.

(3) *Judic. Pract. ibid.* §. 3 & 4.

Hij zig hier toe bereid verklaard, of door den Regter verwezen zijnde, wordt gediend van Diminutie, gelijk zoo even is gemeld. — In deeze inſtantie gaat maar één defaut, waar van, als ook van het verſtek van antwoord, het profijt is, dat de Gedaagde verſtoken wordt van diminutie (1).

§ III.

Condemnatie decerneeren.

II. Dagvaardingen *om Condemnatie te zien decerneeren.*

Wanneer, bij eene Notariaale acte, overgifte van willige condemnatie gedaan is, en Procureurs benoemd zijn, om dezelve te verzoeken, en daar in toe te ſtemmen, heeft men, om die condemnatie te bekomen, geene dagvaarding noodig; maar de geſtelde Procureurs leveren de acte aan den Regter ter onderzoeking over, en deeze, geene gewigtige redenen voor het tegendeel hebbende, verleent de condemnatie (2).

Het kan evenwel gebeuren, dat, om de condemnatie te bekomen, moet gedagvaard worden; namelijk, wanneer de Procuratie door den dood van den geen, die de acte gepaſſeerd heeft, vervallen is; — wanneer de geſtelde Procureurs allen, of op één na, zijn overleden; — wanneer de Procuratie door één van beiden de comparanten, berouw hebbende, herroepen wordt; — of wanneer de Regter, uit hoofde van bedenkelijkheid, welke hij op de acte maakt, geweigerd heeft, de condemnatie, zonder verhoor van de wederpartije, te decerneeren.

In

(1) *Inſtr. Hof, Art.* 118 & 195.

(2) *Judic. Pract.* 2 *B.* 9 *Hoofdſt.* §. 1 & 2.

In alle deeze gevallen vraagt men Mandament, of dagvaart men, om condemnatie te zien decerneeren. — In welke inſtantie ook maar één default gaat, met het profijt, dat de condemnatie op de acte gedecerneerd wordt, met de kosten (1).

§ IV.

III. Dagvaardingen *om Executie te zien decerneeren.* *Executie decerneeren.*

Deeze hebben plaats: 1°.) Wanneer het Vonnis of de Sententie, uit kragte van welke de executie gedaan zoude moeten worden, is *verjaard.* — De Sententiën van het Hof verjaaren door verloop van *vijf* jaaren (2). — Die van de Gerechten der Steden en Dorpen met *één* jaar. — De Vonnisſen egter te *Amſterdam* verjaaren niet (3). — 2°.) Wanneer de gecondemneerde geſtorven, of, door curateele, als anderzints, zijn perſoon verlooren heeft. — In dit geval moet het Vonnis, eer men 'er uit executeeren kan, tegen de Erfgenamen, of den Curator, executabel verklaard worden.

Het verdient ook nog opmerking, dat men, om executie op een verjaard Vonnis van eenig Gerecht gedecerneerd te hebben, zig niet behoeft te vervoegen bij dat Gerecht, maar zulks dadelijk kan doen bij 't Hof, het welk bevoegd is (4), daar toe Mandament

(1) *Judic. Pract. ibid.* §. 3 & 4.

(2) *Ampl. Inſtr. van* 21 *Decemb.* 1579. *Art.* 30.

(3) *Certificaat bij forme van Turbe, van 7 Octob.* 1592. in de *Handv. van Amſterdam*, 2 *D. pag.* 557. *ſeq.* LOENIUS, *Deciſ. en Obſerv. Caſ.* 62. *en aldaar* BOEL, *in not.*

(4) *Inſtr. Hof, Art.* 118.

ment te verleenen, met het gevolg, dat, die executie gedecerneerd zijnde, men dezelve bij 't Hof kan doen te werk leggen.

De manier van procedeeren in dit ſtuk ſtaat gelijk met de dagvaardingen, om condemnatie te zien decerneeren, waar van in de voorige §. geſproken is (1).

§ V.

Actie inſtituecren.

IV. Dagvaardingen *om actie te inſtitueeren.*

Wanneer iemand zig opentlijk laat verluiden, tegen ons eene actie te hebben, doch nalatig blijft, om daar mede bij den Regter voor den dag te komen, heeft de Practijk ingevoerd, dat men hem, door het vragen van een Mandament, of het doen eener dagvaarding, kan noodzaaken, om zoodanige actie, als hij vermeent tegen ons te hebben, binnen den tijd van zes weeken, te inſtitueeren, voor den Hove, of voor onzen dagelijkſchen Regter, terwijl hij, bij gebreke van dien, daar van verſtoken zal zijn, en aan hem een eeuwig zwijgen opgelegd worden (2).

In deeze inſtantie gaan niet meer dan *twee* defauten. Het profijt van het eerſte defaut is een ander Mandament, of Citatie. — En ten gevolge van het tweede, wordt de Gedaagde tot het inſtitueeren zijner actie gecondemneerd (3).

§ VI.

Guarand.

V. Dagvaardingen in geval van *Guarand.*

Wanneer iemand eenig onroerend goed gekogt heeft,

(1) *Judic. Pract.* 2 *B.* 10 *Hoofdſt.* §. 3.

(2) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D.* 5 *Hoofdſt. pag.* 83. *ſeqq.*

(3) *Jud. Pract.* 2 *B.* 11 *Hoofdſt.* §. 3.

heeft, waar van naderhand de eigendom door een ander gevorderd wordt, of waar op door een ander eenig hijpotheek, ſervituut, of ander reëel regt, beweerd wordt, het welk door den verkooper verzwegen is geweest, en de kooper als bezitter deswegens wordt aangeſprooken, heeft de kooper het regt, om den verkooper aanteſpreken, ten einde dezelve hem wegens die actie guarandeere en ſchadeloos ſtelle (1).

Deeze zoort van zaaken wordt ook ſummierlijk behandeld. Men bepleit dezelven ter Rolle, zonder wisſeling; en 'er gaan alleenlijk *twee* defauten, wordende voor 't profijt van het tweede defaut de Gedaagde tot guarand gecondemneerd (2).

§ VII.

VI. Dagvaardingen, *om de arrementen van den Proceſſe aan te nemen.* *Arrementen aannemen.*

Indien één van partijën, het zij de eisſcher, het zij de verweerder, voor dat de zaak in ſtaat van wijzen gebragt is, komt te ſterven, kan tegen deszelfs erfgenaamen niet worden voortgeprocedeerd, zonder dat dezelve daar toe uitdrukkelijk zijn opgeroepen.

Deeze inſtantiën behooren mede onder die geenen, welke, na het voldingen, op eene pleidooij ter Rolle, zonder wisſeling, worden afgedaan. — Er gaan in dezelven niet meer dan *twee* defauten; en worden voor het profijt van het tweede defaut de erfgenaamen van den Gedaagden verſtoken van het geen, waar toe in de oorſpronglijke zaak, volgens de laatſte

(1) *t. t. ff. de eviction.*

(2) *Judic. Pract.* 2 *B.* 12 *Hoofdſt.* §. 3.

ſte dingtaalen, de dag was dienende (1).

§ VIII.

Procureur acceptant ſtellen.

VII. Dagvaardingen, *om Procureur acceptant te ſtellen.*

Gelijk de dood van ééne der partijën de Procuratie op deszelfs Procureur doet eindigen, zoo eindigt dezelve ook door den dood van den Procureur, of vermits deeze zig aan de verdere waarneeming der zaak onttrekt. In dit geval is dus de wederpartije genoodzaakt, om den ander opteroepen, ten einde eenen nieuwen Procureur aan te ſtellen, met wien hij in de zaak zal kunnen voortprocedeeren.

Deeze inſtantie ſtaat gelijk met die om de arrementen aan te nemen, alleen met dit onderſcheid, dat tegen den Gedaagden (die, zoo hij opkomt, geen dag van beraad kan vorderen (2),) ſlechts één defaut verleend wordt, voor welks profijt hij verſtoken wordt van het geen, waar toe de dag diende (3).

§ IX.

Evocatie.

VIII. Mandamenten van *Evocatie.*

Wanneer iemand kan aantoonen, dat, het zij uit partijdigheid, het zij uit eenige andere oorzaak, in een Proces, het welk hij voor eenig Gerecht hangende heeft, Juſtitie geweigerd, of onmatig vertraagd wordt, ſtaat het hem vrij, bij Request aan het Hof te verzoeken, dat de zaak ten Hove worde overgebragt of *geëvoceerd.*

Eerst wordt dit Request, bij beſloten Misſive, aan het

(1) *Judic. Pract.* 2 *B.* 14 *Hoofdſt.* §. 3.

(2) *Acte van de Staaten van Holland van* 18 *Dec.* 1582. in 't *G. P. B.* 2 *D. fol.* 1422.

(3) *Judic. Pract.* 2 *B.* 15 *Hoofdſt.* §. 2.

het Gerecht gezonden, om de zaak binnen zekeren korten tijd uittewijzen, of aan den Hove de redenen van het tegendeel over te ſchrijven. — Hier aan niet voldaan wordende, ſchrijft 't Hof eene tweede zoortgelijke Misſive; met bedreiging van de zaak te zullen evoceeren. — Dit al mede vrugteloos zijnde, wordt het Mandament van Evocatie verleend (1).

In deeze inſtantie gaat maar één defaut, voor 't profijt van het welk de zaak voor geëvoceerd gehouden wordt.

VIERDE AFDEELING.

Van Arresten, en Poenaale Interdictiën.

§ I.

Wanneer Arrest plaats heeft.

Schoon de algemeene regel medebrengt, dat niemand, dan voor zijnen gewoonen, dagelijkſchen en bevoegden Regter, kan worden aangeſproken, zijn 'er egter zomtijds gevallen, waar in men hem, door middel van *Arrest*, daar van kan aftrekken. — De grond tot een Arrest kan zijn van tweërleien aard: *of* tot zekerheid van ſchuld, en dan wordt 'er toe vereiſcht eene verdenking van voortvluchtigheid, het zij de ſchuldenaar dadelijk met vluchten bezig is, of toebereidzelen tot de vlucht maakt (2): *of* om de Jurisdictie van eenen niet dagelijkſchen Regter te

(1) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D.* 13 *Hoofdſt.* — *Judic. Pract.* 2 *B.* 17 *Hoofdſt.*

(2) VOET, *ad tit. ff. de in jus voc. n.* 18. *ibique Supplem. noſtrum.*

te wettigen, het welk plaats heeft ten aanzien van vreemdelingen (1).

§ II.

Vrijdom van Arrest.

Zommige perſoonen en zaaken zijn echter vrijgeſteld, om niet door Arrest te kunnen worden bekommerd. — *a*) De perſoonen, bedienden of goederen van uitheemſche Ambasſadeurs of Ministers, hier te Lande zig bevindende, en eenige ſchulden makende, mogen, noch op hunne aankomst, noch geduurende hun verblijf, noch op hun vertrek van hier, worden gearresteerd of aangehouden (2). — *b*) De Gecommitteerden ter Vergadering van haar Hoog Mogenden, of in eenig ander Generaliteits Collegie (3), gelijk ook de Gedeputeerden ter dagvaart van de Staaten van Holland (4), hadden weleer het voorregt van niet gearresteerd te kunnen worden. Het ſpreekt van zelf, dat men zulks, na de verandering van het Gouvernement, op de Leden der tegenwoordige Hooge Collegiën toepasſelijk kan maken. — *c*) Twee Ingezetenen van éene en dezelfde Provintie, Diſtrict, Stad of Plaats, mogen malkander daar buiten met geen Arrest bekommeren (5). — Ten aanzien

(1) VOET, *ad d. t. n.* 22 & 23. BYNKERSHOEK, *de For. Legat. Cap.* 2.

(2) *Waarſch. van de Staaten Generaal van* 9 *Sept.* 1679. in 't *G. P. B.* 3 *D. fol.* 310. LOENIUS, *Deciſ. & Obſerv. Caſ.* 82.

(3) *Reſol. Gener.* 27 *Julij* 1635. *G. P. B.* 7 *D. fol.* 55. *Reſol. Holl.* 3 *Meij* 1680, *en* 3 *April* 1723. *G. P. B. d. l. fol.* 65 & 66.

(4) *Reſol. Holl.* 4 *Octob.* 1588. *en* 23 *Julij* 1653. *G. P. B.* 7 *D. fol.* 54 & 55.

(5) VOET, *ad tit. ff. de in jus voc. n.* 45.

zien van *Utrecht* (1) en *Zeeland* (2) zijn deswegens zelfs uitdrukkelijke overeenkomſten. — *d*) Of de ingezetenen van de groote Hollandſche Steden ten platten Lande arrestabel zijn? is wel eens getwijffeld. Naar het meest aangenomen gevoelen is die uitzondering niet gegrond, ten waare de ingezeten van eene groote Stad toonen kan, door eenig Privilegie van Arrest te zijn vrijgeſteld; hoedanige Privilegiën aan die van *Dordrecht*, *Delft*, *Leyden*, *Amſterdam*, en eenige andere Steden, vergund zijn (3). — *e*) Allen, die, volgens hun Privilegie, eeniglijk tot het Rechtsgebied van eenen hoogeren Regter behooren, b. v. Suppoosten van het Hof, Studenten van de Univerſiteiten, en diergelijken, zijn bij andere, vooral lagere, Regters niet arrestabel (4). — *f*) Krijgsluiden, vooral die ten oorlog trekken, zijn mede vrij van Arresten (5). — Op hunne tractementen egter kan voor een gedeelte *korting* gevraagd worden (6). — *g*) Op de Gemeene Lands Comptoi-

(1) *Verdrag tuſſchen de Staaten van Holland en Utrecht van* 23 *Auguſtus* 1657. VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 351.

(2) *Proviſ. Accord tuſſchen Holland en Zeeland van* 11 *Junij* 1674. *Art.* 5 & 8.

(3) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 1. *Cap.* 15. VAN DE WALL, *Handv. van Dordrecht*, 1 *D. pag.* 39-42. & *pag.* 70. *Judic. Pract.* 1 *D.* 2 *B.* 18 *Hoofdſt.* §. 2. *n.* 5. *pag.* 273 & 274.

(4) VOET, *ad tit. ff. de in jus. voc. n.* 39 & 42.

(5) VOET, *ad d. t. n.* 39.

(6) *Judic. Pract.* 2 *B.* 18 *Hoofdſt.* §. 2. *n.* 7. *pag.* 274 & 275.

toiren mag onder de Ontfangers, zoo algemeene als bijzondere, op Obligatiën of Rentebrieven, noch ook op de verſcheenen Interesſen of Renten van dezelven, geen Arrest gedaan worden, en behoeven de Ontfangers zig daar naar niet te gedragen (1). — Wanneer egter eene Obligatie, ter kwader trouw, in verkeerde handen gekomen is, mag men, om dezelve te kunnen reclameeren, bij Request, aanhouding ten Comptoire van den Ontfanger verzoeken. — *h*) Geene Arresten worden ook toegelaten op Gelden of Effecten in de Wisſelbank der Stad *Amſterdam* (2). — *i*) Noch ook op de gagiën van Scheepsvolk (3), of op de gagiën en maandgelden van perſoonen, in dienst van de Oost-Indiſche Compagnie zijnde (4).

§ III.

Arrest bij Gerechten. Om een Arrest bij een Gerecht te doen, heeft overal juist niet dezelfde form plaats. De Arresten op goederen worden aldaar meest gedaan op eigen gezag, waar toe de Arrestant de noodige Acte aan den Bode ter hand ſtelt (5). — De Arresten op perſoonen vorderen eene voorafgaande toeſtemming, of van het Gerecht, of van deszelfs Preſident, of van den Hoofd-Officier of Bailluw, naar dat de plaatſelijke ſtijl zulks medebrengt (6). — Op zeer veele plaat-

(1) *Waarſch. Holl.* 18 *Maart* 1661. *G. P. B.* 2 *D. col.* 2639.

(2) *Octroij* 16 *Dec.* 1670. *Handv. van Amſterdam*, 2 *D. pag.* 674.

(3) *Waarſch. Holl.* 8 *Dec.* 1653.

(4) *Octroij Holl.* 9 *Meij* 1674.

(5) BORT, *van Arresten*, 3 *D. n.* 7.

(6) BORT, *ibid. n.* 3. *ſeqq.*

plaatſen brengt ook de Practijk mede, dat de gedaane Arresten binnen eenen korten tijd bij het Gerecht moeten worden *ingebragt* of *beklaagd*, op ſtraffe van nietigheid (1). — De *Zuid-* en *Noordhollandſche* Practijk verſchillen daar in, dat in *Zuidholland*, naar het voorbeeld van het geen bij den Hove plaats heeft, geene Arresten gedaan worden, dan met bijgevoegde dagvaarding, ook in Rau-actie; terwijl in *Noordholland*, naar het voorbeeld van de *Amſterdamſche* Practijk, men enkel arresteert, zonder tevens te dagvaarden, ſtaande het egter aan den Gearresteerden vrij, om den Arrestant te roepen tot het geven van redenen van Arrest (2). — Een Arrest gedaan zijnde op goederen, toebehoorende aan iemand, die onder eene andere Jurisdictie woonachtig is, verzoekt men bij het Gerecht, waar onder het Arrest gedaan is, *Letteren Requiſitoir* aan het Gerecht, waar onder de Gearresteerde woont, om denzelven voor het eerstgemelde Gerecht te doen *overdagen*; en wordt aan die Letteren Requiſitoir niet voldaan, daagt men hem over *bij Edicte*, het welk ook een *Weet-brief* genoemd wordt (3).

§ IV.

Arrest bij het Hof.

Om bij het Hof een Arrest te kunnen doen, het zij op perſoonen, het zij op goederen, preſenteert men aan

(1) VAN LEEUWEN, *Coſt. van Rhijnland, pag.* 197. ROSEBOOM, *Keuren van Amſterdam, Cap.* 19. *Art.* 3. *pag.* 73.

(2) *Ordonn. op het Proced. te Amſterdam, van* 28 *Jann.* 1779. *Cap.* 7. *Art.* 12.

(3) BORT, *van Arresten*, 6 *D. n.* 11-13. *Amſterd. Secret. Cap.* 9 & 10.

aan het Hof een *Request om Mandament van Arrest en Rau-actie*, inhoudende, behalven de hier boven (1) opgegevene vereischten tot een Mandament van Rau-actie, ook eene korte opgave van de gronden, waarom men meent bevoegd te zijn, om van dit buitengewoon middel gebruik te maken, en dan laat men daar op volgen een verzoek om auctorisatie op den Deurwaarder, om de bedoelde perſoon of goederen te nemen in Arrest en bewaarderhand van de Hooge Overheid, met last aan den geen, onder wien het Arrest gedaan wordt, om hetzelve te gehengen en te gedogen; als mede met last en bevel aan den Gearresteerden, om dat geene te doen of te geven, het welk men ten zijnen laste vermeent te kunnen vorderen, en dagvaarding van denzelven, in geval van tegenſpraak (2).

Uit kragt van dit Mandament wordt aan den Gearresteerden een gewoone Regtdag beteekend, dien de Gearresteerde egter mag verkorten (*anticipeeren*), door enkel aan des Impetrants Procureur vier-en-twintig uuren te vooren te doen infinueeren, dat hij gehouden zal zijn dadelijk eisch te doen (3). — Doch om de verdere termijnen te verkorten, is een Regterlijk Appointement noodig.

§ V.

Hoe op een Arrest te procedeeren

De form van procedeeren, in geval van Arrest, komt kortelijk hier op neder. — Bij het Hof, en naar dat voorbeeld op verſcheiden plaatſen, verzoekt de Arrestant, alvorens eisch te doen, *Obedientie*.

De

(1) *Bladz.* 299 *en* 300.

(2) *Jud. Pract.* 2 *B.* 18 *Hoofdſt.* §. 3.

(3) *Nad. Ampl. Inſtr. van* 24 *Maart* 1644, *Art.* 26.

De Gearresteerde ſtemt daar in toe, behoudens exceptie en defenſie; en de Regter condemneert hem op dien voet te obedieeren (1). — Hier op dient de Arrestant van zijne *Concluſie van Eisch*, concludeerende daar bij, „ eerſtelijk tot decretatie van het „ gedaan Arrest, en dat het zelve, als wel en te „ regt gedaan, zal ſtadhouden en effect ſorteeren, „ en dat de Gedaagden zullen worden gecondemneerd, het zelve Arrest te gehengen en te gedogen: Dat voorts de eerſte Gedaagde zal worden „ gecondemneerd aan den Impetrant op te leggen en „ te voldoen, enz. En dat eindelijk het gearresteerde „ voor des Impetrants agterwezen zal worden verklaard executabel, met de kosten (2)."

Wanneer de Gearresteerde vermeent te hebben een Privilegie van niet arrestabel te zijn, kan hij, zonder zig op de zaak in te laten, gebruik maken van de *Exceptie van nulliteit van Arrest*, en concludeeren „ tot admisſie van dezelve, en dat het gedaan „ Arrest kost en ſchadeloos, met vergoeding van „ kosten, ſchaden en interesſen, zal worden afgedaan, met de kosten." — Doch ſpreekt hij het Arrest tegen, uit hoofde van de vermeende ongegrondheid der Rau-actie, antwoordt hij, en concludeert daar bij „ tot ontzegging van den Eisch, en „ dat het gedaan Arrest kost en ſchadeloos zal worden afgedaan, met interdictie aan den Arrestant „ van gelijke meer te doen, en met vergoeding van al-

(1) *Manier van Proced. van* 1729. *Tit.* 4. *Cap.* 3. & *Tit.* 5. *Cap.* 3.

(2) *Judic. Pract.* 2 *B.* 18 *Hoofdſt.* §. 6. *pag.* 282.

„ alle kosten, ſchaden en intereſſen, daar door bij „ den Gedaagden reeds gehad en geleden, of nog „ te hebben en te lijden, met de kosten (1)."

De Gearresteerde heeft ook het vermogen, om, zonder de beſlisſing der hoofdzaak af te wagten, te verzoeken, dat het Arrest bij proviſie zal worden *afgedaan onder cautie* of *borgtocht*. — Dit wordt hem altijd toegeſtaan, uitgezonderd het geval, dat eenig goed gearresteerd is, om *in natura* als eigen goed te worden gereclameerd (2).

Zoo de geen, onder wien het Arrest gedaan is, niet opkomt, wordt tegen hem verleend *defaut*, en voor 't profijt van dien *acte van relatie*, dat is, hij wordt geoordeeld ſtilzwijgeende te hebben overgegeven, om zig te zullen gedragen naar het gewijsde, het welk nopens de decretatie of afdoening van het Arrest tuſschen den Arrestant en Gearresteerden ſtaat te vallen. — Maar verſchijnt de ſchuldenaar of Gearresteerde zelf niet, dan is het profijt van het defaut, *continuatie van het Arrest ten uiteinde van de zaak*, dat is, dat het Arrest tot de beſlisſing der hoofdzaak zal blijven voortduuren. — Meer dan één defaut heeft men ten aanzien van het Arrest niet noodig, en de drie overige defauten zijn alleen betrekkelijk tot de Rau-actie. — Het zelfde is ook het profijt van het verſtek van antwoord, nopens het Arrest (3).

Het gebeurt ook dikmaals, dat, wanneer eenig Ar-

(1) *Judic. Pract. ibid. pag.* 283.
(2) BORT, *van Arresten*, 8 *D. n.* 4. *& ſeqq.*
(3) *Judic. Pract.* 2 *B.* 18 *Hoofdſt.* §. 7.

Arrest op perſoon of goederen gedaan is, zig meer ſchuldeisſchers van den Gearresteerden openbaaren, buiten den geen, die het eerst Arrest heeft te werk gelegd. Deezen kunnen dan verzoeken, dat, na de afdoening van het eerſte Arrest, de Gearresteerde niet zal worden op vrije voeten geſteld, maar op nieuw in Arrest zal blijven. Dit noemt men *Recommandatie in den Arreste* (1).

§ VI.

Met de Arresten hebben zeer veel overeenkomst de *Interdictiën.* — Tot het doen van dezelven is niemand bevoegd op eigen gezag; ten minſten, die ze op eigen gezag doet, moet zig getroosten, dat ze, hangende het proces, geene opſchortende kracht hebben, maar eerst beginnen te werken, wanneer de Regter bij zijn *vonnis*, overeenkomſtig de genomene concluſie, aan den Gedaagden heeft geinterdiceerd. — Doch niets belet, dat ook de lagere Rechters, na ſummier onderzoek van zaaken, *Interdictiën* verleenen mogen, die, hangende het proces, aan de partije verhinderen, om met zijne begonnen dadelijkheid voort te gaan. — In alle zoorten van zaaken is het gepast om van zulke Interdictiën gebruik te maken. Meestal echter zijn ze bij de Gerechten in gebruik tegen den voortgang van eenige nieuwe werken (2); en men verzoekt dan daar toe vooraf de toeſtemming van den Preſident Schepen, of van den Hoofdſchout. *Interdictiën.*

§ VII.

(1) BORT, *van Arresten*, 2 *D. n.* 11-16. VAN LEEUWEN, *in not. ad* PECK. *Cap.* 17. *n.* 1. *& Cap.* 49. *n.* 5.

(2) *t. t. ff. de nov. oper. nunc.*

§ VII.

Poenaal, en deszelfs vereischten.

De Practijk heeft ondertusschen ingevoerd, dat, om eene Interdictie tegen gepleegde feitelijkheden te doen, men zig bij Request vervoegt aan 't Hof, en daar bij verzoekt *Mandament Poenaal*, dat is, een bevel van het Hof, waar bij aan den Geïnterdiceerden, en alle anderen des noods, op zekere groote poene, tegen de Hooge Overheid te verbeuren, (men verstaat daar door eene boete van *vijftig* caroli guldens,) wordt geïnterdiceerd, met de door hem ondernomene feitelijkheid eenigzints voort te gaan, of te doen voortgaan, direct of indirect; maar waar bij dezelve integendeel worde gelast, die feitelijkheid, met alle de gevolgen en aankleven van dien, als kwalijk en ten onregte gedaan, kost en schadeloos afstedoen, met interdictie van gelijke meer te doen, als mede aan den Interdicent te vergoeden alle kosten, schaden en interessen, daar door bij denzelven reeds gehad en geleden, en nog te hebben en te lijden, met de kosten. — Hier op volgt de dagvaarding, ingeval van tegenspraak (1).

De vereischten, welken men tot een verzoek om *Poenaal* noodig heeft, zijn deeze drie: 1°.) Een liquide regt aan de zijde van den verzoeker. — Is deszelfs vermeend regt ongegrond, zoo spreekt het van zelf, dat aan de wederpartije, door eene Poenaale Interdictie, geen belet moet worden toegebragt: en is dat regt twijffelachtig, dan is de zaak ongeschikt, om zonder een volledig onderzoek en vonnis, reeds bij het Mandament, als het waare, beslist te worden. — Zoo egter de zaak, waar tegen Poenaal

(1) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D.* 26 *Hoofdst.*

naal verzogt wordt, van dien aard is, dat deszelfs voortgang voor den verzoeker onherſtelbaar zoude wezen, terwijl integendeel het nalaten van die daad aan de partije geen onherſtelbaar nadeel zoude toebrengen, behoort het Mandament Poenaal verleend, en aan den verzoeker gelegenheid gegeven te worden, om zijn regt, het welk in allen gevalle de hoogſte waarſchijnlijkheid voor zig moet hebben, in een volledigeer Regtsgeding te behandelen (1).

2°.) Eene gepleegde feitelijkheid aan de zijde van den Geïnterdiceerden; immers eene gegronde vrees, dat 'er eene zoodanige feitelijkheid door hem gepleegd zal worden. — Wanneer derhalven, *of* de Geïnterdiceerde kan aantoonen, dat zijne gepleegde daad niet inloopt tegen des verzoekers regt, en dus geene feitelijkheid is; *of* dat de vrees voor het plegen van eene feitelijkheid is ongegrond en onbewezen; *of* dat 'er in geheel geene vrees is, dat de eenmaal gepleegde feitelijkheid herhaald zal worden; in alle deeze gevallen komt geen Poenaal te pas (2).

3°.) Dat 'er geen ander gewoon middel is, waar door men met het zelfde gevolg kan geholpen worden. — Hierom moet men geen Poenaal vragen tot het ſtuiten van huwelijks-geboden; als waar toe het middel van *ſchutting der geboden*, in de Steden gebruikelijk, voldoende is. — Hierom komt het ook niet te pas, om tegen de executie van een vonnis, door eenig Gerecht gewezen, Poenaal te vragen, maar men moet daar tegen gebruik maken van het gewoo-

(1) *Jud. Pract.* 2 *B.* 19 *Hoofdſt.* §. 1.
(2) *Jud. Pract. d. l.*

woone middel van *Oppoſitie van Executie* (1).

§ VIII.

Auctoriſatie de facto.

Wanneer de gepleegde feitelijkheid van dien aart is, dat de benadeelde partij niet geholpen is, met voor het toekomende de herhaaling daar van te beletten, maar dat die feitelijkheid dadelijk behoort te worden afgedaan, kan men, mits het regt onbetwistbaar zij, verzoeken *Auctoriſatie de facto* op een Deurwaarder van den Hove, om zonder form van proces die feitelijkheid af te doen; b. v. om een kind de facto onder de vaderlijke magt te brengen: — om iemand de facto te doen delogeeren, en de gehuurde wooning te doen ontruimen: — om iemand de facto uit zijne gevangenis te ontſlaan (2).

Dusdanige verzoeken worden meestal aan 't Hof gedaan, en, om de herhaaling der feitelijkheid voor het vervolg voor te komen, een verzoek om Poenaal daar bij gevoegd. Doch anderzints is 'er geene reden, waarom de Gerechten al mede zulke auctoriſatiën op hunnen Gerechtsbode niet zouden mogen verleenen.

§ IX.

Dispoſitie op een verzoek om Poenaal.

De Mandamenten Poenaal, bij Requeste aan Commiſſarisſen van den Hove verzogt zijnde, worden nooit dadelijk verleend, maar eerst en alvoorens daar op geordonneerd eene Comparitie, om partijën te hooren, doorgaans met *ſurcheance tot den dag van de Comparitie, en dien dag al.* — Op die Comparitie wordt aan de zijde van den Gerequireerden meest-

(1) *Jud. Pract. d. l.*

(2) *Judic. Pract. ibid.* §. 3.

meestal het verzoek tegengesproken, en daar op gepleit; waar na het verzoek bij Appointement beslist wordt, door *of* het Mandament te verleenen, *of* aftewijzen, en daar op *Nihil* te verleenen, zelfs, zoo de tegenspraak den Hove zeer gegrond is voorgekomen, met last aan den Requirant, om de kosten, op het verzoek gevallen, te betaalen; het geen men noemt een Appointement van *Nihil cum expensis* (1).

§ X.

Hoe op een Poenaal te procedeeren.

De form van procedeeren op een verleend Poenaal staat met die op een Arrest in de meeste opzigten gelijk. — De Gedaagde kan den Regtdag bij Insinuatie anticipeeren. — Alvoorens eisch te doen, wordt obediëntie verzogt en verklaard. — Men doet Eisch „ tot decretatie van de beveelen en inter„ dictie Poenaal, in des Impetrants Mandament ge„ insereerd, naar derzelver forme en inhoude, en „ dat dezelve, als wel en te regt gedaan, zullen „ stadhouden en volkomen effect sorteeren, en dat „ dienvolgende aan den Gedaagden, op eene poene „ van vijftig caroli guldens, tegen de Hooge Over„ heid te verbeuren, zal worden geïnterdiceerd, „ enz." — De Gedaagde, antwoordende, concludeert, even als in een Arrest, tot ontzegging van den Eisch, en tot afdoening van de beveelen Poenaal, kost en schadeloos, met vergoeding van kosten, schaden en interessen. — Het profijt van het defaut is continuatie van de beveelen Poenaal, ten uiteinde van de zaak. — De verdere defauten zijn alleen betrekkelijk tot de bijgevoegde Rau-actie (2).

Te-

(1) *Judic. Pract. ibid.* §. 5.

(2) *Judic. Pract. ibid.* §. 8 & 9.

Tegen den Eisch in cas Poenaal mag geene Exceptie van incompetentie worden voorgesteld (1); noch ook Eisch in Reconventie worden gedaan (2).

VIJFDE AFDEELING.

Van Regtsmiddelen in Possessoire zaaken.

§ I.

Immissie. Gelijk wij reeds boven (3) hebben aangemerkt, dat tot het *verkrijgen*, het *behouden*, en het *weder bekomen* van Bezit onderscheiden Regtsmiddelen zijn ingevoerd, zullen wij in deeze *Afdeeling* die zelfde orde, als meest gevoeglijk, volgen.

I. Om bezit te *verkrijgen*, vraagt men *Mandament van Immissie*, het welk bijna eenig en alleen te pas komt, wanneer men door eenen mede-erfgenaam, met wien men een gelijk recht heeft, uit het bezit van den boedel geweerd wordt. — De form van procedeeren staat hier gelijk met de Maintenuen, waar mede men de Immissiën dikwils zamenvoegt (4).

§ II.

Maintenue. II. Om het bezit te *behouden*, vraagt men *Mandament van Maintenue.* — Het Hof van Holland is daar toe de bevoegde Regter (5). — Bij het Request, tot dat einde te presenteeren, geeft men kortelijk op, de *possessie* van den verzoeker, en de

tur-

(1) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 430.
(2) Zie hier vooren, *bladz.* 314.
(3) *Bladz.* 114.
(4) *Judic. Pract.* 2 *B.* 20 *Hoofdst.* §. 1.
(5) *Instr. Hof, Art.* 8 & 39.

turbatie van de tegenpartije; en op die gronden verzoekt men dan Mandament, om uit kragte van 't zelve te worden gemaintineerd, geſtijfd en geſterkt in zoodanige posſesſie, als men vermeent te hebben; en waar bij voorts de partije gelast wordt, om alle hinder, turbatie en empêchement, in voorsz. posſesſie aangedaan, kost en ſchadeloos af te doen, met verbod van gelijke meer te doen, en met de kosten (1). — Hier op volgt de dagvaarding, in geval van tegenſpraak. — De Concluſie van Eisch is overeenkomſtig aan het ſlot van het Mandament. Men ſustineert daar bij ook eene Proviſie, die in dit ſtuk *Recredentie* genoemd wordt. — De Gedaagde kan, behalven bij Antwoord tot ontzegging van den Eisch te concludeeren, ook Eisch in Reconventie doen, het geen men noemt *het Interdict redoubleeren*. — De zaak wordt even als eene Rau-actie voldongen; vervolgens eerst op de Proviſie (*Recredentie*) bepleit, en daar na ten principalen, (*in 't plénair posſesſoir*,) na wisſeling van Inventaris en Stukken, in ſtaat van wijzen gebragt (2). — De defauten zijn in dit ſtuk *drie* in getal. — Voor het profijt van het *eerſte* wordt de Recredentie toegewezen, en ten principaalen een ander Mandament verleend. — Voor 't profijt van het *tweede* wordt den Impetrant toegeſtaan Intendit over te leggen, en een derde Mandament verleend, om het zelve te zien verifieeren. — Het profijt van het *derde* defaut is acte, om te voegen bij het Intendit (3).

§. III.

(1) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 117.

(2) *Judic. Pract.* 2 *B.* 20 *Hoofdſt.* §. 3.

(3) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 117. *Judic. Pract. d. l.* §. 4.

§ III.

Complainte. III. Om bezit *weder te bekomen*, verzoekt men van het Hof (1) *Mandament van Complainte* (2).

Die Complainte ligten wil, moet toonen:

1°.) Dat hij zelf posſesſie heeft, of ook wel zijne voorzaten, huisgezinnen, of huurders.

2°.) Dat die posſesſie is rustig, vredig, en deugdelijk.

3°.) Dat die posſesſie is meer dan van jaar en dag.

4°.) Dat de turbatie is gepleegd binnen 's jaars (3).

Het Mandament van Complainte beſtaat in eene Commisſie op Commisſarisſen, om, na dat hun gebleken zal zijn van de posſesſie en turbatie, de partije te doen dagvaarden op de plaats in geſchil, (*ter plaatſe contentieus*,) en aldaar den Impetrant in zijne posſesſie te maintineeren, en den Gedaagden te noodzaaken tot het afdoen der turbatie (4). — Commisſarisſen zig vervolgens naar die plaats begeven hebbende, wordt door den Impetrant, zoo hij het goedvindt, aanwijzing (*demonſtratie*) gedaan; deszelfs getuigen worden door Commisſarisſen onderzogt en gehoord; en vervolgens alle de bewijzen van den Impetrant aan Commisſarisſen overgeleverd. — Hier op wordt de Gedaagde geroepen, om het geen hij daar tegen heeft in te brengen, (*contrarie feiten pos-*

(1) *Inſtr. Hof, Art.* 9.

(2) Over dit Regtsmiddel heeft men eene opzettelijke verhandeling van P. BORT, *Tract. van Complainte*, te vinden in zijne *Werken*, *pag.* 371—461. — Zie ook mijne *Judic. Pract.* 2 *B.* 21 *Hoofdſt.*

(3) *Inſtr. Hof, Art.* 39. *Inſtr. H. R. Art.* 195. BORT, *van Compl. Tit.* 5. *n.* 36. *ſeqq.*

(4) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 123. *ſeq.*

posſesſoir, deſtructive, of exceptive,) in geſchrifte voor te dragen, en te bewijzen; waar toe hij ook van zijne zijde demonſtratie kan doen, en getuigenisſen overleggen. — De wederzijdſche ſtukken bij Commisſarisſen overwogen zijnde, disponeeren dezelve op het *Reſtabliſſement*, dat is, eene proviſioneele herſtelling van den Impetrant in het vrij bezit, tegen de feitelijke turbatie van den Gedaagden, ter tijd en wijlen door het Hof zal zijn bepaald, wie tot de proviſioneele Recredentie gerechtigd is. — Dit Restablisſement toegewezen en daar aan voldaan zijnde, of ook wel door Commisſarisſen niet tot restablisſement geprocedeerd zijnde, volgt daar op eene gewoone dagvaarding, even als in Maintenue, waar in ook naar de form, daaromtrent gebruikelijk, gehandeld wordt (1).

§ IV.

IV. Indien de turbatie met eene geweldadige ont- *Spolie.*
neming is gepaard geweest, heeft de Practijk, uit het Pausſelijk Regt, ook nog ingevoerd een posſesſoir middel, bekend onder den naam van *Mandament van Spolie.* — Het is niets anders, dan eene posſesſoire Rau-actie, om de geweldadige ontneming kost en ſchadeloos af te doen, en alles in voorigen ſtaat te ſtellen, zoo als het geweest is, eer de Spolie gepleegd wierd, met vergoeding van kosten, ſchaden en interesſen. — Men kan hier bij ook doen een verzoek van Proviſie, of *proviſioneele redintegratie van het geſpolieerde.* — De form van procedeeren heeft zeer veel overeenkomst met die op eene

(1) *Judic. Pract. 2 B. 21 Hoofdſt. §. 4.*

eene Maintenue; en 'er gaan in deeze inſtantie *drie* defauten (1).

ZESDE AFDEELING.

Van de behandeling van zaaken, in geval van Hooger Beroep.

§ I.

Zoorten van Hooger Beroep.

Welke zaaken al, dan niet, aan hooger beroep onderworpen zijn, is reeds hier boven (2) door ons behandeld. Wij zullen dus deeze *Afdeeling* enkel doen dienen, om de form aan te wijzen, die, in geval van hooger beroep, behoort te worden in acht genomen, en daar toe kortelijk doorloopen de *Reauditiën*, de *Appellen*, de *Reformatiën*, de *Reductiën* en de *Reviſiën*.

§ II.

Reauditie.

I. Door *Reauditie* verſtaat men een hooger beroep van een vonnis, of andere diſpoſitie, door het minder getal van Schepenen (3), of door Commisſariſſen van de Rolle bij 't Hof uitgebragt, aan het volle Collegie van Schepenen, of aan den vollen Raad van 't Hof. — Zij heeft over 't algemeen de natuur en het gevolg van appellatie; met dit onderſcheid egter, dat zij binnen *drie dagen* moet vervolgd worden (4), wel-

(1) *Judic. Pract. 2 B. 22 Hoofdſt.*

(2) *Bladz.* 287—290.

(3) *Ordonn. op 't Proced. te Amſterdam, van 28 Jann.* 1779. *Cap.* 8. *Art.* 25—32.

(4) *Ordonn. van den Hove van 4 Julij* 1640. *G.P.B. 2 D. fol.* 1467.

welke tijd zeer ſtipt moet worden waargenomen. — Men moet ook, alvoorens in Reauditie gehoord te worden, eene boete conſigneeren, zijnde bij 't Hof *tien* guldens (1). — De zaak wordt in Reauditie zeer beknopt voldongen (2), en op dezelfde ſtukken, zonder dat men zig van nieuwe ſtukken bedienen mag, bepleit (3).

§ III.

II. *Appel* is een beroep van een vonnis van eenen lageren Regter tot eenen hoogeren, met opſchorsſing van de kragt van het gewijsde, (*inhibitie.*) *Appel, en de fatalia van dien.*

Wanneer iemand een vonnis tot zijn nadeel heeft gekregen, waar van hij door beroep aan den hoogeren Regter herſtelling tracht te erlangen, moet hij beginnen met zijn appel te doen aanteekenen, (*interjecteren.*) Zulks moet geſchieden binnen den *tienden* dag, te rekenen zedert de pronuntiatie van het vonnis, of wel dat het zelve gekomen is ter kennis van den geen, die daar bij in het ongelijk geſteld is (4).

Dit geinterjecteerd appel moet binnen *twintig* daar op volgende dagen vervolgd (*geproſequeerd*) worden; en wel zoodanig, dat binnen deze twintig dagen het Mandament van Appel verzogt en geëxploicteerd moet zijn (5).

Dee-

(1) *Nad. Ampl. Inſtr. van* 24 *Maart* 1644. *Art.* 16.

(2) *Judic. Pract.* 2 *B.* 23 *Hoofdſt.* §. 5. *pag.* 322.

(3) *Ordonn. van den Hove van* 21 *Februarij* 1584. *G. P. B.* 2 *D. pag.* 2160.

(4) *Ordonn. op 't Proced. in de Steden en ten platten Lande, Art.* 21. *Inſtr. Hof, Art.* 198.

(5) *Inſtr. Hof, Art.* 204 & 206.

Deeze tijdsbepalingen, tot het aanteekenen en vervolgen van een Appel, worden zoo ſtipt niet in acht genomen, of tot het verloop derzelven wordt ligtelijk *Relief* toegeſtaan (1).

§ IV.

Anticipatie en Deſertie. Om den geen, ten wiens voordeele een vonnis gewezen is, niet in eene onbehoorlijke onzekerheid te laten, of zijne partije, door middel van Relief, nog met het vervolgen van zijn Appel zal willen voor den dag komen, zijn in de Practijk twee Regtsmiddelen ingevoerd, namelijk *Mandament van Anticipatie*, en *Mandament van Deſertie.*

Wanneer de zaak grooten haast heeft, en beſpoediging vordert, b. v. in huwelijks-zaaken, arresten, en diergelijken, preſenteert men aan den Hove een Request, ten einde de Appellant gelast worde, om op zekeren bepaalden dag zijne vermeende grieven voor te ſtellen, en in Appel eisch te doen; of dat, bij gebreke van dien, de Appellatie zal worden verklaard defert. — Dit noemt men een *Mandament van Anticipatie.* — Het gevolg daar van is, dat de Appellant, zonder eenige tegenſpraak te mogen doen, dadelijk ſtaande Rolle, immers binnen den tijd van *agt dagen* daar na, in Appel eisch moet doen, of ten eenemaal daar van verſtoken is. — Verſchijnt de Appellant niet op de dagvaarding, die aan hem uit kragte van dit Mandament gedaan is, wordt voor 't profijt van het defaut de Appellatie dadelijk defert verklaard (2).

In-

(1) GROENEWEGEN, *de Leg. abrog. ad L. 3. C. de temp. & repar. appel.*

(2) *Judic. Pract. 2 B. 27 Hoofdſt.*

Indien de geen, die Appel heeft doen aanteekenen, in het vervolgen daar van nalatig blijft, terwijl de zaak uit haaren aart eigentlijk geenen bijzonderen haast vordert, kan men, om zig uit die onzekerheid te redden, na het verloop van den tijd bij de wet bepaald, *of* het vonnis ter executie leggen, wanneer de Appellant verpligt is uit den hoek te komen; *of* bij 't Hof verzoeken *Mandament van Deſertie*, uit kragte van het welk men dan bekoomt eene Regterlijke verklaring, dat het Appel verloopen is (1).

§ V.

Om eene geïnterjecteerde Appellatie te vervolgen, vervoegt men zig aan den hoogeren Regter, bij Request, inhoudende: *a*) een verhaal van de zaak, die tot het Proces aanleiding gegeven heeft: — *b*) eene voordragt van de gevoerde procedures: — en *c*) van het gewezen vonnis, waar bij men vermeent bezwaard te zijn (2): op welke gronden men dan verzoekt *Mandament van Appel.* — Het zelve behelst: *a*) Eene auctoriſatie op den Deurwaarder, om den Geappelleerden te dagvaarden, ten einde het vonnis te zien te niet doen, het zelve te verdedigen, of daar van af te zien, zoo zijnen goeden raad gedragen zal. — *b*) Voorts ook om den Regter, die het vonnis gewezen heeft, te *inthimeeren*, om zijn vonnis te handhaven, zoo hem zulks belieft. — En *c*) de *clauſule van inhibitie*, dat is, om, in weerwil der Appellatie, de zaak niet buiten haar geheel te brengen, en zoo dit reeds geſchied mogt zijn, zulks

Forme van procedeeren in Appel.

(1) *Judic. Pract.* 2 *B.* 28 *Hoofdſt.*

(2) *Judic. Pract.* 2 *B.* 24 *Hoofdſt.* §. 24.

zulks in voorigen ſtaat te herſtellen (1). — Deeze is de gewoone inhoud der Mandamenten van Appel. Zomtijds hebben dezelve ook ongewoone clauſulen (2), als daar zijn de *clauſule van Relief*, om tegen het verloop van den tijd, tot het aanteekenen of vervolgen van 't Appel, bij de wet bepaald, in zijn geheel herſteld te worden: — de *clauſule compulſoir*, ten einde de Secretaris van het Gerecht, het welk 't vonnis gewezen heeft, de copie daar van uitgeve, of ook afgeve de ſtukken van den proceſſe: — de *clauſule, om ten dage dienende annullatie ilico te ſustineeren.* Dit komt te pas, wanneer de Regter in de inrigting en form van het vonnis zig zoodanig misgrepen heeft, dat het zelve naar regten nietig is (3): — de *clauſule, om ten dage dienende reparatie van attentaten te mogen ſustineeren*, dat is, om dadelijk af te doen de feitelijkheden, die, in weerwil der appellatie, zonder dat dezelve deſert verklaard was, gedaan zijn.

Niemand wordt in Appel bij 't Hof gehoord, ten zij hij, bij het ligten van het Mandament, onder den Rentmeester der Exploicten heeft geconſigneerd eene boete van *veertig* guldens, die aan den Appellant wordt te rug gegeven, indien het vonnis door den hoogeren Regter veranderd wordt; doch bekragtigt deeze het vonnis, wordt die boete ten behoeve van den

(1) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 296.

(2) *Judic. Pract.* 2 *B.* 24 *Hoofdſt.* §. 24.

(3) *t. t. ff. quæ ſent. ſine appell. rescind. ibique D. D. in Comment.* S. VANTIUS *in Tract. de null. Proceſſ. ac Sentent.*

den Lande tevens verbeurd verklaard (1).

Op den in Appel beteekenden Regtdag wordt door den Appellant tot te niet doening van het vonnis eisch gedaan, en dat door 't Hof, doende het geen de Regter ter eerſter inſtantie hadde behooren gedaan te hebben, de Eisch, ter zelve eerſte inſtantie gedaan, als nog zal worden toegewezen of ontzegd, met de kosten van beide de inſtantiën (2). — De Gedaagde in Appel vermeenende, dat de zaak aan geen hooger beroep onderworpen is, laat hij zig op de zaak niet in, maar proponeert de *exceptie van niet ontfankelijkheid in cas van provocatie*, waar op dan vooraf een voldingen en vonnis valt; doch is de zaak tot dusdanige exceptie niet geſchikt, dient de Gedaagde van zijne Concluſie van Antwoord in Appel, en doet daar bij eene voordragt van de zaak en van de procedures, zoo als hij vermeent dezelve van zijne zijde te moeten doen, en concludeert op die gronden, dat de Appellant zal worden verklaard bij het vonnis in quæstie te wezen niet bezwaard, met de kosten (3).

Dewijl zomtijds het vonnis gedeeltelijk wel ten nadeele, maar ook gedeeltelijk ten voordeele van den Appellant gewezen is, en dus de Geappelleerde daar bij mede vermeent bezwaard te zijn, ſtaat het aan den laatstgemelden vrij, om, zonder het ondernemen eener afzonderlijke inſtantie van Appel, bij wege van eene zoort van Reconventie, zijn bezwaar voor te

(1) *Nad. Ampl. Inſtr. van* 24 *Maart* 1644. *Art* 9, 10, 13 & 14.

(2) *Judic. Pract.* 2 *B.* 24 *Hoofdſt.* §. 26.

(3) *Judic. Pract. ibid.* §. 27.

te ſtellen. Dit noemt men in de Practijk, *Grieven à minima proponeeren*, of *Eisch à minima* doen. — Na dit alles wordt de zaak bij perſiſtit voor reen duplicq voldongen (1).

Indien de Gedaagde in Appel niet verſchijnt, wordt tegen denzelven geprocedeerd bij *drie* defauten. — Het profijt van het *eerſte* defaut is een ander Mandament. — Voor het profijt van het *tweede* defaut wordt het vonnis te niet gedaan; den Impetrant toegeſtaan raauwlijks Intendit over te leggen; en aan denzelven verleend een derde Mandament, om het zelve te zien verifieeren. — Het profijt van het *derde* defaut is Acte, om te voegen bij het Intendit (2).

§ VI.

Reformatie. III. Eene andere zoort van hooger beroep draagt den naam van *Reformatie*. — Men maakt daar van gebruik, wanneer het vonnis, waar bij men vermeent bezwaard te zijn, van dien aard is, dat, uit hoofde van de geringheid der ſomme, of uit anderen hoofde, van de zaak geen Appel valt (3), of dat uit het vonnis geene executie valt; b. v. wanneer de eisch is ontzegd, met compenſatie van kosten. — De form van procedeeren in dit geval ſtaat gelijk met die in Appel. — Het onderſcheid tusſchen beiden deeze regtsmiddelen beſtaat hoofdzakelijk hier in: — 1°.) *Appel* heeft eene opſchortende kragt, zoo dat het vonnis inmiddels niet ter executie gelegd kan worden. — *Reformatie* belet niet, dat het vonnis in-

(1) *Judic. Pract. d. l.*

(2) *Judic. Pract. ibid.* §. 28.

(3) Zie hier vooren *bladz.* 289.

inmiddels onder borgtogt worde geëxecuteerd (1). — 2°.) De tijd tot het vervolgen van een *Appel* is twintig dagen na de gedaane aanteekening. — *Mandamenten van Reformatie* moeten binnen 's jaars verzogt worden (2). — 3°.) De boete van *Appel* is *veertig* guldens, die van *Reformatie* alleenlijk *twintig* guldens (3).

§ VII.

IV. Wanneer het gewijsde, waar bij men zig bezwaard acht, niet is een vonnis van den gewoonen Rechter, maar eene uitſpraak van *Arbiteren* of goede mannen, geeft men aan het hooger beroep van dezelve den naam van *Reductie.* — Deeze heeft altijd plaats (4), uitgenomen in het geval, dat het *Compromis*, of de acte van verblijf, is aangegaan onder overgifte van willige condemnatie, en dat dezelve dadelijk verleend is. — De aanteekening van Reductie doet men bij eene Notariale acte, en geeft daar van bij inſinuatie kennis aan de partije (5). — Schoon het geenzints uitgemaakt is, of men in Reductie niet zoude kunnen komen aan den gewoonen Regter (6), brengt egter de gewoone Practijk mede, dat men de *Mandamenten van Reductie* verzoekt bij den Hove. — De orde van procedeeren in dit geval komt volkomen overéén met die, welke in Appel en Reformatie gebruikelijk is. *Reductie.*

§ VIII.

(1) *Inſtr. Hof, Art.* 212.
(2) *Inſtr. Hof, d. Art.*
(3) *Nad. Ampl. Inſtr. van* 24 *Maart* 1644. *Art.* 9 & 10.
(4) *Nad. Ampl. Inſtr. Art.* 20.
(5) *Judic. Pract.* 2 *B.* 26 *Hoofdſt.* §. 1.
(6) VOET, *ad tit. ff. de recept. n.* 27.

§ VIII.

Reviſie. V. De laatſte zoort van hooger beroep is het middel van *Reviſie*, waar door men verſtaat een verzoek, gedaan door iemand, die zig bij eene Sententie van den hoogſten Regter bezwaard acht, ten einde dat zelfde Collegie het Proces op nieuw overzie, tevens met bijvoeging van een zeker getal perſoonen, (*Adjuncten Reviſeurs*,) die in naam van de Hooge Overheid daar toe bijzonderlijk benoemd worden (1). — Geene Reviſie wordt toegelaten van Appointementen of Sententiën interlocutoir, of van namptisſement, die bij de eindelijke beſlisſing der zaak herſtelbaar zijn; noch van willige condemnatiën; noch van Sententiën in posſesſoire zaaken. — In civiele zaaken wordt nooit Reviſie *pro Deo* verleend, noch ook in crimineele, ten waare lijfſtraf is opgelegd, en de gecondemneerde een vierde der ſtemmen voor zig gehad heeft (2). — Reviſie moet aangeteekend worden binnen zes weken, en voor boete geconſigneerd eene ſomme van *twee honderd* guldens (3). — Het Mandament van Reviſie moet zoo tijdig verzogt en geëxploicteerd worden, dat het dienen kan binnen een jaar na de uitſpraak der Sententie, zoo de Impetrant in *Europa*, en binnen twee jaaren, zoo hij in één der andere wereld-deelen woont (4). — Wanneer Reviſie aangeteekend is van eene Sententie, welkers

(1) *Judic. Pract.* 2 *B.* 29 *Hoofdſt.* §. 1.

(2) *Reglement op de Reviſiën van Sententiën van den Hove van Holland en Zeeland, van* 1 *Febr.* 1796. *Art.* 2.

(3) *Regl. Art.* 3.

(4) *Regl. Art.* 4.

kers executie bij de eindelijke beslisſing der zaak onherſtelbaar zoude zijn, mag de partije van 't Hof verzoeken Appointement, om de Reviſie binnen eenen korten tijd te vervolgen (1). — Men houdt in Reviſie een beknopt geding, volgens de Acten der voorige inſtantie (2). — Het getal der Reviſeurs, die aan het Hof toegevoegd worden, is in civiele zaaken *zes*, en in crimineele *agt;* dezelven worden, binnen een maand na het voldingen, door het Departementaal Beſtuur benoemd (3). — Binnen twee maanden na die benoeming verzoekt de Impetrant in pleit-zaaken dag van pleidooij, en in beſchreven zaaken levert men de Deductiën over (4). — De zaak wordt in Reviſie op de ſtukken van de voorige inſtantie beſlist; en na die beslisſing geen verder onderzoek toegelaten (5).

ZEVENDE AFDEELING.

Van Beneficie van Inventaris, Ceſſie, Atterminatie, Inductie en Relief.

§ I.

Behalven de Regtsmiddelen, tot dus verre behandeld, zijn 'er ook nog zommige, die wel door het Hof van Juſtitie verleend, maar door den Regter van de *Beneficie van Inventaris.*

(1) *Regl. Art.* 5.
(2) *Regl. Art.* 6.
(3) *Regl. Art.* 7, 8 & 9.
(4) *Regl. Art.* 10.
(5) *Reſol. Holl.* 25 *Jann.* 1659. *G. P. B.* 7 *D. fo.* 938. *Regl. Art.* 12 & 14.

de woonplaats, na een behoorlijk voldingen, onderzogt, en bekragtigd, (*geinterineerd*,) of van de hand gewezen worden. Deeze last van het Hof aan het Gerecht noemt men het *Committimus*. — Tot de ontvouwing van die Regtsmiddelen is deeze *Afdeeling* beſtemd.

I. *Beneficie van Inventaris* (1). — Om het zelve te verkrijgen, preſenteert men een Request aan den Hove, daar bij te kennen geevende zijne beduchtheid, of de boedel met ſchulden mogt bezwaard zijn, en mitsdien deszelfs aanvaarding ſchadelijk wezen; en verzoekt voorts *Brieven van Beneficie van Inventaris*, met *Committimus* aan het Gerecht van de Stad, waar het ſterfhuis gevallen is, of van de naaste Stad, als het ſterfgeval ten platten Lande is voorgevallen (2). — Uit kragte van deeze Brieven, moet de Deurwaarder aan de Schuldeiſchers en Legatariſen dag beteekenen, *a*) om te verſchijnen in het ſterfhuis, ten einde de goederen aldaar te zien inventariſeeren; en *b*) om te verſchijnen voor het Gerecht, aan het welk het Committimus luidt, ten einde de voorsz. Brieven te zien bekragtigen. — De Inventaris wordt door den Deurwaarder gemaakt, ten overſtaan van Schepenen, en wel binnen *veertig* dagen na het verleenen der Brieven (3). — De Im-

(1) Men vergelijke hier bij tevens, het geen wij nopens dit Regtsmiddel reeds hier voren, *bladz.* 86-88. hebben opgegeven.

(2) *Ampl. Inſtr. van 't Hof, Art.* 5. VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 214 & 221.

(3) *Placaat van Keizer Karel van* 19 *Meij* 1544. *Art.* 39.

Impetrant moet de goederen, geïnventariſeerd zijnde, doen waardeeren, en voor 't beloop van dien borg ſtellen; voorts den boedel redden, en daar van rekening doen. — Den beteekenden Regtdag gekomen zijnde, wordt door den Impetrant eisch gedaan tot interinement van de Brieven van Beneficie van Inventaris, naar derzelver forme en inhoude. — De ſchuldeisſchers, zig daar tegen willende verzetten, concludeeren bij antwoord, tot ontzegging van dien eisch, met de kosten. — In deezen gaat ſlechts *één* defaut, voor welks profijt de Brieven worden geïnterineerd (1).

§ II.

II. *Beneficie van Ceſſie*, of *Boedel-afſtand*. — Men vervoegt zig hier toe, bij Request, aan het Hof, als in deezen den gewezen Hoogen Raad vervangende (2), en ſtelt onder het zelve de naamen en woonplaatſen der voornaamſte ſchuldeisſchers (3). — Het Hof zendt dit Request, bij Misſive, aan het Gemeente-Beſtuur van des Cenſionants woonplaats, om daar op hunlieder advis te bekomen (4). — Dusdanig advis wordt echter niet vereischt, wanneer de Cesſionant ten platten Lande woont (5). — Het advis ingekomen zijnde, en geene bijzondere redenen voor het tegendeel dienende, worden de *Brieven van Ceſſie* door het Hof verleend, met *Committimus* aan

Beneficie van Ceſſie.

(1) *Judic. Pract.* 2 *B.* 30 *Hoofdſt.* §. 4.

(2) *Reglem.* 18 *Sept.* 1595. *Art.* 2.

(3) *Ordonn. H. R.* 24 *Junij* 1649. *G. P. B.* 7 *D. pag.* 936.

(4) *Reſol. Holl.* 2 *Meij* 1595.

(5) *Judic. Pract.* 2 *B.* 31 *Hoofdſt.* §. 2. *pag.* 396.

aan den Regter van des Cenſionants tegenwoordige woonplaats, of van de plaats, waar hij binnen 's jaars het laatst gewoond heeft (1).

De Brieven van Ceſſie verleend en geëxploicteerd zijnde, is daar van wel het gevolg, dat de Ceſſionant met geen Arrest op zijn perſoon mag bekommerd worden (2); doch wordt, tot bewaaring van zijnen boedel, dadelijk een Curator aangeſteld. — Op den beteekenden Regtdag moet de Ceſſionant zelf in perſoon tegenwoordig zijn, om den door hem opgemaakten Staat en Inventaris van zijnen boedel over te leveren, en het *interinement*, of de bekragtiging der door hem verkregene Brieven van Ceſſie te onderzoeken (3). — De gedagvaarde ſchuldeisſchers hebben het regt, om vooraf Copie van de Brieven van Ceſſie en van den Inventaris, opgave van des Ceſſionants ongelukken, en viſie van alle boedelpapieren te verzoeken (4). — Zoo zij vermeenen grond te hebben, om, uit hoofde van bedrieglijken handel van den Ceſſionant, tegenſpraak te kunnen doen, wordt door hun antwoordende geconcludeerd, tot ontzegging van den Eisch ten interinemente, en tevens geſustineerd, dat de Ceſſionant bij proviſie zal worden gelast te gaan in beſloten hegtenisſe. — Op dit alles valt een voldingen, en vonnis van den Regter. — In Ceſſie gaat niet meer dan *één* defaut,

(1) *Reſol. Holl.* 14 *Sept.* 1736. *G. P. B.* 6 *D. pag.* 652.

(2) Zie mijne *Verzam. van merkwaardige Gewijsden*, 1 *D. Caſ.* 30. *pag.* 322.

(3) *Judic. Pract.* 2 *B.* 31 *Hoofdſt.* §. 5.

(4) *Jud. Pract. d. l. pag.* 400.

faut, voor welks profijt de Brieven geïnterineerd worden.

§ III.

III. *Atterminatie* of *Respyt.* — Dit beneficie beſtaat in een verleend uitſtel van betaaling, voor den tijd van vijf of minder jaaren, mits voor het doen der betaaling, na verloop van dien tijd, behoorlijke borgtocht geſteld hebbende (1). — Men preſenteert daar toe aan 't Hof, het welk in plaats van den gewezen Hoogen Raad in dit opzigt gekomen is (2), een Request, daar bij te kennen gevende, dat de ſtaat van des verzoekers boedel zoodanig is, dat hij, offchoon wezentlijk in ſtaat om te betaalen, uitſtel van betaaling noodig heeft, en dat hij voorts aan zijne ſchuldeisſchers, door behoorlijke borgtogt, zekerheid geven kan; op welke gronden hij dan verzoekt *Brieven van Atterminatie*, met Committimus aan het Gerecht van zijne woonplaats (3). — Die Brieven verleend, en aan de ſchuldeisſchers geexploicteerd zijnde, wordt ten dage dienende bij het Gerecht Eisch gedaan tot interinement, en tevens daar bij overgelegd de acte van borgtogt. — Het ſtaat aan de ſchuldeisſchers vrij, om zig daar tegen te verzetten, het zij op grond van de ongenoegzaamheid der aangebodene borgtogt, het zij, uit hoofde van door den ſchuldenaar gepleegde bedriegerijën, die hem deeze gunst onwaardig maken. — Daar op volgt dan een voldingen, en eene Regterlijke beſliſſing (4). *Atterminatie*

§ IV.

(1) VOET, *ad tit. ff. de ceſſ. bon. n.* 14. *ſeqq.*
(2) *Reglem. van* 18 *Sept.* 1795. *Art.* 3.
(3) *Judic. Pract.* 2 *B.* 32 *Hoofdſt.* §. 2.
(4) *Judic. Pract. ibid.* §. 3.

§ IV.

Inductie. IV. *Inductie.* — Deeze beſtaat in een Bevelſchrift van 't Hof (1), verleend op een daar toe gepreſenteerd Request, waar bij de Deurwaarder wordt gemagtigd, de ſchuldeisſchers voor het Gerecht van des ſchuldenaars woonplaats te dagvaarden, om wegens uitſtel van betaaling gehoord te worden, met last aan dat Gerecht, om naar recht en redenen deswegens te beſliſſen. — Het Mandament verleend en geëxploicteerd zijnde, wordt de zaak door den Impetrant ter Rolle van het Gerecht gepreſenteerd, en onder aanbod van zoodanige zekerheid, als hij ten behoeve van zijne ſchuldeisſchers ſtellen kan, verzogt, dat de Regter de ſchuldeisſchers, die verſchenen zijn, of hunne gemagtigden, op de Inductie gelieve te hooren, en, is 't doenlijk, in 't verzogte uitſtel te doen toeſtemmen, of wel, zoo zij tot geen redelijkheid willen verſtaan, *ex officio* gelieve te beſchikken, als naar recht en reden behooren zal. — De ſchuldeisſchers worden daar op gehoord; en die zig wil verzetten, doet bij een dingtaal tegenſpraak; waar op dan des Regters beſliſſing volgt (2).

§ V.

Relief. V. *Relief*, of herſtelling in 't geheel, uit hoofde, dat men door vreeze, bedrog, minderjarigheid, dwaling, of andere billijke reden, tot de daad verleid is, waar tegen men herſteld wil zijn (3). — Het verleenen van Relieven kwam weleer toe aan den Hoogen Raad, doch thans, na de vernietiging van dat

(1) *Ampl. Inſtr. Art.* 7.
(2) *Judic. Pract.* 2 *B.* 33 *Hoofdſt.* §. 3 & 4.
(3) Zie boven *bladz.* 196.

dat Collegie, aan het Hof (1). — De *Relieven*, die wel bij wege van eene Proviſie van Juſtitie verleend, maar altijd door den Regter, waar de zaak t'huis behoort, of aanhangig is, onderzogt en bekragtigd moeten worden (2), zijn van tweërleien aard, of de zaak zelve betreffende, (*ſubſtantieele*,) of tegen het een of ander verzuim, in het proces gepleegd, (*judicieele*).

Zij worden verleend, of bij wege van een *Mandament*, indien de zaak nog geheel moet worden aangelegd, of bij *Brieven van Requeste Civiel*, indien de zaak reeds aanhangig is. — Om dit door een voorbeeld klaarder te maken, ſtelle men, dat *A.* vermeent, door bedrog van *B.* in zekere handeling misleid te zijn, en alzoo te kunnen vorderen te rug gave van het geen *B.* ter dier zaake van hem onder zig heeft. In dat geval verzoekt hij van het Hof *Mandament van Rau-actie*, tot het bekomen van die te rug gave, *met de clauſule van Relief*, tegen zijne daaden en handelingen, die hem naar ſcherpheid van regten in die actie zouden mogen in den weg zijn; en *met Committimus* aan den dagelijkſchen Regter van *B.*, om, na gedaan onderzoek, dat Relief te bekragtigen. — Maar geſteld, dat *A.* reeds door *B.* tot de naarkoming van dit bedrieglijk contract in regten geroepen is, en, om zig te kunnen verdedigen, van het aangaan van dat contract begeert gereleveerd te worden, zoo moet *A.* geen Man-

(1) *Judic. Pract.* 4. *B.* 1 *Hoofdſt.* §. 1. *Reglem. van* 18 *Sept.* 1795. *Art.* 3.

(2) *Verdrag van* 3 *Aug.* 1587. *Art.* 11.

Mandament vragen, omdat 'er reeds een Regtsgeding aanhangig is; maar hij verzoekt alleen *Brieven van Requeste Civiel*, met *Committimus* aan den Regter, voor wien dat Proces hangt (1).

De Relieven tegen judicieele verzuimenisſen zijn veelerleie. Behalven de Relieven, om tegen het niet tijdig doen aanteekenen of vervolgen van een Appel gereleveerd te worden, en waar toe eene afzonderlijke clauſule in de Mandamenten van Appel wordt ingevoegd (2), heeft men Relieven: *a*) tegen het gaan van defauten: — *b*) tegen een verleend verſtek van antwoord: — *c*) tot het veranderen van zijnen genomen Eisch en Concluſie: — *d*) tot het vermeerderen van denzelven: — *e*) tot het doen van productie van bewijzen, waar toe de tijd verloopen is: — *f*) om als nog eene gedaane productie te mogen amplieeren en vermeerderen: — En *g*) om nieuwe feiten te mogen in 't proces brengen en bewijzen (3).

Zoo wel de *Mandamenten van Relief*, als de *Requesten Civiel*, tot onderzoek van den Regter verwezen wordende, moet bij dien Regter, aan wien 't *Committimus* luidt, worden Eisch gedaan, „ tot „ *interinement*, of bekragtiging van dat *Relief*, naar „ deszelfs forme en inhoude, en dat dienvolgende de „ Impetrant zal worden gereleveerd en *in integrum* „ gerestitueerd, zoodanig als de Brieven medebren„ gen (4)."

De

(1) *Judic. Pract. ibid.* §. 4.
(2) Zie hier vooren *bladz.* 244.
(3) *Judic. Pract. ibid.* §. 8.
(4) *Judic. Pract. ibid.* §. 9 & 10.

De Gedaagde, het Relief willende tegenſpreken, concludeert bij antwoord tot rejectie van het Relief, en dat aan den Impetrant zijn Eisch ten interinemente zal ontzegd worden.

AGTSTE AFDEELING.

Van de manier, op welke de zaaken, na het voldingen, verder in ſtaat van wijzen gebragt worden.

§ I.

Er is eene zekere zoort van zaaken, tot welker verdere behandeling, na het voldingen, niets anders vereischt wordt, dan dezelven mondeling te bepleiten. — Dit heeft plaats op alle Proviſiën, Exceptiën, en Incidenten; als mede in die zoort van zaaken, welke ſummierlijk behandeld worden (1). — Bij de Gerechten worden die Pleidooijen meestal gedaan in het volle Collegie; op zommige plaatſen, voor het minder-getal van Schepenen (2); en bij het Hof, voor Commisſarisſen van de Rolle (3). *Pleidooij in Rol-zaaken.*

§ II.

Alle andere zaaken worden, na wisſeling van Inventaris en Stukken, bepleit of beſchreven. — Bij de Gerechten wordt meest alles bepleit; en men weet al- *Bepleiten of beſchrijven der zaaken.*

(1) Zie hier vooren *III. Afdeel. bladz.* 316. *en volgg.*

(2) *Ordonn. op 't Proced. te Amſterdam van* 28 *Jann.* 1779. *Cap.* 6. §. 11. *en volgg. Keuren van Leyden No.* 183. *pag.* 269.

(3) *Judic. Pract.* 2 *B.* 5 *Hoofdſt.* §. 4. en 3 *D.* 1 *Hoofdſt.* §. 1 & 2.

aldaar weinig van beſchrijven, uitgezonderd in zaaken, die uit haaren aard ongeſchikt zijn, om bij eene mondelinge pleidooije te worden voorgedragen. — Bij het Hof hebben, ten aanzien van het pleiten of ſchrijven, deeze regels plaats. — 1°.) Alle geſchillen, in regten beſtaande, en waar toe geen bewijs van getuigen noodig is, in zaaken van duizend guldens en daar boven, worden mondeling in den Raad bepleit (1). — Alle geſchillen, in faiten beſtaande, waar toe bewijs van getuigen noodig is, in zaaken van duizend guldens en daar boven, moeten beſchreven worden (2). — 3°.) Alle zaaken, beneden de duizend guldens, worden altijd voor twee Commisſarisſen bepleit (3). — 4°.) Alle ordinaire crimineele zaaken worden behandeld als beſchreven zaaken, doch niettemin naderhand in den Raad mondeling bepleit (4).

Dadelijk na het voldingen wordt bij 't Hof, door eene notul ter Rolle, tusſchen partijën bepaald, of de zaak bepleit of beſchreven zal worden. — Dit noemt men een *Appointement dispoſitief* (5).

§ III.

Wisſelen van Inventaris en Stukken.

Aan het pleiten of ſchrijven moet altijd voorafgaan het *wisſelen van Inventaris en Stukken.* — Om elkander daar toe te noodzaken, heeft men bij 't Hof drie

(1) *Nad. Ampl. Inſtr. van* 24 *Maart* 1644. *Art.* 27.

(2) *d. Art.* 27. MERULA, *Man. van Proced. Lib.* 4. *Tit.* 42. *Cap.* 4. *in not.*

(3) *Reglem.* 9 *Maart* 1728. *Art.* 7.

(4) *d. Reglem. Art.* 1.

(5) *Judic. Pract.* 3 *B.* 1 *Hoofdſt.* §. 6.

drie Appointementen noodig (1). — Bij de Gerechten brengt de Practijk meestal mede, dat men, van zijne zijde van Inventaris gediend hebbende, verſtek van productie verzoekt. — De *Inventaris* of Lijst van proces-ſtukken heeft overal niet dezelfde form (2); en zekerlijk moet men erkennen, dat ze nergens netter gemaakt worden, dan bij 't Hof. — Na den Inventaris zelven, en de Procuratie, op den Procureur verleden, te hebben overgelegd, brengt men onder eene volgende letter de Dingtalen, die van de eerſte en tweede inſtantie, elk afzonderlijk, met eene korte opgave van den loop der Procedures. — Hier op volgen de ſtukken tot bewijs der daadzaken, in die zelfde rangſchikking, waar in zij bij het Mandament, of de Concluſie van Antwoord, zijn ter neder geſteld, met aanwijzing bij ieder ſtuk, tot bewijs van welk artikel het betrekkelijk is (3). — In pleitzaaken brengt men ook nog op 't ſlot van den Inventaris eene Schriftuur, genaamd *Caſus-Poſitie*, behelzende een verhaal van de geheele zaak, en van de gehoudene dingtalen, en eindelijk een voorſtel

(1) MERULA, *Man. van Proced. Lib.* 4. *Tit.* 42. *Cap.* 4. *in not.*

(2) Hier op mogt door de Practizijns wel een weinig meerder aandacht gegeven worden. De *Amſterdamſche Notitien van Stukken*, inzonderheid, kunnen 'er nu en dan vrij ſlordig uitzien. — Ondertusſchen een Inventaris, in eene nette orde, en met een juist oordeel gemaakt, is als een *Recueil* voor den Regter, tot goed verſtand der zaake.

(3) *Judic. Pract.* 3 *B.* 2 *Hoofdſt.* §. 7—9.

ſtel van het vraagpunt, uit het geding voortvloeiende (1).

§ IV.

Hooren van Getuigen bij de Geregten.

Indien op den Inventaris verklaaringen zijn overgelegd, zoo volgt, in zaaken voor eenig Gerecht hangende, *het hooren der Getuigen.* — Dewijl naar regten op geen getuigenis mag worden acht geſlagen, of het moet beëedigd zijn, en aan de tegenpartije gelegenheid gegeven worden, om de getuigen op tegen-vragen (*Contra-Interrogatorien*) te hooren; het geen men in de Practijk noemt *een getuigenis in forma probanti beleggen* (2): moeten de Getuigen perſoonlijk voor den Regter verſchijnen, aldaar hun verklaarde met eede bevestigen, en tevens antwoorden op de tegen-vragen, die hun door den Regter, in naam van de tegenpartij, zouden mogen worden voorgeſteld. — Ten aanzien van het inrigten deezer tegen-vragen moet wel bijzonderlijk worden in 't oog gehouden, dat men zig bepaale tot die zaaken, waar van de verklaring ſpreekt, zonder den Getuigen te mogen hooren over zaaken, tot de verklaaring geene betrekking hebbende; als mede, dat men zorgvuldig vermijde alle nuttelooze, en vooral alle ſtrikvraagen, die de Regter, wanneer ze hem in 't oog loopen, verpligt is agterwege te laten (3). — Dit alles wordt, benevens de verdere ſtukken, waar van men nog mogt goedvinden gebruik te maken, bij eenen naderen, of *Ampliatie-Inventaris*, in het Pro-

(1) *Judic. Pract. ibid.* §. 5.
(2) VOET, *ad tit. ff. de testib. n.* 15.
(3) *Judic. Pract.* 3 *B.* 4 *Hoofdſt.* §. 12.

Proces gebragt. — De productie geheel afgeloopen zijnde, ſluit men het Proces, het welk genoemd wordt *renuncieeren van verdere productie*, en verzoekt dag van pleidooije (1).

In pleitzaaken worden bij het Hof nooit Getuigen gehoord; dit geſchiedt alleen in beſchrevene zaaken, waar van ſtraks de form kortelijk zal worden opgegeven.

§ V.

Vereischten der Pleidooijen.

Het Proces geſloten zijnde, wordt de zaak bepleit. — Door *pleiten* verſtaat men: „ de gronden en redenen van het geen ten procesſe beweerd wordt, bij „ monde aan den Regter voor te dragen, en de „ daar op gemaakte tegenwerpingen van de partije „ op te losſen." — Even gelijk in de Dingtalen, houdt men in de Pleidooijen ook vier termijnen, namelijk *Eisch*, *Antwoord*, *Replicq* en *Duplicq*. — Het doen van goede Pleidooijen is een werk van beoeffening, het welk door den tijd meer en meer beſchaafd wordt. — Ondertusſchen zijn daar toe de volgende regels voornamelijk in acht te nemen (2): —

1°.) De

(1) *Ordonn. op 't Proced. in de Steden en ten platten Lande, Art.* 14—28. *en aldaar* S. VAN LEEUWEN, *in not.*

(2) Zeer veel aanprijzing verdient op dit ſtuk het werkjen van GUI, *de l'Eloquence du Barreau.* (*Paris* 1767. *in* 8*vo.*) — Tot het maken van goede pleidooijen is zekerlijk het lezen der Redevoeringen van DEMOSTHENES en CICERO dienſtig. Doch dewijl tusſchen de inrigting van die Redevoeringen, en van onze Pleidooijen, een merkelijk verſchil plaats heeft, verzuime men ook niet het lezen der werken van D'AGUES-

1°.) De Pleiter moet de zaak van alle kanten bezien, en wel doorgrond hebben. Het leezen en herleezen van de ſtukken; het brengen van de zaak tot het waare punt van regten; de grondbeginzelen van het regt op dat punt wel toe te paſſen; voorts naar te gaan, wat de voornaamſte Regtsgeleerden daar over geſchreven, of andere Regters, in gelijkzoortige zaaken, beſlist hebben; zie daar de goede toerusting van den waaren Pleiter (1). — 2°.) Dit alles wordt vervat in eene Pleit-Memorie, welke men in 't begin best doet geheel uitgewerkt te ſchrijven, zig van langzamerhand gewennende, om dezelve in te korten, tot dat men eindelijk leert op eene korte ſchets te pleiten. — De ſtijl behoort klaar, aangenaam, en deftig te wezen (2), en nooit te worden uit het oog verloren, dat, den Regter van zijn gelijk te *overtuigen*, het doeleinde van alle Pleidooijen moet zijn (3). — 3°.) De beste orde en verdeeling is altijd die, welke het meest geſchikt is, om de zaak op eene duidelijke en bevallige manier den Regter aan het verſtand te brengen. — Zeer dikwils levert de orde van het geding de beste verdeeling op (4). — 4°.) Aan eenen Pleiter ſtaat, als een hoofdgebrek, te

GUESSEAU, (*Paris* 1759. *in* 8 *vol. in* 4*to.*) en van COCHIN, (*Paris* 1771. *in* 6 *vol. in* 4*to.*) en vooral, het geen wij bij ondervinding tot vorming van den ſtijl aanprijzen, het lezen van in druk uitgegevene *Memoriën* en *Deductiën*.

(1) *Judic. Pract.* 3 *B.* 2 *Hoofdſt.* §. 13.

(2) *Judic. Pract. ibid.* §. 14.

(3) *Judic. Pract. ibid.* §. 18.

(4) *Judic. Pract. ibid.* §. 15.

te vermijden de *langwijligheid*. Zij dooft de aandacht uit, men verveelt den Regter, en men mist eindelijk het doelwit van zijn pleiten. — Men wagte zig egter, om niet in een tegenovergeſteld gebrek te vallen, en door niet alles te zeggen, wat noodig is, *oppervlakkig* te worden. — Tuſschen beide deeze klippen midden door te zeilen, is de veiligſte weg (1). — 5°.) De uitvoering der Pleidooijen moet gedaan worden met eene natuurlijke en onopgeſmukte welſprekendheid; vooral met de gepaste *zedigheid*, zoo jegens den Regter, als de partije. Het gebruiken van beledigende uitdrukkingen onteert de pleitzaal. — Evenwel deeze zoo noodzakelijke *zedigheid* ſluit wederom de *vrijmoedigheid* niet uit, en belet den Pleiter niet, om, waar de nood het vordert, de zaaken bij haaren waaren naam te noemen (2).

§ VI.

In het behandelen van pleitzaaken, of beſchreven zaaken, is bij de Geregten bijna geen onderſcheid. — Doch bij 't Hof hebben de beſchreven zaaken eene geheel bijzondere form, waar van het alhier genoeg zal zijn, het volgende kortelijk aan te ſtippen (3). — Men begint met door eene notul ter Rolle te bepalen, dat de zaak zal beſchreven worden. Dit noemt men *Appointement dispoſitief, om acte te maken, te dienen, en productie te doen, is 't nood.* — Men brengt den Inventaris met alle de ſtukken in behoorlijke orde, en dient daar van ter Furneer-Rolle van den Hove. — Men wagt daar op vier weken, en nood-

Beſchreven zaaken.

(1) *Judic. Pract. ibid.* §. 16.
(2) *Judic. Pract. ibid.* §. 17.
(3) *Judic. Pract.* 3 *B.* 3 *&* 4 *Hoofdſt.*

noodzaakt dan de partije, eerst bij *Inſinuatie*, en vervolgens bij een *Appointement van Bevel*, om van gelijken te doen (1). — De ſtukken van wederzijden gefurneerd zijnde, wisſelt men van Inventaris en Stukken, en levert onder den Hove zijne ſecreete Schriftuur van *Advertisſement van Rechten*, die eigentlijk niets anders is, dan eene ſchriftelijke pleidooij, in eenen doorgaanden ſtijl, en eene aaneengeſchakelde redenering, met gepaste overgangen van het ééne punt tot het ander, articuls-gewijze, beſchreven. — De zelfde regels, die de Pleiter heeft in acht te nemen, komen ook hier te ſtade.

Verbaal van Informatiën.

Dus verre, als geene getuigenisſen behoeven belegd te worden; doch heeft het tegendeel plaats, en vindt de partije niet goed zig te verklaren, dat hij de getuigen houdt voor belegd, moeten de getuigen voor Commisſarisſen in perſoon verſchijnen, en aldaar gehoord worden; van al het welk een *Verbaal van Informatiën* gehouden wordt. — Men begint met ter Furneer-Rolle te verzoeken tijd van productie (2). — Men preſenteert twee Requesten, het één om *Mandament van Tuigen*, uit kragte van het welk de getuigen ten Hove gedagvaard worden; en het ander om *Commisſie op Commisſarisſen*, tot het doen van de verhooren (3). — Men doet vervolgens den Procureur van de partije, bij Inſinuatie, inthimeeren den dag, tot het verhoor beſtemd; tevens daar bij copiën der verklaringen overgevende (4). — Ten

(1) *Judic. Pract. ibid.* 3 *Hoofdſt.* §. 4.
(2) *Jud. Pract. ibid.* 4 *Hoofdſt.* §. 9.
(3) *Judic. Pract. ibid.* §. 10.
(4) *Judic. Pract. ibid.* §. 11.

Ten beſtemden dage worden de getuigen voor Commisſarisſen gehoord, zoo op hunne verklaringen, als op de tegenvragen, door de partije, des goedvindende, overgegeven. — Dit verhoor wordt voor de partijën geheim gehouden, tot dat zij zig verklaard hebben van verdere productie af te zien, en opening van informatiën verzoeken (1). — Eindelijk wordt de zaak bij de gewoone notulen ter Furneer-Rolle volſchreven (2).

NEGENDE AFDEELING.

Van Vonniſſen, en derzelver Executie.

§ I.

Rapporteur tot het vonnis.

De zaak, door wederzijdſche partijën in ſtaat van wijzen gebragt zijnde, moet door den Regter bij vonnis worden beſlist. — Bij het Hof worden de wederzijdſche ſtukken, door den Preſident, geſteld in handen van één der Raaden, om dezelven vooraf naar te gaan, en van zijne bevinding berigt te doen. Men noemt denzelven *Rapporteur*. Deze moet geen nabeſtaande zijn van de Practizijns, die in de zaak dienen (3). — Zijn pligt is de ſtiptſte geheimhouding, het doorleezen van de ſtukken en advertisſementen, en het maken van korte aanteekeningen uit dezelven, den naam dragende van een *Recueil* (4). — Den

(1) *Judic. Pract. ibid.* §. 14.

(2) *Judic. Pract. ibid.* §. 15.

(3) *Reſol. Holl.* 23 *Maart* 1669. *G. P. B.* 3 *D. pag.* 663.

(4) *Inſtr. Hof, Art.* 149 & 150.

Den Rapporteur rapport gedaan hebbende, worden de ſtukken zelve in den Raad gelezen, vervolgens over de zaak geſtemd, en naar meerderheid van ſtemmen de Sententie uitgebragt, onder welke de namen van alle de Raaden, die 'er over gezeten hebben, geſteld moeten worden (1).

Bij de Geregten is het ſtellen van een Rapporteur niet gebruikelijk; de ſtukken gaan bij elk der Schepenen rond, voor twee, drie, of meer dagen, om inmiddels door hun gelezen te worden; rond gegaan zijnde, brengt elk zijne ſtem uit, en de meerderheid maakt het Vonnis op, het welk door alle de Leden moet worden onderteekend.

§ II.

Pointen van officie openen.

Het gebeurt zomtijds, dat de Regter bij het onderzoek der zaak bevindt, dat een of ander punt, waar op het in de beſliſſing aankomt, of in 't geheel niet, of niet genoegzaam bewezen is. In dit geval gelast de Regter aan die geene der partije, wien zulks naar den aard der zaake betreft, zoodanig bewijs binnen zekeren tijd over te leggen. — Men noemt dit *pointen van officie openen* (2).

§ III.

Vereischten der Vonniſſen.

Omtrent de beſliſſende Vonniſſen (*definitive ſententiën*) ſtaat nog aan te merken: — *a*) Dat zij eene geheele of gedeeltelijke toewijzing of ontzegging van het geëischte moeten behelzen, zonder dat daar bij gebruikt mag worden de uitdrukking van de concluſie te ontzeggen, zoo als die gedaan en genomen

(1) *Inſtr. Hof, Art.* 34. *Deciſ. en Reſol. van 't Hof, No.* 121.

(2) *Judic. Pract.* 3 *B.* 5 *Hoofdſt.* §. 4.

men is (1). — *b*) Dat daar bij regt moet worden gedaan *in naam van het Bataafſche Volk* (2); welke clauſule gekomen is in plaats van de voormalige: *uit den naam en van wegen de Hooge Overheid en Graaflijkheid van Holland, Zeeland en Vriesland* (3). — *c*) Dat daar bij ook bepaaling worde gemaakt nopens de kosten, het zij door de eene partije daar in te *condemneeren*, het zij door dezelven te *compenſeeren*, dat is, dat elk zijne eigene kosten dragen moet. — Dit laatſte heeft plaats, *of* om dat partijën zeer na aan elkander vermaagſchapt zijn, *of* om dat de geappelleerde een Vonnis in zijn voordeel had, *of* om dat de zaak aan den Regter zoodanig twijffelachtig is toegeſchenen, dat, zijns inziens, de eisſcher niet roekeloos gehandeld heeft, met zijne actie aan te leggen, noch de verweerder, met zig daar tegen te verzetten; met welke beoordeeling des Regters geweten is belast (4). — *d*) Dat een genoegzaam getal leden over het Vonnis gezeten heeft. — Bij de Geregten worden de Vonnisſen uitgebragt door alle de Schepenen, in zoo verre ziekte, of noodzakelijk belet, hen daar in niet verhinderen. — Bij 't Hof wordt, tot beſlsſiing eener civiele zaak, vereischt een getal van *vijf* Raaden, en in crimineele zaaken behoort het Hof zoo voltallig mogelijk te zijn (5).

§ IV.

(1) *Ordonn. op 't Proced. in de Steden en ten platten Lande, Art.* 19. *Ampl. Inſtr. van 't Hof, Art.* 26.

(2) *Staatsreg. van* 1805. *Art.* 73.

(3) *Judic. Pract.* 3 *B.* 5 *Hoofdſt.* §. 6.

(4) *Inſtr. H. R. Art.* 49. VOET, *ad tit. ff. de re judic. n.* 22.

(5) *Jud. Pract.* 3 *B.* 5 *Hoofdſt.* §. 7.

§ IV.

Pronuntiatie der Vonnissen. Om een Vonnis, door den Regter uitgebragt, van kragt te doen zijn, is 't noodig, dat het zelve in 't openbaar worde *gepronuntieerd*, of uitgesproken. — Zulks wordt gedaan op de Rolle, door den Griffier of Secretaris. — Bij de Gerechten is het niet gebruikelijk, aan partijën eenige onkosten, ten behoeven der Leden, te berekenen, uitgenomen ten platten Lande de advis-gelden van onzijdige Rechtsgeleerden, welken Schepenen over het uit te brengen Vonnis geraadpleegd hebben. — Doch bij 't Hof worden aan partijën *Rapport-gelden* berekend, die bij parate executie worden ingevorderd, en voor welker betaaling geene copije van het gepronuntieerde Vonnis wordt uitgegeven (1). — De Regter, eenmaal zijn Vonnis hebbende uitgesproken, mag daar in niets veranderen, maar wel zijne meening, bij wege van *interpretatie*, verklaren (2).

§ V.

Executie en Executorie. Zoo dra een Vonnis gegaan in kragte van gewijsde, het zij 'er geen Appel van valt, het zij binnen de tien dagen geen Appel is aangeteekend, het zij de tijd tot het vervolgen van 't Appel verloopen is, mogen ter *executie* gelegd worden, ten waare door verjaaring van het Vonnis, of door den dood of staats-verandering van den gecondemneerden, het Vonnis vooraf executabel moet verklaard worden (3). — Bij de Gerechten heeft men niets anders noodig, dan

(1) *Resol. van 't Hof, van* 11 *Febr.* 1772. *G. P. B.* 9 *D. fol.* 638.

(2) *Judic. Pract.* 3 *B.* 5 *Hoofdst.* §. 7.

(3) Zie boven *bladz.* 319.

dan het Vonnis in handen van den Geregtsbode te ſtellen; doch bij het Hof moet men op de Sententie alvorens ter Griffie een *Executorie* doen opmaken, dat is, eene auctoriſatie op den Deurwaarder, om de Sententie naar haare forme en inhoud ter executie te leggen (1).

§ VI.

Sommatie, en Renovatie.

Het eerſte begin van alle Executie is de *Sommatie*, beſtaande in een geſchrift, door den Deurwaarder of Bode aan den Geëxecuteerden over te geven, waar bij dezelve wordt aangemaand, om binnen *vier-en-twintig* uuren aan het Vonnis te voldoen, en te betaalen de kosten, op ſtraffe van verdere executie. — Bij het Hof wordt in de Sommatie uitgedrukt, overeenkomſtig de letter van de Sententie, wat men van den Geëxecuteerden hebben wil, met overgifte van Copie van de Sententie, en van het Executorie (2). — Dit is allezints billijk en behoorlijk; zoo handelt men ook bij veele Gerechten; ſchoon op zommige plaatſen, b. v. te *Amſterdam* en in *Noordholland*, zulks niet wordt in acht genomen.

De vier-en-twintig uuren overſtreken zijnde, indien 'er aan het Vonnis niet voldaan is, wordt de Sommatie op gelijke wijze herhaald, het welk men noemt *Renovatie* (3).

§ VII.

Onderſcheidene zoorten van Executie

Deeze twee acten van executie zonder voldoening afgeloopen zijnde, wordt de executie verder voortgezet, doch op eene zeer verſchillende manier, naar ma-

(1) *Judic. Pract.* 3 *B.* 6 *Hoofdſt.* §. 2.
(2) *Judic. Pract. ibid.* §. 6.
(3) *Judic. Pract. ibid.* §. 10.

mate, *of* het Vonnis is gewezen in eene *reëele actie*, waar bij eenig vast goed is toegekend; *of* in eene *perſoneele actie*, tot het doen van de betaaling eener geldſomme; *of* de condemnatie ligt tot het verrigten van een *fait*, of is geſlagen tegen iemand *in zijne qualiteit* (1).

§ VIII.

In reëele actien.

I. In *reëele actiën*, in welken iemand gecondemneerd is, om van eenig vast goed (want op roerend goed is dit niet toepaſſelijk, maar wordt daaromtrent bij gijzeling geprocedeerd,) zijne handen te trekken en te houden, wordt de executie gedaan in dier voegen, dat de Deurwaarder of Bode, met behoorlijke adſiſtentie, den Gecondemneerden dadelijk uit het bezit ſtelle, en den Executant daar in brenge (2).

§ IX.

In perſoneele actien.

II. In *perſoneele actiën*, waar bij iemand tot betaaling eener geldſomme verwezen is, wordt bij de Renovatie tevens, door den Deurwaarder of Bode, verzogt *aanwijzing van goederen*. — Immers het ſtaat aan den Geëxecuteerden vrij, om, geene gereede penningen hebbende, zig te verklaaren, aan welke goederen hij begeert, dat de executie zal worden te werk gelegd (3). — Bij gebreke van dusdanige aanwijzing, is de Deurwaarder of Bode gehouden

Executie op roerend goed.

(1) *Judic. Pract. ibid.* §. 3.

(2) *Ordonn. op 't Proced. in de Steden en ten platten Lande, Art.* 29 & 30. *Reglem. voor de Deurwaarders van den Hove van* 28 *Maart* 1680. *Art.* 12. *Ordonn. op de Man. van Proced. te Haarlem van* 11 *Sept.* 1751. *Cap.* 14. *Art.* 14—16.

(3) *Ordonn. op 't Proced. in de Steden &c. Art.* 24.

den, in de eerſte plaats te procedeeren op de roerende of haaſſelijke goederen, neemende daar van zoo veel als hij benoodigd heeft, om zijne executie aan te doen (1). — Deeze aangewezene of andere goederen neemt de Deurwaarder of Bode in *arrest* of bewaarderhand, ten overſtaan van twee Schepenen; hij maakt van dezelven eenen Inventaris; en bewaart die geduurende zes dagen (2). — In dien tusſchen-tijd doet hij een zondags- en marktdags-gebod, tot de openbaare verkoopinge dier goederen (3); en wanneer in die zes dagen de Geëxecuteerde geene voldoening bezorgd heeft, gaat hij dadelijk voort met de verkooping. — Den daar toe bepaalden dag mag hij zelfs niet uitſtellen, zonder ſchriftelijk verzoek en toeſtemming van den Geëxecuteerden, waar aan men den naam geeft van *Acte van non interruptie* (4). — De verkooping moet geſchieden in de Steden, op eenen marktdag, en in de Dorpen, op eenen regtdag; bij verhooging aan de meest daar voor biedende, en om gereed geld. — Na het afloopen der verkooping, en het ontfangen der penningen, trekt de Deurwaarder van derzelver beloop af de kosten van de executie; betaalt voorts den inhoud van het vonnis aan den Impetrant; en doet

(1) *d. Ordonn. Art.* 24. *Reglement voor de Deurwaarders van* 1680. *Art.* 14—16.

(2) *Ordonn. op 't Proced. &c. Art.* 24. *Reglem. voor de Deurw. Art.* 14—16.

(3) *Ordonn. op 't Proced. &c. Art.* 24. *Reglem. voor de Deurw. Art.* 16 & 17.

(4) *Judic. Pract.* 3 *B.* 6 *Hoofdſt.* §. 16 & 17.

doet van het overſchot, zoo 'er eenig is, aan den Geëxecuteerden rekening en verantwoording (1).

X.

Oppoſitie van Executie.

Indien de Geëxecuteerde, of ook derde perſoonen, vermeenen grond te hebben, om zig tegen de Executie te verzetten, moet bij het Hof de Geëxecuteerde zulks doen door het verzoeken van een *Mandament Poenaal* (2). — Derden, die een regt van eigendom of ander reëel regt op het geëxecuteerde goed vermeenen te hebben, komen bij het Hof in *Oppoſitie*, zig daar toe aanmeldende aan den Deurwaarder, die hen als Oppoſanten ontfangt, en dag van regten beteekent (3). — Bij de Gerechten geſchiedt het verzet tegen executie altijd bij wege van *Oppoſitie;* evenwel, zoo de Geëxecuteerde zig oppoſeert, niet anders, dan na daar toe vooraf een Regterlijk Appointement verkregen te hebben. Te *Amſterdam* noemt men dit een *Appointement van audiatur, in cas van Oppoſitie van Executie.*

De form van procedeeren in Oppoſitie is eenvouwdig, en ſtaat gelijk met die in ſummiere zaaken, hier boven beſchreven (4). — De Oppoſant doet ter Rolle eisch, om verklaard te worden goed Oppoſant, tot kost- en ſchadelooze afdoening van de executie; en tot vergoeding van kosten, ſchaden en interesſen. — De Geoppoſeerde concludeert bij antwoord, tot afdoening van de Oppoſitie; tot ontzegging van des Oppoſants eisch; en dat hem zal worden vrijgelaten,

(1) *Ordonn. & Reglem. d. d. Art.*
(2) *Reglem. voor de Deurw. Art.* 18.
(3) *Reglem. d. Art.* 18.
(4) Zie de *III. Afdeel. van dit Boek.*

ten, met de executie voort te gaan. — De zaak voldongen zijnde, wordt ter Rolle bepleit. — 'Er gaat ſlecht *één* defaut, en voor 't profijt van dien, afdoening der Oppoſitie (1).

§ XI.

Wanneer de Gecondemneerde geene roerende goederen bezit, die tot de executie voldoende zijn, procedeert de Deurwaarder of Bode op deszelfs onroerende goederen (2). — Na met alle naarſtigheid onderzogt te hebben, of de Gecondemneerde ook roerende goederen bezit, doet hij arrest op de onroerende, zonder egter groote goederen om kleine ſchulden te mogen executeeren, ten waare zij niet ſplitsbaar zijn (3): en neemt daar toe eerst de eigen goederen van den Gecondemneerden; daar na de chijns- en erfpagt-goederen; de uitſtaande pretenſiën; de vrugten van de leengoederen; en eindelijk de leengoederen zelven (4). — Bij de Gerechten wordt, na het doen van het Arrest, de verkoop dier goederen afgekondigd en bekend gemaakt, bij vier zondags- en marktdags-geboden in de Steden, en vier zondags- en regtdags-geboden ten platten Lande; als mede bij billietten, die mede in de naastgelegene ſtad worden aangeplakt. Terwijl na gedaane verkoop, en betaling der kooppenningen, aan den kooper door het Gerecht *Brieven van Decreet*, of Acte van Trans-

Executie op onroerend goed.

Bij de Gerechten.

(1) *Judic. Pract. 3 B. 6 Hoofdſt. §. 21.*

(2) *Ordonn. op 't Proced. &c. Art. 25. Reglem. voor de Deurw. Art. 21.*

(3) *Reglem. Art. 22.*

(4) *Ordonn. op 't Proced. &c. Art. 25. Reglem. voor de Deurw. Art. 24.*

Transport, geleverd worden (1). — Tot het verkoopen van pretenſiën, of inſchulden, wordt ſlechts één zondags- en marktdags- of regtdags-gebod vereischt (2).

§ XII.

Bij 't Hof. Bij het Hof hebben de executiën van onroerende goederen zeer veel omſlag en plegtigheid. — Het Arrest ten overſtaan van Schepenen gedaan zijnde, wordt het zelve, zoo aan den Geëxecuteerden, als aan het Gerecht, geinſinueerd. — De Deurwaarder doet vervolgens vier zondags- en vier marktdags-proclamatiën. — Den dag van de verkooping gekomen zijnde, ontſteekt hij eene wasſche kaarſe, veilt het goed op naar zekere koops-voorwaarden, die openlijk worden voorgelezen, en geeft den laatſten verhooger den palmſlag, ten uitgaan van de brandende wasſche kaarſe (3). — Deeze verkoop is egter niet meer, dan proviſioneel; de eindelijke verkooping geſchiedt in de Rolle van het Hof. Tot dat einde dagvaart de Deurwaarder allen de geenen, welke bij die verkooping eenigermaten kunnen geoordeeld worden belang te hebben, *om het Decreet te zien interponeeren*, dat is, om den gedaanen verkoop door het Hof te zien bekragtigen, en aan allen, die zig daar tegen zouden kunnen of willen verzetten, een eeuwig zwijgen opteleggen (4). — Van dit alles maakt de Deurwaarder een *Relaas*, en hecht het

(1) *Ordonn. op 't Proced. &c. Art.* 25.

(2) *Ordonn. Art.* 26.

(3) *Reglem. voor de Deurw. Art.* 24—33. *Judic. Pract.* 3 *B.* 6 *Hoofdſt.* §. 23—29.

(4) *Judic. Pract. ibid.* §. 30—35.

het zelve aan de Sententie en Executorie (1). — Op den beteekenden regtdag wordt van wegen den Impetrant van Executie ter Rolle van den Hove eisch gedaan tot interpoſitie van het Decreet. — Elk, die zig daar tegen wil verzetten, moet dan opkomen, redenen van zijne Oppoſitie geven, en tegen den voorsz. eisch antwoorden, en daar op voldingen, waar na de wederzijdſche ſtukken, onder Inventaris, aan den Hove worden overgegeven. — Die oppoſitiën zijn ondertusſchen zeldzaam, maar meestal wordt door de Gedaagden in de interpoſitie van den Decreete toegeſtemd, behoudens hun regt van præferentie (2). — Het Decreet door het Hof geïnterponeerd zijnde, wordt daar van ter Griffie opgemaakt eene *Acte van Verkondiging*, dat is, eene uitnoodiging van elk en een iegelijk, om den geboden koopprijs op zekeren dag ten Hove te komen verhoogen. — Die acte wordt door den Deurwaarder afgekondigd, en van de aanſtaande finaale verkooping billietten aangeplakt (3). — Den voorsz. dag gekomen zijnde, wordt het goed opentlijk in de Rolle van den Hove, door den Subſtituut-Griffier of Secretaris, de Rolle waarnemende, op nieuw opgeveild, en aan den hoogstmeinenden toegewezen. — Deeze draagt den naam van *verkooping bij het aftrekken des zégels van den waſsche, en de Brieven van Decreet*, om dat daar bij plaats heeft deeze plegtigheid, dat de oudſte Commisſaris de Brieven van Decreet, benevens 's Hofs Cachet op dezelven, ge-

(1) *Judic. Pract. ibid.* §. 36.
(2) *Judic. Pract. ibid.* §. 37.
(3) *Judic. Pract. ibid.* §. 38 & 39.

geduurende dat 'er op het goed geboden wordt, in de hand houdt, en wanneer door niemand meer geboden wordt, dat Cachet 'er afneemt, tot een blijk van toewijzing van het goed aan den kooper (1).

§ XIII.

Houden van Præferentie. De penningen, van onroerend goed bij verkoop in executie komende, moeten ter Secretarie van het Gerecht, of onder den Griffier van den Hove, in consignatie gebragt worden; en wordt vervolgens bij een Verbaal geregeld de orde van præferentie, die nopens de verdeeling van die penningen gehouden zal worden. — Zoo men het deswegens niet eens kan worden, wordt geschreven bij *Eisch van Præferentie*, en het verschil door den Regter beslist. — De præferentie geregeld zijnde, kan ieder zijne toegewezene penningen ligten, onder borgtocht voor de te rug gave, zoo iemand in tijden en wijlen bevonden mogt worden, daar toe beter gerechtigd te zijn (2).

§ XIV.

Apprehensie. Wanneer de Gecondemneerde in 't geheel geene, of geene genoegzaame goederen bezit, waar aan de inhoud van het Vonnis bij executie verhaald kan worden, zoo vermag de Executant op zijn persoon procedeeren, en hem in gevangenis doen stellen. — Bij het Hof doet de Deurwaarder zulks, uit kragt van het Executorie, zonder daar toe eene bijzondere qualificatie noodig te hebben. Hij brengt den Geëxeuteerden naar de Voorpoort van den Hove, alwaar de Cipier verpligt is, denzelven aan te nemen, en te logeeren op de gijzelkamer (3). — Bij de Gerechten

(1) *Judic. Pract. ibid.* §. 40.
(2) *Judic. Pract. ibid.* §. 41 & 42.
(3) *Judic. Pract. ibid.* §. 43.

ten kunnen, naar de algemeene Landwet (1), de Gecondemneerden, geene goederen bezittende, door den Bode geapprehendeerd worden; doch bij zommige Gerechten moet daar toe een Regterlijk Appointement verzogt en verleend worden (2).

§ XV.

III. In zaaken, waar bij iemand *tot naarkoming van een fait* verwezen is; b. v. om rekening en verantwoording te doen: waar mede gelijk gefteld worden Vonnisſen, tot lasten van eenige Collegiën, Voogden, Curateuren, Rentmeesters, Gemagtigden, of anderen in hunne qualiteit gewezen (3), wordt de executie gedaan bij *Gijzeling*. *Executie in zaaken van faiten.*

Bij de Gerechten in de Steden en ten platten Lande, wordt den Gecondemneerden, na vooraſgaande Sommatie en Renovatie, gijzeling beteekend, of in eene daar toe geſchikte gijzelkamer, of in eene herberg. — Aldaar niet verſchijnende, wordt hij geapprehendeerd, en in hegtenis gebragt, tot dat hij aan het Vonnis voldaan heeft. — Doch in de gijzeling dagelijks verſchijnende, en zulks veertien dagen volhoudende, zonder te voldoen, wordt hij in de gijzeling gehouden, om aldaar in voegen voorgemeld te blijven (4). — Eene maand in hegtenis geweest zijnde, en nog niet voldoende, mag de Executant verzoeken, dat het fait gewaardeerd, en tot *Gijzeling bij de Gerechten.*

(1) *Ordonn. op 't Proced. &c. Art.* 28.

(2) Bij voorbeeld te *Amſterdam*, alwaar op het verzoek om apprehenſie de geëxecuteerde vooraf gedagvaard en gehoord wordt.

(3) VAN ALPHEN, *Papeg.* I *D.* 31 *Hoofdſt. pag.* 487. *Reglem. voor de Deurw. Art.* 36.

(4) *Ordonn. op 't Proced. &c. Art.* 31.

tot eene geldſomme gebragt worde; tot voldoening van welke de Gecondemneerde in gijzeling blijven moet (1). — De Gegijzelde is verpligt, om zijn aanbod, nopens de wijze van voldoening aan het vonnis, in gijzeling over te leveren; en neemt de Executant daar mede geen genoegen, moet de Gegijzelde in *Oppoſitie van Executie* komen, en in die inſtantie de genoegzaamheid of ongenoegzaamheid van zijn aanbod doen onderzoeken en beſlisſen (2).

§ XVI.

Bij het Hof. Bij het Hof van Juſtitie heeft in gijzeling eene zeer geregelde form van procedeeren plaats, welke in 't kort hier op nederkomt. — De gijzeling wordt door den Deurwaarder beteekend op veertien dagen na de Renovatie, om in gijzeling te verſchijnen op zondag den . . . . ., des avonds voor zonnen ondergang, in de Caſſeleneije in den Hage, en aldaar gijzeling te houden, ter tijd en wijlen hij zal hebben voldaan en naargekomen 't gunt, waarom hij gegijzeld is (3). — Eer de dag der gijzeling komt, moet de Impetrant de kosten affpreken, en daar voor borg ſtellen. — Den dag gekomen zijnde, wordt de Gegij-

(1) *Ordonn. op 't Proced. &c. Art.* 32.

(2) Bij de *Ordonn. op de Manier van Proced. te Haarlem van* 1751. *Cap.* 14. *Art.* 17—31. is, meer of min in navolging van de Hof-Practijk, eene geregelde form van procedeeren in het ſtuk van gijzeling bepaald, welke het te wenſchen waare, dat meer algemeen was aangenomen: vermits het middel van *Oppoſitie*, om meer dan ééne reden, in dezen waarlijk ongepast is.

(3) *Judic. Pract.* 3 *B.* 7 *Hoofdſt.* §. 2.

gijzelde des avonds met zonnen ondergang, en ook daags daar aan, des morgens voor het aangaan van de Rolle, in gijzeling gezogt (1). — Den Gegijzelden in gijzeling niet verſchijnende, wordt bij 't Hof verleend defaut, en voor 't profijt van dien apprehenſie (2). — Indien hij wel verſchijnt, maar niet voldoet, wordt na verloop van veertien dagen apprehenſie verleend, en kan na verloop van eene maand het fait gewaardeerd worden (3). — Om de wijze van voldoening te regelen, verzoekt de Gegijzelde voor Commisſarisſen te mogen compareeren, op de deugdelijkheid of ondeugdelijkheid van de gijzeling. — Dit toegeſtaan zijnde, wordt ten Verbaale voor Commisſarisſen door den Impetrant gedaan Eisch in gijzeling; de Gegijzelde levert daar tegen ſchriftelijk over zijne Preſentatie, houdende eene verklaring, hoedanig hij meent, dat aan de Sententie voldaan moet worden: na het indienen van welk dingtaal hij bij proviſie wordt ontſlagen. — De zaak wordt vervolgens voldongen, van Inventaris en Stukken gewisſeld, en van wederzijden eene Memorie of Deductie overgeleverd, om de zaak in gijzeling op rapport van Commisſarisſen, bij Sententie van den Raad, te doen beſlisſen (4). — Deeze Sententie, zoo des Gegijzeldens Preſentatie voldoende bevonden wordt, houdt in eene verklaring, dat de Gegijzelde daar mede kan volſtaan, en afdoening van de verdere gijzeling. — Doch de Preſentatie on-

(1) *Judic. Pract. ibid.* §. 3.
(2) *Ampl. Inſtr. van* 1579. *Art.* 44.
(3) *Ampl. Inſtr. Art.* 15 *&* 16.
(4) *Judic. Pract.* 3 *B.* 7 *Hoofdſt.* §. 5.

onvoldoende zijnde, wordt bij die Sententie de Gegijzelde verklaard met zijne Preſentatie niet te kunnen volſtaan, en gecondemneerd gijzeling te houden, tot dat hij voldaan zal hebben. — Deeze noemt men eene *gedecreteerde Gijzeling*. — In deeze zoort van Gijzeling valt geen proviſioneel ontſlag, maar moet de Gegijzelde blijven zitten, tot dat hij voldaan heeft. — Zoo over de wijze van die voldoening nog geſchil is overgebleven, levert de Gegijzelde eene *Acte van Voldoening* over; de Impetrant, met dezelve geen genoegen nemende, is gehouden, zijne redenen daar voor ſchriftelijk optegeven; doorgaans levert de Gegijzelde eene nadere Acte van voldoening; en oordeelt de Impetrant dezelve nog onvoldoende, wijst het Hof eene Sententie in gedecreteerde gijzeling, die de wijze van voldoening juist en ſtipt bepaalt, zonder dat eenig verder verhoor in gijzeling plaats heeft (1).

§ XVII.

Liquidatie der Sententien. Om na de uitſpraak van het Vonnis dadelijk tot executie te kunnen overgaan, is het noodig, dat de ſomme daar bij bepaald en uitgedrukt is; doch in geval het Vonnis eene condemnatie behelst tot eene onzekere ſomme, moet alvoorens eene *Liquidatie der Sententie* (2) plaats hebben, dat is, die ſomme moet vooraf tot eene bepaalde ſomme gebragt worden. — De gevallen, waar in zulks te pas komt, zijn voornamelijk deeze drie:

Tauxatie van kosten. I. *Condemnatiën van kosten.* — Men mag dezelven niet zoo maar naar eigen zinlijkheid bepaalen,

(1) *Judic. Pract. ibid.* §. 6.

(2) *Inſtr. H. R. Art.* 260. *ſeqq.*

len (1), en daar voor executeeren; maar derzelver beloop moet alvoorens door eene Regterlijke tauxatie bepaald worden. — Men dient tot dat einde van *Declaratie van kosten;* de Gecondemneerde mag daar tegen *diminueeren;* en wanneer dan de Declarant van zijne zijde heeft gediend van *Contra-diminutie*, brengt het Hof uit eene *Acte van Tauxatie*, waar bij de kosten op eene bepaalde ſomme begroot worden, en uit kragte van welke, bij gebreke van voldoening, vervolgens wordt geëxecuteerd (2).

II. *Condemnatiën tot vergoeding van kosten, ſchaden en intereſſen.* — Wanneer van derzelver beloop aan partije, bij Memorie, opgave gedaan is, en geene voldoening daar op volgt, wordt door den Triumphant gediend van eene ſchriftuur, die den naam draagt van *Declaratie van kosten, ſchaden en intereſſen*, waar bij men alle posten der gevorderde vergoeding opgeeft, en ten ſlotte concludeert, „ dat bij Vonnis van den Regter de kosten, ſcha„ den en intereſſen, tot de uitgetrokkene ſommen „ zullen worden getauxeerd, met de kosten." — De Gecondemneerde ſchrijft daar tegen bij *Debat*, en *Kosten, ſchaden en intereſſen.*

(1) Over de manier, op welke door ordentelijke Practizijns behoort gedeclareerd te worden, verdienen te worden geraadpleegd de *Memoriën*, die in den jaare 1770 nopens dit punt door de Haagſche Advocaten en Procureurs opgemaakt, en aan den Hove overgegeven zijn. Dezelve zijn te vinden in mijne *Aanteek. op* MERULA's *Man. van Proced.* 2 *D. bladz.* 437—454. en, bij wege van uittrekzel, in mijne *Judic. Pract.* 4 *B.* 3 *Hoofdſt.* §. 3—5.

(2) Zie hier boven *bladz.* 317.

de zaak wordt voorts behandeld, als in 't ſtuk van rekening (1).

Debat van Rekening.

III. *Condemnatiën tot het opnemen, debatteeren en vereffenen van eene Rekening.* — De Rekening gedaan, en de papieren tot bewijs van derzelver deugdelijkheid, gedurende eenen behoorlijken tijd, ter viſie van den Gerendeerden gelegen hebbende, zoo wordt door den laatstgemelden, vermeenende eenige posten van de Rekening niet te kunnen lijden, geſchreven bij *Debat.* — De Rendant wederlegt het zelve bij eene ſchriftuur van *Contra-Debat.* — De zaak wordt daar op voldongen bij *Solutiën* en *Superſolutiën*, gelijk ſtaande met Concluſiën van Reen Duplicq; voorts gewisſeld van Inventaris en Stukken, en wederzijds eene Deductie ingeleverd (2). — Wanneer, na afloop van dit alles, de kosten, ſchaden en interesſen, of het ſlot der Rekening bij Regterlijk vonnis tot eene bepaalde geldſomme gebragt zijn, wordt de executie deswegens gedaan, als hier vooren (3) omtrent de perſoneele actiën is opgegeven.

TIEN-

(1) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 781. *ſeqq. Jud. Pract.* 4 *B.* 8 *Hoofdſt.* §. 6.

(2) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 793. *ſeqq. Jud. Pract.* 4 *B.* 3 *Hoofdſt.* §. 7.

(3) Zie §. 9—14. *van deeze Afdeeling.*

TIENDE AFDEELING.

Van zaaken, raakende Boedels, in welken eene Regterlijke voorziening noodig is.

§ I.

Boedel-voorziening.

De Boedels der geenen, die in zoodanige ongelegenheid van zaaken geraaken, dat zij genoodzaakt worden, hunne betaalingen op te ſchorten; als mede verlatene en onbeheerde Boedels, vorderen eene bijzondere voorziening van den Regter. — Op zeer veele plaatſen heeft men daaromtrent bijzondere *Ordonnantiën* (1), en in groote Steden zelfs bijzondere Kamers. — Het ſpreekt van zelf, dat, waar zulke Ordonnantiën gevonden worden, dezelve in de eerſte plaats ten rigtſnoer ſtrekken moeten. — Doch waar geene plaatſelijke wet is, kunnen de volgende hoofdregels ten leiddraad dienen.

§ II.

Aanſtelling van Sequesters of Curators.

De voorziening in Boedels wegens onvermogen geſchiedt, *of* ten verzoeke van den ſchuldenaar zelven, *of* van één of meer zijner ſchuldeisſchers, op genoegzaam blijk van hun deugdelijk agterwezen, en van des ſchuldenaars ontwijffelbaar onvermogen, *of* om dat iemand een verzoek om Brieven van Ceſſie gedaan heeft, en dus daar door zelf verklaard, niet te kunnen betaalen, *of* vermits iemands Boedel is verlaten en onbeheerd. — Zij beſtaat in de benoeming

(1) Deeze zijn alomme te vinden in de uitgegevene *Stedelijke Keuren*. — Ook treft men 'er verſchelden aan in het *Gr. Plac. Boek*, vooral in het *IV. Deel.*

ming van één of meer perſoonen, die tot de beheering van den Boedel nuttig geoordeeld worden (1). — Men noemt dezelven *Sequesters* of *Curators*.

§ III.

Pligt derzelven. Hun pligt is, om dadelijk na het verleenen der Sequestratie of Curateele, des noods met Commisſarisſen uit de Regtbank, zig te vervoegen ten huize van den ſchuldenaar, en aldaar dadelijk de kasſen, kisten, lesſenaars, comptoir, en het geen verder noodig zal worden geoordeeld, te doen verzegelen, mitsgaders de boeken en papieren in verzekerde bewaring te ſtellen, en voorts den Boedel, door een daar toe te benoemen perſoon, te laten bewaren. — Wanneer egter de ſchuldenaar met zijn geheele huisgezin het huis, waar in hij woont, mogt verlaten hebben, wordt het huis van Gerechtswege geſloten.

Hun pligt brengt verder mede, om den Boedel dadelijk te inventariſeeren; om de goederen, aan bederf onderhevig, te gelde te maken; de uitſtaande ſchulden met alle naarſtigheid in te vorderen, zonder egter procedures te mogen voeren, dan met voorkennis van de Regtbank; en om de ontfangene penningen, ter Secretarie, in verzekerde bewaaring (*conſignatie*) te brengen (2).

§ IV.

Accord met de ſchuldeisſchers. Het is in dit ſtuk zeer gewoon, dat de ſchuldenaar, wiens Boedel onder Gerechtelijke beheering geraakt is, door het maken eener ſchikking met zijne ſchuldeisſchers, zig uit die ongelegenheid wederom tracht te redden, en in het bezit van zijnen Boe-

(1) *t. t. ff. de curat. bon. dando, ibique D. D.*

(2) MATTHÆUS, *de Auction. Lib.* 1. *Cap.* 7.

Boedel te rug te keeren. — Dit kan ook aankomen, wanneer eene plaatſelijke geoctroijeerde wet beveelt, dat de minderheid der ſchuldeisſchers zig aan het begrip der meerderheid zal moeten onderwerpen (1); maar, waar zulk eene wet niet is, en dus het algemeen Landregt geldt, volgens het welk geene ſchuldeisſchers gedwongen kunnen worden, om in een accord toe te ſtemmen, waar door zij eene vermindering in hunne ſchuldvordering zouden ondergaan (2), kan het Regterlijk gezag hier weinig baten, maar is het gezag der Hooge Overheid, het accord bekragtigende, volſtrekt noodzakelijk; van welk middel men ook zedert eenige jaaren nu en dan gebruik gemaakt heeft (3).

§ V.

Ter verdere beredding des Boedels is het noodig, dat de ſchuldeisſchers, bij openbare bekendmaking in de Couranten, worden aangemaand, om hunne vorderingen ter Secretarie op te geven; — dat alle de goederen, tot den Boedel behoorende, worden verkogt en te gelde gemaakt, namelijk, de onroerende goederen, op de daar toe geſchikte tijden van het jaar, en de roerende goederen, naar dat zulks, volgens de bijzondere gebruiken op iedere plaats, het voordeeligst geoordeeld zal worden; — en dat in

Verdere beredding des Boedels.

(1) Zulke wetten heeft men te *Leyden*, *Haarlem*, *Amſterdam*, *Rotterdam*, en elders. V. D. KEESSEL, *Theſ. Jur. Holl. & Zeel. Theſ.* 829.

(2) *Ordonn. van Keizer Karel van* 19 *Meij* 1544. *Art.* 35.

(3) *Reſol. Holl.* 22 *Julij* 1779. *C. P. B.* 9 *D. pag.* 551.

in 't algemeen de Boedel met allen mogelijken ſpoed tot effenheid gebragt worde.

§ VI.

Rekening en Præferentie. Deeze vereffening dáár zijnde, moet de Sequester of Curator de Rekening van zijne gehoudene beheering opmaken, die ten overſtaan van den Regter, na dat de ſchuldeisſchers daar toe zijn opgeroepen, opgenomen en geſloten wordt (1). — Alsdan behooren de ſchuldeisſchers, die zig bekend gemaakt hebben, hunne vorderingen bij den Regter te *juſtificeeren* of te wettigen. Vervolgens wordt tusſchen deeze zig gewettigd hebbende ſchuldeisſchers het geheele beloop van den boedel verdeeld; het geen men noemt het houden van een *judicium van præferentie en concurrentie.* — En ingevolge van het daar van uitgebragt Verbaal of Vonnis ligt ieder der ſchuldeisſchers de hem toegewezene penningen uit de conſignatie, onder borgtogt van te rug gave, indien naderhand een beter gerechtigde mogt opkomen.

(1) VOET, *ad tit. ff. de curat. bon. dand. n.* 10.
(2) MATTHÆUS, *de Auction. Lib.* 1. *Cap.* 17.

TWEE-

TWEEDE DEEL.

MANIER VAN PROCEDEEREN IN LIJFSTRAFFELIJKE ZAAKEN.

*

EERSTE AFDEELING.

Van den aanleg van Crimineele Procedures in 't algemeen.

§ I.

Even gelijk tot alle burgerlijke Regtsgedingen drie perſoonen vereischt worden, de eisſcher, de verweerder, en de Regter, zoo ook zijn 'er drie tot een geregeld Crimineel Regtsgeding noodig, de *beſchuldiger*, de *beſchuldigde*, en de *Regter*. — Elk derzelven heeft zijne vereischten, en bijzondere verpligtingen, welken wij kortelijk zullen ontvouwen. *Welke perſoonen daar toe noodig zijn.*

§ II.

Schoon, volgens het Romeinſche Regt, het vermogen van beſchuldigen aan een ieder vrijſtond (1), mits zig aan gelijke ſtraffe onderwerpende, indien hij bevonden werd valſchelijk beſchuldigd te hebben (2); zoo is dit echter in ons Land niet aangenomen, maar komt het vervolg van de ſtraffe der misdaaden toe aan de Hooge Overheid (3), die tot de *De Beſchuldiger.*

(1) §. 1. *Inſt. de publ. jud.*

(2) *L.* 3. *L.* 7. *ff. L. ult. C. de accuſ. & inſcr.*

(3) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 4 *D.* §. 5. 32 *D. n.* 16. & 33 *D.* §. 3. *n.* 7.

de uitoeffening daar van bij elke Crimineele Regtbank eenen openbaren aanklager benoemt, onder den titul van *Hoofd-Officier*, *Hoogschout*, *Baillieuw*, en zoortgelijken (1).

§ III.

De Beschuldigde. Ten aanzien van den *beschuldigden* valt weinig aantemerken, dan alleen, dat dezelve moet zijn een persoon, bekwaam om misdaden te kunnen begaan. — Geen Crimineel Regtsgeding kan dus aangelegd worden tegen persoonen, wien het aan verstand en wil ontbreekt, b. v. krankzinnigen, kleine kinderen, enz., als niet vatbaar zijnde voor misdrijven (2). — Het doet 'er egter niets toe, of zij zijn minderjarigen, of getrouwde vrouwen; want de adsistentie van vader, voogd, of man, komt in extraordinaire Crimineele Procedures niet te pas (3).

§ IV.

De Regter. Om *Regter* te zijn over lijfstraffelijke misdaden, is het noodig: — 1°.) Dat hij bekleed zij met *hooge jurisdictie*. — In de Steden komt dezelve toe aan het Collegie van Schepenen, die de misdaden, door Poorters of Ingezetenen van hunne Stad bedreven, van

(1) P. VAN SPAAN, *Verhandeling over het hooge Regtsgebied in Holland en Westvriesl.* ('s *Hage* 1780.)

(2) Zie hier boven, *bladz.* 199. *en volgg.*

(3) Zie hier boven, *bladz.* 45. — Met het geen Prof. VOORDA, *Aanteek. op den Crim. Stijl*, *Art.* 61. *pag.* 427. hieromtrent schrijft, kunnen wij ons, gelijk in veele andère punten, niet vereenigen. De algemeen aangenomene Practijk in dit Land, op eene juiste analogie van Regt steunende, wederlegt den Man van zelf.

van ouds beregteden (1). — Over verſcheiden Hollandſche Diſtricten wordt de hooge Jurisdictie uitgeoeffend door Bailliuw en Welgeboren Mannen; als daar zijn de Hooge Vierſchaaren van Zuidholland, Kennemerland, Rhijnland, Schieland, enz. (2). — Op verſcheiden Dorpen heeft ook het Collegie van Schepenen hooge Jurisdictie, en is bevoegd tot het beregten van zaaken, in geval van misdaad (3). — 2°.) Dat hij de *competente*, of bevoegde, Regter zij, met opzigt tot den perſoon van den beſchuldigden. — Het is ten dien opzigte een ontwijffelbaar regt, „ dat geene Ingezetenen van den Lande van „ Holland en Westvriesland, niet voortvluchtig, „ noch op heeter daad betrapt zijnde, gevangen „ genomen, of te recht geſteld mogen worden, „ anders dan door den Officier en voor den Regter, „ beiden ten hunnen aanzien ordinaris, dagelijksch „ en competent zijnde (4)." — Waar van de zin deeze is, dat tot het beregten der misdaden, in de eerſte en voornaamſte plaats, bevoegd zijn de Regters over het Territoir, waar onder de misdadigers *woonachtig* zijn, en dat de Regters van *de plaats, waar*

(1) Men zie hieromtrent een aantal Stedelijke Handvesten, bij MIERIS, *Chart. Boek*, 2 *D. pag.* 808. 3 *D. pag.* 87 & 125. en op veele andere plaatſen.

(2) Zie hier boven, *bladz.* 290.

(3) Zoo heeft men 'er b. v. in Rhijnland verſcheiden, die niet onder het Bailluwſchap behooren. s. VAN LEEUWEN, *Coſt. van Rhijnland, Inl. pag.* 19.

(4) *Plac. Holl.* 15 *Septemb.* 1677. *G. P. B.* 3 *D. fol.* 1385.

waar de misdaad begaan is, daar toe niet anders bevoegd zijn, dan ten waare zij den misdadiger op de misdaad betrapt hebben, of hem, voortvluchtig zijnde, hebben ingedaagd (1). — Vagabonden en Landloopers ſtaan te regt, waar zij gevonden en gevangen genomen worden (2).

§ V.

't Hof, wanneer competent.

In zommige gevallen is ook het *Hof van Holland* ter eerſter inſtantie in Crimineele zaaken competent. — 1°.) Wanneer Leden of Suppoosten van 't Hof eene misdaad begaan (3). — 2°.) Wanneer eenige misdaad verjaard en onberegt gebleven is (4); waar over 't Hof dan bevoegd is, zig de kennisneming, *bij præventie*, aan te trekken (5). — Tegen allen deezen wordt het regt der Hooge Overheid voor den Hove waargenomen door den *Advocaat Fiscaal* of *Procureur Generaal van Holland* (6).

§ VI.

(1) *Verklar. Holl.* 16 *Decemb.* 1678. *G. P. B.* 4 *D. fol.* 499. alwaar eene zeer zinſtoorende drukfeil is ingeſlopen, moetende op *fol.* 500. *col.* 2. *in init.* voor de woorden: „ *de Officieren en Regters van de* „ *plaatſen &c.*" geleezen worden: „ *de Officieren en* „ *Regters* over het Territoir, waar onder de delin„ quanten woonachtig zijn, met excluſie van de Offi„ cieren en de Regters *van de plaatſen &c.*"

(2) *Crimin. Ordonn. Art.* 50.

(3) *Proviſ. Ordre van* 27 *September* 1614. *Art.* 9. *Reſol. Holl.* 14 *Maart* 1765. *Art.* 3.

(4) *Inſtr. Hof, Art.* 8.

(5) BORT, *Tract. van Crimin. Zaak. Tit.* 1. *n.* 51. ZURCK, *Cod. Bat. voc.* delicten, §. 7. *& ibi not.*

(6) *Jud. Pract.* 1 *B.* 3 *Hoofdſt.* §. 19.

§ VI.

Zoo wel de openbare aanklagers, als de Regters, zijn in de behandeling van Crimineele zaaken verpligt zig te gedragen naar de wet. — Door die wet verſtaan wij de *Ordonnantiën op het ſtuk van de Crimineele Juſtitie, en aangaande den Crimineelen Stijl, beiden van den jaare* 1570 (1), mits dezelven gewijzigd en gematigd worden door eene billijke en geregelde Practijk, zoo als men die bij de voornaamſte Crimineele Regtbanken beſtendig ziet uitoefenen. — Deeze laatſte bijvoeging achten wij hoogſtnoodzakelijk; want ſchoon niemand aan deeze *Ordonnantiën* met grond de kragt van wet in dit Land weigeren kan (2), ademen zij echter in zeer veele opzigten zoodanig de onbeſchaafdheid van den tijd harer making, dat men zig bedroeven moet, dat zij, in weerwil van herhaalde daar toe benoemde Commisſiën (3), tot dus verre door geene betere *Ordonnantie op de Manier van Procedeeren in Crimineele zaaken* zijn vervangen geworden, en de onzekerheid der Crimineele Practijk daar door zij opgeheven. *Naar welke wetten te handelen.*

§ VII.

(1) Prof. VOORDA heeft ons beide deeze ſtukken zeer naauwkeurig geleverd in zijne *Verhand. over de Crimin. Ordonn.* (*Leyd.* 1792. *in* 4*to.*)

(2) VOORDA, *d. l. Inleid.* § 5. *pag.* 8.

(3) Een fraai geſchiedkundig berigt hier omtrent vindt men in de gemelde *Inleiding voor het Werk van Prof.* VOORDA. — De *Manier van Procedeeren*, door eene daar toe benoemde Commisſie in 1799 ontworpen, heeft zeker ongemeen veel goeds; maar het tijdvak was 'er te ongunſtig toe, en zij zou noodzakelijk moeten worden overgezien.

§ VII.

Apprehenſie op heeter daad.

Wanneer iemand op het plegen van eene lijfſtraffelijke misdaad betrapt wordt, is de openbaare aanklager bevoegd, ja zelfs verpligt, om, zonder vooraf den Regter daar in te kennen, zig van des misdadigers perſoon te verzekeren. — Dit noemt men *apprehenſie in flagranti*, of gevangenneeming op heeter daad. — Hier toe wordt juist niet vereischt, dat de daader nog bezig is met het plegen der misdaad, maar men rekent ook op heeter daad te betrappen dezulken, die even na de daad vlugtende, of zig verbergende, gevonden, of ontdekt en agterhaald worden (1); van al het welk de beoordeeling aan des Regters beſcheidenheid wordt overgelaten. — Zoo dra ondertusſchen de apprehenſie op heeter daad gedaan is, is de openbaare aanklager verpligt, den Regter daar van dadelijk kennis te geven, en deszelfs goedkeuring of bekragtiging daar op te verzoeken (2).

§ VIII.

Præcedente informatiën.

Naar den algemeenen regel, moeten alle Crimineele vervolgingen van gepleegde misbedrijven begonnen worden met het doen van onderzoek, en inwinnen van bewijzen, 1°.) Dat 'er in de daad eene misdaad is gepleegd, of, zoo als men dit gewoon is te noemen, 'er moet blijken van het *corpus delicti*. — Hier toe behooren de ſchouwingen van de lijken der nedergeſlagenen, de bezigtigingen van gedaane inbraaken, en zoortgelijken (3). — 2°.) Wie de

(1) MATTHÆUS, *de jure gladii*, *Cap.* 38. *n.* 9.

(2) *Crimin. Ordonn. Art.* 50.

(3) Zie hier vooren, *bladz.* 267.

de perſoon is, die de misdaad gepleegd heeft. — Hier toe wint de openbaare aanklager zijne *præcedente informatiën* in. — Voor zoo verre die, gelijk veelal, beſtaan in getuigenisſen, moet hij dezelven doen beleggen voor den Regter zelven, die over het al of niet verleenen van een Decreet zal moeten oordeelen (1). — En het is een misbruik, als præcedente informatiën aan den Regter in de hand te ſloppen onderhandſche of Notariale verklaringen, die de Bailliuw zelf heeft doen opmaken. De Regter behoort de getuigen altijd zelf te hooren ſpreken, aangezien het nemen van informatiën regelrecht tot zijnen post behoort (2).

§ IX.

Alle Crimineele Procedures worden, na het inwinnen en behoorlijk beleggen van de informatiën, aangelegd op éene van deeze twee manieren, of bij *apprehenſie*, of bij *dagvaarding in perſoon*. *Apprehenſie.*

Het noodzakelijk vereischte tot een *Decreet van apprehenſie*, (behalven de algemeene vereischten, dat 'er blijke van het *corpus delicti*, en dat 'er behoorlijke *præcedente informatiën* voor handen zijn,) is daar in gelegen, dat op de daad, door den beſchuldigden gepleegd, bij de wet, eene lijfſtraf geſteld is, om welke te werk te leggen, de perſoon van den beſchuldigden noodig is (3). — Blijkt 'er van zulk eene wet niet, of is het zeer twijffelachtig, dat de misdaad immer zoo zwaar zal kunnen worden

(1) *Crimin. Ordonn. Art.* 51.

(2) *Crim. Stijl, Art.* 4. en aldaar *de Aanteek. van Prof.* VOORDA, *pag.* 280.

(3 P. BORT, *Tract. van Crim. Zaken, Tit.* 5. *n.* 8.

den opgenomen, dan komt geene apprehenſie te pas, maar moet geprocedeerd worden bij dagvaarding in perſoon (1).

Dewijl het zeer dikwijls gebeurt, dat de geenen, die eenige lijſtraffelijke misdaad begaan hebben, uit vreeze voor de vervolging van de Juſtitie, zich met de vlucht redden, en daar door den openbaaren aanklager beletten, om hem in Crimineele gevangenis te ſtellen; zoo vervatten alle *Mandamenten Crimineel* bij het Hof, en ook de *Decreeten van Apprehenſie* bij de Gerechten, in zig eene tweede clauſule, waar bij de Fiscaal of Bailliuw gemagtigd wordt, om, indien de beſchuldigde voortvluchtig is, en hij hem dus niet kan gevangen nemen, denzelven bij openbaaren Edicte, ende inſinuatie ter laatſter woonſtede te doen dagvaarden, om in perſoon te verſchijnen, op ſtraffe van ban (2). — Naar het voorſchrift der wet is de tijd van *veertien da-*

(1) Hoe veel omzigtigheids is hier den Crimineelen Regter niet aan te beveelen! Het is wat te zeggen, eenen ingezeten in de gevangenis te werpen; en hem daar door een vlak op zijne eer, en een ſchade in zijn fortuin toe te brengen, die een opvolgend ontſlag nooit volkomen kan uitwisſchen. — En vooral behoorden de Hoofd-Officieren en Bailliuwen het naauwgezetst toeverzigt te houden, dat door hunne *Dienaaren*, dikwerf menſchen, die zig op hunnen post te veel laten voorſtaan, en te weinig opvoeding en braafheid bezitten, in dit ſtuk meer regelmatig gehandeld werd, dan men, helaas! menigmalen ziet gebeuren.

(2) VAN ALPHEN, *Papeg.* I *D. pag.* 581. s. VAN LEEUWEN, *Cenſ. For. Part.* 2. *Lib.* 2. *Cap.* 6. *n.* 9.

dagen tusschen elke Edictaale dagvaarding, die bij het afwezig blijven van den ingedaagden tot drie of vier malen herhaald wordt, voldoende (1); evenwel doet men die op veele plaatsen van *zes tot zes weken*, en deeze Practijk heeft vrij wat grond: maar dat men, gelijk hier en daar gebeurt, van die dagvaardingen advertentie in de Nieuwspapieren doet, is onnoodig en overbodig.

§ X.

Dagvaarding in persoon.

Wanneer aan den Regter niet genoegzaam blijkt van het lijfstraffelijke der misdaad, en hij dus geene gronden vindt tot het verleenen van een Decreet van apprehensie, zoo komt in aanschouw het verleenen van *Decreet van dagvaarding in persoon.* — Schoon dit middel in verre na zoo geweldig en nadeelig niet is, dan het eerste, brengen egter alle dagvaardingen in persoon eene belediging aan, waar aan een gezeten Burger niet zonder dringende noodzaak moet blootgesteld worden: en derhalven moet de daad, waar over iemand in persoon zal gedagvaard worden, altijd zijn van dat gewicht, dat de wet ze als eene *misdaad* beschouwt, en 'er eene *crimineele straffe* op stelt (2). — Over zaaken van weinig belang, en die geschikt zijn om door eene ligte correctie, of met eene bestraffing (*reprimende*) te worden afgedaan, moet men dus geene dagvaardingen in persoon verleenen; en vooral komen dezelve niet pas in zulke zaaken, waar op de wet alleen eene geldboete stelt, als in welken door den Bailliuw op

(1) *Crimin. Stijl, Art.* 53.

(2) BORT, *Tract. van Crimin. Zaken, Tit.* 5. *n.* 43. *en volgg.*

op de gewoone wijze, zonder dat hij ook eenig Decreet daar toe behoeft, geprocedeerd moet worden.

De Mandamenten en Decreeten van dagvaarding in perſoon worden aan den Gedaagden in perſoon niet medegedeeld, noch daar van copie gegeven. Men exploicteert hem enkel eene acte, waar bij hij t' eenen zekeren bepaalden dage in perſoon gedagvaard wordt. — Bij de Gerechten moet in die acte, zelfs in de Edictaale, ſtaan uitgedrukt, ter zaake van welk misdrijf de Gedaagde geroepen wordt, om in perſoon voor den Regter te verſchijnen (1). — Bij het Hof wordt de misdaad, den Gedaagden te last gelegd, in de acte van dagvaarding niet uitgedrukt (2).

§ XI.

Andere Crimineele aanleg.

Buiten Decreeten van apprehenſie, en van dagvaarding in perſoon, is alle andere Crimineele aanleg onregelmatig en aftekeuren. — 1°.) Dat Bailliuwen, ter zaake van misdaaden, ſchoon lijfſtraffelijk, die niet meer *in flagranti* genoemd kunnen worden, op eigen gezag, en zonder eenig Regterlijk Decreet in handen te hebben, apprehenſiën laten doen, is een zaak van zulk een kwaad gevolg, dat men 'er zig niet ernſtig genoeg tegen verzetten kan (3). — 2°.)

(1) *Crimin. Stijl, Art.* 53.

(2) BORT, *Tract. Crimin. Tit.* 5. *n.* 30. — Er is wel eens getwijffeld, en onzes inziens te regt, of deeze Practijk voor den Hove billijk en behoorlijk genoemd kan worden. VOORDA, *over de Crimin. Ordonn.* 1 *Hoofdſt.* §. 25 & 26. *pag.* 93. *ſeqq.* & *pag.* 398.

(3) *Crimin. Ordonn. Art.* 50. *en aldaar* s. VAN LEEUWEN, *in zijne Aanteek.*

2°.) Men bedient zig wel eens van een zijdelingsch middel, om iemand, die onder zekere verdenking ligt, doch welke verdenking niet ſterk genoeg is, om 'er een Decreet op te verleenen, voor den Regter te *requireeren*, of te ontbieden (1), hem aldaar te ondervragen, en wanneer men uit zijnen mond iets tot zijn bezwaar meent te verſtaan, hem agter af te laten brengen: doch deze manier is onedelmoedig, en behoorde uit alle Vierſchaaren verbannen te worden. — 3°.) Nu en dan begint men ook wel, met proviſioneel eenen beſchuldigden te ſtellen in *civiel arrest*, of *gijzeling*. — In misdaaden van aanbelang, doch waar van men niet met volkomene zekerheid den daader bepaalen kan, zonder uit zijn eigen mond zig nopens de daad, (b. v. de echtheid of onechtheid eener onderteekening, die door hem geſchied zou zijn,) zeker geſteld te hebben, is het omzigtiger, met dit middel te beginnen, dan iemand dadelijk de onuitwisbaare vlek eener Crimineele apprehenſie aan te doen. Maar met dit al vordert de veiligheid en vrijheid der ingezetenen, ook van dit middel zoo min mogelijk gebruik te maken, vermits men met niet te veel kieschheid en omzigtigheid kan te werk gaan, wanneer men eenen medeburger van zijne vrijheid ontzet, al geeft men ook daar

(1) Is een Burger verpligt om op zulk eene ontbieding te komen? Te *Leyden* is daar van eene uitdrukkelijke wet. Zie *de 85ſte Keur dier Stad.* — Maar waar die wet niet is? Uit eerbied voor zijne Overheid of Regters behoort zig niemand daar aan te onttrekken; maar dan moet die requiſitie ook geene kunstgreep zijn.

daar aan den ſchoonſchijnenden naam van *civiel arrest* (1). — 4°.) Eindelijk heeft men zomwijlen ook wel eens gebruik zien maken van een middel, bekend onder den naam van *Politique custodie* of *bewaaring*. — In geval van dringenden nood, en tot bewaaring der openbaare rust, kan de Lands- of Stads-Regeering zig zomtijds in de harde verpligting bevinden, om zig van deezen of geenen perſoon of perſoonen te verzekeren; maar het is altijd een gevaarlijk middel, waar van niet dan het ſpaarzaamst gebruik behoort gemaakt te worden (2).

§ XII.

Purge. Bij de behandeling der Crimineele zaaken in 't algemeen, kunnen wij niet voorbij, om kortelijk te ſpreken van het middel van *Purge* (3). — Iemand, wien een openbaar volks-gerucht nagaat, van ſchuldig te zijn aan eenige misdaad, begeerende van dien blaam opentlijk te worden gezuiverd, mag zig, bij Request, vervoegen aan het Hof, in dezen ongetwijffeld competent (4), om te hebben *Mandament van Purge* tegen den Officier van de plaats, den Procureur Generaal van den Hove, en alle anderen, die zig partije zouden willen ſtellen (5). — Ten dage dienende verſchijnt de Impetrant bloots hoofds in

(1) *Jud. Pract.* 4 *B.* 5 *Hoofdſt.* §. 7.

(2) H. DE GROOT, *Apolog. Cap.* 13. vooral *pag.* 138.

(3) Men zie omtrent dit middel P. BORT, *Tract. van Crimin. Zaaken, Tit.* 3. *van Purge.* W. VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D.* 34 *Hoofdſt. pag.* 514—528. & 2 *D. pag.* 504—510.

(4) *Inſtr. Hof, Art.* 8 & 226.

(5) VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 519.

in de Rolle, en doet door zijnen Procureur eisch: „ dat hij zal worden verklaard zuiver en onschuldig „ aan de misdaad, in het Mandament gemeld; en „ dat hij bij provisie zal worden ontslagen van de „ personeele comparitie, en toegelaten te mogen „ verschijnen bij Procureur, onder belofte bij hand- „ tasting, van ten allen tijde, des vermaand zijnde, „ weder in persoon te zullen komen." — Dien eisch gedaan zijnde, staat het den Officier en Procureur Generaal vrij, te doen *verzoek, om den Impetrant te hooren op articulen* (1). — Zomtijds wordt ook door de Gedaagden beweerd *Præventie*, en daar toe eene exceptie voorgesteld. — Men houdt voor *geprævenïeerd* te zijn, niet alleen, wanneer voor het exploicteeren van het Mandament van Purge reeds een Decreet verleend was, maar ook, wanneer vóór dien tijd gerechtelijke informatiën waren belegd (2). — Wanneer door bewijzen, verhooren, of anderzints, de Impetrant verre van onschuldig bevonden wordt, wordt deeze zijne roekelooze onderneming door een Crimineel Proces agtervolgd, het zij extraordinair of ordinair, met of zonder incarceratie, naar aanleiding van de zaak.

TWEE-

(1) VAN ZURCK, *Cod. Bat. voce Purge*, §. 1. *n.* 5. *in not. Manier van Proced. van* 1729. *Tit.* 23. *Cap.* 5. *n.* 9. DE HAAS, *in not. op* MERULA's *Man. van Proced. Lib.* 4. *Tit.* 24. *Cap.* 12. *n.* 10. *pag.* 421.

(2) LOENII *Decis. Cas.* 2, 15 & 60. *en aldaar* BOEL, *in not.*

TWEEDE AFDEELING.

Van extraordinaire Crimineele Procedures.

§ I.

Extraordinair Proces.

Den beſchuldigden geapprehendeerd, of in perſoon gedagvaard zijnde, wordt het Crimineel Proces eerst *extraordinair* belegd. — Wat heeft men hier door te verſtaan? Niets anders, dan „ een Regterlijk „ onderzoek der zaake, gedaan volgens de inge„ wonnen præcedente informatiën, en beſtaande in „ verhooren van den beſchuldigden, en vergelijkin„ gen van denzelven met en tegen medepligtigen „ en getuigen, om langs dien weg te beproeven, „ of hij tot bekentenis der misdaad te brengen „ zij (1).” — Is de *extraordinaire* form van pro-

(1) Zoo leggen BORT, VAN LEEUWEN, en alle Criminalisten van ons Land, dit ſtuk uit. Zoo leert ons eene onheuchelijke Practijk bij 't Hof, en alle Crimineele Regtbanken. — Prof. VOORDA egter, in zijne meergemelde *Verhandeling over de Crimineele Ordonnantiën*, wil een ſtelzel vestigen, geheel van dit alles afwijkende. — Hij ziet de ſtellingen van BORT en VAN LEEUWEN als dwalingen en misſlagen aan: — hij gelieft het tegenwoordig extraordinair proces te noemen een gedrochtelijk wanſchepſel: (*pag.* 100.) — hij wil geene verhooren, als de zaak op bewijs kan afgedaan worden; geene confrontatiën tegen getuigen, maar enkel tegen medepligtigen; — hij is nog al zeer voor de Pijnbank, ook dáár, waar het bewijs zeer onvolledig is. — In de daad vreemde en

procedeeren in het Crimineele, zoo als zij hier omſchreven is, billijk, dan niet? Zekerlijk kan niemand ontkennen, dat zomtijds wel eens, zoo door Rechters, als Bailliuwen, wien het of aan braafheid, of aan kunde ontbrak, van deeze form van procedeeren, tot verdrukking der onſchuld, misbruik gemaakt is. Maar uit hoofde van dit misbruik, waar toe alle regtsmiddelen, kwalijk toegepast, aanleiding geven kunnen (1), een anders goed en noodzakelijk middel uit de Practijk te willen verbannen, zou ons weder in een ander uiterſte doen vervallen, dat nog erger is: aangezien de ondervinding ten onwraakbaaren bewijze verſtrekt, dat zoo men van *extraordinaire Procedures*, (mits egter altijd binnen de juiste palen van regtvaardigheid beperkt blijvende,) tegen Crimineel beſchuldigden geen gebruik mogt maken, de afſchuwelijkſte misdaaden, die in het duister gepleegd worden, en waar van dikwils de medepligtigen niet te ontdekken zijn, als huisbraken, falſiteiten

en zonderlinge denkbeelden! Gaarne eerbiedigen wij de nagedachtenis van eenen Man, die, als Romeinsch Regtsgeleerde, waarlijk groot was; doch, hoe veel wetenswaardigs 'er ook in deeze *Verhandeling* moge verſpreid zijn, in de beoordeeling der Crimineele Practijk verkiezen wij eenen billijken en doorzigtigen Regter, die dagelijks in de verhoor-kamer zit, boven eenen Hooggeleerden in zijn boek-vertrek.

(1) „ *Cum recte procedunt judicia, delubra ſunt* „ *æquitatis; cum depravate, foveæ fallaces & coecæ.*" AMMIAN. MARCELLIN. *Lib.* 30. *Cap.* 4. *pag.* 487. (*Edit. Erneſt.*)

ten en dergelijke, ongeſtraft zouden moeten worden aangezien (1).

§ II.

Verzoeken en incidenten in dit Proces.

Alvorens van den loop van het extraordinair Proces te handelen, zal het niet onvoegzaam zijn, kortelijk optegeven de *verzoeken* en *incidenten*, die daar in kunnen voorkomen. — *a*) Zelden komen dezelve voor in het extraordinair Proces van eenen geapprehendeerden, uitgenomen het geval, dat hij in Crimineele gevangenis geſteld is uit kragte van een Decreet van eenen Regter, dien hij vermeent ten zijnen opzigte *incompetent*, of onbevoegd te zijn. — Maar op welke wijze moet die *exceptie van incompetentie* worden voorgeſteld? — De wet ſpreekt hieromtrent zeer duister en onbepaald (2). — De Staaten van Holland hebben in zeker geval verklaard, dat zulks moest geſchieden bij Requeste, en een daar op volgend Proces communicatoir op korte termijnen (3). — 't Hof heeft zich over die form vervolgens weder beklaagd (4). — Dit is ze-

(1) P. M. RENAZZI, *de ordine ſeu forma judiciorum criminalium.* (*Romæ* 1777. *in* 8*vo.*) E. LUZAC, *Diſſ. de modo extra ordinem procedendi in cauſis criminalibus.* (*L. B.* 1759.) H. CALKOEN, *Verhand. over het voorkomen en ſtraffen der Misdaaden*, in de *Verhand. van 't Genoodſchap, Floreant liberales artes*, 2 *D.* 2 *Stuk. pag.* 211—228.

(2) *Crimin. Stijl*, *Art.* 19.

(3) *Reſol. Holl.* 9 *Jann.* 1744. *G. P. B.* 7 *D. fol.* 969.

(4) *Miſive van 't Hof, van* 6 *Meij* 1744, onder de ſtukken van 't *Proces van v. d. Mieden* te vinden.

zeker, dat de behandeling daar van zoo ſummier mogelijk, en zonder inbreuk te doen op den extraordinairen aart der Procedures, moet worden ingerigt (1). — *b*) Op eene dagvaarding in perſoon heeft men reeds dadelijk op den dienenden dag een verzoek (2), „ ten einde de Gedaagde in perſoon „ zal worden gelast te antwoorden op articulen, „ den Regter overtegeven." — Dit te willen tegenſpreken, zoude ongehoord zijn; vermits de dagvaarding in perſoon, zoo lang zij niet in eene eenvouwdige dagvaarding veranderd is, tot een ontegenſprekelijk gevolg heeft de verpligting van den Gedaagden in perſoon, om op articulen te antwoorden. — Dienvolgende is de Gedaagde in perſoon gewoon, door zijnen Procureur bij notul te doen verklaren, „ dat hij bereid is te antwoorden op de „ voor te houden articulen, mits, na voltrokken „ verhoor, aan hem werden geleverd copiën, zoo „ van die articulen, als van de daar op gegeven „ antwoorden (3)." — *c*) Dewijl bij de acte van dagvaarding in perſoon de misdaad moet worden uitgedrukt, heeft men, wanneer die uitdrukking *of* nagelaten, *of* te onbepaald en te onzeker is, in de Practijk ingevoerd een *verzoek van expreſſie* van tijd, plaats

(1) Men kan hier vergelijken Prof. VOORDA, *Aanteek. op den Stijl*, *Art.* 19. *pag.* 311. *en volgg.*

(2) Prof. VOORDA, *Aanteek. op den Stijl*, *Art.* 52. heeft tegen dit verzoek ter Rolle oneindig veel; hij heeft in de zaak gelijk; maar de Practijk is zoo, en deeze dienen wij te volgen, zoo lang ze niet veranderd is.

(3) *Jud. Pract.* 4 *B.* 5 *Hoofdſt.* §. 6. *pag.* 227.

plaats en verdere omſtandigheden der misdaad. — Om de gegrondheid daar van te beoordeelen, hangt alles af van de vraag, of de uitdrukking bij de dagvaarding zoo onbepaald is, dat de Gedaagde 'er niet uit weten kan, over welk onderwerp hij ſtaat gehoord te worden. Dan is dit verzoek billijk. Maar moet het dienen, om vooraf alle de bijzondere omſtandigheden te hebben uitgedrukt, dan behoort zulks tot het verhoor, en dit verzoek is niets meer dan eene Practicaale kunstgreep (1). — *d*) Wanneer iemand over eene zaak, waar op lijfſtraf zoude kunnen vallen, doch waar van de bewijzen te zwak waaren, om 'er dadelijk apprehenſie op te verleenen, in perſoon gedagvaard is, en de ſchuld van den Gedaagden, door één of meer verhooren, tot meerdere klaarheid gebragt is, doet de openbaare aanklager een *verzoek van incarceratie*, of dat de Gedaagde zal worden gelast te gaan in beſloten hechtenis. — Dit verzoek wordt gedaan in het geheim; de beſchuldigde wordt 'er niet op gehoord; en de Regter beſlist daaromtrent, zoo als hij in gemoede oordeelt te behooren (2).

§ III.

Verhooren. Het eerſte en voornaamſte gedeelte van een Crimineel extraordinair Proces is het *Verhoor* van den Gevangen, of Gedaagden in perſoon. — *a*) Het Verhoor moet geſchieden binnen vier-en-twintig uuren na de apprehenſie, en voorts ten ſpoedigſten wederom herhaald: als zijnde des Regters plicht, om de gevangenis zoo veel mogelijk te verkor-

(1) *Judic. Pract. d. l. pag.* 226.

(2) *Crimin. Stijl, Art.* 52.

korten (1). — *b*) De vragen bij het Verhoor moeten gebouwd zijn op de præcedente informatiën, en zoodanig ingericht, dat zij door den beſchuldigden meestal met *ja*, of *neen*, beantwoord kunnen worden. — Het ſtaat echter vrij, denzelven te doen opgeven omſtandigheden van het gebeurde; redenen te doen geven van zijne gezegden; twijffelachtigheden te doen uitleggen; tegenſtrijdigheden in zijne antwoorden te doen oplosſen; en dergelijke (2). — *c*) De langwijligheid, waar door men de zaak in verwarring brengt, en zelfs eenen onſchuldigen in gevaar ſtelt, om zig tegen te ſpreken, is een onverſchoonlijk gebrek in Crimineele Verhooren, die beknopt zijn moeten, zonder egter twee of meer daadzaaken in één en het zelfde artikel te mogen bij elkander voegen (3). — *d*) Zij moeten duidelijk, plat, en eenvouwdig zijn; ontdaan van onverſtaanbaare bastaard-woorden; in eenen niet ingewikkelden of afgetrokken ſtijl. — Bemerkt men, dat de Gevangen de vraag niet begrijpt, moet ze hem klaarlijk, met andere woorden, worden uitgelegd. — *e*) Men moet zig wagten van *ſtrikvragen*, dat is, dezulken, waar in geredeneerd wordt met veronderſtelling van eene daad, als waar en bewezen, waar over ondertusſchen de Gevangen niet is gehoord, veel min, dat dezelve door hem zoude zijn erkend (4). — *f*) In het opſchrijven der antwoorden moet men, zoo veel doenlijk is, des Gevan-

(1) *Crimin. Stijl, Art.* 6.
(2) *Judic. Pract.* 4 *B.* 5 *Hoofdſt.* §. 9.
(3) *Judic. Pract. d. l.*
(4) *Judic. Pract. d. l.*

vangens eigen woorden gebruiken; op dat men, door de woorden te veel te veranderen, de zaaken niet verminke, in een verkeerd licht ſtelle, en den Gevangen niet geheel iets anders doe zeggen, dan hij gemeend heeft. — *g*) Het Verhoor van den Gevangen moet gedaan worden, zonder het afnemen van eenigen eed, uit hoofde van de blijkbaare vrees voor meineed (1). — *h*) Dewijl het de pligt van alle Regters, ja van de openbaare aanklagers zelven is, om zoo wel tot *onſchuld*, als tot *bezwaar* van den beſchuldigden onderzoek te doen, is hij verpligt, om de getuigen, waar op zig de beſchuldigde beroept, te hooren; als mede Bewijs-ſtukken of Verdedigings-ſchriften, (*Memoriën van ſuggeſtie*,) die door familie of vrienden aangeboden worden, aan te nemen (2). — *i*) Eindelijk moeten, na het afloopen van ieder Verhoor, (op zommige plaatſen, bij het ſluiten der Verhooren,) de articulen en antwoorden aan den Gevangen, op nieuw, worden voorgelezen, of hij bij het een of ander nog iets te voegen, of daar in te veranderen mogt hebben. — En wordt ook als dan het Verhoor door den Gevangen onderteekend (3).

§ IV.

(1) VOET, *ad tit. ff. de jurejur. n.* 10. — Wat ook de *Crimin. Stijl, Art.* 6. hieromtrent ſtellen moge, het is zeker, dat hetzelve in onze Practijk niet is aangenomen. — Hoe heeft Prof. VOORDA, *Aanteek. op dat Art. pag.* 290. deswegens nog bedenkingen kunnen opperen!

(2) *Crimin. Stijl, Art.* 46.

(3) *Crimin. Stijl, Art.* 14.

§ IV.

Wanneer de beſchuldigde de hem te last gelegde daad ontkent, brengt de aart van het extraordinair Proces mede, dat hij langs betamelijke wegen tot overtuiging en bekentenis der misdaad gebragt worde. — Behalven het ondervragen en verhooren van den beſchuldigden, kan hier toe dienen, dat men, b. v. door hem geſtolene goederen, breekijzers bij hem gevonden, het werktuig, waar mede eene wond is toegebragt, enz. in zijne tegenwoordigheid brenge. — Zulks doet ter overtuiging dikwils veel meer af, dan eene fijn geſlepene ondervraging. — Maar vooral is men gewoon in deezen gebruik te maken (1) van het middel van *confrontatie*, of vergelijking van den beſchuldigden tegen medepligtigen en getuigen. — Het *confronteeren tegen medepligtigen* kan enkel dienen, om in verholen misdrijven, vooral ten aanzien van de bijzondere omſtandigheden, agter de waarheid te komen. — Zij zijn anderzints getuigen, welken het Regt volſtrekt verwerpt (2), en aan wier gezegden, in het uitbrengen van een veroordeelend vonnis, ten hoogſten geene andere kragt kan worden toegeſchreven, dan om de ver- *Confrontatie*

(1) Wat ook Prof. VOORDA, §. 12. *pag.* 64. & *volgg. en Aanteek. op den Stijl*, *Art.* 13. *pag.* 299. tegen het middel van *confrontatie* moge inbrengen, wij moeten van hem geheel verſchillen, en houden, bij ondervinding, dit middel voor één der edelmoedigſte en meest gepaste, om in extraordinair Proces *confeſſie* te bekomen.

(2) *L.* 3. §. 5. *ff. de testib. L.* 11. *C. eod. L.* 17. *C. de accuſ.*

verdere bewijzen optehelderen en aantevullen (1). — Doch het *confronteeren tegen getuigen* is, als 't waare, een zeker beleggen van dezelven *in forma probanti*, naar den aart van 't extraordinair Proces ingerigt. — Het moet niet alleen dienen, om den beſchuldigden het plegen der misdaad in 't aangezicht aan te zeggen, en hem daar door in zijne hardnekkige ontkentenis te doen verſtommen; maar ook om hem gelegenheid te geven tot het bijbrengen van het geen hij tegen de getuigen hebben mogt, met hun in woordenwisſeling te treden, en ook daar door de geloofbaarheid der getuigen te verſterken of te verzwakken (2).

§ V.

Bekentenis, en Eisch op dezelve.

Het gevolg der verhooren en confrontatiën is zeer dikwils, dat de beſchuldigde daar door gebragt wordt tot bekentenis (*confeſſie*) der door hem gepleegde misdaad. — Om die *bekentenis* volledig te doen zijn, en 'er regt op te kunnen doen, is het niet genoeg, dat de beſchuldigde de daad erkenne, maar hij moet ook erkennen het ſtrafwaardige van die daad, ten zij dit ſtrafwaardige zoodanig in de benaaming der daad zelve vervat is, dat zij zonder misdadig te zijn, niet kan begrepen worden: b. v. iemand erkent geld geſlagen of geſchroefd te hebben; door de bekentenis van die daad bekent hij tevens eene misdaad, zonder dat hij 'er iets meer behoeft bij

(1) H. COCCEJUS, *in Exerc. Curioſ. Tom.* 2. *Diſp.* 30. *de ſocio criminis.* BOEHMER, *ad Conſt. Crimin. Carol. Art.* 31. *pag.* 143—152.

(2) QUISTORP, *Grundſätze des Deutſchen Peinlichen Rechts*, 2 *Th.* 14 *Hauptſt.* §. 713—721.

bij te voegen, om dat het munten van geld, buiten last van de Overheid, bij de wetten van den Lande voor eene misdaad gehouden wordt. Maar wanneer b. v. iemand erkent een boekjen geſchreven te hebben, waar in de openbaare aanklager vermeent, dat lasterlijke uitdrukkingen gevonden worden, doch de beſchuldigde ontkent, dat die uitdrukkingen lasterlijk zijn, zoo is zijne confeſſie onvolledig, om 'er hem op te veroordeelen (1).

Wanneer de confeſſie in voegen voorgemeld volledig, en dus eene *Crimineele confeſſie* is, levert de openbaare aanklager zijne conſideratiën en advis, met de ſtukken, aan den Regter over, verzoekende, op bekentenis te mogen eisch doen. — De Regter, dit ook zoo bevindende, ſtaat hem toe, om op des Gevangens confeſſie regt te vragen, en te dienen van zijnen Crimineelen Eisch en Concluſie (2).

Deeze Concluſie van Eisch bevat een omſtandig verhaal van de misdaad, overgenomen uit de verhooren van den beſchuldigden, en hier en daar verſterkt of aangevuld uit de ingewonnen informatiën; — eene opgave, waar in het misdadige beſtaat, en tegen welke wet de beſchuldigde gezondigd heeft; — en eindelijk eenen eisch tot het ondergaan der ſtraffe, volgens de wet verbeurd. — Dewijl echter, naar

(1) Men vergelijke nopens deeze zoo gewichtige onderſcheiding de *Contra-Memorie van den Hoogen Raad in de zaak van Mr. Adriaan van der Mieden.* — als mede de *Memorie in de zaak van Hespe en Verlem.* (*Amſt.* 1786.)

(2) *Public. van het Uitvoer. Bewind van* 10 *Octob.* 1798. *Art.* 3 & 4.

naar ons Crimineel Regt, de ſtraffen zelden juist bepaald, maar meestal willekeurig zijn (1), is het voorzigtig en gebruikelijk, om op de vordering eener bepaalde ſtraffe te laten volgen eene meer algemeene clauſule, *of tot zoodanige andere ſtraffe, als de Regter in goede Juſtitie zal oordeelen te behooren.*

DERDE AFDEELING.

Van Crimineele Procedures op convictie.

§ I.

Pijnbank afgeſchaft.

Het gebeurt zeer dikwils, dat beſchuldigden, om de ſtraffe te ontgaan, in weerwil der tegen hen ingewonnen bewijzen, bij de ontkentenis blijven volharden. — In voorige tijden was men, in zaaken van zwaare misdaad, dikwerf gewoon verzoek te doen, *dat de Gevangen zoude worden gebragt tot ſcherper examen.* — Oneindig veel is 'er getwist over de geoorloofdheid en nuttigheid van dit middel, als mede over de juiste gevallen, waar in het behoorde plaats te hebben. — Dan, dit moeielijk onderzoek is thans onnoodig geworden, na dat de Pijnbank uitdrukkelijk is afgeſchaft, en dus in geen

(1) MATTHÆUS *de Crimin. in Prolegom. Cap.* 4. *n.* 10. *& Lib.* 48. *Tit.* 18. *n.* 31.

(2) J. GREVII *Tribunal reformatum.* LEYSER *Medit. ad Pand. Tom.* 10. *Spec.* 630, 631, 632, 638, 639 *&* 640. D. JONKTYS, *over de Pijnbank.* VOORDA, *Verhand.* 1 *Hoofdſt.* §. 14. *& volgg.* en meenigvuldige anderen.

geen geval hoegenaamd een Regter, ter bekoming van confesſie van eenen beſchuldigden, zig mag bedienen van eenig middel, het welk denzelven pijn of ongemak aandoen, of daar voor, in geval van verdere ontkenning, bevreesd zou maken. — Dit belet echter den Regter niet, om eenen beſchuldigden, het zij gevangen of gedaagden in perſoon, die weigert, op de hem voorgehouden wordende vraagpunten, of eenige van dien, te antwoorden, en bij die weigering, na dat de Regter hem zijne verpligting zal hebben onder 't oog gebragt, blijft volharden, door zoodanige middelen, als hij gepast zal oordeelen, daar toe te noodzaaken (1).

§ II.

Regt doen op convictie.

Het zoude ondertusſchen voor de algemeene belangen zeer ſchadelijk zijn, om alle beſchuldigden, tegen wien de bewijzen duidelijk ſpreken, en wier ontkentenis geenen anderen grond, dan in hardnekkigheid, heeft, te moeten ontvangen in ordinair Proces (2). — In plaats derhalven van ſcherpe mid-

(1) *Reglem.* 10 *Octob.* 1798. *Art.* 1.

(2) De ordinaire Proceſſen veroorzaaken. 1°.) Verbazende onkosten, zoo voor 't Land, wanneer de Procureur-Generaal aanklager is, als voor de Hoofd-Officieren en Bailliuwen. — 2°.) Eene zeer ſchadelijke langwijligheid, vooral om dat in dezelven hooger beroep plaats heeft. — 3°.) Men geeft aan ſlechte menſchen, die met gretigheid de Pleidooijen aanhooren, te veel ſtoffe, om chicaneuſe uitvlugten te leeren, waar van zij, zelf in het geval zijnde van beſchuldigd te worden, tot nadeel der Juſtitie, misbruik maken. — Men behoort zig dus van geene ordinaire Pro-

middelen moest een andere weg worden aangewezen, langs welken zaaken van dien aart, buiten de omſlagtige form van gewoone Procedures, konden afgedaan worden. — Men noemt dit regt doen *op convictie*, dat is, uit overtuiging nopens de volledigheid van bewijs, ſchoon de beſchuldigde de misdaad niet erkend heeft. — Indien namelijk de Regter bevindt, dat de Gevangen wel niet is kunnen gebragt worden tot confeſſie van de misdaad, waar van hij beſchuldigd is; doch dat de informatiën, ten zijnen laste overgelegd, van dien aard zijn, dat door dezelven ten vollen bewezen ſchijnt, dat de misdaad door den Gevangen (1) gepleegd is, volmagtigt de Regter den openbaaren aanklager, om op die bewijzen, in extraordinair Proces, regt te vragen, en mitsdien te dienen van zijnen Crimineelen Eisch en Concluſie (2).

§ III.

Hoe daar in te procedeeren.

De form van procedeeren in dit geval brengt mede: — 1°.) Dat van deeze Regterlijke beſchikking, niet alleen aan den openbaaren aanklager, maar ook aan den gevangen, dadelijk kennis worde gegeven. — 2°.) Dat de gevangen tevens de vrijheid heeft, om één Proceſſen te bedienen, dan in die weinige gevallen, welke in de volgende *Afdeeling* zullen worden aangewezen.

(1) De wet ſpreekt wel alleen van *Gevangenen*, maar 'er is geene reden, waarom dezelve ook niet tot *Gedaagden in perſoon* zoude worden uitgeſtrekt: zoo als daar van ook reeds veele voorbeelden in de Practijk zijn.

(2) *Reglem. Art.* 8.

één of meer Practizijns te verkiezen, ten einde *ſummierlijk*, en *buiten figuur van Proces*, zoodanige verdediging voor hem te doen, als hij zal te rade worden. — Indien hij geen Practizijn kan bekomen, voegt hem de Regter één of meer Practizijns ten dien einde toe (1). — 3°.) Dat aan de Practizijns, door den Gevangen verkozen, of hem toegevoegd, dadelijk vrijë toegang tot denzelven verleend wordt (2). — 4°.) Dat binnen agt dagen de openbaare aanklager aan den Regter moet overleveren zijnen Crimineelen Eisch en Concluſie, met de ſtukken. — 5°.) Dat ter gelijker tijd Copie van dien Eisch en Concluſie, en van de bewijzen, door hem bij den Regter ingeleverd, aan den Gevangen, of deszelfs Practizijns, wordt ter hand geſteld (3). — 6°.) Dat de kosten, op het vervaardigen dier Copiën te vallen, door den Gevangen moeten worden betaald; doch, hij daar toe onvermogend zijnde, onder de kosten en miſen van Juſtitie worden gebragt (4). — 7°.) Dat des Gevangens Practizijns viſie mogen verzoeken van de oorſpronglijke bewijzen, en zig daar toe aan den Regter vervoegen (5). 8o.) Dat het den Gevangen vrij ſtaat, om de getuigen van den openbaaren aanklager, of zommigen van dezelven, op contra-vragen te doen hooren. — 9°.) Dat de Gevangen alle zoodanige bewijzen, als hij tér zijner verdediging zoude kunnen inwinnen,

(1) *Reglem. Art.* 9.
(2) *Reglem. Art.* 10.
(3) *Reglem. Art.* 11.
(4) *Reglem. Art.* 12.
(5) *Reglem. Art.* 13.

nen, aan den Regter mag overleveren, en daar bij voegen eene Deductie of Memorie van Regten. — 10°.) Dat binnen denzelfden tijd de openbaare aanklager ook eene Memorie tot betoog van zijnen Crimineelen Eisch en Conclusie aan den Regter kan overleveren (1). — 11°.) Dat de tijd, tot het doen van meergemelde verdediging, door den Regter, naar de omslagtigheid en andere omstandigheden der zaak, bepaald wordt, nooit korter, dan op veertien dagen, en niet langer, dan op zes weken, zonder buiten de dringendste redenen, verlengd te mogen worden (2). — 12°.) Dat de termijnen, aan den Gevangen tot het doen zijner verdediging vergund, verstreken zijnde, het zij hij defensie gedaan hebbe, het zij niet, de Regter, zoo spoedig mogelijk, de zaak zal onderzoeken, en daar in *ten definitiven* vonnisen, zoo als hij in goede Justitie zal bevinden te behooren, en zulks zonder hooger beroep (3).

§ IV.

Ontslag onder handtasting.

Behalven de twee opgegevene gevallen, dat *of* de beschuldigde de misdaad erkend heeft, *of* dat zij hem voldoende bewezen is, kan 'er ook nog een derde geval zijn, namelijk, dat van des Gevangens onschuld wel niet blijkt, maar evenwel geene bewijzen tegen hem zijn, voldoende om 'er hem op te veroordeelen, terwijl 'er geene waarschijnlijkheid is, om voor als nog, of binnen korten tijd, meerdere bewijzen in te winnen, die echter misschien door den tijd zullen te bekomen zijn. — Men noemt dit een

(1) *Reglem. Art.* 14.
(2) *Reglem. Art.* 15.
(3) *Reglem. Art.* 16.

een *non liquet*, dat is, dat aan den Regter van de ſchuld of onſchuld niet blijkt. — In dit geval ontſlaat de Regter den Gevangen, onder handtasting en belofte van ten allen tijde, des vermaand zijnde, wederom te zullen verſchijnen, *ſub poena confeſſi & convicti*, dat is, op ſtraffe, dat hij, wegblijvende, voor ſchuldig zal gehouden worden (1).

VIERDE AFDEELING.

Van ordinaire Crimineele Proceſſen.

§ I.

Zomtijds wordt, na het afloopen der verhooren en confrontatiën, het extraordinair Proces veranderd in een *ordinair*. — Voorheen had zulks meenigmaalen plaats, om dat men des beſchuldigdens *confeſſie* noodig achtte tot veroordeeling van den beſchuldigden (2). — Thans zijn de ordinaire Proceſſen zeer zeldzaam, om dat men, ook zonder bekentenis, wanneer de bewijzen voldoende zijn, regt kan doen *op convictie*, zelfs tot den dood. — De gevallen, waar in zij tegenwoordig gepast zijn, kan men brengen tot deeze twee: 1°.) Als de Gevangen de misdaad, hem te laste gelegd, niet alleen niet heeft bekend, maar het ook daarenboven duister en twijffelachtig is, of de bewijzen, door den openbaa-

Wanneer ordinair Proces plaats heeft.

(1) *Crimin. Ordonn. Art.* 53. *Crimin. Stijl, Art.* 44. *en aldaar Prof.* VOORDA, *in zijne Aanteek. Reglem.* 10 *Octob.* 1798. *Art.* 6.

(2) *Costumen van Rhijnland, Art.* 1. VOORDA, *Verhand.* 1 *Hoofdſt.* §. 33 & 34.

baaren aanklager overgelegd, *al* of *niet* genoegzaam zijn, om den Gevangen, als ſchuldig aan de hem aangetijgde misdaad, te veroordeelen. — 2°.) Als de Gevangen wel de daad als daad op zig zelven bekend heeft, maar niet het misdadige van de daad, over welk *al* of *niet* misdadige van de daad gegronde bedenking vallen kan (1). — Schoon de Regter den openbaaren aanklager heeft toegeſtaan, om op convictie in extraordinair Proces regt te vragen, belet zulks echter niet, dat de Regter, na onderzoek van des Gevangens verdediging, bevindende, dat dezelve zeer aanneemlijk en bedenkelijk was, hem als nog, met intrekking der voorige bepaaling, in ordinair Proces ontfange (2).

§ II.

Adſiſtentie van minderjarigen

Schoon in extraordinair Proces de minderjarigen en getrouwde vrouwen, het zij ze geapprehendeerd, het zij ze in perſoon gedagvaard worden, geene adſiſtentie behoeven (3), lijdt dit echter uitzondering in ordinaire Crimineele Procedures, het zij die ordinair aangelegd, het zij naderhand in ordinaire veranderd zijn, als in welken de minderjarigen met hunne ouders en voogden, en de getrouwde vrouwen met haare mans, geadſiſteerd moeten zijn (4).

§ III.

(1) *Reglem.* 10 *Octob.* 1798. *Art.* 7.

(2) *Reglem. Art.* 17.

(3) Zie hier vooren, *bladz.* 45 & 388.

(4) *Supplem. nostrum ad* VOETII *Pand. tit. de judic.* §. 12. alwaar een merkwaardig gewijsde, op dit punt, van Schepenen van *Rotterdam*, door Sententiën van het *Hof* en den *Hoogen Raad* bekrachtigd, vermeld wordt.

§ III.

Ten aanzien van de form der ordinaire Crimineele Procedures valt weinig bijzonders aantemerken; als zijnde de inrigting daar van meestal op denzelfden leest geſchoeid, als van een Civiel Proces. Het zij genoeg daaromtrent het volgende aantemerken. — *a*) Men begint hetzelve, zonder voorafgaande dagvaarding, vermits de Gevangen reeds in Proces is, enkel met het dienen van Eisch, door den Procureur-Generaal, of door den Bailliuw, ter Crimineele Rolle. — *b*) In deeze ordinaire Procesſen behooren de termijnen kort te zijn en ſtipt achtervolgd te worden. — Bij 't Hof zijn de termijnen peremptoir van veertien tot veertien dagen (1). — *c*) De Gevangen doet door zijnen Procureur, zoo dra van Eisch gediend is, ter Rolle verzoeken Copie van de Verhooren en Confrontatiën, als mede van de ſtukken bij Concluſie van Eisch gemeld. — Van de verdere ſtukken en bewijzen vooraf Copie te vragen, is ongegrond. Daar toe dient, even als in Civiele zaaken, de termijn van wisſeling (2). — *b*) Des Gevangens defenſie beſtaat meestal in eene geheele tegenſpraak van den eisch, of zoogenaamde *contrarie Concluſie*. — Zoo hij meent klaarlijk te kunnen aantoonen, dat 'er op de aangetijgde misdaad geene lijfſtraf vallen kan, ſtaat het aan hem vrij, bij zijn antwoord te doen een *verzoek van proviſioneel ontſlag onder handtasting* (3). — Zulke zaaken worden, na het voldingen, en de wisſeling, mondeling be-

Form der ordinaire Proceſſen.

(1) *Reglem.* 9 *Maart* 1728. *Art.* 2.

(2) *Judic. Pract.* 4 *B.* 5 *Hoofdſt.* §. 13. *pag.* 238.

(3) BORT, *Tract. van Crimin. Zaaken*, *Tit.* 8.

bepleit. — Bij het Hof echter worden zij eerst behandeld, als beſchreven zaaken, en daar in een Verbaal van Enqueste belegd; doch, dien onverminderd, naderhand op eene mondelinge Pleidooije afgedaan (1).

VIJFDE AFDEELING.

Van Vonnisſen, Executiën, en Appellen, in Crimineele zaaken.

§ I.

Crimineele Vonnisſen.

Alle Crimineele Vonnisſen, die op *confeſſie*, of *convictie* gewezen worden, moeten inhouden: — *a*) Eene uitdrukking van het misdrijf tegen den veroordeelden, op ſtraf van nietigheid (2). — *b*) Eene juiste bepaaling van de ſtraf, die de veroordeelde zal moeten ondergaan. — *c*) Eene beſchikking nopens de kosten der Gevangenis en van 't Proces. — Hier in wordt de veroordeelde bijna altijd gecondemneerd, ſchoon ook de ſtraf, bij het vonnis opgelegd, van de geëischte ſtraf merkelijk moge verſchillen.

De Vonnisſen, in ordinair Proces gewezen, rigten zig, even als in Civiele zaaken, naar de gehoudene dingtaalen.

De pronuntiatie van alle Crimineele Vonnisſen wordt gedaan in tegenwoordigheid van den Gevangen of Gedaagden in perſoon, die daar toe zelf op

(1) Zie hier vooren, *bladz.* 358.

(2) *Staatsreg. van* 1805. *Art.* 72.

op de Rolle verſchijnen moet (1). — Indien het Vonnis aan hooger beroep onderhevig is, en hij daar van gebruik wil maken, wordt de aanteekening van het Appel dadelijk ſtaande Rolle gedaan (2).

§ II.

Tegen afweezigen.

Indien de beſchuldigde afwezig en voortvluchtig is, en dus bij defauten tegen hem wordt geprocedeerd, behelst het Vonnis doorgaans eene condemnatie van den beſchuldigden tot bannisſement, meest als eene ſtraf van zijn agterblijven, waar door hij zig niet gezuiverd heeft van de bewijzen en verdenkingen, op grond van welken tegen hem Decreet verleend was. — Komt hij naderhand in handen der Juſtitie, wordt de zaak zelve, door verhooren, enz., extraordinair onderzogt, en de ſtraffe, door de misdaad verbeurd, bij een nader Vonnis bepaald (3). — Men ziet hier uit, hoe onvoorzichtig het is, en hoe weinig verbindende kragt het heeft, om bij een contumaciëel Vonnis, bij overtreding van het bannisſement, de doodſtraf of eenige andere te bepaalen.

§ III.

Crimineele Executie.

Zoo dra een Crimineel Vonnis is uitgeſproken, en van het zelve geen hooger beroep valt, volgt daar op *dadelijk* de executie (4). — Dit lijdt echter

(1) MERULA, *Manier van Proced. Lib.* 4. *Tit.* 89. *Cap.* 1. *in not.*

(2) MERULA, *d. l. Lib.* 4. *Tit.* 3. *Cap.* 2. *in not. Judic. Pract.* 4 *B.* 5 *Hoofdſt.* §. 13. *pag.* 239.

(3) *Crimin. Stijl, Art.* 56. *en volgg. en aldaar de Aanteek. van Prof.* VOORDA.

(4) *L.* 18. *C. de poen.*

ter uitzondering, wanneer de veroordeelde is eene zwangere vrouw, aan welke geene executie verrigt mag worden, voor dat zij van haare vrugt verlost is (1). — Indien de executie in eene doodſtraffe beſtaat, wordt de veroordeelde daar toe vooraf door Kerkendienaaren voorbereid (2), en wel tegenwoordig (het geen zeer regtmatig is,) door dezulken, die met den veroordeelden denzelfden Godsdienst belijden. — De executie wordt gedaan in 't openbaar, ten affchrik van anderen, door den Scherpregter, hoedanigen men in eenige Steden van dit Land heeft (3).

Wanneer de Regter, na het wijzen van een Crimineel Vonnis, bevindt, dat het zelve aan des veroordeeldens perſoon niet is uit te voeren; mag hij dan het zelve op eigen gezag veranderen? Zeker niet; want alle Vonnisſen, eenmaal uitgeſproken, zijn onveranderlijk (4), maar hij moet zig aan den Souverain vervoegen, om tot het maken van zoodanige verandering gemagtigd te worden (5).

§ IV.

(1) *L.* 3. *ff. de poen. L.* 18. *ff. de ſtat. hom.*

(2) *Crimin. Stijl, Art.* 47.

(3) G. VAN HASSELT, *Diſſert. de Carnifice.* (*Traj.* 1773.)

(4) *L.* 14. *L.* 55. *L.* 62. *ff. de re judic. L.* 1. §. *ult. in fin. ff. de quæſtion. L.* 1. *C. ſent. reſc. non poſſe.*

(5) *d. L.* 1. *de quæſt.* — Zoo deed het Hof, ter gelegenheid, dat zeker perſoon, gecondemneerd om gegeesſeld te worden, onder het voorlezen der Sententie zulke ſterke ſtuiptrekkingen had, dat hij buiten ſtaat was, om de openbaare ſtraf op het ſchavot te on-

§ IV.

De algemeene regel omtrent het hooger beroep in Crimineele zaaken, waar over in voorige tijden zoo eindeloos veel getwist is (1), brengt mede: — 1°.) Dat het Hof geen hooger beroep mag verleenen ten verzoeke van eenige perſoonen, tegen welken criminelijk, extraordinarié, en op hunne confeſſie is geprocedeerd; maar dat die Vonnisſen worden geëxecuteerd, zonder dat eenige appellatie, reformatie, of provocatie, daar tegen wordt toegelaten (2). — De uitzonderingen van dien regel kunnen gevoeglijk gebragt worden tot deeze drie: — *a*) Als 'er geene, of geene genoegzaame confeſſie gevonden wordt. — *b*) Als 'er eene blijkbaare nietigheid in de Procedures is. — *c*) Als 'er eene blijkbaare en

Hooger beroep in 't Crimineele.

in

ondergaan. *Reſol. Holl.* 20 *Julij* 1787. *G. P. B.* 9 *D. fol.* 723. — Eenigzints anders werd in een zoortgelijk geval gehandeld door het Committé van Juſtitie der ſtad Amſterdam, ten aanzien van zekeren *Hendrik Janſen*, die, tot de ſtraf van het zwaard verwezen zijnde, doch, door zijne wederſtreving, de uitvoering onmogelijk makende, bij *alteratie* van dat vonnis, tot de galge verwezen werd. B. A. VAN HOUTEN, *Crimin. Proces tegen H. Janſen*, *pag.* 219. *en volgg.* — Schoon deeze behandeling van het Committé, onzes inziens, naar regten zeer verdedigbaar is, behoort zij egter onder die dingen, *quæ non ſunt producenda ad conſequentias.*

(1) V. D. WALL, *Handvesten van Dordrecht*, 2 *D. pag.* 1331. *ſeqq.* — VOORDA, *Aanteek. op den Crim. Stijl*, *Art.* 64.

(2) *Reſol. Holl.* 10 *Sept.* 1591. *G. P. B. fol.* 1062. VAN ALPHEN, *Papeg.* 1 *D. pag.* 307.

in 't oog loopende buitenſporigheid in de ſtraf is (1). — 2°.) Dat Vonniſſen, *op convictie* gewezen, gelijk ſtaan met die op confeſſie gewezen zijn; zonder dat daar tegen aan den Gecondemneerden het middel van appel, reformatie, of eenigerhande provocatie wordt toegelaten (2). — 3°.) Dat Vonniſſen, in *ordinair proces* door de Gerechten of Hooge Vierſchaaren gewezen, zijn beroepelijk aan het Hof; en die door het Hof ter eerſter inſtantie gewezen zijn, aan het Nationaal Gerechtshof (3).

Betrekkelijk het revideeren van eene Crimineele Sententie, in ordinair proces gewezen, ſpreekt het van zelf, dat zulks aan alle Gecondemneerden *ten hunnen kosten* vrijſtaat. — In Crimineele zaaken wordt geene Reviſie *Pro Deo* verleend, ten waare lijfſtraf is opgelegd, en de Gecondemneerde een vierde der ſtemmen voor zig gehad heeft (4).

(1) *Berigt van den Hoogen Raad op de Remonſtrantie van 't Hof in de zaak van Mr. A. v. d. Mieden, pag.* 19. *Judic. Pract.* 2 *B.* 24 *Hoofdſt.* §. 4. *pag.* 328 & 329.

(2) *Reglem.* 10 *Octob.* 1798. *Art.* 16.

(3) *Inſtr. van 't Nation. Gerechtshof, Art.* 49. *Staatsreg. van* 1805. *Art.* 84.

(4) *Reglem. op de Reviſiën van* 14 *Maart* 1796. *Art.* 2.

VIERDE BOEK.

VAN DEN KOOPHANDEL, EN DE WETTEN DAAR TOE BETREKKELIJK.

*

EERSTE AFDEELING.

Van den Koophandel in het algemeen, en den Hollandſchen in het bijzonder.

§ I.

„ Het geheel leven ende welvaaren, mitsgaders *Inleiding.*
„ reputatie van den ſtaat der Geuniëerde Provin-
„ tiën is beſtaande in de Scheepvaart, en den
„ Handel, en de Commercie, die daar door over
„ ende langs de zee werden gedreven." — Deeze wâs de taal van de Staaten Generaal in der tijd (1). — Het verwondere dus niemand, dat, hoe zeer de handelingen, die aan den Koophandel bijzonder eigen zijn, gemakkelijk hadden kunnen worden ingeweven in het *eerſte Boek*, wanneer wij aldaar van de Contracten en andere Verbintenisſen handelden, wij echter verkozen hebben een bijzonder Boek in dit werk daar toe te beſtemmen. — Twee redenen

(1) *Plac. Gener.* 8 *Febr.* 1645. *G. P. B.* 1 *D. col.* 984. — Zoo zegt ook DE GROOT, *Inl.* 3 *B.* 20 *D.* §. 1. „ 't Welvaren van Holland beſtaat meest bij de „ Schipvaart."

nen noopten ons tot deeze ſchikking. 1°.) Het bijzonder gewicht van de ſtoffe, welke wij thans zullen behandelen, gedoogde niet, om daar van, als 't ware, in 't voorbijgaan te ſpreeken; maar ſcheen ons toe, eene opzettelijke en afzonderlijke behandeling te vereisſchen. — 2°.) Schoon het in de beoordeeling der zoogenaamde *mercantiele quæstiën* een groot gebrek is, dat men de zaaken te weinig brengt tot die eerſte en eenvouwdige regtsgronden, uit welker juiste toepaſsing de zwaarſte geſchilpunten dikwils zeer gemakkelijk, en met volkomene zekerheid, kunnen beſlist worden (1), valt het evenwel niet te ontkennen, dat geſchillen in 't ſtuk van den Koophandel niet ſlechts met het oog van eenen ſtijven Regtsgeleerden, maar ook met dat van eenen Koopman, die zig met den *mercantielen ſtijl* gemeenzaam gemaakt heeft, doorgezien behooren te worden. — Dit alles laat zig beter in 't oog houden door eene afzonderlijke behandeling van deeze ſtoffe.

§ II.

Oorſprong van den Koophandel.

De oorſprong van den Koophandel is ſchier even zoo oud, als die van het regt van eigendom (2). — Dewijl het geen de één in eigendom bezat, dikwils eene behoefte was voor den ander, ontſtond daar uit het contract van ruiling (3); waar van men zelfs bij de wilde volken de voetſtappen ontdekt. — Hoe beſchaafder en volkrijker nu de natiën wa-

(1) Zie mijn *Voorberigt voor* POTHIER, *Verhand. van Contr. en Verbint.* 1 *Deel.*

(2) PUFENDORF, *de J. N. & G. Lib.* 5. *Cap.* 1.

(3) PUFENDORF, *d. l. Cap.* 5.

waren, hoe menigvuldiger die handelingen gedreven werden. — Dikwerf echter waren de ruilingen aan zwarigheid onderhevig, wanneer de één des anderen waaren niet behoefde. — Dus ſtelde men tegen de koop-waaren iets over, het welk, in gebruik gebragt zijnde, eene algemeene behoefte wierd; en men verkoos daar toe de metaalen, eerst in grove, en naderhand in juist afgewogene, en (tot voorkoming van vervalſching) gemerkte ſtukken, welken men *geld* noemde; terwijl de verruiling van waaren tegen geld den naam van *koop* en *verkoop* droeg (1). — Niet ſlechts werd dusdanige handel te land gedreven, maar ook bij vervolg ter zee, met die volken, die door de zee van ons zijn afgeſcheiden. — De oudſte volken, die het eerst de ſcheepvaart oeffenden, waren de *Egyptenaaren* en *Phenicièrs* (2). — Daar door konde zig de Koophandel over den toen bekenden aardbodem uitbreiden. — In de oudſte geſchiedenisſen der *Indianen*, *Chineezen*, *Perſianen*, *Arabieren*, *Ethiopièrs*, enz. vindt men van den zee-handel gewag gemaakt (3). — Onder de oude volken muntten inzonderheid hier in uit de *Carthagers*, de *Grieken*, en vooral de *Rhodièrs* (4). — De ſcheepvaart der *Romeinen*, vóór de oorlogen met de *Carthagers*, ſchijnt van weinig aanbelang geweest te zijn; doch is bij vervolg, naar maate van de uitgebreidheid der Romeinſche Republiek,

(1) HUET, *Histoire du Commerce & de la Navigation des Anciens*, *Chap.* 1—6.

(2) HUET, *d. l. Chap.* 7.

(3) HUET, *d. l. Chap.* 9—14.

(4) HUET, *d. l. Chap.* 15—19.

bliek, meerder aangewasſen (1).

§ III.

Hollandſche Koophandel.

Dan, inzonderheid verdient de Koophandel van dit Land onze aandacht. — Men kan de geſchiedenis daar van in drie tijdperken verdeelen: — *a*) Voor en onder de Graaflijke Regering tot de afzwering van Philips. — *b*) Zedert die afzwering tot den Westphaalſchen Vrede. — *c*) Zedert dien Vrede tot onzen tijd.

§ IV.

Voor en onder de Graven.

Eerſte tijdvak. — Schoon de Koophandel der *Batavieren* weinig te beduiden had, is dezelve egter al zeer vroeg in de Nederlanden gevestigd (2). — Hun eerſte tak van Koophandel en Zeevaart ſchijnt beſtaan te hebben in de Visſcherije, vooral van Kabeljaauw en Haring (3), zijnde zelfs het zouten en kaaken van den Haring door eenen Nederlander, *Willem Beukelszoon*, van *Biervliet* geboortig, uitgevonden (4). — Het vervoeren van visch, zoo gezouten als gedroogd, naar andere Landen, gaf gelegenheid, dat met die vaartuigen andere goederen werden te rug gebragt, die de behoeften konden vervullen van dit Land, welken het uit zig zelven niet konde opleveren. — Dit gaf allereerst gelegenheid tot den handel met *het Noorden*, van waar graanen en bouwſtoffen te bekomen waren. — Van tijd

(1) HUET, *d. l. Chap.* 21. *& ſuiv.*

(2) ENGELBERTS, *aloude Staat der Nederlanden*, 2 *D. pag.* 38. *&* 4 *D. pag.* 249.

(3) *Richeſſe de la Holl., Tom.* 1. *pag.* 19. *& ſuiv.*

(4) *Beſchrijving der Haring-visſcherije, Amſt.* 1791. *in* 4to.

tijd tot tijd breidde zig de Koophandel uit tot allerleie Landen, en onderſcheiden zoorten van koopwaaren (1). — De Stad *Dordrecht* was al zeer vroeg als eene koopſtad bekend (2). — Te *Amſterdam* was voor het midden der zestiende eeuw reeds een gevestigde koophandel (3). — Ook andere Steden van dit Land deelden allengskens in dien buitenlandſchen Koophandel (4).

Tot voorwerpen van den Koophandel van dit Land hebben ook grootendeels gediend de *Manufacturen*, op het maaken van welken de arbeidzaame Nederlander zig op veele plaatſen begon toeteleggen. — Touwwerk, zeilen, vaatwerk, enz. waren daar van wel de eerſte. — Linnen en wolle ſtoffen, hoeden, en zoortgelijke dingen, tot huishoudelijke behoefte dienende, werden ook hier te Lande bereid. — Dit verſchafte voornamelijk de geboorte aan den handel met *Engeland* en *Frankrijk* (5).

§ V.

Tweede tijdvak, van het einde der Graaflijke Regeering, tot den Vrede, in 1648 te *Munſter* geſloten. — Nadat deeze Landen, door de *Unie van Utrecht*, met elkander verbonden waren, en het Graaflijk juk hadden afgeworpen, is de Koophandel meer en meer aangewasſen, en daar dezelve zig te *Tot den Westphaalſchen Vrede.*

(1) *Richeſe de la Holl., Tom.* 1. *pag.* 23. *& ſuiv.*

(2) V. D. WALL, *Handvesten van Dordrecht*, 1 *D. pag.* 56, 83, 108, 132, 140. en elders.

(3) WAGENAAR, *Beſchr. van Amſterdam*, 9 *Stuk, pag.* 379. *en volgg.*

(4) *Richeſe de la Hollande, Tom.* 1. *pag.* 36.

(5) *Richeſe &c. Tom.* 1. *pag.* 39—42.

vooren enkel tot *Europa* bepaald had, werd die ook tot de andere wereld-deelen uitgeſtrekt. — In dit tijdvak ontmoet men, in den jaare 1602, de oprigting van de *Oost-Indiſche*, en in 1621 van de *West-Indiſche Maatſchappij* (1). — De handel op de *Middellandſche Zee* werd van zoo veel aanbelang, dat in den jaare 1625 eene Kamer van Directeuren van den *Levantſchen* handel wierd opgericht (2), tot beveiliging van welke vaart zedert nog verſcheiden Reglementen gemaakt zijn (3). — De vaart op *Yſland*, de walvischvangst op *Groenland*, en de *Straat Davids*, zijn mede haaren oorſprong aan dit tijdvak verſchuldigd (4). — De bloei der Hollandſche Manufactuuren breidde zig merkelijk uit, ook tot geheel nieuwe vakken van koophandel, b. v. de handel in baleinen, de ſuikerraffinaderijën, het ſnijden van diamanten enz. (4). — Een merkelijke aanwas van den handel op *Engeland*, *Frankrijk*, *Spanje*, *Portugal* en *Duitschland*, is blijkbaar uit de *Commercie-Tractaaten*, in dit tijdvak geſloten (6). — Inzonderheid is de Hollandſche Koophandel deszelfs bloei verſchuldigd aan dien tak van handel, welke beſtaat in het ver-

voe-

(1) WAGENAAR, *Vaderl. Hiſt. 9 Deel, bladz.* 147, *en volgg.* en 10 *Deel, bladz.* 306.

(2) WAGENAAR, *Beſchr. van Amſterdam, 9 Stuk, pag.* 414—419.

(3) *Register op 't Gr. Pl. Boek, Art. Levantſchen handel, en Levantvaarders.*

(4) *Richeſſe &c. Tom.* 1. *pag.* 67—71.

(5) *Richeſſe &c. Tom.* 1. *pag.* 71—73.

(6) *Richeſſe &c. Tom.* 1. *pag.* 73—78.

voeren van koopwaaren voor buitenlandſche koop-lieden (1). — De oprigting der *Admiraliteits-Collegiën* in 1597 (2) verdient hier ook in 't bijzonder te worden aangeteekend. — Geen wonder derhalven, dat men ook in dit tijdvak aantreft den oorſprong van den *Aſſurantie-handel* (3), de oprigting van de *Wiſſelbank* te *Amſterdam*, in 1609 (4), en het ſluiten van verſcheiden Tractaaten met vreemde Mogendheden (5); zoo dat dit tijdperk voor de uitbreiding van den Hollandſchen Koophandel allervrugtbaarst geweest is.

§ VI.

Derde tijdvak, zedert den Munſterſchen Vrede tot onzen tijd. — Ook in dit tijdperk ontmoet men eene verdere en zeer aanzienlijke uitbreiding van Hollands Koophandel. — In de *Oost-Indiën* (6), waar de Hollanders meesters waren van *Java*, de *Molukſche Eilanden*, de *Kaap de Goede Hoop*; waar zij in verſcheiden oorden Comptoiren van Koophandel gevestigd hadden; waar zij den uitſluitenden handel in ſpecerijën dreven, was hunne handel luisterrijk (7). — De groote en kleine Visſcherije *Na dien Vrede tot heden.*

(1) *Richeſſe &c. Tom.* 1. *pag.* 78—80.

(2) *Inſtructie voor de Admiraliteits-Raaden en Bedienden van* 13 *Aug.* 1597. *in 't G. P. B.* 2 *D. col.* 1530.

(3) *Richeſſe &c. Tom.* 1. *pag.* 109. *& ſuiv.*

(4) WAGENAAR, *Beſchr. van Amſterdam*, 9 *Stuk*, *bladz.* 430. *en volgg.*

(5) *Richeſſe &c. Tom.* 1. *pag.* 158—168.

(6) *Vredes-Tractaat van Munster van* 1648. *Art.* 5.

(7) *Richeſſe &c. Tom.* 1. *pag.* 214. *& ſuiv.*

rije werden op eene aanzienlijke wijze voortgezet (1). — De oprigting der Societeit van *Surinamen*, de verövering dier volkplanting, de handel op de *Berbices*, op *Esſequebo* en *Demerary*, op *Curacao*, maakten zoo veele takken uit van den Koophandel der Hollanders in de *West-Indiën* (2). — De Commisſie-handel met ſchier alle Rijken en Staaten der bekende wereld heeft zedert aan onzen handel de aanzienlijkſte voordeelen bezorgd. — Wij kunnen hier eindelijk nog bijvoegen eenen handel, die wel niet zoo oud, maar in latere tijden zeer algemeen en aanzienlijk geworden is; namelijk den handel in binnen- en buitenlandſche Effecten (3).

§ VII.

Bloei en verval des Handels.

Zoo bloeide dan weleer de Koophandel van dit Land. — De voordeelige ligging van hetzelve aan de zee, en aan den mond van eene groote rivier, en wel tusſchen het Noordelijk en Zuidelijk gedeelte van *Europa*, waar van het als het middenpunt is; de

(1) *Richeſſe &c. Tom.* I. *pag.* 253—279.

(2) *Richeſſe &c. Tom.* I. *pag.* 279—344.

(3) *Richeſſe &c. Tom.* I. *pag.* 363. *& ſuiv.* Wanneer deeze handel *reëel* gedreven wordt, is 'er geene reden voor deszelfs afkeuring; maar wanneer men niet zoo zeer de Effecten zelven verkoopt, als wel handel drijft in de *ſpeculatie*, die men op derzelver rijzing en daaling binnen het beſtek van eenige weken maakt, is zulks, onzes inziens, eene peſt voor de Commercie, en heeft zoo veel overeenkomst met den beſpottelijken actie-handel van 't jaar 1720, (WAGENAAR, *Vaderl. Hiſt.* 18*de Deel*, *bladz.* 216. *& volgg.*) dat deszelfs vernietiging even zeer te wenſchen ware.

de noodzakelijkheid, om de behoeften tot onderhoud bij vreemden te gaan zoeken, daar de voortbrengzels van dit Land bijna alleen in boter en kaas beſtaan; de huiſelijke ſpaarzaamheid van onze voorvaderen; de te vredenheid met eene matige winst; de goede trouw in het naarkomen der verbintenisſen; de achteloosheid van de meeste volken van *Europa* omtrent Koophandel, Manufactuuren en Zeevaart; de verhuizing van vreemde Kooplieden naar dit Land, om aldaar eene meerdere godsdienſtige en burgerlijke vrijheid te genieten; de achting, welke men aan den rang van eenen Koopman toedroeg; eene verſtandige wetgeving omtrent zaaken van den Koophandel, vooral omtrent de bepaaling der in- en uitgaande regten; eene onzijdige en ongekreukte Juſtitie; de overvloed van gereed geld in dit Land, boven andere Landen: — zie daar de hoofd-redenen, die den Hollandſchen Koophandel hebben groot gemaakt (1).

Doch, gelijk het bijna met alle wereldſche zaaken gaat, tot zekere hoogte geklommen zijnde, beginnen zij te daalen (2); zoo was ook dit het lot van Hollands Koophandel. — Hoe ellendig zijn niet veele van onze Fabrieken in verval geraakt? — Hoe ziet men niet, dat verſcheiden vreemde volken de koopwaaren, die voorheen met onze ſchepen wer-

(1) *Richeſſe &c. Tom.* 1. *Chap.* 6 & 7. *pag.* 375. & *ſuiv.* PESTEL, *Comment. de Republ. Bat. Tom.* 1. §. 149. *pag.* 488—490.

(2) C. ZILLEZEN, *Neêrlands Opkomst, Bloei en Welvaart, pag.* 88.

werden aangevoerd, onder hunne eigene vlag, aan zig bezorgen?

Welke mogen de redenen van dit verval zijn (1)? — Daar te vooren, bij andere *Europeesche* volken, de Koophandel werd gering geacht, deeden dezelven, door naijver gedreven, thans alle pogingen, om daar aan mede deel te hebben, en zelfs dien der *Hollanderen*, door zwaare belastingen, te drukken; waar door Neêrlands Koophandel in denzelfden graad verminderd is, als die van anderen is toegenomen. — De van tijd tot tijd gedaane verhooging van 's Lands lasten moest noodwendig den prijs der koopwaaren en levensbehoeften doen ſtijgen; de loonen der werklieden moesten dus verhoogd worden; en in die Landen, waar de eerſte werkſtoffen vielen, werden Fabrieken opgericht, in welken voor veel mindere loonen werd gearbeid. — De onvoorzigtigheid der *Hollanderen*, om zig van vreemde Matroosen, in plaats van inboorlingen, tot de Zeevaart te bedienen; en om vreemde arbeiders in hunne Fabrieken en op hunne Comptoiren aantenemen. — Het inwikkelen van ons Land in geduurige oorlogen, de kosten eener aanzienlijke Land- en Zeemagt, de belemmering van eene vrije ſcheepvaart, moesten noodwendig het verval van den Koophandel bevorderen. — Het ſluiken van 's Lands regten, het welk zig zommigen veroorloofden; het onmatig belasten van de rekeningen der buitenlandſche Cor-

(1) *Richeſe de la Hollande, Tom. 2. Chap. 8. pag.* 1—235. A. ROGGE, in zijne ſtraks te melden *Verhandeling, pag.* 202—243.

Correspondenten; het ſteeds afnemen van braafheid en goede trouw in den handel; het te onbepaald gegeven crediet aan buitenlanders, in den commisſie-handel; de onmaatige weelde, en buitenſpoorige verteeringen, in de levens-manier van veele Kooplieden; de veelvuldige en ſtraffeloos gemaakte bankbreuken, en zoortgelijke zaaken, waar door men van de oude Bataafſche trouw is afgeweken, mogen hier onder geteld worden. — Hoe veel zouden wij hier bij nog niet kunnen voegen, ten aanzien van de rampen, welken ons Vaderland in de laatſte tien of twaalf jaren geleden heeft, en waar door het zelve tot die laagte gebragt is, dat men 'er het gezegde van zeker achtenswaardig Schrijver (1) op kan toepaſſen: „ Geen volk is gelukkig, wanneer „ eenige weinigen, van rijkdommen overladen, in „ wellusten zig zelven vergeten, en verre de mees„ ten, ja, de nuttigſte leden der Maatſchappije, „ aan de eerſte noodwendigheden des levens gebrek „ lijden; neen, de waare Staatkunde is de kunst, „ om een volk in het algemeen gelukkig te ma„ ken."

§ VIII.

Van het grootſte aanbelang is de vraag: Welke zijn de meest geſchikte middelen, om den Hollandſchen Koophandel en Zeevaart wederom op te beuren (2)? — Deeze middelen zijn onderſcheiden, naar *Middelen ter herſtel.*

(1) H. H. VAN DEN HEUVEL, in zijne ſtraks te melden *Verhandeling*, *pag.* 42.

(2) Men raadplege nopens dit ſtuk de *Propoſitie, tot verbetering van den Koophandel, door Zijne Hoogheid*, WILLEM IV., *op* 27 *Augustus* 1751, *ter Verga-*

naar maate zij *of* tot den handel van ons eigen Land, *of* tot den handel in vreemde waaren en de Zeevaart betrekking hebben. — De uitbreiding van onzen *eigen handel* moet voorzeker de grootſte bron van welvaart voor de twee anderen opleveren. — Om denzelven te doen bloeijen, is het noodig den landbouw aan te wakkeren, en nut te trekken van die meenigte van onbebouwde heide en driestlanden, die in verſcheiden Departementen nog gevonden worden; — de visſcherij, die voorheen zoo veele millioenen aanbragt, op alle mogelijke wijze te bevorderen; — het vertier van in ons Va-

der-

dering van de Staaten Generaal gedaan, in de *Nederl. Jaarb. van Octob.* 1751. *pag.* 894—909. — De *Antwoorden van* H. H. VAN DEN HEUVEL, A. ROGGE *en* C. ZILLESEN, *gegeven op de vraag van de Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen te Haarlem:* „Welk „is de grond van Hollands Koophandel, van zijnen „aanwas, en bloei? Welke oorzaaken en toevallen „hebben dien tot heden aan veranderingen en verval „bloot geſteld? Welke middelen zijn best geſchikt „en gemakkelijkst te vinden, om denzelven in zijne „tegenwoordige geſteldheid te bewaren, zijne verbe„tering te bevorderen, en den hoogſten trap van „volkomenheid te doen bereiken?" *te vinden in het 16de Deel der Verhandelingen van voorsz. Maatſchappij.* — *Richeſſe de la Hollande, Tom.* 2. *Chap.* 9. *pag.* 236. *& ſuiv.* — H. H. VAN DEN HEUVEL, *Verhandeling over de noodzakelijkheid van het onderſteunen der gemeene Induſtrie, en de middelen daar toe dienende, met betrekking tot ons Vaderland.* (Utr. 1780.) — C. ZILLESEN, *Wijsgeerig onderzoek wegens Neêrlands opkomst, bloei en welvaart.* (Amſt. 1796.)

derland bewerkte ſtoffen, zoo binnen 's Lands als anderzints, te begunſtigen; — de oprichting van Fabrieken buiten 's Lands, zoo veel mogelijk, te beletten (1). — Tot uitbreiding van den Koophandel in vreemde waaren, en van onze Zeevaart, behoort men het gereede geld, zoo veel mogelijk, in ons Land te behouden, en ten nutte van ons zelven, in plaats van vreemden, te doen dienen; en tot dat einde geen deel te nemen in vreemde Maatſchappijën; geene betalingen te doen voor vreemde rekening, ten zij de goederen alhier gezonden zijn; geene penningen te ſchieten of bezorgen, ter voortzetting van vreemde Volkplantingen. — Het herſtel der zuinigheid en goede trouw; het ſtraffen van ontrouw, en bedrieglijke bankbreuken; het bevorderen van eene vaardige rechtsoeffening, zouden tot dit gewenscht einde zeer veel kunnen toebrengen. — Eindelijk is het hergeven van eenen *duurzaamen vrede*, waar door een einde aan den verderffelijken oorlog gemaakt wordt, volſtrekt noodzaakelijk, om ons eenig herſtel van onzen vervallen Koophandel en Zeevaart te kunnen doen hopen; en wij beſluiten dit ſtuk met den hartelijken wensch, dat onze tegenwoordige *Monarchaale Regeering*, (die zekerlijk, naar de eerſte gronden van Staatkunde (2), verre den voorrang verdient boven die onvaste Regeerings-vormen, welke ons Vaderland zints eenige jaaren zoo jammerlijk geſchokt hebben,) eerlang met den

(1) Men zie de uitbreiding hier van in het *Antwoord van* V. D. HEUVEL, *pag.* 54—104.

(2) MONTESQUIEU, *l'Esprit des Loix, Liv.* 5. *Chap.* 10—12.

den *herſtelden Vrede* en den *herlevenden Koophandel en Zeevaart* moge gepaard gaan.

§ IX.

Koophandel van Amſterdam.

Na dus den Koophandel in 't algemeen beſchouwd te hebben, mogen wij niet voorbij, om van dien der Stad *Amſterdam* in het bijzonder te gewagen (1). — Men kan den Koophandel deezer Stad onderſcheiden in *drie* zoorten.

I. Voor zoo ver dezelve beſtaat in het vertieren van waaren, die in de Stad gemaakt, bereid of gebragt, en ook gebruikt worden. — Hier toe heeft men aldaar openbaare markten, zoo dagelijkſche en wekelijkſche, als op zekere gezette tijden van het jaar (2); een aantal onderſcheiden marktplaatſen (3); en zeer veele Gilden omtrent alle zoorten van neeringen en handwerken (4), die, hoe zeer wel niet meer in die uitgebreidheid en dat gezag, als voorheen, beſtaande, evenwel in zoo verre gehandhaafd worden, als hunne Wetten en Reglementen tot bevordering van de *goede Politie* der Stad dienen.

II. Voor zoo ver dezelve gelegen is in het ontfangen en verzenden van waaren, van en naar elders, binnen deeze Landen (5). — Tot het drijven van deezen binnenlandſchen handel zijn binnen deeze Stad

(1) Men vergelijke hieromtrent WAGENAAR, *Beſchr. van Amſterdam*, 9 *Stuk*, als mede het Werk van LE LONG, *de Koophandel van Amſterdam*, de *tiende* of laatſte *uitgave van* 1801. in *vier Deelen*, *in* 8*vo*.

(2) WAGENAAR, *d. l. pag.* 3—11.

(3) WAGENAAR, *d. l. pag.* 11—64.

(4) WAGENAAR, *d. l. pag.* 64—224.

(5) LE LONG, 3 *Deel*, 19 *Kap. pag.* 1—46.

Stad al zeer vroeg, op de meeste binnenlandſche plaatſen, die aan de Zee, aan Rivieren, of aan Binnen-wateren gelegen waren, *Veeren* opgeregt, welke op bepaalde tijden, door één of meer Schippers, over en weder bevaren worden (1).

III. Voor zoo ver dezelve in het ontbieden of afzenden van waaren, van of naar buiten 's Lands, beſtaat. — Den oorſprong van den *Amſterdamſchen* Koophandel kan men brengen tot het midden der veertiende eeuw. — Eer die ten einde liep, en vervolgens in de vijftiende en zestiende eeuw, is die handel dermate toegenomen (2), dat deeze Stad eenen handel drijft op alle oorden der bekende wereld (3). — Tot bevordering van deezen handel heeft men te *Amſterdam:* — *a*) Eene *Beurs*, of vergaderplaats voor de Kooplieden, die aldaar op 1 *Augustus* 1613 hunne eerſte bijéénkomst hielden (4). — *b*) Drie *Wagen*, om de Koopmansgoederen, die bij het gewigt verkogt worden, te doen wegen (5). — *c*) Eene *Wiſſelbank*, welke in den jaare 1609 binnen deeze Stad, naar het voorbeeld van andere Koopſteden van *Europa*, werd opgerigt. Zij werd de algemeene Casſier van elk, die 'er zijne penningen, waar voor de Stad inſtond, in ver-

(1) WAGENAAR, *d. l. pag.* 280—368.

(2) WAGENAAR, *d. l. pag.* 379—387.

(3) WAGENAAR, *d. l. pag.* 387—425. LE LONG, 3 *D.* 20—27 *Kap.* & 4 *D.* 28—33 *Kap.*

(4) WAGENAAR, 7 *Stuk*, *pag.* 89—99. LE LONG, 1 *D. pag.* 64—68.

(5) WAGENAAR, *d. l. pag.* 104—110. LE LONG, 1 *D.* 9 *Kap.*

vertrouwen wilde. Men had ook vrijheid, om aldaar geld-ſpeciën te verwisſelen; zullende de Bank daar op zoo weinig voordeel vorderen, als eenigzints mogelijk zijn zoude. — Van alle Wisſelbrieven, die hier gesloten, of op hier getrokken werden, moest de waarde in de Bank betaald worden, mits ten minſten zes honderd guldens groot zijnde; doch het ſteigeren der waarde van het Bankgeld heeft naderhand veele Wisſelbrieven doen trekken, om in Kasgeld te betaalen. — Niemand mag op de Bank meer trekken, dan hij daar in heeft. — Niemands penningen mogen met arrest in de Bank bekommerd worden (1). — Deeze Bank kreeg ſpoedig zoo veel *crediet*, dat het Bankgeld meerder waardig wierd, dan het loopend of Kasgeld; dit noemt men de *agio* van het Bankgeld. — Men beſchikt over de gelden, die iemand in de Bank heeft, bij wege van *affchrijving*, door Bankbrieſjes of Asſignatiën, op Commisſarisſen van de Wisſelbank, welke aldaar door den teekenaar zelven, of door zijnen gemagtigden, moeten ingebragt worden (2). — *d)* Men heeft aldaar zeer veele *Makelaars*, ten getaale van vijf honderd, zoo Christenen als Joden; behalven nog veele Bijloopers, *Beunhaazen* genaamd. — Het ſtaat hun niet vrij in de waaren, waar in zij makelen, koophandel te drijven; maar alleenlijk voor hunnen meester, dien zij gehouden zijn, zoo dra het begeerd wordt, optegeven, zoo wel in openbaare veiling, als uit de hand, te koopen en te ver-

(1) Zie hier boven, *bladz.* 326.

(2) WAGENAAR, 9 *Stuk*, *pag.* 530—441. LE LONG, 1 *Deel*, 5 *Kap. pag.* 150—219.

verkoopen; van al 't welk zij behoorlijk register moeten houden, het geen, in geval van verſchil, tot bewijs moet dienen (1). — *e*) Eindelijk heeft men ook nog in deeze Stad verſcheiden Bedienden van den Koophandel en Scheepvaart, als daar zijn, behalven de zoo even genoemde *Makelaars*, de *Cargadoors*, de *Convooiloopers*, de *Expediteurs*, of *Verzenders*, de *Waagdragers*, de *Korendragers*, de *Korenmeters*, en *Korenzetters*, de *Ligtermans*, de *Schuitenvoerders*, de *Sleepers*, de *Binnen-* en *Buitenlands-vaarders*, de *Scheeps-timmerluiden*, de *Mastenmakers*, de *Lootsluiden*, de *Voerlaiden*, de *Pakkers*, enz. (2).

§ X.

Eenige bijzondere aanmerkingen.

Alvoorens van deeze *Afdeeling* afteſtappen, achten wij nog noodig, eenige bijzonderheden, de uitoeffening van den Koophandel betreffende, hier kortelijk aanteſtippen (3).

1. De Koophandel, dat is die handeling, welke met het inkoopen van koopmanſchappen, om die wederom met voordeel te verkoopen, gedreven wordt, ſtaat aan elk Lid van den Staat vrij, zoo lang de wetten daaromtrent geene bepaaling maken. In het drijven van handel *in 't groot*, (*en gros*,) dat is in groote hoeveelheden van getal, maat, of gewicht, lijdt die algemeene vrijheid bijna nooit bedenking; maar *in 't klein* (*en detail*) is die vrijheid, door

(1) WAGENAAR, 9 *Stuk*, *pag.* 188—194. LE LONG, 1 *Deel*, 2 *Kap. pag.* 68—115.

(2) WAGENAAR, *d. l. pag.* 447—465.

(3) Men kan hier vergelijken G. T. VON MARTENS, *Grundrisz des Handels-rechts*, 1 *Buch*, *Abſchn.* 1—6.

door plaatſelijke wetten, in zeer veele opzigten, beperkt, tot voorkoming van de misbruiken, die door den eenen ingezeten, tot bederf van den anderen, daar van gemaakt werden (1). — Uit dien hoofde is het onder anderen verboden, met winkelgoederen langs de huizen rond te loopen, het geen men gewoon is *ventjagerije* te noemen (2). — Het beroep van *Koopman* wordt voor zoo fatſoenlijk gehouden, dat het zelfs aan den adeldom niet ſchaadt (3). — De *Joden*, zoo wel als de *Chriſtenen*, zijn 'er toe bevoegd; zoo wel *vrouws-* als *mansperſoonen;* evenwel de getrouwde vrouwen niet anders, dan voor zoo verre zij, met weten van haare mans, als openbaare koopvrouwen, gewoon zijn te handelen (4); en de minderjarigen, na dat zij ſtilzwijgende zijn *geëmancipeerd*, of *venia ætatis* bekomen hebben (5).

II. De Koophandel wordt gedreven door ruiling van koopmanſchappen tegen koopmanſchappen, het geen men gewoon is *trocqueeren* te noemen; of door koop en verkoop (6). — Deeze wordt gedaan *om*

(1) Men zie deswegens de *Keuren* en *Gildewetten* in zeer veele Steden van dit Land, welke, voor zoo verre zij als *Wetten van goede Politie* beſchouwd kunnen worden, als nog met het grootſte regt gehandhaafd worden.

(2) *Plac. Holl.* 12 *April* 1749. *Publ.* 12 *Aug.* 1802.

(3) LEYSER, *Med. ad Pand. Tom.* 10. *Spec.* 670. *Med.* 22.

(4) Zie hier boven, *bladz.* 27.

(5) Zie hier boven, *bladz.* 37.

(6) Zie hier boven, *bladz.* 150—161.

om contant, dat is voor gereed geld, of *op tijd*. — Is de koop aangegaan om contant, en de betaaling volgt niet, mag de verkooper binnen eenen korten tijd, meestal van zes weken, het verkogte reclameeren (1). — De betaaling van gekogte koopmanſchappen wordt gedaan *per Caſſa*, dat is, met baargeld, uit de kas van den kooper; — *per Banco*, dat is, door afſchrijving in de Wisſelbank (2); — *per Wisſel*, dat is, door het endosſeeren van eenen geaccepteerden Wisſelbrief aan den ſchuldeisſcher, die dan het vermogen heeft, *of* om denzelven verder te endosſeeren, *of* ten vervaldage van den acceptant de betaaling te eisſchen. Volgt die betaaling niet, wordt de Wisſel geprotesteerd, en de houder heeft zijn verhaal, zoo op den acceptant, als op den trekker, en de eerdere endosſanten (3); — *met Caſſiers quitantiën*. — Die zoodanige quitantie uitgeeft, kan, in geval van gebrekende betaaling, niet worden aangeſproken, wanneer de voldoening niet voor het verloop van den tienden dag gevraagd is. En is die quitantie niet door den uitgever zelven, maar door een ander geteekend, moet de betaaling gevorderd worden binnen den derden dag na den ontſangst, of de overneming (4): — *per Rescontre*, dat is, door verrekening met eene

(1) Zie hier boven, *bladz.* 57 & 160.

(2) Zie hier boven, *bladz.* 438.

(3) Dit alles zal klaarder worden, wanneer wij hier ná, in de *VII. Afdeeling*, van het *Wisſelregt* handelen zullen.

(4) *Keure van Amſterdam van* 30 *Januarij* 1776. in het 2*de Vervolg der Handvesten*, *pag.* 83.

eene tegen-vordering, welke de ſchuldenaar ten laſten van den ſchuldeisſcher wederkeerig heeft (1). — Eene betaaling op rekening of in mindering wordt genoemd *à conto*.

III. De Koophandel is of *eigen handel*, of *commisſie-handel*, of *expeditie-handel*. — De *eigen handel* is die geen, welke ten bate en ſchade van den handelaar gedre en wordt. — De *commisſie-handel* beſtaat in de bezorging van den inkoop en verkoop van waaren, gelden, of wisſel, asſurantie, enz., tegen het genot van eene gewoone of bij beding bepaalde *proviſie*, of belooning voor de uitvoering. — De *commisſionair*, mits behoorlijke vlijt en voorzichtigheid hebbende aangewend, is niet aanſprakelijk voor de wanbetaaling der verkogte koopwaaren, ten zij hij het gevaar daar van heeft op zig genomen, het geen men gewoon is te noemen *del credere*, waar voor hem afzonderlijke percenten betaald worden. — De *expeditie-handel* heeft betrekking tot de verzending van koopwaaren tuſſchen vreemde Kooplieden, waar voor de *expediteur* of verzender zijne *proviſie* geniet (2).

IV. De Koophandel wordt gedreven, *of* door éénen Koopman alleen, *of* door verſcheiden gezamentlijk. Dit laatſte noemt men *Compagnieſchap*, waarvan wij de bijzondere regten in de *volgende Paragraaphen* zullen opgeven.

V. Behalven den Koopman, zijn tot het drijven van handel nog eenige bijkomende perſoonen noodig,

(1) Men noemt deeze wijze van vereffening ook *compenſatie*. Zie hier boven, *bladz.* 191—193.

(2) MARTENS, *Grundriſz des Handels-rechts*, §. 18.

dig, als daar zijn *Factoors*, dat is, die het opzigt over eenige affaire of handel hebben, en dus denzelven drijven voor rekening van een ander, uit kragte van eene volmagt (1). — *Makelaars*, die voor Kooplieden de handeling fluiten, en daar van voor beiden bewijs uitleveren (2). — *Boekhouders*, die de noodige aanteekeningen houden van alles, wat de zaaken van het comptoir betreft, als de *Journalen* of Dagboeken; de *Groot-boeken*, bevattende de openstaande rekeningen; de *Factuur-boeken*, betreffende den inkoop der waaren; de *Kas-boeken*, behelzende de dagelijks gedaan wordende ontfangsten en uitgaven van gereed geld; enz. (3). — *Comptoir-bedienden*, *Pakhuismeesters*, *Leerlingen*, *Loopers* en anderen, naar mate van de uitgestrektheid van den handel (4).

§ XI.

Sociëteit of *Compagnieschap* is een contract, waar bij twee of meer personen eene zekere zaak in 't gemeen aanbrengen, of zig verbinden te zullen aanbrengen, om daar mede gemeenschappelijk eene eerlijke winst te doen, met wederzijdsch verband, om dezelve aan elkander behoorlijk te verantwoorden (5). — De wezentlijke vereischten van dit contract zijn: — 1°.) Dat elk iets in de Sociëteit aan-

Compagnieschap.

Vereischten.

(1) *D. D. ad tit. ff. de instit. act.*

(2) Zie hier vooren, *bladz.* 438 en 439.

(3) Men vergelijke hier de Schrijvers over het *Italiaansch Boekhouden*, als DESAGULIERS, DE GRAAF, STRABBE, en anderen.

(4) *De Koopman*, 1 *Deel*, *No.* 37—40.

(5) POTHIER, *Verhandeling van 't Regt omtrent Sociëteiten, of Compagnieschappen*, 1 *Hoofdst.* §. 1.

aanbrenge, of zig verbinde te zullen aanbrengen, het zij geld, het zij andere zaaken, het zij zijnen arbeid of vlijt (1). — 2°.) Dat de Sociëteit voor het gemeen belang van *beide* partijën werde aangegaan; want wordt flechts het belang van den één in 't oog gehouden, is het een contract van lastgeving (2). — 3°.) Dat partijën, met het aangaan van dit contract, ten oogmerk hebben, om winst of voordeel te doen, waar in elk der contracteerende partijën kan hopen deel te hebben, naar mate van het geen door hem in de Sociëteit is ingebragt. — Het beding, dat de één alleen de winst trekken, de ander alleen de fchade dragen zoude, is eene *Leeuwen-Sociëteit*, en van geene waarde (3). — 4°.) De zaak, die het onderwerp der Sociëteit uitmaakt, en waar toe de contracteerende partijën zig maatfchappelijk vereenigen, moet eene geoorloofde zaak zijn, en de winst, welke zij zig voorftellen te trekken, een eerlijk voordeel zijn (4).

Winst en verlies. Op dat het Contract der Sociëteit billijk zij, behoort elks aandeel in de winst geëvenredigd te zijn aan de waarde van het geen ieder in de Sociëteit heeft aangebragt. — Dit lijdt uitzondering: *a*) in geval van eene bijzondere overeenkomst, waar bij men den geen, die minder aanbrengt, begunftigt, door hem toe te ftaan, dat hij de winst gelijkelijk deelen zal. — *b*) Wanneer het meerder aandeel in de

(1) POTHIER, *d. l.* §. 7.

(2) POTHIER, *d. l.* §. 8.

(3) *L.* 17. §. 2. *ff. pro focio.* POTHIER, *d. l.* §. 9.

(4) *L.* 1. §. 14. *ff. de tut. & rat. distrah. L.* 35. §. 2. *ff. de contr. empt.*

de winst vergoed wordt door iets anders, waar mede die Compagnon de Sociëteit bevoordeelt: b. v. wanneer hij bijzondere kunde van die affaire heeft (1). — In de ſchade, die de Sociëteit lijden mogt, behoort elk der Compagnons het zelfde aandeel te dragen, als hij moet trekken van de winst, indien de Sociëteit voorwaards gaat: ten waare aangebragte arbeid en vlijt billijk make, dat hij een kleiner gedeelte, of in 't geheel niets, van de ſchade drage (2).

Wanneer het blijkt, dat een contract van Sociëteit enkel in ſchijn is aangegaan, terwijl daar agter eene leening van geld op interesſen verborgen is, moet het zelve nietig verklaard worden, en alles, wat de zoogenaamde Compagnon ontfangen heeft, om zijn aandeel in de winst der zoogenaamde Sociëteit uittemaken, moet op de hoofdſom, welke hij ingebragt heeft, worden toegerekend, en in vermindering ſtrekken (3).

§ XII.

Onderſcheiden zoorten en bedingen.

De Sociëteiten zijn, *of* algemeene, *of* bijzondere; de algemeene heeft wederom twee zoorten, *of* eene Sociëteit van alle goederen, *of* van al het geen als winst verkregen wordt.

De *Sociëteit van alle goederen* (4) is die geene, waar bij de contracteerende partijën overeenkomen, om alle hunne goederen, tegenwoordige en toekomen-

(1) POTHIER, *d. l.* §. 11—14.

(2) *L.* 29. §. 1. *ff. pro ſoc.* POTHIER, *d. l.* §. 15.

(3) POTHIER, *d. l.* §. 16 & 17.

(4) *Societas univerſorum bonorum.* — Zie deswegens POTHIER, *d. l.* 2 *Hoofdſt.* §. 2—6.

mendé, in gemeenſchap in te brengen. — Men wordt niet geoordeeld deeze zoort van Sociëteit te hebben willen aangaan, ten waare dit ſtellig zij uitgedrukt (1). — Zij kan worden aangegaan tusſchen lieden, van welken de één veel rijker is, dan de ander (2). — Alle de goederen, die elk der Compagnons, ten tijde van het aangaan van het contract, bezit, worden van dat oogenblik af tusſchen hen gemeen, zonder dat daar toe eenige overgifte noodig is (3). — Onder deeze Sociëteit is alles begrepen, wat aan elk der Compagnons aankomt, onder welken titel ook, zelfs onder dien van erfvolging, gifte of legaat (4). En niets is daar van uitgezonderd, dan het geen aan één der Compagnons aangekomen is onder de mits, van niet aan de Sociëteit te vervallen, of het geen hij door ſtraf baare of oneerlijke middelen verkregen mogt hebben (5). — Dusdanige Sociëteit is aanſprakelijk, wegens alle de ſchulden, door elk der Compagnons, ten tijde van het aangaan der Sociëteit verſchuldigd, als mede die elk, ſtaande dezelve, verpligt is te maken, zoo voor zich, als voor zijne kinderen en huisgezin (6). — Dit moet echter niet uitgeſtrekt worden tot dwaaze uitgaven, verkwistingen met ſpelen, of ligtmisſerijën, boeten of breuken ter zaake van misdaad, door één der Compagnons gedaan of verbeurd (7).

De

(1) *L.* 7. *ff. pro ſoc.*
(2) *L.* 5. §. 1. §. *eod.*
(3) *L.* 1. §. 1. *L.* 2. *L.* 3. *ff. eod.*
(4) *L.* 3. §. 1. *L.* 52. §. 16. *ff. eod.*
(5) *L.* 53. *L.* 54. *ff. eod.*
(6) *L.* 73. *ff. eod.*
(7) *L.* 52. §. 18. *L.* 55. *L.* 56. *L.* 59. §. 1. *ff. eod.*

De *Sociëteit van algemeene winst* (1) is die geene, waar bij partijën eene gemeenſchap aangaan van alles, wat zij, geduurende den loop der Sociëteit, uit welke zoort van handel het ook wezen mogt, verkrijgen zullen (2). — Deeze Sociëteit bepaalt zig egter tot enkele *winſten;* en het geen dus aan één der Compagnons aankomt bij erfvolging, gifte, of legaat, is daar onder niet begrepen (3). — Zij is ook niet aanſprakelijk wegens ſchulden, die de Compagnons aan anderen verpligt waren te betaalen; of die ſtaande de Sociëteit, omtrent zaaken, dezelve niet betreffende, gemaakt werden (4).

De *bijzondere Sociëteiten* zijn: 1°.) Die aangegaan worden om zekere bijzondere zaaken in 't gemeen te hebben, en de vrugten daar van te deelen (5). — 2°.) Sociëteiten tot het gemeenſchappelijk oeffenen van zekere kostwinning of handwerk (6). — 3°.) Sociëteiten tot het drijven van zekeren Koophandel. — Men begrijpt daar onder: *a*) Die geene, welke twee of meer Kooplieden met elkanderen aangaan, om zekeren handel, in naam van alle de Compagnons in het gemeen, te drijven: b. v. op den naam van *N. N. en Compagnie.* Dit noemt men de *firma* der Sociëteit. — *b*) De Sociëteit, genaamd *en commendite*, dat is, de zoodanini-

(1) *Societas univerſorum, quæ ex quæstu veniunt.* — Zie deswegens POTHIER, *d. l.* §. 7.

(2) *L.* 7. *L.* 13. *L.* 52. §. 8. *ff. pro ſoc.*

(3) *L.* 9. *L.* 10. *L.* 11. *L.* 71. §. 1. *ff. eod.*

(4) *L.* 12. *ff. eod.*

(5) *L.* 5. *ff. eod.* POTHIER, *d. l.* §. 8.

(6) POTHIER, *d. l.* §. 9.

nige, welke een Koopman met een bijzonder perſoon aangaat, tot eenen handel, die alleen op naam van den Koopman zal gedreven worden, en waar toe de ander alleenlijk eene zekere ſomme gelds inbrengt, om de kaſſe der Sociëteit mede te helpen uitmaken, onder beding, dat hij een zeker aandeel in de winst trekken, en in de verliezen dragen zal. — *c*) De *naamlooze Sociëteit*, dat is, waar bij twee of meer perſoonen overeenkomen, om deel te hebben in zekere handeling, die door één van hun op zijn eigen naam gedaan zal worden 1).

De Contracten van eene Sociëteit worden dikwils gewijzigd door *bijzondere bedingen:* b. v. op welken tijd de Sociëteit beginnen, en hoe lang zij voortduuren zal: — welke magt elk der Compagnons in de beheering van de zaaken der Sociëteit hebben zal: — welke aandeelen ieder in winst en verlies hebben moet: — hoedanig aan den Compagnon vergoeding te bezorgen, die, ſchoon zij voor gelijke aandeelen Compagnons zijn, niettemin meer, dan de anderen, in de Sociëteit heeft aangebragt (2).

§ XIII.

Regten en verpligtingen der Compagnons

Eene aangegaane Compagnieſchap geeft aan de Compagnons verſcheiden regten, en legt hun verſcheiden verpligtingen op, zoo ten aanzien van elkander onderling, als met opzigt tot derden. Men kan daar toe de volgende zaaken brengen. — *a*) Elk Compagnon kan de goederen der Sociëteit gebruiken tot zoodanig einde, als waar toe die beſtemd zijn.

(1) POTHIER, *d. l.* §. 10. MARTENS, *Grundriſz des Handels-rechts*, §. 21—23.

(2) POTHIER, *d. l.* 3 *Hoofdſt. pag.* 54—68.

zijn (1). — *b*) Elk der Compagnons moet dragen in de kosten, die tot het in ſtand houden der goederen, aan de Sociëteit behoorende, noodig zijn (2). — *c*) Één der Compagnons kan geene verandering, noch vernieuwing maken, omtrent vaste goederen, aan de Sociëteit behoorende, buiten weten en toeſtemming van den Mede-compagnon (3). — *d*) Eén der Compagnons kan de goederen, aan de Sociëteit behoorende, niet vervreemden, noch verpanden, dan voor het aandeel, het welk hij in de Sociëteit heeft (4). — *e*) Een der Compagnons kan wel een derden in de Sociëteit *voor zijn aandeel* aannemen, maar niet als Compagnon van de geheele Sociëteit (5). — *f*) In Sociëteiten van Koophandel, die op eene *firma* gaan, is elk der Compagnons, wegens de ſchulden der Sociëteit, *voor het geheel* aanſprakelijk (6); mits die ſchulden gemaakt zijn door iemand, die het vermogen had, om alle de Compagnons te verbinden, en mits zij gemaakt zijn op naam der Sociëteit (7). — *g*) Een Compagnon *en commendite*, en de deelhebber in eene *naamlooze Sociëteit*, is wel aan zijnen Compagnon, doch niet aan

(1) POTHIER, *d. l.* 5 *Hoofdſt.* §. 1.

(2) *L.* 12. *ff. comm. div.* POTHIER, *d. l.* §. 2.

(3) *L.* 28. *ff. comm. divid. L.* 11. *ff. ſi ſerv. vind.* POTHIER, *d. l.* §. 3.

(4) *L.* 68. *ff. pro ſoc.* POTHIER, *d. l.* §. 4.

(5) *L.* 47. §. *fin. ff. de Reg. Jur. L.* 20. *L.* 21. *L.* 22. *L.* 23. *ff. pro ſoc.* POTHIER, *d. l.* §. 5.

(6) POTHIER, *d. l.* 6 *Hoofdſt.* §. 2, en *de Aanmerk. pag.* 235—237.

(7) POTHIER, *d. l.* §. 3 & 4.

aan derden aanſprakelijk (1). — *h*) Elk Compagnon is jegens zijne Mede-compagnons verpligt, om aan de Sociëteit verantwoording te doen van al het geen hij aan dezelve verſchuldigd is, onder aftrek van het geen de Sociëteit hem ſchuldig is. — Die verantwoording is betrekkelijk, tot het geen elk der Compagnons bij het contract beloofd heeft in te brengen, voor zoo verre hij zulks nog niet ingebragt heeft: — tot het geen elk hunner uit de algemeene kaſſe voor zijne bijzondere zaaken genoten heeft: — tot vergoeding van de ſchade, door zijn verzuim aan de goederen, of aan de zaaken der Sociëteit veroorzaakt (2). — *i*) Elk Compagnon is verpligt, naar mate van zijn aandeel in de Sociëteit, te voldoen, het geen zijne Mede-compagnons van de Sociëteit te vorderen hebben, onder aftrek van het geen deeze Mede-compagnons zelve aan de Sociëteit ſchuldig zijn (3).

Uit de verbintenisſen deezer handeling wordt geboren eene *perſoneele* actie, ten behoeven van elken Compagnon, en zijne erfgenaamen, tegen zijne Mede-compagnons, en hunne erfgenaamen, tot naarkoming van alle die verpligtingen, welken de aart der handeling, of de bijzondere bedingen van het contract, medebrengen (4).

§ XIV.

(1) POTHIER, *d. l.* §. 5.

(2) POTHIER, *d. l. 7 Hoofdſt.* §. 1—5.

(3) POTHIER, *d. l.* §. 6.

(4) Deeze wordt genoemd *actio pro ſocio.* — VOET, *ad tit. ff. pro ſoc. n. 9. ſeqq.*

§ XIV.

Alle Sociëteiten neemen een einde: — 1°.) Door afloop van den tijd, voor welken zij zijn aangegaan. — 2°.) Door de vernietiging der zaak, of de voltrekking der handeling, die het voorwerp der Sociëteit uitmaakte. — 3°.) Door den dood, of de bankbreuk van één der Compagnons. — De dood echter eindigt haar niet, wanneer bedongen is, dat de Sociëteit op den erfgenaam zal overgaan (1). — 4°.) Door de begeerte, om niet meer in de Sociëteit te zijn, mits die afstand geschiede ter goeder trouwe, en ook niet op een ongelegen tijd (2). *Hoe Compagnieschap eindigt.*

De ontbinding eener Sociëteit heeft ten gevolge, dat voor het toekomstige alle de contracten, die elk der gewezene Compagnons aangaan, voor ieders rekening alleen loopen; immers voor zoo verre die geen noodzakelijk gevolg zijn van de zaaken der Sociëteit (3). — De Compagnons zijn gerechtigd, om van elkander te vorderen, dat de zaaken der Compagnieschap tot effenheid gebragt worden, en eene algemeene verantwoording en verdeeling van de zaaken der Sociëteit geschiede. — Tot dit einde moet eerst worden opgenomen de *Rekening* van het geen elk aan de gemeenschap verschuldigd is, en van dezelve te vorderen heeft, het geen tegen elkander wordt afgerekend. Daar na moet een *Staat* wor-

(1) Hier in verschilt ons hedendaagsch Regt van het Romeinsche. BYNKERSHOEK, *Quæst. Jur. priv. Lib.* 3. *Cap.* 10. *pag.* 450 *vs. Noli objicere &c.*

(2) POTHIER, *d. l.* 8 *Hoofdst.*

(3) *L.* 40. *L.* 65. §. 10. *ff. pro soc.* POTHIER, *d. l.* 9 *Hoofdst.* §. 1.

worden opgemaakt van alles, wat tot de gemeenſchap behoort, in welken ook gebragt worden de ſommen, waar voor ieder, bij de rekening, bevonden is ſchuld-eisſcher der gemeenſchap te zijn, en die bij de verdeeling vooraf door hun genoten moeten worden. — Alles wordt bij dien Staat op waarde geſteld. — Dan begint men met de verdeeling, waar over het lot getrokken wordt, wordende het grooter lot met eene uitkeering aan het kleinere belast. — Zomtijds doet men ook die verdeeling door opveiling onder elkander. — De inſchulden, die voor goed (*ſolide*) gehouden worden, komen mede in de loting. — De kwade of twijffelachtige (*dubieuſe*) worden ingevorderd, en de inkomende penningen verantwoord. — De kosten der verdeeling worden gemeenſchappelijk gedragen (1).

TWEEDE AFDEELING.

Algemeene beſchouwing der Hollandſche Zeeregten.

§ I.

Vrijheid der Zeevaart. Dewijl, naar het algemeene regt der natuur en der volken, de Zee in niemands bijzonderen eigendom is overgegaan, noch naar den aart der zaake kan overgaan, zoo volgt daar uit, dat het bevaaren der Zeën aan ieder één vrijſtaat, en dat alle belemmering, die daar in wordt toegebragt, eene inbreuk is op der menſchen natuurlijke regten (2).

Na

(1) POTHIER, *d. l.* §. 2—6.

(2) D. A. AZUNI, *le Droit maritime de l'Europe. Tom.* I. *Chap.* I. *Art.* I. *pag.* I—II. — Bekend is de

Na dat echter de Landen door occupatie bemagtigd werden, is ook een zeker *territoriaal* regt op de Zee, die tegen het Land aanſpoelde, ingevoerd (1). — Van hier de wettigheid der bepaaling, dat tot het opviſchen der voortbrengzelen van dusdanige aanſpoelende Zee; b. v. koraalen, perlen, amber, enz. alleen de inwooners van het Land, daar aan gelegen, geregtigd zijn (2). — Van hier het verbod aan vreemde ſchepen, om, anders dan onder zekere bepalingen, van de ſtranden en havens van het Land gebruik te maken (3): — als mede dat geene geheele vloot van eene vreemde Natie, maar ſlechts een bepaald getal van ſchepen, in eene haven mag inloopen (4). — Dit territoriaal regt heeft derhalven zijne voorname betrekking tot de zee-kusten, zee-havens, zee-engten, baaijen, enz. om aldaar het vrij aan- en inkomen der ſchepen te bepaalen (5); mitsgaders om op het inkomen en uit-

de twist, die in 't begin der zeventiende eeuw over de heerſchappij der zee gevoerd is, tuſſchen H. GROTIUS en J. SELDENUS. — De eerſte in zijn Tractaat: *Mare liberum ſive de jure, quod Batavis competit ad Indiana commercia;* te vinden agter verſcheidene uitgaven van zijn *Jus Belli & Pacis.* — De andere in zijn Tractaat: *Mare clauſum, ſive de dominio maris.* (Lond. 1635.)

(1) BYNKERSHOEK, *de Dominio maris, Cap.* 2.

(2) GROTIUS, *de J. B. & P. Lib.* 2. *Cap.* 3. §. 8. AZUNI, *d. l. Art.* 2. §. 3. *pag.* 14.

(3) AZUNI, *d. l.* §. 4—6.

(4) AZUNI, *d. l.* §. 7.

(5) AZUNI, *d. l. Chap.* 2. *Art.* 1—5. *pag.* 62. *& ſuiv.*

uitgaan van koopmanſchappen belastingen te ſtellen, en om op het ſtuk der visſcherije bepaalingen te maken (1).

Het lijdt ook geen twijffel, dat, wanneer tusſchen twee volken oorlog ontſtaat, de handel, geduurende den oorlog, tusſchen dezelven ſtilſtaat, en geſtremd wordt. — Het wederzijdsch uitrusten van *Commisſie-vaarders* en *Kapers*, en het nemen van *Prijzen* door dezelven, is daar van een blijkbaar gevolg (2). — Zij moeten echter, om geene zee-roovers of zeeſchuimers te zijn, van eene behoorlijke Commisſie van den Souverain voorzien wezen (3).

§ II.

Zeevaart van neutrale Natiën.

Veel moeielijker en bedenkelijker is de vraag: Wat bepaalt het Regt omtrent het drijven van handel van *neutraale* volken, die niet met elkander in oorlog zijn (4)? — Tot beantwoording van deeze vraag is

(1) AZUNI, *d. l. Art.* 8. *pag.* 91. *& ſuiv.*

(2) AZUNI, *d. l. Tom.* 2. *Chap.* 4. *pag.* 246. *& ſuiv.*

(3) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Publ. Lib.* 1. *Cap.* 17 *&* 18.

(4) Onder de meenigte van Schrijvers, die dit ſtuk behandeld hebben, en waar over men kan nazien L. HOLST, *Verſuch einer kritiſchen ueberſicht der Volker-Seerechte.* (Hamb. 1802.) vergenoegen wij ons, met den Lezer te verwijzen tot BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Publ. Lib.* 1. *Cap.* 9—14. A. PLOOS VAN AMSTEL, *Diſſ. de Jure commercii, quod Gentibus, in bello mediis, competit.* (L. B. 1759.) — AZUNI, *le Droit maritime de l'Europe, Tom.* 2. — LAMPREDI, *du Commerce des neutres en tems de guerre, traduit par* J. PEUCHET. (Paris 1802.) — F. J. JACOBSEN, *Handbuch*

is het noodig, vooraf te bepaalen, wat men door *neutraliteit*, of onzijdigheid, verſtaat. Om *neutraal* te zijn, moet men zig *onthouden van alle die daaden, welke tot den oorlog eene regelregte betrekking hebben, of een oogmerk van medehulp en deelneming aan den dag leggen* (1). — De onzijdigheid op die wijze bepaald zijnde, wordt de beantwoording deezer vraag, naar gronden van het algemeene regt der volken, gemakkelijker. Het drijven van handel met eene Natie, met welke wij in vriendſchap zijn, doch tegen wien eene andere Mogenheid oorlog voert, geeft aan die oorlogende Mogenheid geen regt, om ons dien handel te beletten (2), al waare het ook, dat die handel beſtond in het aanvoeren van wapenen, kruid, hout, en zoortgelijke voorwerpen van koophandel (3). — Maar het is eene *ſchending der neutraliteit*, b. v. wanneer men zig uit eigen beweging in eenen zeeſlag mengt, en aan de ééne of andere partij hulp toebrengt; — wanneer een neutraal ſchip, ten nadeele van eene in oorlog zijnde Mogenheid, zig als ſpion gedraagt; — wanneer een neutraal ſchip eene geblokkeerde haven, zonder toeſtemming van den geen, die dezelve bezet houdt, tragt in te loopen (4); — wanneer een ſchip onvoorzien is van de noodige bewij-

buch ueber das Practiſche Seerecht der Engländer und Franzoſen. 2 Bande. (Hamb. 1803.)

(1) AZUNI, *d. l. Chap. 1. Art. 2. pag. 12. & ſuiv.*

(2) AZUNI, *d. l. Chap. 4. Art. 1. pag. 50. & ſuiv.*

(3) S. DE COCCEJI, *Diſſert. Proæm. in Grotium de J. B. & P. §. 789. pag. 619.*

(4) AZUNI, *d. l. Art. 2 & 3. pag. 60—96.*

wijzen, om aantetoonen, dat het aan eene neutrale Natie behoort (1). — Op die zelfde gronden behoort men ook, naar het algemeene regt der volken, te ſtellen, dat een neutraal ſchip, met vijandelijke goederen beladen, niet mag genomen worden, maar dat de regel moet gevolgd worden; *vrij ſchip, vrij goed.* — Gelijk ook wederkeerig neutrale goederen, in een vijandelijk ſchip geladen, niet mogen worden genomen, en te gelijk met het ſchip verbeurd verklaard (2).

Dewijl ondertusſchen het drijven van handel door eene neutrale Natie met eene Mogenheid, waar mede wij in oorlog zijn, die ſtrekking heeft, dat de laatstgemelde daar door in het volhouden van dien oorlog ondersteund wordt, vooral, wanneer men aan dezelve wapenen, ſcheepstimmerhout, enz. aanvoert; zoo is, door een aantal *Verbonden* en *Verdragen*, tusſchen verſcheiden Natiën aangegaan, die algemeene vrijheid van handel ingebonden en beperkt (3): vermits men daar in met wederzijdſche toeſtemming bepaalde, welke zoorten van goederen de neutrale Natie aan de oorlogvoerende zoude mogen aanbrengen (4); hoe te handelen met neutrale ſchepen, vijandelijke goederen inhebbende, en met neutrale goederen, in vijandelijke ſchepen geladen; en eindelijk, naar welke plaatſen eene vrije vaart werd toegeſtaan.

§ III.

(1) LAMPREDI, *traduit par* PEUCHET, *d. l. pag.* 163.

(2) AZUNI, *d. l. Chap.* 3.

(3) AZUNI, *d. l. Chap.* 2. *Art.* 4. *pag.* 96. *& ſuiv.*

(4) AZUNI, *d. l. Art.* 5. *pag.* 141. *& ſuiv.* LAMPREDI, *d. l. Part.* 2. *pag.* 199. *& ſuiv.*

§ III.

Dusdanige bepaaling door *Verbonden* en *Verdragen* heeft ook dit ſtuk in veele opzigten voor den Hollandſchen Koophandel geregeld. — In de oudſte *Tractaten* vindt men alleenlijk het algemeen beding, van elkanders vijanden op geenerleie wijze te helpen (1). — De toen geldende regel was: *waar ik u vind, neem ik u;* en op dien grond was het niet geoorloofd, vijandelijke goederen in neutrale ſchepen te laden. — Naderhand heeft men aangenomen tot eenen algemeenen regel: *vrij ſchip, vrij goed*, en *onvrij ſchip, onvrij goed*. — Dit gaf gelegenheid, dat, meer bepaald, de ongeoorloofde, of *contrabande* waaren in de Tractaten werden opgenoemd. — Alleropmerkelijkst is ten deezen opzigte de bepaaling, die *Hun Hoog Mogenden* in den jaare 1674 met *Groot-Brittanniën* gemaakt hebben (2), en volgens welke onder de verboden waaren worden begrepen alle zoorten van wapentuig, ſoldaten, paarden met derzelver toerusting, en allerleije krijgsgereedſchap, waar tegen onder de geoorloofde worden geteld laakenen, wollen, linnen, zijde of catoene manufactuuren, kleederen, goud, zilver, en andere metaalen, kolen, graanen, tabak, vleesch, visch, en allerleije eetwaaren; voorts catoen, hennip,

Hollandsch Regt daaromtrent.

(1) *Tract. tuſschen den Koning van Zweden en Hun Hoog Mog. van 5 April 1614. Art. 5. G. P. B. 4 D. pag. 276.*

(2) *Tractaat van Marine, tuſschen Karel II., Koning van Engeland, en de Staten Generaal, van December 1674. Art. 2, 3, 4 & 8. G. P. B. 3 D. pag. 352.*

nip, vlas en pik, kabels, zeilen, ankers, masten, planken, deelen, balken, en alles, wat tot den bouw, en het herſtel van ſchepen dient. — Men vindt ook dezelfde of zoortgelijke bepaalingen in Tractaaten tuſſchen deezen Staat, en onderſcheiden vreemde Mogendheden aangegaan; als met *Zweden*, in 1679 (1); — met *Denemarken*, in 1701 (2); — met *Siciliën*, in 1753 (3); — met de *Vereenigde Staaten van America*, in 1782 (4); — en andere. — Uit welke Verdragen, met elkander vergeleken zijnde, deeze regels kunnen worden opgemaakt: 1°.) Dat alle die waaren verboden zijn, die regelregt tot gebruik in den oorlog dienen. — 2°.) Dat ſcheeps-bouwſtoffen, volgens de meesten geoorloofd, volgens weinigen verboden zijn, en nu en dan met ſtilzwijgen worden voorbijgegaan. — 3°.) Dat levensmiddelen meestal voor geoorloofd gehouden worden.

§ IV.

Zeewetten in Holland.

Het oudſte Zeeregt, waar van men in dit Land vindt gewag gemaakt, zijn de *Waterregten, in* 1223 *door Graaf* FLORIS IV. *aan Westkappel, in Zeeland, gegeven* (5). — In 't jaar 1475 is door de Steden *Amſterdam*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Monnikendam*, en *Edam*, eene *Zee-Ordonnantie* (6) ge-

(1) *G. P. B.* 3 *D. pag.* 1394.

(2) *G. P. B.* 5 *D. pag.* 397.

(3) *G. P. B.* 8 *D. pag.* 261.

(4) LE LONG, *Koophandel van Amſterdam*, 4 *D. pag.* 220.

(5) S. VAN LEEUWEN, *Batav. illuſtr. pag.* 137—142.

(6) COMMELIN, *Beſchr. van Amſterdam*, 2 *D.* 6 *B. pag.*

gemaakt, die de oudſte in *Holland* ſchijnt te zijn. — Maar vooral vindt men de bepaalingen nopens het Hollandsch Zeeregt in de *Ordonnantie van Keizer Karel V., op het fait van de Zeevaart, van* 19 *Julij* 1551 (1), en de *Nadere Ordonnantie van Koning Philips, van* 31 *October* 1563 (2). — Bij gebreken van deezen maakt men ook wel gebruik van de *beſchreven of Roomſche Regten* (3), van de *Wisbuiſche Zeeregten* (4), en zoortgelijke. — Van tijd tot tijd zijn ook omtrent deeze en geene zaaken, het Zeeregt betreffende, door de Staaten Generaal *Placaaten* (5) uitgevaardigd; en de voornaamſte Koopſteden hebben ook op het ſtuk van Avarijën, Aſſurantiën, enz. *Keuren* (6) gemaakt, die desaangaande gevolgd worden.

§ V.

pag. 915 & 916. — Men vindt ook nog eene zeer oude *Ordonnantie van het Schipregt*, bij WAGENAAR, *Beſchr. van Amſterdam*, 9*de Stuk*, *Bijl. A. pag.* 466.

(1) *G. P. B.* 1 *D. pag.* 783.

(2) *G. P. B.* 1 *D. pag.* 796. — Dit *Placaat* is met zeer fraaije *aanteekeningen* uitgegeven door T. VAN GLINS. (Amſt. 1665. in 4*to*.)

(3) Zie P. PECKII *Commentarii ad rem nauticam, cum notis* A. VINNII. (Amſt. 1668.)

(4) A. VERWER, *Nederl. Zeeregten, pag.* 1—52. — P. LE CLERCQ, *Lichaam van de Zeeregten, pag.* 126—188.

(5) Te vinden in het *Gr. Plac. Boek*, en in 't *Recueil van Zeezaken.*

(6) Men vindt dezelven opgenoemd bij Prof. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 685 & 711. — Eene nieuwe *Ordonnantie op het ſtuk der Zeezaken*, algemeen voor dit Land dienende, en waar in, het geen nu verſpreid is,

in

§ V.

Stapel-regt. Onder de bijzondere regten, den Koophandel en Zeevaart betreffende, en in dit Land plaats hebbende, behoort men niet te vergeten het *Stapel-regt*, voornamelijk aan de Stad *Dordrecht* vergund (1), doch ook aan eenige andere plaatſen toegeſtaan (2). — Men verſtaat daar door, „ een voorregt, door „ den Heer van den Lande aan de Ingezetenen van „ eene Stad of Plaats gegeven, om de voorbijvaa„ rende Schippers of Koopluiden te noodzaken, „ van hunne ingeſcheepte goederen te ontladen, en „ binnen hunne Stad ter markt te brengen, of daar „ voor eenige gerechtigheden te betaalen (3)." — Zommige Steden verkregen daar van vrijdom, andere ſloten hier omtrent Verdragen. — Zeer veele geſchillen en proceſſen zijn daar over ontſtaan, bij welker uitſpraak echter het Stapel-regt meestal is bekragtigd. Onder anderen in den jaare 1540 en 1541, wanneer het Stapel-regt op veele punten is verklaard en bepaald geworden (4). — Nog in den jaa-

in eene geſchikte orde werd bijeengebragt, zoude niet ondienſtig zijn. AZUNI, *le Droit maritime de l'Europe*, *Tom.* 1. *pag.* 263.

(1) Dit is aldaar het eerst ingeſteld in 't jaar 1299. Zie VAN DE WALL, *Handvesten van Dordrecht*, 1 *D. pag.* 100.

(2) Als aan *Naarden*; zie MIERIS, *Chart. Boek*, 2 *D. pag.* 656 *en* 826. aan *Enchuizen*; zie de *Handvesten dier Stad*, *pag.* 93 *en* 94. aan *Middelburg*; zie BOXHORN, *Chron. van Zeeland*, 1 *D. pag.* 140.

(3) VAN DE WALL, *d. l. pag.* 103.

(4) Men vergelijke nopens dit alles N. LOBEDANIUS, *Diſ.*

jaare 1703 is tusſchen de Steden *Dordrecht* en *Middelburg* deswegens een Accord geſloten (1); — in den jaare 1719 met de *Oost-Indiſche Compagnie* (2); — in 't jaar 1713 met de Stad *Nymegen* (3); — ja zelfs in 't jaar 1763 met *Gecommitteerde Raden*, wegens de afvordering van 't Stapelregt van ſchepen of ſchuiten, beladen met rijs, op Dominiale Gorſen gewaſſen (4).

§ VI.

Uitgaande en inkomende regten.

Het drijven van den buitenlandſchen Koophandel, zoo door het uitvoeren, als het invoeren van goederen en koopmanſchapen, is met onderſcheiden belastingen bezwaard. Daar toe behooren hoofdzakelijk de navolgende.

I. De *Convooijen en Licenten.* — Zonder te treden in het geen deswegens vóór het jaar 1725 plaats had, kan men zeer gevoeglijk tot zijnen grondſlag leggen het *Placaat van de Staaten Generaal van* 31 *Julij* 1725, en de daar bij behoorende *Lijst van de gemeene middelen op de inkomende goederen en koopmanſchappen* (5). — Daar bij is bepaald: 1°.) Dat van alle goederen, waaren en koopmanſchap-

Diſſ. de Jure Stapulæ. (*Traj.* 1757.) en vooral VAN DE WALL, *Handvesten van Dordrecht*, op een aantal plaatſen, te vinden in den *Bladwijzer*, op *Stapel*, *Stapelregt*, *Stapelvrijheid.*

(1) *G. P. B. 5 D. pag.* 748. en VAN DE WALL, *d. l. pag.* 1950.

(2) VAN DE WALL, *d. l. pag.* 1963—1968.

(3) VAN DE WALL, *d. l. pag.* 1977.

(4) VAN DE WALL, *d. l. pag.* 2034—2039.

(5) *G. P. B. 6 D. pag.* 1338—1378.

ſchappen 's Lands regten, volgens die Lijst, moeten worden betaald, bij het uitgaan en inkomen, over Zee en Stroomen, langs de Rivieren, en te Land (1). — 2°.) Eenige goederen echter zijn daar van vrijgeſteld: b. v. goederen, aan 's Lands magazijnen, of aan 's Lands oorlogſchepen geleverd wordende; Oost-Indiſche waaren; goederen, naar Suriname uitgevoerd wordende, enz. (2). — Hoe te handelen met het aangeven van goederen, en het bekomen van Pasporten of Loscedullen, alvorens de goederen mogen worden geladen of gelost (3). — 4°.) De ſtraffen van confiscatiën en boeten, op het niet aangeven, verzwijgen, of kwalijk aangeven der goederen (4). — 5°.) Hoe te handelen met het laden der uitgaande goederen, en het losſen van de inkomende, na dat daar toe de noodige Pasporten of Loscedullen verkregen zijn (5). — 6°.) Bijzondere bepaalingen omtrent het betaalen van deeze regten, bij het uitgaan der goederen, ter plaatſe van de eerſte lading of affcheeping (6). — 7°.) Zoo ook bij het inkomen, ter plaatſe van de ontlading, het zij de goederen gekomen zijn uit Zee, langs de Rivieren, of over Land (7). — 8°.) Bepalingen omtrent het geen bij het losſen, ontladen, of vervoeren der goederen moet worden in acht genomen.

(1) *Plac.* 31 *Julij* 1725. *Art.* 1—6.
(2) *Ibid. Art.* 7—25.
(3) *Ibid. Art.* 26—42.
(4) *Ibid. Art.* 43—54.
(5) *Ibid. Art.* 55—79.
(6) *Ibid. Art.* 80—104.
(7) *Ibid. Art.* 105—133.

men (1). — 9°.) Ordre op het halen van een binnenlandsch Pasport van goederen, die onder het gebied van den Staat van de ééne plaats naar de andere vervoerd worden (2); waar van echter de gewoone Markt- en Veerſchippers bevrijd zijn; als mede die kleinigheden, tot de conſumtie behoorende, vervoeren; en nog in zekere gevallen de opgezetenen ten platen Lande in de Generaliteit (3). — 10°.) Eindelijk wordt dit alles beſloten met de noodige bepalingen, omtrent de te recht ſtelling der geenen, die zig tegen dit Placaat vergrijpen; als mede de pligten der Commiſen, Waakers, enz. (4). — In de bovengemelde *Lijst* is bij vervolg van tijd in verſcheiden opzigten verandering gemaakt; waar van men uit de daar van zijnde *Publicatiën* en *Reſolutiën* onderrigting bekomen kan (5).

Dewijl het aan veele Koopluiden niet gelegen komt, dit alles zelf naar te gaan, of door hunne bedienden te doen naargaan, gebruiken zij daar toe zekere lieden, *Convooij-loopers* genaamd, die inkomende en uitgaande Schippers, op 't Comptoir der Convooijen, klaar maken, en Los- en Laad-cedullen van de koopmanſchappen bezorgen (6). — Zij heb-

(1) *Ibid. Art.* 134—149.

(2) *Ibid. Art.* 150—159.

(3) *Ibid. Art.* 160—188.

(4) *Ibid. Art.* 202. *en volgg.*

(5) Zeer nuttig is tot dat einde de *verbeterde en vermeerderde Lijst*, welke men vindt bij LE LONG, *Kooph. van Amſterdam*, 4 *Deel*, *pag.* 229. *& volgg.*

(6) WAGENAAR, *Beſchr. van Amſterdam*, 9 *Stuk*, *pag.* 436.

hebben regt van *præferentie* op de boedels van bankbreukige Kooplieden, voor verſchoten Impoſten en Excijſen, Convooij-gelden en Licenten, mitsgaders Last- en Veilgeld, doch niet langer, dan voor *één maand*, na het doen der verſchotten (1); het welk naderhand tot op *drie maanden* verlengd is (2).

II. Het *Last- en Veil-geld.* — Volgens het bovengemelde *Placaat van* 31 *Julij* 1725 moet van alle ſchepen, van deeze Landen uitvaarende, betaald worden op het uitgaan *vijf ſtuivers*, en van alle ſchepen, van buiten deeze Landen inkomende, op het inkomen *tien ſtuivers*, van elk last, dat de ſchepen groot zijn; waar mede die ſchepen twaalf maanden vrij zijn. — De ſchepen moeten tot dat einde door gezworen IJkmeesters gemeten worden (3), die daar van een' *IJkbrief* uitgeven. — Die IJkbrief is niet langer goed, dan twee jaaren. — De betaling van het Lastgeld wordt op den IJkbrief aangeteekend. — Van dit Lastgeld zijn vrijgeſteld de ſchepen, toebehoorende aan de Oost- en West-Indiſche Compagnie en de Cólonie van Surinamen; als mede de ſchepen, tot de groote en kleine Visſcherije betrekking heb-

(1) *Publ. Holl.* 28 *April* 1764. *G. P. B.* 9 *D. pag.* 1244.

(2) *Publ. Holl.* 5 *April* 1786. *G. P. B.* 9 *D. pag.* 559.

(3) Insgelijks moeten alle ſchepen of vaartuigen, *binnen 's Lands* varende, worden gemeten, ten einde het *Binnenlandsch Last-, Water-, Plaiſier- en Paſſagie-geld*, op dezelven, naar mate hunner grootte zoude kunnen worden geheven. *Ordonn. op dat middel, van* 26 *Nov.* 1805.

hebbende; en nog, die door nood, of om te overwinteren, inloopen (1).

Het *Veilgeld*, zoodanig als het zelve in het jaar 1725 tot wederzeggens toe bepaald is, beſtaat in *een half percent* op alle de uitgaande, en *één percent* op alle inkomende goederen, waaren en koopmanſchappen (2). — Dit is alzoo gebleven tot den jaare 1760, wanneer, voor den tijd van een jaar, het extra-ordinaris Veilgeld is verdubbeld, met één ten honderd op de inkomende, en een half ten honderd op de uitgaande goederen (3): het geen bij opgevolgde Publicatiën jaarlijks is hernieuwd (4).

III. *De Impost op de buitenlandſche producten.* — Met den aanvang van het jaar 1806 is deeze belasting geheven van de goederen, die van buiten 's Lands binnen dit Land worden ingevoerd, onverminderd de gewoone inkomende regten van Convooijen en Licenten. — De aard deezer belasting, en de wijze van heffing derzelve, zijn bij eene bijzondere *Ordonnantie* bepaald (5). — Ten aanzien van de *buitenlandſche Brandewijn en gedistilleerde wateren*, is eene afzonderlijke *Ordonnantie* gemaakt (6).

IV. *Vuur- en Bakengeld.* — Ten behoeven der zee-

(1) *Plac.* 31 *Julij* 1725. *Art.* 189—201.

(2) *Plac.* 6 *Junij* 1702. *G. P. B.* 5 *D. pag.* 303. *Lijst van* 31 *Julij* 1725. *in fin. Art.* 8—11.

(3) *Public. Gener.* 4 *Februarij* 1760. in de *Nederl. Jaarb. van* 1760. *pag.* 85.

(4) *Nederl. Jaarb.* 1761. *pag.* 87 *en* 1779. *pag.* 90.

(5) *Ordonn.* 18 *Decemb.* 1805.

(6) *Ordonn.* 24 *Decemb.* 1805.

zeeſchepen zijn op verſcheiden plaatſen vuurtoorens en bakens opgerigt, als te *Egmond op Zee*, te *Scheveningen*, te *Huisduinen*, op *Vlieland*, op *Terſchelling*, op *Urk*, enz. — Tot goedmaking nu der kosten, op de beſteeding der vuuren, en het onderhoud der vuurboeten, koolhuizen, en brandaris, is, in den jaare 1668, aan de ſchepen, in de zeegaten van *Texel*, het *Vlie*, en *Terſchelling* in- of uitloopende, eene belasting opgelegd, gerekend tegen eenige ſtuivers voor elk last, naar mate van de grootte en de zoort der ſchepen, volgens eene Lijst daar van zijnde (1). — In den jaare 1762 is het Vuurgeld, bij proviſie voor drie jaaren, met een derde verhoogd; en voorts gelast, de vuuren ook te branden in de drie zomer-maanden; en dat de ſchepen, het Vuurgeld eens betaald hebbende, doch door ſtorm genoodzaakt wordende weder binnen te loopen, het zelve niet andermaal behoeven te betaalen: welke ordre bij vervolg van tijd is hernieuwd (2).

§ VII.

Pilotagie. Om met te meerder veiligheid de zeën te bevaaren, vooral in de nabijheid der ſtranden, waar men, geene kennis van de diepten hebbende, aan het ſtooten op zandbanken ligtelijk kan zijn bloot geſteld, bedient men zig van de hulp van *Piloten* of *Lootslieden*. — Een ſchipper is ſchuldig, op alle plaatſen, daar het noodig of gebruikelijk is, een Loots-

(1) *Ordonn.* 19 *Dec.* 1668. *G. P. B.* 3 *D. pag.* 1303.

(2) *Public.* 28 *Julij* 1762. *G. P. B.* 9 *D. pag.* 1251. *Nederl. Jaarb.* 1762. *pag.* 471 & 1765. *pag.* 451—1771. *pag.* 838 & 1777. *pag.* 813.

Lootsman te nemen, op de verbeurte van vijftig gouden reaalen, boven de vergoeding van kosten, ſchaden en intereſſen, die de koopman, bij gebreke van dien, zoude mogen lijden (1). — Een Lootsman heeft, geduurende zijnen dienst, den kost, tot laste van den Schipper, en zijn loon, tot laste van den Koopman: ten waar het loon bedroeg boven de zes ponden grooten Vlaamsch, in welk geval het zelve komt als avarije over ſchip en goed (2).

Voor de Lootslieden zijn, tot bepaaling van derzelver vereischten, verpligtingen, en belooningen, verſcheiden *Ordonnantiën* gemaakt: als in 't jaar 1661, voor die van de *Maas* en het *Goereeſche Gat* (3); — in 1698, voor die van *Huisduinen*, *Helder*, *Petten*, *Calants-oog*, *Texel*, en andere plaatſen daaromtrent (4); — ter zelfder tijd voor die van *Vlieland* en *Terſchelling* (5); — in 1702, voor die van het *Stryenſche Sas* (6); — in 1764, voor

(1) *Plac. van Koning Philips van* 1563. *Art.* 9. DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 20 *D.* §. 10.

(2) *Plac.* 1563. *d. Art.* 9. DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 29 *D.* §. 15.

(3) *Ordonn. Holl.* 1 *Octob.* 1661. *G. P. B.* 2 *D. col.* 2691.

(4) *Ordonn. Holl.* 24 *Octob.* 1698. *G. P. B.* 4 *D. pag.* 1307.

(5) *G. P. D.* 4 *D. pag.* 1316.

(6) *Ordonn. van de Raaden en Rekenmeesters van Zijne Koninglijke Majesteit van Groot-Brittanniën, als Heer van Niervaart*, 9 *Januarij* 1702. *G. P. B.* 5 *D. pag.* 929.

voor die van de *Willemſtad* (1); — en is eindelijk in 1773, door het Gerecht der Stad *Amſterdam*, op het ſtuk van het lootſen der ſchepen, zoo naar *Texel*, als naar het *Vlie*, eene nieuwe *Keur* gemaakt (2).

De hoofdpunten van deeze wetten beſtaan hoofdzakelijk in de navolgende. — De Lootslieden moeten vooraf worden onderzogt, bij eene acte toegelaten, een Lootsmans teeken en nummer ontfangen, en beëedigd worden (3). — Die niet toegelaten zijn, vervallen in eene boete van vier-en-twintig guldens (4). — Zij moeten zijn kloeke mansperſoonen, boven de vijf-en-twintig, en beneden de zestig jaaren, goede kennis hebbende van de zeegaten en ſtroomen (5). — Zij moeten altijd van hun Lootsmans-teeken voorzien zijn; het zelve moet, bij overlijden, door hunne weduwen of erfgenaamen worden te rug gegeven (6); en mag niet worden verzet, verdronken, of t' zoek gemaakt (7). — Zij moeten dit teeken aan de Schippers vertoonen, eer zij het ſchip in- of uitbrengen (8). — Ieder lootsſchuit moet een wit vlaggetje op de mast voe-

(1) *Ordonn. van gemelde Raaden en Rekenmeesters, 9 Junij* 1746. *G. P. B. 7 D. pag.* 1554.

(2) *Keure 29 Jann.* 1773. in het *2de Vervolg der Handv. van Amſterdam, pag.* 223.

(3) *Ordonn.* 1698. *Art.* 1.

(4) *Ibid. Art.* 6 & 30.

(5) *Ibid. Art.* 2.

(6) *Ibid. Art.* 4.

(7) *Ibid. Art.* 5.

(8) *Ibid. Art.* 6.

voeren, waar op, of anders op het groot zeil, het nummer duidelijk gefteld is (1). — Zij moeten de inkomende fchepen brengen over het vlak; ten waare de Schipper verder wilde gebragt wezen, het geen zij, tegen genot van redelijk loon, niet mogen weigeren (2). — Zij zijn gehouden, een mijl buiten de gronden aan boord te komen (3). — Zij moeten van tijd tot tijd de zeegaten pijlen, en op het verloopen der gronden, kapen, en gaten, en het verdrijven der tonnen, acht geven (4). — Het loon der Lootslieden is bepaald, naar mate de fchepen diep gaan; naar mate van derzelver grootte; en naar mate van het zomer- of winter-faifoen (5). — Indien eenig Lootsman een fchip, bij moedwil, ongeluk, zorgeloosheid, of kwade gisfinge, aan den grond verzeilt, wordt hij met opfchorting van zijnen dienst, afzetting, bannisfement, lijfftraf, of zelfs met den dood, geftraft; wordende die ftraffen, naar mate van de verzwarende of verligtende omftandigheden, vergroot of verminderd (6). — De Lootslieden, in een fchip zijnde, om het zelve naar buiten of naar binnen te lootfen, en in gebreke blijvende, den grond te peilen, of het lood te werpen, verbeuren eene boete van vijf-en-twintig

(1) *Ibid. Art.* 40.
(2) *Ibid. Art.* 7.
(3) *Ibid. Art.* 8.
(4) *Ibid. Art.* 10.
(5) *Ibid. Art.* 9, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27. *enz.* — *Keur van Amfterdam van* 29 *Jann.* 1773.
(6) *Ibid. Art.* 11.

tig guldens, het zij er ongeval door gebeure, of niet (1).

§ VIII.

Schipbreuk. Gelijk de menſchelijkheid gebiedt, om aan ſchepen, die zig in de nabijheid der zeeſtranden of havens in gevaar bevinden, alle mogelijke hulp te verſchaffen, en zig niet aan het berooven dier ellendigen ſchuldig te maken (2); zoo is ook bij de Hollandſche wetten op dit ſtuk voorzien. — Schoon van de oudſte tijden af de geſtrande goederen gehouden zijn tot de Domeinen van de Graaflijkheid te behooren, is echter onder de regeering der latere Graaven ten dien opzigte eene aanmerkelijke gematigdheid ingevoerd, om het regt der eigenaaren op geſtrande goederen te bewaaren, en de ſtrandrooverijën te weeren (3). — Ten blijke daar van kunnen dienen: de Voorregten, door de Graven aan bijzondere Perſoonen of Collegiën tot dat einde verleend (4); — verſcheiden Verdragen, op dit ſtuk met vreemde Natiën geſloten (5); — en een aantal *Placaten*, zoo door Kei-

(1) *Reſol. Holl.* 22 *Dec.* 1705. *en* 14 *Aug.* 1706. *G. P. B.* 5 *D. pag.* 1528.

(2) GROTIUS, *de J. B. & P. Lib.* 2. *Cap.* 7. §. 11. HUBER, *de Jur. Civit. L.* 1. *Cap.* 19. *n.* 15 *&* 16.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 4 *D.* §. 36. *Regtsgel. Obſerv.* 4 *D. Obſ.* 18.

(4) P. à LEYDIS, *de cur. Reipl. Cap.* 1. §. 3.

(5) Bij voorb., met *Denemarken*, in 1324; — met *Engeland*, in 1495; — met *Frankrijk*, in 1678; — met *Zweden*, in 1679; — bij de Vrede van *Rijswijk*, in 1697; — bij die van *Utrecht*, in 1713; — om van de *Tractaten* met de *Turken*, *Marokaanen*, *Algerijnen*, die van *Tunis* en *Tripoli*, niet te gewagen.

Keizer KAREL, en Koning PHILIPS, als naderhand door de *Staaten* zelven afgekondigd (1). — Bij alle deezen is het regt der eigenaaren, tot het te rug vorderen van in zee gevondene of geſtrande goederen, eerst binnen het beſtek van een jaar, of van jaar en dag, en naderhand onbepaald, zonder bijvoeging van tijd, toegekend. — Eindelijk zijn door de Staaten van *Zeeland*, in den jaare 1751 (2), en door die van *Holland*, in den jaare 1772 (3), opzettelijke verordeningen gemaakt, ten aanzien van de behandeling van geborgen goederen uit geſtrande ſchepen.

Uit de voorsz. wetten (4) blijkt tevens de verpligting van een ieder, om aan ſchepen, die in nood zijn, alle mogelijke hulp te verleenen, ook tot het bergen van geſtrande goederen, mits daar van aan den Commisſaris van de Pilotagie, of aan het Gerecht van de Plaats, dadelijk kennis gevende. — Die zig bij zulk eene gelegenheid aan *ſtrandroof* ſchuldig maken, worden ſtreng, zelfs, des noods, met

(1) *Plac. van Keizer Karel van* 13 *Sept.* 1549. — *Plac. van Koning Philips* 15 *Meij* 1574. — *Plac.* 4 *Nov.* 1606; — 24 *Meij* 1613; — 25 *April* 1620; — 2 *Dec.* 1663; — 28 *Jann.* 1739. — Vergelijk voorts Prof. VAN DER KEESSEL, *Theſ. Jur. Holl. & Zeel. Theſ.* 193—197.

(2) *Plac. Zeel.* 14 *Junij* 1751. *G. P. B.* 8 *Deel, pag.* 907—913.

(3) *Plac. Holl.* 22 *Julij* 1772. *G. P. B.* 9 *D. pag.* 811—813.

(4) Zie vooral de *Placaten van* 24 *Octob.* 1698. *en* 22 *Julij* 1772.

met den dood geſtraft (1). — Die integendeel hulp toebrengen, genieten een redelijk *bergloon*. — Wanneer over dit bergloon, of ook over het loon van Lootslieden, geſchil ontſtaat, wordt het zelve beſlist door den *Commisſaris*, of door *Goede Mannen van de Pilotagie:* van wier uitſpraak weleer hooger beroep viel aan het Collegie van *Gecommitteerde Raaden* (2). — Na de omwenteling van 1795 is men omtrent dit hooger beroep in 't onzekere geraakt. — Een wijl tijds heeft het *Hof van Holland* die magt uitgeoeffend. — Naderhand de *Zeeraad* der Bataaffche Republiek (3). — Thans is de *Raad van Judicature over de middelen te Water en te Lande* Regter in Appèl over zaaken, raakende de Pilotagie, en alle geſchillen, daar uit voortſpruitende (4).

DERDE AFDEELING.

Van Schepen, Bijlbrieven, en Bodemerijën.

§ I.

Schepen. Door een *Schip* verſtaat men zoodanig vaartuig, het welk zig door middel van zijne boorden op deszelfs

(1) Men zie, onder veele anderen, het *Plac. van 4 Jann.* 1724. *G. P. B. 6 D. pag.* 797.

(2) *Plac.* 24 *Octob.* 1698. *Art.* 12. *G. P. B.* 5 *D. pag.* 1310 & 1318. *Plac.* 22 *Julij* 1772.

(3) *Inſtr. voor den Zeeraad van* 2 *April* 1802. *Art.* 49 & 65.

(4) *Inſtr. voor dien Raad van* 12 *Julij* 1805. *Art.* 20. *n.* 4. & *Art.* 33.

zelfs kiel of bodem verheft, en alzoo over het water wordt heen gevoerd. — Hoe zeer de ſcheepsbouw reeds zeer oud is (1), waren echter de *Egyptenaaren* en *Phenicièrs* de oudſte volken, die het eerst de ſcheepvaart oeffenden (2). — De hoofdverdeeling der Schepen is, naar mate hunner beſtemming, in *Oorlog-ſchepen* en *Koopvaardij-ſchepen*. — Deeze beide zoorten hebben wederom haare onderdeelingen, afgeleid van hunne *grootte;* b. v. oorlogſchepen van 74, 60, 50 ſtukken, enz., één- of tweemast-ſchepen, enz. — van hun *maakſel;* b. v. fregatten, brikken, fluiten, galjooten, ſmakken, enz. — van de *gewesten*, werwaards zij heenzeilen, b. v. Oostvaarders, Noordvaarders, Groenlandsvaarders, enz. — van de *goederen*, waar mede zij beladen worden; b. v. zouthaalders, haringbuizen, turfſchepen, enz. — van de *bijzondere oogmerken*, waar toe zij beſtemd zijn; b. v. branders, veerſchepen, jaag- of trekſchuiten, boeijers, ſpeeljagten, enz. — Om niet te ſpreken van mindere zoorten van vaartuigen, waar op de benaming van ſchepen niet past; b. v. booten, roeiſchuiten, ſloepen, praamen, vletten, ponten, enz. (3).

§ II.

De Schepen hebben verſcheiden bijzondere regten, welke verdienen te worden opgemerkt. — En wel eer- *Regten omtrent oorlogſchepen.*

(1) N. WITSEN, *aeloude en hedendaagſche Scheepsbouw en Beſtier*, 1 *D.* 1—6 *Hoofdſt.*

(2) HUET, *Histoire du Commerce & de la Navigation des Anciens, Chap.* 7.

(3) N. WITSEN, *d. l.* en de Schrijvers over de *Scheeps-bouwkunde.*

eerſtelijk de oorlogſchepen: 1°.) In ons Land mogen zij voor geene nabuuren gebouwd, of toegerust, of verhuurd worden, om daar mede aan verbondene of onzijdige Mogendheden afbreuk te doen (1). — 2°.) Geene vreemde Schepen van oorlog mogen binnen onze Landen, Kusten, Havenen, Reeden, Rivieren, of Stroomen komen, op ſtraffe van lijf en goed; maar mogen alleen ter voorsz. plaatſen komen, en keeren de koopvaardijſchepen, die tamelijk tot haare verdediging mogen zijn toegerust, ende niet anders (2). — 3°.) Geene oorlogſchepen mogen zonder openbaar gezag in Holland worden opgekogt, zijnde zulke vreemde opkoopers in gevangenis geworpen (3). — 4°.) Geene Schepen, ten dienst van den Lande aangenomen, mogen met vragten belast worden (4). — 5°.) Geene Kapiteins van oorlogſchepen mogen in hunne ſchepen koopmanſchappen overvoeren, op ſtraffe van ontzetting van hunnen post, en arbitraire correctie (5). — 6°.) Geene arresten of executiën mogen wor-

(1) *Plac. Gener.* 27 *Julij* 1627. *&* 10 *Dec.* 1667. *G. P. B.* 3 *D. pag.* 231. *Reſol. Gener.* 19 *Julij* 1674. *Reſol. Holl.* 25 *Meij* 1717.

(2) *Plac.* 31 *Octob.* 1563. *Cap.* 1. *Art.* 26. *G. P. B.* 1 *D. col.* 805.

(3) *Reſol. Holl.* 6 *April & 27 Aug.* 1651.

(4) *Ord. Raad van Staaten*, 19 *Jann.* 1612. *Plac. Holl.* 24 *Jann.* 1660. *Plac. Zeel.* 30 *Jann* 1662.

(5) *Plac. Gener.* 25 *Aug.* 1651, *&* 8 *Maart* 1652. *G. P. B.* 1 *D. col.* 962. — 21 *Aug.* 1656. *ibid.* 2 *D. col.* 494. — 14 *Nov.* 1670. *&* 23 *Sept.* 1682. *ibid.* 3 *D. pag.* 1371 *&* 1423.

worden gedaan of gedoogd, op eenige oorlogſchepen van den Staat, of derzelver toebehoorten, noch ook op eenigerhande wapenen of oorlogs-behoeften van den Staat, te water of te lande dienende (1). — 7°.) De oorlogſchepen mogen ook geene ſlaven inneemen, die van hunne meesters zijn weggeloopen (2). — Het geen hier verder zoude kunnen worden bijgevoegd omtrent de verpligtingen van hoogere en lagere Zee-Officieren, en van den volke van oorloge, zoude ons te verre buiten de paalen van ons beſtek afleiden (3).

§ III.

Omtrent Koopvaardij- en andere Schepen.

Ten aanzien der Schepen van bijzondere perſoonen, tot den koophandel en het vervoeren van koopwaaren beſtemd, hebben ook eenige bijzondere regten plaats. De voornaamſte daar van zijn de navolgende: — 1°.) Schoon Schepen uit hunnen aart onder tilbaare goederen te tellen zijn (4), worden zij echter in zommige opzigten met ontilbaare of onroerende goederen gelijk geſteld. — Wanneer zij aan een ander verkogt, of anderzints vervreemd of ver-

(1) *Reſol.* 18 *Decemb.* 1657. in de *Reſol. van conſid. van de Witt, pag.* 424.

(2) *Reſol. Gener.* 4 *Meij* 1731. *G. P. B.* 6 *D. pag.* 259.

(3) Zie hieromtrent den *Articul-brief, rakende den oorlog ter Zee, van* 24 *Julij* 1636. *G. P. B.* 2 *D. col.* 187. — 16 *Sept.* 1672. *ibid.* 3 *D. pag.* 209. — 1 *Decemb.* 1690. *ibid.* 4 *D. pag.* 202. — 8 *April* 1702. *ibid.* 5 *D. pag.* 275. — als mede de *Generaale Ordre voor den dienst ter Zee, in dato* 11 *Junij* 1795.

(4) VOET, *ad tit. ff. de rer. div. n.* 11.

verpand worden, en het Schip groot is vier lasten en daar boven, moet daar van een *gerechtelijk* Transport of Acte van Hijpothecatie worden verleden (1). — Te *Amsterdam* echter mogen dezelve verleden worden voor Notaris en Getuigen (2). — Voorheen moest bij die gelegenheid de Impost van den veertigsten penning worden betaald (3). — Thans, daar, volgens het nieuw stelzel van belastingen, die Impost vernietigd is, wordt de Acte van Transport geschreven op een hoog zegel, bij de wet bepaald (4). — 2°.) Alle Schepen of vaartuigen, binnen 's Lands vaarende, moeten, wanneer zij gebouwd zijn, alvoorens eenige vragten daar mede te vervoeren, worden gemeten, ten einde het *Binnenlandsch Last-, Water-, Plaisier- en Passagiegeld* op dezelven, naar mate hunner grootte, zoude kunnen worden geheven. — Hier van wordt een IJkbrief afgegeven. — Wanneer een Schip, reeds eenmaal gemeten en gebrand zijnde, vergroot wordt, moet daar toe aan den Scheeps-Timmerman consent verleend worden, en het Schip, na volbragte vertimmering, weder worden gemeten en geijkt; alles op zoodanige boeten, als bij de wet daar op zijn ge-

(1) *Ordonn. van den veertigsten penning van de Schepen, van 7 Aug.* 1748. *G. P. B. 7 D. pag.* 1373. *Resol. van Gecommitteerde Raaden, 27 Decemb.* 1748. *ibid. pag.* 1394.

(2) *Resol. Holl.* 20 *Julij* 1669. *G. P. B.* 8 *D. pag.* 1990.

(3) *Ordonn. 7 Aug.* 1748.

(4) *Ordonn. op het middel van 't Klein Zegel, 26 Nov.* 1805. *Art.* 62.

gesteld (1). — 3°.) Die tot het bouwen van een nieuw Schip geld leent, of daar aan arbeidt, heeft geen regt van legaal verband of præferentie op dat Schip; maar wel die geld leent tot, of arbeidt aan *noodzakelijke reparatie* van een oud Schip (2). — 4°.) De ingezetenen van dit Land mogen hunne Schepen niet verhuuren aan vreemde Natiën, om tot de walvis-vangst gebruikt te worden (3). — 5°.) Aan alle ingezetenen deezer Landen, geene eigenaars zijnde van Schepen van *de kleine visscherije*, die door de vijanden worden genomen en opgebragt, is verboden, eenige van die Schepen te koopen, en in deeze Landen te brengen, met magt aan de eigenaars, om die Schepen, hier te Lande gekomen zijnde, als hunne eigene goederen aan te tasten, zonder eenige vergoeding van kosten, of betaalde kooppenningen te doen (4). — Dit is vervolgens ook uitgestrekt tot de Buijsen en andere Schepen van *de groote visscherije en Haring-vaart*, en

(1) *Ordonn. op het Passagie-geld*, 26 *Nov.* 1805. *Art.* 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 56, 57, 58 & 59.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 48 *D.* §. 13. *en aldaar* GROENEWEGEN, *in not.* V. D. KEESSEL, *Thes.* 417. — Zie voorts LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom.* 3. *Spec.* 159. *Med.* 1—6.

(3) *Plac. Gener.* 6 *Maart* 1653. — 17 *Maart* 1656. — 19 *Maart* 1661. — 24 *Maart en* 14 *Decemb.* 1663. G. *P. B.* 2 *D. col.* 302, 2639, 2902 & 3087. en *van* 16 *April* 1681. *ibid.* 3 *D. pag.* 1365.

(4) *Plac. Gener.* 28 *Febr.* 1678. & 22 *Octob.* 1705. G. *P. B.* 5 *D. pag.* 1564.

en derzelver wandt (1). — 6°.) In tijden van oorlog wordt de uitvoer van Schepen en Scheeps-bouwſtoffen algemeen verboden (2).

§ IV.

Bijlbrieven. Het gebeurt zomwijlen, dat hij, die een nieuw Schip laat bouwen, of een oud Schip koopt, geen gereed geld genoeg heeft, om het te betaalen, maar die ſchuld, geheel of gedeeltelijk, daar op laat ſtaan, het Schip met mast, zeil-toebehooren, en verdere gereedſchappen, uitdrukkelijk en in 't bijzonder, en voorts zijn perſoon en goederen in 't algemeen, daar voor verpandende. — De brief, die daar van verleden wordt, noemt men een *Water-* of *Bijlbrief* (3). — Het gevolg van zoodanig een uitdrukkelijk gegeven pand is, dat de houder het Schip overal, waar het vaart of zeilt, en in wiens handen het bevonden wordt, voor de koop-penningen, zoo lang die onbetaald zijn, mag aanſpreken en uitwinnen (4); blijvende dit verband voortduuren, al zijn ook de termijnen, bij den Bijlbrief geſteld, verloopen (5). — Het Schip vergaan zijn-

(1) *Plac. Gener.* 22 *Meij* 1706. *G. P. B.* 5 *D. pag.* 1565.

(2) Men zie hier van de voorbeelden in het *Gr. Pl. Boek*, 7 *D. pag.* 490. *en* 9 *D. pag.* 108, 114 & 123.

(3) Men vindt daar van een Formulier bij WASSENAAR, *Pract. Notar. Cap.* 9. §. 6. en in de *Voorbeelden van Notariale Acten*, *No.* 75. (Amſt. 1776.)

(4) WASSENAAR, *Pract. Notar. Cap.* 9. §. 5. HAMERSTER, *Statut. van Vriesland*, 1 *D. pag.* 471.

(5) BARELS, *Adviſen over den Koophandel*, 1 *D. Adv.* 75.

zijnde, of tot afbetaaling der ſchuld niet voldoende bevonden wordende, blijft de kooper, uit hoofde van het *generaal verband*, voor het te kort komende aanſprakelijk. — Evenwel heeft een *Bijlbrief* geene præferentie boven een' lateren *Bodemerijbrief*; waar van de reden eenvouwdig deeze is, dat een geldſchieter op Bodemerije het Schip daar door heeft in ſtand gehouden, en het regt van den pandhouder bevoordeeld (1). — De Bijlbrieven moeten *gerechtelijk* verleden worden; doch te *Amſterdam* voor Notaris en getuigen (2).

§ V.

Gelijk in geval van verkoop van Schepen *Bijlbrieven* plaats hebben, zoo hebben, in geval van verpanding van Schepen, *Bodemerij-brieven* (3) plaats. — Door *Bodemerije* verſtaat men een contract, waar bij eene zekere ſomme gelds ter leen wordt opgeſchoten, onder verpanding van het Schip, en op die voorwaarde, dat, indien het Schip bij ongeluk vergaat, de geldſchieter geen verder regt zal hebben, om het geſchoten geld te rug te eisſchen, dan voor zoo verre nog iets van het Schip geborgen mogt zijn; en dat, bij de behoudene aankomst, of bij een moedwillig vergaan, de geldleener het geld, met eenen zekeren hoogen interest, zal moeten te rug *Bodemerije.*

(1) *L.* 5. *&* 6. *ff. qui pot. in pign. Holl. Conſ.* 3 *D. Conſ.* 56. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 3. *Cap.* 16. *pag.* 512. BARELS, *d. l. pag.* 399.

(2) Zie hier vooren, §. 3. *n.* 1.

(3) Men zie daar van een Formulier bij WASSENAAR, *Pract. Notar. Cap.* 9. §. 4. VERWER, *Nederl. Zeerechten, pag.* 254 *&* 255.

rug geven (1). — Dit contract is niet ongeoorloofd, en geen woeker-contract, om dat het bedongen voordeel geene belooning is van de geldleening, maar eene vergoeding van het gevaar, het welk de geldſchieter geloopen heeft, om, bij vergaan van het Schip, hoofdſom en renten tevens te verliezen (2). — Dit contract was reeds bij de Romeinen bekend, onder den naam van *foenus nauticum*, of *pecunia trajectitia*; hoe zeer echter onze Bodemerije daar mede niet in alles overeenkomt (3).

Naar den aart der handeling hebben de voorregten van dit contract alleen plaats, indien het in eene vreemde haven is aangegaan, doch het gebruik heeft ook ingevoerd, dat het zelve in deeze Landen, met toeſtemming van het meerder getal der reeders, aangegaan mag worden (4). — Eene verpanding van Schip of goederen, onder den verdichten naam van *Bodemerije* gedaan, doch zonder dat de geldſchieter aan eenig gevaar van de zee was blootgeſteld, maakt zulks geenzints tot eene bevoorregte handeling (5). — Een Schipper, die op zijne reize buiten 's Lands genoodzaakt wordt in eene ha-

(1) POTHIER, *Traité du Contrat de Prêt à la groſſe aventure*, *Art.* 1. §. 1.

(2) POTHIER, *d. l.* §. 2. EMERIGON, *Traité des Contrats à la groſſe avanture*, *Chap.* 1. *Sect.* 2. §. 3.

(3) VAN DER KEESSEL, *Theſ.* 556 & 557.

(4) *Handv. van Amſterdam*, 2 *D. pag.* 538. *n.* 21. & *pag.* 541. *Waarſch. Holl.* 5 *Febr.* 1665.

(5) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 3. *Cap.* 16. *pag.* 515. *ſeq.* BARELS, *Adviesen over den Koophandel*, 1 *D. Adv.* 71. *pag.* 382.

haven in te loopen, alwaar de eigenaar van het Schip niet woont, noch correspondenten heeft, is bevoegd, tot het doen van noodige reparatie, geld op Bodemerije op te nemen, waar voor de eigenaar, van wien hij veronderſteld wordt daar toe eenen ſtilzwijgenden last te hebben, aanſprakelijk is; maar is de eigenaar op die plaats zelf woonachtig, mag hij zulks niet doen, zonder deszelfs uitdrukkelijke toeſtemming (1).

Wanneer het ſchip wel behouden is, maar ſchade geleden heeft, moet de geheele opgeſchotene ſomme met de interesſen betaald worden, volgens den regel, *Bodemerije draagt geen avarije;* het geen zelfs geldt in het geval, dat de Bodemerije alleen op goederen gedaan is (2). — Door het *gevaar van de zee*, het welk de geldſchieter in Bodemerije op zig neemt, verſtaat men alle gevaar, het welk door ſtorm en onweder, of door vijandelijken aanval, of door onkunde en achteloosheid van den Schipper, mits zijn cours niet veranderende, veroorzaakt wordt (3). — Een onderdaan egter van eene neutraale Mogendheid, die, tot noodige reparatie van een ſchip, geld op Bodemerije geſchoten heeft, behoudt zijn regt van hijpotheek op dat ſchip, ſchoon het op de reize door den vijand genomen wordt (4 — Wan-

(1) ROSEBOOM, *Recueil der Keuren van Amſterdam, Tit.* 52. J. WESKETT, *complete Digest of the Theorie and Practice of Inſurance, Art. Bottomry, n.* 3 & 6.

(2) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 3. *Cap.* 16. *pag.* 514. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 558 & 559.

(3) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 560.

(4) C. ASSER, *Diſſert. de jure, quod est civi gentis*

Wanneer het ſchip vergaat, doch van het ſcheepstuig, door aanſpoeling of berging, nog iets overig is, moet de ſchuldeisſcher daar uit, zoo ver het ſtrekken kan, betaald worden; dewijl de Bodemerijën worden gemaakt *op de ſcheeps-kiel, en het ſcheeps-gereedſchap*; maar kan het verſchuldigde daar uit niet gevonden worden, is de ſchuldenaar voor het te kort komende niet aanſprakelijk, om dat de Bodemerij-brief gewoonlijk ſpreekt: *zoo verre deeze bodem zoo veel te land brengt* (1).

Ten aanzien van de præferentie van Bodemerijſchulden ſtaat aantemerken: 1°.) Dat dezelve gelijk ſtaat met de præferentie eener ſchuld, waar voor eenig roerend goed te pand geſteld, en aan den ſchuldeisſcher overgegeven is. — 2°.) Dat zulk eene ſchuld, als uit noodzaak tot behoud van het ſchip gemaakt wordende, gepræfereerd is voor eenen ouderen Bijlbrief; en dat eene latere Bodemerij gaat voor eene oudere (2); ten waare meer Bodemerijbrieven, korte dagen na elkander, op dezelfde plaats verleden waren, die dan te zamen een gelijk regt genieten (3). — 3°.) Dat ſchulden, naderhand tot behoud van 't ſchip gemaakt; b. v. bergloonen, enz.

in bello mediæ, cui pro pecuniâ trajectitiâ navis est hypothecæ obligata, in ipſam navim, quæ in itinere, cujus cauſſâ contractus initus est, ab hoste capiatur. (L. B. 1799.)

(1) VERWER, *Zeeregten, pag.* 254. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. L.* 3. *Cap.* 16. *pag.* 409.

(2) *Arg. L.* 5 *&* 6. *ff. qui pot. in pign.* LOENIUS, *Deciſ. & Obſerv. Caſ.* 127.

(3) *Handv. van Amſterdam*, 2 *D. pag.* 538.

enz. gaan voor de Bodemerij-ſchuld (1). — 4°.) Dat de eigenaar met de laatstgemelde ſchulden, na gedaane betaalinge, komt vóór den Bodemerij-houder, zelfs al heeft hij geene ceſſie van actie genomen (2). — 5°.) Dat Bodemerije op zekere bepaalde goederen gepræfereerd is boven Bodemerije op goederen, in 't algemeen gedaan (3). — 6°.) Dat, indien de geen, aan wien de goederen moeten afgeleverd worden, (*geconſigneerd zijn*,) den vragtbrief (*cognoscement*) ontvangen hebbende, en zig op die zekerheid verlatende, wisſelbrieven heeft geaccepteerd, of onkosten betaald heeft, hij gepræfereerd is vóór den Bodemerij-houder (4).

De bepaaling der renten of winst, die bij behouden aankomst aan den geldſchieter betaald wordt, is ongelijk, en geëvenredigd aan het meerder of minder gevaar, het welk hij geacht kan worden te loopen (5).

VIER-

(1) *L. 6. §. 1. ff. qui pot. in pign.* VERWER, *Zeeregten*, §. 22 & 23.

(2) VERWER, *d. l.*

(3) BARELS, *Adviesen over den Koophandel*, 1 *D. Adv.* 66. *pag.* 364.

(4) *Handv. van Amſterdam*, 2 *D. pag.* 538.

(5) ROCCUS, *van Schepen en Vragtgelden*, *n.* 137. *ſeq. pag.* 75. *ſeq.* POTHIER, *du Prêt à la groſſe aventure*, *Art.* 2. §. 4.

VIERDE AFDEELING.

Van Reeders, Schippers, en Scheepsgezellen.

§ I.

Regten van Mede-reederije.

Door een *Reeder* verſtaat men den geen, die een Schip op zijne kosten laat bouwen, of door koop in eigendom verkrijgt, met oogmerk, om het zelve te bevragten. — Dikwils vereenigen zig verſcheiden perſoonen te zamen, om reederij van een ſchip voor gemeene rekening aantegaan. — De regten en verpligtingen van Mede-reeders, zoo onder elkander, als ten aanzien van derden, moeten afgeleid worden uit het geen hier boven (1) van *Sociëteiten* of *Compagnieſchappen* is gezegd, als mede uit den inhoud van het Contract, het welk omtrent dat mede-reederſchap gewoonlijk wordt aangegaan, en de *Reeder-cedul* genoemd wordt. — Dikwils benoemen de Mede-reeders één uit hun midden, om het beheer der reederije te hebben, den *Boekhouder* genaamd. — Zijne magt hangt af van de bepaalingen, in zijne volmagt vervat. Daar dezelve zwijgt, ziet men wat het Regt omtrent Factoors (*Inſtitores*) leert. — Uit zijne handelingen zijn de Reeders, elk naar maate van hun aandeel in het ſchip, aanſprakelijk (2). — Hij is ook gehouden, na het afloopen der reize, aan de gezamentlijke Reeders rekening

(1) Zie hier vooren, *bladz.* 443—452.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 1 *D.* §. 31. VOET, *ad tit. ff. de inſtit. act. n.* 2.

ning en verantwoording te doen (1). — De Reeders zijn verpligt, om zoo lang in de reederije te blijven, tot dat het ſchip zijne voorgenomene reize volvoerd heeft: ten waare *a*) de meerderheid der Reeders eene verandering in het vastgeſtelde ontwerp maken wilde; — *b*) de Schipper, te gelijk Mede-reeder zijnde, door de Reeders werd afgezet; — *c*) wanneer een Mede-reeder ſterft; — *d*) of bankbreukig wordt (2). — In mede-reederije hebben nog deeze bijzonderheden plaats: 1°.) De Reeders te zamen, meer dan de helft van den eigendom bezittende, mogen het ſchip voor gemeene rekening doen verkoopen (3). — 2°.) Zoo ook mogen de Reeders, te zamen meer dan de helft van den eigendom hebbende, het ſchip verhuuren, en het geld, tot de equipagie vereiſcht wordende, voor zoo veel het aandeel van de onwillige Reeders betreft, op Bodemerije opnemen, of het zelve verſchoten hebbende, aan hunne aandeelen verhaalen (4). — 3°.) Indien de Schipper is Mede-reeder, en alleen, of te zamen met de willige Reeders, meer dan de helft in het ſchip heeft, mag hij voor een redelijk vragtloon de reize aannemen; waar door de aandeelen van de gezamentlijke Reeders, ook van de onwilligen, verbonden worden (5).

§ II.

(1) *Handv. van Amſterdam, 1ſte Vervolg, pag.* 119.

(2) G. F. VON MARTENS, *Grundrisz des Handelsrechts*, 3 *B.* 4 *Abſchn.* §. 157.

(3) *Holl. Conſ.* 6 *D.* 2 *Stuk, Conſ.* 51. *pag.* 431.

(4) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 709.

(5) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 710.

§ II.

Regten tusſchen de Reeders en den Schipper.

De Schipper is gehouden zig te gedragen naar de Ordres en Inſtructiën, hem door de Reeders gegeven. — Voorts is zijn pligt, alle behoorlijke naarſtigheid, toezigt, en zeemanſchap, op de uit- en t'huis reize te gebruiken. — In 't bijzonder is hij tot dat einde gehouden: 1) Bij het overnemen van het ſchip, en voor het innemen der lading, het ſchip te onderzoeken, en van de ontdekte gebreken aan de Reeders kennis te geven; en dezelven te doen verhelpen. — 2) Voor de behoorlijke belading van het ſchip zorge te dragen, en alle overlading te vermijden. — 3) Zonder toeſtemming der Reeders geene waaren voor eigen rekening, zelfs niet in de kajuit, mede te nemen. — 4) Buiten noodzaak van het ſchip niet af te gaan, noch te overnagten. — 5) Met den eerſten goeden wind onder zeil te gaan. — 6) Den aan hem voorgeſchreven cours niet te verlaten, noch buiten noodzaak eene andere haven in te loopen. — 7) Het Convoij niet opzettelijk te verlaten. — 8) Waar het noodig is, Lootſen in te nemen, en aan hun over te laten, om het ſchip in behouden haven te brengen. — 9) In bedenkelijke gevallen Scheepsraad te houden, en zig naar deszelfs meening te gedragen. — 10) Van alle wezentlijke voorvallen aan de Reeders, of hunne gemagtigden, kennis te geven. — 11) Een behoorlijk Dagboek te houden, of door den Stuurman te doen houden. — En 12) voor het behoud van ſchip en lading op alle mogelijke wijze te zorgen (1).

De

(1) G. F. VON MARTENS, *Grundrisz des Handelsrechts*, 3 *B.* 5 *Abſchn.* §. 161 & 162.

— De Schipper is verbonden aan de Reeders, tot vergoeding van de ſchade, door zijne ontrouw, of merkelijk verzuim in de waarneming van zijnen post, aan het ſchip toegebragt. — Buiten 's Lands zijnde in nood van geld, mag hij, naar gelegenheid van zaaken, het goed van de Reeders te verkoopen, of geld te nemen op Bodemerije; maar hij vermag, zonder toeſtemming van de Reeders, het ſchip niet verkoopen (1). — De Schipper vermag, buiten uitdrukkelijke toeſtemming van de Reeders, geene koopwaaren innemen, die ter plaatſe zijner beſtemming niet ingebragt mogen worden, noch op eenige andere wijze, door zijne misdaad, aan het ſchip nadeel toebrengen; en zulks doende, is hij tot ſchade-vergoeding gehouden (2). — De Reeders kunnen door geene daad van den Schipper, buiten hunnen last geſchied, verder verbonden worden, dan voor hunne aandeelen in het ſchip (3). — De reize volbragt zijnde, is de Schipper gehouden te doen behoorlijke rekening en verantwoording, welke de Reeders verpligt zijn op te nemen, te vereffenen, en den Schipper te voldoen (4): zonder echter aan den

(1) *Plac.* 31 *Oct.* 1563. *Tit.* 2. *Art.* 12. DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 5 *D.* §. 16. & 48 *D.* §. 5. 3 *B.* 20 *D.* §. 47. & 23 *D.* §. 4. VOET, *ad tit. ff. de exerc. act. n.* 3.

(2) VOET, *ad d. t. n.* 7. VAN DER KEESSEL, *Theſ.* 696.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 1 *D.* §. 32. *n.* 42—44.

(4) DE GROOT, *Inl.* 3 *B.* 23 *D.* §. 5. VAN GLINS, *Zeeregten, pag.* 16. *ſeq.* VOET, *ad tit. ff. de exerc. act. n.* 8.

den Schipper verder gehouden te zijn, dan voor hun aandeel in de reederije (1).

§ III.

Regten tusschen de Bevragters en den Schipper.

Dikwils bevragten de Eigenaars of Reeders van een schip het zelve niet, maar laten het voor vragt vaaren; waar uit eenige bijzondere regten en verbintenisſen, tusſchen de Bevragters of Inladers, en den Schipper, voortvloeijen. — Het contract, het welk wegens dusdanige bevragting aangegaan wordt, en bij voorkomende gevallen in de eerſte plaats moet worden geraadpleegd en gevolgd, noemt men eene *Chertepartije* (2). — Van de in het ſchip ingeladene goederen geeft de Schipper aan den afzender een ſchriftelijk bewijs, behelzende de opgave der waaren, derzelver hoedanigheid, merken en nummers, de plaats der beſtemming, de naam van den bevragter, en dikwils ook van den ontvanger, en de bedongene vragt. Men geeft hier aan den naam van *Cognoscement*. — Een Schipper, hier door een Koopman, om bevragting buiten 's Lands te haalen, aangenomen zijnde, en door hooger hand aldaar met arrest bekommerd wordende, of den Koopman niet goedvindende te laden, heeft regt tot het vorderen van de *geheele* vragt (3): maar indien een ſchip, buiten 's Lands zijnde, gehuurd wordt, om elders, ook buiten 's Lands, te laden, en aldaar komende, bui-

(1) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 20 *D.* §. 48. BARELS, *Adviesen over den Koophandel*, 1 *D. Adv.* 6.

(2) POTHIER, *Traité des Contrats de louages maritimes.*

(3) *Plac.* 31 *Octob.* 1563. *Tit.* 2. *Art.* 2. *Conſulaat van de Zee, Kap.* 81.

buiten des Koopmans toedoen, door hooger hand belet wordt te laaden, heeft de Schipper alleen regt tot de *halve* vragt (1). — Een ſchip, liggende hier te Lande, en alhier door hooger hand belet wordende, de aangenomene reize te doen, zijn Inlader en Schipper van malkander ontſlagen (2). — De Koopman op den bepaalden tijd niet gereed zijnde te laden, mag den Schipper *vijftien* dagen doen wagten, mits hem die legdagen betaalende; en dan nog niet gereed zijnde, en niet willende laden, moet hij den Schipper de beſproken vragt en legdagen betaalen (3); van welke legdagen de Scheepsgezellen een vierde genieten (4). — De Schipper moet den Koopman vergoeden de ſchade, die door gebrek aan ſchip, door ondigte, geene goede ſtouwing, enz. is veroorzaakt; maar hij is niet gehouden, zoo hij met twee of drie Scheepsgezellen onder eede verklaart, dat de goederen door onvoorzien ongeval beſchadigd zijn. De Schipper moet niettemin goede zorg dragen voor het goed, en mag de buitengewoone kosten aan het goed verhaalen (5). — Een Schipper moet zig voorzien van goede touwen, om te laden en te ontladen; hij moet die aan den Koopman toonen, of is anders in de ſchade gehouden (6). Een

(1) *Plac.* 1563. *Tit.* 2. *Art.* 3.

(2) *Plac. ibid. Art.* 4.

(3) *Plac. ibid. Art.* 5. VERWER, *Nederl. Zeeregten, pag.* 69.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 29 *D.* §. 6.

(5) *Plac. ibid. Art.* 6. ROCCUS, *van Schepen en Vragtgelden, Art.* 69. *pag.* 95. *Conſulaat van de Zee, Kap.* 61. *ſeqq. pag.* 75. *ſeqq.*

(6) *Plac. ibid. Art.* 7.

— Een Schipper is gehouden wegens de vermindering of beſchadiging van de goederen, binnen zijn ſchip, door ſchuld van den Schipper of Scheepsgezellen toegekomen, tot den prijs, dien zij ter plaatſe hunner beſtemming gegolden zouden hebben: maar anders toegekomen zijnde, als door bederf, uitlooopen, ſmelten, of overladen door den Koopman, en zulks buiten ſchuld van den Schipper of Scheepsgezellen, komt tot laste van den Koopman. — Indien het ſchip door het overladen te diep gaat, zoo dat de Schipper eenige goederen moet losſen, moet de Koopman de ſchade dragen, die aan zulke goederen, buiten ſchuld van Schipper en Schipsgezellen, aankomt (1). — Een ſchip ſchipbreuk lijdende, zijn Schipper en Scheepsvolk verpligt alle mogelijke vlijt aan te wenden, om de goederen te bergen en te bewaaren, en zoo mogelijk het ſchip te doen hermaken, en de goederen dan ter beſtemder plaatſe te brengen. — Doch het ſchip niet herſtelbaar zijnde, huurt hij een ander ſchip, en volbrengt daar mede zijne reize: genietende den Schipper in beide gevallen zijne volle vragt (2); zonder dat daar van eenige aftrek wegens bergloon mag worden gedaan (3). — Het ſchip gekomen zijnde ter plaatſe zijner ontlading, moet binnen vijftien dagen gelost worden, ten waare in geval van merkelijk belet (4). — Is 'er geſchil, aan wien de goederen toebehooren,

(1) *Plac. ibid. Art.* 8, 9 & 11.

(2) *Plac.* 1563. *Tit.* 3. *Art.* 3.

(3) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 24. *pag.* 722. V. D. KESSEL, *Theſ.* 681.

(4) *Plac.* 1563. *Tit.* 2. *Art.* 13.

ren, of is 'er arrest op gedaan, verzoekt de houder van 't Cognoscement van den Regter auctorisatie tot het opslaan der goederen, of ook wel tot verkoop van bederffelijke goederen, het zij de vrees voor bederf uit den aart van het goed, of uit de beschadigdheid van het zelve ontstaat. — Gelijk de geconsigneerde regt heeft, om de losfing te vorderen, zoo heeft de Schipper regt, om zijne vragt te eisschen; tot zekerheid van welke hij regt van stilzwijgend onderpand, (*legaal hypotheek*,) en van aanhouding (*retentie*) heeft op de ingeladen goederen (1).

§ IV.

Regten tusschen de Passagiers en den Schipper.

Reizigers, die tegen betaaling van zekere vragtpenningen de reize mede doen, (*Passagiers*,) zijn verpligt voor hunne eigene behoeften te zorgen, tenware zij wegens het genot van kost en drank met den Schipper zijn overeengekomen, gelijk meestal gebeurt. — Schoon zulk eene overeenkomst niet gemaakt is, is de Schipper, in geval van nood, ten allen tijde gehouden, hun het noodig levens-onderhoud, tegen betaaling, uittereiken. — Daarentegen moeten zij van hunnen voorraad, zoo verre zij dien missen kunnen, den Schipper, in geval van nood, tegen betaaling, bijstaan, ja zelfs, in dringende gevallen, tot redding van het schip de behulpzaame hand leenen (2). — Zij zijn verpligt, op de eerste aanmaning van den Schipper zig aan boord te begeven, en wanneer het schip zeilree ligt, het zelve niet

(1) *Plac. d. Art.* 13. V. D. KEESSEL, *Thes.* 682, 683 & 684. — Zie hier boven, *bladz.* 106.

(2) G. F. VON MARTENS, *Grundrisz des Handelsrechts*, 3 *B.* 8 *Abschn.* §. 181.

niet te verlaten; doen zij dit evenwel, mag de Schipper wegzeilen, en zijne volle vragt eisschen. — De Schipper is niet verpligt, noch bevoegd, om onder weg omwegen te maken, ten einde de Passagiers aan land te zetten. — Voor de goederen, welken zij met zig voeren, staat de Schipper dan alleen in, wanneer die door hem zelven aangenomen en ingeladen worden, of de schade daar aan door schuld van Schipper of Scheepsgezellen veroorzaakt is (1).

§ V.

Regten tusschen den Schipper en de Scheepsgezellen.

De regten en verpligtingen van het Scheepsvolk jegens den Schipper staan gelijk met die der gebroode dienaaren jegens hunnen meester; voor zoo verre de wetten daaromtrent geene bijzondere bepaalingen gemaakt hebben (2). — Iemand zig als Schipsgezel of Matroos verhuurd hebbende, wordt zijn naam in de monster-rol opgeteekend. — Een Schipsgezel zig aan twee Schippers verhuurd hebbende, blijft de eerste huur van waarde (3): en die willens één, die verhuurd is, huurt, verbeurt de huur tweevoud (4). — Allen, die tot scheepsdienst zijn verhuurd, moeten, op aanmaning van den Schipper, binnen vier-en-twintig uuren, met hunne kist en plunje, scheep komen, om het schip te ballasten, te laaden, en zeilree te maken, of de Schipper mag een ander in hunne plaats huuren, blijvende de Scheeps-

(1) MARTENS, *ibid.* §. 182.

(2) MARTENS, *ibid.* 6. *Abschn.* §. 165.

(3) *Plac.* 31 *Oct.* 1563. *Tit.* 2. *Art.* 3.

(4) *Plac. d. Art.* 3. VOET, *ad tit. ff. de priv. del. n.* 3.

Scheepsgezellen des niettemin verbonden (1). — Schipsgezellen, bij den Schipper aangenomen, mogen het ſchip niet verlaten, om gevaar of kwade tijding, buiten wil van den Schipper, maar zijn integendeel gehouden, de aangenomene reize te volbrengen. Die hier tegen handelen, verbeuren hunne huur, verpligten zig tot ſchade-vergoeding, en worden zelfs, des noods, als *Deſerteurs* geſtraft (2). — Een Schipsgezel mag niet, zonder des Schippers believen, uit 't ſchip gaan, en moet, opontboden zijnde, weêr aan 't ſchip komen: agterblijvende, wordt hij met verbeurte van zijne huur geſtraft (3). — Een Schipsgezel, zig als kundig in zijn ambt hebbende opgegeven, en onkundig bevonden wordende, verbeurt zijne huur, en wordt arbitrairlijk geſtraft (4). — De Schipper is gehouden, zijne Scheepslieden drie malen daags eeten en drinken te geven (5). — Voorheen werd aan de genen, die in ſcheepsdienst zijn, zekere *voering* toegelaten, dat is, zekere kleine koopmanſchap voor hun eigen geld te koopen, en, zonder betaaling van vragt, met het ſchip over te brengen, doch, na dat de vrijdom van de Convoijen en Licenten ten dien opzigte is ingetrokken, is die voering buiten ge-

(1) *Ordonn. Rotterd.* 1721. *Art.* 186 & 187. en meer andere Zeewetten.

(2) *Plac.* 1563. *Tit.* 2. *Art.* 1 & 2.

(3) *Plac. d. l. Art.* 4. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 691.

(4) *Plac.* 1563. *Tit.* 5. *Art.* 7. *Regtsg. Obſerv.* 1 *D. Obſ.* 87. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 690.

(5) *Plac. d. l. Tit.* 2. *Art.* 10.

gebruik geraakt (1). — Alle Schipsgezellen moeten den Schipper in het beleid der ſcheeps-zaaken bijſtaan; ook het ſchip tegen vijanden en zeeroovers beſchermen; en in al het zelve den Schipper gehoorzaam zijn, zonder wederſpannigheid te betoonen. De ongehoorzaamen mag de Schipper tuchtigen met woorden en daaden, gelijk een heer zijnen knegt (2). — De ſcheeps-ſtraffen beſtaan in gedeeltelijke verbeurten der huur, ligte kastijdingen, enz. (3). — De Scheepsgezellen, zwaare misdaaden begaande, worden in boeijen geſloten, en aan Land komende, in handen van de Juſtitie overgeleverd (4). — De Schipper is verpligt de zieken, en vooral die hunne ziekte in ſcheepsdienst gekregen hebben, zoo veel de gelegenheid toelaat, te doen verzorgen, en de volle huur te laten genieten; maar hij is niet verpligt in zijnen dienst te houden, die zig door dronkenſchap, vegterijën, of roekeloosheid onbekwaam gemaakt hebben (5). — Iemand van het Scheepsvolk zijnen natuurlijken dood, of ook in ſcheepsdienst, komende te ſterven, genieten zijne erfgenaamen de volle huur, onder aftrek van de

(1) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 20 *D.* §. 25—30. *Plac.* 22 *Febr.* 1657. *G. P. B.* 2 *D. pag.* 2468. *Reſol.* 21 *Febr.* 1671. *G. P. B.* 3 *D. pag.* 1270. VERWER, *Zeeregten, pag.* 86 & 87.

(2) *Plac.* 1563. *Tit.* 5. *Art.* 1.

(3) *Plac. d. Art.* 1 & 2.

(4) *Plac. d. Art.* 2, 4, 5 & 6. en aldaar VAN GLINS, *in zijne Aanmerk.*

(5) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 20 *D.* §. 43.

de begravenis-kosten (1). — Een Schipper, zijne reize niet durvende volbrengen, ter oorzaake van oorlog, roovers, enz., mag zijne Scheepsgezellen afdanken, met betaaling van een vierde van hun loon (2). — Doch een willekeurig afdanken is aan de zijde van den Schipper even ongeoorloofd; als het willekeurig ontslag nemen aan de zijde der Schipsgezellen (3). — In de huur van Scheepsgezellen heeft dit bijzonder regt plaats, dat de Schipper, zijne reize veranderende, hen in dienst kan houden, mits het loon in redelijkheid verhoogende (4). — In geval van schipbreuk, het geheele schip en goed vergaan zijnde, verliezen de Scheepsgezellen hun loon; doch scheeps-gereedschappen en goederen geborgen zijnde, genieten zij daar uit hunne betaaling, en bovendien zelfs een redelijk bergloon (5). — De reize volbragt, en het schip ontladen zijnde, is de Schipper gehouden aan de Scheepsgezellen hun affcheid te geven, en hunne huur zonder uitstel te betaalen. Daar in vertragende, vervalt hij in de verpligting tot schade-vergoeding (6).

VIJF-

(1) DE GROOT, *d. l.* §. 44 & 45. V. D. KEESSEL, *Thes.* 695.

(2) *Plac.* 1563. *Tit.* 2. *Art.* 9.

(3) *Plac. ibid. Art.* 13.

(4) DE GROOT, *d. l.* §. 39. V. D. KEESSEL, *Thes.* 693.

(5) DE GROOT, *d. l.* §. 42. V. D. KEESSEL, *Thes.* 694.

(6) VAN GLINS, *Zeeregten*, *pag.* 37.

VIJFDE AFDEELING.

Van Avarijën en Zee-ſchaden.

§ I.

Avarije. Dewijl tuſſchen Reeders, Bevragters, Schippers, Schipsgezellen, en medevaarende lieden, hun lijf of goed op één en denzelfden bodem hebbende, eene zekere *gemeenſchap* plaats heeft (1); zoo volgt daar uit, dat de ſchade, die door onvoorziene onheilen op de reize aan ſchip of goed wedervaart, gemeenſchappelijk moet gedragen worden. — Aan deeze ſchade geeft men den naam van *Avarije*. — Men onderſcheidt dezelve in *gemeene Avarije*, en *groote Avarije*, of *Avarije groſſe* (2).

§ II.

Gemeene Avarije. De *gemeene* of *gewoone Avarije* wordt omgeſlagen alleen over de koopmans-goederen, en niet over het ſchip (3). — Het gebruik desaangaande brengt mede, dat, indien *het ſchip op ſtukgoederen is aangelegd*, dat is, door verſcheiden Kooplieden met verſchillende koopwaaren is beladen, de Schipper bij het cognoscement eenige percenten, b. v. tien ten

(1) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 29 *D.* §. 1 & 8.

(2) Over den onzekeren oorſprong van dit woord is veel getwist. Meest aangenomen is het gevoelen van BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib* 4. *Cap.* 24. *pag.* 718. die het zelve afleidt van het woord *averagia*, in de latere Latiniteit voor *zee-ſchade* gebruikt geweest.

(3) VERWER, *Zeeregten*, *pag.* 223.

ten honderd, van de vragt, tot vergoeding van die gemeene Avarije, bedingt; en dat, indien het *geheele ſchip door éénen Koopman bevragt wordt*, en bij de chertepartije geen beding deswegens wordt gemaakt, die Avarije voor twee derde door den Bevragter, en voor één derde door den Schipper gedrager wordt (1). — Onder deeze gemeene Avarije nu worden gebragt het Lootsmans-geld, Vuur- en Baken-geld, Ligter-geld, Paal-geld, enz. (2).

Behalven deeze *gemeene Avarije*, is 'er ook nog eene *bijzondere*, of *particuliere Avarije*, en welke betreft *of* het Schip alleen; b. v. ſchade door overlading, of verzuim van den Schipper, aan het ſchip veroorzaakt, als mede het geen bij onweder, of ongeluk, gebroken, geſtrand, bedorven, of verloren wordt, al het welk eeniglijk komt tot laste van den Schipper en de Reeders (3); *of* zommige inladers alleen, b. v. indien zekere ingeladene goederen bederven, of aan zekere bijzondere ongelden onderhevig zijn, al het welk eeniglijk komt tot laste van zulke bijzondere inladers, en niet over de geheele lading wordt omgeſlagen (4).

§ III.

Door *Avarije groſſe* verſtaat men alle ſchade, voortſpruitende uit het geen vrijwillig geſchiedt, tot be- *Avarije groſſe.*

(1) VERWER, *d. l. pag.* 116—121. *& pag.* 272 *&* 273.

(2) VERWER, *d. l.*

(3) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 29 *D.* §. 14. VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Rhod. de jact. n.* 10. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 790, 791 *&* 792.

(4) G. F. VON MARTENS, *Grundriſz des Handelsrechts*, 3 *B.* 9 *Abſchn.* §. 184.

bewaring van ſchip en goed, of om eene meerdere en oogenſchijnlijke ſchade voor te komen (1). — Deeze wordt omgeſlagen *over ſchip en goed.*

§ V.

Werpen van goederen. Het *werpen van goederen over boord*, om het ſchip te verligten, in geval van ſtorm, of dat het ſchip door vijanden of zeeroovers gejaagd wordt, is één der voornaamſte zoorten van Avarije groſſe; gelijk ook de ſchade, door het werpen, aan andere koopmanſchappen veroorzaakt. — Om deeze ſchade te kunnen omſlaan, is het noodig: 1°.) Dat dezelve *noodzakelijk* geweest is. — Indien derhalven een ſchip, het welk, toen 't reeds oorlog was, was uitgeloopen, uit vreeze voor den vijand, doch die het zelve niet vervolgde, in eene haven inloopt, en aldaar blijft liggen, om op convoij te wagten, worden de buitengewoone kosten van onderhoud en maandgelden van het Scheepsvolk niet voor Avarije gerekend (2); maar zulks zoude wel plaats hebben, indien het ſchip de tijding van den oorlog, op zee zijnde, vernomen had, of gelast zijnde, om onder convoij te zeilen, het zelve niet had aangetroffen, en daarom de reize vertraagd (3). — Om nu het bewijs van die noodzakelijkheid dáár te ſtellen, moet de Schipper, alvoorens te werpen of te kappen, den Koopman, of zijnen gemagtigden, zoo die aan boord is, of wel de voornaamſte Scheepsgezellen, deswegens raadplegen, en den raad van de meerderheid vol-

(1) *Ordonn. Rotterd.* 1721. *Art.* 83.

(2) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 25. *pag.* 734. *ſeqq.*

(3) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 783.

volgen; bij nalatigheid van het welk hij zelf tot ſchade-vergoeding zoude gehouden zijn. — En aan land komende, moet de Schipper onder eede verklaren, dat het werpen uit nood, en bij gemeenen raad gedaan is (1). — Het is 2°.) noodig, dat het werpen met de daad het vergaan, of het nemen van het ſchip heeft voorgekomen, en belet. — Indien derhalven een ſchip, tot ontwijking van gevaar, goederen heeft over boord geworpen, doch des niet te min, door dat zelfde onheil, kort daar op is vergaan, heeft geene vergoeding, bij wege van Avarije, plaats, maar behoudt elk voor zig, het geen van zijne goederen geborgen wordt (2). — Doch het ſchip, door een ander toeval, naderhand verloren gaande, moeten de geborgen goederen, mits van eenig merkelijk aanbelang zijnde, mede dragen in de eerſte ſchade; behoudelijk, dat van de geborgene goederen de vragt moet worden betaald, en het bergloon, bij wege van Avarije, vergoed worde (3).

Men moet niet alleen vergoeden de ſchade der goederen, die over boord geworpen zijn, maar ook van die geenen, welke ter gelegenheid van het werpen zijn beſchadigd (4).

§ V.

(1) DE GROOT, *Inl.* 3 *B.* 29 *D.* §. 10. VAN GLINS, *Zeeregten*, *pag.* 69. *ſeq.* ROCCUS, *van Schepen en Vragtgelden*, *pag.* 122. *ſeqq.* v. D. KEESSEL, *Theſ.* 785.

(2) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 24. *pag.* 721. *ſeq.*

(3) v. D. KEESSEL, *Theſ.* 786.

(4) *Ordonn. Rott.* 1721. *Art.* 85. POTHIER, *Traité des Avaries*, *Sect.* 1. *Art.* 2.

§ V.

Hoe, door wien, en waar van, Avarije te dragen.

De ſchade van Avarije groſſe moet gedragen worden, 1°.) Door de eigenaars van het ſchip, die daar in dragen volgens de waarde van het ſchip, of het beloop der geheele vragt, naar mate één van beiden het meeste bedraagt (1). — 2°.) Door de eigenaars der overgeblevene koopmanſchappen, volgens de waarde van dezelven. — Nopens de begrooting deezer waarde heeft de Costume ingevoerd, dat de goederen, na het volbrengen van de halve reize, moeten gewaardeerd worden op zoo veel, als zij ter plaatſe hunner beſtemming zouden hebben mogen gelden, en indien de reize niet half volbragt was, op zoo veel, als zij ter plaatſe van den inkoop gekost hebben (2). — 3°.) Door de eigenaars der over boord geworpene goederen zelven, naar mate van de waarde dier goederen: want anders zouden zij van beteren ſtaat zijn, dan de geenen, wier goederen in het ſchip gebleven zijn, het geen niet billijk wezen zoude (3). — 4°.) Door de reizigers, of medevaarende lieden, van hunne kleederen, en het geen zij met zig voeren. Doch dit moet niet worden uitgeſtrekt tot de Scheepsgezellen.

Onder de goederen, waar voor, of door welken, Avarije moet worden gedragen, worden verſtaan begrepen te zijn, niet alleen de ingeladene koopmanſchappen, maar ook kleederen, goud, zilver, juweelen, en alles, wat in koffers of anderzints, ſcheep

(1) v. d. KEESSEL, *Theſ.* 788.

(2) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 21. *pag.* 698.

(3) VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Rhod. de jact. n.* 16.

ſcheep gebragt is; mits de goederen van groote waarde in tijds, vóór de werping, aan den Schipper worden opgegeven; anders wordt daar op geen verder aanſchouw genomen, dan de kisten en pakken van buiten ſchijnen te wezen (1). — Het werpen of ſtorten van het goed, dat op het bovenſte dek is geladen, komt in geene Avarije. — Echter worden de goederen, geſtuwd tusſchen den overloop en de koebrug van ſchepen, uit de *Oostzee* komende, in tijd van nood geworpen wordende, te *Amſterdam* mede in Avarije gebragt (2).

Vermits, indien, bij ſtorm en onweder, om een ſchip te verligten, goederen over boord geworpen worden, zulks den eigendom niet doet verliezen (3); zoo volgt daar uit, dat deeze goederen, naderhand door zwemmers, duikelaars, visſchers, of anderen, weder gevonden wordende, door de eigenaars kunnen worden opgeëischt, tegen betaaling van de kosten, op het te rug bekomen derzelven gevallen (4).

Op de behouden gebleven goederen, die in Avarije moeten dragen, heeft de Schipper van het ſchip, het welk de ſchade geleden heeft, niet alleen regt van *retentie*, maar ook van *ſtilzwijgend onderpand:* welk regt ook aan de eigenaars van de goederen, die geworpen, of anderzints verloren en beſchadigd zijn, in gevallen, waar Avarije plaats heeft, wordt toe-

(1) DE GROOT, *Inl.* 3 *B.* 29 *D.* §. 11 & 13. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 789.

(2) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 792. *Handv. van Amſterdam*, 2 *D. pag.* 657. *col.* 1. *in med.*

(3) Zie hier boven, *bladz.* 59.

(4) POTHIER, *Traité des Avaries*, *Sect.* 1. *Art.* 5.

toegekend. — Echter is niemand, uit hoofde van Avarije, verder aanſprakelijk, dan voor het ſchip en goed, dat daar in moet dragen; zoo dat een iegelijk met afſtand van het zelve kan volſtaan (1).

De actie, tot het doen van vergoeding wegens Avarije, behoort, uit volkomene gelijkheid van reden, geacht te worden te verjaaren door dat zelfde kort tijdsverloop, waar door de actie tegen Aſſuradeurs verjaart (2).

De Schipper moet alle de gevallen van Avarije met de meest mogelijke naauwkeurigheid in zijn Dag-register (*Journaal*) vermelden, en in de eerſte haven, waar hij inloopt, zulks aan het aldaar zijnde Zee-Gerecht, of aan den Conſul zijner natie, omſtandig aanwijzen, en daar van eene acte nemen, als mede aan de Reeders en Bevragters, zoo dra mogelijk, inzonderheid, op de plaats zijner beſtemming, aan de Kamer van Zee-zaaken daar van aanwijzing doen, en, benevens de voornaamſten van het Scheepsvolk, zijn Dag-register en zijne opgave met eede bevestigen. — Hier op wordt, meestal door beëedigde Gecommitteerden, de Rekening der Avarije opgemaakt, en het beloop daar van over de geenen, die daar in dragen moeten, bij eene zoort van vonnis, door Commisſarisſen van Zee-zaaken, omgeſlagen en verdeeld; waar aan men den naam van *Despache* geeft (3).

§ VI.

(1) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 793.

(2) VOET, *ad tit. ff. ad Leg. Rhod. de jact. n.* 11, *in fine.* Hier van echter verſchilt Prof. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 795.

(3) G. F. VON MARTENS, *Grundrisz des Handelsrechts*, 3 *B.* 9 *Abſchn.* §. 187 & 188.

§ VI.

Behalven het werpen van goederen over boord, zijn 'er nog meerdere gevallen, waar in *Avarije groſſe* over ſchip en goed berekend wordt (1). Men kan daar toe brengen: 1°.) Wanneer eenige goederen aan een vijandelijk ſchip, zeeroover, of ſtrandroover, zijn gegeven, aangewezen, of iets beloofd, tot rantſoen, vrijmaking, of wederbekoming van ſchip en goed (2). — 2°.) Als ankers worden gekapt, of de mast, en, om de masten kwijt te worden, eenig wand of ſcheepstakel wordt gekorven, of over boord gezet, om ſchip en goed te behouden (3). — Hier toe behoort ook het maken van gaten in het ſchip, om aan het ingekomen water loop te geven naar de pomp; — het kappen of laten ſlippen van ankers, die niet ſpoedig genoeg konden worden opgewonden, om het convoij te volgen. — Het afkerven van de boot komt in Avarije, wanneer die gevoeglijk in het ſchip geborgen konde worden, maar anders niet (4). — 3°.) De kosten van het huuren van Ligters, om ſchip en goed te behouden, komen in Avarije groſſe; doch alleen gedaan zijnde, om het ſchip

Meerdere gevallen van Avarije.

(1) POTHIER, *d. l. Sect.* 2.

(2) *Ordonn. Rotterd.* 1721. *Art.* 100. — Is de vordering van Avarije groſſe regtens of wederregtelijk, wanneer de ſchepen als vijandelijk zijn opgebragt, en of de ſchepen alleen, of de ſchepen met de ladingen, of de ladingen alleen, zijn verbeurd verklaard? Die vraag is behandeld door P. SANDERUS, *Vertoog over Avarije-groſſe.* (Amſt. 1802.)

(3) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 29 *D.* §. 10.

(4) *Ordonn. Rotterd.* 1721. *Art.* 86—90. VAN DER KEESSEL, *Theſ.* 784.

ſchip te doen opvloten, komen zij voor een derde tot laste van het ſchip, en voor twee derde tot laste van de goederen. — De goederen, bij ſtorm, of anderzints, om het ſchip te doen opvloten, in een Ligter overgezet zijnde, en komende te vergaan, komt de ſchade van de goederen in Avarije groſſe (1). — 4°.) De ſchade, door het kwetſen of verminken van een Schipsgezel, in gewoonen ſcheepsdienst voorgevallen, komt tot laste van Schipper of Reeders; maar wanneer het ſchip door vijand, zee- of ſtrandroovers, is aangetast, of ter zaake van het *ſalut* in actie geraakt, komen de kosten der geneezing, en de vergoeding van verminktheid, in Avarije groſſe (2). — 5°.) De kosten van ontlading, om in eene haven of rivier te kunnen inloopen (3).

§ VII.

Overzeiling van Schepen Onder de zee-ſchaden verdient ook in het bijzonder vermeld te worden de ſchade, die ſchepen, door *aan- of overzeiling*, elkander toebrengen. — Wordt een ſchip, zeilende of voor anker liggende, door aan- of overzeiling van een ander ſchip, beſchadigd, zoo is hij, die door boosheid of nalatigheid daar aan ſchuld heeft, verpligt de ſchade alleen te dragen (4). — Hebben zij beiden in gelijken graad ſchuld, draagt elk zijne eigene ſchade (5); doch de Schippers zijn aan de eigenaars der koopmanſchappen tot ver-

(1) DE GROOT, *Inleid.* 2 *B.* 29 *D.* §. 16.
(2) DE GROOT, *d. l.* §. 9. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 782.
(3) *L.* 4. *pr. ff. ad Leg. Rhod. de jact.*
(4) *Plac.* 31 *Octob.* 1563. *Tit.* 4. *Art.* 1.
(5) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 22. *pag.* 705. *ſeqq.* V. D. KEESSEL, *Theſ.* 816.

vergoeding aanſprakelijk. — Is het niet blijkbaar, door wiens ſchuld de aan- of overzeiling veroorzaakt is, en konden zij dus elkander niet ontwijken, wordt de ſchade van wederzijden gedragen half en half (1), zonder dat het eenig onderſcheid maakt, of die ſchepen zijn *Zeevaarders* of *Binnenlandsch vaarders* (2). — Door deeze ſchade verſtaat men, niet niet alleen die aan de ſchepen, maar ook die aan de ingeladene goederen is toegebragt, al is zelfs het eene ſchip ongeladen, zijnde ſchip en goederen voor de vergoeding verbonden (3). — Deeze ſchade bepaalt zig niet enkel tot die geene, welke door de aan- of overzeiling op zig zelve veroorzaakt is, maar ook die bij vervolg uit die zelfde oorzaak is voortgevloeid, b. v. als het geſtooten ſchip, het convoij niet kunnende volgen, door kapers genomen is (4). — Schoon de wet duidelijk bepaalt, dat elk ſchip de helft in de ſchade moet dragen, is het meer bedenkelijk, of die helft moet worden berekend *arithmetisch*, dat is, vlak midden door, dan wel *geometrisch*, dat is, naar evenredigheid van de meerdere of mindere waarde van elk ſchip? Voor de geometriſche berekening zijn zeer veele redenen van belang bij

(1) *Plac.* 1563. *d. Art.* 1. DE GROOT, *Inleid.* 38 *D.* §. 16.

(2) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 19.

(3) BYNKERSHOEK, *d. l. Cap.* 18. *pag.* 675. *ſeqq.* V. D. KEESSEL, *Theſ.* 813.

(4) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 22. *pag.* 708. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 814.

bij te brengen (1); doch de arithmetiſche ſchijnt in de Practijk meerder bijval te ontmoeten (2). — Zoo mijn ſchip het uwe, dat ten anker lag, of vastgemaakt was, in de boeg vaart, en het mijne ook ſchade lijdt, moet ik de helft van de ſchade, welke ik u toegebragt heb, dragen, maar gij de helft van mijne geledene ſchade niet (3). — Dit heeft zelfs plaats, ſchoon het ten anker liggende ſchip de kabels niet had bot gevierd; ten waare het, door den Schipper van het driftige ſchip daar toe aangemaand zijnde, het zelve zonder gevaar had kunnen doen (4). — Op de Rheede van *Texel* echter brengt het gebruik mede, dat ſchepen, elkander bij ſtorm of onweder aandrijvende, met het kappen van des anders touwen zig ten besten mogen redden, zonder dat daar over eenige actie van vergoeding valt (5). — Indien een ſchip, driftig geworden, en op de touwen van een daar bij ten anker liggend ſchip gedreven zijnde, die touwen gekapt had, waar door het laatstgemelde ſchip, van zijne ankers geraakt zijnde, ſchipbreuk had geleden, is het zelve tot vergoeding van de geheele ſchade gehouden (6). — Twee ſchepen ten an-

(1) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 20. *pag.* 689. *ſeqq.*

(2) NEOSTADIUS, *Supr. Cur. Deciſ.* 48 & 49. COREN, *Obſ.* 40 & 41.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 38 *D.* §. 17. BYNKERSHOEK. *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 21. *pag.* 701.

(4) BYNKERSHOEK, *d. l. Cap.* 22. *pag.* 704.

(5) BARELS, *Adviesen over den Koophandel*, 1 *D. Adv.* 31, 32 & 33.

(6) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 819.

anker liggende, en aan elkander, zonder dat de touwen breken, door aanwrijving, ſchade toebrengende, moet die ſchade gedragen worden half en half (1). — Een zeilend ſchip tegen een vast liggend ſchip aanzeilende, heeft wegens zijne eigene geledene ſchade geene actie, maar moet die van het vast liggend ſchip, voor de helft, vergoeden, mits zig wegens zijne onſchuld bij eede zuiverende. Zoo zijne ſchuld bewezen kan worden, is het zelve in de geheele ſchade gehouden (2).

ZESDE AFDEELING.

Van Aſſurantiën.

§ I.

Aſſurantie.

Op dat de rampen, die aan de ſchepen, ter zee vaarende, of aan de daar in geladene goederen, door ſtorm of vijanden overkomen, niet door één perſoon, maar door verſcheiden zouden gedragen worden, is reeds van zeer oude tijden ingevoerd, en ook hier te Lande in gebruik geweest, het Contract van *Aſſurantie*, of *Verzekering*. — Verſcheiden, zoo algemeene, als plaatſelijke wetten, zijn daaromtrent gemaakt (3). — Men verſtaat door *Aſſurantie* „ een

(1) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 18. *pag.* 673. *ſeq.*

(2) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 38 *D.* V. D. KEESSEL, *Theſ.* 821.

(3) *Plac. van de Zeeregten van Koning Philips*, 31 *Octob.* 1563. *Tit.* 7. — *Plac.* 20 *Jann.* 1570. — *Or-*

„ een Contract, waar bij de ééne Contractant op „ zig neemt het gevaar van toevallige onheilen, „ waar aan zekere zaak is blootgeſteld, en zig aan „ den anderen Contractant verbindt, om hem, we„ gens de nadeelen, door die onheilen te veroorzaa„ ken, ſchadeloos te houden, tegen beding van eene „ zekere geldſomme, welke de andere Contractant „ belooft hem te geven, voor de waarde der ge„ vaaren, die hij op zig neemt (1)." — Verſcheiden zaaken kunnen het onderwerp van Aſſurantie uitmaken. Zoo heeft men, b. v. Aſſurantie voor brand van huizen en gebouwen (2); doch voornameme-

Ordonn. te Amſterdam, 10 *Maart* 1744. — *Handv.* 2 *D. pag.* 662. *ſeqq.* — 27 *April* 1745. *ibid.* 3 *D. pag.* 1666. — 30 *Jann.* 1756. *Handv.* 2*de Verv. pag.* 89. *ſeqq.* — *Ordonn. te Rotterdam*, 28 *Jann.* 1721. *Art.* 23—82. — *Ordonn. te Dordrecht*, 13 *Julij* 1775. — *Ordonn. te Middelburg*, 30 *Sept.* 1600, *en de Ampl. derzelve*, 4 *Febr.* 1719. — Onder de Schrijvers, die deeze ſtoffe opzettelijk behandeld hebben, verdienen te worden aangemerkt POTHIER, *Traité du Contrat d'Aſſurance*, in zijne *Traités du Droit*, *Tom.* 3. *pag.* 1—75. — B. M. EMERIGON, *Traité des Aſſurances & des Contrats à la groſſe.* (Marſeil. 1783. 2 vol. in 4to.) — J. WESKETT, *complete Digeſt of the Theorie and Practice of Inſurance.* (Lond. 1781. in fol.) — J. A. PARK, *Syſtem of the Law of Marine Inſurances.* (Lond. 1800. in 8vo.) — A. BALDASSERONI, *delle Aſſicurazioni Marittime Trattato.* (Firenz, 1786. 3 Tom. in 4to.) en anderen meer.

(1) Deeze is de naauwkeurige definitie van POTHIER, *d. l. Chap.* 1. *Sect.* 1. *n.* 2.

(2) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 716.

melijk wordt dit Contract aangegaan omtrent de gevaaren van de Zee. — De geen, die het gevaar op zig neemt, wordt genoemd *Asſuradeur:* — die wegens de te vallene ſchade gewaarborgd wordt, *Geasſureerde;* — de ſomme, die voor de waarde van het gevaar betaald wordt, *Premie van Asſurantie;* — het Contract, het welk nopens deeze handeling in geſchrift wordt aangegaan, *Polis van Asſurantie.*

§ II.

De vereischten, die wezentlijk tot eene Asſurantie behooren, beſtaan in de navolgende: *Wat geasſureerd kan worden.*

I. *Eene zaak, geſchikt om geasſureerd te worden.* — Hier toe kan men brengen: *a*) De ſchepen zelve, of, zoo als men dit gewoon is uit te drukken, het casco van het ſchip, met deszelfs rondhout, ſtaande en loopend wand, ankers, touwen, geſchut, enz. (1). — Het doet 'er niet toe, of het een oud, of een nieuw ſchip is (2). — *b*) Allerhande goederen, waaren en koopmanſchappen, bederffelijke en onbederffelijke, geene uitgezonderd (3). — *c*) De onkosten tot de lading, en premiën van Asſurantie, reeds betaald, of nog te betaalen (4). — *d*) Te

(1) *Ordonn. Amſt. Art.* 7. *Rott. Art.* 25. *Dordr. Art.* 29. *Middelb. Art.* 4. *& Ampl. Art.* 3.

(2) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 6. *pag.* 567.

(3) *Ordonn. Rotterd. Art.* 25. *Dordr. Art.* 29. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 721.

(4) *Ordonn. Rott. Art.* 25. *Dordr. Art.* 29. *Amſt. Art.* 22. *Middelb. Art.* 3. *& Ampl. Art.* 2.

d) Te verdienen ſcheepsvragten (1). — *e*) De gagiën of loonen van het Scheepsvolk (2). — *f*) De gelden, gegeven op bodemerije op ſchepen, of goederen, daar in geladen; mits zulks in de Polis van Asſurantie bepaaldelijk worde uitgedrukt (3). — Zijnde niet alleen die gelden, maar ook de daar voor gekogte en ingeladene goederen voor rifico der Asſuradeurs (4): met dien verſtande nogthans, dat Asſurantie, gedaan op goederen, die met bodemerij ten vollen bezwaard zijn, nietig is, en die Asſurantie zig alleen bepaalt tot het meerder capitaal, in die goederen begrepen (5). — *g*) De losprijzen der geenen, die bij de Turken gevangen zijn (6). — *h*) Al het geen tot den koophandel, de zeevaart, uit- en invoer van goederen, en tot de reizen behoort, en daar uit voortkomt (7). — *i*) Het geen van eetwaaren op de reize geconſumeerd wordt (8). — *k*) De winst, die

(1) *Ordonn. Rott. Art.* 26. *Dordr. Art.* 30. *Amſt. Art.* 15.

(2) *Ordonn. Rotterd. Art.* 26. *Dordr. Art.* 30. — Doch dezelve zijn uitgezonderd bij de *Ordonn. Amſt. Art.* 13. *& Middelb. Art.* 6.

(3) *Ordonn. Rott. Art.* 26. *Dordr. Art.* 30. *Amſt. Art.* 19—21. *& Ampl.* 1756. *Art.* 21.

(4) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 16. *pag.* 658. *ſeqq.*

(5) *Ordonn. Amſt. Art.* 21. *& Ampl.* 1756.

(6) *Ordonn. Rott. Art.* 26. *Dordr. Art.* 30. *Amſt. Art.* 14.

(7) *Ordonn. Rotterd. Art.* 26. *Dordr. Art.* 30.

(8) *Ordonn. Middelb. Art.* 3. *Amſt. Art.* 7. Doch het tegendeel vindt men in de *Ordonn. Rotterd. Art.* 24. *Dordr. Art.* 31.

die uit zekere handeling te verwagten is, mits op eene zekere ſomme bij de Polis begroot wordende (1).

Onder de algemeene benaming van waaren en koopmanſchappen, zijn in Asſurantiën niet begrepen oorlogs-behoeften, noch ook goud, zilver, edele geſteenten en juweelen, ten zij zulks in de Polis duidelijk ſtaat uitgedrukt (2). — Schepen, koopwaaren, of andere goederen van vijanden, mogen niet geasſureerd worden (3). — Op zommige plaatſen mag het ſchip met zijn toebehooren voor de geheele en volle waarde (4); op andere ſlechts voor zeven agtſte gedeelten geasſureerd worden (5). — De Asſuradeurs zijn niet gehouden in de vergoeding van ſchade, wanneer dezelve geen drie ten honderd te boven gaat (6). — Tegen ſchelmerij van den Schipper mogen de Reeders zig niet laten asſureeren, om dat zij zelve dien aanſtellen, maar wel tegen zijne onagtzaamheid, gelijk mede tegen de ſchelmerij van de Bootsgezellen, als ook van de Schippers, die, bij affterven van den aangeſtelden, of om andere redenen, buiten 's Lands, en zonder kennis van de Reeders, op de ſchepen geſteld worden. Dit echter is niet toepaſſelijk op de Bevragters en Inladers, die zig

(1) *Ordonn. Amſt. Art.* 17.

(2) *Ampl. Ordonn. Middelb. Art.* 3. *Ordonn. Amſt. Art.* 10. *Rotterd. Art.* 41. *Dordr. Art.* 43.

(3) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Publ. Lib.* 1. *Cap.* 21.

(4) *Ordonn. Amſt. Art.* 7. *Dord. Art.* 34.

(5) *Ordonn. Rotterd. Art.* 31.

(6) *Ordonn. Rott. Art.* 44. *Dordr. Art.* 46. *Amſt. Art.* 22 & 34.

zig tegen de ſchelmerijën en onachtzaamheid van Schippers en Bootsgezellen mogen doen aſſureeren (1). — Der menſchen leven is aan geene Aſſurantie onderworpen, maar wel hunne burgerlijke vrijheid (2).

§ III.

Wie aſſureeren mogen.

II. *Bevoegde perſoonen, om te mogen aſſureeren.* — Makelaars in Aſſurantiën (3) mogen noch zelf, noch door anderen, zich als Aſſuradeurs verbinden (4). — Het zelfde is ook verboden aan Commisſarisſen en den Secretaris van de Kamer van Aſſurantiën (5). — Tot het bezorgen van Aſſurantiën is geene bijzondere volmagt noodig, maar eene algemeene is daar toe voldoende; waarom zelfs Factoors daar toe bevoegd zijn (6). — Eene Polis van Aſſurantie kan geteekend worden door verſcheiden Aſſuradeurs, zelfs op onderſcheiden tijden: en zijn zij allen even zeer voor de vergoeding der ſchade aanſprakelijk, in evenredigheid van de ſomme, waar voor elk hunner geteekend heeft (7). — Zij zijn dus nim-

(1) *Ordonn. Rotterd. Art.* 42 & 43. *Dordr. Art.* 44 & 45. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 4. *pag.* 553. *ſeqq.*

(2) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 1. *pag.* 526. *ſeq.* POTHIER, *Cap.* 3. *Sect.* 1. *Art.* 3.

(3) Men zie wegens derzelver verpligtingen en ſalaris de *Ordonn. Middelb. Art.* 9 & 10. *Amſt. Art.* 38 & 39. *Rott. Art.* 76—79. *Dordr. Art.* 76—79 & 81.

(4) *Ordonn. Rott. Art.* 80. *Amſt. Art.* 39.

(5) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 26. *n.* 2. *pag.* 739.

(6) BYNKERSHOEK, *d. l. Cap.* 1. *pag.* 524.

(7) *Ordonn. Amſt. Art.* 24. *Rotterd. Art.* 59 & 70. *Dordr. Art.* 61 & 72.

nimmer aanſprakelijk wegens het onvermogen van hunnen Mede-asſuradeur; maar het ſtaat den Geasſureerden vrij, daar voor nieuwe Asſurantie te nemen (1). — Dewijl zij geene mede-ſchuldigen (*correi debendi*) zijn, heeft de Geasſureerde het vermogen, om zommigen te ontſlaan, en de overigen verbonden te houden: van het ontſlagene gedeelte loopt hij dan zelf het gevaar (2).

§ IV.

III. *Een gevaar, waar aan de geasſureerde zaak kan zijn blootgeſteld.* — Dit gevaar moet onzeker zijn, en aan de wederzijdſche contractanten onbekend. Hierom is Asſurantie volſtrekt van geene waarde, indien één van hun geweten heeft, dat het geasſureerde goed, *of* ter plaatſe zijner beſtemming behouden was aangekomen, *of* verongelukt (3). — Ja, zelfs is het genoeg, dat de Geasſureerde dit vergaan heeft *kunnen* weten; ten waare hij, en de geen, die de Asſurantie voor hem bezorgd heeft, onder eede verklaren, het zelve niet geweten te hebben (4): welke eed nogthans op zommige plaatſen alleenlijk wordt toegelaten in Asſurantiën, geſchied *op goede en kwade tijdinge* (5). — Het ſtaat echter den Asſuradeur vrij, het bewijs op zig te nemen, dat de Geasſureerde van het vergaan bewustheid gehad

Voor welk gevaar.

(1) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 764.

(2) V. D. KEESSEL, *d. l.*

(3) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 26. *n.* 6.

(4) *Ordonn. Amſt. Art.* 12.

(5) *Ordonn. Rotterd. Art.* 35—37. *Dordrecht Art.* 38 & 39.

had heeft (1); waar van blijkende, is dezelve, buiten het verlies zijner actie, ſtraffchuldig (2). — Men mag laten asſureeren goederen of ſchepen, die reeds afgevaren zijn, mits het zelve, en de tijd van het afvaaren, in de Polis worden uitgedrukt; of dat de Geasſureerde zulks niet geweten heeft, en dit bij de Polis heeft verklaard (3). — Onder het *gevaar van de zee* is begrepen al het geen door winden, ſtormen en onweder, niet door onkunde van den Schipper, of de Lootslieden, veroorzaakt wordt (4). — Ook niet de ſchade, aan ſchip of goederen door een inwendig gebrek overgekomen (5).

§ V.

De ſomme, door den Asſuradeur te voldoen.

IV. *De bepaaling van de ſomme, welke de Asſuradeur zig verpligt te betaalen, in geval de geasſureerde goederen vergaan, of ſchade lijden.* — Die ſomme wordt doorgaans bij de Polis bepaald; doch de Asſuradeurs kunnen zig ook verbinden tot de betaaling van de waarde, welke de goederen, volgens eene te doene begrooting, bevonden zullen worden te hebben (6). — Deeze ſomme mag de echte waarde der geasſureerde goederen niet te boven gaan, maar moet zelfs, in zommige gevallen, daar be-

(1) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 16. *pag.* 653.

(2) *Ordonn. Rotterd. Art.* 39 & 40. *Dordrecht Art.* 42.

(3) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 725, 726 & 727.

(4) BARELS, *Adviesen over den Koophandel*, I *D. Conſ.* 13.

(5) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 759.

(6) POTHIER, *Chap.* I. *Sect.* 2. *Art.* 3. §. I. *n.* 75.

beneden blijven (1). — Wanneer bevonden wordt meer geasſureerd te zijn, dan de waarde der goederen beloopt, zijn de Asſuradeurs niet verder, dan naar evenredigheid van ieders inteekening, gehouden te vergoeden de regte waarde van de bedorven, of verloren goederen, of van de ſchade, daar aan geleden (2).

§ VI.

V. *De Premie van Asſurantie.* — Schoon de- *Premie.*
zelve ook behoort geëvenredigd te zijn aan de grootte van het gevaar, het welk de Asſuradeur op zig neemt, maakt de bepaaling, in 't Contract van Asſurantie voorkomende, daaromtrent zulk eene vaste verbintenis tuſſchen partijën, dat het den Asſuradeur niet geoorloofd is, om zig ten deezen opzigte over benadeeling te beklagen (3). — Wanneer de geasſureerde goederen niet gezonden worden, of minder in waarde geladen wordt, of de verzekerde ſomme meer dan de waarde der goederen beloopt, kan de betaalde Premie van Asſurantie worden te rug geeischt, (*restorno*,) mits latende aan den Asſuradeur *een half ten honderd*; doch zoo de goederen reeds van de wal geladen zijn in ſchuiten of ligters, om naar de ſchepen gebragt te worden, en alsdan de voorgenomene reize wordt geſtaakt, is de korting

één

(1) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 24 *D.* §. 4. *n.* 7 & 8. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 6. *pag.* 569.

(2) *Ordonn. Rotterd. Art.* 70. *Amſt. Art.* 23. BYNKERSHOEK, *d. l. pag.* 570.

(3) BYNKERSHOEK, *d. l. Lib.* 4. *Cap.* 5. *pag.* 564.

één ten honderd (1). — Indien bij dezelfde Polis, behalven de afgezondene laading, ook verzekerd is de laading, waar mede het ſchip zal te rug komen, (*de retouren*,) kan de Geasſureerde te rug gave van de daar voor betaalde premie vragen, indien het ſchip, bij deszelfs wederkomst, geene laading heeft ingenomen (2). — Alle Premiën van Asſurantie moeten bij 't teekenen van de Polis gereed betaald worden; en zoo de Asſuradeur den Makelaar daar in crediet geeft, heeft hij zijne aanſpraak alleen tegen denzelven, ten waare de Geasſureerde de Premie aan den Makelaar zelven nog niet betaald had (3). — De Asſuradeur heeft voor de Premie geen regt van hijpotheek op des Geasſureerdens goederen: alleen heeft de Makelaar, die de Premie heeft uitgeſchoten, regt van retentie op de Polis (4). — Een Contract van Asſurantie, in tijd van vrede voor eene zeer matige Premie geſloten zijnde, zonder daar bij eenig beding nopens het geval van oorlog te maken, en onverwagt eenen oorlog opkomende, zijn 'er gewigtige redenen, om te ſtellen, dat de Asſuradeur niet bevoegd is, verhooging van de Premie te eisſchen (5).

§ VII.

(1) *Ordonn. Amſt. Art.* 23. *Verzam. van Caſus pos. Caſ.* 20.

(2) BARELS, *Advieſen over den Koophandel*, 1 *D. Adv.* 19.

(3) *Ordonn. Amſt. Art.* 37.

(4) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 2. *pag.* 538. *Ordonn. Amſt. Art.* 39.

(5) POTHIER, *Chap.* 1. *Sect.* 2. *Art.* 3. §. 2. *n.* 83. EMERIGON, *Chap.* 3. *Sect.* 4. *Tom.* 1. *pag.* 70 *& ſuiv.*

§ VII.

VI. *De wederzijdſche toeſtemming der contracteerende partijën, in eene ſchriftelijke Polis vervat.* — Schoon deeze handeling behoort onder die geenen, welke door eene enkele toeſtemming beſtaan, en van waarde is, offchoon de Premie nog niet is betaald (1); vordert nogthans de wet, dat de Handpolisſen, of aannemingen van Asſurantie, niet langer van waarde zijn, dan veertien dagen, en binnen dien tijd op eene behoorlijk gezegelde Polis moeten worden overgeteekend (2). — Bij het Contract van Asſurantie kunnen alle zulke bedingen gevoegd worden, als bij de wet niet verboden zijn; en dezelve moeten naauwkeurig worden agtervolgd (3). — Bedingen, bij de wet verboden, daar in gebragt zijnde, zijn nietig en onbeſtaanbaar; offchoon ook partijën van de wet hadden afſtand gedaan (4). — De naam van het ſchip moet in de Polis worden uitgedrukt, ten minſten op eene duidelijke wijze aangewezen (5). — Eene verandering van naam, ter goeder trouwe gedaan, ſchaadt niet, mits niet getwijffeld kan worden, dat het 't zelfde ſchip zij (6). — Door de omliggende plaatſen, (*circumjacentiën*,) waar Polis.

(1) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 713 & 729.

(2) *Publ. Holl.* 13 *Nov.* 1773. *G. P. B.* 9 *D. pag.* 1341. *Ordonn. op 't Klein Zegel*, 28 *Novemb.* 1805. *Art.* 74.

(3) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 730 & 731.

(4) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 732.

(5) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 12. *pag.* 618. *ſeqq.*

(6) BYNKERSHOEK, *d. l. Cap.* 11. *pag.* 610—612.

waar van in de meeste Polisſen geſproken wordt, verſtaat men, niet alleen de plaats der lading, maar ook de zee-gaten en zee-havens, en voorts alle de tonnen, bakens, of diergelijke teekenen, tot dat de ſchepen dezelven zijn voorbij gezeild; maar geene afgelegene plaatſen (1). — Van ééne en dezelfde Asſurantie kunnen verſcheiden Polisſen geteekend worden. Zoo die, bij elkander genomen, de waarde van het geasſureerde te boven gaan, blijft de oudſte Polis ſtandhouden, en de te rug vordering der Premie (*restorno*) valt op de laatere Polis (2).

§ VIII.

Verpligtingen van den Geasſureerden.

Wanneer de geasſureerde goederen vergaan zijn, of daar aan ſchade geleden is, en dus het geval aanwezig is, dat het Contract van Asſurantie werken moet, hebben, zoo aan de zijde van den Geasſureerden, als van den Asſuradeur, onderſcheidene verpligtingen plaats, die verdienen kortelijk te worden opgegeven. — En wel eerſtelijk die van den *Geasſureerden*, als eisſcher van ſchadevergoeding.

1°.) Hij is gehouden, om door een Makelaar, of ander openbaar perſoon, b. v. te *Amſterdam* door den Secretaris en Bode van de Kamer van Asſurantiën, dadelijk en zonder verwijl, aan den Asſuradeur berigt, en, des verzogt, copie te geven van alle tijdingen, die hij krijgt van de verzekerde ſchepen of goederen, wegens de ongelukken, arresten, of ſchaden, aan dezelven overgekomen. — Bij nalatigheid daar van is de Geasſureerde verpligt tot vergoeding van

(1) *Ordonn. Amſt. Art.* 4. BYNKERSHOEK, *d. l. Lib.* 4. *Cap.* 6. *pag.* 571. *ſeq. & Cap.* 10. *pag.* 601—603.

(2) *Ordonn. Amſt. Art.* 24.

van alle kosten, ſchaden en interesſen, daar door veroorzaakt (1).

20.) Indien het geasſureerde ſchip of goed geheel en al vergaan, of wel zoodanig verongelukt is, dat de Asſuradeur tot betaaling van de geheele geteekende ſomme kan worden aangeſproken, is de Geasſureerde, alvoorens vergoeding te kunnen eisſchen, verpligt, het goed of ſchip te *abandonneeren*, en daar van afſtand te doen, ten behoeve van den Asſuradeur (2). — Dit abandonnement wordt gedaan bij eene ſchriftelijke inſinuatie, door den Bode van Zeezaaken (3). — Het ſchip vergaan, of onzeilbaar geworden, of de goederen vergaan, bedorven, genomen, of anderzints, mits met zekerheid, verloren zijnde, zonder hoop van weder bekomen te kunnen worden, mag het abandonnement aanſtonds geſchieden (4); maar is 'er nog hoop, om het gearresteerde ſchip of goed weder vrij te bekomen, mag daar mede nog eenigen tijd, na de gedane kennisgeving aan den Asſuradeur, gewagt worden; te weten, *zes maanden*, zoo het is voorgevallen binnen Europa, en verder tot Barbarijën en de Canariſche Eilanden, of op die hoogte, en *een jaar*, zoo het verder voorgevallen is. — Zijnde den Asſuradeur inmiddels gehouden, ten verzoeke van den Geasſureerden, be-

(1) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 24 *D.* §. 14. *Ordonn. Amſt.* 1744. *Art.* 36. & 1756. *Art.* 36.

(2) POTHIER, *Chap.* 3. *Sect.* 1. *Art.* 1. §. 3. *Ordonn. Rott. Art.* 60.

(3) *Ordonn. Rott. Art.* 61.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 24 *D.* §. 13. *Ordonn. Rott. Art.* 62. *Dordr. Art.* 64.

behoorlijke borgtocht te ſtellen (1). — Indien het ſchip, waar in de geasſureerde goederen geladen zijn, buiten 's Lands aangehouden of onzeilbaar geworden is, mogen de goederen, voor rekening van den Asſuradeur, in een ander ſchip worden overgeladen, en daar mede naar de plaats hunner beſtemming gevoerd; maar is de ſchade aan het ſchip van weinig aanbelang, moet de Geasſureerde den tijd afwagten, die tot herſtelling van het zelve noodig is (2).

3°.) De Geasſureerde, het abandonnement doende, is verpligt, tevens verklaringe te doen van alle verdere Asſurantiën, door hem gedaan, en welke gelden hij op de geasſureerde goederen op bodemerije genomen heeft (3).

4°.) Hij is gehouden, door behoorlijke bewijzen te wettigen, zoo wel de waarde der ingeladene en geasſureerde goederen, als de grootte van de ſchade, aan dezelven geleden (4). — Schoon de waarde der geasſureerde goederen in de Polis op zekere ſomme begroot is, is het niet genoeg, dat de Geasſureerde die opgaave met eede ſterke, maar derzelver deugdelijkheid moet ook door andere bewijzen geſtaafd worden (5). — De waarde der verlo-

re-

(1) DE GROOT, *d. l.* §. 12. *Ordonn. Amſt. Art.* 26. *Rott. Art.* 64—66. *Dordr. Art.* 67 & 68. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 755.

(2) *Ordonn. Amſt. Art.* 26. *Middelb. Art.* 15. *Rott. Art.* 53 & 54. *Dordr. Art.* 55.

(3) POTHIER, *Chap.* 3. *Sect.* 1. *Art.* 1. §. 4.

(4) POTHIER, *d. l.* §. 5.

(5) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 17. *pag* 663—665.

rene goederen wordt begroot naar derzelver inkoopsprijs, en van de beſchadigde, die ter plaatſe hunner beſtemming zijn aangekomen, naar de waarde, welke zij, zoo ze onbeſchadigd aangekomen waren, aldaar gegolden zouden hebben; zonder de vragten en andere onkosten daar bij te rekenen, als welke afzonderlijk zouden moeten verzekerd worden (1). — Wanneer de goederen, deels gezond, deels beſchadigd, aankomen, worden in de berekening der ſchade niet alleen de bedorvene goederen gebragt, maar ook de gezonde, zoo dat de ſchade op zoo veele percenten wordt begroot, als alle de goederen, te zamen genomen, minder waardig zijn geweest, en dus de winst der gezonde goederen tegen de ſchade der bedorvene verrekend wordt (2).

§ IX.

Aan de zijde van den Asſuradeur beſtaan deszelfs verpligtingen hoofdzakelijk hier in: *Verpligtingen van den Asſuradeur.*

1°.) Indien het geasſureerde goed geheel verloren is, of als verloren beſchouwd kan worden, is de Asſuradeur verpligt, om tegen het abandonnement der goederen de ſomme te betaalen, waar voor hij op de Polis geteekend heeft (3). — Wanneer van het geasſureerde ſchip of goed geene de minſte tijding vernomen wordt, zal het zelve worden gehouden voor verloren, en is de Geasſureerde bevoegd, het abandonnement te doen, na verloop van een jaar en zes weken, indien het gezonden is naar Europa of Bar-

(1) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 739.

(2) *Verzameling van Caſus-Poſitiën*, *Caſ.* 5. *pag.* 43. *ſeqq.*

(3) POTHIER, *Chap.* 3. *Sect.* 1. *Art.* 1.

Barbarijën, en van twee jaaren, indien deszelfs beſtemming verder was (1).

2°.) Indien het geasſureerde goed niet geheel verloren, maar beſchadigd is, door één van zulke onheilen, waar van de Asſuradeur het gevaar op zig heeft genomen, is hij gehouden, die ſchade te vergoeden, naar evenredigheid van elks gedaane inteekening (2): want voor *ſchade* wordt in 't ſtuk van Asſurantiën gehouden, niet alleen het *vergaan*, maar ook het *bederven* van het goed (3).

De ſchade, waar door het goed vergaan of bedorven is, bevat in zig, al het geen geſchiedt bij zee, onweer, vuur, vijand, roovers, of aanhouden van hooger hand; ook al 't geen bij ſchelmerij of onachtzaamheid van ſchippers, ſchipsgezellen, of anderen, aan het ſchip of goed overkomt, en voorts alles, bedagt en onbedagt, gewoon en ongewoon; zoo als de Polisſen doorgaans ſpreken (4). — Het is blijkbaar, dat de Asſuradeur niet aanſprakelijk is, wanneer de geasſureerde goederen uit zig zelven, zonder eene van buiten aankomende oorzaak, in het geheel of ten deele, bedorven, verminderd, of beſchadigd zijn: even als zulks ook plaats heeft ten aanzien van een inwendig gebrek van het ſchip (5). — Op dien zelfden grond is ook de Asſuradeur niet ver-

(1) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 24 *D.* §. 10. *Ordonn. Rott. Art.* 67.

(2) POTHIER, *Chap.* 3. *Sect.* 1. *Art.* 3.

(3) *Ordonn. Amſt. Art.* 35. *Rott. Art.* 70.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 24 *D.* §. 7. *Ordonn. Rott. Art.* 42.

(5) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 759.

verpligt te vergoeden de ſchade, welke het ſchip van een Groenlandsvaarder, mits behouden binnen gekomen zijnde, door het ijs bekomen heeft (1). — De ſchade, die door den Asſuradeur vergoed moet worden, *begint* voor zijne rekening te loopen van den tijd af, dat de geasſureerde goederen gebragt zijn op de kaaij of wal, om van daar te worden geladen in het ſchip, waar mede die over zee gevoerd zullen worden, of wel in ſchuiten of ligters, om daar mede naar het zeeſchip te worden gebragt; en *eindigt*, wanneer het ſchip, met zijn toebehooren, ter beſtemder plaatſe gekomen, en aldaar vrij en veilig in 't geheel ontladen is (2).

§ X.

„ Dat de Asſuradeurs veel gretiger zijn, om Pre- *Exceptiën van denzelven.*
„ mie te ontfangen, dan om ſchade te vergoeden,
„ en, om het laatſte te vermijden, doorgaans zeer
„ vernuftig zijn;" is eene aanmerking, reeds lang voor onzen tijd gemaakt (3): doch de hier boven opgegevene bepaalingen toonen echter, dat 'er verſcheiden gevallen zijn kunnen, waar in een Asſuradeur, tegen de aanſpraak van den Geasſureerden, eenen wettigen grond van verdediging hebben kan. Het is dus van belang, om de voornaamſten derzelven alhier kortelijk op te geven.

a) Dat de ſchade, waar van vergoeding geëischt wordt,

(1) BAREL'S, *Adviesen over den Koophandel*, 1 *D. Adv.* 25. *pag.* 138.

(2) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 24 *D.* §. 8. *Ordonn. Rott. Art.* 46 *&* 47. *Amſt. Art.* 5. BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 2.

(3) BYNKERSHOEK, *d. l. Cap.* 3. *pag.* 545.

wordt, niet door eene van buiten aankomende oorzaak, maar b. v. door een inwendig gebrek van ſchip of goed veroorzaakt is (1); of wel zoo gering is, dat daar van geene vergoeding valt; b. v. geen drie percent van de waarde kunnende haalen (2).

b) Dat de geasſureerde ſomme de waarde van het interest in het ſchip te boven gaat, waar van het gevolg is, dat die ſomme tot de echte waarde van dat interest gebragt moet worden; ja, zelfs de actie van den Geasſureerden vervalt, indien zulks opzettelijk en met bedrog door hem gedaan was (3).

c) Dat het geasſureerde ſchip door de daad van den Schipper, ſchoon buiten weten van de Reeders of Eigenaars, zijn cours, bij de Polis bepaald, veranderd heeft; want dit doet de Aſſurantie vervallen (4). — In Aſſurantie op goederen, indien de Schipper zijn cours, buiten weten van den Geasſureerden, veranderd heeft, is de Aſſuradeur niet ontſlagen, ten zij de geasſureerde goederen aan de Reeders zelven toebehooren (5). — De Schipper echter blijft altijd aanſprakelijk, en de Aſſuradeur betalende, kan ceſſie van actie tegen denzelven vorderen (6). — De Geasſureerde mag den Schipper niet belasten, eenige andere haven in te gaan, dan bij de Po-

(1) Zie hier vooren, *bladz.* 514 & 522.

(2) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 760.

(3) POTHIER, *Chap.* 3. *Sect.* 1. *Art.* 1. §. 6. *n.* 156.

(4) BARELS, *Adviesen over den Koophandel*, 1 *D. Adv.* 21. *pag.* 123—125. *Ord. Amſt. Art.* 6. *in fin.*

(5) *Ordonn. Amſt. d. l.* BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 8.

(6) *Ordonn. Rott. Art.* 52. *Dordr. Art.* 54.

Polis is uitgedrukt, of anderzints zoude de Asſurantie van onwaarde worden, en de Asſuradeurs niet aanſprakelijk zijn (1). — Deeze last of wetenſchap van den Geasſureerden moet door den Asſuradeur bewezen worden, en kan ook daar in de eed van zuivering van den Geasſureerden te pas komen (2). — Door *verandering van cours* verſtaat men, niet alleen, indien het ſchip eenen geheel anderen weg neemt, of, alvorens aan de plaats zijner beſtemming te komen, andere havens aandoet (3); maar ook, indien het de haven, waar de geasſureerde goederen moesten worden ontladen, is voorbijgezeild, zonder dezelve aan te doen, en met zijne geheele lading, die verder op beſtemd was, de reize vervolgd heeft, en op die verdere reize is verongelukt (4). — Eene verandering van cours, uit nood gedaan, ſchaadt niets aan de actie van den Geasſureerden (5).

d) Dat de goederen, ter beſtemder plaatſe aangekomen zijnde, niet binnen den behoorlijken tijd zijn ontladen: welke tijd te *Amſterdam* is bepaald op *één-en-twintig*, te *Rotterdam* en te *Dordrecht* op *veertien* dagen (6).

e) Dat

(1) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 24 *D.* §. 11. *n.* 25.

(2) BYNKERSHOEK, *d. l. Lib.* 4. *Cap.* 5. *pag.* 562. *ſeq. Cap.* 7. *pag.* 582. *Cap.* 8. *pag.* 585. *Cap.* 16. *pag.* 657.

(3) BYNKERSHOEK, *d. l. Lib.* 4. *Cap.* 16. *pag.* 655.

(4) *Verzam. van Caſus-Poſit. Caſ.* 12.

(5) BYNKERSHOEK, *d. l. Cap.* 9. *pag.* 591. *ſeqq.* & *pag.* 596.

(6) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 24 *D.* §. 9. *Ordonn. Amſt. Art.* 5. *Rott. Art.* 49. *Dordr. Art.* 49 & 51.

e) Dat het abandonnement niet binnen den behoorlijken tijd gedaan is (1).

Over 't algemeen moet men in de behandeling van alle geſchillen, uit Aſſurantiën voorſpruitende, in 't oog houden, dat het Contract van Aſſurantie eene handeling is, waar in de goede trouw heerſchen moet, en waar in, noch aan de zijde van den Aſſuradeur, noch van den Geaſſureerden, niets gedoogd kan worden, het welk naar bedriegerije zwemen zoude (2): in zoo verre, dat, die in deeze overeenkoming listiglijk handelt, gehouden is in alle kosten, ſchaden en winstderving, buiten de ſtraffe van de Hooge Overheid (3).

§ XI.

Regtsplegging in dit ſtuk.

Alle geſchillen, ter zaake van Aſſurantiën, moeten behandeld worden voor Regters, die tot dat einde in 't bijzonder geſteld zijn. Zoo heeft men te Amſterdam *Commisſarisſen van Aſſurantiën* (4); te Rotterdam en te Dordrecht de *Kamer van 't Zeeregt* (5). — Dit gaat zelfs zoo verre, dat daar in geene prorogatie van Jurisdictie plaats heeft, en het voorregt der minderjarigen en weduwen in dezelven op-

(1) Zie hier boven, *bladz.* 519. POTHIER, *Chap.* 3. *Sect.* 1. *Art.* 1. §. 6. *n.* 153.

(2) POTHIER, *Chap.* 3. *Sect.* 3. EMERIGON, *Chap.* 1. *Sect.* 5.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 24 *D.* §. 20. ZURCK, *in Cod. Bat. voc. Aſſurantie*, §. 23. *n.* 3.

(4) *Ordonn. Amſt. Art.* 43 & 44. *Ordonn. op 't Proced. aldaar van* 1779. *Cap.* 1. *Art.* 4.

(5) *Ordonn. Rotterd. Art.* 1, 23 & 24. *Dordr. Art.* 5 & 6.

ophoudt (1). — Wanneer de contractanten zig bij de Polis uitdrukkelijk aan de jurisdictie van de Kamer hebben onderworpen, moet zulks gevolgd worden, en kunnen de Asſuradeurs, ſchoon op onderſcheiden plaatſen woonachtig zijnde, ter eerſter inſtantie voor den Hove niet geroepen worden (2). — Van de vonnisſen van Commisſarisſen van Asſurantiën valt appél aan het Collegie van Schepenen (3); en van daar aan het Hof.

De actie tegen Asſuradeurs moet aangelegd worden binnen *anderhalf jaar*, indien het ongeluk is gevallen in Europa of Barbarije; maar is het verder gevallen, binnen *drie jaaren:* welke tijden gerekend moeten worden van den dag af, dat het ongeluk gebeurd is (4). — Tegen dit tijdsverloop behoort geen Relief verleend te worden, anders dan om redenen, in regten gegrond (5).

Wanneer aan den Regter blijkt van eene behoorlijk geteekende Polis, als mede dat drie maanden te vooren van de geledene ſchade aan den Asſuradeur behoorlijke kennis gegeven is, (als welke tijd aan den Asſuradeur, tot het bezorgen der voldoening, door de wet (6) gegund is,) wordt de Asſuradeur bij

(1) *Nad. Ampl. Inſtr. van 't Hof van* 1744. *Art.* 8.

(2) *Reſol. Holl.* 12 *Julij* 1736. *G. P. B.* 7 *D. pag.* 933.

(3) *Ordonn. Amſt. Art.* 49.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 24 *D.* §. 21. *Ordonn. Amſt. Art.* 30. *Rott. Art.* 69. *Dord. Art.* 71.

(5) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 4. *Cap.* 14. *pag.* 639. *ſeq.*

(6) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 24 *D.* §. 13. *Ordonn. Amſt.*

bij proviſie verwezen, om de geëischte penningen te namptiſeeren (1).

Indien de Premie door den Makelaar, bij het teekenen der Polis, niet gereed betaald wordt, zoo als naar regten behoort te geſchieden (2), kunnen deswegens geene hoogere intresſen, dan de gewoone, tegen *vier* ten honderd, berekend worden (3). — Ook zijn alle Aſſuradeurs gehouden, om, wanneer het vonnis ten hunnen lasten is uitgebragt, daar aan terſtond te voldoen, en bij gebreke van dien, te betaalen interesſen tegen *agt* ten honderd in 't jaar, van den dag van het vonnis af, tot de dadelijke voldoening toe (4).

ZEVENDE AFDEELING.

Van het Wisſelregt.

§ I.

Oorſprong van den Wisſelhandel.

„ De Wisſel-circulatie is in den koophandel het „ geen de omloop van het bloed in 's menſchen „ lichaam is. Gelijk het lichaam door dien omloop „ onderſteund wordt, en, wanneer dezelve op„ houdt, kwijnt en bederft, zoo kan geen koophan„ del

Amſt. Art. 28. Doch te Rotterdam en te Dordrecht is die tijd bepaald op één maand. *Ordonn. Rott. Art.* 68. *Dordr. Art.* 70.

(1) *Ordonn. Amſt. Art.* 47.

(2) Zie hier boven, *bladz.* 516.

(3) v. d. KEESSEL, *Theſ.* 767.

(4) *Ordonn. Amſt. Art.* 5 . . . KEESSEL, *Theſ.* 767.

„ del bloeijen, indien men de wisſel-circulatie weg-
„ neemt (1)." — Geen wonder derhalven, dat de Wisſelhandel reeds van eenen zeer ouden oorſprong is. — Bij de Romeinen vindt men 'er reeds eenige voetſtappen van (2). — Zommige Schrijvers hebben ſtaande gehouden, dat het gebruik van het Wisſelcontract en van de Wisſelbrieven herkomſtig is uit *Lombardyën*, en dat de *Joden*, die zig aldaar hadden nedergezet, 'er de uitvinders van geweest zijn. Anderen ſchrijven die uitvinding aan de *Florentynen* toe, wanneer zij, uit hun Land verjaagd zijnde, zig te *Lyon*, en in andere Steden nederzetteden. Er is ten dezen opzigte niets zekers, dan alleen, dat de Wisſelbrieven reeds in de veertiende eeuw in gebruik waren (3).

Ten aanzien van het Wisſelregt heeft men in ons Land weinige Wetten, en vooral geene, die als goed en volledig aangemerkt kunnen worden (4). — Men moet zig dus behelpen met redeneeringen, uit den aart deezer handeling afgeleid; met het gezag van Schrijvers, die daar over gehandeld hebben; en met de Wetten van uitlandſche natiën (5).

§ II.

(1) LEYSER, *Medit. ad Pand. Tom. 7. Specim.* 531. *Medit.* 2.

(2) CICERO, *in Epiſt. ad Attic. XII:* 24. *XV:* 15. & *ad div. II:* 17. *III:* 5.

(3) G. F. VON MARTENS, *Verſuch einer hiſtoriſchen entwickelung des wahren Urſprungs des Wechſelrechts.* (Gott. 1797.)

(4) Men zie hieromtrent het *Aanhangſel van Wisſelwetten*, agter HEINECCIUS, *Wisſelregt*, *pag.* 619-639.

(5) Onder de meest aan te prijzen Schrijvers over

§ II.

Wisſels in 't algemeen. Door een *Wisſel-contract* verſtaat men die handeling, waar bij ik u geef, of mij verbind om u te geven, eene zekere ſomme, op eene zekere plaats, om en tot verwisſeling van eene ſomme gelds, welke gij u verbindt, om mij op eene andere plaats te doen toetellen (1). — Om dit contract uittevoeren en in werking te brengen, maakt men eenen *Wisſelbrief*, dat is, een brief, in eene zekere form, door de wet bepaald, ingericht, waar bij gij aan den correspondent, dien gij op eene zekere plaats hebt, verzoekt, om aldaar aan mij, of aan mijne ordre, eene zekere ſomme gelds toe te tellen, in verwisſeling van eene ſomme gelds, of de waarde van dien, welke gij alhier van mij, of dadelijk, of in rekening, ontfangen hebt (2).

§ III.

Gelijkzoortige Brieſjens. Behalven de Wisſelbrieven, zijn in den Koophandel nog eenige andere papieren in gebruik, die met de Wisſelbrieven wel eenige gelijkheid hebben, maar echter daar van merkelijk verſchillen. — Van dien aart zijn: I. De

dit ſtuk kan men tellen J. G. HEINECCIUS, *Grondbeginſelen van het Wisſelregt*, door K. K. REITZ. (Middelb. 1774.) — J. PHOONSEN, *Wisſelſtijl tot Amſterdam.* (Rott. 1755. 2 Deelen, in 8vo.) — R. J. POTHIER, *Verhand. van het Wisſelregt.* (Leyd. 1801.) — J. DU PUY, *l'Art des Lettres de Change.* (Amſt. 1792.) — J. L. E. PUTMAN, *Grundſätze des Wechſel-rechts.* (Leipz. 1795.) en zulks behalven die geenen, welke de Wisſel-regten van bijzondere Landen beſchreven hebben.

(1) POTHIER, *Inleid.* §. 2.

(2) POTHIER, *d. l.* §. 3.

I. De *Wisſel-billietten*, waar door men verſtaat zulke handſchriften, bij welken zig iemand aan een ander verbindt, *of* om hem eene zekere ſomme te betaalen voor den prijs van Wisſelbrieven, die hij hem geleverd heeft; *of* om hem Wisſelbrieven te leveren, op eene zekere plaats, voor de waarde, die hij hem daar voor betaald heeft (1). — Deeze Wisſel-billietten worden ook zomtijds geſteld *aan ordre*, en kunnen dan verhandeld of geëndosſeerd worden, even als Wisſelbrieven (2).

II. De *Billietten, betaalbaar aan zekere woonplaats*, dat is, zoodanige handſchriften, waar bij ik mij verbind, om aan u, of uwe ordre, te betaalen eene zekere ſomme, op eene zekere plaats, door middel van mijnen correspondent, in plaats van de ſomme, of van de waarde, welke ik hier van u ontfangen heb, of nog moet ontfangen (3).

III. De *Billietten aan ordre*, dat is, de zoodanige, waar bij iemand belooft aan een ander iets te betaalen, aan hem, of *aan zijne ordre*, aan wien hij de overdragt op den rug van het Billiet doet. — Zij verſchillen daar in van andere handſchriften, dat deeze, wanneer ze aan een bepaald perſoon houden, tot hunne overdragt eene acte van transport behoeven; en dat zulk een transportant niet inſtaat, dat de betaaling door den ſchuldenaar gedaan zal worden; zoo als dit het gevolg van endosſementen is: waarom ook de vervolging, uit hoofde van getransporteerde handſchriften, aan geene tijdsbe-

(1) POTHIER, *Inleid.* §. 4. *en* 2 *Deel*, §. 2—4.
(2) POTHIER, 2 *Deel*, §. 5—8.
(3) POTHIER, 2 *Deel*, §. 9.

bepaaling verbonden is (1).

IV. De *Billietten aan toonder*, dat is, handſchriften, houdende beloſte, om eene zekere ſomme te betaalen aan den toonder van het Billiet, zonder eenige aanwijzing van den perſoon des ſchuldeisſchers, die 'er de waarde voor gegeven heeft (2). — Elke houder kan daar uit de betaaling vorderen, ten waar bewezen wierd, dat hij daar aan was gekomen ter kwader trouwe (3). — Indien het briefjen niet eenvouwdig houdt, te betaalen *aan houder, of toonder*, maar *aan den wettigen houder, of toonder*, moet hij bewijzen, door eenen wettigen titul, houder van het briefjen geworden te zijn (4).

V. De *Aſſignatiën*, dat is, zoodanige briefjens, waar bij ik aan iemand verzoek, om voor mij aan een derden, meestal mijnen ſchuldeisſcher, eene zekere ſomme te betaalen, of uit te tellen (5). — Deeze handeling bevat in zig een contract van lastgeving, 1°.) van den trekker aan den betrokkenen, om de ſomme, in de Aſſignatie begrepen, voor hem aan zijnen ſchuldeisſcher te betaalen. En 2°.) van den trekker aan zijnen ſchuldeisſcher, om van den betrokkenen te ontfangen de ſomme, in de Aſſignatie begrepen, en daar mede het aan hem verſchuldigde aan zig zelven te betaalen (6). — Zij verſchillen in

(1) POTHIER, 2 *Deel*, §. 10—16.

(2) POTHIER, 2 *Deel*, §. 18.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 5 *D.* §. 6. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 525.

(4) BYNKERSHOEK, *Quæſt. Jur. Priv. Lib.* 2. *Cap.* 11.

(5) POTHIER, 2 *Deel*, §. 19.

(6) POTHIER, *d. l.* §. 21. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 841.

in verscheiden opzigten van Wisselbrieven, b. v. de houder der Asignatie is niet verpligt om den betrokkenen in regten te vervolgen, zelfs niet om zig binnen eenen bepaalden tijd tot het bekomen der betaaling aan denzelven te vervoegen. — De betaaling geweigerd wordende, volstaat de houder, met de gegevene Asignatie aan zijnen schuldenaar te rug te geven, en is bevoegd, om van hem betaaling te vorderen van het geen hij hem verschuldigd is, even als of hij hem de Asignatie niet gegeven had. — Zij kunnen plaats hebben tusschen lieden, allen op dezelfde plaats woonachtig, doch Wisselbrieven worden altijd op de eene plaats getrokken, en op de andere betaald. — Schoon geaccepteerd zijnde, geven zij geen paraat Wisselregt. — De trekker eener Asignatie is bij wanbetaaling niet aansprakelijk, zoo als de trekker van eenen Wisselbrief. — De houder eener Asignatie heeft enkel zijn verhaal tegen den laatstvoorgaanden endossant, en niet tegen alle de endossanten, gelijk de houder van een Wissel, enz. (1).

VI. De *Crediet-brieven*, waar bij een Koopman of Banquier aan zijnen Correspondent, op eene andere plaats, verzoekt, om aan den persoon, in den brief genoemd, zoo veel geld toe te tellen, als hij opgeven zal benoodigd te hebben (2).

§ IV.

Zoorten van Wissels.

De Wissels, zoo als zij in den Koophandel gebruikelijk zijn, (want de zoogenaamde *drooge* of *eigene* Wis-

(1) POTHIER, *d. l.* §. 23—29. v. d. KEESSEL, *Thes.* 838—852.

(2) POTHIER, *d. l.* §. 30.

Wisſels zijn ſlechts ſchuldbekentenisſen, in de gedaante van Wisſels ingericht, en waar in de teekenaar zelf die geen is, die zig tot de betaaling verpligt (1),) zijn van onderſcheiden aart. — *a*) Wisſels, inhoudende, *waarde ontvangen*, zonder dat de zoort van waarde daar bij wordt uitgedrukt. — *b*) Wisſels, waar in de zoort van waarde uitgedrukt wordt; b. v. *waarde comptant ontſangen*, of *waarde in koopmanſchappen ontſangen*. — *c*) Wisſels, inhoudende, *waarde in mij zelven*. — Deeze worden getrokken aan de ordre van den trekker zelven, die, zoo dra de Makelaar iemand gevonden heeft, welke de waarde voor dien Wisſel geeft, denzelven aan dien perſoon endosſeert, *waarde comptant van hem ontſangen*, waar door die brief eigentlijk eerst de kragt van eenen Wisſelbrief krijgt. — *d*) Wisſels, inhoudende, *waarde in rekening*. — In dit geval ben ik verpligt, om het geld, het geen ik wegens dien Wisſel ontſang, aan den geen, die mij den Wisſel gegeven heeft, te verantwoorden op het geen hij mij ſchuldig is (2). — *e*) Wisſels, betaalbaar *op zigt*, dat is, te betaalen, zoo dra de houder dezelven aanbiedt. — *f*) Wisſels, betaalbaar op een zeker getal dagen *na zigt*. — In deeze brieven loopt

(1) PHOONSEN, *Wisſelſtijl*, *Cap.* 35. HEINECCIUS, *Wisſelregt*, 2 *Hoofdd.* §. 1—6, 20 & 21. PUTMAN, *Grundſätze des Wechſel-rechts*, 2—4 *Hauptſt.*

(2) De vermelding in den Wisſel, waar in de ontfangene waarde (*valuta*) beſtaat, is, volgens zommige *Wisſel-Ordonnantiën*, noodzakelijk; volgens andere niet. HEINECCIUS, 4 *Hoofdd.* §. 14. PUTMAN, 3 *Hauptſt.* §. 13.

loopt de tijd van betaaling van den dag af, dat ze aan den betrokkenen zijn aangeboden, en door hem geaccepteerd. — *g*) Wisfels, betaalbaar op eenen zekeren genoemden dag. — *h*) Wisfels, betaalbaar op één, twee, of meer *uso*. — Door *uso* geeft men te kennen den tijd, dien men in zeker Land, tot het betaalen van Wisfelbrieven, gewoon is toe te staan (1); b. v. in *Frankrijk* is de *uso* bij de wet bepaald op *dertig dagen*: zoo dat een Wisfel, aldaar getrokken op *anderhalf uso*, betaald moet worden *vijf en veertig dagen* na de dagteekening; want van dien tijd af moet men rekenen, ten zij in den Wisfel gezegd wordt, *op zoo veel dagen na zigt*. — *i*) Wisfels, betaalbaar op zekere tijden van jaarmarkten (2).

§ V.

Doorgaans komen 'er *vier* perfoonen in den Wisfel-handel voor; *drie* zijn 'er ten minften noodig. — 1) De *trekker*, die den Wisfelbrief afgeeft. — 2) De *remittent*, die de waarde voor den Wisfel aan den trekker toetelt, of belooft toe te tellen. — 3) De *betrokkene*, aan wien de Wisfel gericht is, en die denzelven betaalen moet. Wanneer deeze zig door aanneeming en onderteekening van den Wisfel tot de betaaling verbonden heeft, wordt hij genoemd *acceptant*. — 4) De *houder*, die het beloop van den Wisfel ontfangen moet (3). *Welke perfoonen tot een Wisfel noodig zijn.*

Het kan gebeuren, dat de remittent en houder de-

(1) PHOONSEN, *Cap.* 14. §. 10.

(2) Men vergelijke omtrent dit alles POTHIER, 1 *Hoofdst.* §. 3—11.

(3) POTHIER, 2 *Hoofdst.* §. 1. VAN DER KEESSEL, *Thes.* 574.

dezelfde perſoon is, en dan zijn 'er in deeze handeling niet meer dan drie perſoonen (1).

'Er kunnen ook nog meerdere perſoonen in den Wisſel voorkomen; b. v. *Endosſanten*, dat is, aan welken hij, wien de Wisſel toebehoort, door eene teekening op den rug (*in dorſo*) van den Wisſel, zijn regt tot denzelven overdraagt (2): — vreemde *Acceptanten*, die de betaaling aanneemen *ter eere* van den trekker, of van één der endosſanten (3): — *Borgen* van den betrokkenen. Deze borgtocht wordt genoemd *aval* (4).

§ VI.

Vereischten van een Wisſel.

De volgende zaaken maaken voornamelijk het wezen van den Wisſelbrief uit: — 1°.) Daar bij moet melding gemaakt worden van *drie* perſoonen; van hem, die den Wisſel trekt; van hem, op wien die getrokken wordt; en van hem, aan wien dezelve betaalbaar is. — 2°.) 'Er moet eene overmaking geſchieden van de eene plaats naar de andere, dat is, men moet op de eene plaats geven, om op de andere te ontfangen (5). — 3°.) Men is gewoon den Wisſel interigten, om te betaalen aan zekeren genoemden perſoon, *of aan zijne ordre*. — Wanneer dit is nagelaten, zou de Wisſel door geen enkel endoſſement aan een ander kunnen overgaan (6). — 4°.) De

(1) POTHIER, *d. l.* §. 2—5.

(2) POTHIER, *d. l.* §. 6—8.

(3) POTHIER, *d. l.* §. 9.

(4) HEINECCIUS, 3 *Hoofdd.* §. 26. POTHIER, 2 *Hoofdſt.* §. 10. & 3 *Hoofdſt.* §. 20.

(5) POTHIER, 3 *Hoofdſt.* §. 1. & 4 *Hoofdſt.* §. 6.

(6) PHOONSEN, *Cap.* 9. §. 6. *Verzam. van Caſus-poſ. Caſ.* 8. *pag.* 88.

4°.) De tijd van betaaling moet daar bij worden uitgedrukt; b. v. *of* op zulk een dag, *of* op zigt, *of* op zoo veele dagen na zigt, *of* op één of meer usо (1). — 5°.) De vermelding van genotene waarde, met uitdrukking (volgens zommige *Ordonnantiën*,) waar in die waarde bestaat (2). — Zonder die erkentenis van ontfangene waarde, zou het geen Wisfel, maar eene enkele Asfignatie zijn (3). — 6°.) Het is voorzigtigst, tot voorkoming van vervalschingen, om de fomme, die door den brief getrokken is, niet in cijffergetallen, maar in letters uittedrukken (4).

De trekker, die den Wisselbrief afgegeven heeft, is meestal gewoon, den betrokkenen bij eenen *Advis-brief* daar van kennis te geven. — Zomtijds echter trekt een Koopman Wisselbrieven op zijnen Correspondent, zonder hem eenigen Advis-brief te schrijven, stellende in den Wisfel: *Betaal zonder verder advis;* het geen vooral gebeurt, wanneer de fomme van niet veel aanbelang is (5).

Zomtijds maakt men verscheiden exemplaaren van een en denzelfden Wisselbrief, vooral, wanneer die op verre Landen getrokken is. — Men noemt die de *prima*, *secunda*, of *tertia* Wisselbrief; en voegt in

(1) POTHIER, *d. l.* §. 3. V. D. KEESSEL, *Thes.* 605.

(2) Zie hier boven, *bladz.* 534. V. D. KEESSEL, *Thes.* 598.

(3) POTHIER, *d. l.* §. 5.

(4) POTHIER, *d. l.* §. 6.

(5) HEINECCIUS, 4 *Hoofdd.* §. 16. DU PUY, *Chap.* 4. *n.* 5 & 6. POTHIER, *d. l.* §. 7.

in dezelven de woorden, *de andere onbetaald zijnde* (1).

§ VII.

Endosſement De Wisſelbrief, gelijk meestal, aan een genoemd perſoon, *of deszelfs ordre*, houdende, heeft de eigenaar van den Wisſel het vermogen, om zijn regt tot denzelven aan een ander overtedragen, door op den rug van den Wisſelbrief een ander perſoon in zijne plaats te ſtellen, om de betaaling voor hem te ontfangen. — Deeze overdragt noemt men *endosſement*; die overdraagt, *endosſant*; en aan wien overgedragen wordt, *geëndosſeerde* (2).

Om zulk een endosſement tot eene overdragt van het regt tot den Wisſel te doen ſtrekken, is het noodig, dat de endosſant daar bij erkent de waarde van den geëndosſeerden ontfangen te hebben; b. v. *voor mij aan N. N., waarde ontfangen*, of *waarde in rekening*. — Wanneer 'er dit niet bij ſtaat, bevat het endosſement niets meer, dan eenen eenvouwdigen last aan den perſoon, bij het zelve genoemd, om, als zijn last-aannemer, de betaaling van den Wisſelbrief te ontfangen, en hem daar van verantwoording te doen. Zulk een endosſant is dus wel bevoegd, om de betaaling te ontfangen, maar niet om dezelve in regten te eisſchen (3). — Bij verſcheiden *Wisſel-Ordonnantiën* is gelast, om onder het endosſement de *dagteekening* te ſtellen, en verboden, om het zelve *in blanco* te doen. Hoe wijs

(1) POTHIER, *d. l.* §. 8. PHOONSEN, *Cap.* 5. §. 15. *en volgg. Verzam. van Caſus-poſ. Caſ.* 2.

(2) HEINECCIUS, 2 *Hoofdd.* §. 7.

(3) POTHIER, 2 *Hoofdſt.* §. 7. *en* 3 *Hoofdſt.* §. 9 & 11.

wijs en voorzigtig deeze wetten zijn, heeft echter het gebruik bij ons dezelven niet algemeen aangenomen (1).

§ VIII.

Acceptatie.

Hij, op wien een Wisselbrief getrokken is, moet, wanneer dezelve hem wordt aangeboden, zig verklaren, of hij het doen der betaaling aanneemt; zoo ja, stelt hij onder den Wisel, *geaccepteerd*, en teekent dat met zijnen naam (2). — Een Wisel op eenige dagen na zigt getrokken zijnde, en den betrokkenen daar onder gesteld en geteekend hebbende het woord *gezien*, wordt zulks voor eene Acceptatie gehouden. Wilde hij dit niet, had hij moeten stellen, *gezien, zonder te accepteeren* (3). — De Acceptatie moet gedaan worden zuiver, zonder bijvoeging van eenige mits, en ook voor dezelfde somme, en tegen denzelfden tijd, als de Wisel inhoudt. Bij gebrek van dit een of ander valt 'er protest (4). — Een Koopman is verpligt den Wisel, door zijnen Factoor, mits niet op eigen naam, getrokken, te accepteeren (5).

§ IX.

Handeling tusschen den trekker en remittent.

Schoon 'er veel getwist is, tot welke zoort van handeling het Wisel-contract gebragt moet worden, schijnt echter de zaak zeer eenvouwdig te zijn; namelijk: de remittent, of gever van de waarde, *koopt*,

(1) POTHIER, *d. l.* §. 10. HEINECCIUS, 2 *Hoofdd.* §. 11.

(2) POTHIER, *d. l.* §. 13. V. D. KEESSEL, *Thes.* 618.

(3) HEINECCIUS, 4 *Hoofdd.* §. 26. POTHIER, *d. l.* §. 15.

(4) POTHIER, *d. l.* §. 17 — 19.

(5) *Costum. van Antw. Cap.* 55. *Art.* 1. DE GROOT, *Inleid.* 3 *P.* 13 *D.* §. 4. PHOONSEN, *Cap.* 10. *n.* 5.

koopt, of (het geen misschien nog naauwkeuriger is,) *verruilt* het geld, het welk hij alhier geeft, of zig verbindt, alhier te zullen geven aan den trekker, voor of tegen het geld, het welk de trekker zig verpligt hem op eene andere plaats te doen toetellen, door middel van eenen Wisselbrief op die plaats (1). — Dewijl de waarde van het geld op de plaats, waar de remittent het geeft, en op die, waar de betaaling van den Wisel zal moeten gedaan worden, zomwijlen, uit hoofde van den overvloed of de schaarsheid van te doene overmakingen van geld derwaards, verschilt, wordt deswegens wel eenige korting door den remittent gedaan. Dit noemt men den *Wisel-cours* (2).

Hoe zeer nu tusschen den trekker en remittent een contract van *koop* of *ruiling* plaats heeft, zoo heeft tusschen den trekker en betrokkenen plaats een contract van *lastgeving* (3). — Wanneer men voorkomende Wisel-geschillen eenvouwdig uit den aart, de regels, en de gevolgen van deeze zoorten van contracten oplost en beantwoordt, zal men doorgaans vrij gelukkig en zeker slagen.

§ X.

Verbintenis van den trekker.

Uit het aangegaan Wisel-contract vloeijen onderscheiden regten en verbintenisen voort, welker opgave ten hoogsten belangrijk is. — In de eerste plaats aan de zijde van den *trekker*. — Deszelfs hoofd-verbintenis bestaat daar in, dat hij aan den re-

(1) DU PUY, *Chap.* 3. §. 13. & *sutv.* POTHIER, 4 *Hoofdst.* §. 2.

(2) PHOONSEN, *Cap.* 3. POTHIER, 4 *Hoofdst.* §. 3—5.

(3) POTHIER, *d. l.* §. 42. *en volgg.*

remittent, door middel van eenen Wisselbrief, op een vastgestelden tijd en plaats, het geld doet betaalen, het welk hij hem ter ontvangst gegeven heeft, en zulks in verwisseling van het geld, het welk hij alhier van hem ontvangen heeft (1). — Uit den aart van deeze hoofd-verbintenis volgt, dat de trekker verpligt is: — 1°.) Om aan den remittent, tegen betaaling van de waarde, den Wisselbrief te leveren; ten waare hij hem tot de betaaling van die waarde crediet gegeven heeft, b. v. tot dat van de acceptatie van den Wisel gebleken zal zijn; want dan kan hij zig van het leveren van den Wisselbrief niet ontslaan, offschoon de waarde daar van hem niet werd aangeboden (2). — 2°.) Om, wanneer de Wisselbrief, op tijd getrokken, door den betrokkenen niet geaccepteerd wordt, borg te stellen, dat de Wisel ten vervaldage voldaan zal worden, of wel de ontfangene waarde en kosten te rug gegeven (3). — 3°.) Om aan den remittent, of zijne ordre, te rug te geven, het geen voor den Wisel gegeven is, het zij het geld, het zij de daar voor gegevene koopmanschappen, zoo die nog door den trekker bezeten worden (4). — 4°.) Om te vergoeden de schade, welke de remittent geleden heeft, uit hoofde, dat de Wisel ten vervaldage door den betrokkenen is on-

(1) POTHIER, 4 *Hoofdst.* §. 9. VAN DER KEESSEL, *Thes.* 584.

(2) POTHIER, *d. l.* §. 11 & 12.

(3) DU PUY, *Chap.* 7. *n.* 7. & *Chap.* 10. *n.* 19. PHOONSEN, *Cap.* 13. §. 7. HEINECCIUS, 6 *Hoofdd.* §. 4. POTHIER, *d. l.* §. 21.

(4) POTHIER, *d. l.* §. 13 & 19.

onbetaald gelaten (1). — Onder deeze vergoeding van ſchade zijn begrepen: *a*) De interesſen der ſomme, van den remittent ontfangen, van den dag van het protest af. — *b*) De kosten van het protest. — *c*) De verdere geledene ſchade, b. v. de kosten der reize, welke hij, aan wien de Wisſel geleverd is geworden, gedaan heeft naar de plaats, alwaar dezelve betaalbaar was, om aldaar zijne zaaken te verrigten, doch die hij, bij gebreke van betaaling van gemelden Wisſel, niet heeft kunnen ten uitvoer brengen (2). — Winstderving kan echter onder ſchade niet berekend worden (3). — *d*) De *herwisſel*, dat is, de kosten, welken de houder, door de wanbetaaling van den Wisſel in de engte gebragt zijnde, heeft moeten maken, om die ſomme op den trekker, of een ander, te hertrekken, en zig daar door de benoodigde penningen te verſchaffen (4). — *e*) Al het geen de remittent heeft moeten betaalen aan den geen, ten wiens behoeven hij den Wisſel had geendosſeerd (5): want de trekker is even zeer aan de endosſanten verbonden, als aan den remittent, met wien zij, ten aanzien van hun regt, gelijk ſtaan (6).

Alle deze verpligtingen rusten op den trekker, zoo dra de waarde aan hem door den remittent voldaan is;

(1) DU PUY, *Chap.* 16. *n.* 3 & 19. PHOONSEN, *Cap.* 20. *n.* 2. HEINECCIUS, 6 *Hoofdd.* §. 4. POTHIER, *d. l.* §. 13.

(2) POTHIER, *d. l.* §. 14.

(3) POTHIER, *ibid.*

(4) HEINECCIUS, 4 *Hoofdd.* §. 45. POTHIER, *d. l.* §. 15.

(5) POTHIER, *d. l.* §. 18.

(6) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 593.

is; want van dat oogenblik af aan mag hij van de handeling niet te rug keeren, noch zijne lastgeving aan den betrokkenen intrekken (1). — Zelfs kan hij, door den remittent, houder, of geëndosseerden aangesproken zijnde, zig niet behelpen met de uitvlugt, van geene waarde voor den Wisſel genoten te hebben (2).

§ XI.

Verbintenis van den remittent.

Aan de zijde van den *remittent*, of gever van de waarde, bestaat deszelfs verbintenis hoofdzakelijk hier in, dat hij de waarde van den Wisselbrief, die aan hem door den trekker geleverd wordt, betaale, en wel te gelijk tegen die levering, zonder te wagten, tot dat die geaccepteerd of betaald zij, ten waare men anders was overeengekomen (3). — Indien echter, na het aangaan der overeenkomst, eene merkelijke verandering van fortuin was voorgevallen, het zij in den persoon van den geen, die den Wisſel heeft afgegeven, het zij in den persoon van den betrokkenen, mag de remittent voor de voldoening van den Wisſel zekerheid vorderen (4). — Hij is gehouden, den Wisſel ten vervaldage aan den betrokkenen ter betaaling aantebieden, om door het protest van de weigering van betaaling te doen blijken, en om van die weigering aan den trekker kennis te geven, ten einde dezelve zijne maatregelen tegen den betrokkenen zoude kunnen nemen (5). — Dit moet echter bepaald wor-

(1) V. D. KEESSEL, *Thes.* 580.

(2) V. D. KEESSEL, *Thes.* 599—603.

(3) POTHIER, 4 *Hoofdst.* §. 23. V. D. KEESSEL, *Thes.* 583.

(4) POTHIER, *d. l.* V. D. KEESSEL, *Thes.* 579.

(5) POTHIER, *d. l.* §. 25. V. D. KEESSEL, *Thes.* 581.

worden tot het aanbod *ter betaaling;* want het nalaten van het aanbod *ter acceptatie* doet den remittent van zijne actie tot ſchadeloosſtelling tegen den trekker niet vervallen (1). — In Wisſels, die getrokken zijn *te betaalen op zigt*, is de remittent, in het doen der aanbieding aan den betrokkenen, juist niet zoo ſtipt aan den tijd gebonden: evenwel moet hij niet van onverſchoonlijke nalatigheid kunnen beſchuldigd worden (2).

§ XII.

Verbintenis tusſchen den Endosſant en Geëndosſeerden.

Dewijl de handeling tusſchen den *Endosſant* en den *Geëndosſeerden* (te weten in endosſementen met ontfangene waarde,) gelijk ſtaat met die tusſchen den trekker en remittent, zoo heeft, het geen daaromtrent zoo even gezegd is, ook ten deezen opzigte plaats (3). — Indien derhalven de betaaling van den Wisſel geweigerd, en dezelve geprotesteerd wordt, heeft de geëndosſeerde niet alleen eene actie uit eigen hoofde tegen den laatſten endosſant, die hem zijne ordre heeft overgedragen; maar hij heeft ook nog bovendien de actiën, welken deeze endosſant had tegen voorige endosſanten, en tegen den trekker, die geacht worden aan hem door het endosſement, ten zijnen behoeven gedaan, te zijn afgeſtaan (4). — Zoo het endosſement niet gegeven is voor genotene waarde, en dus niets meer dan eene enkele lastgeving bevat (5), is de geëndosſeerde verpligt,

(1) POTHIER, *d. l.* §. 26.
(2) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 582.
(3) POTHIER, *d. l.* §. 30.
(4) POTHIER, *d. l.* §. 31. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 592.
(5) Zie hier boven, *bladz.* 538.

pligt, om den Wisfel te doen accepteeren; ten vervaldage de betaaling te gaan ontfangen; aan zijnen endosfant de waarde over te maken; of, bij gebreke van acceptatie of betaaling, de protesten te laten doen: maar hij heeft geen regt van vordering tegen den acceptant, trekker, of verdere endosfanten (1). — Ook kan in het laatstgemelde geval de endosfant zijn endosfement weder intrekken, het geen hem niet vrijftaat, zoo voor het endosfement waarde gegeven is (2).

§ XIII.

Verbintenis tusfchen den trekker en betrokkenen.

De *betrokkene* is gehouden, den op hem getrokken Wisfelbrief te accepteeren, indien hij vooraf bij een brief, of anderzints, had toegeftaan, om op hem te trekken; doch buiten zulk eene voorafgaande toeftemming is hij ongehouden, om den Wisfel, dien de trekker willekeurig op hem heeft afgegeven, te accepteeren (3). — Eenmaal den Wisfel geaccepteerd hebbende, kan hij daar van niet te rug keeren (4).

De *trekker* daarentegen is verpligt: 1°.) Om aan den Acceptant, wanneer die door betaaling aan zijnen last voldaan heeft, te voldoen de fomme, welke hij voor hem, tot voldoening van den Wisfelbrief, heeft

(1) POTHIER, *d. l.* §. 33. *en volgg.*

(2) POTHIER, *d. l.* §. 41.

(3) POTHIER, *d. l.* §. 43—47. HEINECCIUS, *6 Hoofdd.* §. 6. V. D. KEESSEL, *Thef.* 616.

(4) PHOONSEN, *Cap.* 10. §. 27. DU PUY, *Chap.* 10. *n.* 2—4.

heeft uitgeſchoten (1); ten waare de gelden vooraf door den trekker aan hem waren overgemaakt, of dat hij voor zoo veel, of voor meerder, ſchuldenaar van den trekker was (2). — En 2°.) om aan den Acceptant te vergoeden de ſchade, welke hij geleden heeft, door vervolging van den houder, wien hij, door het niet overmaken der noodige gelden door den trekker, den Wisſel niet betaald had (3).

De ſchade, die, door eene begaane falſiteit in den Wisſelbrief, veroorzaakt is, kan aan niemand verhaald worden, dan aan den vervalſcher; en zoo die niet te vinden is, moet hij, die met denzelven gehandeld heeft, die ſchade alleen dragen (4). — Indien dus de betrokkene eenen Wisſelbrief betaald heeft, waar op des trekkers naam was nagemaakt, heeft hij geene actie tegen den trekker; en was de ſomme door vervalſching vergroot, niet verder, dan tot de echte ſomme (5).

§ XIV.

Betaaling ter eere van trekker of endoſſanten.

Wanneer de betrokkene weigert den Wisſelbrief te accepteeren, of, dien geaccepteerd hebbende, te betaalen, en dat iemand anders den Wisſelbrief accep-

(1) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 589.

(2) POTHIER, *d. l.* §. 48.

(3) POTHIER, *d. l.* §. 49.

(4 J. BONDT, *Diſſ. de periculo dammi ex falſo, in literis cambialibus commiſſo.* (L. B. 1788.) VAN DER KEESSEL, *Theſ.* 871—873. POTHIER, *d. l.* §. 50—55.

(5) V. D. KEESSEL & POTHIER, *d. d. l. l.*

cepteert of betaalt, ter eere van den trekker, of van één der endosſanten (1), is zoodanig trekker of endosſant verpligt, hem de ſomme te rug te geven, welke hij ter voldoening van den Wisſelbrief heeft uitgeſchoten (2). — Die zoodanige acceptatie doet, is, uit kragte van dezelve, even als een betrokken acceptant, tot betaaling gehouden, mits hem daar bij ceſſie van actie gegeven worde. — Maar is de Wisſel reeds van non-betaaling geprotesteerd, en wordt dan de Wisſel door een derden betaald, (het geen men noemt *ſupra protest*,) heeft deeze, ook zonder ceſſie van actie, zijn verhaal, als naar Wisſelregt (3).

§ XV.

Die een Wisſelbrief *accepteert*, verbindt zig daar door, om de ſomme, in den Wisſelbrief begrepen, ten vervaldage te voldoen; en is, bij gebreke van dien, verpligt tot ſchade-vergoeding (4). — Onder deeze ſchade zijn, even als ten aanzien van den trekker (5), begrepen de intereſſen; de protest-kosten; de verdere ſchade; en de herwisſel (6). — Tot

Verbintenis van den Acceptant.

(1) DU PUY, *Chap.* 9. *n.* 5, 6 & 7.

(2) POTHIER, *d. l.* §. 64 & 65. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 607—614.

(3) ROSEBOOM, *Recueil*, *Cap.* 50. *Art.* 10 & 11. HEINECCIUS, 6 *Hoofdd.* §. 9.

(4) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 13 *D.* §. 9. HEINECCIUS, 4 *Hoofdd.* §. 38.

(5) Zie hier boven, *bladz.* 542.

(6) POTHIER, *d. l.* §. 68.

Tot dit alles is de Acceptant verbonden aan den remittent, en aan alle de endosſanten, die als houder van den Wisſel hem aanſpreken (1); en wel aan ieder van hun *in ſolidum*, dat is voor het geheel: zonder dat hij zig aan de betaaling ten vervaldage onttrekken kan, onder voorwendzel, dat de trekker hem de noodige gelden niet heeft overgemaakt, en naderhand bankbreukig geworden is; als al 't welk den houder in 't minst niet aangaat (2). — Tot het doen der betaaling wordt aan den Acceptant, na den vervaldag, nog een kort tijds-verloop gegund, *reſpyt-dagen* genoemd, en hier te Lande gewoonlijk beſtaande in *zes dagen* (3). — Bij en tegen het doen der betaaling, en ook eerder niet, wordt de Wisſelbrief aan den Acceptant te rug gegeven (4). — De betaaling moet door den Acceptant gedaan worden op den tijd, bij den Wisſelbrief uitgedrukt, en niet eerder; immers niet, dan met volkomene toeſtemming van den houder (5).

§ XVI.

Verbintenis van den houder.

De hoofd-verpligting van den *houder* beſtaat daar in, dat hij zig, ten vervaldage van den Wisſelbrief, met dien Wisſel aan den houder vervoege, om

(1) HEINECCIUS, 3 *Hoofdd.* §. 17. *en* 6 *Hoofdd.* §. 5.

(2) POTHIER, *d. l.* §. 69—71.

(3) REITZ, *Aant. op* HEINECCIUS, 2 *Hoofdd.* §. 14. *not.* 34 & 35.

(4) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 622.

(5) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 13 *D.* §. 8. DU PUY, *Chap.* 12. POTHIER, 6 *Hoofdſt.* §. 12.

om 'er de betaaling op te ontfangen (1). — In geval van weigering van betaaling, moet hij die weigering bewijzen, door eene acte van Protest, en daar van dadelijk aan den trekker kennis geven, om ſchadeloos-ſtelling van hem te kunnen erlangen (2). — Het ſtaat aan den houder niet vrij, om eenige overeenkomst, het zij tot het verleenen van uitſtel, het zij tot kwijtſchelding van een gedeelte der ſchuld, met den Acceptant, hangende of na de reſpijtdagen, aan te gaan (3): maar wel vermag hij een gedeelte der ſchuld te ontfangen, en omtrent het overige protest te doen (5).

§ XVII.

Protesten van Wisſels.

Het *Protest* is eene plegtige daad, door eenen Notaris, in tegenwoordigheid van twee getuigen, gedaan, ten verzoeke van den houder van den Wisſelbrief, om de weigering van acceptatie, of betaaling, door den betrokkenen gedaan, te bewijzen (5). — De acte van Protest houdt in: *a*) eene aanmaning van den houder aan den betrokkenen, om als nog den Wisſelbrief te accepteeren, of te betaalen. — *b*)

(1) POTHIER, 5 *Hoofdſt.* §. 2.

(2) POTHIER, *d. l.* §. 6.

(3) *Coſt. van Antw. Cap.* 55. *Art.* 10. ROSEBOOM *Recueil, Cap.* 50. *Art.* 7. DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 45 *D.* §. 7. REITZ, *Aanteek. op* HEINECCIUS, 3 *Hoofdd.* §. 17. *n.* 25.

(4) PHOONSEN, *Cap.* 17. *n.* 19 & 20. BARELS, *Advieſen over den Koophandel*, 2 *D. Adv.* 35.

(5) POTHIER, *d. l.* §. 7.

b) Eene vermelding van het antwoord, of van het ſtilzwijgen van den geen, aan wien het Protest gedaan wordt, het welk men als eene weigering opneemt. — *c*) Eene protestatie van den kant van den houder des Wisſels, om, ingevolge van deeze weigering, wegens zijne ſchade en interesſen zijn verhaal te zoeken, daar het behooren zal, en om zelfs de ſomme, in den Wisſel begrepen, op herwisſel te nemen (1). — Het protest moet gedaan worden binnen de reſpijt- of loopdagen (2). — Het verzuim daar van doet den houder zijn verhaal verliezen op trekker en endosſanten (3). — Het Protest moet gedaan worden, offchoon ook de Acceptant zig ſchuil houdt, of openbaar bankbreukig is (4). — Het Protest van non-acceptatie, of non-betaaling van den Wisſel, moet bij de eerſte gelegenheid worden overgezonden aan den endosſant, van wien de houder den brief bekomen heeft, of, na denzelven daar van verwittigd te hebben, regelregt aan den trekker (5).

§ XVIII.

Actiën en regtspleging uit een Wisſel.

Wanneer de Wisſel van non-betaaling behoorlijk is geprotesteerd, heeft de houder tot zijne ſolidaire ſchul-

(1) POTHIER, *d. l.* §. 8.

(2) V. D. KEESSEL, *Theſ.* 627, 855 & 856.

(3) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 45 *D.* §. 5. POTHIER, *d. l.* §. 29. *Keur van Amſterdam van* 29 *Maart* 1661. *Handv.* 2 *D. pag.* 543. *n.* 5.

(4) DE GROOT, *d. l.* §. 6. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 859.

(5) DE GROOT, *Inleid.* 3 *B.* 45 *D.* §. 8. PHOONSEN, *Cap.* 19. *n.* 3—5.

schuldenaars den trekker, alle voorige endossanten, en den acceptant, met de keuze, wien van alle dezelven hij meest geraden acht aan te spreken (1). — Hij heeft het vermogen, om deze wissel-schuld in te vorderen bij *paraat Wisselregt*, dat is, door van den Regter te verzoeken appointement op den persoon, en van arrest op de goederen van den schuldenaar des Wissels (2). — Daar toe is echter noodig, dat omtrent de deugdelijkheid der vordering geene de minste bedenking valle; want anderzints wordt de verzoeker naar de Rolle verwezen, om aldaar zijn regt op de gewoone wijze te vervolgen (3). — Het spreekt van zelf, dat, wanneer de lands- of plaatselijke wetten deeze buitengewoone form van procedeeren niet aan de hand geven, uit onvoldaan geblevene Wisselbrieven bij gewoone dagvaarding en eisch tot betaaling geprocedeerd moet worden; staande het den eischer vrij, om, op grond van des gedaagdens handteekening, *provisie van namptissement* te verzoeken (4).

§ XIX.

(1) DU PUY, *Chap.* 16. *n.* 1. *& suiv.* HEINECCIUS, 4 *Hoofdd.* §. 39.

(2) *Keur van Amst.* 20 *Jann.* 1679. *Ordonn. Rott.* 24 *Aug.* 1720. *Art.* 17. *en volgg.*

(3) *Keur van Amsterd.* 30 *Januarij* 1777. *in 't tweede Vervolg der Handvesten, pag.* 85. *Ordonn. op 't Procedeeren aldaar van* 1779. *Cap.* 9. *Art.* 45. *& volgg.*

(4) DE GROOT, *Int.* 3 *B.* 13 *D.* §. 6. HEINECCIUS, 7 *Hoofdd. en aldaar de Aanteek. van* REITZ.

§ XIX.

Hoe Wisſelſchuld vernietigdwordt

Wisſelſchuld gaat te niet: — 1) Door betaaling, gedaan *aan* den eigenaar van den Wisſel, of aan den geen, die bevoegdheid of magt heeft, om voor hem te ontfangen, het zij uit hoofde van een endosſement, het zij van eene afzonderlijke acte van overdragt, zoo de Wisſel niet aan ordre houdt; en zulks *door* den betrokkenen, of door den geen, die tot het doen der betaaling bij den Wisſel is aangewezen, of door den borg van den Wisſel; of, na gedaan Protest, door een ieder, die, ter eere van trekker of endosſanten, de betaaling op zig neemt (1). — 2) Door kwijtſchelding, welke de eigenaar van den Wisſel doet, *of* aan den acceptant; waar door de trekker en endosſanten tevens ontſlagen worden, ten waare die kwijtſchelding niet is vrijwillig, maar gedwongen; b. v. indien hij door overſtemming van de meerderheid der ſchuldeisſchers van den acceptant genoodzaakt was geworden, een door denzelven voorgeſlagen accord te moeten volgen; *of* aan den trekker, waar door ook de acceptant ontſlagen wordt; *of* aan één der endosſanten, waar door enkel deszelfs perſoneele verbintenis, en niet die van de voorige endosſanten, wordt opgeheven (2). — 3) Door compenſatie, of ſchuld-vereffening, van het geen de houder uit eenigen anderen hoofde aan den acceptant klaarlijk ſchul-

(1) POTHIER, 6 *Hoofdſt.* §. 2—13.

(2) POTHIER, *d. l.* §. 14—22.

ſchuldig is (1). Doch eene ſchuld, die de acceptant van den remittent, of eerdere endosſanten, te vorderen heeft, kan aan den houder van eenen Wisſelbrief nimmer in compenſatie gebragt worden (2). — 4) Door novatie, of ſchuld-vernieuwing. — 4) Door confuſie, of ſchuld-vermenging (3). — 6) In zommige Landen is tot de verjaaring van Wisſelſchulden een kort tijdsbeſtek bepaald; maar bij ons verſchillen de Wisſelſchulden in dit opzigt niet van andere ſchuldvorderingen (4).

§ XX.

Hier mede heb ik dan den taak, dien ik mij hadde voorgenomen, afgeweven. Mijn doelwit was, de algemeene grondbeginzelen van het Regt en de Practijk, zoo klaar en volledig mij mogelijk was, ter neder te ſtellen, om daar door aan de geenen, die eene algemeene regtskennis verlangen, den weg te baanen tot een dieper en meer uitgebreid onderzoek, het welk, zoo het niet op vaste gronden gebouwd wordt, altijd onzeker blijft, en nimmer gelukkig ſlagen kan. Heb ik dit doel eenigermaten bereikt, zal mijn arbeid mij ſteeds genoegen verſchaffen. Ik onderwerp denzelven voorts aan

Slot van dit Werk.

(1) HEINECCIUS, 6 *Hoofdd.* §. 27. *not.* 39. & §. 30. *not.* 44.

(2) PHOONSEN, *Cap.* 16. §. 17. Zie voorts POTHIER, *d. l.* §. 23—27. V. D. KEESSEL, *Theſ.* 623.

(3) POTHIER, *d. l.* §. 28—35.

(4) HEINECCIUS, 6 *Hoofdd.* §. 14—21. POTHIER, *d. l.* §. 36—45.

aan het beſcheiden oordeel van den Lezer, en eindig mijn werk met de woorden van den onſterffelijken HUIG DE GROOT (1): „ *Quam ego in* „ *aliorum ſententiis ac ſcriptis dijudicandis mihi* „ *ſumſi libertatem, eandem ſibi in me ſumant* „ *omnes eos oro atque obtestor, quorum in ma-* „ *nus ista venient. Non illi promtius me mone-* „ *bunt errantem, quam ego monentes ſequar.*"

(1) GROTIUS, *de Jur. Bell. ac Pac. in Prolegom. n.* 16.

✻

RE-

REGISTER

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN,

IN DIT WERK VOORKOMENDE.

A.

Aanmaning, minnelijke, moet aan alle procedures voorafgaan. Bladz. 294.
Aanneming tot kinderen. 36.
Aanvaarding van erffenis. 84.
——— onder acte van beraad. 85.
——— onder Beneficie van Inventaris. 86—88.
——— van erffenis levert een quaſi-contract op. 170.
Aanwijzing van goederen in executie. 370.
Abandonnement, door den Geasſureerden te doen. 519, 520, 526.
Abolitie, een middel van gratie. 274.
Abſolutie van de inſtantie. 311, 312.
Acceptant. Dagvaarding omProcureur acceptant te ſtellen. 322.
Acceptatie van een wisſel, hoe gedaan wordt, 539,
——— waar toe zij den acceptant verbindt. 547, 548.
Accesſie, wanneer eigendom doet verkrijgen. 56.
Accord, tusſchen den ſchuldenaar en de ſchuldeisſchers. 384, 385.
Actie, uit hoofde van voogdije. 46, 47.
—— uit hoofde van eigendom. 58.
—— uit hoofde van erfvolging. 61.
—— aan legatarisſen toekomende. 82.
—— ter zaake van bezit, 114, 115.
—— uit donatie. 142.

Actie, uit verbruikleening. Bladz. 144.
—— uit bruikleening. 147.
—— uit bewaargeving 149.
—— uit contract van verpanding. 151.
—— uit koop en verkoop. 156—159.
—— uit huur en verhuuring. 162—164.
—— uit erfpagt. 166.
—— uit lastgeving. 168.
—— uit quasi-contracten. 169, 170.
—— uit misdaad. 171.
—— uit doodslag en kwetsing. 171, 172.
—— uit injurie. 173.
—— uit defloratie. 173, 174.
—— uit diefstal, roof, en bederf. 174.
—— uit quasi-misdaaden. 175.
—— institueeren; hoe daar toe op te roepen, en te procedeeren. 320.
—— wegens compagnieschap. 450.
Aditie. Zie *Aanvaarding*.
Administrateurs, verschillen van Executeurs. 84.
Adsistentie, om in regten te verschijnen. 294, 295.
——— van minderjarigen en getrouwde vrouwen, in crimineele procedures. 45, 388, 416.
Advisbrief, wegens een getrokken wissel. 537.
Advocaten, toelaating en ambts-bediening. 296, 297.
Afpersingen, hoe te straffen. 235, 236.
Affchaffing der wetten. 9.
Agio van de Bank, wat is. 438.
Alternative verbintenisfen. 130.
Ambagtsbewaarders in Polderzaaken. 282.
Amsterdam. Koophandel aldaar. 436—439.
Annullatie ilico, wanneer te pas komt. 344.
Anticipatie van den Regtdag, in geval van arrest. 328.
——— tot het vervolgen van appel. 342.
Antwoord van den gedaagden. 312.
——— verstek van het zelve. 312, 313.
Appel, wat is. 341.
—— binnen wat tijd te interjecteeren. 341.

Appel, binnen wat tijd te proſequeeren, Bladz. 341, 342.
—— anticipatie. 342.
—— deſertie. 343.
—— hoe in appel te procedeeren. 343—346.
—— Request en Mandament. 343.
—— inthimatie aan den Regter, die 't vonnis gewezen heeft. 343.
—— inhibitie, wat is. 343.
—— verſcheiden clauſulen in de Mandamenten van appel. 343, 344.
—— boete van appel. 344.
—— eisch in appel. 345.
—— exceptie van niet ontfankelijkheid in appel. 345.
—— grieven of eisch à minima. 345, 346.
—— defauten in appel. 346.
Appointement dispoſitief, om de zaak te bepleiten of te beſchrijven. 358, 363.
Apprehenſie van den geëxecuteerden. 376, 377.
——— op heeter daad 392.
——— decreet van apprehenſie. 393—395.
——— niet zonder decreet te doen. 396.
Archiven, welk bewijs opleveren. 178.
Arrementen, dagvaarding tot het aannemen van dezelven. 321.
Arrest, wanneer plaats heeft. 323.
—— vrijdom van het zelve. 324—326.
—— bij de Gerechten, 326, 327.
—— bij het Hof, 327, 328.
—— hoe op 't zelve te procedeeren. 328—331.
—— in executie op roerend goed. 371.
—— op onroerend goed. 373, 374.
—— civiel, bij wege van gijzeling, in zaaken van misdaad, 397, 398.
Aſſignatiën, wat zijn. 532.
——— waar in van wisſelbrieven verſchillen. 533.
Aſſurantie, wat is. 507, 508.
——— Schrijvers over deeze ſtoffe. 508.
——— wat geaſſureerd kan worden. 509—512.
——— wie aſſureeren mogen. 512, 513.

Asſurantie, voor welk gevaar. Bladz. 513, 514.
——— de ſomme, door den Asſuradeur te voldoen. 514, 515.
——— premie van asſurantie. 515, 516.
——— polis van asſurantie, 517, 518.
——— verpligtingen van den Geasſureerden. 518—521.
——— verpligtingen van den Asſuradeur. 521—523.
——— exceptiën van denzelven. 523—526.
——— regtspleging in dit ſtuk. 526—528.
Atterminatie, waar in dit beneficie beſtaat. 353.
——— hoe daar in te procedeeren. *ibid.*
Auctoriſatie, regterlijke, wanneer een voogd die noodig heeft. 42, 45.
——— de facto, wanneer te pas komt. 334.
Avarije, wat is. 496.
—— gemeene. 496, 497.
—— bijzondere of particuliere. 497.
—— groſſe. 497, 498.
—— werpen van goederen. 498, 499.
—— hoe, door wien, en waar van avarije te dragen. 500—502.
—— meerdere gevallen van avarije. 503, 504.
—— wegens overzeiling van ſchepen. 504—507.

B.

Bailliuw en Mannen, derzelver judicatuure. 290.
Banqueroutiers, wanneer ſtraf baar. 258, 259.
Bastaarden, legitimatie. 35, 36.
——— wat bij uiterſten wil beuren mogen. 67.
——— wat bij verſterf. 98.
Bedriegerijen, onder falſiteit begrepen. 256.
Bedrog maakt de verbintenis gebrekkig. 117.
Bekentenis, welk bewijs oplevert. 182.
——— der misdaad, wat daar toe vereiſcht wordt. 268, 269.
——— van eenen beſchuldigden, wanneer volledig is. 408, 409.
Beleening, hoe met den verkoop van 't beleende te handelen. 111.
Benadeeling, enorme. 118.

Beneficien der borgen. Bladz. 138, 139.
Beneficie van Inventaris, hoe te verzoeken. 86, 350.
——— ——— verſcheiden aanmerkingen deswegens. 87, 88.
——— ——— hoe te werk te leggen. 350.
——— ——— hoe op 't interinement te procedeeren. 351.
Bepleiten. Zie *Pleidooij*.
Beraad, om eene erffenis te aanvaarden. 85.
Bergloon, voor hulp aan ſchipbreukelingen. 472.
Beſchrijven, welke zaaken bij 't Hof beſchreven worden. 358.
——— forme van procedeeren in beſchreven zaaken. 363—365.
Beſchuldiger, in crimineele zaaken. 387, 388.
Beſloten testament. 63.
——— misfiven, wie daar bij te dagvaarden. 300.
——— misfive in geval van evocatie. 322, 323.
Betaaling, onverſchuldigd gedaan zijnde. 170.
——— vereischten derzelve. 184—186.
——— gevolg. 186, 187.
——— op welke ſchuld toe te rekenen. 187.
——— contant, of op tijd. 441.
——— per caſſa. *ibid.*
——— per banco. *ibid.*
——— per wiſſel. *ibid.*
——— met Caſſiers quitantiën. *ibid.*
——— per rescontre. 441, 442.
——— van wiſſelſchuld. 552.
Bevragters, regten tuſſchen dezelven en den ſchipper. 488—491.
Bewaargeving, aart en gevolgen van dit contract. 148, 149.
Bewijs. Zie *Vertigting*.
Bewijs der handelingen in 't algemeen. 175, 176.
—— door geſchriften. 177—179.
—— door getuigen. 180—182.
—— door bekentenis. 182.
—— door præſumptie. 183.
—— door vonnis of gewijsde. *ibid.*

Bewijs, door den eed. Bladz. 183, 184.
——— in lijfſtraffelijke zaaken. 266, 267.
——— door te doen blijken van het corpus delicti. 267, 268.
——— door bekentenis. 268, 269.
——— door getuigenisſen. 269—271.
——— door geſchriften. 271.
——— door indiciën. 271, 272.
Bezit-regt, waar in beſtaat. 112, 113.
——— gevolgen van bezit. 113.
——— regtsmiddelen ter dier zaake. 114, 115.
Bigamie. Zie *Veelwijverij*.
Binnenlandsch last-, water-, plaiſier- en pasſagie-geld. 476.
Blasphemie. Zie *Gods-lastering*.
Bloedſchande, wanneer begaan, en hoe geſtraft wordt. 266.
Bodemerije, wat is. 479.
——— bijzondere regten daaromtrent. 480—482.
——— præferentie van dezelve. 482, 483.
Boedelhouderſchap, waar in beſtaat. 44.
Boedels, waar in geregtelijke voorziening noodig is. 383.
——— aanſtelling van Sequesters of Curators. 383, 384.
——— pligt derzelven. 384.
——— accord met de ſchuldeisſchers. 384, 385.
——— verdere beredding des boedels. 385, 386.
——— rekening en præferentie. 386.
Boete, van Reauditie. 341.
——— van Appel. 344.
——— van Reformatie. 347.
——— van Reviſie. 348.
Borgtocht, was is. 133.
——— vereischten en gevolgen. 134, 135.
——— van vrouwen. 135, 136.
——— voor welke ſchulden, en hoe aan te gaan. 136, 137.
——— hoe te niet gaat. 137, 138.
——— voorregten der borgen. 138, 139.
Brandſtichting, ſtraffe deezer misdaad 234, 235.
Bruikleening, vereischten en gevolgen. 145—147.
Buitenlandſche producten, impost op dezelven. 465.

Bur-

Burgerlijk regt, wat is. Bladz. 2.
Burgerſchap, ſtaat van dezelve. 10.
——— gelijkheid van deezen ſtaat. 13.
Bijlbrieven, welk regt geven. 478, 479.

C.

Caſſiers, hoe met derzelver quitantiën te handelen. 441.
Caſus-poſitie, wat is. 359.
Cautie voor de kosten van den proceſſe. 309.
Ceſſie, of boedel-afſtand. 196, 197.
—— hoe te verzoeken. 351.
—— hoe daar in te procedeeren. 352.
Ceſſie van actie, bij betaaling aan eenen ſolidairen ſchuldenaar te geven. 131.
——— ——— aan borgen te geven. 139.
Chertepartije, wat is. 488.
Circumjacentien, wat daar door in eene Polis van Aſſurantie te verſtaan. 517, 518.
Citatie. Zie *Dagvaarding*.
Clauſule, reſervatoir. 64.
——— derogatoir. 89.
——— codicillair. 90.
Codicil, waar in van een Testament verſchilt. 64.
Cognoscement, wat is. 488.
Collateraal, betaaling van deezen Impost door erfgenaamen. 88.
Collatie, of inbreng. 97.
Committimus, wat is. 350.
Commodatum. Zie *Bruikleening*.
Compagnieſchap, wat is. 443.
——— ——— vereischten. 443, 444.
——— ——— winst en verlies. 444, 445.
——— ——— onderſcheiden zoorten en bedingen. 445-448.
——— ——— van alle goederen. 445, 446.
——— ——— van algemeene winst. 447.
——— ——— bijzondere. 447, 448.
——— ——— regten en verpligtingen der Compagnons. 448—450.

Compagnieſchap, hoe eindigt. Bladz. 451, 452.
——— afrekening en verdeeling tuſſchen de Compagnons. *ibid.*
Comparuit, als de aanlegger niet verſchijnt. 306.
Compenſatie, wat daar toe noodig is. 191, 192.
——— gevolgen van dezelve. 192, 193.
——— hoe ver in wisſel-ſchulden plaats heeft. 552.
Complainte, regtsmiddel tot 't weder bekomen van bezit. 114.
——— hoe daar in te procedeeren. 338, 339.
Complot van misdadigers, 207, 208.
Compoſitie, wegens overſpel. 262.
——— wanneer in 't ſtuk van misdaden toe te laten. 275, 276.
Compulſoir, wat is. 344.
Concluſie van eisch. 304.
——— van exceptie. 310—312.
——— tot abſolutie van de inſtantie. 311.
——— van antwoord. 312.
——— van eisch in reconventie. 313, 314.
——— van verdere termijnen. 314, 315.
Concubinagie, hoe geboet wordt. 264, 265.
Condemnatie, willige: hoe tot 't decerneeren van dezelve te dagvaarden. 118, 119.
Conditie, in erfſtellingen. 69.
——— in verbintenisſen. 127, 128.
Confiscatie van goederen, afgeſchaft. 215, 216.
Confrontatie van den beſchuldigden tegen medepligtigen en getuigen. 407, 408.
Confuſie van ſchuld, wanneer plaats heeft. 193, 194.
Conſent. Zie *Toeſtemming*.
Conſignatie, wanneer te pas komt. 150.
——— gevolg van dezelve. 188.
Contract, wat is. 116.
——— gebreken derzelven. 116—118.
——— welke perſoonen zig verbinden kunnen. 118, 120.
——— volgens welke regels uit te leggen, 120, 121.
——— onderwerp van dezelven. 122, 123.

Con-

Contract, gevolgen derzelven. Bladz. 123—126.
Convictie, regt doen op dezelve. 411, 412.
——— hoe daar in te procedeeren. 412—414.
Convooijen en Licenten, wat deswegens is vastgeſteld. 461—464.
Convooiloopers, wat zijn, en hunne præferentie. 463, 464.
Copiën, welk bewijs maken. 179.
Corpus delicti, daar van moet blijken, en hoe. 267, 268.
Costumen, welke als wetten te volgen. 7, 8.
Credietbrieven, wat zijn. 533.
Crimineele procedures, welke perſoonen daar toe noodig zijn. 387.
——— de beſchuldiger. 387, 388.
——— de beſchuldigde. 388.
——— de Regter. 388—390.
——— 't Hof, wanneer competent. 390.
——— naar welke wetten te handelen. 391.
——— apprehenſie op heeter daad. 392.
——— præcedente informatiën. 392, 393.
——— decreet van apprehenſie. 393—395.
——— decreet van dagvaarding in perſoon. 395, 396.
——— andere crimineele aanleg. 396—398.
——— extraordinaire crimineele procedures. 400—410.
——— procedures op convictie. 410—415.
——— ordinaire crimineele procesſen. 415—418.
——— vonnisſen. 418, 419.
——— executiën. 419, 420.
——— hooger beroep in 't crimineele. 421, 422.
Curateele, wanneer plaats heeft, en hoe eindigt. 48—50.
Curators in boedels, waar in geregtelijke voorziening noodig is. 383, 384.
——— pligt derzelven. 384.
——— hoe zig in de beredding te gedragen. 385, 386.
——— rekening doen. 386.
Curator ad lites. Zie *Adſiſtentie*.

D.

Daaden, welke het onderwerp van verbintenis zijn kunnen. Bladz. 123.
Dag van beraad. 308.
Dagvaarding, bij de Gerechten. 298, 299.
——— bij 't Hof. 301.
——— bij edicte. 302.
——— bij edicte ad valvas curiæ. *ibid.*
Debat van rekening. 382.
Debitis, Mandament van debitis, wanneer te pas komt 315.
Declaratie van kosten: hoe tot derzelver overneming te dagvaarden. 317, 318.
——— van kosten, hoe te tauxeeren. 380, 381.
——— van kosten, schaden en interessen. 381, 382.
Decreet, onwillig, hoe te interponeeren. 374—376.
——— van apprehensie. 393—395.
——— van dagvaarding in persoon. 395, 396.
Defaut, als de gedaagde niet verschijnt. 307.
——— hoe te purgeeren. 308.
——— om declaratie van kosten over te nemen. 318.
——— om condemnatie of executie te zien decerneeren. 319, 320.
——— om actie te institueeren. 320.
——— in guarand. 321.
——— om de arrementen aan te nemen. 321.
——— om Procureur acceptant te stellen. 322.
——— in evocatie 323.
——— op een arrest. 330
——— op een poenaal. 335.
——— in maintenue. 337.
——— in spolie. 340.
——— in appel. 346.
——— op een beneficie van inventaris. 351.
——— in geval van cessie. 352.
Defloratie, welke actie geeft. 173, 174.
Depositum. Zie *Bewaargeving*.
Desertie, wanneer de tijd van appel verloopen is. 343.

Des-

Despache van Commisfarisfen van Zeezaken. Bladz. 502.
Deurwaarders van den Hove, hoe hun exploit moeten doen. 301—303.
Dienstbaarheid, wat is. 99.
——— veld-dienstbaarheden. 99, 100.
——— huis-dienstbaarheden. 100, 101.
——— hoe verkregen en verloren wordt. 101, 102.
——— perfoneele. 102—104.
Dienstboden, huur derzelven. 165.
——— getuigenis. 181.
Dieverije, wat is. 251.
——— zoorten van dezelve. 251, 252.
——— hoe te ftraffen. 252, 253.
Domicilie kiezen. 310.
Dominium eminens. 59.
Donatie, ter zaake des doods, of onder de levenden. 140.
——— vereifchten en gevolgen. 140—142.
——— onherroepelijkheid derzelve. 142.
Dood, ontbindt 't huwelijk. 31.
—— van den voogd; deszelfs gevolg. 47.
—— van den testateur, maakt de legaten verfchuldigd. 81.
—— van den lijftogter, doet het vrugtgebruik eindigen. 103.
—— doet de huur niet eindigen. 165.
—— doet lastgeving eindigen. 168.
—— doet misdaad te niet. 277, 278.
Doodflag, wat is. 236.
——— aan wien begaan wordt. 237.
——— door wien. *ibid.*
——— doodelijke wonden. 238, 239.
——— opzettelijke. 239, 240.
——— onvoorzigtige. 240, 241.
——— toevallige. 241, 242.
——— hoe te ftraffen. 242, 243.
Doodftraffen, welke nog in gebruik zijn. 213.
Douarie, welk regt zij geeft. 18, 19.
Dronkenfchap. Misdaaden in en door dezelve begaan. 203, 204.
Duellen. Zie *Tweegevechten*.

Duplicq, van den gedaagden. Bladz. 314.
Dwaaling, maakt de verbintenis gebrekkig. 116.

E.

Echtſcheiding, om welke redenen toegelaten. 31.
Edelen, en onedelen. 11, 12.
Edicte, gewoone. 302.
——— ad valvas Curiæ. *ibid.*
——— dagvaarding van beſchuldigden bij openbaaren edicte. 394, 395.
Eed, als eene zoort van bewijs gebruikt. 183, 184.
Eigendom, waar in beſtaat. 52, 53.
——— hoe verkregen wordt. 53—58.
——— actie uit hoofde van denzelven. 58.
——— hoe verloren wordt. 58, 59.
Eisch, of concluſie van den aanlegger. 304.
——— bevat dikwils een verzoek van proviſie of namptiſement. 305, 306.
——— in geval van arrest. 329.
——— in appel. 345.
——— op een relief. 356.
——— in extraordinair crimineel proces, 409.
Emancipatie, ſtilzwijgende. 37.
Endoſement, wat is. 538.
——— wanneer het regt van den Wiſel overdraagt. *ibid.*
——— wanneer enkele lastgeving bevat. 538, 544.
——— welke verbintenis tuſſchen den endoſant en geëndoſeerden beſtaat. 544.
Erfenis, te aanvaarden. 84.
——— te verwerpen. *ibid.*
——— te aanvaarden onder acte van beraad. 85.
——— onder beneficie van inventaris. 86—88.
——— gevolg van derzelver verkooping. 157.
Erfpagt, regten daaromtrent. 165, 166.
Erfſtelling, hoe te doen. 68, 69
Erfvolging, bedingen, deswegens bij huwelijkſche voorwaarden gemaakt, of onherroepelijk zijn. 20, 60.
——— hoe veelerleije. 60.

Erfvolging, welke actiën zij geeft. Bladz. 61.
——— door uiterſten wil. 61—90.
——— bij verſterf. 91—99.
Evocatie, hoe in dat geval te procedeeren. 322, 323.
Exceptie, bij welke men mag perſiſteeren. 310, 311.
——— van nulliteit van arrest. 329.
——— van niet ontfankelijkheid in cas van provocatie. 345.
——— van incompetentie, in civiele zaaken. 310.
——— in extraordinaire crimineele procedures. 402.
——— van præventie. 399.
——— aan de aſſuradeurs toekomende. 523—526.
Executeurs van eenen uiterſten wil. 83, 84.
Executie, wanneer en hoe tot het zien decerneeren van dezelve te dagvaarden. 319.
——— van vonnisſen. 368—382.
——— bij ſommatie en renovatie. 369.
——— onderſcheidene zoorten van dezelve. 369, 370.
——— in reëele actiën. 370.
——— in perſoneele actiën. 370—377.
——— op roerend goed. 370—372.
——— oppoſitie van executie. 372, 373.
——— op onroerend goed. 373—377.
——— bij de Gerechten. 373, 374.
——— bij 't Hof. 374—376.
——— houden van præferentie. 376.
——— apprehenſie. 376, 377.
——— in zaaken van faiten. 377—380.
——— in gijzeling bij de Gerechten. 377, 378.
——— in gijzeling bij 't Hof. 378—380.
——— van crimineele vonnisſen. 419, 420.
Executorie, op de ſententie bij het Hof te ligten. 369.
Exheredatie. Zie *Onterving*.
Expreſſie, verzoek daar toe door eenen gedaagden in perſoon. 403, 404.
Extracten authentiek. 179.
Extraordinair crimineel proces. 400—410.
——— wat is, en of billijk is. 400, 401.

Extraordinair proces: verzoeken en incidenten in het zelve. Bladz. 402—404.
——— verhooren. 404—406.
——— bekentenis, en eisch op dezelve. 408—410.
Exue, afgeschaft. 11, 12.

F.

Falcidique portie. 83.
Falsiteit, vereischten deezer misdaad. 254, 255.
——— hoe gepleegd wordt. 255, 256.
——— hoe te straffen. 256.
——— omtrent wissels gepleegd. 546.
Familie-stand, welke regten geeft. 13, 14.
Fideicommis, wat is. 71.
——— wie daar mede bezwaard mag worden. *ibid.*
——— hoe gemaakt wordt. 72.
——— zoorten van het zelve. 72, 73.
——— welk regt geeft. 73—75.
——— aftrek der trebellianique. 75.
——— hoe eindigt. 75, 76.

G.

Gebruik, waar in bestaat. 103.
Gelijkheid der menschen. 13.
Gemeene middelen, judicatuure over dezelven. 290, 291.
Gemeenschap van goederen tusschen echtgenooten, waar in bestaat. 28—30.
——— derzelver gevolgen. 30.
——— buiten contract, wanneer plaats heeft. 170.
Geschriften, gerechtelijke. 177.
——— notariaale. *ibid.*
——— onderhandsche. 178.
——— copiën. 179.
——— dienen in 't lijfstraffelijke zomtijds tot bewijzen. 271.
Getuigen, wien verboden is te zijn. 180.
——— wie zig daar van verschoonen kunnen. 180, 181.

Getuigen, reproches tegen dezelven. Bladz 181.
——— bewijs door dezelven in lijfſtraffelijke zaaken. 269—271.
——— forme van het hooren en beleggen derzelven. 360, 364, 365.
Gevangenen te doen ontvlugten, hoe ſtrafbaar. 233, 234.
Geweld, openbaar. 231—234.
Gifte. Zie *Donatie*.
Godsdienst, deszelfs invloed op den ſtand der menſchen. 11, 12.
——— misdaaden, denzelven betreffende. 225—227.
Godslastering, waar door begaan wordt. 225, 226.
——— hoe te ſtraffen. 226.
Gratie, wegens misdaaden, door de Hooge Overheid te verleenen. 273, 274.
Guarand van verkogt goed. 160, 161.
——— hoe daar in geprocedeerd wordt. 320, 321.
Gijzeling, bij de Gerechten. 377, 378.
——— bij 't Hof. 378, 380.
——— gedecreteerde. 380.

H.

Heemraaden, in zaken van dijken en wateringen. 282.
Herwiſſel, wat daar door te verſtaan. 542.
Hoererije, hoe geſtraft, en tegengegaan wordt. 263, 264.
Hof van Holland, in welke gevallen Regter ter eerſte inſtantie. 283—287.
——— wanneer bij wege van hooger beroep. 287—290.
——— wanneer in crimineele zaaken competent. 390.
Hoog verraad, waar door, en door wien begaan wordt. 228, 229
——— hoe te ſtraffen. 229.
Hooge Vierſchaaren, derzelver judicatuure. 290.
Hooger beroep, welke zaaken al, dan niet, daar aan onderworpen zijn. 287—290.
——— onderſcheiden zoorten van het zelve. 340.
——— van uitſpraken van Goede Mannen van de Pilotagie. 472.

Houder van een wisfel, waar toe verbonden. Bladz. 548.
Huur, vereischten. 161, 162.
——— verpligtingen en actiën. 162—164.
——— hoe te niet gaat. 164, 165.
——— van dienst. 165.
Huwelijk, wat is. 14.
——— wordt voorafgegaan door trouwbeloften. 15, 16.
——— ook wel door huwelijkfche voorwaarden. 17-20.
——— vereischten. 20—26.
——— welke verboden zijn. 20—23.
——— toeftemming der ouderen in het zelve. 23, 24.
——— plegtigheden. 25, 26.
——— gevolgen. 26—31.
——— hoe ontbonden wordt. 31, 32.
——— tweede. 33.
——— ontflaat van de vaderlijke magt. 36.
Huwelijkfche voorwaarden, derzelver vereischten. 17.
———, welke bedingen daar bij te maken. 17—19.
——— hoe verre onherroepelijk zijn. 19, 20.
Hijpotheek. Zie *Pand*.

I en J.

Jagt, regt om te jagen. 53, 54.
Immisfie, regtsmiddel tot het bekomen van bezit. 114, 336.
Indicien, welke zoort van bewijs daar door in 't lijfftraffelijke te verftaan. 271, 272.
Inductie, wat is, en hoe daar in wordt geprocedeerd. 354.
Informatien, præcedente, in crimineele zaaken. 392, 393.
Inhibitie, wat is. 343.
Injurie, wat is, en hoe te beteren. 172, 173.
——— in welke gevallen ftrafbaar. 250, 251.
Inladers. Zie *Bevragters*.
Intendit, wat daar door te verftaan. 307.
Interdicten, bij de Gerechten. 331.
Interesfen, wanneer, en hoe te berekenen. 144, 145.

Interesſen, ten lasten van asſuradeurs te berekenen. Bl. 528.
Interjectie van appel. 341.
Interlocutie, waar bij pointen van officie geopend worden. 366.
Interruptie, acte van non-interruptie 371.
Interventie, wat is. 315.
Inthimatie van appel, aan den Regter, die 't vonnis gewezen heeft. 343.
Inventaris van ſtukken, hoe in te rigten. 359.
——— ampliatie van denzelven. 360.
Joden, genieten burgerlijke voorregten. 12.
——— mogen koophandel drijven. 440.

K.

Kanoniek regt, hoe ver bij ons aangenomen. 4.
Kerkelijke zaaken, waar en hoe te behandelen. 20.
Kerkroof, hoe begaan en geſtraft wordt. 253, 254.
Kinderen, welke niet geſtraft kunnen worden. 205, 206.
Kindermoord, wanneer begaan wordt. 246.
——— hoe te ſtraffen. 247.
Kleine zaaken. Zie *Summiere*.
Knevelarijen, hoe te ſtraffen. 235, 236.
Koop, deszelfs vereischten. 152—154.
—— welke dingen verkoopbaar zijn. 154.
—— wanneer voor voltrokken te houden. 155.
—— gevolgen, verpligtingen, en actiën. 156—159.
—— hoe te niet gaat. 159—161.
Koophandel is de ſteun van deezen Staat. 423.
——— oorſprong van denzelven. 424, 425.
——— Hollandſche. 426.
——— voor en onder de Graven. 426, 427.
——— tot den Westphaalſchen Vrede. 427—429.
——— na dien Vrede tot heden. 429, 430.
——— bloei en verval des handels. 430—433.
——— middelen tot herſtel. 433—436.
——— van Amſterdam. 436—439.
——— wie denzelven drijven mogen. 439, 440.

Koophandel, op welke wijze gedreven wordt. Bladz. 440—443.
——— in compagnieſchap gedreven wordende. 443-452.
Koopmans-boeken, welk bewijs opleveren. 179.
Koppelaars. Zie *Hoerereije*.
Korting op tractementen van Krijgsluiden. 325.
Krankzinnigheid geeft grond tot curateele. 49.
——— ——— ſluit de toerekening van misdaad uit. 201.
Kwijtſchelding, zoorten en gevolgen van dezelve. 189—191.
——— gevolg in wisſelſchulden. 552.

L.

Landsdieverije, hoe begaan en geſtraft wordt. 257.
Landwinning, middel van gratie. 274.
Lastgeld der ſchepen. 464.
Lastgeving, vereischten. 167.
——— verpligtingen, en actiën. 168.
——— hoe eindigt 168, 169.
——— tot het uitvoeren eener misdaad. 209.
Legaal verband, aan wien toekomt. 104—107.
Legaten, welke beſtaanbaar zijn. 77.
——— wat men kan legateeren. 78.
——— hoe uit te leggen. 79—81.
——— van welken tijd kragt hebben. 81, 82.
——— welke actiën daar uit voortſpruiten. 82.
——— aftrek van de Falcidique portie. 83.
Legitimatie van onechte kinderen. 35.
Legitime portie. 67, 68.
Levering van roerend goed. 57.
Lex hac edictali, wat daar bij is vastgeſteld. 33.
Liquidatie van vonniſen. 380—382.
Lootslieden, moeten door den Schipper aangenomen worden 466, 467, 486.
——— hunne vereischten, verpligtingen, en beloonningen. 467—470.
Lijfſtraffelijke. Zie *Crimineele*.
Lijfſtraffen, welke nog in gebruik zijn. 214.

M.

Magt, van den man over de vrouw. Bladz. 27, 28.
——— vaderlijke, waar in beſtaat. 34, 35.
——— hoe verkregen wordt. 35, 36.
——— hoe eindigt 36, 37.
——— der voogden over hunne pupillen. 44—46.
Maintenue, regtsmiddel tot 't behouden van bezit. 114.
——— hoe daar in te procedeeren. 336, 337.
Majeſteit, misdaad van gekwetſte. 229.
——— hoe te ſtraffen. *ibid.*
Makelaars, te Amſterdam. 438, 443.
——— mogen geene Aſſuradeurs zijn. 512.
——— regt ten aanzien der premie van aſſurantie. 516, 528.
Mandaat. Zie *Lastgeving*.
Mandament van 't Hof: wat is. 300.
Manier van procedeeren: in burgerlijke zaaken. 279-386.
——— in lijfſtraffelijke zaaken. 387—422.
——— eene geregelde is zeer noodzakelijk. 279.
Maritaale magt van den man over de vrouw. 27, 28.
Medepligtigen, hoe ver ſtraf baar. 208, 209.
Meineed, wanneer begaan wordt. 226, 227.
——— hoe te ſtraffen. 227.
Melancholie, hoe verſchooning in 't ſtuk van misdaad geeft. 202.
Menſchenroof, hoe begaan en geſtraft wordt. 254.
Militaire zaaken, wie daar over judicatuure heeft. 291.
Minderjaarigheid, tot welke jaaren duurt. 47.
——— wanneer een grond tot verzagting van ſtraf is. 206, 207.
Misdaad, welke burgerlijke verbintenis voortbrengt. 171.
——— tegen het leven. 171, 172.
——— tegen het lichaam. 172.
——— tegen de eer. 172—174.
——— tegen goederen. 174.
——— wat is, en hoe verdeeld wordt. 198.
——— volkomene, en onvolkomene. 198, 199.

Misdaad, wie misdaadig is. Bladz. 199, 388.
——— veronderſtelt eene ſtraf bepalende wet. *ibid.*
——— voornemen om te misdoen. 199, 200.
——— uit nalatigheid. 200.
——— toevallige. *ibid.*
——— in krankzinnigheid begaan. 201.
——— door eenvouwdigheid of domheid begaan. 201, 202.
——— door melancholie. 202.
——— door doofheid en ſtomheid. 203.
——— in dronkenſchap. 203.
——— in toorn, of gramſchap. 204.
——— uit onkunde van de wet 204, 205.
——— in kindſche jaaren. 205, 206.
——— in minderjarigheid. 206, 207.
——— door een complot begaan. 207, 208.
——— medepligtigen aan dezelve. 208, 209.
——— laſtgeving om dezelve te plegen. 209.
——— raadgeving tot de uitvoering. *ibid.*
——— het niet beletten van dezelve. 210.
——— het verzwijgen van dezelve. *ibid.*
——— waar naar derzelver grootte te beoordeelen. 210, 211.
——— verdeeling der bijzondere misdaaden. 224.
——— betreffende den Godsdienſt. 225—227.
——— tegen den Staat. 228—236.
——— tegen het leven, het lichaam, en de eer onzer mede-menſchen. 236—251.
——— tegen de goederen onzer mede-menſchen. 251—259.
——— uit ontucht. 260—266.
——— hoe bewezen wordt 266—272.
——— hoe te niet gaat. 272—278.
——— door ſcheepsgezellen aan boord begaan. 494.
Moord, wat is, en hoe te ſtraffen. 245.
Munt, valſche: waar door gepleegd wordt. 229, 230.
——— hoe te ſtraffen. 230, 231.
Mutuum. Zie *Verbruikleening*.

N.

Namptisement, wat tot het zelve vereischt wordt. Bladz. 305, 306.

——— op wisselschulden. 551.

Nationaal Gerechtshof, deszelfs magt en bevoegdheid. 282, 283.

Natuur-regt, wat is 1.

Neutraale, zeevaart van neutraale natiën. 454—456.

——— Hollandsch regt daaromtrent. 457, 458.

Noodweer, wat daar toe vereischt wordt. 243, 244.

Notaris, hoe zig in 't maken van een testament moet gedragen. 62, 63.

——— aanstelling derzelven. 177.

Notulen, bij het dienen van eisch. 301.

Novatie, vereischten en gevolg. 188, 189.

O.

Objecten van het regt. 9.

Occupatie, wanneer eigendom doet verkrijgen. 53—56.

Omkoopingen in 't stuk van ambten: hoe te straffen. 236, 257.

Onderwind, eene zoort van quasi-contract. 169.

Ontbieden, of requireren van persoonen voor den Regter 397.

Onterving, hoe te doen. 68.

Ontslag van den beschuldigden, onder handtasting. 414, 415, 417.

Ontvlugten van gevangenen, hoe strafbaar. 233, 234.

Oorlogschepen, regten daaromtrent. 473, 475.

Oppositie van executie. 372, 373, 378.

Oproer, waar door begaan wordt. 231, 232.

——— hoe te straffen. *ibid.*

Ordinaire crimineele processen zijn schadelijk. 411, 412.

——— wanneer plaats hebben. 415, 416.

——— adsistentie van minderjaarigen en getrouwde vrouwen in dezelven. 416.

——— welke form in dezelven in acht te nemen. 417.

Ordre, billietten, aan ordre houdende. Bladz. 531.
——— wisfels moeten ook aan ordre houden. 536.
Ouders, toeftemming der kinderen huwelijk. 23, 24.
——— magt over hunne kinderen. 34—37.
Overdaging, bij de Gerechten, hoe gedaan wordt. 302.
——— in geval van arrest. 327.
Overdragt van onroerend goed. 57.
Overfpel, wanneer gepleegt wordt. 260.
——— hoe geftraft wordt. 261.
——— is compofibel. 262.
Overzeiling van fchepen. 504—507.

P.

Pand, wat is. 104.
—— legaal verband. 104—107.
—— conventioneel verband. 107, 108.
—— ter minne. 107.
—— præferentie, 108—110.
—— verkoop van 't pand. 110, 111.
—— hoe pandregt te niet gaat. 111, 112.
—— bij contract gefteld zijnde, welke actiën voortbrengt. 151.
Paraat wisfelregt, waar in beftaat. 551.
Pardon, middel van gratie. 274.
Pasfagiers, regten tusfchen dezelven, en den fchipper. 491, 492.
Pilotagie, rakende het lootfen der fchepen. 466—470.
——— Goede Mannen van de Pilotagie. 472.
——— aan wien van hunne uitfpraken hooger beroep valt. 472.
Pleidooij, in rol-zaaken. 357.
——— welke zaaken te bepleiten. 357, 358.
——— wat men door pleiten te verftaan heeft. 361.
——— regels bij het pleiten in acht te nemen. 362, 363.
Poenaal, wat is. 332.
——— deszelfs vereischten. 332, 333.
——— hoe daar op te disponeeren. 334, 335.
——— hoe daar op te procedeeren. 335, 336.

Poenaal, door den geëxecuteerden tegen de executie te verzoeken. Bladz. 372.

Poenaliteit, bij verbintenisſen gevoegd. 133.

Pointen van officie openen. 366.

Polis van asſurantie, wat is. 509.

—— vereischten, en regten desaangaande. 517, 518.

Politie, zaaken van Politie niet bij de Juſtitie te behandelen. 281, 282.

—— te behandelen bij de Gemeente-Beſtuuren, Raaden, of Wethouderen. 282.

—— politique custodie of bewaaring. 398.

Polijgamie. Zie *Veelwijverije*.

Portie, legitime. 67, 68.

—— trebellianique. 75.

—— falcidique. 83.

Præferentie, welke orde daar in te houden. 108—110.

—— over de penningen, bij executie van onroerend goed komende. 376.

—— over de afkomst van geſequestreerde of onder curateele geſtelde boedels. 386.

—— der Convooiloopers. 464.

Præſcriptie. Zie *Verjaaring*.

Præſentatie, ter Rolle te leveren. 303.

—— van den Gedaagden, alvoorens te antwoorden. 312.

Præſumtie, welk bewijs oplevert. 183.

Prævaricatie. Zie *Verraderije*.

Præventie, in geval van purge. 399.

Premie van asſurantie, wat is. 509.

—— wat daaromtrent regtens is. 515, 516.

Proclamatien des huwelijks. 25, 26.

Procureurs, toelating en ambtsbediening. 297.

—— acceptant ſtellen. 322.

Pro deo, wat noodig is, om daar toe te worden toegelaten. 297, 298.

Pronuntiatie van vonniſen. 368.

Protest van wiſſels, wat behelst. 549, 550.

—— gevolg van het verzuim daar van. 550.

Proviſie van namptiſement. 305, 306.

Proviſie, Pleidooi op dezelve. Bladz 315.
——— in geval van Maintenue. 337.
——— van Complainte. 338.
——— van Spolie. 339.
Pupillen. Zie *Voogden*.
Purge van defauten 308.
—— een regtsmiddel in 't crimineele, en hoe daar in te procedeeren. 398, 399
Pijnbank, afgeſchaft. 410, 411.

Q.

Quaſi-contracten, zoorten derzelven. 169, 170.
Quaſi-misdaad, wanneer plaats heeft. 175.

R.

Raadgeving, tot het uitvoeren eener misdaad. 209, 210.
Rapporteur in de zaak, waar in gevonnisd moet worden. 365, 366.
Rapportgeld, bij 't Hof gevorderd wordende. 368.
Reauditie, wat is, en hoe daar in te procedeeren. 340, 341.
Recommandatie in een arrest. 331.
Reconventie, wat is. 313.
——— in welke gevallen geen plaats heeft. 313, 314.
Recredentie, wat is. 337.
Recueil van den Rapporteur. 365.
Redintegratie, in geval van Spolie. 339.
Redoublement van 't interdict, wat is. 337.
Reductie van uitſpraak van arbiteren. 347.
Reederij, wat is. 484.
——— boekhouder van dezelve. 484.
——— bijzondere regten desaangaande. 485.
——— regten tuſſchen de reeders en den ſchipper. 486—488.
Reformatie, waar in van appel verſchilt. 346, 347.
Regt, wat is, en hoe veelerlei. 1.
—— Romeinsch, bij ons aangenomen. 3.
—— Kanoniek, of Pausſelijk. 4.

Regt, objecten van het zelve. Bladz. 9.
—— op, of tot eene zaak. 50, 51.
—— zoorten van het regt op eene zaak. 51.
—— tot eene zaak. 52, 115.
Regters, onderſcheiden Regters en Regtbanken in dit Land. 280, 293.
——— wie competent zijn in lijfſtraffelijke zaaken. 388—390.
——— in 't ſtuk van aſſurantiën. 526, 527.
Regtsgeleerdheid, wat is. 1.
Rekening, hoe te debatteeren en te vereffenen. 382.
Relaas van den Bode, wegens gedaane dagvaarding. 299.
Relief, doet de verbintenis te niet 196.
——— om welke redenen te verleenen. 196, 354.
——— tegen het verloop van fatalia van appel. 342, 344.
——— wie het zelve verleent. 354.
——— onderſcheid tuſſchen Mandament van Relief en Request Civiel. 355, 356.
——— tegen judicieele verzuimenisſen. 356.
——— hoe daar op geprocedeerd wordt. 356, 357.
Remiſſie, middel van gratie. 274.
Remittent, of gever van de waarde van een wisſel. 535.
——— waar toe verbonden. 543.
Renovatie van gedaane ſommatie. 369.
Replicq van den aanlegger. 314.
Reproches tegen getuigen. 181, 182.
Request, om Mandament bij de Hoven van Juſtitie. 299, 300.
Request civiel, wat is, en hoe van een Mandament van Relief verſchilt. 355, 356.
Reſpijt. Zie *Atterminatie*.
Reſpijtdagen, tot betaaling van een wisſel. 548.
Reſtabliſſement, in complainte. wat is. 339.
Reſtorno, wat is. 515, 518.
Reviſie, wat is, en hoe daar in wordt geprocedeerd. 348, 349.
——— in crimineele zaaken. 422.
Rolle, onderſcheiden zoorten. 303.
Romeinsch regt, bij ons aangenomen. 3.

Roof, hoe begaan en geſtraft wordt. Bladz. 253, 254.
Ruiling, waar in van koop verſchilt. 153, 440.

S.

Salaris van voogden. 46, 47.
——— hoe te berekenen. 281.
——— hoe te tauxeeren. *ibid.*
Schaden en intereſſen, hoe te berekenen. 125, 129.
Schaking, hoe te ſtraffen 262, 263.
Scheepsgezellen, regten tuſſchen dezelven en den ſchipper. 492—495
Schenking. Zie *Donatie*.
Schepen, onderſcheiden zoorten derzelven. 473.
——— regten omtrent oorlogſchepen. 473—475.
——— omtrent koopvaardij- en andere ſchepen. 475—478.
——— verpanding bij bijlbrieven. 478, 479.
——— bij bodemerij-brieven. 479—483.
——— ſchade bekomende, hoe de avarije te dragen. 496—504.
——— elkander aan- of overzeilende. 504—507.
——— aſſurantiën van dezelven. 509.
Schepenen, zijn de gewoone Regters. 280, 281.
Schipbreuk, wat in geval van dezelve regtens is. 470, 472.
Schipper, regten tuſſchen denzelven en de reeders. 486—488.
——— regten tuſſchen denzelven en de bevragters. 488—491.
——— regten tuſſchen denzelven en de paſſagiers. 491, 492.
——— regten tuſſchen denzelven en de ſcheepsgezellen. 492—495.
Schuld-vereffening. Zie *Compenſatie*.
Schuld-vermenging. Zie *Confuſie*.
Schuld-vernieuwing. Zie *Novatie*.
Separatie van tafel, bed, bijwooning, en goederen. 31, 32.
Sequestratie in onbeheerde boedels. 50.
——— als mede in andere gevallen. 149, 150.
——— in boedels, waar in geregtelijke voorziening noodig is. 383, 384.
——— pligt der Sequesters. 384.
——— hoe zig in de beredding te gedragen. 385, 386.

Sequestratie, rekening doen. Bladz. 386.
Servituut. Zie *Dienstbaarheid*.
Slavernije, hier te Lande niet in gebruik. 10.
Societeit. Zie *Compagnieschap*.
Sodomie, hoe begaan en gestraft wordt. 265, 266.
——— of de doodstraf gepast is. 265.
Solidaire verbintenissen. 130—132.
Sommatie, tot voldoening aan het vonnis. 369.
Spelen, valsche en hazard-spelen, hoe te straffen. 258.
Spolie, regtsmiddel ter zaake van ontweldigd bezit. 115.
——— hoe daar in te procedeeren. 339, 340.
Staat, misdaaden tegen denzelven gepleegd. 228—236.
Stand, onderscheiden stand der menschen. 10.
Stapelregt, wat is: bijzonderheden daar van te Dordrecht 460, 461.
Statuten, derzelver verbindende kragt. 4.
Straffe, derzelver oogmerk. 212.
——— onderscheiden zoorten. 212—215.
——— graden derzelven. 215, 216.
——— regels in het bepaalen van dezelve. 216—218.
——— naar welke wetten te bepaalen. 218, 219.
——— willekeurige. 219, 220.
——— redenen tot verzagting derzelven. 221—224.
——— van gods-lastering. 226.
——— van meineed. 227.
——— van hoog-verraad. 229.
——— van de misdaad van gekwetste majesteit. *ibid.*
——— van valsche munt. 230, 231.
——— van oproer. 231, 232.
——— van geweld. 232, 233.
——— van het doen ontvlugten van gevangenen. 233, 234.
——— van brandstigting. 234, 235.
——— van afpersingen en knevelarijën. 235, 236.
——— van omkoopingen in 't stuk van ambten. 236.
——— van den doodslag. 242, 243.
——— van moord. 245.
——— van vergiftiging. 245, 246.

Straffe van vader- en kindermoord. Bladz. 247, 248.
——— van 't toebrengen van wonden. 249.
——— van tweegevechten. 249, 250.
——— van injuriën. 250, 251.
——— van dieverije. 252, 253.
——— van roof, kerkroof, en menſchenroof. 253, 254.
——— van falſiteit. 256.
——— van landsdieverije. 257.
——— van verraderije. 258.
——— van valſche en hazard-ſpelers. 258.
——— van banqueroutiers. 258, 259.
——— van woekeraars en zwendelaars. 259.
——— van overſpel. 261.
——— van veelwijverije. 262.
——— van ſchaking. 263, 264.
——— van concubinagie. 264, 265.
——— van ſodomie. 265, 266.
——— van bloedſchande. 266.
——— doet de vervolging der misdaaden te niet. 273.
Strandroof, eene zwaare misdaad. 471.
Strandvonden, aan wien toekomen. 56.
——— wat desaangaande regtens is. 470—472.
Submiſſie, wat, en wanneer gepast is. 276, 277.
Subſtitutie, wat is. 70.
——— zoorten van dezelve. *ibid.*
Succesſie. Zie *Erfvolging*.
Suggestie, memorie daar toe in te dienen. 406.
Summiere zaaken, welke zijn, en hoe te behandelen. 316—323.
Supra protest, wanneer ter eere van trekker of endosſanten een wisſel geaccepteerd of betaald wordt. 546.
Surcheance, op een verzoek om Poenaal. 334.

T.

Tauxatie van kosten. 380, 381.
——— van kosten, ſchaden en interesſen. 381, 382.
Testament, zoorten derzelven. 61—64.

Testanent, open. Bladz. 62.
——— befloten. 63.
——— wie maken mogen. 65, 66.
——— mutueel. 66.
——— wie daar bij beuren mogen. 66, 67.
——— de legitime, daar bij aan de kinderen na te laten. 67, 68.
——— moet eene erfſtelling bevatten. 68, 69.
——— ook wel eene ſubſtitutie. 70.
——— of een fideicommis. 71—76.
——— dikwils ook legaten. 76—83.
——— aanſtelling van Executeurs en Adminiſtrateurs. 83, 84.
——— hoe vernietigd wordt. 89, 90.
Tienden, zoorten derzelven. 104.
Toeſtemming der ouderen in 't huwelijk 23, 24.
Toonder, briefjens aan toonder. 532.
Transactie doet de verbintenis te niet. 195, 196.
Transport van onroerend goed. 57.
——— van ſchepen en vaartuigen. 475, 476.
Trebellianique portie. 75.
Trekker van een wisſel, waar toe verbonden. 540—543.
——— verbintenis tusſchen denzelven en den betrokkenen 545, 546
Trocqueeren. Zie *Ruiling*.
Trouwbeloften, hoe aangegaan en vernietigd worden. 15, 16.
Tweegevechten, hoe te ſtraffen. 249, 250.
Tijd, bij eene verbintenis gevoegd. 128.
—— hoe de verbintenis te niet doet. 194, 195.

U.

Uiterſte wil. Zie *Testament*.
Uitlegging der wetten. 5—7.
——— in 't ſtuk van legaten. 79—81.
——— van contracten en verbintenisſen. 120, 121.
——— van borgtochten. 137.
——— van vonnisſen te verzoeken. 368.
——— van aſſurantiën. 511, 514, 522.

Univerſiteit te Leijden: derzelver Vierſchaar. Bladz. 293.
Uſo, wat in den wisſelhandel beteekent. 535.

V.

Vaderlijke magt, waar in beſtaat. 34, 35.
——— hoe verkregen wordt. 35, 36.
——— hoe eindigt. 36, 37.
Vadermoord, wanneer begaan wordt. 246.
——— hoe te ſtraffen. 247.
Veedieverije, hoe te ſtraffen 253.
Veelwijverije, hoe te ſtraffen. 262.
Veilgeld, der ſchepen. 465.
Venia agendi. 34, 296.
—— ætatis. 37, 48.
Ventjagerije verboden. 155, 440.
Verbaal accord, waar bij een proces geſchikt wordt. 300.
——— van informatiën, wegens 't hooren van getuigen. 364.
Verband, legaal. 104—107.
——— conventioneel. 107, 108.
——— præferentie, onder meerdere verbanden. 109, 110.
Verbintenis, algemeene aard derzelve. 115, 116.
——— uit contracten voortſpruitende. 116—118.
——— gebreken derzelven. *ibid.*
——— welke perſoonen zig verbinden kunnen. 118-120.
——— volgens welke regels uitteleggen. 120, 121.
——— oorzaaken derzelve. 121, 122.
——— onderwerp van dezelve. 122, 123.
——— gevolgen van dezelve. 123—126.
——— verdeeling van dezelve. 126, 127.
——— conditioneele. 127, 128.
——— met bijvoeging van tijd en plaats. 128, 129.
——— illiquide, tot effenheid te brengen. 129.
——— alternative. 130.
——— ſolidaire. 130—132.
——— deelbaare en ondeelbaare. 132.
——— poenaale. 133.
——— accesſoire der borgen. 133—139.

Verbintenis, uit contracten en quasi-contracten. Bl. 139-170.
——— uit misdaaden en quasi-misdaaden. 171—175.
——— hoe te bewijzen 175—184.
——— hoe vergaat. 184—197.
Verbruikleening, vereischten en gevolgen. 143, 144.
——— gaat dikwils gepaard met een beding van interesten. 144, 145.
Vergiftiging, hoe begaan wordt, en hoe te straffen. 245, 246.
Verhooren van den beschuldigden. 404, 406.
Verjaaring vernietigt de verbintenissen. 195.
——— der misdaaden. 277.
——— van wisselschulden. 553.
Verkoop. Zie *Koop*.
Verpligting. Zie *Verbintenis*.
Verraderije, hoe begaan, en gestraft wordt. 257, 258.
Verstek van antwoord. 312, 313.
Versterf, Aasdomsch Regt. 91.
——— Schependomsch Regt. *ibid.*
——— Zuid- en Noord-hollandsch versterfregt. 92—97.
——— van echtgenooten. 98.
——— van bastaarden. *ibid.*
——— verval aan 't Gemeene Land. *ibid.*
Vertigting, door de langstlevende vader of moeder te doen. 43, 44.
Verzagting van straffen, om welke redenen plaats heeft. 221—224.
Verzoeken, præliminaire, welke zijn. 308—310.
Verzwijgen van misdaaden, wanneer straf baar. 210.
Visscherije, wie daar toe geregtigd is. 54.
——— schepen, tot dezelve behoorende, en genomen zijnde, door wien mogen ingekogt worden. 477.
Voeging, wat is. 315.
Voering der scheepsgezellen, in onbruik. 493.
Vogelarije, wie daar toe gerechtigd is. 54.
Voldingen der zaaken bij re- en duplicq. 314.
Volker-regt, wat is. 2.
Vondeling leggen van kinderen. 247.
——— hoe te straffen. 248.

Vonnis, welk bewijs maakt. Bladz. 183.
——— waar van geen hooger beröep wordt toegelaten. 287-289.
——— wanneer onder cautie executabel is. 289, 290.
——— door welken tijd verjaart. 319.
——— op rapport uit te brengen. 365, 366.
——— waar bij pointen van officie worden geopend. 366.
——— vereischten van het zelve. 366, 367.
——— pronuntiatie van het zelve. 368.
——— executie van het zelve. 368—382.
——— executie in reëele actiën. 370.
——— in perſoneele. 370—377.
——— in zaaken van faiten bij gijzeling. 377—380.
——— hoe tot liquidatie te brengen. 380—382.
——— crimineele. 418, 419.
——— tegen afwezigen. 419.
——— hoe de crimineele te executeeren. 419, 420.
——— wanneer de crimineele aan hooger beroep onderworpen zijn. 421, 422.
Voogden, gezag in 't ſtuk van huwelijk. 24.
——— wie zijn kunnen. 38—40.
——— aanſtelling derzelven. 40, 41.
——— hun pligt. 41—44.
——— hunne magt. 44—46.
——— welke actiën uit voogdije ſpruiten. 46, 47.
——— hoe voogdije eindigt. 47, 48.
——— derzelver adminiſtratie levert een quaſi-contract op. 169, 170.
Vreemdelingen, hoe onderſcheiden van inboorlingen. 11, 12.
Vrees, maakt de verbintenis gebrekkig. 117.
Vrouwen, toeſtemming tot een huwelijk. 15, 23.
——— geen getuigen in testamenten. 62.
——— hebben tot 't maken van testament geene adſiſtentie noodig. 66.
——— mogen executrices zijn. 83.
——— buiten gemeenſchap van goederen getrouwd zijnde, hebben præferentie. 107.
——— borgtochten derzelven. 135, 136.
——— donatiën. 140.

Vrugt-

Vrugtgebruik, wat daaromtrent regtens is. Bladz. 102, 103.
Vuur- en baken-geld, tot onderhoud der vuur-torens. 465, 466.

W.

Waarde, of en hoe in den wisſel uit te drukken. 534.
Weeskamer, uitſluiting van dezelve. 40.
Werpen van goederen over boord. 498, 499.
Wetten, welken in ons Land te volgen. 3.
——— van nabuurige volken. 4.
——— ongeſchrevene. 7, 8.
——— afſchaffing derzelven. 9.
——— uitlegging derzelven. 5.
——— regels daaromtrent. 6, 7.
——— welken in het ſtraffen der misdaaden te volgen. 218, 219.
——— welken, raakende de form in crimineele zaaken, te volgen. 391.
——— wegens zee-zaaken. 458, 459.
——— wegens het wisſel-regt. 529.
Willekeurige ſtraffen, wanneer te pas komen. 219, 220.
Wisſel, oorſprong van den wisſel-handel. 529.
——— in 't algemeen. 530.
——— gelijkzoortige briefjens. 530—533.
——— zoorten van wisſels. 533—535.
——— welke perſoonen tot een wisſel noodig zijn. 535, 536.
——— vereischten van een wisſel. 536, 537.
——— endoſſement. 538.
——— acceptatie. 539.
——— handeling tuſſchen den trekker en remittent. 539, 540.
——— verbintenis van den trekker. 540—543.
——— verbintenis van den remittent. 543, 544.
——— verbintenis tuſſchen den endoſſant en geëndoſſeerden. 544, 545.
——— verbintenis tuſſchen den trekker en betrokkenen. 545, 546.
——— betaaling ter eere van trekker of endoſſanten. 546, 547.
——— verbintenis van den acceptant. 547, 548.

Wisfel, verbintenis van den houder. Bladz. 548, 549.
——— protesten van wisfels. 549, 550.
——— actiën en regtspleging uit een wisfel. 550, 551.
——— hoe wisfelfchuld vernietigd wordt. 552, 553.
Wisfelbank, te Amfterdam. 437, 438.
——— geen arrest aldaar te doen. 438.
Wisfel-billiet, wat is. 531.
Wisfelbrief, wat is. 530.
Wisfel-contract, wat is. 530.
Wisfel-cours, wat is. 540.
Wisfelen van Inventaris en Stukken. 358, 359.
Woekeraars, hoe te ftraffen. 259.
Wonden, doodelijke. 238, 239.
——— niet doodelijke. 249.

Z.

Zaaken, regt op, of tot dezelven 50, 51.
——— zoorten van het regt op eene zaak. 51.
——— tot eene zaak. 52, 115.
——— welke het onderwerp van verbintenis zijn kunnen. 122.
Zeevaart, vrijheid van dezelve. 452—454.
——— van neutraale natiën. 454—456.
——— Hollandsch Regt daaromtrent. 457, 458.
——— wetten nopens de zeevaart in Holland. 458, 459
——— Stapelregt. 460, 461.
——— uitgaande en inkomende regten. 461—466.
——— Pilotagie. 466—470.
——— Schipbreuk. 470—472.
Zeewetten in Holland. 458, 459.
Zeezaaken, waar te behandelen. 293, 526.
Zelfsmoord, of ftrafbaar is. 248, 249.
Zigt, wisfels op zigt, en op eenige dagen na zigt. 534, 535.
Zwendelaars, hoe te ftraffen. 259.

EINDE.

24900